

Mc 9148 2^v

2*

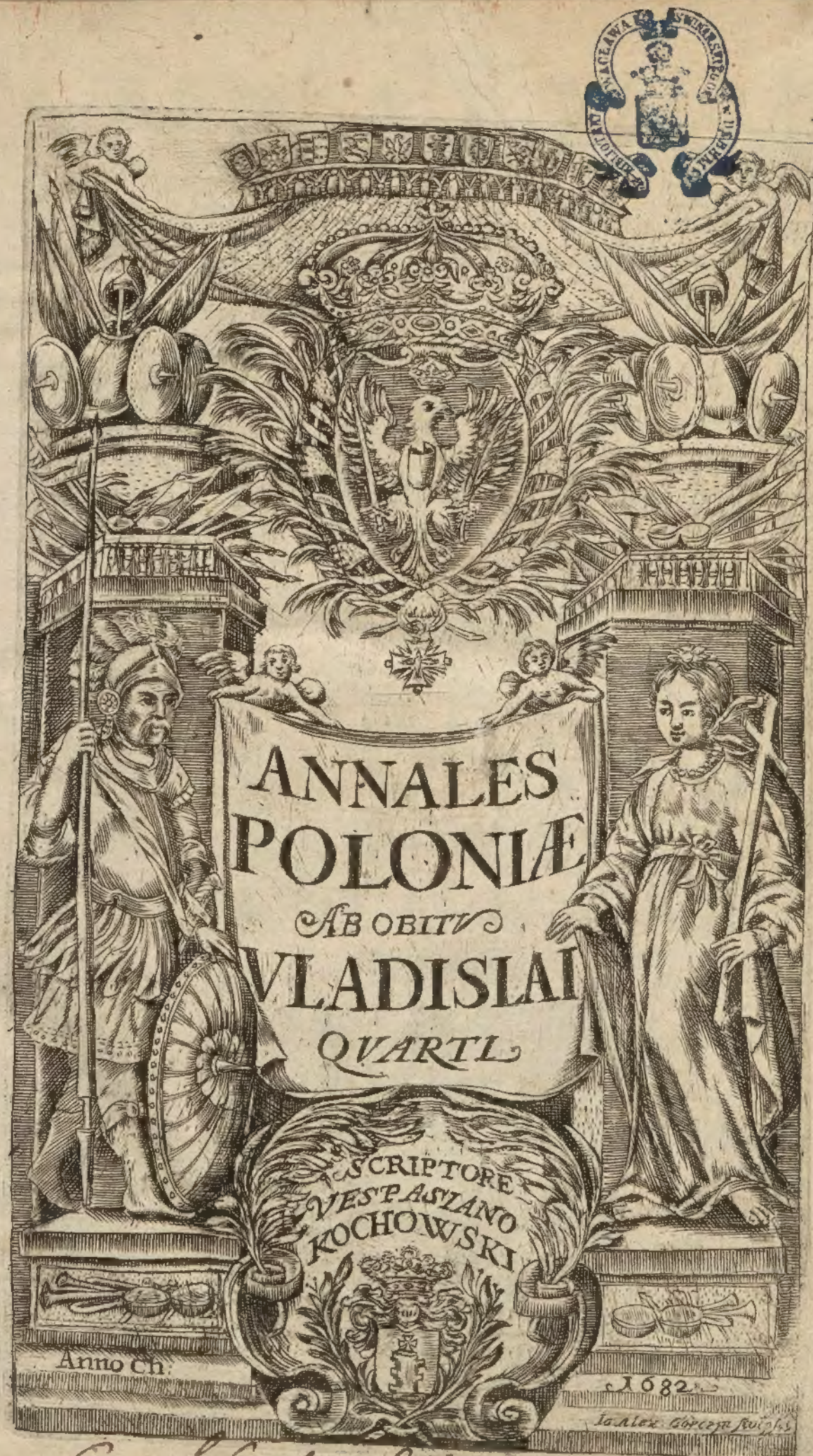
1892.8294

Mc 9148 1^t

Biblioteka Jagiellońska

stdr0015389

Ex libris Iosephi Joannis

Demko 74 297 7447

ANNALIVM POLONIÆ

AB OBITU

VLADISLAI IV. CLIMACTER PRIMUS.

Ex libris Josephi Joannis Leżycki Mansio. Eccl. Met.

SCRIPTORE

VESPASIANO

à KOCHOW

KOCHOWSKI.

ANNO CH: MC. DC. LXXXIII.

1944 Sabl.

C R A C O V I Æ.

Ex Officina GEORGII & NICOLAI SCHEDEL,
S. R. M. Ord. Typ.

Quid enim est, quod non Fortuna cū
voluit, & florentissimo detrahat: quod
non eo magis aggrediatur & quatiat,
quo speciosius fulget? Modo nostras in
nos manus aduocat, modò suis contenta
viribus invenit pericula sine autore. Bel-
lum in media pace confurgit, & auxilia
securitatis in metum transeunt; ex ami-
co inimicus, hostis ex socio. *Seneca Epist. 92.*

VHs 641655

✱
SERENISSIMO
AC
POTENTISSIMO PRINCIPI
JOANNI III.
REGI POLONIARVM
MAGNO DVCI LITHVANIÆ
&c. &c. &c.

Concussam diuturno furore
Martis Poloniam, exhibeo Tibi REX
POTENTISSIME, monumentis litera-
rum in Fastos redactam: quæ varios
per casus agitata, iam nunc cum DEO bono coa-
lescentibus sensim vulneribus, non usq; videtur sa-
lutis desperatæ Ludibrium nuper Orbi fuimus, cir-
cumiectorum vndiq; populorum rabie lacerati;
dubium tamen calamitosiores, an fortiores Sarma-
tæ? nisi quod sæpius contigat, vt quos iniquitas
fortunæ depresso, eos Fati occulta dispositio attol-
lat. Triste fateor offert se scribendi argumentum,
quia tamen exactorum malorum meminisse iuuat;

(2)

huc

huc & ego operā verti, vt ægrè exsiccatos, fusi olim sanguinis riuos, stillicidio atramenti commutarē. Quippe remittente aliquantum bello, obliuio expugnanda erat, extinctos Heróas ducendo ad monumenta famæ; Regumq; gesta ob sustentandam pulcherrimarum rerum æternitatem, necessum duxi memorari. Equidem Magistratus Populo ius dicit; in Magistratum Regibus potestas est; sed nec istos exleges Numen habet, geminos in facta eorum delegando Iudices; Conscientiam, & Famam. Ac prior quidem intra arcana mentis residet, Fama nihil vocalius, nihil mortalibus carius; vt sanguine huic litare, imò vitam deuouere pretium operæ putent. Fama est magnarum mentium theatrum, immortalitatis sequestra, instrumentum gloriæ, rectè factorum præco: quæ Principes virtutum splendore irradiatos, etiam non viuos, transmittit ad memoriam posterorum, Eripi vita abdicari Regna possunt, ex perenni Fama æternitas, etiam cum Principes non erunt, hæc manebit. Ex hac noscant posteri facta Maiorum; etiam Exteri, natæ in bella gentis facinora, præsentis æuo prodigia, futuro exempla: discāt vtriq; prosperos successus Numini deberi; calamitatem virtutis Lydium esse.

Expediebat præterea REX Inclyte, cum destinationo-

natione Fatorum Piaſtæum rursus sæculum Poloniæ aperueris, vt qualem eam de manibus Prædecessorum Regum accepisti, Annalium ministerio in publicas tabulas referatur. Exhibebunt istæ quantum ex magnitudine Polona decesserit, sub externis! quid sub Patritio Rege, recuperatum aut conseruatum sit? Quo gradu sub vtrisque stetit libertas? ab origine gentis adhuc superstes & durabilis; nisi adamantis exueret naturam, cui pretium & venenū iuxta sunt; & quæ alia decora, exquisito septem sæculorum molimine, rei Polonæ authores condidēre. Ominari dehinc vel inuidiæ licebit, quidquid amplitudinis nostræ Piaſtæâ rotâ in sublime proVectum; quantum gloriæ & libertatis, sub vbere externæ dominationis fasciculo effloruerit; id omne credi Tibi REX conseruandum; scilicet gentilitij Clypei Tui tutela & præsidio: cum imperia, quibus parta sunt artibus, retineantur.

Neq; vota & expectationem nostram in hanc diem destituit euentus. Memor accepti, rependis æquiualens Poloniæ; imò maius quid præstitisse conaris, quàm dederit ipsa Tibi. Licet si enim supra omnes honoris apicem contulerit Tibi Patria; decora tamen hæc paria accipiendo fecisti; nam, cum semel conferre nostrum fuerit: Tibi semper attollere Patriam & conseruare incumbit. Auxit Fama pretium Virtuti, & Maiorum Tuorū merita,

(b)

angu-

angularem lapidem honoribus posuere. Purpura hæc quâ nites, non prius Tyrio murice tingi debuit, nisi Aui Tui, Avunculi, Fratris Germani, fuso à Barbara manu sanguine decentissimè rubuisset. Parentem nè memorem? qui Odrisiæ Lunæ in armis terror, in Verbis stupor, innumerasillas Ottomanii myriades, ne omnia armis licerent, dicendo vicit. In hanc meritorum hæreditatem vocatus, non ignavus successor accessisti; addidisti suffragiū ipse, per ædem laboris ad ædem honoris eluctatus, & cui non aliter Sceptro admove manu placuit, nisi memorabili prælio Turca victus, cædibus & sanguine suorum, ad solium viam stravisset, Ita demū dum ad assem exolvere gratitudinē Patria non valet, supplevit vices collato diademate Numen. Non ideo tamen REX creatus es, ut fueris; sed tutelā Civium non dominationē accepisse memor, sagis vitam & incolumitatē dare ijs, qui Te supra se extulerunt. Gloriā fortitudinis hostē distines; æstimatione prudentiæ à com-Monarchis observaris; hinc suspectamus tantū Barbarorum arma, nec sentimus; penetramus externorum factiones, nec lædimur; insuper (quod præfiscinè eloquar) Miles ille nuper Provincijs onerosus, iam nunc fas disciplinæ agnoscit, & sub auspicijs Tuis in hostem tantum ac prælium, iram & manus servat.

Verū, non ego hīc Panegyrim molior: adeō

tan-

tantū facilem Musis Principem, pro Annalibus meis, si modò cum veritate consentiunt, recensio- nem ac tutelam postulaturus. Namq; in illo bellorum æstu, qui casus fuere quos non pertuleris? quæ prælia, acies, haloses, cōgressus, impressiones, quibus non interfueris Bellator, vel præfueris Imperator? Hinc oculatū Te arbitrum Historia poscit, libertatis ac veritatis conscia, ubi non reprobaveris ingens solatium habitura. Quod si à vero dissona, si apocrypha adfert, fac Tuo prorsus Iure ō REX quod Alexander Aristobulo, pro Hydaspī Vistula erit. Subtilius fortassè dabunt alij, nuci Iliadem inclusuri, vel nè sua nuditate veritas pudefieret, sub cristalino speculāri, seriem gestorum exhibentes. Mihi rudiores ab agro Musæ, pro modo ac mēsurā calamitatis Patriæ, calamum aptavere; nè brevitate obscurus, vel subtilitate veritati iniurius essem. Sanè constat, non ignobilem apud Græcos statuarium, caput Minervæ in sublimi ponendum, rudiori formā effigiasse: quod cū oculos propè spectātium, gratiam non haberet; tandem in fastigio templi locatum, ingeniosi operis & artis gloriā tulit: nec mihi citra votum alea cadet, si veritas ac libertas, gemina mortalium bona, ex crassiori Annaliū prototypo à seris Nepotibus cōspiciantur.

Sed minus est, ut pro aliquali Musarū partu bella narrantiū, cum Regem exorem, qui cum lacte &

(b 2)

san

sanguine, literarū simul & armorū hausit principia;
ac qui vixdum postulata popularium audit, petitis
annuere solet. Hinc fiducia plenus posco humil-
limè, non abnuc, REX ad hæc minuta oculos Ma-
iestatis vertere: nam & Sol per depressas conval-
les ultro radios spargit; & fluvij non rogati ad infe-
riora decurrunt. Sol & Tu Patriæ, ac Polonis tuis
Flumen habearis, unde aquas beneficiorum acci-
piant alij, alij sperent. Satis pro Annalibus; nisi pro
scriptore subiungere ausim, cum esse, qui Te bellā-
te REX sanguinem fudit; iam nunc Regnante ac
vtinam sospite, atramenta refundat. Vive itaq; diu
Felix, Regna prosperè, & quo non alter surrexit
Maior, mēsuram nominis Tui imple. Acut Te Pa-
trem Patriæ præstas, ita Tibi REX, ita florentissi-
mæ Domui Regiæ benefaxit DEVS.

*Dabam Goleniouijs rure meo paterno
ipso Purificata MATRIS VIRGINIS die,
Anno Ch: 1683.*

SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS
Obsequentissimus Cliens &
Fidelis Subditus,

VESPASIANVS à Kochow KOCHOWSKI,
Eques Polonus.

A P P R O B A T I O.

Annalium Poloniæ, Climacterem primum
Aprudenter à Generoso Dño VESPASIANO
à Kochow KOCHOWSKI, Equite & Historio-
grapho Polono, observatum, atq; erudito calamo,
sincerâ veritate, ac integra fide, conscriptum, ac-
curatiùs legi; vbi singula statui Politico scienda
agnovi, orthodoxæ verò Fidei Romanæ nihil cō-
trarium adinveni. Quare potestatē facio, ut tam
præclarum opus typis vulgetur, lucemq; publicā
cum insita sibi solidæ eruditionis luce, aspiciat, pa-
res in orbe Polono Scriptores excitaturum.

M. SIMON STANISLAVS MAKOWSKI,
Sac: Th: Doctor & Professor, Collega Maior, ad Eccle-
siam Collegiatam Sancti Floriani Custos, Curatus Nashe-
chouiensis, Contubernij Hierosolimitani Prouisor, Sac:
R. M. Secretarius, Studij Generalis Cracouiensis

R E C T O R.

Sancta TRIAS, ô æterna!
 ✠ Pater, ✠ Fili, ✠ Spiritus;
 Rudi stylo hæc Sexterna,
 Tibi fero primitûs:
 Quæ post acta, Tuda nosse,
 Nota rectè tradere:
 Quantum velle tantum posse,
 Sine fuco sincerè.

ANNALIUM POLONIÆ CLIMACTER PRIMVS.

Ellum dicere ordior; non gen-
 tis inferentis ductu, aut auspicijs nobile,
 non Ducum lædentis partis claritudine,
 illustre; quod, seruire haud immeritò di-
 xerim: sed, vndè primitiuo velut fonte,
 connexa bellorum series, in Regnum,
 hoc profluxit; eo in nomen Polonum coniurantis Viciniæ
 odio, vt circumfiræ gentes, ac si stirpitûs Sarmatiam eradi-
 cari oporteret, studia manusq; destruendæ commodârint.
 Quicunq; Amici, Fœderati, insuper Vasalli, imò horret ani-
 mus dicere Subditi, florentissimo Regno pessundando, con-
 filia viresq; contulêre. Non iuratæ pacis vincula aduersum
 vim valida, irritæ sacrosanctæ fœderum Leges, vanum in-
 nocentiæ vocabulum, nullâ conseruandi Antemuralis,
 Christianitatis curâ, offendimur immeriti: nec laceffen-
 tes Sarmatæ, æstu nocendi, & libidine belli, cunctis fla-
 grantibus. Si quæ gens alia, Nos profectò dedimus grande
 patientiæ documentum, cruentissimo bello quassati; ac u-
 niuersalem armorum concursum perpessi; ostendimus, si-
 cut ætas parentum vidit, quid in pace optimum, ita nos
 quid in bello deterrimum, experti sensimus. Equidem, oc-
 culta

culta Fati Lege factum crediderim; ut populus, Regni amplitudine, & multarum gentium in vnum corpus coalitarū capax, terrestri militia inclytus, sed longa pace torpescens; cladibus suis met excitatus, dum bellum pati cogitur, inferendo susciperet. Eadem, illā PROUIDENTIA operante, futurum sperans; ubi sequiorem Fortunam malorum nostrorum satietas tenet, erutam ruderibus calamitatum Poloniam, in pristinum gloriæ & amplitudinis statum, erectum iri. Erupit primò intestinum ex Rebellionē bellum, quod: mox obsterricante Tauricanā Barbarorum potentiā, in immensum adoleuit. Ingressit se dein, choragio Moschus, ambitu Vniuersalis Russorum Monarchiæ amittitiam exuens: Suecus Sztumdorfsi fœdere, Transylvanus veteribus nouellisq; pactis, in pacem obstricti; rebus conclamatis Poloniæ, occasionem habere quā expectare malebant; ut quot Orbi partes, tot hostes nancisceremur. Neq; amici defuere: Germania suppetias tulit, Dania armorum diuersionem fecit, Gallia mediationem, Hispania studium, Batavi Legationes; quantum cuiusq; velle, aut posse, attulere. Etiam, quæ prima concutiendæ Poloniæ conspirauerat Barbaria, erigendæ accessit. Quanta egimus, aut passi, vastā dicendorum materies est: fœcunda exemplorum, sed vbiq; tristium leges. Dicturus sum, ut cæsi vel obsesti Exercitus, Prouinciarum excidia, Urbium haloses, fœdera violata, malefidas sociorum conspirationes, militares abrupto obsequio secessus, Ciuiles sub Principis, ac Legum nomine turbas; aliasq; nusquam auellanæ nucleo includendas malorum Iliades. Hoc Te, ô SUPREME rerum Arbitrator DEUS, auxiliante aggredior! & in Te Veritatem æternā reueritus, pro capto meo & posse, res gestas explicabo! Virtutem agentium exhibebo, non fortunam; non accusabo quemquā, nisi publici criminis reum: non indebita hyperbole oneraturus. Vinitorem ago, cui vberē vindictā, ut dulces aut acida vix sunt, reconduntur omnes posthac vsui; eo, quo natura sapore dotauerit: & mihi eodem modo, constituent

Histo-

Historiam qui gessere, tradam ego; illi, materiem operi; ego fidem laboremq; commodabo. Nemo, procuratam à verbis commendationem, à gratia laudes, ab assentatione encomia speret: nemo, imperatum à timore silentium, ab odio vexam, à malignitate asteriscum arbitretur. Extra curam mihi, in comparisonem venire decoris ingenijs, quæ, (ut non infertile eorum sæculum est) in componendis fastis Poloniæ, adferent cultæ facundiæ vim, auctoritatem nominis, & peruicaciam affirmandi: mihi sufficiet, visa pleraq; , pleraq; integerrimis Commentarijs excerpta narraturo modestiā omnibus, veritatis indagatione cedere nemini.

Quæ hominum, etiam Regnorum & Imperiorum vita est; oriuntur, consurgunt, florent: donec ordinario reuoluti temporis cursu, validissima illa Monarchiarum corpora, concutiantur, decrecantq; . tandē, vel rursus assurrectura, vel penitus interitura. Ac, licet si externa vis conuellant Imperiorum bases vehementer; maiori tamen discrimine, interna mala afflixere potentes populos, quassatamq; Ciuilibus dissidijs Reip- carinā pessumdedere. Idem hoc sæculo experta Polonia, grauissimo bello ex causa rebellionis vexata. Cui narrando me accincturus, Cosacorum originem, & quomodo ex ignobili appendice, in id succreuerint nominis, edissero. RUSSIA, celebre olim Sclauonicæ gentis imperium, sub nomine & peripheria Sarmatiæ continetur; complectens populos, ab ipsis Euxini Ponti ostijs, ad vltimos Europæ Asiæq; terminos, vastissima terrarum spatia incolentes. Quos vsitato vocabulo Ruthenos, (diuersi ab illis, qui eiusdem cognominis Galliam Aquitanicam inhabitant) cultiore dialecto Russos, ex Græco Roxolanos nuncupamus. Gens ea, vni olim parebat Monarchæ, nunc bifariam diuisa; Moschi, Poloniq; Regis, dominium agnoscit. Iazygas, Bastarnas, Dacos, Cumanos, eas oras tenuisse Annales perhibent; Roxolanorū, vel solius Corn: Taciti testimonio, celebriori nomine, dum bellicosa na-

Crome-
rus.
Tacitus

A 2

tio,

rio, strepente eo tractu Ottonianorum Ducum arma, varia forte reprimi: clarius cæteris nationibus, ex bellica virtute, nomen suum effecit. Româ dein translata Imperij sede Bizantium, etiam illuc per arma notitiam sui traduxit, donec sub Basilio Macedone commercio religionis cicurata: post, sub Constantino Iuniore Imper. Orientis, per Sororem Annam affinitate tractabilior, in res Græcanicas magis æqua, & melius affecta fuit; Maxime sub Wolodymero bellicosissimo Monarcha, in ultimos Septentrionis recessus, Roxolaniæ fines protendente. Quæ distracta interuentu temporis amplitudo, nomen in præsens ac vestigia, priscae magnitudinis retinet. Eam itaq; quâ in Ortum protenditur interiacente Campestrum solitudine Pontus Euxinus alluit; ab Austro Chersonesus Taurica, Moldauicæq; fines adiacent; Occiduo latere Poloniam respicit. Sarmatas esse, vel Ouidij Elegiæ probant, apud quos sub frigido axe exilium tolerando, incalescentis amatorio igne carminis, pœnas exolvit. Ita, ubi sui iuris Russia, cum Polonis gente finitima, sanguinis ac idiomatis (non nisi dialecto discors) eiusdem, dum vel finium proferendorum, vel Virtutis ostentandæ libido svasit arma, vario Marte luctabatur; quoad vi maiore, & Fortuna Polonorum fractis æmulantis populi viribus, in societatem magis libertatis, quâ in dominium Victoris concessit. Ea; huic inclyto Regno vnienda, non alterius, nisi Casimiri Magni (etiam sub Casimiro amittenda) opus fuit. Ille namq; quoriturum morumq; diuersos, in concordia stabilitæ societatis retineret firmitus, Iurisdicundi similem utriq; populo normam, & communionem impertierat libertatis. Sub Iagellone post-hac Rege, inter Fratres Principes sanguinis dispersita, ne isti sine patrimonio agerent; quale, legum periti appennagium vocant. A Fato dein, aut vnione Lithuanicæ fuit, ut postliminio, ad corpus Regni membrum rediret: atq; ita facta est,

Russia diues opum, studijsq; acerrima belli.

Varius

Varius dehinc status eiusdem fuit, illius malis ægrescebat Polonia, simul & succurrebat calamitati: ipsa vicissim, mutuo eius utebatur Pacis bono, ubi terminata Triumphis bella, in altissimam Prouincias Regni tranquillitatem resoluissent. Hinc diuitiæ, abundantia, Panis saturitas; mox, ubi deses otium illecebra peccandi est; in luxum abusumq; optimæ Pacis fructus conuertebantur. Russia maxime Terram promissionis egit, non mellis tantum lactisq; vberestillicidio, sed rerum, quas natura vsui postulat, omnigeno prouentu locupletissima. Solum istic fertili glebâ frugum ferax, & vbique herbidum est: irrequieta arva seruntur, stercorationis haud indiga, ac raro per alternos annos telluris respirio. Equorum bellacium nullibi fecundiores Equireæ; armenta item bouum proceritate insignium, quos pecuaria Russiæ, magnæ parti Europæ transmittunt. Hic, Proceres quantum bello boni, tantum in fastum ac pompam compositi, figere domicilia: numeroso famulatu ac satellitijs stipari, in sumptus ac luxum nimum quam effundi, inter sese leui contentionum occasione committi, in gloriam vertebant. Nobilitas profeminatis stirpibus in Regno augescens, ex arctiore natali solo, in patentes longè latèq; oras trasmeabat; terræ vbertate, & minori impendio comparandis ex empto possessionibus, allecta. Plebs maxime exuberavit, cuius. increscente frequentia, ut aucto habitatorum numero consuleretur, nouæ Colonice deductæ sunt, præcipuè Ducum militiæ Polonæ auspicijs, qui æstiuis Castris, ne miles sine disciplina ageret, per camporum deserta, vallum fossasq; pro ambitu oppidorum condebant: quibus operis abscessu legionum, conuenæ aduersum vim externam protegerentur. Post, ex successu, & rei priuatæ emolumento, pleriq; Magnatum eiusmodi erectiones attentauêre, vnde nomen Vkrainæ enatum, ac si limitaneæ Regionis: Colonice verò, Slobody dictæ; quod, incolatus earum, ad certum tempus, à laboribus vectigalibusq; immunis existeret. Tres Palatinat Vkrayna quâ latè patet

A 3

com-

complectitur; Kijoviensem, Bracławiensem, Czerniechoviensem. Quorum descripti limites, à montano circa Tyrarn tractu, Barium versus, ac hinc transuersim ductâ lineâ, ad usq; Lithuaniae fines, quâ Prypetius Borysthenem subit, diffusa locorum amplitudine, sinuantur. Hic Arces, à veteribus Rusiae Monarchis conditæ, quæ præfidijs infestæ, vim hostilem arcerent. Potior, præter Kijouiam, Bracławiensis ad Hippanim, Cyrassy, Kaniovia, aliæq; impositis à Rege Præfectis dudum tenebantur, quibus sub prima occupantium Tauricam Scytharum initia, velitares alas auctorare permissum. Verum post, maiore vi incurstantibus Scythis, addebat Respublica cohortes stipendiarias, à Proceribus item, aulici Comitatus ac satellitia submittebantur, quæ hostium latrocinia reprimerent, etiam talionem illatis armis reponendo. Invaluerat subinde mos, ut bellatrix Iuventus, dum per arma exercendæ virtuti deest in pace occasio, Campestria ubi Barbari alere equos sueti, incurfaret; promptis passim ex plebe delectibus, cum ea voluntariorum infra rigorem disciplinæ militia, nonnisi à Ductoribus decus, à gregarijs prædam omnino respiceret. Referunt Annales, Prædislaum Landzkoronium vigore animi & natalibus illustrem Virum, dum Sigismundi Primi Legatum ex Taurica reducem, non aliam excursionum Scythicarum causam adferre audit, quàm ægrè Hanum cohibere posse numerosas ditionis suæ *Hordas*, (ita vocantur) quin erumpant; generoso ardore succensum, euocatis è Russia Voluntarijs, Tartaros in suo sterquilinio adortum, ac ad usq; Meotidis ostia Aquilas Polonas circumtulisse; interceptisq; manubijs, par pari reddidisse. Tales ubi ex successu collibuere excursus, ut promptior quisq; cogere turmas, destinare in prædam qui prædarentur, ac incurfare solitudines perrexerit: &, si quando non ex iusto aut commodo publico lacefferetur hostis, metu poenæ, in confinio illo, à Patria remoti confidebant. Accessere legibus nocentes, & perditæ exulum ingenia, ut numerum Societa-

Bielsci.
us.

tis.

tis illius, ita audaciam complentia. His antesignanis, noua militia extulit caput; ac sub Sigismundo Primo, Cosacorum nomen recens audiri cœpit. Memoratum Paprocio, Samuelem clara è stirpe Zboroviorum, dum cæso Wapouio proscriptus, poenæ se subducit; aggregatum Cosacis, cum quibus quæ tentauerit vel subierit pericula, abundè ille exequitur. Hic itaq; miles, notæ in consecrando hoste celeritatis, vocabuli Kozak appellationem accepit; quod à Capra (vernaculè Koza) veloci animalculo derivatum; denotat agmina, quorum expeditæ agilitati, nihil abruptū sit, nihil imperiū. Ac, ne sine sede, nova (si Dijs placet) societas ageret; excitata per adsitam Borystheni ripam receptacula, celebrius alijs Zaporozæ, à quo post Kozacy Zaporoviani, seu Zaporoscenses, nominari cœpere. Locus is infra scopulos Borysthenis existit, quorum tredecim obiectu, naturæ solertia, violentiam fluminis constrinxit: lapideis molibus graduatim per intervalla locorum, nulla humanâ arte potentiâve dispositis. Haud pigebit, inferere cognomina eorum, quod ex nomenclatura Sclauonica, maneat memoria, rem proprietatis Polonicæ esse. Nempe supera parte, Kodak, Sulski, Loehanny, Strzelczy, Dzwoniec, Kniehynin, Nenasytec, Woronowa, Zabora, Wowniow, Budyłow, Tawulzany, Liczny, & Wolny. Infernè itaq;, quâ Samarra fluvius Borystheni miscetur, in peninsula nidificando, à liminibus illis seu Porohy, locum Zaporozæ nominauere; ac si trans limina Borysthenis situm. Eo modo infessus amnis, nauigandi usum suggessit; vnde postea, constructis lembis, ignotum mare ausurimari. Remigij genus è tilijs Myoparones, (ab illis Czayki vocatos) quadraginta & ultra hominum capaces, conficere soliti. Ii sunt mobilitate summâ, & apertum per mare facile gyrabiles; qui, nec vada timent, nec fluctibus periclitantur. His celocibus, vastos Ponti Euxini recessus pererrant; ac quandoq; Thraciæ minoris, ac Asiæ littora populati, armorum terrore, Turcici Imperij penetralia tremefecere. vnde

Turca

Const:
Anni
1590.

Turca sæpius accepti contemptus æger, querimonijs aliquando & minis, factum incusavit; retorsione à Polonis opposita, quod similia à Scythis pateremur. Equidem, advertebat id curas Reip. non mediocriter; tam, quò pacta cum Ottomanicis illæsa servarentur, quàm finibus Regni, redacta in ordinem Cosacorum militiâ, maiore curâ tutâdis. Apparebat siquidem, augescere eorum multitudine, ubi per convictum & affinitates plebi permixti agunt, seditionibus obnoxios fore: proin, seueris pœnis, si quando excesserant, coerciti; ad regulatæ militiæ leges haberi cœpêre, disciplinâ & usu armorum imbuendi: neq; præmijs, quæ excitarent merituos, deficientibus. Tribuni ac Legionum Legati, quò firmius vinculû constantiæ foret, è Nobilitate Polona creati, Centuriones minorumq; Ordinû Ductores, *Asawula, Attamani*, è Sympatriotis; sed, quos fides & emerita stipendia commendassent. Præscriptus lege publica sex mill: numerus, condito Albo seu Matricula, vnde *Registratorum* nomen, quò, à cætera plebe, in auctoratus servitio Reipublicæ miles, discerneret. Summo iure præfidebat datus à Rege *Commissarius*, si opprimerentur, innocentum vindex & protector; ubi demeruerint, exactor pœnarum. Quovè fixo loco eius militiæ Magistratus bellicus ageret, Trechymirouia oppidum in Palatinatu Kijoviensi assignata, circumiacentibus qui huc pertinerent vicis, in usum ac possessionem eius militiæ transcriptis. Cæterum, evenit plerumq; plagâ illâ, iusta viris statura, validi robore artus; & non tam asperitate cæli, quàm assiduitate periclitandi, durati animi. Ob prædam flocci vitam pendunt, nihil recusant ob formidinem, gloriæ famæq; nomina, prætextui tantum adsumuntur. Vigiles, ac interritos agere; sitim & inedia iuxta pati; Æstatis Hyemisq; iniurias, sine sensu tolerare; usus, qui etiam naturam vincere solet, docuit. Aggerunt valla, producunt opera, & quæ sunt pedestris militiæ, exequuntur: ubi insilière equos, observant exactè signa; ac, ut primò acerrimè prælia ineunt, ita sustinendi

itera-

iterati impetus, non eadem est constantia. Ast exploratum milsi, hostem planè suffurantur, locorum notitiâ, & suopte ingenio, sagacissimi vestigatores. Etiam, quoties usus poposcerit, epibatas agunt, in aqua lutræ, in terra talpæ, & omnia exactè conveniunt. Nihil maiora flumina traiekturos moratur, si quæ impedimenta, & imperitos nandi, connexa arundine, vel falcibus vimineis defluant: vnus præcipit, eadem cunctis festinandi cura. Inest genti naturalis quædam malorum tolerantia: ac dum omne studium, si bello destituantur, in prædas venatumq; intendunt; labor inediaq; transit in mores. Crebris convivijs ac assiduâ computatione nihil vsitatus, hic parta dispendio vitæ spolia, impendere lubet; & quæ sitas bello manubias absumere volupè: ut planè & enixè cupiant otium, & penitus aspernentur. Hi itaq; sunt Cosaci, ruina florentis Regni, & suâ ipsorum perfidiâ Orbi cogniti: non temnenda virium manus dum propugnat, fatalis omninò ubi nocet. Quos ab recentibus authoribus Nizovios, quasi inferæ partis Insulanos, Lubienius noster vocari asserit. Vscocos alij, ac Martelosios, ut Paulus Iovius, nuncupant: plurimi gentem discretam, & singularis nationis nomen Cosacos in hanc diem putavère. Cerrè ij, tam qui in Pontum exonerantis se Borysthenis anfractus, quàm, qui Rhæ Tanaisq; fluminum ripas insident, promiscuo vocabulo Cosaci dicuntur: nostrates quidem Zaporoscensium vocabulo, qui ad Moschoviticum limitè degunt, ad Donû flumine Donensium nomine compræhensi.

His legibus moribusq; aliquandiu, si non æquo, tolerando tamen iure, cum Cosacis agitatum est; donec illi circumspicere vires suas, frequentiamq; speculati, quam dono Reipublicæ habuerant libertatem, debitam interpretabantur. Præcipua ex plebe motuum semina, quæ per municipia insolescens, dum legitimam pœnæ irrogationem pro Tyrannide, & debitum subiectionis pro servitute accipit; instinctum, in enormes vexandæ Patriæ au-

B

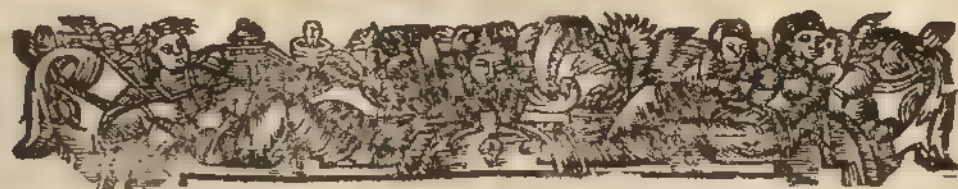
sus

fus dabat; insinuando querelas sibi obstrictis, & Cosacis præteritas iniurias, in se redundaturas persuasis. unde, aliquoties seditio; dehinc rebellia arma in Regnum stricta, tandem iusto bello, sed non inulto Marte oppressa. Neq; laude præclarorum facinorum frustrandi Cosaci. Etenim, præterquam quod Scytharum in Russiam incursiones egregiè cohibebant, etiam viam modumq; Ottomanicæ potentia concutiendæ ostenderant; vel insuper mutuo metu destinendis Barbarorum insultibus. Dum ab ijs, Synopen Septemtrionalis Asiæ Emporium, expugnatum diripitumq; Aslan Horodek, validum Turcarum propugnaculum dirutum; ipsa deniq; Constantinopolæos pomæria, excitatis incendijs fumo suffusa, Cosacis ex Vniuersali Orbis prædone prædam agentibus. Quod si usurpando maris dominio, uti occasione collibuisset, gloriam, & pacem, & Cosacos, à nobis haberemus. Tandem versa cithara in luctum, & medicina in toxicum degenerauit,

Piasceci-
us.

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

AB OBITU

VLADISLAI IV. LIBER PRIMVS.

An. CH. M. DC. XL. VIII.

Elenchus Contentorum.

Pincipium Anno est à morte VLADISLAI IV. cuius accurata descriptio, Locus, morbi causa, eiusdem incrementa, quæ cōscientia dispositio? ac in extremis animi firmitas, dehinc obitus? Numerus annorum Vita ac Regni, Genus, Coniugia Qualitates. Subiungit ut mortem prænuñciaverint, Cometes, Solis deliquium, ac præter alia, Imaginē D. Virginis MARIÆ XIAZY illachrymatio. Sequitur mortem Regis immediatè in Vkrayna rerum commotio, auctore Chmielnicio: cuius oritur, parentes, ac genus, breuiter perstricta. Bellum antehac inter Turcas & Venetos geritur, unde stimulus in arma Vladislao, quibus Respub: intercedit. Per Vkraynam inter plebem tumultuum occasio, Rebellionis initia & indicia, in qua Vexillifer Regni non impigre aduertit: nisi ex negligenti Tribuni sequestro elapsus Chmielnicius, fugā se in Zaporoze subduces. Seditionis dein per emissarios sparsa semina, diuersa ut in talibus solet argumento. Hic de Vnione Sacrorum Ruthenorum aliquid: etiam, ut plebs non in totū moderato dominio per Vkraynā ab Heris habita fuerit, ac qua priuata in seditionem, ac mox in arma causa euasuerint: ut sollicitati in ferendam opem Scythæ, & rebellibus associati. Generalis interim Exercitus Regni it obuiam, quibus viribus? Dispartit copias, quarum pars cum Stephano Potocis occurrit hosti ad Zoltemody. ubi pugna, demum perfidia Cosacorum profigantur Potociani. Hæc successu elatus Chmielnicius, in nostros ad Corsunium inuehitur, pugnatur & hic non instrenuè: dein militariter carrago retro mota abit: tandem, fato magis quàm Virtute hostium superantur Nostri, capti cum omni Commilitio Ducibus. Primas Regni mortem Regis publico programme denunciat, afflicta Interregni si unquam specie. Comitæ Conuocationis absoluntur. Etiam hic Chmielnicius internuntios mittit, cum Literis. Procerum inter se similitates. Casimirus ac Carolus Fratres Principes,

B 2

pes,

1648.

pos, Ordinibus de Orbitate Regni, isti vicissim illi de iactura Fratris condolent. Hic de Casimiri aduentu in Regnum nonnulla. Sopiendis Vkrayne turbis mittuntur Comissarii, citiusque Russia bello undique ardente. Kisielij in promouenda pace studiū. Krzywonosum rebellium alter Dux emergit, cui se Wisniouecius opponit, ac primò in conditum agmen cadit; dein, nullo succursu recedit. Mox Regimentarij exercitum in hostem ducunt, ubi malè inter primores militia, conuenit nihilominus tamen, Zaslauiensis cum Wisniouecio conciliantur. Inter istos ad Constantinouiam de profectu bello deliberatur, de quo Kisielij; wisnioueciū item sententia. Rebelles ad Pilawce ingenti Exercitu consistunt: Superueniunt & Poloni, interim fatalis quadam in decretorium certamen mora, donec Scytharum accessione, aucti rebelles nostriscum pugnant. Pugna eius descriptio, ac, ut per inprompta consilia fluctantibus animis, probrose à Pilawcijs discessum fuerit: ita Exercitus numero validus dissipatus, Castra direpta sunt. Sequitur Electio Regis, quo modo & more Comitum ea instituantur; circa quorum inchoationem Leszczyni ad Ordines sermo. Multiformis hic materiarum concursus, de Exorbitantijs, de Confederatione, unde enata Dissidentium in Religione querela? multa cum acrimonia nec sine turbamenta. Casimiri ac Caroli Principum Fratrum, de seponendo ambitu Regni ultra citroque litera. Casimiri mox ad Ordines Legatio. Rationes pro nativo Rege: item pro Fratre natu maiore Caroli; item legatio. Externorum Principum etiam. Carolus demum ambitu Regni se abdicat, summo omnium applausu, statimque Casimirus in Regem nominatur. Deductus in templum Electionis Diploma recipit, Pacta confirmat, ac in Arcem regresso, Regius curas ab Indictione Comitiorum Coronationis orditur. Sub hac, bellum nihil remittit, Leopoldus obfessa, oppugnata, strenuè defensa; ac, ut hostis abitum sine noxa pacisceretur, colloquio liberatio procurata. Zamoscium inde itum; eius Oppidi initia & situs; tunc verò quantuam in defensionem apparatus, & qui presidio prefecti. Circumfessa ea, muri machinis verberati, instituta oppugnatio, sed frustra. A Czarnota Chmielnicius exagitur, dola oppidanorum ad deditionem tentat; etiam Weycherum lueri compellat externum ratus. Colluditur dehinc scriptis, verbis, donis. Cum iam Varsaniam ad Comitum delegasset ille interuentos, suo more vulpizans, & omnia populationibus permiscens. Tandem Smiarouius à Rege mittitur, finitam Electionem et potiri rerum Casimirum adtulit. A quo suadetur Chmielnicius in regressum, ac obsidionem Zamoscij soluit. Hic finis Anno.

Incipit aperiente Fato Scenā, luctuosa rerū protasis, VLADISLAV IV, Rege Poloniarū vitā functo, tot sæculis quot annis dignissimo Principe. Ac licet si promiscua mortis lege teneamur omnes, Regū tamen quò eminentior natalium ratio; eò curiosius causæ decessus, & momenta extremorum, perquiruntur. Proin, non abs re fuerit, accuratam novissimæ periodi descriptionem, à non nemine, qui hærenti in limine æternitatis Principi aderat, ex fide tradere; recisā imper-

1648.

impertinentium prolixitate: cuius tenor. Placuit Diuina bonitati, Serenissimum Regem Vladislavum, à caducis ad meliora transferre Regna, & immortalibus aptare Sceptris. Describam ego luctuosissima narrationis seriem, & quæ oculis auribusque, coram excepi, eodem quo peracta sunt ordine, accuratè referam. Non quia ciere vel innouare merorem velim; sed quia futurum spero, funestam cateroquin narrationem; non paucas habiuram solationum miscellas. VI. N. quatriduo progressi MERETIVM, una die quieti datā; postridie, quæ fuit IV Maij, Rex acturum inter venatorum turmas, primò mane campos ingressus, non prius venari desijt; quàm sol ad occasum declinaret. Vbi vehemens (corporis sui pondere graui) & nec dum optimè post morbos composita valetudinis agitatio, occasionem causamque fatalis obitus prouocasse creditur. Ibat enim vero curru venari per inuia, tanto animi astu, ut cum auriga, non satis audacter, pro reuerentia Maiestatis, Regem sulcis stipitibusque superueheret; Rex ipse excusso homine, babinai raperet, & animo alacriter indulgens, cursumque nulla lege temperans, nec curru parceret, nec sibi ipsi. Secunda post mediam noctem hora, tristem effectum exercere cepit violenta voluptas; ac præmiū quidem pleureticis correptus cruciatibus, præter morem doluit; sequens tamen dies benignior visa; iamque noua cum venatoribus expeditio designabatur, quamvis interim sitis permolesta, & quoddam fastidium non desisteret. VII Maij, vehementius exarsit renum viscerumque ingens dolor, & omnium vitalium in horas aucta conflictatio: dehinc, æstus corporis, dolor capitis, sitis, insomnium, tadia, tandemque superuenit acerrima febris. Cum malum increceret, aperta vena est; profluxitque floridus & optima nota sanguis. Ac licet si phlebotomia, in corpore pleuretico opportuna fuerit, exinde tamen non imminuta mala, sed aucta; inter quæ, grauis & in omni febre periculosus singultus. Ergo præternatura vel artis remedia, opè è celo aduocare necessum erat. Tum verò Rex ad sacram Exomologesim ut se pararet monitus, non difficilis in eo repertus, vel tardus. Dicit vix potest, quanto dolentis animi sensu, quan-

1648. *taq; lachrymarum affluentia, diuinissimum reconciliationis Sacramentum suscepit. Sed præpediuit atrocitas illa singultuum, manifestam Corporis Dominici irreuerentiam minitans. Rogati Medici, ut singultibus quàm impensissimè ponerent modum; intenderunt curam, ut stomachum ab illa inflammatione liberarent. Quod successit aliquatenus, post unam enim & alteram horam, omnis illa singultuum tempestas, in malaciam composita est. Verùm ardentior febris, ab incendio stomachi cor ipsum affligere, & patientem ad extrema adigere non desijt. Interea salubrioribus ille singultibus, concessit animum, sub ipsam Missæ Sacrificium, quod ager è lecto audijs, in deuotione effusus; id vnice à sui ludicij Maiestate deprecatus, ut concessa misericorditer peccatorum veniã, beatum vitæ finem poneret. Tantã verò animi quiete migrationem illam meditabatur, ut nullum penitus alicuius trepidationis indicium proderet; imò à primo statim decubitu, quasi futura præsciens, morbum hunc prædicere sibi absq; dubio postremum. Integro post susceptam Sacram Synaxim triduo, cum doloribus luctabatur, usq; ad angorem astantium, morbo succumbens. Qua ex diuturna lucta, tum corporis tum animi mutatio, dum nihil spei relinqueret; viribus iam multa conflictatione deficientibus, suggestum est adesse horam, quã Athletam Christianum vngi oporteret Oleo extrema unctionis. Ad quæ ager statim prorupit in voces flagitatorias, extremum illud fragilitatis nostræ remedium postulando. Factum sine mora, ter iam repetita Sacramentali confessione; ac dein, sacrum Cereum manu prehensum sustinens, Sanctæ fidei constantiam, ad extremum usq; halitum seruatam protestatus est. Porrectam mox Crucis imaginem pectori adpressit, continuo Spiritus tractu inclamans, MI DILECTE. MI DILECTE. Neq; reticendum, quod optimus Princeps priusquàm vngeretur, præclarum Christianæ modestiæ, & Regiæ pietatis specimen edidit: nam inter alia temporis congruentia meditantia, ardorem animi comprimere non valens; O quàm velim (inquit) nunc toti mundo esse spectaculum, in quo mortales tanquam in speculo videant, quæ in me DEVS exhibu-*

it spe-

1648. *it spectanda. Ac primò, qualis sit humanarum rerum, presentis vitæ, vanitas; deinde, quanta sit super unum peccatorem misericordia DEI & benignitas. Voluitq; ista, coram omni astantium turba, iisdem verbis repeti; quod & factum, magno animorum motu. Sed cum adesset extrema nox, (media inter 19. & 20. Maij) circa horam undecimam, manifesta signa capi poterant deficientis vitæ: demum, ante secundam post mediam noctem, tranquillissimè expirauit. Qui præsentibus aderant, quietem illam tum animi, tum corporis admirantibus, quæ non expirationi, sed indormitioni alicui, similior videretur. Superest, ut ceruices Diuinæ potentiæ humiliter inclinemus; dum iactura, quam in tanto Principe patimur, immensa est. Priuatus autem luctus, solatium quoddam habet, à memoria tam beatæ migrationis; neq; opus, ut alluere merorem quisquam velit, cum quoddam solatii compendium sit, permittere habenas dolori, lachrymisq;. Hucusq; ego ex relatore, ultra promissam breuitatem deflexi; enarrando novissimo tanti Regis termino, de quorum varij rumores.*

Mortuo Principe, cecidit (eheu!) Corona capitis nostri; statim pax exulat, bellum recluso Iani ostio hospitatur; ac, vbi tantum fidus ereptum Polonis, nomen gloriaq; gentis obscurantur. Vitæ spatium illi LIII. Anni, Regnandi XVI. fuere. Verus in domo regnatrice nataliū claritudo, Paterno genere è regia Svecorum stirpe; quo nomine debita Regni illius hereditas, titulus usurpatus mansit; donec linea in Ioanne Casimiro Fratre extincta foret. Ex Matre ite sublimes tituli, Annæ Cæsarū Filiæ Sororeq; genito; vnde Austriaci stemmatis ac virtutum particeps. leminatum nulla prole superstite matrimonium, cum ex Cecilia Renata, Sigismundus Casimirus prospero Fato parentes extrema anteverterit. Ex Ludovica Maria, brevi consortio exfors sobolis, eo dolentiore populis obitu, nullo in spem paternarum Virtutum successore. Cæterum, incrant Principi excelsæ dotes, animus ingens, pectus inconcussum, artes imperatoris, per experimenta bellorum partæ;

partæ; conſequentē, (quæ rarò ſeparabilis eſt) cupidine gloriæ, pariter & opum contemptu. Valetudo non quidē probè firma, aſt penſavit fortuna obſequentior, ancillata ad extremum uſq; diem. Olim adoleſcens, peragravit magnam partem Europæ; inde, aucta famâ, non quòd viderat orbem, ſed quòd aſpiceretur. Rempublicam, ut Patriam coluit; Cives Patriſ in modum complexus: eſſi quādoq; obſtinatiùs, quàm is vellet, aviram libertatem tuentes, & quantum contra nitentibus, plura tribuebat, eò plùs amoris aſſecutus. Inde firmata vndiq; pace, productis limitibus, ſtatuq; Regni florientiore reddito, PATRIÆ PATER. Magni nomen meruit, quòd modeſtiùs defuncto, grati Cives addidēre. Staturâ fuit iuſtâ, capillitio ſubflavo, ac vergentibus in ſenectam annis rareſcente. Inceſſu geſtuq; gravis; & quamvis multa obefi corporis arvinâ craſſior, in virilem tamen motum validus. Extremæ voluntatis codicillos, in anteaſſum ritè conſectos, aſignatis, qui curâ exequendorum ſuſciperent; in manus Leonis Caſimiri Sapichæ, Magni Ducatûs Lithuanix Procancellarij, tradidit; conſcientiæ moderatore, Gregorio Schoenhoff Societatis Ieſu Theologo; à cura corporis, Antonio Crauth Medico, extremam operam navantibus. Talis in pace. Vbi ingrueret bellum, Regia armorum voluptas tranſibat in mores; &, quæ alijs inter crepundiorum ludicra, aſta Principi noſtro ſub caſide adoleſcentia: ut, impubes adhuc, & nondû Rex, ex Vaſto Septemtrione, Capto Szuyſcio Moſchorum, Monarchâ, triumphaverit; ut, Chocimenſi acie Oſmanû Turcarum Imperatorem, ad accipiendas pacis Leges, adgerit; Svecum, fortunæ intemperantiâ; Scythas, innata ferocitate inſultantes, repreſſerit: pleniores renarrant Hiſtoriæ faſti. Hi quinimo Coſaci, præſentiû malorum cauſa, nunquâ victricia Vladislai ſigna ut aſpicerent, ſuſtinēre; ſæpè victi, ſemper reſipiſcentiû in morē plangendo, imponebant Clementiſſimo Regi; ut, quos ſimulanter querulos adverſus Magiſtratum impotentiam, eoſdem & oppreſſos

preſſos crederet. Etiam extrema Regiminis, non ſine obſtreſtatione fuēre; perſtriſto maximè Cavalleriæ invento, quòd multis acceptû, tanquam in ſpeciem apparens extenorû titulorû æmulatio; revera, tollendæ inter Cives æqualitati fabricata machina. Tum, ut rara vergente ætate voluptatû parſimonia, & à recentis hymænei tediſ alienus egerit; ut nulla Paſtorum, à ſemet cum Turca initorû curâ, bellum peregrè cupiſſet. Hæc, ex Commentarijs Vir: Clar: tum temporis in limine Aulæ illius immorantis, excerpta; quæ aliter tradere haud quaquam auſim. Eſſi, iniquus is ſpargendæ ad poſteros famæ trames, inter magnas Heroû virtutes, alicui imperfectioni locû dare: niſi vitio humanæ curioſitatis excuſandû, quæ quādoq; in ſole maculas quærere amer.

Neq; imminentia mala ſine præſagio fuēre, Deo per extraordinariam cæleſtium corporû collisionem, abſtruſâ futurorû ſeriem præmonſtrante. Namq; Cometes, funeſtum Coronatis capitibus fidus, per ſupremas aëris regiones, horridâ miſſili igne caudâ effulſit: qui integro ſemeſtri per varias locorû differentias errans, dein, lento in ſublime Arctoi poli motu elevatus, ſerali flamma ſenſim evanida, eſſe deſijt. Acceſſit grande Solis deliquiû, Lunâ clariſſimi Sideris ſplendorem, ad menſuram deuncis condente: vix ex Aſtrographorum calculo, tertix partis ſemiſſe, in uſum lucis mortalib; permiſſa. Ac quâvis ex Luminariû Eclipſes, dira ſemper ſublunari Orbi portendant, maior tamen ex præſenti formido; quòd enormis ea, ac in ſigno Arietis, (cui Zodiaci primicerio Poloniam ſubiacere periti autumant) non omnino proſperi ſucceſſus, dependentis à ſuo Planeta Regni, ſignificari crederentur. Sed maneat cæli peritis ſua fides. Etiam quæ in anteaſſum evenerant, in omen præſentium trahebantur. Siquidem biennio ante, ex fortuito igne incendium, fodinas Wielicenſes ab intra penitùs devaſtarat: vnde, non tantû Salinarij redditus imminuti, ſed in exuſtis Officinis irreparabilia damna (quæ tamen impendio reparata ſunt) conſecuta. Ad hæc, ad Caſimiri-

1648. am inferiorem, exundantio Vistulæ, qualem veterrimi mortalium non meminerant; aliquot mappalia cum incolis eluvione absorpsit. Tum recens, fastigium Portæ Cracoviensis, quæ ab expellendis sceleratis Profana dicitur; vento, quo itidem Loviciæ, in Palatio Archiepiscopali Turris, utræq; opere firmo, & substructionibus mœniorum, validæ corruere. Verùm talia ad casum non iniquè referri possunt, hoc quod sequitur, ut maius quid fortuito contingente, ita per supernaturalem motum factum constitit.

Xiązy, quod olim Tenczyniorum hereditas, nunc Marchionum Myszkoviorum Ordinato Iuri subest, in Parochiali Ecclesia, colebatur ex antiquo Imago, Immaculatissimæ Virginis MAR IÆ, Filiolum gremio gestantis: ac, quo artifice elaboratum opus, nec traditum à maioribus, nec quæsitum à posteris. Convenerat solenni feria ad Sacra crebrior populus, cum Imago in dextro Altari sita, primò impallescere, vultum visibili mœrore contrahere, demum in lachrymas solvi lumina cœperunt, ex utroque oculo guttis stillantibus. Conspicit populus rem fortuitam, accurrunt Mystæ, & utriq; mirantur, scaturientes in rubedinem coralli rivos, ad ima faciei molliter deciduos: cum Augustinianus adestra, num humefactionem colorū, vicinum marmor causasset, experiundo? purpureum rorem attrectans, merissimi sanguinis essentiam esse cognoscit, docetq;. Attoniti cuncti miraculo, stupebant; cum idem alio comprobatur. Incumbebat ad templi vestibulum, grabato seu gestamini Originarius quidam, manuum pedumq; à quatuor lustris destitutus officio: Hic quo motu sacra agerentur sciscitatus, re comperta, postquam fiducia plenus, calamitatem suam commendaverat illachrymanti Virgini (*stupe, qui legis Miranda DEI*) Ecce subito pellit diuturnā paralyfim Medicina cælestis; surgit omnibus coram sanus & valens, cuius ægritudo cunctis nota: nec amplius indigus gestaminis, fatetur ac monstrat operantis Numinis mirabilia. Vbi latè sparsa famā, ab loci

Ordi-

1648. Ordinario delegati visores (Commissarios vocant) fuere; qui, re alta indagine perquisita, eius magnalia esse, Qui FECIT POTENTIAM IN BRACHIO SUO, pronuntiârunt. Benigna namq; MATER, sanguineis voluit testari lachrymis, quantum se afficeret, sanguinari⁹ futurus, devoti clientelæ suæ Regni, cataclysmus. Obstrepe qui voles heterodoxe, vel nega Virginis Patrocinium, mihi verò hæc anchora, & asylum esto. Nam cui non benigna, quæ peperit misericordem? Huic Paranympus Angelus ait, *Aue gratia plena.* Sed suaferim, qui sititis venite ad aquas, nam certè MATER DEI-Hominis, gratiarum mare est.

Non infaustus Christianitati Annus, consignabat operoso septennij labore, restitutam postliminio Europæ tranquillitatem; Generali pacis tractatu, HAMBURGI primū, sub Annum 1641. instituto: tandem Osnabrugæ præsentis 1648. (imposita Triginta sex annorum cruentissimo bello coronide) concluso; nisi Gradivus theatrum non scænam mutans, diu per Germaniam Italiamq; peregrinatus, tandem in Sarmatiam nostram, apparatus curasq; belli, peregrè traduxisset. Non à vi maiore potentiavè, Regnum hoc concuti cœpit, ex nobis Israël nostri perditio tuit. Primus, impiæ Rebellionis author motorq; Theodorus, vernaculè Bohdanus Chmielnicki, seu Chmielniczenko, Michaële Patre natus; quem pleriq; Mazoviā oriundum, alij Lisianka municipio Vkraynensi, retulère. Qui post, sorte vè casuvè, Zoskwiam vicinum Leopoli oppidum delatus, inter infima servitiorum, Aulæ Zoskievianæ vitam tollerauit; donec, Ioanni Danielowicz Palatino Russiæ, Præfectura Czehrynensi attributa, illuc demigrans, scribam à rationibus proventuum egerat. In quo aliquandiu officio solers, nec hero defuit, nec sibi ipsi; contracto cum muliere Cosaci generis matrimonio. Vnde, contubernio illorum immixtus, militares ad curas, mutationi aulicæ gratiæ provisurus, animum applicavit. Vbi vero Generalis Exercituum Regni Zoskievius, reducendo ad Moldaviam Gra-

C 2

tiano

1648. tiano se accingit: Daniellowicz Socero gratificaturus, haud exiguam Sclopetariorum manum, ex circumiacente Ozybryno ditione coactam, in id belli submiserat Michaele Chmielnicio minorum ordinum Centurione. Sic a curis oeconomicis, ad munia belli digressus, profligato ad Cecoram Polono Exercitu interimitur Pater, Bohdano Filio in captivitatem abducto. Factum dehinc, evoluta biennio, ob gratam Patris memoriam, procurantibus Cosacis, ut Bohdanus permutatione captivorum, e Taurica liberaretur. Vnde redux vel suo commendatus infortunio, vel quia ex usu literarum aliquo, non inhabilis tractandis negotijs fuit, in pretio apud contubernales Cosacos esse coeperat. Puer namq; in gymnasio Kijovienfi navarat literis operam, etiam pleriq; Iaroslaviae apud Patres Societatis studuisse retulere. Certè, maturior annis, sensus abdere, ex usu praesentia metiri, spes in futura promittere, comitatem ferociamque prout conduceret ostendere, didicit; & minas saepe, nunquam omittere ultionem. Aderat huic militaris presso sermone facundia, animus obtegens sui, renidens vultus, quo praecipue, ut nirta glacie foetentes aquae, recessus pectoris reguntur. Obsequiū, dum tyro, ubiq; praetulit; nunquam, nisi spe veniae, aut elabendi viā praevisa, in extrema obstinatus. Sed ægrè violentam tussim compresseris: & sub stramento ignis, ubi fumum, mox flammam emittit. Etiam hic, quò per rebellionis tyrocinia, in futurae sortis apicē graderetur, Seditionis Tarasij satellites fuit: dein, Ostrzaninum ac Huniam rebelles secutus, atrocis facti complex, quod, soli aucthores expiavere supplicio, meritas poenas evaserat. Repertio in commentarijs belli ad Kumeykos gesti, postquam deprecandae Maieitati Regiae, ex se delegatos Cosaci mittere iussi, Bohdanum Chmielniciū vnum inter septem fuisse; eoq; actu intimam status Reipubl. rationem penetrasse; ac, velut viscera inspexisse: in quae post, atrox Matri-cida saeviret. Narratum quin etiam sparso rumore memi-

ni,

1648. ni, suspectum semper extitisse, ut in nova promptum, Konięcpolscio Generali Exercituum; mente turbida ac ingenio in prava quæq; solerti, coniecturâ æstimatoris. Siquidē vagis Cosacorum in pontum Euxinum excursionibus cohibendis, dum placito Ordinum, Fortalitium KODAK, excitaretur; ratus Dux, quod res erat, eum licentiosorū obicē ac frænum, obliquo Cosacos intueri oculo; ac praesentem tortē Bohdanum, de natura loci & regulatā operis formā sciscitaretur, prodidisse affectum; expresso per Laconismū sensu. Manu facta (inquit) manu destrui. Nec verbis defuit eventus, primum namq; succrescentis Chmielnici potentiae facinus incubuit, Kodaco evertendo.

Subaltum pacis conticinium, quale Vladislai Regis Virtus ac fortuna operabantur: subierant tandem animum, artibus belli innutritū, curae armorum contra Turcas movendorum, quo fatalis potentia illa, torrentis in modum Europam inundans, aliquomodo sisteretur. Agrius ferebat Rex, gloriā paceq; florens, ut vir oriaretur, qui ephibus triumphavit. Sollicitabant quin etiam Veneti per Tyepolum Legatum, succursu Christianitatis tum maximè indigentes: Turcarum Imperatore, per clarissimæ Reipubl: excidium, ad subigendam Europam viam aperire moliente. Et quamvis Thoma Morefino, Classis suae in Aegeo mari Praefecto, navali pugna hostem profligassent; mox tamen Barbari, rescissa Canear obsidione, ac Rhetimo nobili oppido intercepto, ad Cephaloniam Venetos mari depulerant. Qui, dum armis iniuriam reparare satagunt, totā Europā subsidia conquirentes, arduam suggerebant bellaci Regi gloriae materiem. Accedere visa, Innocentij X. Pont: Max: autoritas, qui belli pro Gloria Crucis gerendi, supremum Vladislao armorum imperium, deferri volebat. Insuper amor Veneti nominis, ac grata hospitij memoria, in quæq; ardua promptum, nec famæ contemptorem Principem exstimulabant. Verū dignas Heroico genio cogitationes, sistebant Leges Patriae, debebatq; pri-

C 3

exami.

1648. examinatis causis ac circumstantijs, vnanimi Ordinum
consensu bellum præconceptum approbari. Cui tamen
Comitijs Generalibus intercessum fuerat. *Non laceſſendū
gratis Ottomannum, qui cum Poloniis initium fœdus, vtcunq; col-
leret, irritare quiescentem perinde eſſe, acſi ſoporatum leonem,
vellicare. Servandam ſervanti fidem, & ſuccinctum Orientis
potentiâ Tyrannum, non aſperandum. Contuliſſe exteros præ-
ter vota nihil, dum Poloni eo cum hoſte ad Chocimum cōgrede-
rentur; nunc, cur iſdem alienâ cauſâ diſcrimen ſubire debeant?
ē re iſſorum non eſſe. Fas ē ius, inconcuſſam ſervare fidem,
cuius violata triſtia exempla, gentem ſervandorum pactorum,
tenacem prole erudiērint. Hæc Senatus, hæc Eques, quā
ſinguli, quā univerſi: donec, mitis Rex, indulgens magis
quā conſentiens, ea meditamēta penitus abdicaret. Miſ-
ſo Conſtantinopolim, Miſſkovio renovandis cum Imperio
illo fœderibus: verū interceſſiſſe bello, quā non in rē
noſtram fuerit, præſentia oſtendunt. Ita quandoq; æger
medicatam potionem faſtidit: & opinio humana, ſæpē
profutura aſpernatur. Evaneſcente belli famā, dilabeba-
tur miles, non item reſiliēre Coſaci, cupitum cum exoſa
gente bellum, & ſpolia Orientis flagrantiffimē agitan-
tes. Iam quippe huius militiæ novi Magiſtratus creati fuerant;
tum miſſa reparandis armis myoparonibuſq; pecunia, in
præludium belli attentos erexerat. Adhæc, non neminis
ab Aula in Vkraynam directum iter, ſuſpicantium ſermo-
nibus occaſio fuit; eo diſceſſu præliminaria offendendi
Turcæ agitari, promptiſſimis Coſacorum ſolicitatis; quo
iners otium bello, cum obventu gloriæ, prædæq; muta-
retur. Iam verò inter Coſacos, Elias Barabaſzynko, ac
Chmielnicius cæteros uſu rerum ac militari experientia
præcellebant. Ille proin, Dux Zaporolcenſium, hic, No-
tarius renuntiati fuere; ambo, quantum ingenio, tantum &
moribus diverſi. Namq; Barrabas obſequij tenax, & niſi
legitimē arma indicerentur in bellum promptus, ubi mo-
tus in plebe ac turbarum ſemina videt, avocabat vulgum
deter-*

Alberto
Miſſko-
wſki Suc-
cemer.
Leopol.

1648. deterrebatq; . Per fidem gentis, pignorumq; caritatem, per
Principis invicti genium, pro quo & ſub quo tot aterna bellis de-
cora paraviſſent; abijcerent nova cum diſcrimine, vetera cum
ſecuritate ſequerentur. Viperini partus eſſe, Patriæ viscera la-
cerare; effundendam congruentius vim, in latrocinantes Scy-
tharum turmas, aut invadendum ſubito incurſu Euxinum, du-
cturum ſe ut conſueſſet in hoſtes Regni, ſi ita Reipubl. expediret.
Cæterum, ſi triſti rebellionē fidem temerare intendant, haud ſe
ſpectatorem aut complicem fore; imò deſtinata morte, enorme
crimen anteverſurum. Nequaquam Chmielnicius pari in-
nocentia agebat, quatiēbatur irrequietum ingeniū; nunc,
avidæ turbarum multitudinis conſenſu; nunc, ex impedito
bello offenſæ (ut rebatur) Aulæ, facili conniventia; Eti-
am noſtrā, per profundam pacem ſocordiā, fatovē ſuo
urgebatur. Subibat mentem, cur bellum innova-
tum, & reſtinctum? ſumpta arma, & abiecta? ſi au-
deret agerē ut in promptu decus & fortunam? ſi ſecus alea
iaceretur, indulgentiam factō non in arduo ſitam. Etiam
in Aula Conſilij pacis nondum acquieſcente aderant, qui
exploſum bellum, non ut bonum loquerentur; ac excurre-
re permiſſis in Pontum Coſacis, facilem provocandæ ho-
ſtilitati anſam, periculosa prudentiā diſſerebant: Gnara
hæc Coſacis, ſeu potiùs interitæ ad tumultus plebi: quæ,
dum impunitatis imaginatione, in futura molimina exa-
cuitur, non diu author ſeditioni, neq; author defuit multi-
tudo. Percommode enimvero acciderat, ut obex licentiæ
popularis tolleretur Barrabas; ſcilicet, quantum Patriæ fi-
dus, tantum per bonas artes exoſum ſeditioſis caput; nec
diuturna in interimendo interceſſit mora, homine milita-
riter ſecuro, & publico magis, quā ſibi attendente. Nam-
que per ſpeciem amicitie, à Bohdano ad ſuſcipiendum ē
baptiſmatis fonte infantem invitatus, egit hoſpitem, & cō-
patrem; mox ubi Spiritualis amicitie vinculum, omnem
doli metum excluſerat, donis certatum & poculis: inter-
quæ, poſt breves rixas ex deſtinato ortas, contra ius hoſpi-
tij,

1648. rij, à suomet commilitio Dux trucidatus. Vt severiorem inculabant alij; certè ijs, qui manus sanguine innocentis cruentarunt inerat conscientia; ne à viro incorrupto, & per omnia Patriæ addicto, agitatae rebellionis proderentur. Mirum certè, sine vindicta fufum sanguinem, ficcarijs abijisse impunè! Sublato eo, increbrescebat subinde rumor, conciliabula seditiosorum coire, ac pestifera consilia sub pallio cudi; applaudente passim plebe, mox in partes transgressura. Iam Onias notæ fidei Centurio, ad Szembergium scripserat; sufflari ignem mox in grandem flammam, ni comprimatur erupturum: apertiùs Romanus Pesta, vetus Bohdano sodalis, sed iam tum crescenti æmulus; Alexandro Koniecpolio Regni Vexillifero, conspirationis indicia ordinemq; detulerat. Neq; is in animadvertendo tardus extitit, Ioanne Krzeczovio, Chmielnicius iniectâ manu præhendere iusso, donec ipse, in campestria peregrè iturus, super obiectis cognosceret. Factum dehinc, ut redudem Buzynum divertentem, veterrimi Cosacorum exemplendo officio adirent, etiam Chmielnicius, altum reconditâ pro tempore ferociâ, affuerat; ut veniret, à socijs stimularus, ex ratione equi, quem singularis pernicitas commendabat, venumdandi. Hic, ad obiectum concitæ in arma plebis crimen, devolutus ad pedes Vexilliferi, factum negat, testes appellat, intercessores exhibet, fidei ac meritorum commemorans specimina. Assistebant multi clientû Koniecpolio, qui à reo præhensati ciendæ gratiæ; tum ij qui aderant Cosaci, adleverato Bohdanum insontem esse testimonio, noxij & ipsi evincebant; ut planè mitior in reû, non extra merita positum Herus appareret; præsertim vbi Krzeczovius, Fideiussorem se offerret, mansuri in officio Bohdani, per speciem familiaritatis, honesta sub custodia apud se detinendi. Cognatione Spirituali Compatres ad invicem erant, unde, præter speratam resipiscentiam, in Tribuno stimulus spondendi. Ratum habet Vexillifer vadimonium, interim Chmielnicius apud se retentû Krze-

Hyacinthus Szembergius Cosacorum Commisarius.

Ioannes Krzeczowski Czerniechowski Tribunos Cosacorum

CZOVÍ-

1648. czovius, indulgenter habet, solatur, philotesios præbibi; mox, vbi temeto obrutus ipse altum indormierat, fideiussus vadimonium deferens, primùm in insulam Buczek, post Mikitin-Row, præcipiti fuga elapsus, demum sibillare incipit, ratus in desperato casu non languidè cunctandum; ne lentè tentato facinore periret, qui perdere posset. Trecentos ferme sodalium è Cosacis isthac repererat, per quos hinc inde ablegatos, semina motuum spargit, famâ in maius omnia attollente. Neq; causas conquirere arduû, nunquam enim (ut lusciniæ cantio) rebellionis defuerit prætextus. Quas ego, ut vulgatæ, ut compertæ, & patre veritatis tempore approbatæ, expedio. Religio inprimis Græca, specioso nomine prætexebatur; cui illusum per nomen V. NIONIS aiebat. *Episcoporum ac Asceteriorum interversis patrimonijs. contemni passim Antistites, dum iurisdictione Spirituali erepta, instant VNITI ferro ad iugulum; aut Iesuitarû missionarijs, si quo adhuc angulo sincera Patrum fides maneret, improbata præiudiciôsè inferentibus. Interim, per Comitiorum recessus, eludi, aut differri supplicantium preces, vel solo Schismatis titulo exosas. Iam verò, oblitteratum militiæ Zaporozienfis decus; vbi bellum ingruat, obtrudi Cosacos periculis, mulceriq; profuturam alienis commodis fortitudinem; vbi defuncti periculo, vilem sanguinem, ac postremos mortalium cæseri. Nihil à Quarcianis omissum, hostili velut in solo licentia; nihil intentatum ab heris savitia; qui vbi omnem furo-ris sui impetum, in capita innocentium consumpsissent, in insimulatos contumaciæ immittunt cohortes; à quibus quandoq; integra municipia stirpitus exscindantur. Deniq;, abiectissima servituti non esse modum, quàm recutita gentis Iudaicæ dominatio, intolerabiliorem faceret. Et hac ut publicè tangentiâ, si viri sunt, excutienda. Tum ad semet digressus. Aspicerent se & misererentur; Zaporoziensum Notarium, tot stipendiorû veteranum, Barbaricam captivitatem perpeffum, dum rude donari expectat, nullum ob scelus, nisi quod sævire tyrannis volupe sit, periclitari: occisum sibi crudeliter filium, abductam vi-*

D

UXO-

1648. uxore, ereptū patrimonium, ne equo quidē quo mereret relicto, novissime destinata morti victimam quari. Neq̃ aliud emerito militi, post profusum sanguinem, & lacerū per vulnera corpus, restare amplius; nisi ut falso seditionis crimine, sub carnificis manu innocens moriatur. Praiudiciosē agi secum, & postquam in uno capite successerit, exitum imminere universis. Talia pronis auribus accipiebat vulgus, cui quies in turbis, in pace turbæ sunt. Neq̃ tamen in totum inanes questus fuere, quos, excusso fuco, ut se re vera habebant expono.

Vnio, vetus Russorum genti petimen fuit, quæ, in Schismate pervicax, nihil minus suaderi patitur, quàm ut agnito Primatu Petri, cum Occidentali Ecclesia, Sacris ritibusq̃ conveniat. Hinc, crebræ inter Græco-Russos cum nostris contentiones, donec visum componendis in Religione controversijs, anteacto sæculo tentare vadum, vel ipsis Roxolanis Antistitibus, à Clemente VIII. Pon: Max: Nationalē Synodum impetrantibus, sub Annum CH. 1596. In qua Brestia Lithuanorum celebrata, sublati exitiabilis discordiæ causis, vtrinq̃ congregati Præsules, Vnionem Sacrorum animorumq̃ instrumento publico, conscriptam instituerant; agnoueruntq̃ Græco-Russi supremum militantis Ecclesiæ Caput, Petri Successorem: missa mox in id rei Legatione, honorandum. Iamq̃ simul Sacris operati, inconfutilem Christi tunicam consarcinasse gratulabantur; cum Leopoliensis ac Premisliensis Wladicæ (vocabulum id, dignitatem Episcopalem connotat) retractā à communi consensu aliquā imperitorum Sacrificulorum turba, Acta Synodi illius, ac si in præiudicium OEcumenici Patriarchæ factitata, sugillarunt, secessioneq̃ tacita, illud tanti momenti negotium disrupere. Itaq̃, in partes sub Vnitorum Disunitorumq̃ nominibus scissi, iurgia primò inter se se, post litigia, aliquando Violentas aggressiones cœptarunt; præsertim, cum Religio, ubi non ratio sed affectus iudex est, sua cuiq̃ optima videatur. Hæc itaq̃ tum pro capite, tanquam læsa, veteribus novisq̃ odij causis superposita:

Sueto

1648. Sueto rebellis genij more, qui nunquam Regionem invasit, nisi prius vilitata Enthesi, religionem obtenderet. Cum plebe Vkraynenfi, non sine aliqua iniuria agitatū, diffiteri nequeam: pro Profectorum, Heroumq̃ eius oræ, austero aut tractabili ingenio, ipsiusq̃ plebis natura, adversum imperantes morigera, aut calcitrante. Nam, decumare Equireas, recensere armenta, decuncem mellificij capere, aliaq̃ subiectionis onera, veteri more pendi solita, vtrunq̃ tolerabant. Verum, postquam, sub nomine augendorum censuum reperta nova Exactionum vocabula; ut potè, à venatione ferarum pelles, à piscatione insuetum vectigal, pro diurno labore capitatum triobolares nummi, muletæ, pænalia, aliaq̃ eiusmodi; vti gravia incusabant quærebanturque: præsertim cum imminerent, districti æris conquiritoni Exactores, hæcilia mandata rigidè obtendentes. Maxime Iudæorum incusata acrimonia; qui, dum à rationibus reddituum, (*intrattas* vocant) molestā industriā, proventus cum præiudicio municipum intendunt; vel pro avaro gentis more, monopolia exercendæ cauponariæ redimunt, morte expiandum odium incurrebant.

Ad privatas desciscendi causas referebatur, Lis à Daniele Czaplicki Subpræfecto Czechrynenfi de prædio Sobotow mota; quod nullo iure, nullisq̃ autenticis instrumentis probato rei dominio, à Chmielnicio perperam usurparetur. Contra ille, deserta ac nullius possessionis arva, verbali donatione à Præfecto loci Patri suo collata; firmatam diuturno usu possessionem, ac ex iure feudi, vnde Reipub: militaret habitam, pervicaci asseveratione contendebat. Diu erat, ex quo, contracto inter se dissidio, alter alterum oderat; nimirum, quòd Czaplicius, in Scythas oram Czechrynensem populates prorupturus, ac Bohdano signum militare tradens, ubi non pro animo ductoris agentem signiferum videt, ferro malè mulctatum, etiam erepto Vexillo probrosè habuerat: hinc semina odij in longum duraturi, dum alter contemnit ut imbellem, iste ultionem desti-

D 2

nat

1648. nat in infensum. Factum dehinc, ut de controverso prædio instituta lite, fundus quidem Præfecturæ Czechrynenfis Prædium autem infelix, Bohdano cum omni re familiari addiceretur. Ast fastidijt ille arbitrorum decisionem, indignè ferens, ut cuius rei possessor esset, eiuldem non esset dominus; ac, æstimato prædio, ubi inter partes ex pacto cōvenerat in pretium, loco decelsit, non tamen animo expunxit iniuriæ prætensionem, passim famigerens, ereptum sibi iniuriâ patrimonium; quod, recepta in nummis compensatione, vendiderat. Certè, impubem eius filium, exceptas à Patre minas pueriliter evulgantem, à Komorovio Czaplicij genero, medio Czechrynenfi foro fustigatum, non tamen interemptum, constitit. De vxore fallum omnino, imò contrarium evenerat; cum subito commotis Vkraynæ rebus, profugam Czaplicij vxorem rapuisset. Chmielnicius; quâ, primùm abusus, mox matrimonio iungens, dein atroci morte sustulerat. Hæc, de causis belli: qui progressus, exequor. Strepente novorum motuum famâ, dici vix potest, quo ardore percita plebs, in causam & partes novi Ducis ruebat. *Registrati* Cosaci (albo militari nomina professi, ita vocabantur) improbare factum, ac rebellionem detestari, efficaciori ubi fallūt perfidia, ostendebant: è populo, egentissimus quisq; desertis penatibus, velut ad classicum confluit; unde, circumspicere ille se se, & accursu multitudinis, in destinatos ausus erigi cœpit; respiciens protinus Scytharum auxilia crescenti noviter potentia opportuna. Præerat tum genti Iſſan-Gereus, non temnendis Reipubl. obstrictus beneficijs; nisi, quod stipendia gratuito pendi solita, iam tum sub Vladislao retenta, indigum Dynastam exasperabant. Hic, à Chmielnicio ferendo succursui compellatus, ambiguo petacem responso suspenderat. nempe *Nondum se hostem Poloniæ, etsi denegata solvuntur donaria, in amicitia persistiturum; agerent illi & experirentur, se interim progressum ac successum cæptorum operiri.* Verùm, intento digito monstrabatur Thohay-Begus belli famâ.

præva-

1648. prævalidus: ac, quem ex legem, militariq; tumentem licentia, periclitari, non pro iactura Hanus acciperet. Agebat is Præfectum Perecopi, quod antiquis Dromon Achillis dictum, in ipsis Tauricæ faucibus obiacet; ac, dum hinc mari Pontico, illinc Mæotide palude alluitur, ductâ inter vtrumq; fretum fossâ, Isthmum illum omnino reddit impenetrabilem. Nomen loco ex Sclavonico idiomate Perecop, Romanarum legionum isthuc olim hybernantium opus; nuper, depulso Trapezuntinorum Dynastarum imperio, insedit Mengligerey Scythæ, retinuitq; Thohay-Begus porro, internuncios Cosacorum, ob acceptas antehac clades, acerbè primùm increpitos; dein, ubi multis in nos probris, in Scythas adulatione certant, data indissolubilis armorum conjunctionis acceptaq; fide, mox in causam apertè descensurus, dimisit.

Pullulantis rebellionis rumor, aliquantùm in levi habitus, tandem militiæ Polonæ Præfectos, acrius ut par erat, in opprimendum malum advertit. Ducem Exercitus summo cum Imperio agebat Nicolaus Potocki Castellanus Cracoviensis, inter prospera aut ambigua belli, à prima iuventa enutritus; sed qui lenior naturâ aut indulgentiâ imperij, coli magis quàm timeri meruisset. Is Krzeczovio, è cuius sequestro profugerat Chmielnicius, ex condigno minax, interminata poena capitis, quò reum sisteret, severè præceperat. Expedierat item, sub ipsa propalata seditionis initia, Ioannem Chmielecium sagacem virum, ingerendæ Bohdano resipiscentiæ, sin obduruerit; ut, quo vento abruptæ spes intumescerët, scrutaretur. Verùm is nihil pro spe Generalis adferebat, etsi multis deterrens, plurima pollicitus, cum obfirmato in extrema egisset. Tum verò cohortes, hybernis primo Vere excitæ; *Registrati* Cosaci, acribus edictis coniungi Exercitui iussi; super hæc ad Arcium Præfectos, ac municipiorum Magistratus, severa continendæ in Officio plebis mandata dimittuntur. Legiones *Quarciana* constabant, quater millium numero; exercitus, ani-

D 3

mo,

1648. mo, disciplinâ, ac experienciâ bellorum, fortissimus. Præ-
 terea, honorariæ Procerum alæ, ad bis mille accedere visæ:
 Aderat Kalinovius, Magister Equitû, quem nostrates Cam-
 piducem vocant, Hieronymus Sieniavius Leopoliensis, O-
 drzywolscius Winnicensis, Bassabanus Trębowlensis Præ-
 fecti, alijq; Tribuni præclarâ militiæ famâ. Cæteros Rus-
 siæ Proceres, in communis causæ defensionem convolatu-
 ros spes erat, etsi ij languidiùs re erepta cõcurrerët. Wiñio-
 vecius trans Borysthenem agebat: Koniecpolium morbus
 detinebat Brodij: quorum Heroûm par, multum absentiâ
 suâ detrahebat præsidio Reipubl. Considerant Cosaci, quâ
 Talmina fluvius in Borysthenem evolutus, restagnantib;
 aquis bifurcatum sinum efficit; loco tutissimò: vnde pars
 consilij videbatur, isthic consistentes, in aperta camporum
 prolicere; aut cavea in illa, ab vniverso Exercitu adoriri.
 Displicuit enimverò in vnus turbonis damnatos conatus,
 tot palmarum Exercitû latebris admove; meliùs fore, pe-
 nes quos summa rerum censentibus, si parte virium præ-
 missa, nondum adultâ potentiâ opprimeretur. maiore par-
 tæ victoriæ gloriâ, vbi non totis viribus in ignobilem ho-
 stem pugnatur. Equidem insuperabile casuris Fatum est,
 supera illa mente mentem hominum obtenebrantes, quæ,
 cuius fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.
 Præmittuntur ergo Oëto levioris armaturæ cohortes cum
 Oëtingentis sclopigeris Equitantibus, qui genere Russi, ha-
 bitu tantûm Germanos simulabant. Namq; eius oræ Pro-
 ceres, quo splendor familiæ, per sumptuum compendia ef-
 fet, satellitia è mediastinis ac plebe cogebant; quæ demum
 in Ordines Desultoriæ militiæ descriptæ vestitæq; (vulgò
Dragani) in vsum tractandorum armorum erudiebantur.
 Insuper, quater mille Cosaci è *Registratis* ab Duce desti-
 nati; qui prono Borysthene tergo rebellium advoluti, eò
 faciliùs in deditionem aut victoriam circumclusos cogerët.
 Ac quo avitæ virtutis illustrius foret, ijs copijs Stephanû
 Potocium Nizynensem Præfectum, Generalis imponit, ad-
 ditis

Martinus
Kalinowski, Pa-
latinus
Czernie-
choviensis.

Hieronymus
Wiñowiecki Rus-
sici Pala-
tinus.
Alexander
Koniecpol-
ski Ve-
xillifer
Regni.

1648. ditis Ioanne Sapieha Ovrucense Præfecto, Szembergio Co-
 sacorum Commissario, Czarnecio Protribuno, Zaczwili-
 chovio Cohortis Ductore, ac Grodzicio Germanicæ legio-
 nis Tribuno. Abeuntes quid velit Dux edocet, adiuncto
 hortatu, vt veterani fervorem Iuvenis filij, prudentiâ suâ
 temperarent; daturû se interim operam, postquam rem im-
 pigrè sint aggressi, maturè subveniendi. Itaq; alacriter ivê-
 re capacia bonæ spei pectora, nullo in præsens dubio, de
 Cosacis amne occursuris, quibus tanquam longo & con-
 stanti Sacramento imbutis, prolixè fidebatur.

Iam Thohay-Begus, traiecto Borysthene, auxiliare
 XVI. Mill. agmen Rebellibus iunxerat, quo erecti subsidio,
 consilia, prælio experiûdi, agitavêre: maximè, quòd tentata
 fide *Registratorum*, in similem perfidiam inclinatos com-
 perissent. Vbi verò bipartitum Polonorum Exercitum, per
 transfugas patuit; nihil in rem suam opportunius rati, ali-
 quo à Borysthene digressu, in occursum nostris deprope-
 rabant. Primus excubitorum Ductor Czczelus venire
 hostem nuntiavit. Præibant Scythæ, non vt moris discur-
 su vago, sed silenti agmine, & excursionem impermissa; secu-
 ti Cosaci, per carraginis latera, vergente ad occasum Sole,
 ad Zoste-Wody metati sunt. Id, lacui nomen, qui facilib;
 ripis, & herbido circumquâq; solo; sed profunda voragine,
 & fallente vestigia limo invadabilis, ab argillacco fundo,
 flavescentibus aquis, Zoste-Wody dicitur. Supervenêre
 dein Poloni, ac quod hostis in primo occurso languidiùs
 ageret, ad formidinem referebant. Verûm, cunctandi cau-
 sâ, in absentiam Chmielnicij referri debuit; qui spatium fal-
 lendi nactus, eos qui amne submissi Cosacos, vt præsens
 sollicitatum iverat, ita mox, in partes ac perfidiam suam
 pellexit, Scytharum accessione; quòd nunquam credide-
 rant attonitos, & dudum mutuo in nefas consensu, trans-
 fugium non vltra differentes. Relictis ij navigijs terrâ i-
 bant; vnde, conspectâ à nostris glomerati pulveris nebulâ,
 spem coniecturamq; omnibus iniecerat, subsidio venire
 Rege.

1648.
Stepha-
nus Czarniecki
Lubomirski
Protribunus.
Nicolaus
Zaczwili-
chowski
Rothma-
gister.
Chrystophorus
Grodzicki.

^{1648.} *Regestratos*, quorum accessu facilem victoriam, cæso aut supplici hoste reportandam, augurari pronum fuit. Ast contra fors vertit; Gandza melioris notæ Cosaco, ut perfidiâ lociorum Bohdani partes auxisset; eodemq; illo de adventu Thohay-Begi, ac numero Scytharum referente. Ingens eius Barbari inter militares nomen; quod, in experimenta præliorum acer, non perfunctorium partibus auxilium accessisse videretur. Ut verò patuit desertores rebellibus aggregatos, spe magis victoriæ quàm animo in pugnam Potociani concidebant. Proin, provisus quæ tempus monuit, ad Generalem citus equo nuntius de statu periclitantium missus est; & ipsi, Castra ad lævam Lacûs, carrorum seriè, ac subitarijs operis, firmavêre: nusquam prælium depectare visi, eum subinde circumcursante hoste, prorumperent globi nostrorum, in adversos non sine iactura hinc inde illati. Mox, eductis ante Carraginem signis, identidem ostentata acies stetit, velut fortunam prælio periclitari volentium; vbi verò commodum fuit, conversa in Scythas acie, pugnatum acriter signis collatis; in quo prælij incipientis æstu, Theutonico habitu sclopigeri, primò, in speciem trepidare; mox, loco sensim cedere; tandè, obliquo flexu, dum in cohortes nostras hostis incumbit, exilem aciem proditoriè nudaverunt. Abscedere proin campo necessum erat, Tribunis suppetias intra carraginem præstolari consentibus. Vbi verò, proditio cum fortuna, in exitium nostrorum conspirasse visa: Chmielnicius consummandi primi successus infaniâ ferox, circumquaq; volitabat; voce & exemplo perurgens, quò socij successum celeritate præcipirarent. Rursus, in futura respiciens, ad nostros, ut nullæ subsidiorum spes, & cuncta miseris extrema, clamitabat. *In manu sibi victoriam esse, neq; tamen in eam exarsisse sitim, quæ non nisi amico sanguine restinguenda foret. Non ut captivos reposcere, verum ut incolumes, innocentiam patientiamq; suam testarentur.* Sub hæc, Iasconem Rascium postulando subsidio ad Generalem emissum, interceperant Scythæ,

thæ; vinctumq; ac literas in extrema redacti Exercitus summam continentes, in terrorem monstrabant. Iam pulvis pyrius, quem continui ictus exhausserant, iam commeatus, deficiebat: ac, quod eo temporis interstitio, nulla comparerent auxilia; dolor simul & metus, qualis in novissimo discrimine cadere solet, subibat periclitantes. Vnde, inter Ductores convenerat, retromota in militarem regressum carragine, hoc, quod in loco hærentibus imminebat periculi, eluctari: omnibus brevi conamine, viam sibi ad reliquum exercitum aperire, facile iudicantibus. Geminò iam militari à Zolte-Wody oberant, cum subitâ impressione Scythæ sistunt Carraginem; adeò impetu pertinaci ingruendo, ut primorum Ordinum Equi iugales, aut sagittarum iactu caderent, aut mutilarentur. Duravit aliquandiù pugna fortissimè resistantibus nostris, non iam pro vivendi curâ, ast magis pro decore mortis, anxij. Cum, re inclinata, Potocius *Sinistrè aleam, nec ut sperasset cadere (ait) magis iniquitate sortis, quàm suâ culpâ, aut ignaviâ circumvento. Verum quando proditio victoriam invideat, decus in gloriosa morte quarendum. Id decretum sibi, in armis, & cum armis, satis occumbere; quàm, ut probrosa deditio, inter venalium greges, à superbo hoste vel irato Patre, degeneris animi argueretur.* Nemo dein ferias manibus aut armis concessit, è manibus maximè fistulis reprimendo vim; donec densior imber corruptis, madore sclopis pyrioq; novissimum defensionis beneficium eripuisset. Non hic militum strenuitatem Ductores, non milites Ductorum virtutem, aut exemplum desideravêre. Donec, continuo quatuordecim dierum conflictu, nullo succursu, præstantissimus virorum nucleus, novella hostili ferociâ victima, cecidit. Neq; prius hostes carragine potiti, quàm Potocius duplici vulnere, à quo mox vitam posuit, sterneretur; non magis pulcherri-
mi fati honestamento decorus, quàm insita Potocianæ Familiæ magnanimitate memorabilis. Tum, ut quisq; cæsi, aut vincti. Sapieha saucius Thohay-Bego celsit, Szember-
E gius

1648.

gius Scythis se dedit; Czarniecius, ac Grodzicius & Chmielnicio subtrahiti, arctis in vinculis ad Fortalitium Kodacense remittuntur. Hic est ille Czarniecius, victus modo & victus, colludentis fortunæ pila; hostis ludibrium: sed, veniet revolutis annis tempus, dum contumeliæ dedecus, ac captivitatis sortem, ferro ac funestis rependet genti cædibus; idq; (quod præcipuū virtutis argumentum est,) per arma & apertum bellum assequetur. Inter captos fuere; Thomas Vliniski Generalis ex Sorore nepos, Ioannes Chreptowicz Palatinides Novogrodensis; Chrystophorus Chelmski, Gabriel Balchacki, Malicki, Dimitrowski, ac complures nobilitatæ strenuitatis. Adeo omnes repente involuti malo, vt, ex tanto mortalium numero, vix vnus alterve evaserit, qui cladis nuncius superesset.

Generalis iam propè Czirkasios cum Exercitu penetraverat; cum Marcus Gdeszynski, alæ Equestris Ductor, cæfas cohortes, & deproperatis itineribus, hostem contendere attulit. Visum proin, ingruentem eum, itineris laborisq; molestiâ fractum, insperata virium oppositione aggredi; aut, in disita reductum, propediem cum parta præda abituri Thohay-Begi, societate, frustrari. Verum, consilia quandoq; vini naturam habent; quod, diuturnitate læpè fit generosius; etiam nonnunquam acescit. Ita, tum bene consulta malè cedebant: quò namq; longius in intima Vkraynæ abducebatur hostis, eò maiora capiebat, ex accursu plebis virium incrementa: iam vnus profligati exercitus, alterius fugati, famâ validus. Ita, retrogressos Korsunium excepit; ad quod, excitatum olim vallum exstabat; cui, extemporaneis operis reparato, Duces secum Exercitu commiserunt. Hic, visum Numini, longam Poloniæ prosperitatem, geminata clade castigare. Haud moratus quippe Scythæ, gyratis more suo cuneis, per subiectam castris planiciem effuso agmine, assultavit; vicissim, militari nostrorum iuventute, prima pericula velitando occupatura. Eductæ interim legiones; ac, protensis vt numero æquiva-

lere

1648.

lere ostenderent cornibus, acies instructa fuit. A dextris Campidux Kalinovius, ab leva Odrzywolscius, Generalis qua medium aciei substitere Kazanovio Meratori Castrorum; Denhoffio curâ rei tormentariæ incumbente. Vix campum inierant signa, cum ingruens hostis necessitatem pugnæ imponebat. Neq; Duces detrectavere; imò brevi hortatu erecto milite, clasicum canere iubent; monitis alarum Ductoribus, ne retrogradus Scythâ ultra stadium,urgeretur. Tum verò Odrzywolscius, in vectum in se Thohay-Begum egregiè reprimi; ac imperij memor, non longè insecutus recedit. Is iterum, quò in destinatas infidias proliceret, omne suorum robur in consistentem aciem effundebat. his rursus illis repulsis ac repellentibus, donec, in summam nihil profecturus hostis, finem prælio ea die fecerit. Quæ inter, non vivere Regem, tacitè primum ac sparsim, etiam hoste suggerente, rumor crebrescit: vnde, multiplex subibat eo statu rerum consideratio. Dislerebant quippe. *Ubi sublati sunt vivis Rex, pro quo pugnaret? quis virtuti laudes, aut meritis præmia, retribueret? vel novissima perpeffi, à quo subsidijs erigerentur? Dato, vinci posse Chmielnicum? Ast fecundum nimis rebellionis nidum, ex pro vno capite millena substitui? vnde, toti Vkraynæ, qua in armis staret, etiam si centimani sint, impares fore: pugnando in Hydram, cui, reciso vno capite, multiplex renascitur. Interesse vel maxime Patria, propugnatores finium Exercitum, incolumem servare: quo casum passo, ingens Respublica detrimentum caperet.* Etiam, contigit tum, vt subiecto horreis oppidanis igne, Korsunium omnigeno commeatu refertum, fortuita flamma absumpserit: vnde mox, ex penuria victûs, in Castris inedia, non immeritò invalidura timebatur. Quibus permoti Duces, accitis Tribunis, consultavere; Acienè instructâ prælij aleam experiri? An, sub Carraginis tegumento, regredi conducibile foret? Plures, ipseq; Campidux sentiebat, aperto campo Scythas aggredi; quibus favente numine semel campo depulsis, non arduo negotio facem

Ea

plebis

1648 plebis disijciendam. Nec moranda facta consilijs; ne intercluso pabulo Equis frustratis; mox, sine Equestribus viribus, aves visco hærentes, faciles capturæ se exhibeant. Ast Generalis, destinatum sibi extra prælij aleam, conservandi Exercitus rationes pertentare (reposuit) delibatos nuperâ pugnâ milites; fractos morte Regis omnium animos; rebellium verò vires supra quàm credibile in momenta, adollescere; proin, tutiora consilia, fortioribus anteponenda. Nihil verò tutius sibi videri, militari regressu, sub Carraginis munimento: vnde, propugnatori militi salus; imminenti hosti certum sit exitium. Sensere confestim urgētis fati vim, qui consilio aderant: proin, iunctim obsecrabant Generalem, ut fervore militum utens, prælio haud differret experiri. Etiam Kalinovius, discutiendo proposito, neq; sui ut Collegæ suasus postponerentur, instabat. Cui responderat indignanter Generalis. *Primicerium se, ac, ut presente Parocho cessaret iurisdictio Vicarij; (eo tum proverbio usus) ita, penes se summâ Imperij esse: Campidux insuncta exequeretur. Iam verò, à committendo prælio, vel nefasto diei luna omne prohiberi; quoniam nihil auspiciato agi expertus sciret; recurrente per annorum seriem, memoriâ hebreæ pubis, ab infanticida Rege enecata.* Tum, ad Tribunos converso, Vos inquit, viros ex virtute, & milites ex officio agite! ego, Ducem me meminero! Differri non detrectare prælium animus est; cuius signum, non blanda rogantis voce, sed tubis clangentibus accipietis. Haud occultum ad hæc murmur inter militares occæpit; ut Odrzywollcius militariter apertus, palam exprobraret: sedisse animo Ducis, tragico imitamento Cecorscensis cladis exhibere scenam. Digressi è Prætorio Tribuni, letalem discordiam, pro infelici augurio, in plures transmittabant. Sequenti manè, Nicolai Bieganovij operâ, componitur Carrago; quàm Thabor vocitant. Constat, eâ currum per ordines sibi connexorum seriè, in modum muniti-
onis Castrensis dispositâ, intra spatium existente; ubi sarcinæ, aliq; impedimenta comportata manent: defensori mili-

ti in-

1648 ti intra vel extra prout conducit stationes assignantur; ut, planè mobilis machina, aut tractitium vallum, ubi procedit, desuper appareat. inde, quod ex carris militaribus constet, nomen Carraginis fortè enatum. Quæ, ubi mota, Duces, simulq; Ordinum Ductores, abactis equis, pedes ivère; sequebatur desultoria alacritate miles; & omnes, qui ante reprobabant consilium regressus, exemplum præeuntium sequebantur. Non latuit peracutum & sagacem Bohdanū, Polonis Bohuslaviam iter intendi: proin, sub noctem antea etiam, illuc promptiores è suis ad VI. Mill. præoccupandæ viæ transilerat. iussis, quâ ad Grochowce pagum, densius betuletum, convalles, ab eluvie aquarum cavæ discriminabant, eas ductâ transversim fossâ cōnectere; super eggestum aggerem sclopetarijs insidentibus. Segnius interim arbutis aut truncis impedita carrago processit: & si maxime deproperaret concisis currum ordinibus diducta, ac in eluctandam indaginem silvæ impeditior. Iuvabat attamen, quòd, eadem arborum densitas, hostem distinebat, nō nisi extrema agminis suo more carpentem. Instituta nihilominus eousq; profectio, quâ impervios calles fossa iunxerant hostes: ubi, velut ad cataractam, aut obiectum repagulum, vndiq; Cosaci impetièrè nostros, ut in postremo agmine, turbatis stationibus, aliqui locum defererent. Verùm Campidux, laborantib; ea parte, cum promptissimis subsidio accurrès, animos ordinesq; restituit: donec desultorium aliquot manipulis, cum duobus pedestribus Vngarorū vexillis, aperiendæ viæ præmissis, ab hoste fufis; eodem simul impetu, hostis tota mole frontem ac latera carraginis invasit. Potocius Generalis affectâ valetudine, ac continuo labore lassus, quidquid & maturo Duci & strenuo militi incumbit, nihil omisit; eadem præstitit Kalinovius, etsi gemino vulnere, in capite ac cubito manus enormiter sauciatus. Nondum tamen vicerat hostis; nisi Equifones ac lixarum pleriq; intra meditullium carraginis recepti, dū quisq; in communi periculo pro se metuit, inscensis equis,

E3

ac qua

1648.

ac quâ statio Ostrogienſis legionis, curribus evolutis, in fugam ſe præcipitarent. Id ſervile factum, quantum cõcuſſerat pugnantium animos, tantum hoſtem accendit, ut acrius impeteret ſuccumbentes. Quippe, ad ſublato à Coſacis clamorem, ſummo conſiſu accurrebant Scythæ, denſa ſagittarum procellâ noſtros conturbando: ac dein, quâ diſruptâ curruum ſeriè, nudatum præſidio latus apparebat, patulam carraginem perſegere. Atrox hæc prælium cum eò novifſimo termino; pugnaciſſimus quiſq; adverſa fronte in ingruentes rueret, honeſtam mortem mutuis vulneribus quærendo. Nec deerant, qui, re perſita, vitæ magis quàm famæ memores, per occultos tramites vitato diſcrimine effugerent. Aſt hi pauci, plures & potiores, inter edita non poſtremæ fortitudinis documenta ſuccubuerunt. Inter captos, (quæ fortunæ ludibria!) Generalis Exercituum Dux, & Princeps Senatus fuit; Campidux Kalinovius, Kazanovius, Sieniavius, Odrzywollcius, Baſſabanus, Ordinumq; Ductores ferè omnes: Bieganovius, Chmielecius, Komorovius, Jaſkolſcius, Kowalcus, Chomentovius, Gdeſzynius, Turmarum Præfecti. Ex Commilitio Nobili, Stephanus Bidzinius, qui poſt meritis honoribuſq; quos arma faciunt clareſcet; Tyminius, Oraczovius, Kuczkovius, ac omnes ferè ſocij Nobiles Scythicam ſubiêre captivitatem. Producti in conſpectum Thohay-Begi Duces, brevi verborum ſolatio accipiuntur, ægro Potocio medicus cum fomentis (Herbenius nomine) reſtituitur: ac curruſ utriq; devehendo attributus fuit: nam & Kalinovius ex vulneribus decumbebat. Dum ſpeciem miſereſcentis oſtendit Barbarus; interim Chmielnici, ſtudioſè à conſpectu ſe ſubducebat: vel, ſi compareret, tanquam quæ patrata minimè vellet, oſtendens. Sieniavium primâ iuventâ, & oris decore conſpicuum, ubi cognitum cuidam ex proleterijs Scythæ, in manus veniſſe: repetit Thohay-Begus indebitam gregario prædam, ſibiq; retinet. Fama erat, mox libertati reſtitutum, memorabili in Barbaro gratitudine, cum & ipſe

Bieganowski.
Chmielecki.
Komorowski.
Jaſkolſki.
Kowalski.
Chomentowski.
Gdeſzynski.
Bidzinski.
Tyminski.
Oraczowski.
Kuczowski.

1648.

ipſe à Sieniavij Parente bello captus, gratuitam libertatem obtinuiſſet. Hoc eſt illud geminum concuſſæ Poloniæ fulmen, hæc rebellis fortunæ rudimenta: ita circumagitur. Orbis vicifſitudo; ut, qui nuper circum Balthidis littora diſſitaq; Ponti Oſtia armis clareſcimus; ruſum, revoluta forte, caſum pateremur, ſub ignobili victore.

In tam horridis motibus, dum omnes vel amiſſo Principe dolent, vel ingruentibus periculis percelluntur; Archipræſul Gneſnenſis Matthias tum Lubinski, raræ æquè pietatis, ac ætatis, mortem Regis Univerſæ Poloniæ per editum denunciât. Ipſe namq; ſub Interregno, Primas Regni Primuſq; Princeps eſt; Regalia exercet, ac Caput publicorum conſiliorum habetur. Vbi verò, de intermittendis fori munijs, Lublinum dederat literas; conſeſtim, aperto conclavi lectis, Tribunalis Iudices, ſuſpendunt Sacroſanctæ Juſtitiaæ ſtateram, ſimulq; per Provincias, omnis minorum ſubſelliorum Iuriſdictio ceſſat, ac ſi ſublato cum Rege capite, in membris quoq; ſua virtus emoriretur. Subrogatâ ad interim veterimâ Iudiciorum formâ, KAPTUR: cucullum, ſeu monaſticum capitis involucrum denotans: Nomenclator Latinus Syntereſiſmũ ex eo dixit, quòd mutua obligatione omnes Status, ad conſervandam inter ſe tranquillitatem foederentur. Ius hæc dicunt, per Provincias delecti extra Ordinem Iudices, Galliaæ Parliamentis non abſimili modo; niſi, quòd illic cum vita durat munus: noſtratibus, non ultra Interregni ſpatium officia extenduntur. Priſca eius ſubſellij ex antiquo ſeveritas eſt; ut quiſq; meruit, indicuntur poenæ: inexpugnabili (fortè, quòd non diuturna poteſtas) Arcopagitarum fide. Poſt ordinatum Juſtitiaæ curſũ, ad Juſta verſus Interrex, VLADISLAI IV corpus, Varſaviam devehendum procurat: quod, ubi functus vitâ Meretij Rex, ab Antonio Tyſzkiewicz Pocillatore Lithvaniae, loculo impoſitum fuit. In occurſum iverant Andreas Leſzczynius Culmenſis Epicoſus, idemq; Regni Procancellarius, ac Stanislaus Waſzycius Mazoviorum Palati.

Stanislaus
us War-
ſzycki
Palatin.
Mazov-
vix.

1648. Palatinus, præter plerosq; Ministrorum Aulæ. Advecta vrna, ac in Arce reposita, exhibebat cunctis grande vanitatis paradoxum: post impletum famâ nominis Orbem, etiâ Reges mori.

Comitijs dein Convocationis ex Indictione Primatis ad XVI Iulij incidentibus, frequentissimi Proceres Varſaviâ convenère, omnes palla veste induti; qui idem lugubris color, tegebat famulitium: plebi quinetiam, cui, magnitudinẽ Principum, temporum felicitatẽ metiri mos; lætis ac popularia interdictum: testando univèrsaliter dolori. Ac primum Ordines Regium corpus Venerati, etiam Christianæ pietatis suffragia addebant, piaculari Sacro in Divi Ioannis Basilica: tum, & per alia Urbis templa, magno concursu celebrato. Postquam verò Nuncij terrestres, cœtus sui moderatorem, Boguslaum Leszczynium, Maioris Poloniæ Generalem, delegerant; Triclinium maius, quod Senatorium vocant ineundo, consultationes publicas cùm Senatu auspicabantur: ut adnotem, is Ordo confessus erat. Ad caput circuli, præsidebat Primas; latera, occupabant Præfules; post hos, sæcularis Senatus; Senatum ponè, Nuncij; nulla de vsitato confidendi more mutatione: præter Solio Regis, architriclinio elatum nulli, utpotè vacante Throno, vsui. Hic pauca, tempori servientia, præfatus Primas; thema consultationi per Gembicium, Maiorem Regni Secretarium, proponit: in eam summam. *Iustissimum dolorem, esse Civibus, extincto Principe; filijs, amisso Patre; omnibus, sublato benefico Patrono. At, supervacuum videri, luctui indulgere, cùm honestius sit, viris meminisse. Sculptam quippe in pectoribus cunctorum tanti Principis memoriam, obstringentibus quædam beneficijs, vel saltem dulci regiminis recordatione. Fuisse nuper Polonos sub tanto Rege beatos; gloriam, pacem, fortunam, quasi ex Amalthea cornu provenisse: occidente illo, ac si sole, omnia teterrima belli calligine involvi. Neq; opus calamitosæ Patriæ typum verbis circumscribere; cùm, ingruentium malorum sensus, percellat multos; penetret ad omnes. Imminere rebel-*

Bogusla
us Leszczyn-
ski General.
Maior
Poloniæ

1648. *re rebelles ab intra; de foris, vicinos minari; inter se collidere Status, odio aut emulatione. Medicina malis primitus è calo voveri; secundario, à mutua concordia sperari posset: si, magnæ Parentis charitate simultatibus depositus, contra hostem armis, erga Remph. amore, inter se concordia, Regnicola certarent. Affore propitium Numen ritè invocatum, non aliâ victimâ calo gratiore, nisi pro pace, dilectione nitentibus. Ea promunere proponere. &c. &c.* Ac cuncti præsentium intuitu, magnis rerum momentis, magnas curas tribuendo; quidquid, vel ad reprimendum hostem, vel ad retinendam Vicinorũ amicitiam, deniq; ad conservandam Reipubl: incolumitatẽ pertinere videbatur, abundè providebant. Quoad bellum gerendum. Delectus militares per Provincias institui iussi; ut lectus miles, Exercitum XXXVI Mill. componeret. Cui regundo Præfecti, sub *Regimentariorum* nomine destinati. Nempe, Dominicus Zasłavia Dux, idemq; Palatinus Sandomiriensis, Nicolaus Ostrorogus Pocillator, ac Alexander Koniecpolus Vexillifer Regni: penes quos, summa rerum, Triumviri. Tum, quo plurium consilio res bellica niteretur; additi, sub titulo *Commissariorum*, è Senatu: Simon Sczavinius Brestensis, Ianussius Tyszkiewiczus Kijoviensis, Hieremias Dux Wisniovecius Russiæ, Stanislaus Potocius Podoliæ, Adamus Kisielius Bracławiensis, Palatini. Ex Equestri Ordine: Michael Zebrzydovius Ensisifer Regni, Alexander Lubomirius Comestabilis, Georgius Lubomirius Minoris Poloniæ Generalis, Hieronymus Sieniavius Leopoliensis, Constantinus Lubomirius Sandecensis, Zbigneus Firley Lublinensis, Præfecti: Stanislaus itẽ Firley, Ioannes Potocius, Ianussius Prussinovius, diversarũ terrarum Succamerarij. Ex Maiori Polonia. Hieronymus Radzieiovius Łomzensis, Stanislaus Denhoff Wielunensis, Andreas Grudzinus Rogoznensis, Iacobus Rozrazovius Koninensis, Ioannes Grzybovius Varſaviensis, Albertus Wessel Rozanensis, Sigismundus Denhoff Socaliensis, Andreas Ossovius Wschovens, Præfecti. Ioannes item Sado-

1648. dovius, ac Alexander Karchovius, prolixam consilij bellici paginam implebant: addito demum Chrystophoro Arciszovio Armamentarij Regni locum tenente. Hæc tum consultorum pluralitas, nihil in summam præstitit; cum res bellica, acsi horologium, vnius manu tractata, expeditius procedat: iuxta vetus Taciti effatum, *non aliter imperandi constare rationem, quam si uni reddatur*. Tum quoq; Dissidentes in religione, occasione vsuri, quod sui iuris facta Respubl. pro secta sua non parùm tentavere. Transeo proiectum scripti, districtius, sub proxima Electionis Comitia enarrandum. Subinde, ad Comitia venerant Cosacorum tres è Veteranis Internuncij. Georgius Boddar, Wisniak, & Mozera. Vbi ijs publicum datum, redderant literas Chmielnicij, ad Vladislaum Regem scriptas, acsi author adhucdum Fati Regij inscius foret. Lectæ per silentium eæ, quas ex vernacula exhibeo: interesse ratus, quâ titulo causisq; belli dignoscendis, quâ genio rebellis, tanta cum patrasset, acsi excusabili crimine proficenti.

Serenissime ac Potentissime Rex, Domine, Dñe Noster Clementissime.

Subiectionis fidem, tum & militaria obsequia nostra, quam humillimè Sac. Reg. Maest. Vestra. Dño. Nostro Clementissimo deferimus. Quamvis creberrima Exercitus Zaporoscensis querela, aures Sac. Reg. Maest. Dñi Clementissimi pluries fatigaverint; non admissas tamen supplicum preces, vel suppressa miserescentis suorum Principis rescripta; nullo malorū respirio, planè constitit. Nunc, Procerum Præfectorumq; Vkraynensium graviore Turcico pressi iugo; fiduciam in Deo, spem alleviandi mali, in sola optimi Regis clementia, reponimus. Multis retrò annis patimur iniurias, contumelias, depeculationes; nec bonis tantum, & quæ avaritiam irritare possunt, sed liberis corporibus viâ inferitur. Arva, ex antiquo possessa, vel
de novo

1648. de novo exculia, prædia, horrea, molendina, & quodvispiam Cosacorum est, pro libitu rapientium adimuntur; abiguntur pecora, expilantur alvearia; equis, quibus milites meremur, privamur. Nec ingemiscere licet, preces pro contumacia; questus & lachrymæ, pro rebellionē audiunt. Plena Cosacis ergastula, & carceres publici; luunt alij corpore; alij nullâ, nisi quod diutiores, causâ trucidantur. Conquerimur irritō effectū, patimur nullâ inimicorum satietate. Legati Legionum nostrarum, ex protectoribus proditores facti, atroci in nos sæviunt laniatione; quippè Dynastarum Vkraynensium Vasalli, aut à clientelis. In complementum miserie, deterrima gens Iudeorum, calidè novos prædandi sinus exquirunt; mox ubi spolijs substantiolisq; nostris se expleverit, varijs technis ac criminationibus, urget Præfectos, in necem Cosacorum vecordes. Inde nobis restes, & gladij; si criminis accusari possumus ex eò, quod ad Regē nostrū, & supremum Vindicem, vel confugimus, vel confugere meditamur. Additæ à sævientibus exprobrationes, ferrent vel mitterent ad Regem supplices libellos, expectarent futura, paterentur presentia. Itaq; intolerando ampliùs mali sensu, extremâ avitis sedibus pulsī miserā, relictis coniugibus pignoribusq; consulendum censuimus vitæ, inter tot inimicorum insidias, evidenter periclitanti. Nec aliud nisi in Zaporozæ lectum nobis reclinatorium; unde olim maiores nostri, Regno huic, ac Serenissimis Regibus obsequia, meritis militaribus Orbi nota, præstiterunt. Verum neq; eò secessu fida nobis statio, impetitur, & ad necem deposcimur, non ut subiti Regis, & milites, sed ut vilissima mancipia. Testem DEUM appellamus, nos ab obsequij debito, ne latum unguem recessisse; Cum Illustrissimus Castellanus Cracoviensis, in Zaporozij aditū securos esse non sinens, admoto exercitu Borysbenis latebras oppugnavit, nec miseros exules, loco tutos esse permisit, donec perderet: nominis generisq; Cosacorum, agitando excidium. Proin, cum valido Exercitu succinctus, requireret sanguinem innocentem, ex necessitatē extrema consilio, uti operâ & protectione Hani Crimensis, adversus novissimum discrimen coacti fuimus. Inde factum Vin-

^{1648.} dice DEO, ut aridis cum lignis, etiam crudam struem ignis involveret. Origomali, vel tanta cladis causa, cui meritò adscribi debeat, DEI iudicium esto. Nunc, Exercitum Zaporoscensem, ad ima pedum S. R. M. provolutum, humillimè deprecari, culpa ac noxe commissorum condonandis: Dein testari, ut semper hac militia in fide adversum Optimos Reges constans existerit, etiam nunc stabilem in obsequio manere; ac, si quid erratum est, promptà dein operà, ut qui in viti peccaverint eluendum. Precari item, ut privilegia ac immunitates sue, à Sereniss: Regibus gratosè militia Zaporoscensi impertita, incolumes manerent. Quibus cum postulatis, ad ima subfella victricis Solij devoluti, Suae Serenissima Maiestatis, Domini Clementissimi Fideles subditi manent. Datum in Arce Białacerkiew, die 2da Iulij. An. 1648.

Bohdanus Chmielnicius, Senior Exercitus Zaporoscensis S. R. M. D. S. Clem.

Quo responso dimittendi Internuncij, anceps distinxit de liberatio. Cùm multi Maiestatis Reipub. memores, simulatam facti pœnitentiam perosi, acriori responso; plures, (inter quos Kisielius) haud asperandam ferociam suaderent. & vtili in tempus moderatione cicurandam. Lupum quidem (ut aiunt) auribus non teneri; ast multitudinem, si palato & tempori congruentia dicas, quocunq; velis circumduci. Isti, dum inter expediendi moras, officia salutantium Proceribus impendunt; fortè contigit, ut apud Primatem, in frequenti concursu hospitum, à quopiam interrogarentur. Ecceur communem Patriam detestabilibus armis impeterent? Nonnihil ad subitam quæstionem hallucinati, incircumspecto aut per simplicitatem verò responso, se suosq; exculabant. Iussu Aula indicta Cosacu arma, missimq; reparandis Myoparonibus pecuniam fuisse: eos demùm belli paratos, ab insuetis otio, vel oppressis insontibus, in defensionem sui conversos. Quæ in congressu plurium prolata, emanando in publicum, fecere, ut pullularet prompta in messem excrefcere suspicionum seges; intervenientibus in-

ter

ter Proceres simultantibus, & in publicum damnum prorupturis odijs. Cùm enim Ossolinus, Supremus Reg: Cancellarius censuisset, non aliter coalituram pacem, nisi exclusis fervidioribus subiectis; miti & persvasibili viro, summa belli gerendi traderetur; eandemq; sententiæ constā-
^{1648.} tiam privatis sermonibus tuitus, asseveraret: ubi violento ingenio Regimen exercitûs committitur, perinde esse, ac amenti tradere gladium: fœcunda suscitandis inimicijs Aula, tanquam in Wisniovecij iniuriam, aut diminutionē iacta, trasmittebat. Vnde iustæ iræ in æmulum calcar, præsertim ex Regundi Exercitûs munere translato, in Zaslaviensem Wisniovecio privatim infensum. Ad hæc, Terrarum Prusiæ Nuncios angebat Pucensis Præfectura, contra consuetudines Provinciæ, transmissis indigenis, Cancellario collata possessaque: hinc acrius contendendi motivum: ac dum privata studia, Weyheranzæ domus clientes promovent, prætextus publici adsumebatur. Urgebant namq; infensi, ut formato ludicio, in causas belli inquireretur. Talibus non obscurè se peti Cancellarius videbat; verùm æquè dicendi promptus quàm silendi, sustinuit aliquantum; donec mitesceret ardor: gnarus malevolentiam ipso impetu efferari, demum elassatam, velut amisso aculeo torpere. Tum verò subsidente motu, magnificè de fide in Patriam sua, confidenter de meritis prolocutus. Non se moveri (ait) hac acclamationum procella, minus agentibus inimicis, qui falso crimine traductum, nō tam se rectæ conscientia fiduciā securum, quàm Rempublicam turbarent. Eiusmodi discordia sibi illis, subscribi hostium voto, hoc sibi dolori esse: ceterum discutienda mox obiecta, ut fumū vento fortiore. Provideretur prius incolumitati Patriæ, ubi salva illa, & Electus Rex, cui crimen perduellionis dijudicandum lex committat: instruendam sitem, & quæ huc spectant, tum demùm, legitimo sub iudice causam dicturum. Agat ac pro eò, & Bracławiensis Palatinus; asserens, vafrum commentū esse hostis, tanti nominis auctoramento, alliciendæ in rebel-

F3

lionem

Georgio
Ossolin-
ski Supr.
Regni
Cancell.

1648.

lionem plebi abutentis: vel scindendis Civium animis, per
dolosas artes perfidiosè imminentis. Itaq; Primatis iussu,
requisiti super vulgatis internunciis. Nihil se à Chmielni-
cio ea super re accepisse in mandatis, responderunt; nisi,
quòd incerto auctore rumor, inter Cosacos sparsus; iplos
quoq; non ut articulum de fide retulisse. Talibus in tem-
pus sulca Cancellarij auctoritas, reseditq; manente odio ver-
borum ardor. Expediti Cosaci eà rescripti summâ. *Com-
pati Ordines afflicto Patria per Interregnum Statui, cum res
pessum irent, non aperta vi extranei hostis, sed unde magis dede-
cus, quàm vulnus dolet, ab internis motibus. Ast, quæ iam trans-
acta, castiganti Numini adscribenda esse: quòd si in posterum,
fide eò obsequio cõmissa rependunt Cosaci, universali amnestiâ,
cuncta obliteranda: interim expediri Commissarios à Republ.
tranquillandis Vkrayna rebus, eosdemq; Zaporoviana militia
libertatibus, si quæ vetere orbita exciderint consulturos. Cessa-
rent hostilia virinq; bona fide, nec ultra Barbarorum libidini
sanguine Christiano litaretur.* Simul amandatus Pedestris
Centurio Wolski; qui, eadem illa Ordinum nomine Cosa-
cis insinueret. Sub Comitij, Principes sanguinis Ioannes
Casimirus ac Carolus, dum corp⁹ Regium invisunt, à Col-
legio, Nuntiorum Terrestrium salutabantur; condolendo
orbitati & mærori, quem Principes in tanti Fratris iactura
tolerarent. Reposita vicissim ab ijs verba consolationis
fuere; cum, & Regnum Poloniæ pro communi parente, e-
iusq; bona & mala, ad se pertinere profiterentur. Carolus
tum in Iablonna, Casimirus in Nieporet subsistebant: qui,
(ut adiungā) integrâ adhuc dum Regali Domo, nimirum
superstite Sigismundo Vladislai Filio, visendi amicorum.
Regum Aulas extra Regnum ierat; ac, tum fortè Viennam
Austriæ delatus, acceptâ mortis fraternæ notitiâ, in Polo-
niam redire maturavit. Acciderat ante, ut Princeps, seu a-
brupta spe in apicem rerum eundi: seu humanarum rerum
tædio, institutum Patrum Soc: IESV, suscepto Romæ ha-
bitu ingrederetur: sed mox, Fratres Rege, Req; publ: im-
proban-

1648.

probantibus, ijs valedicens: quo mutato consilio, circum-
daret eminentioris statûs speciem, Cardinalitiæ purpuræ à
Summo Pontifice honorem acceptarat. Vnde sub ingres-
sum Varsaviam, plerisq; Procerum in occursum venienti-
bus. *An è re esset, Cardinalitio habitu Urbem ingredi sciscitan-
ti?* responderat Korycinius Oswiecimensis Præfectus.
*Regij diadematis, simul eò Cardinalitij Galeri, unum Caput
in Polonia incapax fore.* Hinc factum, ut Princeps atro
tegmine, ac paludamento usus; & tempori serviret, & no-
vis odijs ansam subtraheret. Finiêre dehinc Comitia, post
expeditos externorum Legatos, qui orbitati nostræ condo-
lendo affuerant: futura Electione ad pridie Nonas Octobris
indicta. Nunc bellici actus, tantisper resumptæ Togæ,
fibulam laxant.

Tum verò, ex voto & sensu cunctorum, Kisielius Brac-
laviensis Palatinus, Senator fidei & animi præclarus, cõmis-
sum paciscendi negotium adornabat; additis à Republ: co-
operatoribus, Francisco Dubravio Premysliense Succame-
rario, Alexandro Sielscio Dapifero Posnaniæ, ac Michæle
Obuchovicio Regi à Cubiculo. Chmielnicius tum, post
Corsunenses Cannas Annibal, ad Bialocerkiew confidens,
super libero com meatu per Petronium Lasko, rursus Græci
Ascertam compellatus, Centurionib⁹ suis coram, lectis Pa-
latini literis; quis in pacem cunctorum sensus foret, perqui-
rebat. Ast fremebat incondita turba, nullam sibi in pace
credens securitatem: ac probris incessens nuper formidabi-
le, iam tum contemptum, *Commissariorum* vocabulum: ut
qui dolo pacificationis titulo, successus fortunæ morari
intenderent. Accedebat, astutè vulgatum, temerè creditū,
Internuncios Cosacorum Varsaviæ cæsos; vnde, irritati ac
metuentes, ad mentionem pacis exhorrescebant: donec re-
duces illi falsum rumorem decuerunt: ac arbiter negotii Ki-
sielius, ut in pacem legis audire vellent, utcunq; persuasit.
Verum, ordiendo negotio, ingens ex Maximo Krzywonos-
fo impedimentum: qui, è ditione Ostrogienfi, dudum ob

agita-

Adam
Kisiel.
Palatin.
Bracław.Franci-
scus Du-
brawski
Succam-
Premysl.
Alexan-
Sielski,
Michael
Obucho-
wicz.

1648. agitata latrocinia capitalium damnatus, pravâ æmulatione scelerum, Ducem se furenti plebi exhibuit: & ut quisq; mortalium perditissimus, ac exlex; huic se coniungebat. Unde, primùm coactis grassatorum globis; vastare, vrere, diripere, idq; nullo resistente impunè: mox, iusti exercitûs Caput, (ultra LX. Mil. sub signis habebat) per Wofhyniam, Podoliamq; incendia ac cædes latè circumferebat. Eò auctore continenti flamma refulsit; quidquid, à Pripetio ac Sflucza amnibus, ad usq; Sanum florentis oræ continetur. Videre erat luctuosum incendium; dum Sacræ Ædes, publica ædificia, operosæ palatiorum structuræ, velut iugi flammâ, vrerentur. Passim indefensæ Arces; oppida adversum vim patentia; nemini in repugnandum nisus; cunctis in stuporem versis, & fataliter torpentibus. Deformata ultra hostilem modum Regione; quidquid divini humaniq; iuris obviûm, funditûs evertere destinavit. Proculcata Religio, Iurisdicção omnis interversa, sublatis Magistratib; infida, nedum itinera, verum & latebræ fugientibus. Domus, vici, campi, rapinis, incendio, foedè afflictis; trucidatis promiscuè *Lachis*, ut quemq; sors obtulerat. Potissima in Heros sæviendi materia subditis, protrahebant vagos, conquirebant abditos; & cunctis, qui non prævenerant discrimen, moriendum fuit. Czetwertinius (Kniazium nuncupant) Bořowicæ in oppido interceptus; violatâ in conspectu vxore, ac enectis liberis, demùm ipse à molitore proprio ferratâ pilâ, mediûs præciditur. Ast mihi in totam scelerum imaginem Thymantis velum.

Furente Krzywonoſſo, Kisielius, quominus securius adire Chmielniciû valeret, sanciendo privatim armistitio; aliquot Commilitones ad eum præmiserat: vicissim ille, pari numero suos, ad Palatinû; qui vtrinq; essent, sine dolo inhibendæ hostilitati, vadimonium. Visa his flecti pertrinitia, quam in primò limine fortuitus casus commovit. Dederat Palatinus ad Moschoviæ Ducem literas, ne se Rebelliû moliminibus immisceret, submonentes; quæ tum interce-

ptæ,

ptæ, nimirum quàm irritârunt promptû in extrema Chmielniciij animum, usque eò furoris prolapsum, ut dimissis ad Krywonossium legionibus, intercipere Commissarios, ac extrema Polonis inferre mandaverit. Unde stolidè ferox Krywonossus, obsides illos, quos sub fide habuit, miserabiliter mactavit, mitiora Kisielio scriptitans, quo impendentem obsidibus Cosacis necem averteret; revera ut delusos vana imagine modestiæ Commissarios, facilius circumveniret. Ad quæ anxius Palatinus, quid faceret, diu animo distrahebatur. Si irritus mediationis, ne cæpto quidem negotio abscederet, apud Concives spe pacis delusos, vapulandum erat? Sin iratis Dijs, in promovendo negotio perstaret, non necessaria irritato hosti victima, casurus. Placuit demum viro propositi firmo, per literas Bohdanum, pertentare, reperto ferendis Kopystynio Nobili Russo. Ast calci sementem mandare videbatur, contemptim accepto latore, ac remisso authographo literarum ad Moschum, scriptarum, in sinceri adversum se animi documentum. Exin, abrupta spe, cum fortè an consilio Metropolitanum Kijoviensem, nactus, iterum curas in negotium advertit. Sylvester is Kossow, genere Patritius, nec vita à natalibus dissimilis, & præter Vernaculam, etiam Latinâ promptus, facundiâ. Hic itaq; ad Bohdanum prece evictus ibat, efficaciore acturus commercio, si titulum religionis Antistes prætendisset. Equidem specie desiderantis abire ostendit, verum à Duce retentus, verba tantum per Epistolas dabat, inclinati in pacem Chmielniciij testes, nisi renuente plebe, pronus in mitiora inhiaberetur. Nimirum, ita seditionum Duces haberi solent, ut primo motu ciendis in arma popularibus, existant validi, mox ubi mitiora volunt, flaccescentis fidei insimulentur. Magni auctor est dum in scelera itur: ubi resipiscit, odisse primùm vulgus, mox adversari, dein damnare, & ex pœnitentia flagitiij, nisi avertit periculum imminet. Hærentibus *Commissarijs* Hieremias interim Wisniovecius ægrè à Borysthene eluctatus,

G

quis

1648. quistandem successus Commissionis, ad Constantinoviam operiebatur. Celebre ea tempestate Hieremiæ nomen erat, non apud suos tantum, sed etiam inter hostes, præclarâ nominis famâ fruebatur; quod Dux bello strenuus, in pace comis, proliceret studia cunctorum ingenito candore & militiæ gloriâ. Vnus ille, vel fatente invidiâ, reverentiâ & amore suâ obstringebat populares, militi potissimè gratus, quem gemino, Liberalitatis, & Virilis in discrimina ausûs vinculo, devinctum tenuit. Comperto is, Cosacorum legiones deproperatis itineribus, quo se Krzywonosso iungerent festinare; quidquid in contiguo cohortium erat, in adversos citus contrahit, cum Tyszkievicio Ki-
Ianusius Tyſzkiewicz Palatinus Ki-jovienſis Oſiński Metator Lithu. ioviensi Palatino, ac Samuele Oſinio Duc. Lith. Metatore Prætoris Legioni Præfecto, quàm Guardiam nuncupant; etiam plerâq; Nobilitate penatibus extorri, se se aggregant, ut vix ter millium complerent agmen, ast in quo Dux & miles, exiguitatem numeri, virtute superarent. Cum his Krywonosso immensam multitudinem trahenti, ad Zwiahelium occursum. Nihil hæsit ille quin primò congressu pauxillam manum obtereret vel fugaret, cum Hieremias à suis facilè impetrat, ut magno animo capefferent prælium, non verba magis, quàm exemplum præeuntis secuturi. Et mox classicum canitur, etiam ex adverso tumidus hostis, contemptim eoque solutiùs in sparsos signa infert. Luditur, non pugnatur, recessus modo, ac in gyrum circumacti ordines, modo non simulatæ fugæ species ostenditur. Donec peditem propè retroacta acie, nacti Poloni spatij quantum satis concitandis Equis in Equitem Krzywonosſij, à sua abstractum carragine, vehementissimè involant. Pugnant isti, & numero prævalent, nostri iterum vacillare ostendunt, donec à latere paludis prorumpens Oſinius, raptim immisso defultoriorum globo in fugam confusos præcipitassent. Krzywonosſus equum nactus, evasit, ad ter mille è plebe cæsi, & internecivè Equites fundi poterât, nisi æstivo sole ingens palus, minore iacturâ elabi permitteret.

1648. teret. Pulvianus tum Centurio captus, nuper à Chmielnicio impellendo ad hostilia Krzywonosſo superveniens; qui sponte plerâq; inania aut falsa, demum adhibito scrutatore igne, in confessionem veri adigitur. Nempè antegressum mandato Bohidani Krzywonosſum, & præcipitanter in pugnam descendisse; in procinctu subsequi cum legionibus Chmielnicium, ingenti quâ Scytharum, quâ Cosacorum potentia subnixum; cui ad Albam vndam, (ita Vitulam vocant) progredi destinatum. Vnde Hieremias, etsi primis successibus non deesse cuperet, ast dum vix Centesimam hostilis potentiae partem adæquat, in tutum copias reducere maturavit, Cautus Dux, & impetum ratione moderans. Ne tamen penitus statione absisteret, dimissis Tuczynum impedimentis, rursùm alacres nupera Victoria cohortes, ad Rossoſowce hosti obijcit. Neq; animi promptum destituit fortuna. Quippè Krzywonosſus, delendæ ignominiae ex clade cupidus, iterum aleam prælij periclitari ausus, iterum funditur; nam edoctus Polonos tranando amni imminere, intercludendos ubi dispartiti ratus, emissio turmatim equitatu properè ruebat; Carragine, si vis maior ingrueret, ponè sequente. Vbi verò aliquot cohortes Polonas comperit, effusè institit abscedentibus. Cū Baranovius, legionis Wisniovecij Protribunus, retrusis succurrens, ut erat celeritatis eximiae, cum iisdem pervicacissimi certaminis initium fecit. Cuius impressione, primū rebellium qui restiterant obtriti, reliqui vix delibatâ pugnam præcipientes, ad Carraginem delati sunt. Secutus præcursores Hieremias, in carraginem duxit, bipartito Polonis signa inferrentibus, disieceratq; egregiè peditū agmen, multisq; cum in ipso certamine, tum in recessu trucidatis, tandem campo potitus & carragini impar, satis habuit Equestribus viribus hostem mulctasse. Hæc tum Wisniovecius suoptè Marte & proprijs auspicijs.

Sub hæc Legiones, lentis nimium itineribus, è Polonia confluebant; Cum interim malè cohærentis Procerum militari-

1648. litarium animos semina discordiæ distraherent, contracta dudum, inter Zaslaviensem, Wisnioveciumq; simultate. Nam quod in armorum Præfectura, Prælatus Hieremiæ Dominicus, in diminutionem iniuriæq; Wisniovecij, alienum honorem, sequaces sui referebant. Accessit, ut ferè acrius leviora pungunt, ex intima Zaslaviensis familiaritate, Samuel Lasz Excubiarum Regni Præfectus, asperis facetijs dicax, & promptus cedere offensas, Verborum licentiâ. Neq; apertus ingenij Wisniovecius, læsum se infensumq; dissimulabat; iam post recentem Krzywonosij cladem, suo animo & militum studijs erectus, nihil de victoria ad Triumviros referens; iam cum Tyzkievicio, Koniecpolio, Kalinovia iuniore, alijsq; Procerum, disiungi animo, scindi consilijs, segregari Castris incipiebat. Plures Zaslaviensem & auctoritas Reipubl; potiores Wisniovecium & robur militiæ sequebantur. Par utriq; natalium splendor, hic è Corybuthæa affini Iagiellonibus stirpe; ille ex veterrima, Ducum Russiæ propagine, oriundi. Hieremiæ parva bello decora, & recens militari gloriâ celebre nomen; Dominicum ex attributis Fortunæ, magnum virum facile crederes, bonum libenter. Amplior huic per opimas devolutiones, opum congeries; sufficiens pro statu Ducali & Wisniovecio hæredium, nisi inferior eò quod per bellum exutus facultatibus. Quantumq; ille à Reipubl; delati muneris dignatione, anteire: tantum iste, omnium calculis antehaberi; uterq; æstimatione indolis, & qualitatibus suis, (ut vulgus amat) censebantur. Exitibilis omnino æmulationo erat, nisi caritate Patriæ prava certamina abolerentur. Hinc interventu amicorum, aeris primo vniendis labor, at tamen Hieremias, ob bonum pacis communi concordiæ voto subscripsit. Ad Czolhanski Kamien transacta hæc, ubi invicem amicas, concordiæ pignus dexterarum, obtulere. Iure merito gratulanda reconciliatorum animorum vnione nisi dispendium temporis, (si qui mense complanationi insumpto) incompenfabilis iacturæ fuisset. Nimirum quàm

præcla-

præclarè Romani illi, qui antequam Curiam ingressi, privata deponerent odia, publico consulturi. 1648.

Itur ergo gravi agmine, & lustrato exercitu XXXVI. Mill: pugnatorum, censa sunt. Hastatæ præcipuè cohortes eminebant (*Hussaros* dicimus) levior armatura in *Arquebuseros*, & loricatos distincta; peditatus ad Germanicâ militiæ Regulam, Corpus agminis constituebat. Sub armilustrium, splendidissimæ apparuere Legiones, non comptioribus eâ militiâ, in choragium Paranympis. Neq; solum rutilantia arma, arma nitentes auro phaleræ, segmentatæ phrygio opere sellæ Equestres; verum exquisiti mensarum apparatus, instructæ multa arte dapes, versicolor vestis, præfiosæ pelles, culcitæ, stragulæ, circumferebantur, cunctis abusu certantibus. Quam profusionem, ex moribus Tribunorum, hærens per stativa miles imitatus, postquam stipendiarium æs decoxerat, dum Martem (ut loquitur) pergit, intolerabilis divexatis colonis transibat. Inde oppressi per rapinas populi, questus & execrationes, tanquam nihil gravius ab hoste pati potuissent. Regia ac Spiritu- alium bona, eo malo maximè afflicta, unde prodierat libellus, Patrimonium Ecclesiæ, sacrilegâ atrectantium militum manu violatum, vindicans; verum leve ex imbelli folio retinaculum, imò emissarium scriptum circumlatum fuit, quo alendi ex bonis Ecclesiæ militis, ius & fas esse, non nemo ostendebat; supra usum & morem, allegato ex sacra pagina Abimelechi exemplo, qui Panes Propositionis Davidi militibusq; suis obtulisset.

Neczaius Cosacorum Tribunus, vit in pericula præceps, propè Exercitum suggestus, aliquot succensis Oppidis, Constantinoviam in oculis Ducum invadebat, contra quem ac si aliud agendo, Lascius destinabatur. Nam etsi omnes hostem esse scirent, nemo credebatur; adeò effreni victoriæ præsumptione, ut pleriq; maioris nominis, extra ferri usum, loris tantum flagrisq; ad parandam eam, opus esse dictarent. Hinc altius per nimiam fiduciam vulnus acceptum,

G3

& qui

1048.

Wolfski
Rzemysk

& qui ante visum hostem, verbis feroces, in procinctu discriminis, diversa loquebantur. Fortè super progressu belli instituebatur deliberatio, cum motus militaris subito in Castris ortus, animos consulentiū distraxit. Dum namq; intrans Castra, Commissariorum currus, aliquot audaculi eos excutere ausi, tres quatuorvè Colacos ex ijs abditos protraxere. Ortus inde tumultus, frementium aut incessantium, convitijs Kisielium, potissimum incentore Corrigia Wolfski, quin lingua immodicus, convitiabatur, tam propè à proditore Palatinum aiens, quàm sit à Rutheno; aliaq; laxiva, in innocuum, etiam à potioribus iacta. Vbi innotuit factum, aliquantum iræ, plus dolori indulgens Kisielius, fidem Collegarum obtestabatur, qui Colaci illi & vnde; nempè à Krywonosso armistitij servandi obsides fuerant, à Palatino arbitrio Ducum reservati. Sedato tumultu, indignatione Kisielij sopiit promissa in auctorem animadversio. Qui idem, in Concilio militari, infectæ Commissionis interpret, enumeratis quæ pericula curarumq; ærumnas, Collegis cum adierit, factum inclemens, & abrupta hostis temeritatem, vtili moderatione inculcavit. Tum de progressu belli gerendi requisitus; bello non prælio agendum censuit, patheticè differens. *Ea spe et voto huc se traham, ut patratior pacis, & concordie auspex, non fecialis aut suavor belli adissem.* Vita discrimina, fortunarum dispendia, & acerbiora morte ludibria, sine sensu iniuriæ pertulisse se; omnem movendo lapidem, quominus Optatum pacis negotium, consummaretur. Nunc, qua manu palmitem Olivæ ferre speravi, ferrum teneo; & qui ut vivere omnis, etiam hostis posset, medijs quantum humana ope datum institi; is nunc in communionem aleæ, qualem fors belli præscripserit venio. Civis ac Senator sum, plena fide Patriam, integerrimo Reges meos veneratus obsequio. Ac, si cui genus, si virtus, & innocenter gesti honores, fiduciam augere possunt, certè mihi; qui sanguine e: si è Rutheno, ex ijs tamen descendam Swietoldycijs, quorum auxilio & consilio, corpori Regni, Nobilis Roxolania accesserit. Sibi

cum

1648.

cum Rebellibus, præter eadem sacra, commune nihil, & quominus hac seditionis hydra, Herculeæ sub manu cadat, inter præcipua votorum esse. Et hæc non iactabundè, sed in argumentū inculcata virtutis. Ast, de ratione belli queror? Bello, non prælio agendum censeo; eluso namq; morâ, & cunctatione hoste, tutiorem victoriam, vel absolutam pacem, citius speradam. Sortis adverse considerationem non ingero, periculosam prælij aleam detestor, ubi sine sanguine vincere licet! Sat namq; tempestivè vincimus, provisâ, ne pati casum contingat, securitate. Et rationem quàm impetum sequi: iam Zoltowodensis, iam Corfunensis cladium, tristis suadet recordatio; nisi properando periclitari, quàm deliberatè vincere maluerimus. Nemo rapido torrente obijcit repagula, nisi temerarius: cum tamen cursum aquæ, sibi posse consilio, usus ostendat. Circumferenda arma sunt; quorum ostentatione, subitum hunc & violentum motum, non arduum erit componere, vel tollere facile. Dandum bonorum recollectioni, malorum pœnitentiæ spatium! aut hos metus, aut illos, quietis amor, utrosq; conscientia, ad sanitatem mentis reduces: & amabunt redire ad obsequium, tanquàm, qui inviti peccaverint. Quodsi mitem respuit medicinam temeritas, saltem pignorum caritate, & penarum curâ (quæ utraq; mortalibus carissima esse natura voluit) fidem ac in pristinum statum retrahentur! Et hæc liberè qua sentio expono; vos verò, quibus ea cura incumbit, agite, incolatu Vkrayna manente; an funditus deletus? ne quid Respubl: detrimenti patiatur. Fiducia orantis, & quia plurimum causa erat, si Vkrayna arderet bello internecino, traxerat in sensum Palatini possesores maxime. quotus quisq; enim, qui amplis redditibus præ victoriæ titulo, mulctari mallet. Ea torpedo invaserat animos; ut, ante bellum, de calamitatibus eius deliberarent. Subscribebant sententiæ Palatini & Dobeslaus Cieklinius, Castellanus Czechoviensis, qui omnium consiliorum Ducis arbiter, pervincebat. Consilio non manu, dissuendo rebellium consilia; ac, spatium recolligendis animis concedi oportere; nam, si ferrum cervicibus imminet, desperatio æccendetur;

Cieklin
ski Ca-
stel. Cze-
choviens

1648. detur; hinc spes sublata veniæ, pertinaciam irritabit. Hæc aliquo assensu dicta, excepit Wilsnovecius (secutus Commentarium trado) Adprobarem & ego vestri rationes consilij, si quanta ante me dicentium facundia, par hostis modestia foret. Rebelles, nè cladibus & sanguine nostro suginati, moderabuntur felicitati? & patientur cursum victoriarum sufflaminare? qua imaginatio magis, quam ratiocinatio est. Me sponsore minimè? instabunt cæptis, & vel in ruina nostra, vel in exitio sui, absolutionem sceleris quarent. Sed circumferre bellum placet? aut hostis infert? Verum, morâ eludendus? ergo insultabit verna ille, circumfusus Exercitus nostro agminibus, obsidebit vias, carpet pabulatores, intercipiet com meatus, & illudens, hostilia exequetur; nos interim compressis manibus, patiemur ea, ut videamur non sensisse. Interea, tractatum prætenso vocabulo, dum vilis charta, scriptorio atramento tingitur, nobilem Roxolaniam profluvium sanguinis, absorbebit. Horret animus tanti dedecoris imagine, ut dum latibus Vkrayna consulimus, meditullium Patriæ, in sedem belli concedamus. Sed neq; ego unquam facundiam exercui; & momentum instat, strenuo actu, non acumine ingenij Laurum mereri. Cur è re nostrâ prælio decernere? has adfero. Scythæ trænato Borysthene mox sunt affuturi, maturandum proin, in rebelles, cum sit facilius disce: eos aggredi, qui validiores postquâ Barbaris iungentur. Adesse præstitutam stipendio diem, missionem aut pecuniam flagitaturum militem, neutrius facultate vel copiam; hinc turbas & desertionem signorum, necessario cõsequenda. Comitia Electi nis imminere, à quibus abesse tot egregios Cives, & indecorum ac inconueniens fuerit. Reddendam Ordinibus rationem, consumpti per morarum ambages temporis, gravi erario sumptuum erogatione. Insuper, adultum autumnum, & exhaustam longa vastatione Oram, imparè com meatibus futuram, vel solâ molendinorum ruinâ; per incendia aut raptus absumptis ferramentis, famem causante. Ex sola celeritate, tranquillanda Patria pendere momentum, nec aliter pacificandi constare rationem, nisi prælio transigatur.

Refricarent

1648. Refricarent memoriâ, Pereaslaviam, Starzec, Kumeynos, aliq; rebellionum cubilia, audendo agendoq; excisa; eosq; violentos motus, non nisi sub ictu ferri concidisse. Vobis itaq; quibus arbitria rerum delata, definire expedit, quid prævaleat? An Vkrayna ut hostilis oblivisci? an nimium ut sua meminisse? Hæc nostri deliberantes.

Chmielnicius quoq; cum tota virium mole non segnis veniebat. Fidem superat numerus Copiarum, quas ad CL. Mill: excrevisse, pro comperto fuit. Namq; seu Lechici nominis odio; seu præguftatâ licentiâ, omnis multitudo agrestium vnius Herdonij partes sequebatur. Neq; nostras modo plebs, sed externa quoq; gentium colluvies, Valachi, Moldavi, Servij, Rascij, tum Rhæ amnis accolæ, haud dispar Cosacis germen (Duncij dicti,) catervatim confluebant. Ac primò Kodacum, inter Borysthene ac Samarrae fluminum confluentes, fortalitium, admoto Exercitu expugnavit, diruitq;. Alexandro Mariano Præsidij Præfecto, Gallo, fidem suam in extrema, Nobili Fato consignante. Post, Barium, populosam cum Arce urbem, frustra propugnante Andrea Potocio, ineunte Augusto cepit; Krzywonoſſo, retandam Cameneci; Kolotka, Olycæ quatiendæ, dimissis. Et Cameneciū tum extra discrimen creditum, Luceorientis cum Korecensi tractus, celeritate hostis evastatus fuit. Dehinc ad Pilawce vastum illud rebellis multitudinis agmen conduxit. Defluit hic Fluvius mediocri alveo, sed qui multo limo reddit vada fallacia, & dispensatis per depressa præta torrentibus, in altissimam voraginem corrumpit locum. Augebat lutolentam loci naturam, autumnus intemperies; addidit hostis inſeſſo prior loco, artificium nocendi, pertuſis aggeribus ex immiſſa aqua, pubitenus tenacem vliginē involvendo. Vbi in adversos mota signa Polona, facile animadvertere fuit, quamvis in speciem ira & ardor, dissentire ab animis iturentium vultus, & priorem verbis effervuisse ferociam. Deinde, placuit prima congregiendi præludia, à procursatione veliturum ordiri; quod pugnae genus,

H

adeo

adeò Polonis familiare est; ut eo pugnacissimus quisque & Nobilior Eques, ostentandæ virtutis artisque militaris, periculum facere expetat. Quippè gens, domandis equis, ex veteri disciplina, innutrita, cursum animalis mira rotatione, gyrisque inflectere; celeriter insultare; agili demùm evitandis ictibus recessu, campum & hostem fatigare solet. Non æquè promptus ea parte præliandi Cosacus, verùm innato astu tutior erat; præter scrobes etenim foveasque, passim excitatas, in quibus cespitantes equi noxio casu sessores provolverent; per densa Virgulta ac arundineta inferuerat sclopetarios, qui in vectos Velites, ex destinato feriendo, ipsi adversum reciprocos ictus mansere securi. Dehinc, subitarijs prælijs certatum. Nam & Samuel Lasceja, Czar-notam Cosacorum Metatorem, dum in commeantes nostros erumpit, non sine cæde repressit: Et Michaël Iordane Dobczyensis Præfectus, traiectum paludis, infernè eluctatus, Castrorum hostilium tergum summa celeritate invalebat: Olsinius denique erecta subitariâ ad caput stagni munitione, aperta quâ ad commeandum, viâ: hostem penitus aggere reiecerat. Ita trifariam succedente cœpto oscitabant, penes quos rerum summa, delabentem in manus occasionem eripi passi, iamque planè de rebellibus transactum erat; si vincere voluissemus; sed incruenta victoria placebat. Postera luce correxere errorem illi, occupato primùm vado, quo nuper Iordanus traiecit: tum permunitis eggesto vallo Castris, à tergo & fronte tutiores. Cum ecce sero diei, clamor ac vociferatio audiri, machinæ resonare, ac sub intempestam noctem nictare excitati ignes cœpere; aliaque, quibus militaris lætitiæ signa exhiberi solent. Mirari nostri insuetum ignium fulgorem, & in cassum datos è phalaricis fragores ridebant; ex quibus pulveris pyrii dispendium tantum sequeretur. Vnde, deserturum Castra hostem, alij surrogatum Chmielnicio alium Ducem; alij verius Scythas, ijs clamoribus auxilio accire, de quorum adventu relationes concordabant, in diversum trahebant.

Neque

Neque ultra, cum prima luce, à Valachis Tylzkievicij affertur, Scythas in procinctu esse. Quippè Crimensis Hanus, sanguine pignoribusque licitante plebe Vkraynenfi Patrocinium, præmissis sub Thoay ac Szerym-Begis, Tauricanæ militiæ polemarchis XL. Mill: suorum, surgentem rebellium potentiam adiurum ibat. Qui ambo, opere magis quàm linguâ belligeri; mirâ celeritate omnem notitiam sui præveniendò, subitè Castra ferebantur. Fortè tum Palatinatus Brestensis quatuor cohortes, ex more militiæ in campo arma virosque dum recognoscunt, per nebulosum aërem, frequentioris agminis suspicione, facta, ingruentem vim Scytharum non nihil distinuerant. Proin conclamato hostem adesse. Quidquid veterani militis, continuò in campum procurrit secuti alij, forte magis & spontè, quàm ex destinato, aut ordinatione discurrabant. Vnde evenit, ut qui ordo agminis, quævis aciei dispositio, ex vero tradere haud facilè fuerit: cum & fatalis nebula visum adimeret, signaque velut ad raptum primi mobilis, hæc, illac inerrarent. Porro, videre erat, ad non dubiæ cladis omen, multos distribuendis imperijs, neminem exequendi se se ingerere; inexplicata passim cōsilia, discordes sensus, nutantes animos: denique, quo vno subsidio res bellicæ constant, spes boni successus, tractæ visebantur. Triumvirum potior omnia in suggerentiū arbitrio reponens, dum restrictam Imperatoriam potestatem attributam habet; ut re bene gestâ, cunctim ad collegas laudis nomen; ita secus cadente aleâ, ignominiam ad cunctos pertinere arbitratur. Moribus is mitis ac probus, & præter spectatam fidem, diu peculio in publicum opportunus; verùm, in asserenda auctoritate lenior, & suâ insufficienciâ excusabilis. Equidem, nihil transigendo bello, pluralitate imperantium perniciosius; nam, ut patet extenuari amnem, in plures rivos diductum; augeri, si minora fluentia accedant alveo; ita summi Magistratus labescere vim, in plures diviso imperio.

Hæc

Eductis

1648.

Wito-
wiki Ca-
stellanus
Sando-
miren-

Eductis legionibus contigerat, ut Stanislaus Witovius Castellanus Sandomiriensis, cum legione Provinciæ suæ, (nam per Palatinatûs instituti delectus, etiam vocabulis Palatinatum Legiones distinguebant) in fronte aciei staret, primos impetus hostium retundendo. Cum fervidiores ex Mazovijs, ubi campum hostilibus carervis compleri vident, in eos vehementiore procursu nullo Triumvirorum iussu inveci sunt. Ac primò conatus utcunq; succelsit; ast, dum ultra illatis signis penetrant, iam cum incurrentium hostium vi, simul loci vlginosi iniquitate luctando reprimabantur, promptioris cuiusq; succursu indigentes. Non defuit, laborantibus Witovius, ac concitatis ad impressionem equis, Czarnotam ex præcursoribus repellit, eodem, mox impetu alia rebellium agmina excipiendo. Quoad Chmielnicius à lateribus Scythijs circumvehi iussis, omne peditatûs sui robur, fronti nostrorum obijciens, impulsam aciem restitueret penitus. Interequitantis hinc inde, ex ore excitando fervori militum, adhortantia verba audita sunt. *Za Wiru Mołoycy, Za Wiru.* id est pro fide agite viri, qui tamen effervescente prælio, confestim se extra signa subduxit. Siquidem non perfunctorium certamen oriebatur, irruentium univèrsa mole incumbente Witovio. Cû iterim non classicum audiri, non cornua aciei moveri, deniq; nullæ in succursum laborantibus cohortes, mandato ac ordine submitterentur. Vnde Witovius iam circumventus, dein accursu Ossolini ac nonnullorum, rursus in hostem signa vertens, eò tumultuosiore pugna premere-
tur, quòd mediâ parte hostium in aggerem compulsâ, maneret altera in campo, tergum pugnantis infestatura. Nihilominus ille aggere potiebatur. eoq; res summo contenti-
onis ardore processerat, ut vndiq; compulsi intra stagnum Cosaci passim mergerentur. Ast, qui retrò aggerem reli-
cti velut indagine clauserant Witovium, ac vndiq; ordines ob loci angustiam explicare non valentem ictibus impere-
bant. Ante cuius oculos Zagorovius, Petri Piafecij Signifer

cadit,

Ossolin-
ski Præ-
fect. Sto-
hnicen-Piafecij
Rothm.
Zagor-
wiki.

1648.

Mozga-
wiki.

cadit, item Mozgavi, Sulimiersci ac aliquot veterani, obtruncatur. Attamen Tribunus melior animo, quàm fortunâ, impulsus suorû agmen quâ verbis, quâ exemplo retenta-
vit, donec vehementiori impetu, quàm ut locus retineri, aut servari Ordines possent, retrocessum est. Præter Ossoliniû egregij bellatoris nomen promeritum, Witovius ipse, ut ingens vitæ discrimen, ita & commendationem virtutis tulit. Equo namq; succisis suffraginibus ferendo sessori invalido, impetu ruentium in aquas præceps datus; ægrè currulis ministri ope, vitæ & campo redditus fuit.

Constabat inter veteres militandi, non ultra crastinum, Decretorium certamen differri oportere; cû ecce, è bellico consilio accitis nonnullis, extra Castra consultatum est, pavida iam, inter consternatos deliberatione. Hic non nemo inveterata sapientiæ famâ, (ut persæpè verba, si hortaris inflammant, si metum subdis, terrent) fortunæ in præsens iniquitate inculcata, Constantinoviam militari regressu Exercitum reducendum suavit. Illuc æquo loci situ, opportuniorem explicandæ aciei campum fore: quippè adventare Marchionis Myszkovij cohortes, Weyheranas item peditum legiones propè esse, nec aliter rem inclinâtâ restituendâ, nisi retroceditur, firmissimè asseveravit: similia, qui eadem pavebant, censuere. Itaq; ne præceps discessio videretur, datur negotiû Thobiz Minoris cohortis Præfecto, qui carragini deducendæ attenderet, locum interim retinebant legiones, nihil minùs quàm regressum adornari credentes. Ast motorum curruum strepitus, tum inconditilixarum clamores, non obscuram abitus suspicionem iniecerant, maximè quod Primorum sarcinis convasatis, campo se illi pedetentim subducerent, regendo probro, castris se præsidio ire simulantes. Quæ inter, exacto die, increbrescit rumor. Magnates abiisse. Erravit quisquis primos oculos, in prælio vinci asseruit, etiam aures hac parte valent; etenim organum istud, dum sonum vocalem cordi transmittit, pavorem quoq; communicat. Tum verò cun-

H3

At,

1648.

At, nemine per obscurum noctis retentante, stationibus abscedunt, Arciszewius Olsiniusq; Praefecti peditum, ubi rem perditam vident, diu inter ignominiae metum, & nihil profuturam fortitudinem haeritantes, exeunt & ipsi Castris; at tamen hosti distinendo, defixerant abiturum per valla, distinctis spatijs hastilia, quibus funiculi scintillante igne annexi, attentae per noctem vigiliae speciem referebant. Diu abiturum nostrorum hostis ignoravit, aut non credidit, id planè iuxta Tragici sensum.

Victosq; quamvis videat, haud credit sibi. Potuisse vinci.
Obscurumne noctis, an metus doli, retinuerit? incertum; an fortè subita felicitate attonitus Victor obriguerat. Certè agrestes Rutheni, qui ad nostros venalia deferbant, primi indicium abitus fecere. Quod ubi compertum sublato clamore praecipites Cosaci, in deserta castra feruntur, non arma in casum expedita, non si dolus subesset securitate provisum, inermes planè irruebant. Longa pace cumulatam divitias diripendo; ea satietate, ut vel Cyathus vini adusti, argenteo vase, aut pretiosa, villosi serici veste permutaretur. Hæc ut gesta, ut transacta expeditio, fastis inserui, (contigit ea 23. 7bris die, quem Mercurij dicunt) haud reticendo, infamis abscessus circumstantias. Si indiscretus odio veri narrator, insensis videor; veniam ex historiae lege impetrabilem spero; interesse publico ratus; ut, quemadmodum Nautæ vitant brevia Syrtesq;, ad quas alia nave naufragium passi: ita in hoc Regnorum æstuoso mari, detegere scopulos expedit, ad quos improvidè offendit, ampla Reip; ratis. Nec est, cur rubore suffundi debeamus? imbellis est, quisquis non fortior post plagam surrexit. Roma non reticuit funestas Annibalis victorias, dum Cannarum & Trasimeni dedecora fusè memorat. Quid Gallis, clades non ut mala profitentibus, Ticinensi praelio tristius? Germanorum ad Nicopolim Budamq; expeditio- nes, sat funestæ fuere. Etiam Choyniciae, ac Fagineti Valachiae, Annales nostri mentionem prolixam faciunt. Neq;

vlla

1648.

vlla gens, Regnūvè exsors Fati, quod pertuso Fortunæ dolo, non aliquid de adversis delibaret.

Restituendis Poloniae rebus, quæ pessumibant, efficacissimum ex Regnaturi Electione remedium creditum: cui cardinali actui tempus, pridie Nonas Octobris occurrebat, Eum Actum quæ solennitate transigere nos; his qui ignorant nostra, pacis suggero. Duos Ordines Regno Poloniae contineri, ex Veteri instituto, & coeva status ratione palam est; Senatorium nempe, qui in Spirituales ac Sæculares distinctus; ac Nobilitatem. REX, non tam extra, quam verius supra Ordinem est; Et Senatores quidem ex Officio publicis consultationibus, nisi quid legale impediat, interesse debent; ad Nobilitatem seu Equites, dimittuntur per Provincias edicta invitantia, missis à Rege Latoribus, qui mentem Maiestatis, & necessitates Reip. Provincialibus facundè explicant. Quæ post, Proceres ad particulares Conventus congregati, super propositione Regiæ deliberant, selectisq; è gremio Legatis (si sunt Nuncij Terrestres) locum in Comitij, ac ius faciendi vetandiq; obtinent. Ast Electio Regum, itidem Actus Comitialis, non vicaria delegatione, sed comparitione personali universorum expediri consuevit. Quicumq; prærogativâ Nobilitatis gaudet, cuiuscūq; climatis indigenæ, divites æquè & pauperes, senes illi seu iuniores, & quisquis, modò genere Patritius, & Polonum imperium agnoscat, ius suffragij in nominando Rege vindicat. Hinc vidimus, tot millium Nobilitatis, in aprico Varsaviensi concursum, ad miraculum Exteris, posteris ad imitationem; ut scilicet regnaturus omnibus, eligatur ab omnibus. Hæc prærogativa Libertatis; Subest ab occiduo latere Varsaviae Vicus Wola, æquabili circūquaq; planicie, ibi dimenso pro capacitate cœuentium spatio, locus Electorum concessui sub libero love, egesto vallo obducitur. Circum operis ambire usus docuit, ne scilicet impertinentis famulitij accursu, consilia turbentur. Actus iste, primū à Divinis exordium habet, maximā omnium Ordi-

1648.

Ordinum frequentia, in Divi Ioannis Principem Urbis Basilicam concurrente, caelesti suffragio rite implorando. Cum, etsi omnia negotia, ea tamen maximè quibus salus publica innititur, nusquam auspiciato, nisi rectè Numen invocetur, proveniant. Peracto sacro, verba fecit Stephanus Wydzga Sieciechoviensis Abbas, Concionis themate, fatidico, aut certe concurrentibus placituro. *Eligite Regem de filiis Domini Vestri, eum qui placuerit vobis, et ponite eum super Thronum Patris eius. 4. Reg. 5.* Dum de templo, in campum Proceres eunt, numerosae circumpedum cetervae ac satellitia, latè patentes campos infident, antebij compita, suspensus expectatione populus complet: donec Primas circum ingressus, campestria Campestri Genti Comitia aperuerit. Senatui excitatum ligneo tecto Nubilarium erat; Nobilitas per ordinem Provinciarum in Circo confidebat, quæ mox concordibus suffragiis Moderatorem coetus sui (Mareschalcum appellant) delegit Philippum Obuchovium Mozyrensem Tribunum ex Lithuanis, alternante in eam gentem vice subrogandi. Aliquantum iste, onus recusavit tegendo ambitui; Cui dū Boguslas Lelczy-nius, Maioris Poloniae Generalis, virgam directricem de manu tradit, univsum Conventum Reipubl. libertatisque admonebat, facundo proæmio. Inseram libens, tanti viri eruditum sermonem, dispendio paginae ab oblivione vindicandum, vel saltem acerbam malorum memoriam, magnificentiâ verborum solaturus.

Obu-
chowicz
Mozyræ
Tribunus

Ordinar auspiciato, Cæpestri gens Polona insilimus Theatro. Theatro iam non illi fervientis Romæ, cui construendo, quidquid quatuor Orbis partium luxuries possedit magnificum, conferre coacta; eo tantum usus, ut novissimi illi Romanorum, gymniciis spectaculis alienata mente, ac servitutis suae obliti, infelicis tragædiæ existerent spectatores. Aspiciebantur illic Neumachia, seu pugna navales, ut fictis aquis extingueretur flagrans Patriæ amor; obruereturque residuus erga libertates zelus. Committebantur hominum beluarumque paria, quæ crudelibus infusa

facta

1648.

facta ludicris, luvēt Romana, cadib9 et mortī non desuesceret; et ea humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset. Nativum hoc nostrum non nisi Supremi Architecti, fabrefactum manu theatrum, longè distat ab illo. Non tenduntur hic arbitrio cuiusquam, aut libertati laquei; non cicuratur à Dominantib9 populus; patulo ingressu et egressu, patenti hypocrysè expertia Polonorum prisca moris pectora. Ac, ut nonnemini cupitū eiusmodi palatium erat, quocundiq; patulo, et apertilib9 parietib9, virtuosus Actus sui non occulerentur; nec modo dissimili, Martius iste noster Campus, patens et expositus est Univerſo Orbi; quo videat et iudicet, nihil usquam occultum Sarmatas per rationem statūs agitare, sed inspectore DEO, Orbe Christiano teste, lura exercere Maieſtatis. Et quidem re ipsa exercemus, ita per DEI gratiam constituta Polonia, ut per ipsam Reges regnent. &c. Et hic est Patriæ nostra Cardinalis actus, ex quo campi Domina libertatis integritas pendet, quam nunc super omnes amphitheatri scenas pretiosiores, in hac expeditum imus arena. Ast, quā ardua sit dominantis, vel si datur magna componere parvis, quā difficilis etiam Ministri electio? ut vetus magni Politici effatum fuit. Minore discrimine summi Principem quā quaeri. Prasertim cum optimum necessitas, et unicuique liberè querendi potestas sit. Opus verò id, quā arduum, ita inventu vix possibile videtur, post Vladislaum Magnum, parem aut similem Orbi Sarmatico reperiri Monarcham. &c. &c. Iam verò, si quando examen arduum, de regnaturi subiecto fuit, certè hac calamitosa Polonia crisi, dum fatali periodo summa imis miscentur, Attoniti haeremus cladium intuendo congeriem, cum stupore refricantes vulnera, ab ignobili (heu) victore illata. Quod si ad aequi balancem revocaverimus, internas dissensiones, in flammam arduos diffidentiarum fomites, privata studia inanibus spebus gravis, personarum respectus, quas spe, veneratione, ambitu, destinamus sceptro, non arduum modo; sed formidabile opus erit Dominaturi Electio &c. &c. Sed utcunq; res cadat, difficultas tamen hac, hoc ardui operis negotium, unicum est gentis nostræ decus et solatium. In Polonia namq; non

I

una

1648. una Dominantium Domus, & ceteri servi; sed dispiciuntur Europa Regia, Principum penetralia, & inclinationes, disquisitis demum qualitatibus, non cunarum prerogativa, aut aulicâ praxi, sed unanimi innumerabilis populi consensu Reges accipimus. laetent Imperij Ordines, Cœtovirorum iudicio ostendi, Imperiali lauro destinatum Caput, aut quibus alijs gentibus nascitur Dominus, vel alieno designatus arbitrio toleratur. Sola sine exemplo Polonia, eligit Reges, non in conclavi, sed in aprico, non missis in tristem urnam schadis, sed emancipata vocis vivo calculo, tot Electorum suffragijs, quosquos ex vocatione Equestri, armis tractandis natos; nidus libertatis educat. Quem actum ut Dij benevertant, &c. &c. Hæc de verbo in Latinum translata, subiunxi, cum curâ tum habitæ libertatis, aut monumentum, aut vestigium.

Cœpta de more Comitia, multiformis consiliorum materies excepit, ut persæpè fit, in plurali consultorum numero. Senatus vota, duorum capitum fuere, reprimendi hostis; tum accelerandæ Electionis medijs comprehensa. Ast, urgebat Exul Vkraynæ Nobilitas, provideri sibi de reclinatorijs, pignoribusq; , ac desertis à fortuna succurrere, suadebat humanitas, nonnulli perperam administrati belli rationes, reddi volebant: Exorbitantijs tempus impendere, ex præscripto legis plerisq; consentientibus: qui demum pervicere, ut deliberativè magis, quàm decisivè caput illud consilij tractaretur; de quo pauca. Exorbitantia etymon, ex legitima Orbita acti in devia currûs, traduxit Metaphoram ad leges; quæ, si per non advertentiam convulsæ, aut prava interpretatione, dolovè malo detortæ; sub Interregno maximè, dum sui iuris est Respublica, in pristinum statum afferuntur. Afferendis lex publica, ante nominationem. Electi Regis tempus præscribit. Arrisit oblata aut studio procurata, Dissidentibus occasio, proin subnectebant gravamina se se prementia, quasiverò in alio Reipub. cardine, nihil magis exorbitari potuisset. Ianusius ac Boguslaus Radivilli Patruces, ille Campidux Lithuanæ, hic Stabula

Præte-

1648. Præfectus, inter lectæ columina erant; accedebat Gerhardus Dönhoff Pomæranix, ac Andreas Leszczynius Derpatensis Palatini, tum & Zbigneus Gorayscius Castellanus Chelmenfis, qui doctrinâ & dicendi arte præstans, pro causa disseruit, etsi modesto exordio, disparem subiungeret, epitalim. Namq; exaggerata maiorum prudentia, quod ex causa Religionis, vndantia Civili sanguine Regna haud æmulati, Evangelicæ Confelsioni Edicto Confœderationis caverint; permessa nimirum arbitrij libertate colendi Deum, quo quisq; ritu vellet; ac steterisse amplius quam sæculi intervallo mutua pactione utrosq;. Et quamvis non sine iniuria suis, contra mentem expressæ legis agitatum foret: attamen amore pacis, boniq; publici, silentio transmissa ea, quæ inter Concives, ex inordinato Zelo emergebant. Ast nunc terminos transgressam audaciam, palam convulso quo explicitè cautum securitati Dissidentium, diplomate. Patientiâ interim suâ irritari inimicos, per intervalla temporum atrociores: vim publicæ tranquillitati illatam, oppressos Decretis Tribunalitjs indemnes, nullo crimine, nisi quod diversæ in sacris opinionis fuerint. Arceri Niemierycium vetustæ stirpis, & pleno in Rempubllicam merito, Succamerariatûs Kijoviensis munere; interdictum noviter Palatinæ Derpatensis publicum funus; Lublini honesti Civis cadaver, inhumanè à Scholaribus tractatû, Ereptos naturali tutelæ Zbaszicij nepotes; exusta flammis templa; malè mulctatos Verbi Ministros; prout non ita pridem factum Cracovix; sub studentium nomine, dum Lucæ Sznukij, ac Servacij Cypseri, hostilem pænè in modum direptæ domus, ac pergulæ; interfectus Michael Kaşay in Villa ad latus amici, non quod nocens esset, sed quod Hæreticus diceretur. Et capita tantum hæc, per compendium memorari, ubi singula recensentur, tædiosam synopsis fore. Quæ quid aliud quam præiudiciosæ tolerantix & convulsæ legis documentum? Concludebat; evidenter fractâ legem, ac eo in cardine nimisquàm exorbitatum: tum nisi

12

medel-

Goray-
ski Ca-
stellanus
Chelm.

medella malo quantocius apponitur, optari quidem, aut sperari optatum Electionis successum vix posse. Hæc pro sequacibus Chelmenfis. Cæterum de *Confœderatione*, ad quam velut ad Iovis Triphiliæ turrim refugiunt Sectarij, adnotare lubet. Regnum Poloniæ, recepta primitus Apostolicæ institutionis dogmata, cōstantissimè retinuit semper, mansitq; cæleste semen, in armis gentis funditus radicatum; donec halitu venenato novatorum, afflatu Europa, Etiam Sarmatæ simplices olim, & novitatū olores, suis eius contagio inficerentur. Quod facile Zizania irrepsit pullulantiq; pleriq; ad Sigismundi Augusti Regis lenitatē; alij, ad Spiritualium eius temporis remissum Zelum; causas referant. Neutris adstipulor ego, iam quod periculosa Regum, etiam post fata redargutio; iam, quod minūs vero consentanea, in Præsides Cleri expositulatio; quorum extra iurisdictionem in temporalibus Nobilitas, dum veneratur ut Pastores, non agnoscit ut Iudices. Temporum culpam, vel ex libertate vitium crediderim: dum namq; iuventus nostra, exteros peragrat, literarum morumque præcepta hauriens, ætatis licentiâ, cui plerumq; nova placent, exoticas religiones afferebat. Ac quod, maiorum imaginibus clari, & multæ inter suos existimationis, erroneum dogma primi amplexarentur, inde nomen ex se, opinionemq; scilicet circumdedere. Istis aggregati plures, quibus nova volentibus, vel in exoristicis gustus, plerisq; arridentia palato commenta, & solo novitatis impetu commendata, ab Ecclesia Romana desciscendi, causam dabant. Nunquam commodius, quàm in turbido piscari aiunt, etiam succrescens secta, sub interregno post Augustum, scissis in partes Ordinū studijs, lege publicâ securitati suæ caveri extorserat, ac tum primum nomen Confœderationis audire cœpit, elaboratæ in speciem modestiæ *Dissidentium* concessum. Equidem segne nec irritans remedium malo credi potuit; si certis regulis, & quod tolerabilius insaniret dogmatum genus, eo circumscriberetur. Verum, fecundiore Hæreseos quàm

parricis nido, sub pallium illud Confœderationis, seu ob bonum pacis condescensionis Catholicorum, ingesta sunt, veterum portenta Atheorum: damnata Anabaptistarum deliria: Orco sepultæ Arrij blasphemix: aliaq; impiorum commenta receptata. Hanc itaq; ex temporum necessitate fabricatam machinam, *Confœderationem* inquam, tum violatam, querebatur Chelmenfis, multâ verborum acrimoniâ. Commovit Ordines gravior expositulatio, multi ex Senatu suadebant mitiora, indignabantur præcipuè Mazovij, vetusto incolarum eius Provinciæ erga fidem Catholicam zelo. Cum primis Balthasare Sarbievio Terræ Ciechanoviensis Iudice excipiente. *Temere incusari à Dissidentibus Sacrosanctæ Tribunalis Decreta, cum interim ab iisdem fundamentales Ducatus Mazovix Leges, subvertantur. Frequentari in Urbis pomerio Radivilli ades, publicis conventiculis, vicina Ecclesia clamore convenarum obstrependo, & detonantibus Verbi præconibus, spargi in Deum blasphemia, in Catholicos convulsio.* Hinc initiū contendendi, eggressusq; fervor erat, civilem disceptandi modum, adeo, ut pleriq; velut ad conflictum arma expedirent, ut reprimendæ. Si quæ exponendis animis loqui institere, acclamationibus obruebantur, nec cuiusquam industriâ sedata tempestas fuit, nisi dum cuncti in dissonas voces prorumpunt, mox omnes velut ex condito in silentium consentiebant. Vbi patuit, quod audire vellent, Stephanus Korycinius Ofwiecimensis Præfectus, postquam illata gravamina prudentissimè dispunxerat, præsentī materiæ congruentia intulit. Nempè. *Huc calamitose Poloniæ recidisse statum, ut suum miserando Israël ex se acceleretur exitium. Imminere hostem de foris; intus urgeri discordiâ, utriq; malo, à præpostero Civium zelo, fomitem esse. &c.* *Dissidentium securitati antiquâ Lege abundè provisum, cur novam relint, diffisi veteri? nunquid obliti, à bonis Civibus frustra iteratam sponsonem exigi, quorsum enim repetere, si semel tuta esset? Si vim passi, aut publica tranquillitas in ijs violari potuit, præstò Tribunalia, quæ ius dicant?*

^{1648.} Hic non forum accusatorium, sed campum eligendi Regis esse. Capefferent proin Remp: unito cum Catholicis voto, cuius bona malavè pariter ad omnes sine derivatura. Dicturos interim Ordines de ijs quibus gravari se aiunt, in vim præparamenti; Electum Regem postulationem pactis firmaturum, si iusta est. Non tamen subsidebat motus. Niemierycio namq; vehementius incusante, quod Kijoviæ Succamerarius, ab exercenda iurisdictione sua, quâ finium arbiter est, excluderetur; reponebat Tyszkievicius Palatinus, ad Edictum Confæderationis, solummet Augustanam Confelsionem referri debere; Excludendos eo syncretismo, pestifera Arrij labe infectos, neq; se cum illis vnâ Patriâ gaudere velle, qui inconsutilem Vnigeniti Dei vestem, impiè ac blasphemè lacerarent. Ideo Niemiericiû arceri Succamerariatu Kijoviensi, quod Provinciæ illius dignitatum, nemo per legem capax sit; nisi qui Catholico Romanæ, aut Orientalis Græcæ Ecclesiarum ritus, profiteretur. Adhæc Niemirici sequacem se Arrij negat, verum Symbolo Athanasij prolato, vt profiteri receptam Ecclesiæ doctrinam vellet, indignabundus renuit; Comitij se non Synodo, aut disputationi de fide, interesse respondens. Etiam Dissidentes requisiti, an Sectæ pro membro agnoscerent eos, qui Arriani vocarentur? dum Ius Civitatis tribuere pudet, & excludere dolet, distinctione utebantur. Non qui de religione, sed qui in religione dissiderent, pro suis agnoscendos. Sed veniet Arrij sequacibus sua dies, dum non in Cælum montem, sed in Plutonis vallem migrandum erit, & eo perditorum grege, tandem Polonia levabitur. Ita scissis, partim studiis, inter vtrosq; suspicionibus laboratum, vi extorquenda esse, quæ precibus impetrari nequirent. Accidit enim, vt Præfectus Stipatorum, ita iubente Primate, arcendis ob tumultum servitijs, frequentiores Peditum ordines, ad portas valli conglobaret. Actum Vexillifer Regni Koniecpolius, numeroso amicorum Clientiumq; septus comitatu, Circum intrabat; cum ingresso Hero, reclusi postes

extre-

extremam sequacium turbam, aditu prohibebant. Relatâ isti ad iniuriam exclusionem, aditum vi moliuntur; repugnant Centuriones, milesq; velut in hostem ferro obnitiur, donec duobus è Satellitio cæsis, etiam Zolkievius, veteris militiæ, hastili Decurionis transversim actus, enormi vulnere, quanquam medentis peritiâ, non letali.

1648.
Zolkie-
wka.

Evoluto Octobri. cum vndiq; hostis, armis Vistulæ ripas quateret. ab Exercitu missi aderant, Hieronymus Radzieionius Lomzensis Præfectus, cum alijs: qui dum obsesam Leopolim, irritosq; Wisniovecij Ducis, in reprimentdo hoste conatus, referunt, tanquam formidinem augentes, minus gratè accepti fuere. Adeo nimis securè agebatur, cû tamen continua incendia, speciè coloremq; inimici ignis, in everberato fulgoribus cælo, de nocte passim monstrarent. Neq; interim omisere Principes Regij perfamiliares, colloquijs, ac literis inter se agere; quarum à Casimiro ad Carolum is tenor.

Serenissime Princeps Domine Frater Colendissime.

Inspersum penitus accidit, quod Serenissima Maestas sibi non solum vti Fratri Maiori, sed communis Domus dignitati, eo Regni ambitu gravis immineat. Siccine verò amor innatus exponi debet, non indigenarum modo admirationi, sed ex censura externorum? Per Deum, duo non nisi superstites, nec concordas agere possumus. Mibi (quod obstrictâ iureiurando fide scripserim) si per naturæ ordinem iuniorem nasci contigisset, non modo ex se nulla regalis fastigij, à Fratre assequendi remora foret; sed omni conatu, incremento eius insisterem. Sperans omnino. Fratris fortunam, venturam in partem Sortis meæ, decoris, & Solatii. Nunc passim liquet, non amorem modò debitum eo progressu titubare; sed ipsam hoc inclutum Regnum confundi. Enixè itaq; à sua Maestate petere, vt utroq; maturi iudicij, iuvicini perpenso, utriq; consulere velit, sermonibus ansam Resp.

confu

1648. confusio subtrahendo materiem. Enixurum se, ut abolita
præsens temporis necessitate, non Fratris modò, sed Filij loco, su-
am Maiestatem habeat, omnem fortunam, in sinceri affectus cõ-
testationem profusus. Quod si Clientium res agi videatur,
quid ni commodis suis adversari meminerit? quorum constan-
tiam animitus probo; eo loci favoris, gratiaq; futuri, quo me
ipsum secuti. Et certo certius eandem, quam nunc Sua Maie-
stati contestor, propensionem experiuri. Datum Neporentij
die 6. Novembris An. 1648.

Regiæ Maiestatis Vestræ ex Corde amans Frater,
IOANNES CASIMIRUS, Sueciæ REX mp.

Jacobus Micha-
łowski
Tribun
Lubli-
nensis,
Ferebat Epistolum Iacobus Michałowski Tribunus Lu-
blinensis, Aulæ & Genij Principis, ad quem mittebatur nō
rudis, idemq; super virtutis opinionem suadendi promptus.
Hic multa semotis arbitris, ex cõmisso Casimiri dislerens,
eo tenore responsum tulit.

Serenissime REX
Domine Frater Colendissime.

Non intensior cuiusquam cura mihi, quàm amoris Fra-
terni cum Sua Maiestate constantissimè retinendi; non
tamen, quo modo communis Domus honor violatus à me, probè
dispicere posse: nec item assequi, unde materia promanet, publi-
co livori, & obrectationi. Avertat DEUS, remorari à se For-
tunam sue Maiestatis: sed neq; in levi habendam eam sortem,
quæ etiam mihi sperari & evenire possit; præsertim, cum fa-
stidium Throni Sarmatici, ex Ordinatione Altissimi & libera
Gentis suffragijs, unice dependeat. Constiturum se in qualicūq;
Fortune gradu, & Fratrem meminisse, quod idem ut Sua Ma-
iestas præstare dignetur, animitus petere. Sui sequacium, ab u-
trinq; non immemores. Datum lablonne die 7. Novembris
Anno 1648.

Sacræ Regiæ Maiestatis Vestræ Frater & Servitor,
CAROLUS FERDINANDUS mp.

Talia

Talia privatim; mox publicè ad Ordines Regni Legati-
ones aderant. A Casimiro Georgius Tyłzkiewiczus Episco-
pus Samogitiæ, Stanislaus Warzycius Mazoviorum, Chri-
stophorus Koniecpolscius Belzensis Palatini. Lubomirius
item Stabuli Præfectus, Koniecpolius Vexillifer Regni, Sie-
niavius Leopoliensis Capitaneus; ac, cum Naruszevicio
M. D. L. Referendario, Lubienius Primatis ex Fratre Ne-
pos. Qui frequenti Ordinum confessu, multa de orbita-
te Reip: & afflicto in præsens statu, proloquente Tyłskie-
vicio intulere; concludendo, omnia in Casimiro qui se-
ipsum Vniuersis daret reperturos. Quibus tum rationi-
bus dicto & scripto vulgatis, pro Rege Sueciæ certatum,
strictim subnecto.

Ex stirpe Regia Polonis Regem
eligendum.

I. Ex perpetuo tenore, & more maiorum, ex Linea regnatri-
ce Reges sumentium; hinc tot interregna eluctatam feliciter
Poloniam; quod successor ex stirpe Regia eligendus, non in in-
certo esset. II. Ex debito gratitudinis, cum vita functi Reges,
de constanti Civium benevolentia persuasi, curas laboresq; Re-
gendi, ac si debitum quoddam posthuma gratitudine exoluendū,
subditis reliquerint, certi thesaurizare successori, quæ in com-
mune conferebant. III. Quod nostrates, ad idioma, leges,
mores Polonia formati, gentem amicam fastidire non possunt.
IV. Legibus devinctum Principatum scientes, sub lege habebūt,
diversa ratione illorum, qui in Dominatu nati & educati, pro
inexpugnabili argumento tenent, Leges infra Reges esse. V. Sub-
duci fomitem molimini, practicanda in electivo Regno, Regum
potentia, ubi confidunt successorem sanguinis, à paterno solio
haud excludendum. VI. Ex speciali respectu Domus Re-
giæ, cui, ex causa nostri, hereditarium Sueciæ Regnum decessit.
Non deferendos proin, qui à fortuna & regali patrimonio de-

K

forti

1648. ferti sunt. VII. Non alia ingruentium periculorum certior
aversio, quam Regem è domo sumere, quem inconsulte peregre
quasieris.

Vter igitur eligendus?

I. Non teneri quidem gentem liberam, ullo respectu successi-
onis aut hereditatis; verum dignitati Reip: consentaneum, ma-
iorem Fratrem præferre; cum id, natura Ordo, mos gentium,
prærogativa nascendi poscere videatur. II. Natura boni-
tatem, ac affectuum moderationem spectandâ, ut qui maturus
annis, spectatus bello, & subacto per experientiam sit iudicio.
III. Si fortuita in commendationem valent, maiestas oris,
membrorum firma compages, & totius corporis, digna viro Re-
ge Symmetria, pro eo agunt. IV. Reip: præsagium, quæ Prin-
cipi Casimiro non circumscripserit subsequenter Fortunam,
(Provisio vocatur) Quasi Fatum ostenderet ac destinaret,
suo tempore ad Regium culmen sublimandum. V. Pa-
rentum iudicium, qui amore pari omnes liberos prosecuti, Casi-
mirum nihilominus Regno natum, ex qualitatibus excellentia iu-
dicarunt. VI. Usus rerum, ac utriusq; fortune capax ani-
mus, nec prosperis elatus, nec succumbens adversis, quæ utraq;
multum ad Civilem prudentiam conferunt. VII. Cum Sue-
cis pacta fœderum elabi, quæ, nec retineri, nec in posterum stabi-
liri, queunt; sine Regis Sueciæ assensu singulari. Recuperandâ
non alio pretio Estoniam, nisi tituli Regni Sueciæ abdicatione,
quod utrumq; in potestate sua Maiestatis. VIII. Meritorum
memoria, ab isto Moschovitico bello ad Smolenscum, fortissimâ
legionem submissam, ac valido illi propugnaculo, ut succurre-
ret, in persona adfuisse, ingenti vitæ discrimine, nec minore vir-
tutis encomio. IX. Peregrinationum eventus, non sine, sed in-
tentione iudicandos. Ergo cordato Principi inter Gynæces ille-
gebras, delitescendum? aut inter Sorices palatij, competentius
otio hebescere? Si quid fortuna adversi obiecit, exsuxisse Regiâ
apem, firmitudinem animi, ex carduo tribulationis. X. Amo-

ris &

1648. ris & observantia indicium, quod Vladislao Fratri, in cōpetitio-
ne Regni, non solum miris amulus, sed in deducenda Cacilia Au-
striaca consorte, obsequentissimus extiterit Paranympus. XI.
Provida frugalitas, simul heroica munificentia, nunquam Pa-
tria per prodigalitatem gravis, quæ quandoq; Regia virtus cē-
setur. XII. Mutatam vitæ regulam, nihil ad Remp: face-
re? Quidni ambitu omni seposito, Fratre Rege certo successō-
ris, religiosa tranquillitati applicaret animum, ubi inturbide
quod reliquum ævi transigeret. XIII. Independentem eum,
à scrupulosa vnius manu ductione; nec impotenter per aliena
arbitria trabendum. Habituros Cives promptum aditum,
ac facilem audientiam, apud eum Regem, qui naturâ, praxi,
& contemplatione, rationes Status Regnorum, in tota planè E-
uropa introspexerit. XIV. Certum ex nomine omen, ut
quemadmodum Vladislavus IV. omnes antecedentium Regum
Virtutes, in se traxerit; præstiturum eademmet Casimirum. Et
cum præcessor potens laude diceretur, succedaneum pacis iussō-
rem futurum. Hæc ut quisq; in spem imminentis fortunæ
adrepens, vulgabantur.

Seriùs aliquantò Caroliani adfuere. Quia temperato af-
fectu, nec efflictim ambiens auctor, ita REX fieri voluit,
ne Fratrem exueret. Princeps Legationis erat, Stanislaus
Zaremba Kijoviensis Angites, Adamus Sanguscius Woshy-
niæ Palatinus, Olbractus Czerscius Chelminensis, Andre-
as Ruzzkovius Inowroclaviensis, Castellani. Tum Theo-
doricus Potocius Haliciensis Succamerarius, Venceslaus
Leszczynius Wylocensis Præfectus, & cum Stephano Ni-
szczycio Belzense Vexillifero, Isidorus Dux Zaslaviæ. In
publico isti, paria ut priores memorabant, nisi, quod con-
sultò moderati, encomia, plura ex usu præsentis addidère.
Nempè Decem Mill: armatorum, ex privato Principis æra-
rio, autoranda, sustentandaq;. Cessuras frugalitate eius
parras opes, in publicæ inopiæ levamen, ac exinaniti Fisci
subsidium. Quidni verò (conficiebant) Electus in Regem
Carolus, Pastorem & Patrem afflicti in præsens populi ege-
rit?

K. 2.

rit?

Olbra-
chtus
Czerski
Castell.
Chelmi-
neris.
Andre-
as Ruzz-
kowski
Castella-
nus Ino-
wrocl:
Potocki
Lesz-
czynski.
Niszcz-
ycki.

1648. rit? qui nunc Exulibus Vkraynae, regalis mensae dapes, in alimentum elargiatur. Satis pro causa erat, autore supra commendationem posito; nisi quod Potrykovius Rozanensis Succamerarius, dum opes Principis, angustiis Fisci subventuras, & vacantis Episcopatus Plocensis ditiones, in reclinatorium Vkraynensi Nobilitati, multa adleveratione dispertit, indignanter à plerisque audiebatur; quod venale Regnum velut sub hastam trahens, etiam patrimonium Ecclesiae, ne illis quibus addicebatur probantibus, Laicorum ususui destinaret; homo inconsultè largus. Annotabant curiosi, neminem inter Caroli delegatos ex Lithuanis fuisse: cum validum id pro causa, si utriusque genti Oratores suos recognoscenti, delectus placeret. Aliter Lithuanos neglectum sui, negatis suffragiis vindicatuos. Demum potito rerum Casimiro; id, in meriti iactantiam vulgatum. Iisdem ferme diebus affertur, Stephanum Ragocium Transilvaniae Palatinum, mortalitatem explēsse, quod non incommodè rebus nostris accidisse creditum. Etenim insolens otio Satrapes, & non nisi Carpatiorum montium interiectu Regno affinis, quam non ex fide nobiscum egerat, ostendit. Quippe legatione muneribusque, surgentem Chmielnicij rebellionem dignatus, efflagitando à porta Ottomanica pro Cosacis patrocinio, haud dissimulanter institerat. etiam tacitam cum plerisque factionem aluit, Regni per arma invadendi. Quae detecta eo modo fuit. Venerat nuper Cracoviam, Richterius quidam, gente Allobrox, (Sabaudos dicimus) haud obscuris Apostasiae indicijs, quae tamen in speciem Alcumisticae artis professione velaret. Hic, sub Interregno, servum fidum diu expertus, in Transilvaniam ablegat, quibus Metropolim nostram raro praesidio firmam, Nobilitatem ad Comitum Electionis abire, Cosacos nullo reprimēte grassari, aliaque nuntiabat: addito, si quantacunque copia admoventur, iam ferro, iam auro, Regnum facile fore occupanti. Ignorabat contenta literarum lator, liberali in Viaticum stipe oneratus, cum subiit metus, ne si quid He-

rus

1648. rus moliretur exitiosum, deprehensus ipse, alieni sceleris pœnas lueret. Redit itaque, & latorem se literarum ad Transilvanum coram Iudicio Capturali Cracoviae fatetur, exhibetque quas insutas, interulæ gerebat. Lectis, palam est, proditorem intra viscera urbis esse. Inijcitur proinde manus in autorem, qui datus in vincula non abnuebat manum & crimen, multos in conscientiam tanti ausus vocans: at tunc carceri mancipatus; post, sub Coronationem, veniam criminis ac libertatem recuperavit.

Iam omnes externorum Legati, amicos luctus studiaque in Polonos sua, prolixè exposuerant. (fuere à Summo Pontifice, Imperatore Romano, Galliae, ac Daniae Regibus, Sueciae Regina, vno fermè omnes, ex compassione orbitatis nostrae sensu.) Cum subinde Fato submovente obices, aderat à Carolo Principe cum eodicillis, Stanislaus Rakovius Pultoviensis Praepositus, ad Ordines missus. Quibus non obstinatus competitor, assequendi Diadematis ambitum, boni publici ergo exuere professus, valida pro Fratre Casimiro recommendatione nitebatur. Adeo facile abdicatae cupiditatis regnandi (qui tamen affectus cunctis alijs flagrantior est) in abdito tum causae fuere. Alij quod Princeps naturam mitis, & pacatis moribus; tranquilliori vitae addici mallet: alij fraterno amoris conservando praeposteras curas exuisse credebant; repertis qui vulgarent, cum omnis assequendi Diadematis vis ac moles, in primoribus militiae Pilavecianae ei collocata foret, & isti reddendis perperam administrati belli rationibus exagitati, in asserendis partibus torpent; anteveruisse consequentiam, ac infallibili cum bono publico laudi, quam evanidis Sceptro potiundi spebus, institisse. Vbi lectae pleno Comitio literae, res diu desiderata, multo cum honore Verborum, & plausu accipitur. Omnes extollebant æquanimitem, ac modestiam, Virtutes Iagiellonicae stirpi connatas, quaeque alia honorifica in Principem, aut congruentia laudibus. Ordinum nomine actae palam gratiae, per Nicolaum Gnie-

K3

wolz

1648.

Crome-
rus.

wolſz gente Raviciuſ Cuiavienſem Episcopum. Quod reſtincto æmulationis fomite; quod amoris fraterni ac Reip: cauſa, Filium Patriæ Princeps Carolus, quàm Regem agere malit, rem gratiſſimam, & non niſi divinæ gratiæ adſcribendam accidiffe. Regium prorsus facinus, ac omnes antiquitatis ſuperans panegyres, magis ſe dignum avorū folio, quàm ambientem oſtendere. Cuius Heroici facti memoriam, non in factis modo, ſed in cordibus Polonorū perpetuò manſuram. Adeſſe Iovi adamantinas Faſti tabuſas, in quibꝫ (prout olim Caſimiro luſto inter Fratres quintogenito contigit) futuram Principum fortunam deſcribat. Etiam Carolo, ex Providentiæ divinæ lege, quo nunc ultro decedat Regno; Regna ſuperſutura, vel ſi Heroicæ virtuti, ex Regno minus adæquatum eſt præmium, in animos Polonorum perpetuò luſe. Efficax abſolvendis Comitijſ medium, conſeſtim diſcriminolaſ illam animorū tempeſtatem, in malatiam compoſuit. Nam ſequenti luce, conſluſionem Actus auſpicatò proſequentes; ubi primū promiſcua Vocum Harmonia, VENI SANCTE SPIRITUS occinuerant, ad nominationem Regnaturi acceſſere. Antiftites primò, tum per cōſequentes ſenatu, dein ex Ordine Equeſtri viritum ſuffragium poſtulati; vniverſi IOANNEM CASIMIRUM, in Regem Poloniæ ſublimari petebant. Adſunt è veſtigio Provinciarum Succamerarij, (Principes ij Nobilitatis qui & finium arbitri) apud quos proſitentur nomina Electores, Iurijqꝫ ſuffragij tuendo, inſcribuntur volumini legum ſpecificè ſinguli, monumentum avitæ libertati ære perenniꝫ. Abſolutis ſuffragijs exurgit Primas, ac multa canitie Venerabile caput detegens, imperato per Maſchallos ſilentio, Electum nominat promulgaſqꝫ: Nominationi, ut quàm diutiſſimè Regnet, ac vivat, vota ſubjungens. Excipiunt vocem VIVAT, quotquot in Circo cōſeſſores: extra vallum dehinc vocali applauſu perlato, toto it clamor cælo; donec machinis creberrimè detonanſibꝫ, humanæ voces, artificiali fragore, ſupprimerentur. Etia

his

1648.

his ex imperato deſinentibus, iterū vniverſi in oppletam nive humum, in genua procumbunt, ac agendis Deo Ter: Max: gratijs, *Te Deum laudamus* modulantur. Odio nuper, prætextu, diſſidentijs, reſpectu, in partes acti, nunc vniverſali Sympathia, iunctim Deo acceptum ſerunt beneficium, ſibi concordiam gratulantur. Mirare, qui voles! Regum tactu ſtrumoloſ curari: maioris vim prodigij obinet, regnandi libidinem ſtudio pacis exui, nuper diſcordes inſenſoſqꝫ, conformibus vniverſorum placitis vñiri: deniqꝫ, religione, idiomate, moribus, habitu, diverſos Cives concordare, ſupra miraculum eſſe, ut certè in Electionibus Regum Poloniæ, digitum Virtutis Dei extendi, nemo negaverit?

Dum deproperant, ut quiſqꝫ celeritꝫ, in occurſum Electo Regi; inter cæteram ſalutantium turbam aderat, Si-giſmundus Skarſzevius, olim Vladislai Aulicus & Miles. Notum Caſimiro viri ingenium; & quamvis ad ſeria non ineptum, aulicā tamen elegantiaſ, per argutè ſparſos iocos celebratius. Hic, dum per viam Caſimirum, iam ut Regē veneratur, quæſitus à Principe, Equiſ in circo Rex deſtinaretur? reſpondit. *Quod Polonia diſordine ſtare dicatur, exinde ſibi ſaſtigiū illud omnino debitū, ſi modo nomē inter candidatos proſiteri voluiſſet. Non alio quippe quàm ſe ſummam rerum tenente, maiorem Atakiam ſeu perturbationem Ordinis futuram, ut qui detrimentoſo aleæ ludo diſſentus, opima devolutionis litem, per non attendentiam foro, indiſcretus luſor perdidit.* Arriſit Princeps ioci energiā delectatus, cum eò peterentur cavillo, Electionis Comitia, per morarum ambages protelata, rebellibꝫ interim hoſtilia exequētibꝫ. Regem Senatorio vico in Arcem Varſavienſem, digredientē; illinc in Divi Ioannis Baſilicam, Præſules immediatè præcedebant, Carolo Principe, ac Sedis Apoſtolicæ Nuntio, utrumqꝫ latus ſtipantibus. Sequebantur Regni Senatores: ac, qui intimioris admiſſionis officia ſibi vendicant; circumſula dein Nobilitas, ac Curienſium turba paſſim ibat;

ut non

1648.

ut non compleri modo templi ambitus, sed obrui populo, & reclusis foribus, vrgens frequentia arceri à Prætorianis debuerit. Rege in solio recumbente, Pontificalibus indutus Primas, solemne orditur Sacrificium; in quo, ubi sacrificæ Hostiæ, in Verum CHRISTI Corpus sit transubstantiatio, commovet se trono temporalis potestas, ac cernuus poplite ad scabellum aræ Rex, agnoscit Factorem suum, recipitq; in Sacra Synaxi eum, qui habet tenetq; omnia. Peracto Sacro, traditur ei authenticum Electionis diploma, iterante nominationem Primate; ac excipiente Equestris Ordinis Mareschallo. Et Primati quidem Regia brevitate per se respondit. Prolixius Ordinibus delati Sceptri gratam mentem aperit, vicario sermone usus, Leszczynij Maioris Poloniae Generalis, Cancellario Magno ob valetudinem absente. Ac, quo firmitus cooptatum corpori suo Caput adhærescat, arterijs venisq; circumducitur. *Pacta Conventa*, dicimus, inter Regem ac Ordines, quæ Legati eius fiduciaria potestate, de toto & in solidum implenda, interposito sponsionis iuramento, promiserant. Et hic est apud nos murus ille Spartanus, inter Regnantem ac subditos: hoc veterrimum liberæ gentis arcanum. *Posse Polonos sub Regibus esse, non posse sine Legibus.* E Templo in Arcem digressis ab Electo primum Regias curas inchoante, promulgatur Edictum Comitiorum Coronationis, ad XVI. Idus Ianuarij indictionem continens. Exulibus Russiæ omnem moram deprecantibus, ac (ut imaginattix in ærumnis mens humana est) properum ad penates reditum, cum Rege inaugurato sperantibus. Regredior ad bellica.

Re ad Pilavcios transacta, Hieremias Wisniowecius diu sua sponte & animo, mox placito Ordinum delatum Exercitus Regimen obtinens; quantum licuit arctis rebus, resistere velle, hostium insultibus ostenderat. Ac, in primo limine, gratus utcunq; militis ast, dum æs militare non suppetit, obsequium brevi desitutum sustentans; idemq; miles spe evanida stipendij dilabatur, Leopoli in defensionem

anima-

1648.

animata, etiam ipse ad Comitia Varlaviam iverat. Unde, amoto eo, intima Russiæ imò viscera Poloniae pervastare, Rebellibus facile fuit. Dilceptatum inter eos aliquamdiu, an post Pilavcios promotis armis, in novissimum agonem exagitare Polonos; an saturatis pingui offa, regredi, & partis frui satius foret? Chmielnicius vim Ducis & auctoritatem complexus, adhuc dum titulo parcebat; Seniores se Exercitus Zaporoscensis inscribendo: auctorandis edictis usus Sigillo, virum cum appposito genæ sclopo referente. Erasmus Czarnota nihil non ausurus, & ipsi Chmielnicio donec perderet formidatus Castrorum; Krzywonosii Prædatorum, Kalina Excubiarum curam obtinebant. Eustachius, Woronczenko, Loboda, Buršaius, ex veteribus Tribunis erant. Sed vis agendi penes Ioannem Wyhovi-
um, qui Bohdano ab Epistolis, multa vel in ipsum Ducem efficaci suasu, aut consiliorum successu poterat, tantæ molicurarum imparem, vel per temulentiam distentum. Is, genere nobilis, religione Græcus, olim *formularius* in Castro Kijoviensi, ob adulterata publica Acta capitali poenæ addictus, deprecatione Procerum meritum supplicium evaserat. A forensi dein praxi, pæna prævaricationis absterritus, ad studia belli transtulit animum; Zostowodensi clade captus, ac liberatus intuitu communium Sacrorum, tum vigore solertis in quæq; ingenij, Bohdano se se innuaverat. Eo auctore, ut creditum Cosacorum Tribuni dictis sententijs, omnino invadendum Poloniam censuere; nec quisquam tumultuosa concione repertus (Czern nuncupatur militaris multitudo) qui non ad exitum persequendos *Lachos* turbulentis vocibus conclamaret. Chmielnicius ipse quamvis fesso militi respirium concedere optasset, ne tamen consensum multitudinis frustrari videretur, in Leopolim oppugnandam, consensit.

Metropolis ea rubræ Russiæ, olim Regum gentis, Leone conditore sedes, nunc Archiepiscopi ritus Romani Cathedra celebris. In hanc turbulentis rebus, multa cum pigno-

L

ribus

Wyho-
wiki

1648.

tribus Nobilitas, etiam frequentes ex circumiecta ora aggreſtes, qui germine & ſacris cum hoſte iſdem, intro ſe receperant. Excitabat in deſenſionem incluſorum animos Chriſtophorus Arciſzevius per externæ militiæ munia egregiè verſatus. Tum Wiſniovecij ſuccuſum pollicentis hortatus, hyemis iniuriæ, nec ultra Electionem Regis tentaturi hoſtilia rebelles, erigebant incolas, in ſuſtinendum obſidium. Primus Głowacki Equeſtri in Polonia loco natus, cum præcuſſorū agmine, ſigna pomerijs intulit. Subſequebatur tractu Glinianenſi Chmielnicius; metatisque ſecundo ab Vrbe lapide caſtris, tentamenta amicitix præmilerat, ſcriptis ad Magiſtratum literis eo ſenſu. *Liberatorem ſe Ruſſia ad Metropolim gentis, cum Exercitu Zaporoviano venire; & planè conſentientibus ſecum Civibus, ſocietatem ſuam, gloriæ commoduq; illorum ceſſurā. CC. Milli: armatorum militare ſibi, præter Scytharum immenſum numerum, non cuiusquam iniuria, contractum Exercitum, ſed terrori externorum. Egregiè proin, ſimulq; opportunè inclutam Urbem rebus ſuis conſulturam; ſi tanquam omnis fortune comparticeps, & religionis vinculo propior, ſibi adherere velit. Quod ſi Proceres Polonos, à Pilawcijs profugos, qui intrò habeantur dedit, eo auctoramento ſtrictius ſe à Leopoliensibus obligatum iri. In id rei mutuo iuramento, fidem aſtringendam. Caterum ſpretam amicitiam, detrimento fore. Lectā epistolā animoſiores indignatione rudem aſtum explodebant; petière Cives concedi ſibi reſpondendi officium, ne omiſſa humanitate irritatus, in circumiacentia ſæviret. Reſcripti ſumma fuit. *Mirari Leopolim, quod à Duce Zaporoviano literas amicitix indices legat, interim à milite ſuo hoſtilia patiatur. Caterum, nec amicitiam ſi modo ea uſui eſt reiſcere, neq; ſocietatem amplecti poſſe, utraq; mox tranſacta Regis Electione firmaturi. Nunc benevolentiam ſperare eorum quos nunquam offendiſſet. Proceres Regni, per tranſennam nuper inſiſa vrbe, Varſaviam ad Comitia proſeſtos; Cives tantum incolasq; pomeriorum, includi mœnijs, arces utraq; præſidijs militariibus inſide-**

1648.

inſideri, in hos Præſectus imperium, etiam in Urbem ius eſſe. Ut bene interim Dux valeret, animitus capere. Urbem eam aſperi circum colles ambiunt: qui cæteris præminet, *Calvus* dicitur, ex arenarum è longinquo albeſcentium congeries. Huius iugo veteros, Ruſſorum Monarchæ, ſuperſtruxerant Arcem, in apparentiam magis quam uſum; anguſta intercapedine, tum rarâ puteanæ aquæ, & inſalubri copiâ. Temporum neglectu, quod per altæ pacis otia, hæc munimina neglectim habentur, ſine cura *arcetum* illud ſtetit; ſuperne Vrbi imminens: ut exinde, cuncta in foro diſpici poſſent. Illinc, prima Coſacis tentamenta, comperto imbellē turbam intro agere, cum tamen LXX peditum præſidium, cum Burgrabio ineſſet: præterea, è vicinis mappalibus aggreſtes, crepidini collis ſuperſtantes; falcibus, ſaxis, & quæ alia arma calus miniſtrat, nitentes in ſumitatem Coſacos, arcebant: ac, in præceps provolvebant. qui demum, à iugo montis protruſi, fiſtularum globis ex mœnibus petebantur. Superventu Scytharū (die 6. 8bris.) Arciſzevius futuri providus, haud ægrè Civibus perſuaſit, quominus ſuburbia mœnijs contigua cremarentur, ne hoſti ſuffugio, aut Vrbi nocumento forent. Factum incunctanter, ignisq; vel poſſeſſorum manu ſubiectus, per amplas, quæ ſacras quæ profanas ædes exuſſit. Conduxit dehinc inſtructum in oppugnationem agmen Chmielnicius; ac, quæ in Figulorum platea, Carmelitarum veteris obſervantiæ cænobium eſt, (nam Diſcalceati alia vrbis regione degunt) excitatis tormentarijs ſuggeſtibus, toto biduo fulminavit. Demum, quantum è veteranis roboris erat, id omne è regione Portæ Halicienſis, in muros immiſit: alijs ſuorum agminibus, circumquaq; urbem quaterere iuſſis. Adequitabat ipſe primæ inſiſtens impreſſioni; vrgebant & Tribuni pedeſtria agmina, ſubeundis mœnijs deſtinata, præ cæteris Euſtachio ac Głowacio, ordinem impreſſionis diſponentibus. E contra in Vrbe Arciſzevius, ad omnia vigil ac interritus; animoſa Nobilitas; Cives in oblequia prompti; niſi, quod ine-

1648. rat aliquis à municipibus metus, qui Græco-Russis sacris hosti obstricti, tentata secretò aut convulsa fide, proni in turbas timebantur. Siquidem, & *Wladyka* loci, datis nuper ac interceptis ad rebelles literis, non extra suspicionem inclinati in partes animi arguebatur: & Georgius quidam è Civibus mercator opulentus, sub specie venundandi ferri plumbiq; multo apparatu bellico hostem instruebat: qui tamen deprehensus eius facinoris, exemplari supplicio pœnas luisset. Itaq; evitandæ proditioni, per decurias Armenij, Russiq; mixtim inter Catholicos dispersiti, demum præcisa facultate nocendi, iuvare ostendebant. Itum enimverò ab hoste magno impetu, in oppugnandam urbem: etsi tardius lignæ moles seu opercula, adversus iectus è muris continuos prætenso, per exustarum domuum maceries, ac hiatus celariorum, promoverentur. Acerri-
mè tamen excurrerant à cænobio Basilissarum Virginum, ad Bernardinos: & quidquid mœniorum portæ Haliciensis interiacet, supra stridentibus telis, subtus nitentibus cuneis invadendo: ac, quò vociferatione impetù geminaretur, proterve minas & impropria addebant. Verùm mox, repressa irruentium violentia fuit; ubi excussa à muris tormenta, evidente noxa in confertos librata, tum & manualium Scloporum explosio certa destinatione mitteretur; ac nulla esset per opacitatem fumi, declinandi ictus providentia. Quinimo, Chmielnicius ipse, ex albo Equo & militari signo notior, dum muros obequitat, tormentaria pilâ petitus, equum nò sine discrimine vitæ amisit. Sub hæc, à præfidiariis, aversâ templo Iesuitico portulâ eruptio instituitur: quòd eo loci infirmior murus; ac fossa, multa quisquiliarum illuvie oppleta, indeque non sine periculo tentari latus Urbis, apparebat. Eadem alia parte exequenti Cives, conatu ut strenuo, ita non improspere; nam, dum pellendo vagos isthac vociferatio ac armorum fragor invalescit, interim, ad Haliciensem portam oppugnatio flaccescebat; adeoque nostris creverant animi, ut transverso vallè in abscedentes illati, hinc inde sternerent obvios, ultra his

1648. mille Cosacorum iactura; Chmielnicio constante eius diei experimento. Sub vespere oppugnationum agmina recessere, nihil ultra memoratu dignum agitando; imò, acsi susceptæ oppugnationis suppuderet, mitioris animi signa ostendebant: identidem captivos remittendo, quo suos reciperent. Quippe, dum multitudo mœnia subit, plurimi in subterraneas specus delapsi, à Leopoliensibus capti abducti, sunt. Atterebantur præterea iniuriâ cæli, per adultum autumnum invalescente; morbis quoq; ac inedia, quâ ipsi populationibus exitiosis, causaverant. Vnde Dux, faciliorem annonæ rationem arbitratus, si dispersitis agminibus bellum circumferret; ut quemq; in prædas promptiorem, vastandis Provinciis dimisit. A quibus immani sævitia iterum, in subiectas Vistulæ oras, debacchatum fuit, nec in mortales tantum, sed quidquid manu factum, miserabile incendium, aut evastatio absumpsit.

Chmielnicius cœpti irritus, ac modos reparandæ contumeliæ circumspectans, quatiebat iugi è tormentis verberatione muros; strues lignorum fabricandis operculis comportabat; vineas erigebat; etiam transversalem fossam adversus eruptiones obsessorum, molitus. Cùm Glowacius, ex frequentibus colloquijs Civibus notus, data suggrediendi fide, ductario in Urbem fune tractus, ubi dispositas stationes, & plena propugnatoribus mœnia videt. *Non amplius (inquit) armis opus; capto vicissim experimento, utringq; viros stare, ex hinc atq; illinc mortales esse. At, si tranquille agere, ex pignora in tuto habere cordi est, honorarium as devinciendis Zaporoscensibus dato.* Cui, nonnemo ex ijs quibus deducendi officium, ferro non auro tueri salutem decretum nobis, reposuit. Post, ubi apertis institorum tabernis, venales merces, præcipuè victualium videt, intento digito, Cur non mitterentur ea Cosacis, validum conciliandæ amicitiae munus? Responsum fuit. Mitti posse si amicos agunt; si hostes, ijs quibus nuper ferculis tractandos. Vbi patuit hostem mitiora velle, eademq; Urbi validæ, sed im-

L3 para.

paratae expedire; brevi deliberatione placuit, oblatam tan-
 1648. tisper offam, canem avertere. Iam quippe evoluta Octobre,
 Arx superior in manus hostium venerat, ac nimia convena-
 rum frequentia constrictae Vrbi, unde fames & morbi inva-
 lescerent, aliquo medio consulendum videbatur. Colla-
 tis itaque cum Praefecto praesidij rationibus, placitum requi-
 sito tute adeundi comite, super liberanda Vrbe Chmiel-
 nicium perentare. Subsistebant Cosaci ad Lupinum mo-
 tem, Dux ipse in viciniori pago Lesienicijs stationem cum
 Scythis fixerat, cum quo delegati (inter alios erat Samuel
 Kufzewicz Syndicus Urbis) multa in speciem submissione
 colloqui: tandem impulsere, ut velut fortunae obsecratorum,
 misertus, exercitum abducendum promitteret: si in ante-
 cessum honorarium aes, conciliandis in abitum Scythis e-
 xolveretur. Postridie Chmielnicius ipse Urbem propere sug-
 gressus, pileo protenso signum dedit, cessandae utrinque ho-
 stilitatis simulque Glowacius cum Pir Aga Tartaro, recipien-
 do lytro urbem introire. Corrasa itaque ex publico ac
 privatorum peculij C. Mill: Imperialium, praeter varias
 pannorum sericorumque merces, (famam de numero pecu-
 niae secutus trado) rapacitatem hostis satiavere. Qui Za-
 charia Chmielnicio patruale, cum decem alijs Cosacis, ma-
 nu tenendae transactioni relictis obsidibus, multo tormen-
 torum fragore ab Vrbe discessit: Providum a fine confi-
 lium, modico aeris hostimento, a cervicibus inclytae Urbis
 impendens discrimen avertisse.

A Leopoli, in Vkraynam regressurum spes erat, cum im-
 pulsu multitudinis in obsidionem Zamoscij abripitur. E-
 tenim praedatorum antesignani, haud tuto rapinas acturi,
 retrovertendi sugillabant mentionem, plebem in urgenda
 plus ultra fortunam exstimulando. Praecarium Duci in
 multitudinem regimen, ac in speciem potestas est; quae nol-
 let laudat, quae vellet occultat: & ut quisque turbidiora ob-
 trudit; mancipato ex metu obsequio, quae placita vulgo, ap-
 probare cogitur. Igitur, hinc motis signis, quo impense,

curam

curam belli promovendi ostenderet, Varfaviam iter edicit; 1648.
 Zamoscium interim per viam aggrediendum destinans. Si-
 tum est illud, in Chelmenensi tractu; mox, ut cum tempore e-
 tiam cognominum nomenclatura mutatur, Familiae Ieli-
 torum trinas hastas pro Stemmata deferenti, ex se nomen
 dedit. Mansitque fidele haereditum in manibus Zamoscio-
 rum, haud interrupto dominij titulo; donec Ioannes Exer-
 cituum Regni Generalis Praefectus, in validum & regulatum
 munimentum erexerit. Tot in hanc diem irriti assultus,
 ac fortiter toleratae obsidiones, asserunt inclytam Civitatis,
 simul & auctoris gloriam; iustius fortasse quam Magdebur-
 gum sui incolae, *Intactam Virginem*, appellandum. Cae-
 rum, aequabili planicie situm obtinet, circumfusus adulto
 opere moenibus: quae, in varios haemiciclos, propugnacu-
 la, ac reductus militares, sinuantur. Introrsum, implet mu-
 ri altitudinem humus, cui exinde adversus tormentarios i-
 ctus, inconcussa firmitudo. Subiacet perampla fossa; &
 quae alia reprimendo hosti ex arte, aut propugnantibus ex
 usu, praesentis saeculi militaris architectura reperit, cunctis
 egregie permunita manet. Vladislaus Marchio Myszkowski
 Grodecensis Praefectus ab Wisniovecio hostium incur-
 siones cohibere iussus, dum tantae potentiae campo impar-
 est, intra Zamoscij moenia cum CCC. Equitum ala se se
 receperat. Aderat Ludovicus Weyherus Castellanus El-
 bingensis, cum legione peditum: Stephanus Oborscius Ca-
 pitaneus Livenis, ac Bar desultorium *Cotonellus* ter CCC.
 Sclopigeros equitantes induxerant: quibus demum Wi-
 sniovecij peditum phalanx in praesidium accessit. Egredi-
 um praeterea Ioannis Zamoscij, loci Domini studium eni-
 tuit, qui octingentos milites proprio aere lectos, & apertum
 multa supellectile Martia armamentarium, usui Patriae de-
 voverat. Unde praeter Cives & frequentem Nobilitatem,
 ad ter mille & quingentos praesidium reduci poterit. Ade-
 rat tempestive provisa annona, tormenta, pyrii pulveris
 copia, libratores, aliaque defendendo aut laedendo requisita;
 ac in-

Myszkowski Marchio.
 Weyherus Castellanus Elbingensis.
 Oborscius Capitaneus Livenis.

ac insuper mutuis imperantis parentiumq; inter se consensu. Ita privatorum arces ac oppida, facilius defendi ac retineri patet, efficaciore semper vnius curâ: cum, quæ multi curant, nemo cûret.

Ferunt Hyænam humanas imitari voces, dum vorax, est; & lupum cauda blandiri, vbi gregi insidiatur: ea planè rebellis genij indoles, præmeditatæ versutiæ obtendere fidem modestiamq;. Chmielnicius vrbe potiundi exspes, sufficiens operæ prætium rebatur, si multato extorsione lytri Zamoscio, suspensa arma, quasi in gratiam Electi Regis ostenderet. In quem finem, præmiserat Niebabam è suis, in primo limine tentandis obsessorum animis; verum, huic in conspectum venienti, occurrebat ab vrbe tubicen, hominè è conspectu facelsere iubens; Præfectis ex dignitate, Civibus ex interdicto, colloqui abnuentibus. Ita, non pro spe acceptus, dum portas velut in altissimo otio patentes, & raros in muro vigiles advertit, incuriam defensorum, vel contemptu suorum fieri autumans, Chmielnicio in oppugnandam omni conatu Urbem autor est. Tum vero sub oculis urbis circumductis Legionibus, quo dispecta multitudo terrori esset castris vndiq; confedit. Ultra LXXX. Mill: suorum cõputabat, præter conductos sub Ali-Murza Scythas, Valachosque. At, velitando tantum, aut fossas excitanda multitudo desidebat, Bohdano ad Villam Labonki, consilia oppugnationis remissius agitante; interea fervidioribus è Tribunis adusq; contumeliam temulentum otium, & abiectum pavorem Duci exprobrantibus. Maximè Czarnota convitiabatur; post captivos Duces, Exercitus deletos. Leopolim deditam, Zamoscium privati patrimonium, minimè restitutum; nisi, quòd hostis Polonus non oppugnandum, idem quoq; Cosacorum Dux velit. Invisa hæc, simul suspecta Chmielnicio, ex ratione auctoris; qui non in Polonos tantum insanè ferox, verum & ipsi formidolosus erat. At vana obtendebantur; iam quòd inceptus November (4. eius die in conspectum Zamoscij ventum) ri-

gente

gente passim gelu ac turbido cælo gravis, excitandis operis incommodaret; tum, quòd sparsus rumor inceserat, a Zamoscianis arripi consilia lytro avertendæ obsidionis, modò Cosaci à vi temperarent. Vt magis crederent, missitandò nuncios Chmielnicius faciebat; sub simulato literarum officio, statum urbis animumq; exploraturus. Primò Marchionem Myszkovium, velut civili salutatione dignabatur; dein Nobilitatem, ut quisq; notior, scripto conveniebat; etiam Weyherum respiciens, quem externum ratus, in amicitiam societatemq; non erubuit invitare. At hic, generosè pro causa & indole sua. *Eum se esse Weyherum* (respondit) *qui, non modò Civis Polonus, sed idem Senator Regni Castellanus Elbingensis, eo loci pedem fixisset; vbi, fide ejus fortitudine avitam virtutem amulari; non perfidiæ labe Maiorum decora temerare fas credat. Esse sibi supra tria peditum millia, qui omnes, etsi ad Germanicam militiæ regulam stipendia Reip: mereant, nihilominus ex Borussia, Pomerania, Cassubia, Livonia, Curlandia, alijsq; Regno annexis Provincijs collecti; ut vivere cû fide, ita mori ante perfidiâ destinaverint. Sin ab hostilitate desistunt Cosaci, idem se præstiturum. Tum mox uno sub Rege vbi eligitur, utriq; commodius arma ejus animos in hostes Regni sociaturi.*

Quæ inter, nè nihil agere videretur, in curas oppugnationis se accingit; ac pluteis tabulatisq; adversus machinarum ictus paratis, virgultis, stramentis, & quæ alia excitando igni faciunt comportatis, manipulatim exhibebat vini adusti dolia: Argyraspidas suos, quò in prælium ardescerèt, more gentis tractando. Præbunt isti sospiti Duci, ac Trafores, ante discrimen Hectoras mentiuntur. Tum verò acies ad impressionem disponitur. Præseagit plebs è crassis arboribus opercula, quibus à fronte latitans, à tergo oblongis periculis ludibusq; clauditur, ne in effugium spes aut modus esset. Consilium illuc respiciebat, ut primis obsessorum ictibus, in vilia ipsi multitudinis capita absumptis, istorum obiectu, acies prætorica regeretur. Tum demum

M

vetera-

1648. veterani institere: sustinentibus latera Equitum turmis, si vis de foris ingrueret. Verum, ut machinae horribili boatu signum irruptioni dederant, tardius moliebatur gradum: multitudo; ante se hostes, post se non amicos metuendo: quippe, ut quisque in assultum segnior, ferro & vulneribus urgebatur. Notavere praesentes, continuo infestam utrinque explosionem adeo extitisse, ut per nebulam ac fumum obscurior arderet dies; ac si, immixtis è caelo ignibus. Nocentiora tamen ab oppido tela veniebant, cum Cosaci nullam aut raram hominum noxam, in muros tantum saevi, iacularentur. Unde, prima illa acies ebria ac inermis, resolvi in abscessum coepit; & quae tegere debebat sequentes, confundeat fugiendo: praesertim, ubi ab oppido proruptum, & plurimi inter claustra lignea, manuali ferro oppressi. Iam Cossus Humanensis Centurio vir acer, ac ex collateralis comitatu Ducis sacricola, globis discerpti: cum Chmielnicius, ira in autorem oppugnandi vecors, Czarnotam in muros ab Aquilonari latere ire iubet. Ivit sane in discrimina obstinatus, iusseratque virgultorum fascies, in concavum valli deicere: quo explanato accessu, murum facilius ascensione superaret, nisi, antesignanorum complures, exitiabili audacia telis obruti, temerarium suggestum impossibili conatu, & grandi Cosacorum iactura constitutum, caeteris monstrassent. Etiam Czarnotae, glans oppido immissa, femur transfixit: unde, gravitas vulneris ferociam fregerat. Non ultra XVII. ex nostris ea die periisse reperio, cum caedem hostium ingentem fuisse: ut qui ad ictus expositi credibile fuerit. In vespertinum irremissa duravit oppugnatio, nox utrisque partibus respirium dedit. Irrequieta ad haec Chmielnicio mens, ubi potiri vrbe arduum, abscedere ignominiosum reputat; simul & unius oppidi constantiam, post tot successus bellorum, vinci se indignabatur. Remissa ergo vi, quam aliquoties irritò tentaret; è vicinis mappalibus aggreſtes induxit: ut transfugium mentiri, incenderent Zamoscium; aut labefactata aliquorum fide, ad defectionem sollicitarent. Dum

neu-

1648. neutrum succedit, exeunte Novembre, aderat amico clangore tubicen, pacati nuncij insignia ac literas ferens, quibus propè conclusionem vergere Electionis Comititia obsessis nunciabat. Quod etiam Cosacos, quàm parte Cives sunt, valiturum pro Principe Casimiro transmississe suffragium. Venerari Zaporoscenses nomen Maiestatis, (aiebat) uti filios eiusdem Reip: decet; & donec throno imponitur Electus, vindices Regij nominis stare. Aperiret itaque sibi Zamoscium portas, ne vi recludere necessum habeat. Si medium inter haec duo requirit, ostendere Leopolum, urbem tanti nominis, modum; ubi, quid Zamoscensibus conducat, in aliena prudentia reperturos. Remittit quandoque de fervore Mars, & sua inter bellantes intercedunt urbanitatis officia. Etiam hi, accepto latore comiter, nec indonato, rescribere partium Duci. Gratiam habere Zamoscenses, quod cum publicis tabellio neglectum in officium adest, aut intercepto comite adire nequit, exhibendarum novellarum munus, militaris Tubicen probe exequatur. Renunciare vicissim, Ioannem Casimirum Electum Regem, (iam quippe Electio innotuerat) componendis Regni turbis, in viam se dedisse, mox affuturum. Interea, qui sibi ex professione agant hostes, è contra non amicos scirent, desperata sympathia inter eos, qui Patriam oppugnant, aut tutantur. Haec praesidio Praefecti, cum interim communicatis familiarem in modum sermonibus, ab utrinque ioci aut probra inter milites, mutuò miscerentur. Simulque quatuor vasa vini generosi, ab oppidanis Chmielnicio missa sunt, ut inter hostilia ferox animus, eo honorario mulceretur.

Hic asidens ille, interim ad Comititia scripserat, coactum se in arma, & quantocius regressurum; si iniuriae, quas à Winiovecio & Konicpolio passus, redhiberentur. Heroas namque illos, in tantum ubique vatiniano persecutus odio; ut palam iactaret, eliberaturum se Duces Regni è Taurica, modo ne regimine Exercitus à Republica collato, Hieremias potiretur. Mox, sub ipsum Comitiorum finem, Varſaviam ablegarat Andream Huncel Mokrcium, subacti

Mokrski.

M 2

per

1648. per religiosas disciplinas ingenij; addito ei Zacharia Chmielnicio patruale. Per hos, inculabat antea acta; excusabat praesentia: & in mille figuras versatilis Protheus, credi verbis simulatae modestiae volebat: qui, atrocibus factis, iuratum hostem Regno ageret. Adhibito proin ab Electo Rege Senatu, mittitur Iacobus Smiarovius Nobilis Roxolanus: qui indicaret Cosacis, summæ rerum impositum. Casimirum, eumque civili remedio vulneribus Reip: prospectum; redirent modo pacatè ad propria, Regiæ clementiæ confisi: dum Rex, quæ in hanc diem transacta, magis fato & errori omnium, quam delicto singulorum, tribuenda putet.

Smiaro-
wiki.

Rego
wiki.

His mandatis instructus, in Castra Cosacorum ad Zamoscium, sub initium Decembris (Varsoviâ dimissus die 27.bris) venit. Non ingratus utique hospes, iam per rigidos aquilones asperato cælo; iam comneatum inopiâ, in famelica turba temeritatem animorum frangente. Addidit momentum accelerando abitui, sparsus rumor; Hieremiam Wisniovecium, Exercitui regundo impositum, festinatis itineribus in rescindendum obsidium convolare. Quæ ubi vulgata, habito liberaliter Internuncio Regis. (cui mira vafricie persuasum volebat Chmielnicius, recessum à Zamoscio novi Principis gratiæ tribui) excusis pro militari more tormentis, obsidionem solvit. In hætere abeuntis tergo nostri, quo novissimum agmen à populationibus abstergeretur. præcipuâ inter alios Iacobi Regovij dexteritate, qui sparsim disiectas rebellium turmas, maximè in traiectu fluminum excutiebat, sternebatque; cæso ex insignioribus Kalina Tribuno; quem, celeritate præventum, & fiduciâ virium securum, impare manu profligavit. Liberato, ablesu hostis, Zamoscio; iam vastum hostilium Castrorum ambitum perlustrare; & ut ductis per varios anfractus fossis, se se circum Urbis munitiones ingesserat, contemplari vacavit. Iam in mutuas gratulationes Civibus ac militi effundi, Præsidiariorum invictam virtutem oppi-

1648. oppidi incolis; his rursus illorum egregiam fidem, & socios in pericula ausus, efferentibus. Dignum memoratu Ioannis Zamoscij Calusienfis Præfecti insigne erga Remp: studium: dum, præter militem proprio ære conductum, etiam præsidio intrò recepto, de comneatu, ac re armamentaria, omniq; requisitorum genere providerit: profusâ, & ultra privati sumptum, largitione. At enim, privato detract, quisquis in publicum parcus est; & omnium iacturam pati cogitur, quem, in vsum Patriæ, denarium erogare piget. Singulis partibus totum constat, & particulariter omnes eniti debent, in conservationem vniuersi.

Zamoy-
ski Præf.
Calusie

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER SECVNDVS.

An. CH. M. DC. XL. IX.

Elenchus Contentorum.

REX Electus Czesłochouiam pergit. Clari Montis situs, simul brevis Sacri istius Depositionis mentio. Inde Cracoviam venit, quæ pompa & plausu acceptus. Arcem intrat. Rupellam visitat. VLADISLAVO Magno funus ducitur: eiusdem tumulatio, ac Epigraphæ. Novus REX coronatur. In Forum Metropolitæ venienti, Magistratus Urbis fidelitatem iurat: Comitibus Coronationis reddendis male gesti beatitudinibus, turbantur. Contentiosam materiam sapit REX, pertinentia ad defensionem Patriæ tantum tractari volens. Iterum Præfectura armorum Triumviris commissa. Lascy mors. Gallipes ardet. Comitibus Conclufa. Post quæ, REX Varsoviæ abit, matrimonio Regina Ludovica iungendus. Vkrayna iterum status. Descriptio Kijovia vetusta sanè urbis. Commissarios pacificandos istis rebus Chmielnicius Pereaslavia excipit, non pro spe tractat ac indignè expedit. Causa tam occitata insania. Sub regressum illorum bellum ardescit. Internunciis Regis in aquas precipitatur. Fivlesus copias contrahit, Wisniowecij ac Komecpolij cohortibus augetur. Chmielnicius in adversos it. Adest mox & Crimænsis Hanz, quo uterq; numero Exercitus? Ad Zbarazium primum belli præludium, & hostis clades. In Castra Polona & Sexaginta machinis fulminatum. Iterum pugna Equestris, & aliquorum è nostris interitus. Oppugnatio Castrorum Vnrversali. Consilium reducendi à Zbarazio Equitatus, discussum. Eruptio à præcipuis instituta. Chmielnicius dolum, dilata vi tentat. Sieracovius occumbit & alij: Cuniculi aguntur, interim valli contractio. Ob-

leffe

sessi præmuntur fame, etiam diffidijs. Hostis Germanos milites in transfugium sollicitati: REX interim Varsoviâ, suis succursurus movet. Lublini de bello gerendo de- 1649. liberat, ibidem ab obsessis nuntius extrema necessitatis accipiens. Eius hostem versus iter, ac ad Zborovum congressus. Primi in regios Scytharum incursus. Regis in prælium animus, & dexteritas. Pugna dein atrox, fortuna anceps, ac utrorumq; pro retinendo campo certamen. Polona acies fluctuat, quam mira fortitudine restituit REX. Aliud de nocte discrimen, cui item imperterrito animo à Rege obviam itum. De die iterum hostis & prælium. Lixarum non inutilis opera. Casorum ea pugna merito. Tractanda pacis præludia. Litera ad Regem Hanz. Patrum Patritiorum congressus, demum in quas leges pax coaluerit. Zbarascensium in extremis constantia & ex obsidione liberatio. Regis gratâ calo pietas: qui à Proceribus Zbarascensis militia salutatur Leopoli. Isdem vacantias dissipat, milite passim quarulo & neglectum se habitum fremente. REX deposito cultu Germanico, vestem Polonam induit, ac Leopoli abit. Etiam in Lithuania rebus turbat. Radivillus in seffa hosti loca recuperat. Holota statim Lituanos proturbat, mox casus. Succedit Krzeczovius, identidem certamen instaurans, donec & iste profligatus suis interimeretur. Podobaylo huic amne succurrens fugatur. Mors Lubomirij, Palatini Cracoviensis. Item Pauli Piasceij, Præmissis Episcopi. Comitibus extra Ordine Varsovia celebrata. Leszczynis consecratam pacem Regi gratulatur. Ut eo temporis mordacia scripta seu Pasquilli inuoluerant. Pæcta Zboroviana per legem approbata. Wisniowecio ac Radivillo Ducibus publica gratitudo. Moneta externa depressa, ac de loco Metropolitano Kijovienis in Senatu Regni assignando discursus.

PRimum novi Regnantis iter Varsoviâ directum Czesłochoviam fuit, visitando ex devotione loco; etenim Dei-paræ additissimus Princeps, regiminis primordia Regum Regina, solemnino voto nuncupare voluit, auspiciis & finem fortunata; non facilius per quemquam impetraturus, quam per Matrem à Filio. Locus ille, Clarus Mons dicitur, confinia propè Silesiæ situs, cui amœnitatem natura, venerationem Præsidis Virginis cultus, tribuunt. Assurgit media planicie rupes, in montem leni declivitate exporrecta; in cuius iugo, Basilica, & peramplū Cænobiū, extructa sunt. Hic religiosæ Paulinorum Eremitarum familiæ asservatur, Immaculatissimæ Virginis MARIE Imago, celebris miraculorum numero, & qualitate, per indigenas, advenasq;. Artificem operis, Divum Lucam Evangelistam perhibent; qui, notos Dei-paræ vultus, adæquatis coloribus ac lineamentis imitatus, grande verrentibus sæculis beneficium reliquit. Sustinen-

1649.

stinendæ Iconi, non linum laminavè delecta, sed solidæ tabulæ colores superinducti; quæ eadem, ex cupressinis cōpacta asseribus, speciem mensæ ostendit. Hic Numen, per Almam *Matrem* miranda præstat; ac, in continuis cæli favoribus, dum Omnipotentia suam mortalibus demonstrat, non inefficax Genitricis apud se, asserit patrocinium. Loco in isto, quæ dextera Eius operatur, sublimi & soli Creatori competenti modo fiunt, qualia triplici nota, velut Lydio lapide, à vanis, Theologi distinguunt; nempe magnitudine, fide, & fine. Non hic, deportatæ in cribro aquæ præstigiū, aut discissā novaculā cotem, & quæ minuta alia tactis superstitione animis miramur. Sed, dum reviviscunt mortui, sanantur ægri, cæci vident, claudi ambulant; tum innumera, quæ per collum istud, à Capite Christo, in fideles larga manu diffunduntur, pro miraculis accipimur. Hic, quicumque cum fide recurrit, in precibus suffragium, in suffragio beneficium, in beneficio, Deum agnoscit. Qui per hanc *Theotocon*, quam iure merito *Beatam dicunt omnes generationes. Facit magna, Qui potens est.* Inibi Rex, votis ritè conceptis, Numini, à quo, & per quem omnia, supplicavit. Probè & sapienter, ô Dominatores terræ, accepta datori referre; non ignari tollere posse qui tribuit, & deprimere qui erexit.

Loco sacro solvens Rex, rigente passim bruma, traharū vectabulo, Cracoviam venit; in suburbano Urbis destinatam ingressus diem operiens. Quæ, ubi illuxit; Proceres, Equestres, plebs, agminatim prodibant; & vniuersa in officium faustæ introductionis effundebatur Polonia. Distinguebat Ordines, amictus formæ, colorque; Præsulibus sacræ Togæ, Senatoribus Romanum in morem laticlavias; iunioribus prætextæ; aliisque vestium vocabula, quas gens nostra, abusum propè, excogitat, & mutat. Rex testandæ mærori pulla rectus, vivacibus alacer oculis, insigni catherio, qui & ipse atricolor erat, vehebatur. Non ignarus is sessoris, exercitato gressu ad numeros ivit, motu habena-

rum

1649.

rum versatilis, & tacito instinctu Maiestatem gestare ostendens. In antecessum prægrediebatur levioris armaturæ miles, sub vexillis novem; succedebant septem densatis Ordinibus peditum phalanges, suis quæque Ducibus, ac signis, distinctæ. Post has XIV Hastatorum (*Hussar*;) cohortes, virorum armorumque nucleus, nec immerito Legio fulminatrix dicenda. Tum, ut quisque splendidior Eques, anteambulorum agmini, se se ostentandi ergo ingerebat. Vbi ad Divi Floriani, Tutelaris Regni Patroni, Ædem ventum, Vniuersitas Academica: mox, ad cognominem Portam, Cives Urbis, intròeuntem Regem compta panegyri salutavere. Portæ vestibulum, eruditi Magistratus polites, in tempus ingeniosis ornaverant picturis; ex iisdem, à sex Consulibus prælata vmbella Regi, sub quo inviso aspecturis involucro, non usque adeo Maiestas videri, & aspici potuit. Tunc mirum dictu, quanto effusæ in spectaculum multitudinis incurfu, oppletæ viæ, iam planè invia erant; compita, plateæ, imò tecta, sub pondere concurrentium laborabant: proiecturæ ædium, compluvia, fumorum emissaria infensa; eratque inter curiosos audaci temeritati locus, ut esset. spectaculo. Ad ingressum fori, assurgebat Arcus triumphalis, multo emblematum acumine, in cuius summitate Regina Avium, vetustus Sarmatiæ character, inclinato in reverentiam capite pennisque, intròeuntem Principem adoravit. Ultra, ad Castrensis plateæ orificium, exstabat alter; in quo itidem præcessorum Regum effigies, adscriptis elogijs cernebantur; ac si, redivivi illi, optato successoris ingressui, adesse & applaudere censerentur. Isthac, in Arcem Arcium itum, in cuius extimæ Portæ limine, à satellitio submouente turbam, præcisa curiosis spectandi licentia est. Hic, Arcis Præfectus Georgius Lubomirius, quo nomine Generalis Minoris Poloniæ audit, servatum illæ fidei Depositum, auctori suo consignat: præ foribus item Cathedralis Basilicæ, Petrus Gembici Antistes loci, Clero suo circumfusus, faustis cum apprecationibus salutat; Demum Rupellam

N

(seu

Lubomirski.

Gembicki.

1649. (seu Skalkam) celebrem nece D. Stanislai Martyris locum, visitavit Rex; viditq; à Regia manu, innocuè fusi cruoris Pastoralis, rubentia in hanc diem vestigia.

Postridiè, VLADISLAVO Magno iusta persolvuntur. Videre erat miram metamorphosim, abdicata hesternæ ovantium imagine, cunctis pullam vestem indutis. Quò namq; charior populis, aut illustrior victorijs Princeps, eò magis dolori, tanquam exolvendo debito indulgere libebat. De-vesta octijugis vrna, eodem quo pridie populi concursu, cui perinde læta ac tristia spectandi, eadem curiositas est. Præibant artificū collegia, post, Religiosæ familiæ omnes; tum Academica cum Professoribus iuventus, Antistites de- in cum Clero, supremo omnes in Principem officio fungebantur. Ante feretrum equitabant signiferi, quisq; Provinciæ suæ Vexilla deferentes. Mœstum visu anteactorum contemplatione, dum victrices Aquilæ, nuper bellantem Regem comitatæ, ad sui Victoris exequias properarēt. Vbi verò in Basilica Arcis, D. Venceslao Sacra, locus Sepulchro infertur; confestim, utriusq; gentis Mareschalci, virgas moderatrices; Cancellarij, sigilla; Aerario Præfecti, Claves, officij sui insignia, concutiunt: & quæ alia recepta funerandis Regibus solennia, peraguntur. Quæ tum sepulchralis, Regum felicissimo Epigraphæ, in paginam rescribo, vindicandæ ab oblivione memoriæ.

VLADISLAVS IV.

Poloniæ Sueciæq; REX.

Post Fastum Asiæ depressum,
Repressam Moschæ perfidiam,

Domitam fortunatæ tunc Sueciæ ferociam,
Prostratam latrocinantis Tauricæ insolentiam,
Restitutam fertilitati Pacis Poloniam.

Post

Peracta brevi annorum, armorumq; compendio
Magna.

Magnorum sæculorum bella

Cum

1649.

Toto in Orbe sibi fecisset monumentum

Hic suis cineribus fecit.

Obijt Mereczij Ærâ Christianâ M. DC. XL. VIII.

XIII. Kalendas Iunias.

Ætatis LIII.

Hic iacet occlusus, parva REX Magnus in Vrna,

Olim cui fuerunt, vix tria regna satis;

VLADISLAI Quarti: nomen si inscripseris, horret

Moschus, Turca timet, cætera turba gemit.

Credunt pleriq; Phœnicem, ex cineribus cremati Patris renasci. Nihil Regum Poloniæ inaugurationi similis, dum vno tumulto, in solum succedentis alterius, fit. sublimatio. Abdicatur statim cum pulla veste, omne mæroris vestigium; & in publicam lætitiâ summo studio apparatuq; vniuersum Regnum se se componit. Rex, sacro solenni interest, regali ornatu conspicuus; qui, vbi solito ritu, Panem & vinum altari intulerat, admoto Evangeliorum volumine fidem astringit; in hæc præcipua. Ex præscripto legum se regnaturum; Catholico Romanæ fidei tutelâ; administrandæ Iustitiæ curam; omninò, conservandæ libertati studium; sacrosanctè servaturum adpromittens. Tum operâ Primatis Regni, cui munus coronandi incumbit, Sacro Chrismate vnctus, ac Diademate redimitus, soliū Regale ascendit. Hæc vbi peracta, festivi plausus intra Basilicam personant, extra pulsata Templorum campânæ, simulq; machinæ explosæ, Regis iam Coronati, ultra Urbis mœnia nuncios agunt. Finit epulo dies, legatis externorum ex invitatione, Polonis ex debito adesse ducen-
tibus.

Postridiè deferendæ Civium Metropoleos fidelitati impensum. Vetus hic comitatus Regum mos, ut cum Proceribus in Senatu, Equestribus in campo, populo quoq; in foro, Maiestas se ostendat, communicetq;. In fronte am-

Næ

plissi-

1649⁹ plurimæ *Pannariorum* ædis, theatrum prægrandes sustinebant substructiones, in quod ascensus erat per gradus, pinis suggestu circumquaq; cancellato. Erekti solij verticē, purpurea vmbella multo serico pensilis inumbrabat; cum omne subtrūs pedes tabulatum panno coccineo sterneretur. Adultra die, ab arce descendebat Eques Rex, Coronam Duce Zastaviæ Dominico, Sandomiriensi; Hieremiâ Wisniowecio Russiæ, pomum; Nicolao Abramovicio Trocēsi Palatinis Sceptrum: Alexandro Koniecpolio Vexillum Regni: Michæle Zebrzydovio, qui sacer est, ensem: ex officio deferentibus. Iterum ea, quæ pridie condensatæ multitudinis pervicacia, occurrebat; non quemquam ætas, non sexus cōtinuit, quominus cuncti oculos, intenderēt in Maiestatem: multos traxit videndi curiositas; vulgum alliciebant sparsi à Quæstoribus nummi, gratissimum liberali dispensatione xenium. Continebat numisma, imprēssum seræ characterem, quæ non clavis beneficio, sed reductis per circulos literarum notis, referari solet, addito lemmate. *Compactum est desuper.* Recumbentem in throno Regem, admissus in conspectum Magistratus humillimè salutavit, in præsens obsequiū, ac constantem in extrema fidem spondēs, aureas in pelui faberrima claves, offerēdo hieroglyphico verba supplebat. Dum laudatur constantia, aut in futurum gratia adpromittitur, subrepens nox quò obscurior, eò missilibus ignibus clariūs nictabat; dum sursum iactæ è pyrobolis flammæ, cadentes stellas referunt. Mira hæc talium rudibus, & plerisq; improvidè curiosis intra vestium, aut crumenarum iacturam, stetit spectaculum: siquidem, quo nocturnæ tranquillitati consuleretur, designatæ militum Centuriæ, forum vicosq; circuibant, serâ nocte commeantibus tutum digressum reddituræ. Factum dehinc, ut qui accessendis spoliatoribus destinati, turbarum ipsi autores forent, & inferrent vim, prohibitori; audaciam obscuro tenebrarum irritante. Fortè sub primum conticinium, minister triclinij, Marechalci Kazanovij ad hospitium remeabat,

Abramowicz
Koniecpolski.
Zebrzydowski.

1649⁹ bat, cum à globo Satellitum interceptus, in prædam raptus. A natura implicito linguæ vinculo erat, nec immeritum casum deprecari, vel cuiusnam esset effari, aut suppetitum conclamare, mutus potuit; qui dum discingitur vestibus, (& hæ argento facto variegatæ erant) latrones amplexatus, gypso ad manum apponit spoliantibus notas, designatq; authores prædæ, non nisi in crastinum valituræ. Sequens dies prodidit asteriscis notatos, unde liquidâ probatione, res suas mutus, in integro restitutas habuit. Adeo nihil est, quod de naturæ malignitate queramur; rependit illa ademptam loquellam, intellectūs sagacitate; pensat acumine ingenij, oculorum imbecillitatem, permutat auriū vitium, æquivalente talento: & si in aliquo requisito detrahit, eadem provida dispensatrix, extraordinaria qualitate compensat.

Dehinc Comititia cœpère, ubi primū de auspiciata Regis Coronatione, transmissa sunt per vniuersum Regnum, denunciatoria programmata. Ordo quin etiam Equestris, nonnihil in deligendo Collegij sui Directore moratus, tandem in Franciscum Dubravium Præmisliensem Succamarium consensit, non magis in civilibus prudentem, quam probum. Proderat, quod vir pacatus, extra curas præsentis belli, se se rationibus militiæ non implicuerat. Altum quippè impressa manebat ignominia Ordinibus, ex perperam administratâ ad Pilawcos expeditione, cuius reddendas rationes, effectim poscebant multi è Nunciorum Collegio. Acta res, ut nova solent. magno animorum motu, multis vindicandam exemplari poena infamiam gentis urgentibus; eum alij non immemores notabilis in Convocatione controversiæ, instituta lite in causas belli inquirendum censerent. Dissidium id propè iacturam Comitiorum erat: nisi ratio temporis, & periculosa in potentes reos severitas; ipse deniq; Rex, magnum habiturus ex clementia ad famam argumentum, ut tali proposito decederent, per submissos suadendo perfecisset. Redarguto ni-

Dubrawski
Succamary
Premisl

1649. mæ libertatis Radzieiovio Lomzenſe Præfecto; qui, ex Tri-
 umviris vni tranſacta excuſanti, adulterinam relationem
 Radzie- obiectaverat. Adeo, in hac libertatis arena, temperamento
 iowski
 Præfect. caremus, iam linguæ violentiâ impotentes ad uſq; licentiâ;
 Lomzen quandoq; ad ſervilitatis probrum obtorpeſcimus. Ad pro-
 poſitum conſultandorum thema, quo pertinentia tantum,
 ad deſenſionem Patriæ Rex tractari volebat: ægrè compo-
 ſitâ animorum procellâ, convenit in ea capita. Quarciana
 militia, ad antiquum numerum & normam reduceretur;
 armorum exercitio & diſciplinâ, in ſpecimen tyronibus.
 Exercitui ad XXX. Mill; reducendo, imperati novi delecti;
 permiſſa provincijs optione; ut quibus in auctoratus præſto
 miles aſſeſſet, quantocius in Caſtra mitteretur; quæ mallè,
 pecuniam ærario ad conducendum inferrent. Quibus in
 exolutionem ſtipendij copijs, decies terna Fumalis Exaſtio
 ſancita. Super hæc, ob caſum, decreta Generalis Expediſtio,
 (Publicam motionem vocant) quæ Regij arbitrij facta eſt.
 Rex namq; Ediſta Evocatoria, *Literas Reſtium* emittit,
 quibus quotquot prærogativâ ſtatus Equeſtris gaudent, pa-
 rere neceſſum. Namq; intermiſſe militiam Viro Nobi-
 li, non probro tantum datur, ſed iure caduco patrimonio
 cadit, & honore. Præfectura armorum cui committeretur,
 diu in ſuſpenſo habita. Wiſniovecio traditam ſub Electi-
 one memoravi; etiam tum omnium calculo, ex parto cele-
 bri per arma nomine, ei muneri deſtinabatur: aſt, pervicere
 ſimultates, aut veriùs ſummam tenentis Aulici ſuffragium,
 Firley- ut Andreas Firleius Caſtellanus Beizenſis, anteiret; ex rati-
 Caſtelli
 Beizenſ. one ætatis porior habitus: ſeu, quod Cancellario Magno
 Landz- ſanguinis vinculo obnoxius. Additi collegæ, Stanisla-
 koron- us Landzkoronius Camenecenſis Caſtellanus, ac Nicola-
 ſki Caſt. us Oſtrorogius Pocillator Regni; qui, compari prærogativa,
 Camen. Triumviratum regundi exercitus, inter ſe partirentur. Ita
 Oſtro- rum finita Comitia: in quibus, Samuel Laſcius Excubiarum
 rog Po- Regni Præfectus, ingenio in iocos æquè ac ſeria ambidex-
 cillator tro, extremum diem obiit. Militiam acriter exercuit, la-
 Regni xius
 Laſcz

1649. xius vitam, qui alumnorum Martis, familiaris nævus. Mul-
 tã ille, eſſi tenui patrimonio, circumpedum catervâ ſtipaba-
 tur; quandoq; ut profunderet, ex alieno largus. Amœnita-
 tem ingenij erat in quo requireres; memorabili in iocum
 factu, dum ex ſcriptis Bannorum, in ſe iudicialiter latorum
 paginis, (*Extractus vocant*) ſubluta veſte, in conſpectu Re-
 gis comparuit; cunctis novitatem inſueti cultûs miranti-
 bus. Extrema vitæ, non ſine ſignis Chriſtianæ pietatis fu-
 ère; tumulum ad Sanctum Stephanum Sortitus Cracoviæ.
 Subneſto caſum, qui tunc ſub Comitij acciderat. Adhæ-
 ret Cracoviænſi Regiæ, angulare Palatij auctarium, unde in
 ſubiecta proſpectus; Galli-pes, ſeu *Kurza ſtopa*, dictum, i-
 gnota vocabuli derivatione. Hic, ſine curâ habitus ignis,
 facilem concipiendæ flammæ materiam nactus, ac ſubitò,
 pro natura elementi per ligneas contignationes evolutus,
 ſumma ædium corripuerat. Exitibilis fulgor, longè la-
 tẽq; per obſcurum noctis reſplendens, atroci horrore ſemi-
 ſomnes mortales conſternaverat: ac, ut repentino in diſcri-
 mine ſit, etiam qui diſſiti loco, alieno in periculo trepidã-
 tibus. Proximo in conclavi, Rex, alto ſe commiſerat ſo-
 mno, cum ſubita periculi imagine experrectus, quotquot è
 Contubernalibus aderant, in reſtinguendum ignem provo-
 cavit. Nonniſi tamen abſumpto ædis ſævigio ſæviente,
 flamma; cum & nox modico vento haud tempeſtuosa eſſet,
 ac pervigili Excubitorum accuſſu, citius ipſa paventium,
 conſternatione incendium ſopiretur. Hinc, multa Sciolis
 diſertandi materies, ex acri Elementi naturâ argumentanti-
 bus; ut corruptrix flamma, peſſundet omnia; ita, ſimiles e-
 ventus portendi, ex natura portédetis. Caſum, alij, in me-
 lius torquebant. Ignem Regis hieroglyphicum eſſe, qui
 vrat hoſtes, amicis ſubditisq; impertiatur calorem: ac, quod
 nunquam otioſus aut languens ſit viuidum; ac indefeſſum
 agendi Principem præmonſtrare. Aſſiſſe eandem Regiæ
 partem, ſub natalem VLADISLAI IV. idq; invicti Princi-
 pis non falſum præſagium fuiſſe; abſumptumq; ſcandula-
 re te.

1649. re tectum, mox æreis laminis in usum diuturniorem con-
stratum; nunc, sublato flammâ ære, bracteis è solido argē-
to integendum.

Inter honesta ludorum oblectamenta, Rex, Carnisprivij
ut vocant residuo Cracoviæ tranfacto, Varſaviam properē
ivit: Moschi Legatum illuc, qui ad Comitia venire tardave-
rat, excepturus. Verior causa suberat, quo ante instans bel-
lum, pridem destinato matrimonio Ludovicæ Reginæ iun-
geretur. Illa quippè valetudine impedita, neq; Vladislai
funeri, neq; Casimiri Coronationi, interfuerat: Varſaviæ in-
terim commorata. Vbi Rex venit, non diu laborandum
erat, in condicendis eius matrimonij legibus; conciliatore
Carolo Fratre, mustantibus nonnullis, approbantibus cun-
ctis. Præsertim, cum per Ioannem Torresium Adrinopo-
litanum Præfulem, Bulla dispensatoria ab Innocentio X.
Pont: Max: in id rei exhiberetur. Ludovica Maria Gon-
zagea è stirpe, Caroli Niverniæ ac Retellorum Ducis filia,
elato supremis funeris Vladislao marito, dignis regali toro
qualitatibus, nec indecora affinitate, se se monstrabat. Cla-
rum quippè inter Italos Gallosq; , Gonzagarum nomen, ex
multa inter Principes Europæos cognatione, ab aliquot sæ-
culis manet. Ac, nè quid claritudini deesset, Paleologæ stir-
pis, penes quam exacto sæculo Orientis imperium, stemma
præferunt. Ad hæc, pares generi, animi dotes, expeditum
ingenium, in curas viriles composita mens; & dum formâ
ac vultu insignis habetur, nihil præter speciem muliebre.
Postquam constitit Principem ita velle; omnes certatim
subscribebant. Votis quippè Regijs accedere visa, ratio pu-
blici, nè exdotatio viduæ, opimas Præfecturarum hypo-
tecæ nomine possidentis, affligeret ærarium: nè per poti-
ores Europæ domos, quæſita alia; rationem temporis, ac
talamum Principis, officiola cunctatione moraretur. Dis-
serebant Aulici *dato inveniendam? placituranè ea Principi?*
Probaturanè Respublica? præsertim si non de pari Regio fa-
stigio torus, aut discordante religionis sensu, incongruum displic-
eat

1649. *ceat consortium. Legationib; interim trahi tempus ac sumptus; intentumq; Hymanei facibus Regem, à curi; meditatione bel-
li avocandum. Mariam Ludovicam, vividâ iuventâ, eorundē
sacrorum, sperata fecunditatis, ac iisdem in penatibus esse; quā
tolerabilius sit Regno habere, quā quasiſſe. Ast, vetita Canonū
rescriptis in Fratrum uxores coniugia? vetari quidem, sed
quoties regnorum incolumitati, conducit; Vicarij Christi au-
toritate permitti, ac rata haberi. Ita Emanuel Lusitanie, Ale-
xandri V. Pont: Max: permissu, defunctæ uxori sororem ger-
manam: Henricus VIII. Anglia, Arturi Fratris relictam, lu-
lio II. approbante superinduxerant. Aut, si domestico; recē-
ti exemplo opus; paternum Sigismundi III. sufficit, binas sorores
coniugio sibi iungentis. Hactenus lucti discursus. Certabat
quisq; placendi artibus; quia nihil in Aula, quā fingere
facilius. Ea matrimonij stipulatio, vltimis Martij inter-
contrahentes trāfacta; nuptijs ob ægritudinem Reginæ di-
latis, donec adulto Maio, qui hilaritatis mensis est copula-
rentur: cum tamen Romæ contrahendis nuptijs Maius,
planè inauspicatus antiquitus censeretur.*

At Chmielnicius, Kijoviam veterem Ducum Russiæ sē-
dem ingressus; nihil minus, quā ad pristinum statum, &
obsequium redire agitavit: hinc aspici, & trui præsentibus
visum. Ingressus fuit, qualis victorum in triumpho solet,
dum superbo equo vectus, quos spiritus in bello gessisset,
vultu referebat. Adequitabant Tribuni, multo auro splen-
didi, pretium victoriæ popularibus ostentando. Circū-
lata rapta de nostris signa, tormenta, conopæa, aliaq; mar-
tia supellex; existimationi suæ, & opprobrio Polono augē-
dis. Exinde latè effusa plebs, plaudens & ovans, insolito
nitiūm quā spectaculo fruebatur. Prodibant obviam
atrata sacrificulorum agmina, excipiebant Gymnasiarchæ.
(nam hinc iuventus Græcis literis imbuitur) præmeditata
panegyri, ut Roxolanæ gentis Molem, ut assertorem religi-
onis, salutando. Et crassa adulatione, congerebantur in
rebellem Macchabæorum decora. Ita à popularibus exce-
prum,

ptum, inflat spe adpromissi à Turca patrocini, Dzedzały
 1649. à Porta Ottomanica redux. Distendunt typhum, Moschi,
 Transilvaniq; Legati, etiam utriusq; Daciæ Regulorum,
 gratantes & in assentationem effusi. Conducibili interpo-
 tentes vicinos constitutis arcano; ut cuiusvis exambiant a-
 micitiæ, armis prævalentis sequantur fortunam. Hoc
 philtro Chmielnicius emotâ mente, non pro Bohdano age-
 bat. Vbi in delubris, per imitamenta pietatis, ante altaria
 cernuus; Clerum in speciem venerans; in ornatum tem-
 plorum superflua peristomata transcribens; ubi domi, in-
 ter commensalium greges, ariolos super futuris scriptari; sa-
 garum præstigijs totum se dare; & cuncta bacchanalibus,
 quàm sobrijs consilijs propiora, agere. Commisereri, in-
 dulgere, palinodiam ad vsq; e mentitis lachrymas canere;
 post indignari, furere; & aut sævire ipse, aut atrociam mandâ-
 re. Prothæo mutabilior, aliquando patens omnibus; nunc
 austerus, & conspectu arcens; modò immodicè blandus,
 mox poenitenda præcipiens. Cum ex omnibus quæcunq;
 iussisset fecisset, plausus vulgi, & publica lætitia seque-
 tur. Hæc, Kijovia prima vidit, & mirata est: quæ florenti-
 bus Principum Rusiæ rebus, Metropolis gentis, ante Leo-
 polim habebatur; prosperis ipsa suis, vel cladibus famosa.
 Olim urbis cum præmijs amplitudinem, septem dierum
 circuitu constitisse, Annales tradunt: nunc, maceries tantû,
 & rudera, antiquæ magnitudinis vestigia ostendunt. Ad-
 iacent Cænobio Zophiæ, Dynastarum gentis *Sepulchra*,
 prout quemq; heroica virtus, vel vitæ integræ actæ opinio,
 in cultum superstitiolæ posteritati insinuavit. Angustum
 17. Picza- intra specum vestibulum ducit; ex quo, in ima progressus,
 declivi gradu. Tetra intus solitudo spirantibus auris; ac,
 qui introeunt, attentè custodiendæ facies sunt, ne vento ex-
 tinguantur; nam, ex labyrintho illo, filum Ariadnes non
 educit. Miranda sanè cryptoporticus, in flexuosos an-
 fractus sinuatur; operis fornicem, ipsa fabricante naturâ;
 qui multi ævi patiens, nullum vitium, aut ruinam, à tot sæ-
 culis

culis minatur. Illuc videre est, per obvios calles recubantia
 1649. humana cadavera, pleraq; integro vultu, & nusquam
 vetustate adefis; nisi fulicaret nigredo, corporum artubus.
 Ascetræ loci monstrant ista, & dum ignota miramur, frivo-
 lis narrationibus onerant exquirentium credulitatem.

Bellum interea, acsi insecta, quæ per hyemem intermori
 solent, torpebat. Cum Smiarovius Regis ad latus Chmiel-
 nicij Internuncius, pacem componi posse identidem scri-
 ptitaret; simulatione delusus; aut quia vera promere peri-
 culosum sibi (prout evenit) arbitraretur. Equidem Rex,
 haud expectato Coronationis actu, præmiserat Kisielium,
 Bracławiensem Palatinum, componendis in nomen suum
 Vkraynæ motibus. Ivère simul additi Palatino collegæ,
 sub nomine *Commissariorum*, Albertus Miaszkovius Leopo-
 lienfis Succamerarius; Gregorius Kisielius Novogrodensis
 Vexillifer; ac Iacobus Zelini Bracławienfis Pocillator; qui,
 adulto Ianuario, Kijoviam, locū colloquio per literas Boh-
 dani destinatum, mox Pereaslaviam evocati perrexere: pri-
 mò non inhonorè accepti, & multa grati adventus in speci-
 em testificatione. Ast, dum super enuntiandis quæ adferrèt,
 admissionem requirunt, locum in publico foro præscripsit:
 haud capacia ædium conclavia caufatus; revera, ut vulgo
 simulq; externis, dignationem suam iactaret. Commove-
 rat magnanimos viros rei indignitas; nisi Palatinus mulcē-
 dam ferociam dictitans, vix persuasibiles Collegas eo in-
 clinasset; ut de loco nihil ambigentes, tractando negotio
 accederent. Offerebantur primo loco dona; Vexillum Re-
 gio nomine inscriptum: Clava, commissi Præsidatûs Zapo-
 roviani insignis; cum diplomate in eam rem authentico: a-
 dijeiebatur transactorum amnestia; Regis favores; aliq; ex
 usu præsentis: Palatino, ut erat raræ facundiæ, dona verbis
 cumulante. Qui dum in rem verba facit, multitudo in con-
 cionem vocata, adeo inconditis clamoribus infremuerat,
 ut nec Oratori finiendi, nec Duci suo respondendi vices
 deferre pateretur. Oggerebat maximè Dzedzały. Quid

1649. vos Lachi (inquit) sub hoc crepundiorum fuco, nobis frantum imponere satagitis? ut admissio inconsiderate iugo, inexcussum posthac sessorem patiamur. Facebant ista melle delibuta dulciaria, armis non verbis agere expedit; habesote Poloniam vobis, Vkrayna Cosacorum esto! Egrè dein fremitu sedato, quaestus nonnihil Dux præreptam sibi respondendi necessitatē; de clementia Regis indubitanter; de erratis Cosacorum modicè ac velut excusando, pro pace ambiguè differuit: quominus eo in negotio aliquid certi statueret; Tribunorum causatus absentiam: nam, prout pleno Comitio Commissarii mitterentur, ita ad summam pacis conducere; ut, quæ afferant, universis Cosacorum legionibus exponerent. Responsum certè, in rem præsentem atrox, & velut ab insultante ludibrium. Poenituit tandem præcipitanter collatorum donorum; magna spe ut assoler, cum bono eventu, haud congruente. Accedebat indignæ tractationi, quòd Commissariorum hospitia distinctim attributa, circumstarent exploratores, probra ac scommata ingerentes: famulitij transfugia, præcipuè Iarmoslovicij cuiusdam, qui Palatino ab epistolis, eoq; arcanorum conscius, non sine discrimine Herum deferuerat. Exacto ita semestri, compellatur Wyhovius specie obsequij rerum arbiter; ut, si in pacem leges displicerent, saltem honesta missio Commissariis tribueretur. Diu is nihil agere visus, quoad tandem ut ad valedicendum, Ducem adirent effecisset. Vbi congressi, hinc Miaskovius ingenuè. Quia ita Dux Zaporoscensium nullo responso, grandi temporis iacturâ, detineret Reip: Commissarios? (quæ sivit,) seu pax displicet, seu bellum denuntiandum est expediendos; vel quòd etiam apud Barbaros nefas, indebito manciparet carceri? Quà insperatâ quaestione pulsatus, stetit immotus diu, & silens, donec velut emerso ab admiratione animo, sublatam ex mensa schædam, Palatino porrigeret, ejusmodi capitum.

Puncta-

In gratiam Serenissimi Regis.

1649.

Nomen, memoria, & vestigium Unionis, quæ latè Russia patet, non esto.

Romana Religionis templa pro tempore existentia sunt, soli PP. Soc: Jesu exesto.

Metropolitanus Kijovensis, ponè Primatem, in Senatu Regni, locum habeto.

Russia dignitates Palatina, Castellana, aliæq; ritus Græci Terrigenis tribuitor.

Exercitum Zaporoscensem, auctâ per omnem Vkraynam militiâ, libertati pristina restitutor.

Cosacorum Dux, à suprema autoritate, id est Sac: Reg: Majest. dependentiam habeto.

Gens Iudaica, in omni Russia ne compareto.

Hieremie Wisniowecio regimen Exercitus, ne mandato.

Quæ si acceptata, & ex fide præstita fuerint, universalem pacem fore; transigenda mox circa Pentecosten Commis-
sione, concludendâ. Hæc ille author & arbiter paciscendi.

Quâ fortunæ ludibria?

Fessos beri duxit boves,

Dat magnis bodie iura Quiritibus.

Legit contractis humeris Palatinus scriptum, ac altum suspirans, Collegis legendum transmittit; quibus mutuo se respectantibus, ad Bohdanum conversus. Non considerare videris futura, Dux Zaporoscensis, presentium obventu, ac tuo, vel nostro Fato occacatus, fortunam tantummodo respicias? quæ cui ancillatur addictius, eo deserit turpius; vitro perlucido simillima, sed levi casu frangendo. Crede mihi, si tibi militiæq; Zaporoscensi consultum vis, tuæ te felicitatis satietas teneat, ne unius alteriusvè prælij successum, bello pessundes. Desere ambitiosa, incumbere profuturis. Nec tantisper annitaris perditum Poloniam ire, quàm servare Russiam. Nunquid enim dissoci-
tis, Polonorum viribus, eandem quam tueri profiteris religionem, ab insultu Turcarum, aut Scythica rabie, defendes solus? Mi-
nimè?

1649.

nimè? erudierunt te antea? nosti, quid Ottomanus, quid Scythæ meditentur? Cordolium illis, deductas in Bessarabia campes-
tribus colonias; oderunt in contiguo viros, & arma; nec, nisi
radicitus exstirpare Russiæ gentis nomen, satagunt. Præstitam
illorum sub consociatione armorum operam, nunquid Orientalis
Ecclesiæ rituum causa, susceptam reris? nunquid Cosaci nomi-
nis amplificandi studio? Fortune experimentum faciunt? si Po-
loni non successerint profligandi; in Cosacos gentem limitaneâ,
in Roxolanam sobolem, veteribus novisq; odij causis, vim & fe-
rociam exerturi. Nos interim confodimur invicem, Poloni, &
Cosaci, Lithuani, & Russi, ac mutuis cadentes vulneribus; ubi
cognatum ferrum utrorumq; vires exhauferit, opprimenti Bar-
baro faciliores prostamus. Meminisse debes, rem esse tibi cum
Rege potentissimo; qui, quò nunc clementius agit, tantò mox acri-
us in ultionem sprete Maiestatis insurget. Dum itaq; velut Iris
è calo, prompta erroribus indulgentia Principis, nuntiat fœdus
populo suo; cohibe & tu nimiam fiduciam; reiectisq; irâ ac spe,
fallacibus bellandi authoribus, oblata clementiâ per occasionem
utere! Si temnis, religionis gentisq; Roxolana excidium, tibi
imputabitur! Zelo dicentis, aut stimulante conscientia,
illachrymâsse Chmielnici fertur; nisi fortè simulatio sube-
rat, eruditus in fletum quando vellet oculis. Præstolantibus
dein respondit. *Modo inculpata tutela à se sumpta arma;
retinenda, donec vita cum libertate steterit; aut mors servituti
præoccupet. Fortunam suspectare ut lubrica est, æquitati cau-
sa fidere, quâ prævalet. Quantum ad Regem, eum ut Dominum
venerari: Procures Nobilesq; odisse, & nusquam amicum sem-
per infensis. Qui tamen, si renuntiant hostilitati sincerè, faci-
les in pacem leges fore; si implicanti, sibi apertum bellum, dolosa
tractatione tutius. Adijciebat, ut Turcæ patrocinio firmus,
ut iuratis Scytharum armis invictus, omnem deniq; vicini-
am, pro Cosacis voto, aut palam stare: insuper, OEcume-
nici Patriarchæ svalu & benedictione, in belli continuatio-
nem vrgeri. In eiusmodi tonitrua, modo fusus lachryma-
rum imber, definebat.* Cæterum, cur tam obstinatè Re-

giæ

1649.

giæ clementiæ illicia spreverit; constitit causam fuisse, quòd
redux Constantinopoli Dzedzały, oblata Turcæ in subiectionem cum tributo Russia pretium legationis
tulerat: mandata ab Aula illa, ad Silistriæ Præsidem, uti ar-
ma viriq; quando Cosaci indiguerint, submitterentur. Pa-
triarcham quòd attinet, non OEcumenicus ille (quem ti-
tulū, Constantinopolitani Patriarchæ perperam vsurpant)
sed minor aliquis Præsul, nomine Eudoxus fuit. Qui cen-
suris à sede sua exactus, à Moschis ubi diverterat pro lapide
scandali habitus; ad Cosacos demum, talis pastor ad tales
oves venerat: dignum patellâ operculum. Aderant homi-
ni, ætas inclinata; versatile ingenium; linguæ promptitudo;
& ex characteris reverentia, autoritas. Hic Chmielnicius
à Zamoscio reducem, *Illustrissimi Principis* attributo titu-
lo, quo gnaviter concutiendæ incumberet Poloniæ, Patri-
archali benedictione stimulavit: rerum ab eo gestarum,
magnitudinem, ad Constantini Magni encomia, indignis-
sima comparatione extendendo. Humana ingenia sat per
se gloriæ avara sunt, quid si suggestio improba, calcar in il-
licita addat, ac oleum affundat igni: ut fecit impostor iste.
Imò suetâ Apostatis audaciâ, divinis in sacra Æde operatus;
Chmielnicius, non petentem, neq; pœnitentem, imò nedū
edormitâ crapulâ, ab omnibus conscientiæ nævis, patratæ,
seu patrandis, abusus Sacerdotij clavibus, absolvit: ac, renu-
enti, panem Mysticum porrexit. Insuper, eundem, cum ab-
ducta Czaplicij vxore, etiam tum absente, verbis ritè con-
ceptis, matrimonij vinculo copulavit. Hæc palam Pere-
aslavia, Commissarijs Reip: præsentibus; Moschi Legato,
viro gravi, adstante: circumfusus passim Cosacis, & plau-
dentibus.

Abituri Commissarij duo in gratiam Regis, à Chmielni-
cio præstanda requisiere. Primò quidem, ut describere-
tur linea, neutri parti ad exercendam hostilitatem transgres-
sibilis; quâ, velut constituto limite, Polonorum æq; ac Cosa-
corum legiones, immotæ subsisterent. Tum, ut Captivos
ergastu-

1649.

Konic-
polski.
Potocki
Czarnie-
cki.
Grodzi-
cki.

ergastulis solveret; non alio magis specimine, quàm si Con-
cives dimittit; fidem suam Reipub: probaturus. Ij erant,
Konicpolius, Potocius, Czarniecus, Grodzicius, alijque,
quos antea actis praelijs interceptos, servili carcere detinebat.
Et primum quidem, haud gravatim concedere visus; pro
eliberandis captivis, preces omnino aspernabatur. Ad quæ
iterum Miaskovius. *Captivos dimittere, quæ Christianis pie-
tas est, ea Barbaris humanitas vocatur; nec ullam adeo effram
gentem reperias, quæ eiusmodi beneficium neget: ut quandoq; re-
cipiat. Se, in Turcia legato, ab Himbraimo Imperatore capti-
vorum, permultos, non ex trivernium solummodo transtris, sed,
ex ipsis Palatii penetralibus, in gratiam Regis Vladislai dimis-
sos eduxisse: Regem quoq; pari amicitia tesseræ, cum Turcâ cer-
tasse. Nunc, à subdito, eoque, recentibus Regis beneficijs obruto,
Cives interceptos detineri, non indignum modò, sed nefas esse.
Quos, si omnem humanitatis sensum pectore exclusit, vel in gra-
tiam Regis dimittendos moretur, lytro saltem in antecessum e-
xolvendo, liberari patiatur.* Ad quæ ille. Frustra dispendiũ
verborum fieri, abutimur concedi hospitibus, captivis vincu-
la subeunda; Commissionem deinceps ad Russavã, ita in-
stituendam, si prius Czaplicius deditur sibi; quo: nisi subdu-
cto fomite, flammam belli extinguere non posse. Ita tum
Commissionis illa, primò intuitu facilis, tractatu durã, eventu
tristis, finem propè contumeliam habuit. Reperio in Cõ-
mentarijs, eo usq; solertem Palatinum; ut Erasmum Czar-
notam, in spem Præfidatus Zaporoscensis erigeret; si consi-
lia belli foventem, & regentem Chmielniciũ, quã in vul-
gus valuit popularitate, subrueret. Cũ palam esset, ani-
mo violentum Czarnotam, nec Bohdano in summam fidũ,
nec Polonis vndecunq; amicũ: vndè plus spei, illuc ani-
mũ conversurũ. Caruisse successu molimen, eventũ
ostendit; imò quod tentatus Czarnota, consiliũ non pro-
diderat, salutare Commissarijs fuit. Enimverò, nihil nõ ten-
tatum à Republica procurandæ paci; nihil omissum à Re-
ge, quominus prospiceret sanguini subditorum. Ast repu-

Czapli-
cki.

dia ne

1649.

diant illi favores Regis, contemptui habent, immensum pa-
candæ Patriæ zelum, rebellionis chorago, depresso & hu-
mili loco se stare opinante, nisi supra Cives & Remp: teme-
rarium caput extulisset. Improbæ temeritatis causam, illi
plebs imputavit, ille plebi.

Regredientibus Commissarijs iam ubiq; classicum inso-
nabat, vniuersa tumultu perstrepente Russia Harasko. Ostro-
giã invasam diripuerat; Polesiam Krzywonosz iunior, po-
pulabatur; Podoliam quã submontanus tractus, plebs se-
ditiosa sub varijs ducibus concutiebat. Samuelẽ Coreciũ
sui subditi, in Fortalitio Korecenfi obsederat; & nisi maturẽ
convocato, quem alere mos ipsi milite, periculo se forti-
manu eripuisset succumbendum fuit. Ac, quominus ipse
Kisielius Palatinus Huszczæ oppido proprio ex itinere V-
kraynenfi respirans, discrimini se subduceret, citis Wyho-
vij literis admoneri debuit. Additum ab ipso Chmielnicio
præliminare, Internuncio Regis Smiarovio, nullo probabi-
li crimine, aut iurisdictionis titulo, ne virili quidem morte,
subtus glaciẽ in aquas præcipitato. Cædis causa, oblecti-
ptas Zyferarum notis literas, quibus arcana consilia pro-
dere infimulatus, nec convictus: vel si maximè factum li-
queret, incompetente contra ius gentium iudicij, ac suppli-
cij forma. Vbi belli resurgentis rumor Varsoviã perlata,
Rex Firleium citis literis admonitum, attendere rebus ius-
sit; ut non ultra descriptam lineam inferret, neq; intrã, ho-
stilitatem pateretur. Confestim ille contractis quæ spar-
sim hybernaverant cohortibus, imminencia avertendi, con-
siliũ, agitavit. Tardiũ quidem commeabat miles, mu-
tatione imperij, necdum obsequio, ac disciplina imbutus,
ut severioribus edictis, pœnas in pigros, nisi festinarent Du-
ci decernere necessum fuerit. Id quippè vetus militaris
imperij arcanum, percommodo rigore, aut notabili cle-
mentia, regiminis primordia initiare; cũ remisso Duci
authoritas decedat, austero per omnia obediat miles.

Dux Ko-
recki.Smiarov-
wiki.

P

circa

1049. circa montana Podoliae impigre repurgarat, plus ultra au-
 furus in seditiosos, nisi invitatorijs Collegarum literis, ad
 corpus Exercitus acciretur. Inter hæc, è re Firleio visum,
 populatoribus Horynij amnis traiectu arcendis, Zaslaviam
 præsidio Castrisq; insidendam præripere; quam Doniec ac
 Taborenko rebellium antesignani, in oculis eius invadere
 nitebantur. In hos ergò expedierat, donec ipse signa
 movet, Suchodolscium Litinensem Præfectum cum ala O-
 strogiana, qui non longè pervectus, explorato hostium
 itinere, intra proximæ sylvæ latebras suos abdit; superven-
 nientes Cosacos, fessos & imparatos aggressurus. Ast, sors
 tulit, ut eandem sylvam stativis in noctem commodam pe-
 terent Cosaci, quorum antecursores, in pugnam provocâ-
 tes ratus adesse Suchodolscius, facile vagos dispulit, ac di-
 spallatos ad usq; carraginem insecutus. Ea vero supera-
 bat vires expugnanda; unde Firleius requisitus, per noctem
 submiserat auxilio Kłodzinum, Kossakovium, Rozniatovi-
 um, Strzyzovium, turmarum Præfectos, cum DCCC Scloti-
 pigeris, qui summa vi nec minore periculo disrupta carra-
 gine, etsi rebelles ad meridiem se acriter defenderant, quo-
 ad pars in fugam pars in cædem impellerentur. Ad vnum
 omnes deleri potuere, nisi Sulzence oppidum non intutum
 fugitivis receptaculum præbuisset. Septem è nostris inte-
 rempti, Kłodzinus, Leszczynij, ac lukovius Witovij Optio-
 nes, non leviter sauciati. Ita disperso præcursorum agmi-
 ne, afferebant passim nuncij Chmielnicium tota virum
 mole adventare, quem alia atq; alia suorum agmina præ-
 grederebantur. Hic in statuta fuit deliberatio; utrum Ca-
 menecum subire expediret, quod valido sui munimento, o-
 mnem belli casum sustinere iudicaret; an Leopolim? ubi ac-
 cursu cohortium vires supplerentur. Sed obtendebat Fir-
 leius mandata Regis, omni consensu intra Wolhyniam ho-
 stem sustinere iubentis; pervicitq; eo maxime intuitu, ne
 in obliquum latus quò Camenecum est, adducto Exercitu,
 vacuæ defensore Provinciæ populationibus aperirentur.

Sucho-
dolcki.Kłod-
dzinski.
Kossako-
wki.
Roznia-
towski.
Strzy-
zowski.

Permo.

Permovebat quin etiam, si in meditulum Wolhyniæ de-
 flectunt, Wyśniovecio, Koniecpolioq; (qui Firleiana im-
 peria haud quaquam æquo animo subituri credebantur) in
 societatem belli pertrahendis. Quippè Præfecturâ militaris
 alteri delata, non æmulum magis quam militem exaspera-
 bat, alium Ducem quam qui pridem meruisset, obtrudi in-
 dignantem. Firleius præterea quia à dogmatibus Calvinii,
 alienaverat potiores; ex diversis causis contractū odium,
 prætextu religionis velantes. Verum orta inter excellentes
 animos æmulatio, facile imminentium consideratione so-
 piri potuit: cum Firleius in commodum tantum Patriæ de-
 lato munere vsurus, honorificis nuncijs pertentatos Heröes,
 in communionem gloriæ laborisq; invitaret, officiosè pro-
 mittens regimine Exercitus decedere: rursus alter iudicio
 Reip:, ac ætatis ratione, dignationem illam recusaret, mo-
 derato animorum certamine dissidium finiebant; Wyśnio-
 vecio ac Koniecpolio cum ter Mill: veteranorum Castra
 ingressis.

1649.

Aderat è vestigio *Istan-Gereus*, Tauricæ Princeps, immen-
 sas Tartarorum seu Scytharum, (ita namq; in contextu Hi-
 storix vocabo) copias trahens, quæ ultra C. Mill: tunc
 censa sunt. Præter Budziakos quippè Perecopitas, Noha-
 ios, ac Dobrucenses, & quæ alia serperastra in vastis Bessa-
 rabia campis stabulantur; è semota Colchide Piathyhorci-
 os, Czercasios; etiam Rumeliensium Turcarum sex Mill:
 addiderat Silistriae Præses; tum licentiosa Karaïssorum v-
 triusq; Moldaviæ signa, visabantur. Cosaci dehinc super-
 venere agmine prorsus innumerabili: quod tamen XVII.
 legionibus comprehendi cognitum. Ex his prima Cze-
 hrynenfis, ipsius Chmielnicij Prætoria. Circassiensem du-
 ctabat Woronczenko; Pereassaviensem Loboda; Karuovi-
 ensem Kuthak; Bracławiensem Neczaius; Białocerkwianū
 Hyra; Humanensem Stepka; Corfunensem Mrozovicius;
 Kalnicensem Eustachius; Hadziacensem Burlaius; Mliovi-
 ensem, Lochuicensem, Rumnensem, Nizinensem, Ostren-
 sem,

Haw.
Krym-
ski.Budzia-
ki,
Perecop
Nohais
Dobru-
Piaty-
horcy.
Ozerkie-
szowie-
Karaï-
sz.

P2

1649. sem, sui Tribuni: conduxere; onerosa nedum campo, sed & paginae nomina. Oppidatim illi vicatimque in turmas, nullo pretio lecti abeunt, ubi accrevit ex promiscua turba numerus, legio componitur; cui Dux, Tribunum imponit, *Affawulas* id est legatos, ac Centuriones, ipsi sibi ex audacia notos, deligunt. Cohortes millenis contubernali- bus & amplius constant, hoc bello praesertim, quarum sexdecim quandoque una legio recipiebat. Etsi in componendo legionum corpore, manipulorum ac turmarum ordo non servetur; quo ex pluribus aggregati, hinc suas phalanges aestimant, dicuntque. Fidem certe superat numero tum praesentium, ut ultra CC. Mill: oppugnandae Poloniae venisse crederentur. Ad universale quippe classicum, genus omne Ruthenum sub signa convolaverat: unde prostabant exinanita viris oppida, vacua municipia, deserti penates: carebant mappalia agricolis, artificia operarijs, domus privatae, praeter leuiorem sexum habitatoribus; vix quaequam imbellibus annis, aut effata virium aetate, a bello immunem reddente.

A Zaslavia demum, post subitaneos congressus, Zbarazium ventum; Marathonem certe, aut Thermopylas Sarmaticas: quod in tractu Wofhyniae situm, cognomini Zbaraziorum familiae appellationem indidit. Ea, bello ac pace incluta, aliquot saeculorum intercursu viguit, donec in Ianusio Cracoviense Castellano, ac Chrystophoro Comestabili Regni, improvido utriusque Fratrum, caelibatu, lineae ramus deficeret penitus. Etsi Zbarazij haereditas, iterum in agnatos Wilniovecios devoluta, Dominos loci, Korybutos, in hanc diem agnoscat. Orientem versus, monticello Arx superstat; inferne oppidum situm iacet; fossa & ligneo sepimento circumductum. Hic Castra meridiem versus metata sunt, ex dimenso Christophori Przyemscij, ob militaris OEconomiae peritiam, armamentario Regni Praefecti. Non finam praecipuos legionum Turmarumque Ductores, ea obsidione praesentes, innomina-

tos

1649. tos abire; quod recensitis nominibus, excellentissimi argumenti scena, fidem plenius mereatur ad posteros: vel saltem irrepremiatae virtuti, ex perennitate famae maneat solatium. Exercitus is, in quinquepartitum agmen distinguatur. Primum erat Andreae Firley Castellani Belzensis, Trium-virorum potioris. Sub hoc merebant ipsius Praetoria, Andreas Sieracovius Campestris Regni Notarius, Caroli Ducis Corecij sub Dougierdo, Marchionis Myszkovij sub Trzebinio, Radzieiovij Lomzensis Praefecti N. Optionibus, Hastatorum cohortes. Post hos Arquebuseri dicti, nempe Kłodzinij, Dębinij, Pogorščij, Pigłowščij, Kobierzycij, Iastrzebscij, Mycielscij, Tomicij, Skorzewščij, ac Vnuskos, signa. Loricorum turmas (alias *Panczerne Roty*) ducebant. Piasoczynij duo, Succamerarius, ac Praefectus Nowogrodensium, Kossakovi Subiudex Bracławienfis, Hulevicius Zwinogrodensis Praefectus, Czetwertynius, Rozniatovius, Strzyzovius, ac Hołubus: claudabant Desultorum manipuli novem, ducentibus Stephano Oborscio, ac Smoguleccio. Alterum agmen Landzkoronij Camenensis Castellani, in quo praebant Regium Vexillum sub Kłobukovio Pro-Tribuno, Landzkoronij ipsius sub Myskiszewio, Lubomirij Minoris Poloniae Generalis sub Niepokuczycio, Lubomirij item Sadecensis Praefecti sub Raieccio, Kalinovij Metatoris Regni sub Sokolnicio, cohortum Vice-Praefectis. Loricorum deinde Ductores, Alexander Zamoscius Supremus Excubiarum Praefectus, Georgius Kisielius Novogrodensis Vexillifer, Koniecpolius, Melleus, Duszynscius, Vieyscius, Falbovius, Raieccius, & Wiazievicius, ac cum Suchodolscio quatuor Ostrogensium Ordinatorum signa. Ad hos pertinebant Corffij Germani Equites. (Raytrovie,) tum & Desultorij sub octo signis; binae item peditum legiones, sub cura Przyemscij armamentario Praefecti. Tertium Ostrogogai Pocillatoris Regni, quinque hastatorum signis componebatur. Eidem Adamo Sieniavio Leopoliensis, ac Marcus Sobiescius Crasnostavi-

P3

ensis

1649.

I.
Firley.
Sierako-
wki.
Doug-
gierd.
Trzebin-
ski.

Kłodzin

ski.

Dębi-

niski.

Pogor-

ski.

Pigłow-

wki.

Kobie-

rzycki.

Iastrzeb-

ski.

Myciel-

ski.

Tomi-

cki.

Skorze-

wki.

Vnu-

szko-

Piaso-

czynscy.

Kossako-

wki.

Roznia-

towski.

Strzyzo-

wki.

Hołuba-

Oborski.

Smogu-

leeki.

II.

Landz-

koron-

sci.

Kłobuk-

owski.

Myskisz-

ewski.

Niepoka-

czycki.

1649. ^{Raiecki. Sokolnicki.} ensis Praefecti, inclyti Heroës iuncti, præter cohortes hastatas, sexcentorum Militum manum proprio ære, auctoratam ductabant. Lubomirij item Comestabilis Regni sub Puzovio, ac Brestensis Praefecti, Szczavinij sub Chomentovio Optionibz. Iungebantur Loricati. Hieronymus Zbroscius Pralmysensis Capitaneus, Carolus Potocius, Ioannes Sokolus, Ioannes & Gabriel Axakovie, Comorovius, Poniatovius, alijq; præsignes viri. Septem præterea Denhoffij Desultorum manipuli, & tria Hungarici peditatûs Vexilla comprehendebat. Quartum Hieremiæ Ducis Terrarum Russiæ Palatini, cui aderant, Nepos ex Fratre Demetrius Wisniovecius. Prætoria Hieremiæ sub Baranovio, Zamoscij Calusienfis Praefecti sub Serebryscio, Demetrii sub Libiszovio ad Mill: præterea selecti militis sub diversis ductoribus, secum in Castra conduxerat. Etsi tum maximè exurus per bellum facultatibus. Quintum Alexander Koniecpolius Vexillifer Regni duxit. In quo præter primipilarè sub Wyzycio cohortem, septem *Quarcianorum* numerata levioris armaturæ signa; sub ductoribus Zachwilichovio, Ielcio, Kalinio, Dziko, Ratovio, Cetnero Golinscio. Insuper Aulicus eiusdem Comitatus, ad trecentos ex fortissimis iuvenum constabat, cum CCCC Desultorijs, ac gemino Hungarorum peditum Vexillo. Quibus ex privato peculio stipendium, in publicum usus. Haftenus innotuit nomenclatura ad Zbaraziû obessorum, quorum virtuti præmium æternitas. Certè numerus bellatorum ad novem Mill: vix extendi poterat, cum XII. Mill: in apparentiam censeretur: sueto militiæ more, prægnantes Matriculas ærario obtrudere, raro apud sterilia signa milite, & depascendis hybernis, quam condensandis Ordinibus frequentiore. Ineunte Iulio Sierakovius Campestris Notarius, adventui hostium explorando præmissus ab involantibus Scythiis funditur, ad ipsa propè valla Castrorum reiectus; adeò violenter, ut in conspectu aliquot è nostris obtruncarentur. Hinc præsagium mali ominis. Etiam Firley pedestre Vexillum,

^{Raiecki. Sokolnicki.}

^{Zamoy-ski Excu-biarum Praefecti Kifiel. Melle-ysko. Duszynski. Viesyski. Falbo-wski. Raiecki. Wiazewicz.}

^{III. Ostrogi. Sienia-wski. Sobieski.}

^{Puzowski. Chomentowski. Optiones. Zbrofski. Potocki. Sokol. Axakowicz. Komorowski. Poniatowski.}

^{IV. Wisniovecij P. Demetrius Dux. Baranowski. Serebryski.}

xillum, in ipso Prætorij vestibulo hærens, fulmine tactum fuit, contusi manubrij fragmento proximo excubitore examinato. Sed perversum vatem merus agit, & ab erectis animis temni talia, aut non adverti debent; non raro inania, sæpius falsa. Itaq; , qui vnus modus salutis superfuerat, ad datum tubâ signum, omnes certatim muniendis Castris concurrebant: pedite in primos labores vocato, mox Eques, non modo obire vigilias, insistere campo, exploratum ire: verum etiam excubare pro vallo: deniq; rutris dolabrisque admota manu fossam & aggeres, quasi non nova & miragebat. Surgentibus ad regulam operis, distribuuntur stationes (*Quartera*) Tribunis, ut designatio tulit tendæ.

Hoste ubi adest conspecto Poloni, à vallo & Castris, in campum & equestre certamen sese expediunt. Vidisses pusillum Davidem contra Goliath fundam aptare; aut Trecentos Lacones quos miratur antiquitas, adversus Persicas Xerxis myriades, accingi. Fortè legionis Wisniovecianæ currus, at verò Zbaraziû hæserant; in hos recenti, sed qui acerrimus esse solet impetu, Scythæ incurrere: non modo præda, sed & sanguine, in primo belli præludio, (vnde illis in eventum, vaticinium ducitur) imbuendi. Ibant nostri composita Carragine, cui ducenti pedites, & bina signa Equestria præsidio errant; spreto assilientium conamine, militari via, ad suos tendentes. Cum Hieremias, necessitatem suppetias ferendi impositam ratus, in digressum obstruentes Barbaros moveret, quem mox & Koniecpolius sequitur. In rem fuit concitato gradu, innoxios reddidisse hostilium sagittarum ictus. Collisi utrinq; certant acriter Scythæ truci clamore ac missilium procella: nostris vicissim exerto ferro, & brevioribus selopis è vestigio hunc submoventibus. Ast exiles Polonorum globos, velut Eutypus aquas, hinc inde supervenientes Barbari multitudine sua hauriebant. Nam, etsi in conspectu nostrorum præliantium ardor: præsentis tamen auxilio erigere promptum

1649.

^{Libiszowski. Cholo-niewski. Zuk.}

^{V. Koniecpolij.}

^{Zacwilichowski. Ielec, Kalinski. Dziko. Rato-wski. Golinski. Cetner. Wyzewski.}

1649. non erat, ne immensæ hostium copiae, tenuē aciem in sue-
cursum distractam, circumgrederentur. Attamen Zamo-
sciana ac Lubomirsciorum duæ cohortes, in latus pugnan-
tium obliquè immissæ, nonnihil submoverant prævalentes,
ut tandem Wisnioveciani animo ac impetu resumptis, eā se
indagine expedirent. Etiam à Castris in confertos machi-
narum displosio instituta est, efficaci incidentium pilarum
successu, ut hostis celeriter dispersus, cadente Casnederio
Hani quæstore, desperatæ Carragini viam recedens aperue-
rit. Desiderati ex Koniecpolianis Ratovius turmæ ductor,
Rato-
wski.
Osso-
wski.
Czarno-
wski.
E omir-
M.
Postridie, Chmielnicius sub diluculum, oppugnandis
Castris se aecingit, ac primò minarum prodigus, Scythis
circumquaq; adequitans, oppiparum in Castris Polonorum
epulum, mox se exhibiturum spondet. Nec mora, sequi-
tur verba conatus, datur impressio, è quadraginta maio-
ris modi Tormentis signum; (septuaginta omnino habuit)
quibus commodius librandis, eminentes suggestus, circū-
posuerat. Claudebant accessus, ac vias militares, vndique
disposita agmina; in coronam Castra ambientia; terribili
oppugnationis apparatu, cum ex machinis fragor & tela,
ab hominibus, non nisi clamor, & minæ iacerentur. Apud
Polonos ante discrimen silentium, vel quod decretorij actus.
(occasiones militariter dicti) anxias mentes distineant;
aut strenuitatis iudex modestia, omnem fervorem in futu-
rum certamen differat. Non tamen Duces accedendæ mi-
litum alacritati defuere; ordinando vel excitando, verbis,
exemplavè. Scilicet. *Ut pondus in lance, ita causam in bel-
lo prævalere; illo ius & æquum propugnante, qui Deus Exer-
citus est. Quò maiori perfungimur discrimine, eò amplior
gloria, præmiq; speranda. Ex contemptu periculi, & nusquā
succumbentis animi magnitudine, militem vel ab hoste assequari;*
qui

Rako-
wski.
Omielin-
ski.

1649. qui, ut nūc odit strenuos, ita mox, erit praco indomita virtuti.
Ergone tantum Poloni, in equis viros agunt, quadrupedis lato-
ris pedibus, non sua virtutis confisi? utiq; & campum, & vallū,
eiusdem generis glebam esse. Cur ad æternum obsidionalis coro-
na decus, non ruerent ambidextri? Non quippè insolitum genti
munimina tueri, Moschua, cor Septentrionis demonstrat; à Po-
lonis infessa ac possessa, biennio dein propugnata. Quod verò
pro retinendo alieno factum; id, pro gloria gentis, & tuenda quæ
etiam ignavis cordi est salute, facilius videri posse. Properat
enimverò Rex, concurrat Patria liberandis; si modò viriliter,
brevis desituram procellam sustinent. Si degenerant, quā fronte
adventanti in auxilium Maiestati occursuri? quale à sub-
missis in suppetias legionibus amicum salve recepturi? ubi in-
glorij agunt, & postquam Pilazecianum probrum impune a-
biij, more Romano decumandi. Contra insistentibus, servata
Patriæ decus, assertam inter arma Principis Maiestatem, præ-
mia ac obsidionales Coronas, imputanda: & quod superat, glo-
riosè ad posteritatem traductum nomen, æviterne mansurum.
Talia erigendis animis sparsa, reliqua supplevit necelsitas.

Detonantibus machinis, ab hoste in valla infestis signis i-
tum ardore ingenti. Quàm pertinax fuerit impressio, a-
bundè pro rei memoria dixero; quòd, quā Ducis Firley Sta-
tio, superatum primo impetu vallum fuerit, in summo ei-
fastigio signiferis Cosacis, Vexilla expandentibus. Ast, re-
spondit ferociæ propugnatorum virtus; antesignanis quò
penetraverant obtruncatis; & postquam cruor fusus con-
citavit animos, prorumpentes Poloni, depulso ac confuso
Cosacos, infestissimè perurgebant: ut, receptui signo dato
revocari debuerint. Maius ea parte quā stagnum oppido
subest periculum, quod nondum adulta valla dispici, & è
fastigijs collium propugnatores numerari possent. Isthac
Bursaius cum trans-Borysthenianis invaserat: Hungarico
peditatu, cui loci custodia commissa, dum certamen inter-
missum censeret, aut, in aliana discrimina oculos vertit, re-
missius agente. Quo exitiabili incurso, planè loco potie-

Q

batur

1649.

batur hostis, nisi Przyjemscius cum suis accurrens, & decedenti signifero necem ense minatus, turpem abscessum aliquomodo inhibuisset. Eum, ut quisq; alacrior non expectato imperio, secutus, etiam lixæ turmatim accurrentes, plenum discriminis assultum repressere; demum, ut nimium audax Burlaius, & apertus ingruerat; ita mox, maiore vi & haud fallentibus ictibus tractatus, locum deserere cogebatur. Subsidio huic ibat cum Equestribus turmis Mrozowicki, & si maturasset, omnino periculum geminaturus; sed iam confusis Burlay ordinibus veniens; etiam iste inter scisso à Koniecpolij Equitatu regressu, haud prosperius rem gessit: cum præter cæsos non paucos, plurimi suorum, voragine stagni forberentur. Eo conflictu Theophilus Raiecki, Lubomirij Optio, egregiâ antehac militari laude; dum geminato assultu cohortem in hostes invehit, maioris pilæ ictu, calce pedis attrito, pugnanse quo delabitur. Non ante hostis incubuit gravius; non eum una cohors sustinuit generosius: repetebant quippè Commilitones strenuum Optionem, nè vivus ludibrio, aut interceptus scrutandis consilijs servaretur: instabant surripiendo Scythæ, donec vi maiore subductus, enormi diffracti cruris dolore, intra quatrimum non inhonora morte terminaverit. Etiam Poniatovij turmæ Præfeci, digna memorari virtus; qui, dum lapsu equi prostratum Mrozoviciam invadit, circumventus à Cosacis, multiplici in vulnere vitam posuit. Cæsa ex hostibus Burlaius senex, excursionibus in Pontum Euxinum famosus: ipsius namq; ductu Synopen, Emporium Asiæ, invaserant Cosaci; ac pleraq; eo autore patrata; dignior equidem meliore fato, si non contra Patriam pugnasset. Multum hoc pertinax certamen hostium absumpsit, ad stagnum præcipue enormi strage; ubi, dum spatioso lacu plurimi hauriuntur, cadaverum sanie taboq; corrupta aqua, insalubris posthac potantibus Polonis habebatur.

Mrozowicki.

Raiecki.

Poniatowski.

Burlay.

Suppudebat dehinc Chmielniciū ludibrio esse Scythi, vanam ad Castra Polonorum invitationem ridentibus, ac

crebro

1649.

crebro Hani hortatu, in non despondendum animum fugilari. Torus itaq; in continuandum obsidium versus, quæ antiquo usu recepta, vel de novo reperta machinamenta, circumcludendis obsessis molitur. Ac primò, viæ obsidionalis tractum, multiplici fossarum flexu sinuatum aperit; per cuius tortuosa diverticula, ab ictibus securi Cosaci, tuto in valla mitterentur. Eiusmodi opera *Aprobes*, recens nomen invenere; latitudine non ubiq; æquali, sed pro oppugnantium numero, & usu, ampliata aut contracta. Eggesta humus fossores tegit; unde impunè iaculari, & subterranea opera, moliri. Hic viæ obsidionalis tractus, brevi propè valla accessit; ut non modo ictus, sed sermonem quoq; iacere & excipere, promptum fuerit. Sub hæc, è circumpositis machinis indefinenter ictus dati, adeo crebrâ missilium procellâ, ut, superfusi grandinis instar per Castrorum aream globi dissilirent. Multorum inde miserabilis secuta strages, cum pleriq; discerpti, alij effusis visceribus, aut truncatis membris semineces sternerentur. Christophorus Swarzewius climati miles ingenij, ac ex argutis iocis Proceribus familiaris; Trzebinus item Marchionis, Myszkovij Optio; Jagielnicus Zbroscij signifer; occubere: etiam, Zabkovius Bernardinorum instituti Presbyter, inter sacrificandum ad aram cæsus. Relictis itaq; papilionibus, specus in terra effodi debueret; in quibus securior degentibus commoratio: tum, conopæorum lacinia per summmitatem valli prætensæ, quarum obiectu, liberior collimandi scopus erepta; vel, ut minus noxia tela mitterentur. Vicissim, machinæ nostræ par nocumentum dabant, libratorem arte, & infallibili scopum destinantium efficaciam. Vicissim, machinæ nostræ par nocumentum dabant, libratorem arte, & infallibili scopum destinantium efficaciam. Palmam tunc artis iaculatoriæ, è tubis rotulatis tulere, Butthlerus Centurio, ac Muchovicius è Societate Iesu Sacerdos, dexterima sclopetorum libratione ambo commendati; ut nusquam vano ictu displodere observarentur.

Swarzewski.
Trzebinowski.
Jagielnicki.
Zabkowski.Butthler.
Muchowiecki.

XVI. Idus Iuli, iterum oppugnatio, pari furore, maiore apparatu adornari cœpit. Opercula seu lignæ moles,

Q₂

(Cosa-

1649. (Cosacis Hulayhorody dictæ) ex crassis trabibus compa-
ginatæ, pontes rotis tractiles, insternendæ fossæ tabulata,
vallo superando scalæ, aliæq; in præsentem vsum, sub ac-
cessum operarum comportata. Sed maximè formidolosus
suggestus, vnus è multis in eam altitudinem excitatus, vt
ex eo, in meditullio Castrorum quidvis dispici, & destinatis
ictibus facile feriri posset. Omni aditu, (passus militares
vocant) præcluso, pabuli inopiâ emori equos necessum e-
rat; hinc, nonnullos altior perstrinxerat consideratio, vt in
concilio militari propositum fuerit, quatenus incluso cum
re armamentaria, in fortalicio Zbaraziensi quantum pedi-
tum foret, equitatu abscellu consuleretur. Aiunt meden-
di periti, vt, qui visu ægros alterius aspiciat oculos, com-
municato & ipse virio aspectu succumbat: idem ferè me-
tus efficit, qui non vnus tantum subiecti motus est, sed cõ-
municativus multorum. Verum exitiabile propositum,
discussit Hieremias, apertè & ingenuè loco haud quaquam
decessurum se protestatus. *Iam verò (inquebat) concessio
Zbarascensis Castellæ angustias duarum legionum receptaculum
fore? Equitatum verò, vel aptatus Dedalaum in morem pennis,
circumfuso hosti ereptum iri? Tot verò egregios qui equis de-
stituti milites defrere, imò prodere fasne fuerit? Etiam fa-
miliu Castrense, incolas oppidi aggressu turbam, si non alio
titulo, saltem quæ Christiani sunt, conservare necessum. Vt ut
sit, seu vitam decori, seu decus vita anteponimus, alterutrum lu-
cramur, si obfirmato in extrema animo, strenuè locum tuemur.*
Ad hæc iuniores Procerum, fortissimum consilium auctori
gratulati, promptas in hostem manus, aut socianda morte
pectora, invicem offerebant. Ac mox, dicta factis proba-
vère. Obscurâ adhuc dum luce, Cosaci è regione quâ Za-
loscios itur, impressionem tentaturi subibant, & quidem
inobservati, quòd sudum aëris nebulâ obscuraret: iamq; su-
perato aggere sepimentum reuellebant, cum pedestris De-
curio, coëmendæ annonæ in oppidum delapsus, vt ingru-
entes advertit, succursui inelamavit. Pulsantur mox in
subito

1649. subito discrimine campanæ, accurritq; miles, ac permistus
vulgo oppidano, pugnat; donec Fedorenko impressionis
Duce glande traiecto, vira hunc & in oppidum vis defice-
ret. Verum ad sublatu hac parte clamorem, Castra rursus
omni virium mole, oppugnata sunt. Ruftabant tormen-
ta fatales ignes, è quibus fumus, vel Soli diem eriperet. Cũ
sub meridiem insigniores, societate erumpendi condita,
in pulcherrimi facinoris consortium, turmales quisq; sibi
probatæ dexteritatis adsciscit. Memorabile spectaculum
erat, dum prorupturi Heröes, tendendis commodius arcu-
bus, manicas substringebant; ferrum & sclopos in ictus ex-
periebantur; ac, levioze in pedestre certamen cothurno, mu-
tuum se se in periculi contemptum, sui contemptores, ex-
stimulabant. Prorupere dein, sibi quisq; Dux, sibi miles,
ea invicti animi contentione, vt superato vallo repertos ho-
stes adorirentur ac funderent: mox, per densissimos cune-
os enisi, ad Vexilla vsq; adversæ aciei penetraverint: & quia
eripere ea non ex usu erat, in opprobrium discerpsierint.
Neq; hinc indomitæ fortitudini meta. Quingenti illi, in
ligneas moles seu Opercula impetu facto, submoris qui pro-
pugnabant, tria incenderunt, ad cædem & excitatam flam-
mam hoste attonito. Siquidem, eo fermè instanti, densis-
simum imbrem profuderat cælum, tantâ repentinæ tempe-
statis vi, vt latè patentem planicië, aqua, palmotenüs invo-
lueret. Hinc mirum, cunctis imbre perfusis, adeo in prõ-
ptu fomitem igni inveniri potuisse; vel, quomodo eodem
humore madidæ moles, tam facile conceperint incendium.
Auctor in erumpendum Hieremias, (etsi is, in ipso procin-
ctu, cum Sieniavio tum ægro, auctoritate Ducum ab excur-
su cohibitus) post hunc Sobiescius Crasnostavienfis Præfe-
ctus, Demetrius Wisniovecius, Sierakovius, Potocius, Ko-
niecpolius; ac, vt quisq; apprimè pugna, è nobili Commi-
litio. Virtus & indoles Heröum, vt encomia militariu me-
ruit, ita demum livorem concitavit; repertis è Magistratu
bellico, qui fervidiorem imperum probarent minüs; nullo
condi-

1649. condigno indomitæ generositati pretio; irreparabili, si se-
cus alea caderet, partium iacturâ. Quippè, contemptu, nō
provocatione periculorum, firmitudinem animi æstimari;
& ubi non sunt decretoria prælia, à Præfectis militiæ, non
tam exempla exigere, quàm præcepta. A deo, apud invidos,
nunquam suum constat virtuti pretium, temeritatem affin-
gunt fortitudini, formidinem excusant circumspeditione;
& dum excellentissimæ virtuti invident, magno plerumq;
periculo errant. Sed fortium est agere, prudentū ratio-
cinari.

Parum armis proficiens Chmielnicius, rursū multiformis Prothæus vulpinatur. Vbi tela irritus voti hebetavit, colloquium poscebat; quæ vi non potuit, dolo assecutus. Ac primò argumentum fraudis à minori ordiens, Kiefelium Vexilliferum Novogrodensem, ac Zacwilichovium congregare sibi; cum quibus æquabili medio armistitiū sanciretur, poposcit. Præsto sunt isti, ambo noti noscentesq;: Zacwilichovius præcipuè, qui dudum Cosacorum *Commisarius*, inter rigidam acrimoniam, & remissam facilitatem, studia eorundem promeritus; etiam Chmielnicio privatæ familiaritatis nomine illigatus. Hunc enim verò Bohdanus, obiter de statu obsessorum interrogatum, ut partes suas fortunamq; sequi vellet, crudus suasor sollicitavit. Erubuit protinus talia dici sibi emeritus senex; requisitoq; vicissim, an quid maioris momenti, tractandum veller? ubi & mero gravem, & nihil ad rem ingentem audit, obtemperata missione, cum Collega abscessit. Tum demum quo scæna speciosius argumentum haberet, suadet Scytharum Hanus, ad colloquium Proceribus Polonis invitandis; ut nimirum tanti nominis autoramento, haud diffiderent adesse. Quo nomine emissus Sefer-Cazius, Principem suum arbitrum dirimendæ hostilitati, offerebat ea lege: Si Hieremias ac Koniecpolius, beneficiū salutis ab eo Principe præsentibus peterent; id gloriæ Herōum, id incolumitatis obsessorum omninò conducibile. Dilato in crastinū con-

gressu,

gressu, Dei beneficium fuit, occultas astuti hostis insidias 1649.
contingenter rescivisse. Quippè, instante nocte, duodecim
è Firleiana statione contubernales, in marcentes somno Cosacos delati, obtruncatis plerisq;, tres vivos abduxerant; quorum vnus, è Prætoria legione Chmielnicij Signifer, Regis Poloniæ cum ingenti Exercitu adventum, narrari retulit, ac mox venturum, à Chmielnicio præstolari. Quem, prævertendo periculo, finem obsidioni imponendum velle; evocatis militiæ Polonæ Proceribus, si prodeunt, nequaquā posthac ad suos dimittendis. Fraudem suspicari facile fuit, ex suspensis pridie Sefercazy verbis, altum recondito dolo mitiora obtendentis. Cur namq; non Firleium aut Ostrogæum collocutores vellet, defæcatæ prudentiæ viros, & penes quos armorum imperium, iusq; statuendi esset? Fidem insuper faciebat, nullius ausi non capax Bohdani ingenium, in extrema quæq; discinctum, rursū per temulentiam secreti impatiens. Proin postera luce congressum exposcente Sefero, excipiebat Ianicius commilito, idioma-
tis ac moris Barbarici gnarus; Proceribus quos Scythia requireret, castris exire, ex lege militiæ, ut potè Præfectis Legionum, haud integrum esse; vel si maximè vellent, Ducibus ac Commilitio retentante. Verū proponeret ille colloquendi Thesim, si quæ ex vlu & commodo Exercituum forent, Proceribus à se relatum iri. Ad hæc, Scythæ subira-
sci, spretamq; mutui colloquij conditionem ægreferre; maxime, quod sponsioni Hani non crederetur indignatæ, post-
ponit velut imparem, ac campo abit.

Interea hostilitas vtrinq; exercita duravit, maxime è man-
chinis continuata displosione. Andreas Sieracovius Cam-
pestris Notarius (quod officium inter potiora militiæ mu-
nia) dum fortè necessario digressui vallum subit, è tor-
mento per spinam dorsi ictus: pari item fato Sielnicius, Sielni-
multo militarium dolore occubuere. Slugocius etiam Sie-
niavij Optio, enormiter sauciatus, ac Hieronymus Zbro-
scius Prasnyensis Præfectus, dum honorem quem arma fa-
ciunt

Ianicki.

Sierakowski.

Sielnicki.
Slugocki.
Zbrofski.

ciunt sectatur, eodem mortis genere interijt. Cuniculi de-
 mum maximâ curâ & irrequieto labore, subtus stationes.
 Firleij, ac Koniecpolij, ab hoste acti: etsi irritò operarum
 1049. successe, cum orificia specuum asseribus trabibusq; suffu-
 ta, vtrunq; incipi; ast in longum produci nequirent, mi-
 nus tenaci humo, & nisi sublicis fulciretur, dehiscente. O-
 peribus ijs militare vocabulum *Miny*: minax scilicet mor-
 tiferæ artis inventum. Quos ea cura exercet, tali ratione
 struunt, machinamentum. Erutâ humo, specus subterra-
 nea aperitur, iustæ altitudinis intervallo, per quod sursum
 tendentes flammæ, vires suas exerant: tum orificio specus,
 aut (vt periti artis loquuntur furno) firmissimè obturato,
 inditur fomiti ignis excitando incendio, quo demum mœ-
 nia vrbiū, aut maiora propugnacula evertuntur. Quod
 si loci angustia, vehementior flamma constringatur, partē
 debiliorem petit, viresq; suas, ac naturæ impetum, in ea
 quæ minus obstant exerit. Eas suffusiones vestigare artis
 est; quas si concussæ terræ strepitus non prodit, superpo-
 sitæ in pelui aquæ motu, aut resonantis tympani murmu-
 re deprehenduntur. Deprehensis occurritur, adversos o-
 bliquis meatibus cuniculos agendo, quibus nomen *Contra-*
miny: donec ad hostium opera perveniatur. Istarum op-
 positu, priorum violentia eluditur. Equidem, dum in su-
 perficie globi terraquei, angusta est digladiandi mortalib;
 arena, intra terræ viscera, locum prælio quærimus, centro
 terræ proximiorē, vbi infernum esse aiunt. Tunc, vbi ex
 crebrioribus catervis cuniculos fodi, suspicio erat, passim
 missiles ignes, ac iacta è mortarijs mala-Granata sunt. Te-
 lo, artificiosæ solertiæ id nomen ex ferro in rotundum ela-
 borato, cuius concavum ignitis alimentis structores talium
 infarciunt: vis dein, arte moderati ignis, globum flammivomum excutit, mox, in fragmenta dirumpendum. E tu-
 bis æneis, seu pyrobolis, sursum mittere mos est, quò in me-
 dios hostes, vel tecta delapsi, dissiliente metallo terreant,
 aut vulnerent. Ædificijs superiecti incendunt, non semper
 scopum

scopum tangentes, cui destinantur. Artis gloriam antea acti
 sæculi ingenia tulere; dum, non iam prælijs, aut iusta acie,
 sed hoc veluti compendio, sanguinem humanum fundere
 placet. Potissima mortiferæ artis palæstra Belgium, eius-
 modi Archimedem productrix, vendicat sibi inventū hoc-
 ce regulatum, aut amplificatum. Verum, vtinam eo mune-
 re nostra carerent sæcula, manerentq; sua fulmina Iovi;
 tum validi corpore ab infirmis, generosi ab ignavis, animo.
 & robore distinguerentur: assereretq; nativa Sarmatarum
 virtus, pristina maiorum decora, & gloriæ amplitudinem.
 Cæterum, in frequenti pilarum eiusmodi iactu, quo vitare-
 tur pulveris pyrij dispendium, vasa axungiarum vetere pi-
 ce imbuta, incensaq; milites nostri multa volutatione, in-
 confertos mittebant: ad quarum lapsum, diffugiebant Co-
 saci, noras ex effectu Granatas metuendo; donec ludicrum,
 terriculamentum patesceret, temnereturq;. Etiam rare-
 scente defensorum numero in arctiorem peripheriam, line-
 am circumvallationis contrahere illuni nocte necessum fu-
 it: præmonita vigilum attentione, ne consilium hosti per-
 transfugas patesceret. Ergo indistinctim, Heri à servis,
 Commilitones à gregarijs, aliud vallum introrsum molie-
 bantur; interim, nè amota signa retrocessum proderent,
 frumentarios saccos perticis inditos, per prioris valli sum-
 mitatem defixere, quò exstantium vexillorum manente,
 specie, securus intrò se reciperet miles.

Iam alter mensis inter continua pericula exactus; non-
 item in sufferendis quæ internè affligebant malis, supera-
 bile obsidium videbatur: nam, qui tantisper hominibus vt
 homines restiterant, tandem fato, & extremæ necessitati
 succumbebant. Frangebat animorum constantiam fa-
 mes; cum, ieiuno stomacho languescant membra; mox, vi-
 gor animi; dein, vita extinguatur. Omne in vitam alimen-
 tum defecerat; eo usq; invalescente fame, vt consumpro
 cuiusvis generis fare, equina in esum transiret. Quippè
 nuper inopiâ pabuli, exactis equis, nonnulli mactando suos

1042. carnosiores partes fumo induratas, in casum famis servaverant: etsi, non omnibus ea futuri providentia, peditibus præcipuè, quibus iam canes felesq;, & quæ alia abominatur natura, sine fastidio mandebantur: lora quinetiam, aut coriaceâ curruum velamina, lebetibus emollita ad ignem duritie, pro minutalis obsonio erant. Neq; turmales tantum aut legionarij vexati malo, etiam Primores vim famis sentire ostenderant; equinam, non iam mentientibus aromatis, aliam in speciem formatam; sed, prout denigraverat fumus, ori ingerendo. Idem potabilium defectus; fraude mercantium dilutis liquoribus, & in immensum aucto prætio, Aqua insuper, è cadaveribus submersorum, tum Castrorum purgamentis contracto veterno, passim verminosa fuit. Subvenire levandæ fami videbatur, quod sub initium obsidij recepti aggreßtes, iam tum famelica turba, missionem ultro poscebat. Sex Mill: promiscui sexûs erant, perpetua macie consumpta & simulachra tantum viventium: gravè agmen in communi inopia, ubi retinetur; si dimittitur, prorsus miserabile. Retinendis insistere Duces, adpromissa distributione quantum superesset victualium; non tamen suaderi poterant, gnari promitti quæ non haberentur, & diuturnæ tabi celerius fatum anteponentes. Vix miseri Castris pedem extulère, cum ab involantibus Scythiis maclantur, semiviva cadavera, nullo operæ prætio in longinquam captivitatem trahenda. Præter famem, Pyrius pulvis defecerat, libratores mutilati aut enecti, præcipuo militarium operum Architecto (Ingenierum vocât) Aderfio Centurione interempto. Nocebant insuper crebra ad hostem transfugia, repertis ex intima Ducum admisione proditoribus. Ex his armamentarij ac annonæ defectus, tesseræ militares, innotescebant; unde pleraq; etiâ fidos regi debuère, quandoq; differri; maximè eruptiones! quarum vna quod hosti innotuisset luctuosa; in qua præter XXX. è Commilitio, Ioannis Chreptovicij Palatinidis Novogrodensis, ac Predborij Landzkoronij Castellaniidis Sandecen-

Chreptowicz
Landzkoron-
skij.

1649. decensis, illustria cæsorum nomina, cladem insignivère. Indebitum certè animosis Iuvenibus à manu plebeia fatû; nisi, quod bellum, nullo personarum delectu, gloriam æque distribuat ac mortes. Sed, nihil ita exitiabile, quam sueta heröicis animis tinea, simultates. Causam ingratis potissimam comperio: dum, implorandæ cælesti opi, ad circumlatum Venerabile Sacramentum, omnis militia Deo Exercituum supplicat, ac eodem instanti, in Prætorio Firleij, Præcones verbi obstrepunt malè; Catholicis auribus, acceptæ fuère diversa canentium voces: hinc, in authorem odium, in Ministros minæ; quæ, ne in factum transirent, maturè in Castellum subduci debuère. Quæ, tanquam ex composito ab æmulis instructa, dolebat Firleius, suspicax senectâ & anxius tolerandi. Etiam Cofaci, ut fermè vehementior circa finem motus est; vel, quod diuturni pertæderet discriminis; vel, antevertendo quem præsto compererant Regis adventui, respirare obsessos haud patiebantur. Nostri vicissim, ubi plus periculi, frequentiores convolare adversum pertinaces inconcussa firmitudine obniti; novis & transversis loricarum operibus aditus impedire; & super omnia, obduratum contemptu mortis animum, opponebant. Si acinaces, aut suctum lateri ferrum, in danda vulnera hebes; si bombardæ crebro usu, aut madore imbrium corruptæ; earum loco, sudes, perticæ, lapides, curruû fragmina, & quæ alia casus arma ministrat, ad inferendos ictus adsumebantur. Quæ inter, communicati in modum familiarem ab utrinq; sermones, aut convitia. Improperabant hostes. Æquale laboris pensum, Heri subditis indicere? revolvî annum, neq; exactos census transisse ver, neq; exdecimari armenta? rudere interim tædiofo mugitu, pecunia Rulsia, ad Vratislavienles nundinas anhelantia. Erant ex nostris, qui per risum responsarent. Laboris quidem hætenus concedi vacationem; ast mox aggerem per Borysthenis alveum ab ipsis condendum: neq; in totum remissos census, quos abundè exigat, per Vkraynam hospitans

R2

Exer-

1649. Exercitus Lithuanorum. Etiam decimas à Scythis repeti, non iam decumum pecus, sed Vxores pignoraq; Cosacorum in Tauricam abducentibus. Hæc illi, sueto iurgandi more.

Novissimum tum Chmielnicius, versipellis ingenij exhibuerat specimen, Germanos milites in defectionem sollicitando, si successisset dolus, egregia copiarum parte oblectos nudaturus. Dum negotium prolixiori secreto indiget, & modus tentandi facinoris in arduo est; componit ad Wisniovecium literas, eo titulo. Illustrissimo Duci, Terrarum Rulsie Palatino, amico nostro, etsi minus sincero. Contextus Epistolæ vana pleraque aut futilia continebat; nisi quod literas Ducum, subsidij nomine ad Regem datas, remittebat interceptas. Is, qui attulit, nuper trasfuga; dum cum notis sermones miscet, scelus suum necessitate excusans, Corfianæ alæ signifero fortè obvio, tradebat convellentes fidem militum Germanorum codicillos. *Quibus (aiebat) stare hucusq; obsessi Exercitus incolumitatem, Germanorum pectoribus defensam, ubi imbellia Polonorum, externa virtute protegitur. Incertis assibus venundari viros fortissimos: stipendia semper promitti nunquā solvi; aut à Præfectis, qui ferme ex Polonis sint, interverti. Computarent pericula ego fuscum sanguinē, levi ego imaginario are aestimatiū. Quod si, ubi fortiter mortem contempserunt, non amplius vitam odisse pergunt, a fructuosiore apud se militiam scirent, ac in promptu stipendia, semper victoribus numeranda. Commovēre ea fidos milites; quod, suspicione probri, hostis constantiam suam temerasset. Responsum itaq; pro statu præsentis magnificē, pro tentata fide exprobranter; latore interim retento, punitoq;: nam, & Bohdanus emissarium nostrum iugulatum à se, non negabat, qui irritaret.*

Quæ, de obsidione Zbaraziana ex probatissimis Commentarijs, aut præsentium relatione mihi comperta, ex fide tradidi; nullo condigno prætio oculendi vera, aut aggerendi falsa. Equidem decedit Marathon, Leuctre, Sa-

gun-

1649. guntum, aliq; celebres obstinata defensione loci, pari Legentium credulitate, & affirmantium pervicaciâ memorati, virtuti ad Zbarazium obsessorum; & quæ alia recentium oppugnationum exempla, admirationem sæculi exhauriunt. Certè, prodigio affine fuit, virorum XII. Mill: ægrè computanda, vulneribus, strage, inediâ, cæli inclementiâ exhausta; supra CCC. Mill: ferocissimarum gentium, invictâ animi constantiâ stitisse. Bimestre obsidium, propè continua oppugnatio fuit: Viginti generales assultus numerati: Sex supra decem equestribus prælijs decertatum: Reductus operum, seu contractio valli quater tentata, & perfecta; septuaginta quinq; eruptiones institutæ, pleræq; successu prospero, non vllas, ut fert ambigua Martis alea, clades luctuosas fecit: septuaginta maioris modi tormentis fulminatum; ex quibus, missiles globi, ad instar grandinis per Castrorum meditullium evoluti: ac, ubi vacavit intruices comportati, non perfunctorij certaminis spectaculum mansere. Neq; reliquos celebris obsidionis actus, punctatim referre gravarer; nisi narrandorum copia fatiscat. calamus, aut, fatietate excellentissimi argumenti obruatur. Dabunt veniam, infra meritum memoranti, sublimes animæ, edecumatæ fortitudinis decus, à posteritate recepturæ. Superstitum item Iudicia deprecor, si quorum ingentibus factis, adæquato ex verbis præconio desum; studium certè, & iniquam nulli voluntatem, attulero. Quanquam, non à vi humana, aut mortali robore, ea fortitudinis miracula patrata, credi necessum; cum dextera Domini fecerit virtutem. Namq; vnum caput, contra centena & amplius stetisse, planè ex Deo fuit; apud quem fortuita asini mandibula, in multiplicem Philistæorum cædem sufficit. Nunc, dum festinanti in succursum Principi, circumacta narratione stylo occurrendum est, inscribo Zbarazensium obsessorum virtuti, condurans paginæ monumentum.

*Non vos ego, inquam, perpetiar mori
Dum vis mihi adsit; perpetuum quibus*

R3

Deben-

1649.

*Debentur incisa, excelsâ in Columnâ**Nomen, Honos, Statua, Aisq; fufum.*

Rex Casimirus, præter Firleij literas, etiam ex Hungaria, ac Valachia accepto, Scythas iam coniunctos rebellibus, mox, Turcam apertè in causam descensurum; acriori solitudine, incolumitatem suorum vrgere cœpit. Regem se meminerat, semper in ardua promptus: etiam, quò initia regnandi, præclaro servatorum Civium encomio, circumdaret, æmulatione fraterni exempli; nam, & Vladislavus vix coronatus, depulsis ab obsidione Smolensci Moschorum exercitibus, pari facto famam meruerat. Itaq; indicta egressui Varavia, die D. Ioanni Præcurfiori Sacro, Lublinum versùs inter instituit. Scendenti equum, reddebantur literæ à publico tabellione. (Poztam dicunt,) quibus præter arcta indagine, clausa ad Zbarazium Castra, etiã insolita Smotrycij fluminis inundatione, mœnia Cameneci, maximè Portam vrbis quæ Polona dicitur, subrutam labefactatamq; nuntiabatur. Silentio Rex contenta epistolij transmisit, ivitq; per alacritatis imitamenta: cùm à collateralibus, observaretur, aliquoties Regium equum cespitasse, gressus alioquin pertinacem, & pedũ securũ. Dum cancro miles confluit, Rex Lublini semestri coactus subsistere: vbi matriculis cohortium calculo subditis, armilustrium in pagina condebatur. Hastatorum non amplius mille-ducenti, loricorum XIV. Mill.; septem peditatus cùm desultorijs computata sunt. Dux, copijs cum Generalissimi titulo impositus, Georgius Ossolinus, Supremus Regni Cancellarius: Peditatum peculiari imperio regebat, Christophorus Huvaldus, gente suecus, externorum bellorum imbutus tamã, ac experienciã. Verùm, utriusq; dignatio adverso rumore fuit; quòd prior togæ meritis præclarus, belli decora avidius cuperet; quàm, ut consequeretur: Huvaldo in materiem odij vertit, quòd externus patrioris prælatus, & quidem Weyhero Pomæranix Palatino, id muneris ex merito ambienti, nec consecuto.

Ossolinus
ski.

Huvald

Hic,

Hic, in concilio militari, primum deliberationis punctũ. *An patrando bello adesse Principem? an seponi melius foret?* 1649. ipse Rex in persona se bello adfuturum declarans, sopivit. Pro Generali Nobilitatis Euocatione, certatum acriter sententijs; censentibus plerisq;. *Non usq; ad incitas redactam, Poloniam, ut adversum servilia arma, intimas Regni vires excire debeat. Adesse veteranarum cohortium robur, confluere, Tyronum supplementa, honorarias item Procerum alas convoluturas: insuper, solam Principis Maiestatem, ubi iusta causa subest, in summam prosequendo bello suffecturam. Ut nunc Rebelles obsessis Zbarazcensibus graves, ita mox binis Exercitibus impares fore: dum hinc terribile Maiestatis nomen, illinc indurata conspectu periculorum pectora, utrobique vrgent. Publica Motione excita, nudari Reip: arcanum, superficie tenus externis acceptum, ac formidabile; insuper destrui gentis estimationem, si quæ Ottomanicam potentiam terruerint vires, autonomo uni, ac purgamentis oppidorum, inconsulte opponantur. Habendam rationem penetratiorum Regni; Quid si Suecus fastiditis inducijs pacem agrius ferat? Moschus disgratia manifestus fœdera violet? à plebe quoniam etiam nostrate, alieni sceleris successu, pagia metuere circumspectio iubet. Tum ad generalem Expeditionem delati, improbabant legnem tardum mobilis motum, famosiorẽ longinquo, quàm cominus proficuum militiam, elevando. Deniq; concludebant. Ut concretæ nocturno gelu aquæ, ubi calorem sol diffuderit, liquefiant: ita genium Rebellionis, temeritatis gelu rigentem, tepescere Maiestate coram, & emolliri, veneratione aut metu. Diversi alij, inter quos, Casimirus Leo Sapieha, Procancellarius Lithuanix, quo non alius Procerum, numerosiorẽ militem ad latus Regis conduxerat, sensum suum ex ordine aperiebat. *Non iam ad ursina cubilia, neq; cum ignavâ Pauluci manu, sed pro aris & focis, defensivè belandum. Stare omnem in armis Russiam, non magis ferro & igne, quàm odio & vindicta cupidine flagrantem: Adesse Crimensem Hanum, cum omni Taurica potentia, avidam rapiendæ gentem;**

gentem; cum Cosaci libertatis prae-textu arma ceperint. Ex ordine itaque facimus, si quod nostras ac hostis vires libramus. Stet contra plebs, immanitate ferox, et vix turmatim, ne dum viritum computabilis: eccubi adaequata resistendo vires? ubi vel decuma parte proportionata copia? veteranos cohortes exautoratas; honorariam militiam merum ens esse: novos delectus, serum post bellum auxilium adpromitti. Iam vero fortuita reputando, confusa mens reluctanti verba cohibet. Ergo Regem nostrum, spem et columen Patriae, lucernam Poloni Lithuanique nominis, fervidi magis, quam providi, tanto discrimini substituemus? Nec siverit Deus, hoc capite incasum dato, primum Regni vivens periclitari. Unde ergo, nisi excita Nobilitate, (quod iam ante facere par erat) promptior resistendi facultas. Convoluta illa in gloriam pulchro succensa fervore, ubi provocantem Aquilam pullos videbit: redibit intermissa in praecordia virtus, velut bellaci equo, quem nullam degenerem senectam esse aiunt. Ita venatrix ales, acta in cavea hyeme, nihil de volatu remittit, et ferrum quandoque exacuit rubigo. Ad hac, ubi effrenus Rebello, omni virium nisu universa Polonia imminet: etiam defensio universi, generali conatu instituenda: nimirum, dum infensa naturali odio plebs, in Nobilitatem insurgit: quidni Nobilitas, cui generis ac vocationis prerogativa, armorum usus tribuit, contra non tuerit? Unde, et qualiter Regnorum progressus, ac incrementa sunt; pari modo conservationi attendendum. Dum vero progredimur, instituendum iter est, velut providi Patres familias solent, qui peregre abituri, custodiam domus committunt vigilibus, aut claudunt. Similiter nobis, suspecta aut periculo obnoxia, per foedera aut praesidia firmata. Et c. Haec illi sensu magis, quam animo discrepantes. Ea tandem pervicit sententia, ut Edicta tertia (literae Restitutum) Nobilitatem convocantia dimitterentur: tum demum, ubi in procinctu discrimen, speciosa dictu, a facto necessarijs, sero, nimis discernendo.

Lublino abiens Rex 16. Idus Iulij, obvium in itinere habuit Stapkovium, qui a Ducibus Zbaravianis, extremae necessi-

cessitatis, nisi in instanti succurritur, veniebat nuncius. Plures arduum facinus aggressos, tempore ac successu antevenerat. Stagnum quippe Castris subiectum, lintre transvectus, per noctem margini arundinetis obfuso adrepebat; de die fruticum ramalibus se se involuens, ac per devia serpens, quandoque caeno aut paludibus abditus, tandem excubias hostium, periculosam solertiā fefellerat. Vera narrari, vel ex latore apparuit; qui, macie ac squallore deformis, cum angustias obsessorum scripto & dicto testaretur, etiam aspectu sui monstrabat.

Versus hostem promotis signis, exacte omnia ad regulam militiae procedere visa; Rege ipso tesseras militares enuntiantes; enuntiatas, non ab excubitoribus modo, sed & Praefectis vigilum, dum incognitus per noctem com meat, requirente. Hinc, quibus eam curam, enixius officio attendebant, censorem Principem remissi muneris veriti: simul miles exemplum vigilantiae, in Praefectis aemulabatur. Necessariae quieti paucillas horas tribuebat, sub primum diluculum, ac si sol bellatori praeveniendus esset, revertentes e custodia campestri cohortes, inspicere; prodeuntia agmina, ordinare; aciei corpus ac latera subsidij firmare; sollicito adequitando ubique, & baccillo imperia designando: arte militari ac praxi valens, ut pote a prima adolescentia, per armorum experimenta enutritus Princeps. Vna deerat noscendi hostium consilia felicitas; cum exploratores nostri, aut per imposturas fallerent; aut hosti adhærescerent; denique interciperentur. Iam vero, excurrentes cohortes, quas subitus hostem emittere usus militiae obtinet, nulla sciendorum certitudine redibant. Legio Ostrogienfis per eos dies Toporoviam praegressa, dum Scythas qui admodum rari visebantur, invadendi audaciam sumit, non sine caede repellitur, Pelka Hungaro notae audaciae Signifero caeso, ac Zolkievio vetere militandi capto, cum plerisque. Et Zolkievius ad Hanum deductus, primo surditatis obtentu quaesita declinans, mox, quasi illuderet, subirascente Barbaro,

1649.

minis territus, quantæ Regiæ vires forent? gnarus omniū, haud reticuit. Vnde spes ac fiducia hosti crevit; cum contra, quotquot inde à nostris intercepti, aut detecta proditiōne præhensi, non pollicitis aut spe veniæ, non extremorum metu, in confessionem veri adigi potuerint. Et cavere à proditoribus haudquaquam facile fuit, cum agrestes Rutheni, per Castra victualia sub specie mercatus circumferendo, rimarentur quæ illos nescire expediebat; alij se in servitia cohortibus insinuabant, probando quos ode- rant, odisse quibus addicti simulantes. Ita, dum nos arca- na hostis consilia ignoramus, ei nostra, non aliter quàm sua, patuere; transfugio omnia prodentibus.

Bieyko-
wski.
Micha-
łowski.
Præfekt.
Krzepi-
cenlis.
Gde-
szynski.
Pozo-
wski.

Propè Zborovum Exercitus constitit; cum incertus primò rumor, dein, qui videre, aut passi hostilia, Scythas in proximo vagari nuntiant. Bieykovius impiger iuvenis, comite altero fortè excurrerat; nec longè pabulatores cæli, & in se discrimen verti conspiciat, pernici cursu insequen- tibus ereptus, comperta per Hyacinthum Michałovium Krzepicensem Præfektū, Principi defert. Rex, ad momen- ta rerum intentus, Gdeszynio ac Pozovio turmarum Du- ctoribz, negotium dat; fideli indagatione rei explorandæ. Excurrunt isti, ac, dum Scythæ non comparent, negant in- dici fidem; cæsos ab lixis agrestes, ac rem citrà periculum esse, pervincendo. Zborovum oppidum, fluvius Stripa præterlabitur, mediocris ille, sed præaltis gurgitibus, & tū vi imbrium auctus, gemino ponte constratus erat, quo di- visim celerius traiceret exercitus, alveum, aquis & lacunis occultis, egrè superabilem. Solenni Assumptæ in cælum DEI. PARÆ die, Rex, in vltiorem ripam, sacrorū causā transcenderat, cum adesse hostem conclamatum. Pa- tente namq; copiarum Regiarum adventu, ita Chmielni- cius suas dispartierat vires, vt cum parte earum occurreret Regi, alteram obsidioni ad Zbarazium continuandæ relin- queret: id agendo, circumspecto silentio vsus; vt, non modo obfessi, sed, nè ipsi quidem qui obsidebant Cosaci, abscessū

socio-

1649.

sociorum scirent, sentirētve. Obiacebat ab læva peramplū quercetum, summitatibus arborum multa fronde, nullis subtus dumetis impeditum: ibi fama tulit, Chmielniciū penitus explorandis Polonorum copijs, eo vsq; abruptā audaciā vsus; vt in fastigium quercus irrepens, ac semipē- filis, circumiectos campos, & quantitatem Exercitus flu- men tranantis, sudo sub auroram cælo, specularetur. In- de digressus, autor Scythis est occupando loco, isthic pri- ma prælij experimenta tentaturis. Nec morā ivēre con- fertim ab agrestibus per compendia viarum circumducti, in obliquum latus; vndè, prius sentiri quàm præsciri adven- tūs eorum potuit. Korycius cum Ostrogienfi legione ex- tremum agmen claudens, inectos aliquatenus sustinuit; ast intersecindi se à reliquo Exercitu advertens, militari re- gressu subducebat suos, pugnandi cum Scythis gnarus, ne- que in summam audax. Hinc vacuum campum nacli, in currus nostros illati sunt, Polonis repentino superventu perculsis, maximè lixis aliq; castrensi turbā; quæ, instanti discrimini se subducens, implicatos pontes curribus obstru- ebat; vt neq; istis expedita fuga, neq; parte ex altera com- modè auxilia submitti potuerint. Nemo aderat, qui impe- ria distribueret, cum Witovius ex necessarij consilij ratio- ne, occurrit cum promptioribus hosti; vt si minùs curribz subvenire posset, ac saltem pontem tutaretur; quoad subdu- ctis impedimentis, Rex consilia & subsidia expediret. Ade- rat simul Ossolinus Stobnicensis Præfektus, ac quinq; co- hortēs Nobilitatis Terrarum Russiæ, omnes animosè in ho- stem inecti. Erigebat pugnantes Sapieha Procancellari- us, cum septem signis propere accurrens; & quidquid cite- riore ripa nostrorum erat; sed impari manu congressis ma- gis animus supererat, quàm spes victoriæ. Nam, licet si ali- quantum remittere ex feruore Scythæ coeperint, mox tamē recentibus alis aucti, adeo pernici recursum impressiōem, redintegraverant, vt ne instruendorum quidem scloporū, pediti tempus daretur. Tum verò reciprocante prælij æstu,

Kory-
ckiWito-
wski Ca-
stell; Sam-
domir.Ossolin-
ski.

Sapieha

S 2

Wito-

1649. Witovius confosso equo ac cæso Załuscio legionis legato ægrè subducitur; idem Sapiehæ Procancellarij discrimen, quem extremo nisu languescens equus, prostituebat immi-
 1649. nentibus Scythiis, nisi Curtij par Fratrum periclitanti Hero subvenissent. Luctuosum sanè noctis præludium belli!
 Kurezo- Baldovinus Ossolinus ipso in flore ætatis, Andrea Czescio
 wic. cohortis Optione, ac XVI. socijs Nobilibus, in commilitiū pulcherrimi Fati ascitis, eundem quem pugnans locum anteceperat, moriendo occupavit: funesta Patruo gloriæ materies; cum, ex eo Ossolinæ domus subsidium, viro ad Martios actus nato, vnicè destinaretur. Cecidère item post
 Cz. ski. rem strenuè gestam, Felicianus Tyłzkievicius Palatinides Brestensis, ac è Roxolana Nobilitate plurimi. Pedites Vngari, simul & sclopigerorum Caroli Corniacti quatuor-
 Tyłzkiewicz. manipuli, postquam ter aut amplius sclopos exploserant, servatis etiam in morte ordinibus, ferro excisi. Insigne hic fortitudinis exemplum dedit, Kowalscius è stirpe Korabitarum, Terræ Leopoliensis signifer. Sub inclinatam is pugnam, præcisa manu dextra, creditum decus Vexilli, sinistrâ tuebatur; etiam hac truncatus, ac alijs succumbens vulneribus, subitè se involuit signum; ut quod vivus non poterat, saltem suppressum cadaveris mole, mortuus servaret. Certè Argivo illi robore animi par; quem, manu utraque recisa, dentes in navem, ac si harpagine retinendam coniecisse, memorat, & miratur antiquitas. Submotis legionibus, iterum in condensatos cursus ivère Scythæ; quibus arcerdis, Georgius Rzeczycius Præfectus Vrzędovien-
 Rzeczycki P. æ. fectus Vrzędovien-
 Czarniecki. sis, à latere cum tribus cohortibus advolans, postquam maiore audacia, quàm consilio, elici se in apertam planiciem patitur; intra septa retrusus, ac obtruncatus cadit, præter artes militiæ, idiomatum Orientalium notitiâ clarus. Cum quo, simul interimitur Czarnecius Curruum Regionum Præfectus, olim Alexandri Principis Poloniæ Hephestion alter. Hæc prima Martis prolusio.

At Rex, nihil subita incursione turbatus, in decretorium

certa-

certamen se se comparat; imperia distribuens, ex necessitate temporis ac loci, legiones ordinans; de transitu, de Castris, de producenda acie, æq; sollicitus; & postquam in totum maturi Ducis munia implevit; ut pro interitio milite se gesserit, infra tradam. Dum Castra tumultuarijs operis firmantur, confestim eductis in campum legionibus, (nam à fronte se alia hostium agmina ostentavère) acies cum in modum instruitur. In dextro cornu, Cancellarius Generalis, cum Stanislao Potocio Podoliæ Palatino, ac Gabriele Stępkovio Bracławienſe Castellano; Denhoffij manipuli sclopigerorum, ac Sapieharum cohortes, tum Belzensis Palatinatūs, ac Præmissiensis Terræ Nobilitas, pro prima acie constitère. Sinistro, quod pratis contiguum, imperia distribuebat Georgius Lubomirius Poloniæ Minoris Generalis, cum Ioanne Sobiescio Iavoroviensi Præfecto, ac Carolo Duce Corecensi. Iungebantur, Zamoscij Kałusienſes Præfecti; tum ordinatorum Ostrogienſium alæ ac semilacera pridiano conflictu Witovij legio; huic adstante Ioanne Pozovio voluntariorum ductore, quâ protensum aciei cornu definebat. Hos ponè subsidiarium agmen ex Russica Nobilitate, tum Christophori Koniecpolij Belzensis, ac Kisielij Bracławienſis Palatinorum, turmis constabat; adiutis Equitibus Germanis Waluroti, ac Thobia Minoris cohortibus binis; ut qua parte aciei maius discrimen ingrueret, castris item, si hostis impeteret, præsidio forent. Mediā aciem legiones peditum, sub Huvaldo (Infanteriæ Generali) firmabant; ante quam, cōstitit Rex vultu fiduciæ pleno, etsi in vno loco cōsistere haud vacavit, more Solis in omnes agenti. Stipabat latus aulica Hastatorū Quingentorū cohors, egregiè fortis illa: tum expeditius ineundo certamini, in geminum agmen divisa; quorum prius, Nicolaus Gniewossius Radomienſis Præfectus, Signifero Iacobo Michałovio Tribuno Lublinenſe: alteram Vbyſz Dapifer Gołtynenſis, sub Optionum nomine ductarent. Apud hos insignium Equitum robur fuit. Adhærebat iusto loci spatio,

S3

Præto-

1649.

Potocki
Palat.
Podol.
Stępkowski.
Castell.
Bracław

Makowski.
Pozowski.

Gniewossius
Radomien.
Michałowski.
Vbyſz.

1649.

Wolph.
Wie.
wierſki.
Giffa.Kofs.
Przyiem
ſki.Iendrze-
iowſki.
ſtadko.
wſki.

Prætoria Stripatorum phalanx, ſub Fromholdo Wolphio; Wiewierſcio, Giſſa, alijsq; Legatis. Inter legiones machinæ bellicæ procedebant, quò denſatis in fronte manipulis rectæ, in irritatum prælio hoſtem certiore iactu diſploderentur. Machinas ſuſtinebant ſclopigeri Equitâtes, ducenſibus Koſſo, ac Przyiemſcio iuniore. Hos rurfus ſubſidio erigebat Zamoſciana peditum legio, ſub Bergemanno Tribuno, ac Leſzczyniorû recens invecſus in Caſtra miles. Sub meridiè Rex aciem obequitans, iam frõte & oculis, iam horramentis Regia brevitæ prolatis, intrepidæ ſpes, & certam victoriæ cunctis, ſi viriliter agunt ſuggerebat. Sex viros lateri comites adhibuerat, quos tamen mox inſtante certamine, ad ſigna remiſit, Iendrzeiovio, ac ſladvio retentis. Interim Scythæ reſcolleſtis agminibus adornant pugnam. Etenim, ferinam tantum diuturnitate maceratam, ſapere in proverbio eſt: bellum in inſtanti patrandum, dum fervor viget; opportunitas aſeſt, & quoad flagrant in certamen animi, non flacceſcunt. At dum Polonos, inhibita velitatione in ſtatariam pugnam intentos vident, tria caudis viridibus vexilla qui Aulicus Hani comitatus erat, in Lubomirſcij alas effundunt, ſueto præliandi more, adverſæ aciei lævum cornu ſuggredi, ſagittarum iſtibus, qua manu commodius mittuntur, turbandæ. Gnarum id noſtris, proincominûs promotis Ordinibus iſtus eludunt; etiam opportunus à nobis ventus fecit, ut minûs noxia tela caderent. Clamor dehinc ab utrâq; acie, Polonis ſalvificum Redemptoris Ieſu nomen, Barbaris *Halla*, quod Deum ſignificat ingeminantibus. Memorare lubet, vetuſtum Sarmatarum morem ante prælia canendi, non magis clangore tubarum, quam pio cantu militarem fervorem accendente. Nam, ut ſuperſtitio ignavos facit, ita vera religio fiduciam auget: præſertim, ubi iuſtâ cauſâ erectus miles, cum pro gloria Cruciſ victimam ſe devovet, etiam pro ſe præſentem Deum, pugnatorem credit. Tum verò certamè, ſi quod unquam memorabile oritur; dum illinc immania

multa

1649.

multitudo hinc; invicta constantia; paria utrinq; virorum robora; equorû agilitas; idem utriſq; ferendi niſus opponuntur. Præcipuè levo cornu haud parcè ſanguis fuſus; ubi utrâq; acies tam arctè coiverant, ut non bello aut mutuo dandis vulneribus cohæſiſſe; ſed, unius gentis homines, in novæ ſocietatis vinculum coalitos crederes. Eminebāt Duces, in parta maioribus bello decora, glorioſè aſſurgentes; etiam, miles pertinaci conatu virtutem præſectorum æmulatus; quoad Barbarorum numero implicitis Ordinibus, ſenſim reſolvi, locumq; deſerere cœpit; adeò exitiabili abſceſſu, ut in retro conſiſtentes ſuorum turmas ingruendo, eas, aut impetu, aut exemplo abriperet. Attamen constantia Ductorum, præcipitem ſuorum confuſionem, ſi non reſtituit, certè retentavit diu. Eadem iam & dextræ alæ fortuna erat, ubiq; reſpreſſis aut loco motis ſignis: cum re inclinata Pozovius, ut erat per tranſverſam genam, ſagitta iſtus, manente vulnere telo, ad petendum auxilium accurrit. Confeſtim Rex, denſatis peditum legionibus, in adverſos Hovaldum immittit; ipſe incitatiûs ad Equeſtres procurrens, gradum inhibet, & Aquilas retro in hoſtem, vertere ſigniferis mandat. Præhendiffe aliquorum fræna, inſinuando reſgreſſui; & ut præter ingenium ſævus, ferrum in ora intentaverit, qui viderant aſſirmavere. Puduit enimverò, pugnam ciente Rege, locum deſerere; ac cuncti ſociantis periculum Principis reverentiâ moti, contra ſigna obvertunt. Iam quippè pedes ſtrenuè ſuggreſſus, denſa globorum procellâ ſubmovebat Scythas, alijs prælonga acuto ferro haſtilia, in ora caballorum contorquentibus. Percommode & Potocius Palatinus Podoliæ, evocatis aliquot è ſubſidiario agmine turmis, adoriri pugnantium latus ex obliquo præcepit: quæ ſtrenua impreſſio, confuſos ſuorum Ordines nonnihil reſtituit, ut tandem vacillantem, hoſtis impetum ſuſtinerent; velut æquali utrinq; marte. Neq; interim tormenta ceſſabant quanquam ancipiti periculo in permiſtos ſuis hoſtes, emiſſa. Sub veſperam, reſceſſit

1649. celsit Scythæ, insolens per noctem agendi, etiam legiones nostræ campo subductæ sunt.

Desijt sub noctem prælium, aucto in maius per tenebras discrimine. Intempesta siquidem nocte, dum per trajectum eluctati currus, meditullio Castrorum perstreperunt, ac lixæ inconditis clamoribus contubernales requirunt, aut advocant; suspensos anxia rerum exspectatione animos, tristi imagine confundebant. Multos, occultus pavor, in eventum belli anxie respicientes pervaserat; non pauci, ex falsa relatione consternabantur, infimis è fece militari passim spargentibus: Regis cum Proceribus sarcinas convasari, ac plerasque ultra trajectum in tuto esse; nec aliter rebus comclamaris succurrendum; nisi Rex, abitu cum potioribus sibi consularet. Hinc aucta credulitas & pavor; ac, ut est propria inter tenebras affirmatio, etiam validiores animo, ex pridiani conflictus trutina vacillare. Interea, ordinatis quæ usus posceret Rex, de secunda vigilia, si daretur, necessario somno obiter membra solaturus, itinerario recubuerat essedo: cum plurimum accursu, quid ageretur vestigantium?

Cieciszowski. Tyszkiewicz. *tium? primò Ecclesiastes Cieciszovius, mox Tyszkiewiczus Pocillator Lithuanix edocent; hostis dolo, an suorum ignavia, sparsam de abscessu Regis è Castris famam: hinc, apud cohortes tumultuari, equos insterni, clitellas compilari, & nisi illicò subveniatur, Pilavicianum probrum propè esse. Ille, animo ad subita firmus, inscensò raptim equo, ac prælucentibus facibus, apud principia legionum cunctis se videndum præbet, ac ubi frequentes coire advertit, arguenti propior alloquitur. *Me, Me, adsu Rex vester Poloni, quibus cum, ut vivere placet, ita pro Patria commori, non indecorum fuerit. Eccur verò Cives Regem, miles Imperatorem desererent? cur tot defuncti periculis, cum victoriam constanti à complere possint, per socordiam amittant? Frustra enim cœpimus, si non duramus. Presto se esse, & perstiturum; non arbitrum. modò fortiter agentium, sed Ducem: denique, si fors ita ferat, gloriosa mortis socium. Verba Regis, non flectere modo animos,**

1649. mos, sed pavorem ipsum frangere visa: addentibus, qui comites lateri; ut Nobilitatis innumera vis, propè Castra sit; ut Scythæ repudiatis Cosacis, regiam amicitiam præferant; Zbaraziani, cruento prælio obessoribus reiectis, Regijs copiis in crastino sint iungendis; aliæque ex usu præsentis, quæ mox, inculsere probrosi pavoris verecundiam. Non tamen sine infami exemplo nox fuit; ipso quippè motus initio, duo equestri familia genti cohortium ductores, execrabile facinus ausi, Regem & Castra turpi fuga deferendo. Contubernalium impetu abreptos plerique dixerant: satius credo, quod per tyrociniū belli adhuc rudes, flagitio opportunitam noctem, & infamix per tenebras consuli putaverint. Eò notius probrum, quod præclara uterque domo, nec exiguam secum catervam, in societatem abitus traxere. Etiam eadem noctis tenebræ profuerant, nè exemplo nocerent. Proin, militari infamia notati; ut, non impunita ignavia, terrori esset. Parcendum nominibus, vel ob sola Maiorum præclarè facta duxi; etsi in posteris probrum aversor: addito, unum ex Accipitrinis, alterum ex Gozdavitis fuisse. Exemplum hac in parte Chronographorum nostrorum sequor; qui, fugacis ex Haliciensis prælio Palatini, cum cognomen reticent, stemma referunt.

Postridie, agminatim campum occupant Scythæ; etiam Cosaci, depressa vallium silentèr traductis legionibus prætervecti, quò intentos prælio Polonos à tergo adorirentur; vel, ut posthac patuit, fugæ intercludendæ. Alium enimvero Polonorum Exercitum exactâ nocte crederes; Tribuni, ac Centuriones, sub primum diluculum, frequentes vestibulo Prætorij aderant, iussa præstolantes: ij maximè, quos nocturni pavoris conscientia arguebat. Damnabant isti transacta; ac, de imminentibus animosè loquebantur. Idem turmalium in fortia facta consensus, cum infimo cuique liqueret, nonnisi unam in virtute & armis spem esse vitæ cunctorum, & victoriæ. Eductæ legiones in aciem; quo pridie ordine, steterè: quoad hostis primâ impressionem

1649.

fionem, in oppidum vertit, quod Castris contiguum, sine alterius detrimento capi nequibat. Inde, delubrum Rusforum, exacto praesidio nostro, ubi sui iuris fecit conglobata agmina vno tractu, tam in valla, quam in aciem nostram immittebat. Agitymir-Bey, ac Thohakay Murza (Thohay-Begum namque acerrimum Colacorum Patronum, contagiosa lues Tauricam pervagata, nuper extinxerat) in Ossolinianum cornu; Chmielnicius cum suis in levum invec-ti sunt, Hladkio sapimenta oppidi invadente. Iuvabat hostes, incolarum oppidi verius propolarum; qui, ut plurimum ex Russis perfidia; signum invadendi campanarum pulsus dantibus; aut, quae per depressiorem fossam facilius aggressus, fumo succensi straminis iudicantibus. Dimicatum nihilominus strenue; nisi, quod temperato impetu, retundebant magis nostri vim, quam inferebant: ne, incitatus fervidius Eques, peditem praesidio sui nudaret; aut retrusus ordines legionum, ac tormentorum perturbaret. Ita, suspensio aliquatenus eventu, dum prima acies locum tueretur, acer in omnem rei gerendae occasionem Rex, etiam ad lixarum coeuntes globos advolat; semiermes illos, & velamina linea pro vexillis secutos, per lateris comites, ad strenue agendum promissis erigit in tempus, proletario agmini, Zabuscium Ducem praeficiendo. Non renuit iussa vir promptus, simul turba illa aspici se & videre Maiestatem gaudens, (ignota mutuo & ex habitu solo se se noscirans) ad praestandam bello operam sub oculis Principis accingebatur. Iam in Regium Evocatorum Vexillum illati Scythae, iterato resumptis viribus, universae aciei graves incubebant; nisi, quod regulate data imperia, & ad amussim observata; ubi opus, submissa auxilia; latera subsidij erecti; fessi, mutati recentibus; tormenta praecipue usus & terro-ri, & quae alia solent, immotam loco reddebant. Etiam, famulitium Castrense, aliquam, si non opem, certe succursus imaginem exhibebat: subrus oppidum, praecipue haud poenitendo certamine in Colacos invec-tum. Etsi postea

hostes,

hostes, ubi ardentius primo successui insistere comperiunt, longius elicitos obtruncarant plurimos; quoad reliquis, ac currentes Olesnicij Praefecti Opocznesis Desultorij, non sine multorum iactura receptum ad suos, aegre aperuere. Istis, dum exemplo ac instinctu praestit Lisecius, e Societate Iesu Sacerdos, ibidem aliquot globis trajectus, occubuit. Penes quem victoria eius diei steterit, indicat abscessus Scytharum iterato campi possessione decedentium; adeo properè, ut ne cadavera quidem suorum, quae tota paupersim arena, ad mille foede sparsa iacebant, inhumata reliquerint. Causam pugnae haud consummatae; alij in Hannum, ultra invito Deo pugnare abnuentem; alij, in Ministros, plura sibi ex reconciliatis partibus, in obventum destinantes, reiecere. Captus tunc Adil-Murza ex potioribus quem Rex Szembergio concesserat, Fratri Hyacintho ex Taurica permutatione liberando. Mirum visu, inter cadavera repertam feminam Scythidem, habitu viri ac pharetrâ accinctam; quae, conflictu illo, dum imperterrita Amazon fatum provocat, globo trajecta, virili morte interijt. Neque nostris sine iactura exactum certamen, Zacharia Czwertynio, Paulo Swierfcio Ensifero Podoliae, Kaszovio, ac Chocimirscio turmarum Ductoribus, caesis ac praeter XLVII. Nobiles commilitones, ad Millequingentos ex promiscua militia desideratis. Saucij dum rem strenue gerunt, Miaskovius Leopoliensis Succamerarius, Stano Vexillifer Sanocensis, Gdeszynius item ac Brodovius Rothmagistri. Interim Generalis, ab exacta prudentia solers, de ponendis per conditiones armis, multa solitudine agitavit. Neque eo rerum statu, Rex mitiora abnuebat, maxime ad Zbarazium obsessis metuens; ne fame, aut extrema vi, in ditionem cogerentur. Subibat nihilominus anceps cura, de modo pacis ingerendae; si prior scriberet, non facturum ex Maiestate? si compellatorias praestolaretur, crudelem moram, & exitiabilem obsessis cunctationem? Placuit Mi-

T2

nistis.

1649.

Olesni-
cki.

Lisecki.

Gze-

twertym-
ski.

Swierfki

Kaszo-

wki.

Choci-

mirski.

Miasko-

wki.

Gde-

szynski.

Brod-

wki.

1649.

nistris tentare vadum, dimisso cum literis captivo Scythas, quibus. *Exprobrata obiter Hano ingratitude est, quod vitā, & imperium Taurica, beneficio Regum Poloniae adeptus, hostē non ex merito ageret; maculoso rebellibus fœdere illigatus, olim amicitia regali felix, inclutusq;.* Cosacos semper antea Scythis infensos, etsi nunc ex usu socios simulent; mox, ubi adolescunt vires, odia & arma in eos, quorum in praesens opem nituntur, cōversuros. Ita, à catullis lupi, ubi succreverint, devorari nutricem hadam; & pestilentis morbi contactu, etiam eos infici, qui medentur. Nullius magis quàm Principum interesse, erudire subditos, Rebellionem esse posse sine praetextu; non posse sine pœna. Probè item Hano causam & finem bellī perpendendi; quā prior, si iusta est, etiam exitus, velut aquus iudex, unde ius fasq; steterit, ei victoriam dabit. Lectis haud oscitanter Hanus, dū vel protracti non sine iactura suorum belli tædium vrget; seu immeritam hostilitatem, cum proficuo amicitiae titulo, non ineptè confert; pacisci velle respondit. Stylum Epistolæ, breviter scriptæ infero.

Fortunatus Iſſan-Gerey Cham, Serenissimo Poloniarum Regi IOANNI CASIMIRO, Vitam ac Sanitatem.

In primis sua Maiestas si valet prosperè nec ne? se quidem precari omnem fortunam ac salutem suæ Maiestati; tum, florens in diuturnos annos imperium. Significare item, quòd literas amicitiae prænuncias, à sua Maiestate acceperit; enixè tamen mirari, quòd sua Maiestas postquam Regnum iniit, nullius internuntij legatione se dignaretur: immemor planè, neminem inter mortales adeò perditū nasci, qui non alicui usui esse possit, vicino requirenti. Vt sit, se animo bybernandi in has oras venisse, at tamen amicitiam non abnuere, nec colloquio defuturum. Etiam Chmielnicius scribere ad Regem iussus, paruit; eo scripti contento, ut à prima iuventa Regibus fidus; ut per exacta stipendia, captivitatis sortem, & honesta in bellis vulnera emeritus; tandem inimicorum conspiratione, falsi criminis invidia oppellus, modo inculpatæ tutelæ, ad defensionem sui arma sumere coactus fuerit. Prolixa dehinc Sy-

nopfi

1649.

nopfi exaggeratis iniurijs subnectebat; decedere se haud il- libenter Zabuscio, Præfectura militari Zaporoscēsi; cū, ignoscere Principe, mortē, quàm irato, vitam habeat potiorē. Dū fiducia paciscendi animos mulcet, interim triduo irremissa hostilitas duravit: interprete nihilominus Scythæ, de loco personisq; instituendi colloquij, ultro citroq; commeante. Cui, obiecto, quòd haud bona fide paciscēdi media quærentur, inscio Hano vim fieri; mox defituram respōdit, quominus negotium maturaretur perurgens. Vbi de loco convenit, prior *Wezyr-Hani*, levi rectus endromide; ast in decoram oris gestusq; gravitatem compositus, venire præoccupavit. Neq; in Generali mora (nam hunc patrandō pacis negotio, specificè requisierat Hanus) quin operienti cum collegis accederet. Dicto salve, paulum steterē mutua contemplatione defixi. Dein Ossolinus prior, in rem divertens. *Quid causæ, quòd veteris amicitiae iura, inter utrasq; gentes, violata sint? quid rei, quod socialis fides interversa? bello fœderata Polonia laceſſita? rebellibus praestitum patrocinium? Eccur Scythæ facti sint protectores hostium, & amicis hostes? A Polonia certe, cur eos vicinitatis pigeat, commissum nihil.* Cui Wezerus. *Iura amicitiae, in integro manere respondit; Tributa Principi suo pendi solita; si redditis, utriq; domum redintegratis animis abimus.* Hic Generalis ad mentionem tributi apertè excandescens. *Tributi nomen (inquit) Poloni ignoramus, accipere ea, non dare sucti: alio titulo stipendia gratuita pere, quæ Regi munifico dare moris, ut ijs obligatus, hostes atq; & amicos pro delectu eiusdem habere tenearis.* Scythæ in energia vocabuli nonnihil hærens, postquam hallucinantis interpretis accusaverat errorem, in crastinum differri colloquium petijt.

Vbi dies, conveniunt iterum in pacem arbitri, Wezyro in argumentum seriò desideratæ concordiae Chmielniciū adducente. Eminus is, sublato capitis tegumento, venerantis exequabatur officium; ac remotior quàm ut de collegio arbitrorum immisceret. Kisielius Palatinus, ac Sapien-

F 3

Procan-

1649. Procancellarius, Ossolinio cooperatores negotij aderant; binis itidem à parte Scytharum, Sefer-Kazio, ac Sulimazio Agis, Wezero adiunctis. Vbi verò diu, vtrinq; dilceptatū, tandem, in eas leges convenere. Quoad Scythas.

I. Abhinc, inter Serenissimum Ioannem Casimirum Regem Polonia eiusq; succedaneos; tum Istan-Gereum Hanum Tartarorum, eiusq; posteros, fida pax, et amicitia manebit.

II. Rex Polonia ex munificentia sua, stipendia Hano largitur, Camenecū quotannis mittenda. Hanus vicissim cum copiis suis, Regi ac Regno ubiq; et contra quemcunq; hostem adesse ac auxiliari, pro delectu Regis tenebitur.

III. Excursiones, ac hostilitatem omnem, in ditiones Regni Polonia Hanus posthac inhibebit: pradas item et abigeatus vetabit.

IV. Copia eiusdem, hic et nunc, ab obsidione Castrorum ad Zbaraz, discedent; nec ullam digredienti Exercitui, molestiam facessent.

V. Quae eadem copia Scytharum, ac si quid Turcarum Rumelienfium, secuti Hanum in id belli, pacatè et sine noxa è sinibus Regni abducentur.

VI. Rex Polonia vicissim, in gratiam Hani, Exercitui Zaporoscensi supplicii indulget, ac in gratiam recipit: qui fidem et obsequium in posterum stabilita, iureiurando astringet.

Et ea quidem cum Scytharum pactio, vtrinq; audijt; dum is, pro externo, & pari se gerit. Cum Cosacis, ut pote subditis, & Rebellibus, in stipulatum deducta compositio, pugnabit; eos maximè, qui extra periculum positi, promptius os in transactorum vituperium, quam manus in agendorum auxilium gerere solent. Sed arguentium supercilio potentior necessitas effecit; ut, accipiendo leges daremus: & dum venia erratis necessario tribuitur, nomen clementiae in securitatem transfiret. Cum Cosacis, potiora puncta fuere.

I. Libertates Exercitus Zaporoscensis, sarta tecta manebunt, recenti Sac. Reg. Maiest. diplomate approbanda.

II. Mi.

1649. II. Militia numerus ad XL. Mill: reducetur: Matriculā seu Albo per Praefectum conscribendo: quòd ad Acta Castri Kijoviensis, quò omnibus innotescat, porrigetur.

III. Delectus Cosacorum, per oppida ac colonias Regias fiet; Nobilium bonis omnino immunibus. Liberum nihilominus erit cuiq; ex plebe, in Civitates conscribendis delectibus addictas, sine omni Heroum impedimento demigrare, reliquis in solita subiectione permanentibus.

IV. Hyberna, Stationes, ac Exactiones, quocunq; titulo, militares, in Civitatibus quae militiam Zaporoscensem complectentur, Exercitui Regni non assignabuntur.

V. Immunitatibus Ecclesiae Orientalis Graeco-Russae, tege publica cavebitur, templa eius, Clerum, ac bona Spiritualia, ab Unitis non invadenda.

VI. Dignitates, ac Officia Kijoviensis, Bractaviensis, ac Czerniechoviensis Palatinatum, incolis eorundem, Status Equestris, ritus Graci, conferentur.

Neq; in totum Chmielnicius sui immemorem egit, et si maximè plebicola videri volebat, addita instrumento pacis appendice; quā, Praefectura Czechrynensis, prout in sua circumferentia existeret, eidem Zaporoscensium Duci in feudum addicebatur. Ita tum, pax compaginata; eo rerum statu persuasus omnibus nihil abnuendum, et si nimia poscerentur. Demum, Chmielnicius deprecandae Regiae Maiestati in Castra venit; (die 19. August.) ad visum Regis Praetorium equo disiliens, quòd idem fecerat, eius, qui ex centenis constabat, comitatus. Praeuntis itaq; Kisielij haerens vestigio, in conspectum Regis admissus, in terram defixerat oculos; credo, ubi aspectus vincti Domini, fulgore suo, everberaverat caligantes. Dein, ad ima pedum provolutus, inter alta suspiria dixit. Non eum in modum expectam sibi copiam, salutandi Ser. Reg: D. S. C. Verum, quae transacta, magis malignitate Fati, quam culpā suā, humillimè deprecari. Indignum se omni clementia prorsus fateri, persuasum tamen esse, eam, quae supremi Numinis est, etiam vicarij eius, miserico-

1649.

sericordiam adversus supplicem fore: quæ cor humiliatum nō despiciat. Ad hæc Lithuanix Procancellarius (Ossolinio tum absente) *Quanta, qualivè patrata; à nemine, nedū ab autore ipso ignorari posse; neq; ideo recensenda, quæ omnibus palam sint. Serenissimum Regem refricare vulnera nolle, ubi eamiti clementia sua remedio sananda credit. Idq; more Solis, qui bonis aq; ac malis lucet; ita Optimus Princeps, dum pacatos Cives propugnat, refractarijs parcat. Ignoscit verò ea lege, si enormitas facti, ac pro demerito pœna, constanti posthac fide, et pro patria meritis diluentur.* A Rege digressus, lusiuradum coram delegatis præstitit, nihil super contentis disquirens, conscientia & aetudine formatus; ut, quo momento fidem astringeret, eodem & falleret. Post hæc, Cancellario Magno obiter salutato, castris excessit. reverso simul Lubomirio Minoris Poloniæ Generali, non aliter Cosacis Bohdanum fidei nostræ permissuris; nisi de restituendo tali obside caveretur. Mox, inter Principes, iam fausto fidere amicos, utrinq; donis certatum. Rex Polonus, acinacem distinctâ gemmis vaginâ, cantherium item formâ ac phaleris insignem, Scythæ; Hanus vicissim versicolore mballum, pharetramq; cum arcu Getico, etiam plerosq; captivos; inter quos Zolkievium in gratiam Regis remittebat. Ac, quô in longum duraturæ paci consuleretur, datis obsidibus, rem transactam firmare placuit. Deliberavit aliquantum Rex, quemnam è nostratib; mitteret; plerisq; barbaras oras, & longinquum clima, & fluxam gentis fidē sequi, abnuentibus. Fortè in Prætorio frequens ut assolet è primoribus luventus convenerat; qui, familiari discursu, de qualificato inter se subiecto sermocinati, supervenientem Denhoffium Socaliensem Præfectum, iam Principis designatione, iam Generalis Soceri voto, substitui negotio aulicâ jovialitate contendunt. Denhoffius verò, eo animo in Regem ac Patriam, natum se testaretur, qui non Posphorum modo Tracium, sed remotæ Perfidis oras, & ultra mûdi limites positam Tulen adeundam, mandato Principis haud dubitet: mox, ad Regem re delata, laudibus cumu-

latus

1649.

latus Denhoffius, cum Hano expeditur. Suliman Agâ è portioribus Scytharum, egregiæ indolis Barbaro, ad latus Regis in antecessum ablegato.

Hostis à Zborovo reductis agminibus, Zbarazium iter direxit, & quamvis ex conclusæ pacis efficacia, ad obsecros libertatis beneficium pertinere profiteretur; quo tamē pretium impensi sanguinis non intercideret; collaticium æs donarij in speciem postulavit. Huc Rex Ozgam Leopoliensem Notarium, ac Thobiam Minorem Rothmagistrum, desideratæ liberationis nuncios præcurrere iusserat, qui dum collationem pecuniæ, Hano in vim gratitudinis offerendam suadent, asperius à Præfectis militiæ accepti sunt. Ad illatam quippè Lytri mentionem, exarserant insolentes contumeliæ viri, responderantq;: *Penderent, qui exsolvendo fidem dedissent, se contractu stipulatorio in iniuriam terri ei; absentis lato, non teneri: nec nisi, quoad vita ferrumq; suppetierint, de hostium aut si fors ferat, suo sanguine depensuros.* Ita invicti Herôes, nihil de prima ferocia remittendo, tandem perseverantia, ac magnanimitate sua, perfecere, ut hostis offâ frustratus, non temnendus præco strenuitatis retrò abiret: passim usurpato dîctorio. Ad Zbarazium ab vno Polono, decem Scythas, è contra ad Zborovum propelli. Hæc est igitur memorabilis, illa pugna Zboroviana; quâ duo bellicosissimarum gentium Principes; alter Ottomanicæ Portæ satelles; Univerſæ alter Christianitatis stationarius; hic incredibili virtute, & iustæ causæ fiduciâ: ille innato in arma fervore, & immani copiarum numero, inter se concurrunt; sub protectæ rebellionis, & defensæ Patriæ titulo. Certè DEI opus credi necessum, dum à paucis multitudo cæditur, sistitur; demùm velut fusi sanguinis, satietas cœpisset, in mutæ pacis leges, velut lassatæ partes, coaluere. Debitam post DEUM, VIRGINI DEIPARÆ, quæ Poloniarum Regina dici amat, victoriam, multorum pietas censuit: quod solenni eius Assumptionis die, hostium vis dimicando fracta, ac Polonorum robur, divina ope-

V

erectum,

Ozga
Minor.

1649. ^{er}atum, in finem dirimendi actus duravit. Erat in augurali Prætorij imago, Virginis MATRIS, ex asceterio Belzenfi vnitorum, in id belli desumpta, quam ante cernuus Rex, vel integris quandoq; noctibus orationi vacare, ab intimioris admisionis Ministris, observatus. Tunc, quò grata beneficij memoria existeret, Cracoviæ in primaria Basilica, quam in Circulo Beatæ Mariæ nuncupant, anniversarium in memoriam eius victoriæ, ac sacra, in ævum duratura instituit; addicta in censum loci, ex fodinis Wielicenfibus, salis nativi pensione.

Abeunte Scythia, Rex Glynianos, dehinc Leopolum movit. Nihil polita & elegans Vrbs omisit, honoris; & postquam incitamenta triumpho exhibere vetita, læto populi applausu, incognito subeuntem Regem, excepit, compta oratione per Martinum Ianczevium Doctorem Medicum, finem bello gratulata. Hic, dum fessam valetudinem brevi respirio solatur Princeps, interim à Zbarascensis militiæ Primoribus multa inter salutandum verborum solennia audiebantur, cum Rex, vnumquemq; alloquio dignatus, ad cunctos laudatione aptissima descenderet: & illi, vindicæ desperatæ salutis Regem, ac redivivis, exhibita postliminio luce, iterum Parentem, non falsa exaggeratione afferret. Ac quo virtus, non irrepræmiata staret, Firleius Sandomiriensem Palatinam dignitatem accepit; ut eo titulo sepulchrale non nisi elogium auget, in brevi fato functus. Compar Firleio, sortito honore Adamus Sieniavius, quippe Notarius Exercituum renuntiatus, haud intermittente, quo in Castris correptus languore, ingenti desiderio extinguitur, præclarum Roxolaniæ fidus. Hieremiæ Wisniowiecio Præmissiensis; Landzkoronio item Stobnicensis, amplo reditu Præfecturæ celsere. Pollicitis alij sustentare. spem iussi etsi quandoq; diuturna expectatio, ingens sperantis animi tormentum sit. Et cum Præfectis quidem fortuna liberalius egisse visa; at miles querulus fremebat, quod longa fame, ac vulneribus enectus, armorum super

humer-

1649. humeros fasces deferendo, ne micam quidem commeatus submissi, vel ut saltem morbidum, ac vulneribus semineces focij, vehiculis ex conducto deportari, à Zbarazio possent, haud impetraverat. Exasperabat quin etiam post cæsum in prælio Rzeczycium Vrzedoviensis Præfectura, in Gręboszovium Regis aulicū, collata; qui, inter arma inermis, elusa militarium petitione, è pane benemeritorum participaret. Accidit enimverò, ut alia sæcula virtutis, alia præmiorum exempla ferant: ac sæpè apud pacatos Principes, quorum ingenij vis, intra politicas artes subsistit, præsentius fortitudini sit præmium: fortes ipsi ac gnavi, vel solo regnantis exemplo, militem ad strenuè agendi vigorem, induci satis existimant. Leopoli abiturus Rex, positâ externi cultus Germanicum in morem veste; quâ, ab ineunte ætate usus, nostratam habitum induit. Lætum id aspectu Polonis, & in maius interpretatione affectus Regnantis (nisi mox incesceret fastidium) acceptum; dum, non in regimen modò gentis, sed in mores quoq; & amictum popularem, Regem suum immigrasse gaudent.

Neq; Lithuania, vnionis vinculo Regno huic colligata, otiosa rerum spectatrix, belligerante Rege, esse poterat. Quantum enim incolatus eius Provinciæ, ritu ac vlu religionis propius hostem accedit, tantum armis & successu misceri, non renuebat. Primus hic in turbas antesignanus, Antonius Niebaba, Koresteszoviâ oriundus; per subsilvanum Polesij tractum, aliquandiu cum prædatorijs turmis persultans, tandem accessu Napalicij ac Feskonis, ad triginta Mill: sub signa contraxerat. Intercepere ij insigniora eo tractu oppida, quâ Borysthenes Lithuaniam ab Vkrayna dividit; nempe Starodubum, Homel, Lioioviam, Brahannium, quæ nullo virium experimento, per prodicionem à municipibus dedita sunt. Aberat Ianussius, Radivillus Capestris per Lithuaniam armorum Præfectus, (Generali Kiszka supremâ valetudine impedito) citis attamen nuncijs commonitus periculi, negotium dederat Vladislao Wolo-

V

vicio

1649.

Grzeboszowski.

Ianczowski.

Firley Sieniawski.

Radziwilt.

Wolowicz.

1649. vicio Campestri M. D. L. Notario, vim irruentis hostis sustinendi. Aduerſe Georgius Mirſcius Excubiarum, Samuel Komorovius Caſtrorum Præſecti, Vincentius Gaſievius, Horſcius, Niewiarovius, Mirzenio, ac multi alij è turmarum Ductoribus: quorum ſuperventu, Niebaba, retratto ultra traiectum Prypecij agmine, ſequentes in adverſa ripa expectavit. Mox Lithuani, extractis quos hostis demerſerat pontonibus, ac ijs ſuperato flumine, loco ſecurum eoq; ſolucius agentem invaſere: ac nihil memorabile auſum proſtigarunt. Dehinc Pinſko, Ruſſo incolatu frequens oppidum, victoribus obſiſtere auſum: ab irato milite, mox expugnatum direptumq; manſit. Congruente temeritati poenâ; iuſſi namq; oppidani, Coſacorum anteſignanos, vel ſocios dedere: inſolenter reſponderant, ſubſtitutos proprios iugulos pro ijs, quibus ſecum, præter commune genus, eadem ſacra forent. Reſederat poſthac aliquantum motus; niſi, Piſavecenſi ſucceſſu, efferata plebs, ruſſum in turbas conſurgeret: Słuczkum, ac poſt Byhoviam nobile Sapiehanæ Domus hæredium, armis ſubitis involvendo. Verum illud fidei ſuæ commiſſum, Soſnovius Dapifer Vilneſis, egregiè defenderat: Słuczko Lucas Ieſcius cum pedibus ſuccurrens, Tribunum Hładkium magno conatu oppugnantem, vt recederet cōegit. Is Hładki (quod formoſum ſonat,) ſubmiſſus à Chmielnicio iſthic Dux, non vaga arma circumferre, aut in terrorem raptare agmina ſolitus: verum inconditam turbam ordinatim habens, ex regulatâ bellandi ratione, non pertunctorio Lithuanos diſcrimine laceſſere videbatur. Proin, Radivillus famâ ſurgentis belli excitus, huc deproperavit: ſagax & prudens, plurimo animo & præſentiâ Imperatoris, quàm Legatorum vicariâ operâ perfici. Neq; diu, eſſi maximè infeſto anni tempore, Czarnobylum, Grodecum, Mohyloviam, aliaq; cis Boryſthenem, ac Berezynam (quos fluvios conſtemma meo Wapovius, vnum eſſe aſſerit, experientiâ diverſos monſtrante) aliaq; infeſta hoſti loca, deditione capit. Rzeczy-

Mirſki.
Komo-
rowſki.
Gaſie-
wſki.
Horſki.
Niewia-
rowſki.
Mirzen-
ſki.

Soſno-
wſki.
Ieſki.

Wapo-
wſki.
Hiſtor.

ca ali-

ca aliquantū faceſſijt negotij, & poſt hanc Mozyrū, quod, ad Pripetium in paludofis ſitum, ac recens Kijoviâ miſſo 1649. præſidio animatum, vim ſuſtinere præſumpſit. Oblata Mozyr. Prypec Fl. ſpes veniæ incolis erat, ſi, ſepoſitis armis, victoris clementiæ ſe dederent, quæ dum ſpernitur, ſuperato aſcenſione, vallo ac deiectis propugnatoribus, in Radivilli poteſtatem redactum; dein direptum, in prædam militi ceſſit. Superfuit Bobroyſcum, quod ruſſus Lithuana arma experiretur; præmiſſi velites tentando; dum pacata media ſuggerunt, in eos gemina ab vrbe eruptione procurſum; ſauciato enormiter Fronckievicio Haſtatorum Radivilli Optione. Superventu deinde Ducis, terrorem ubiq; circumferentis, deditiorem ea lege fecit; vita & bona municipum ſalva vt eſſent, turbarum rei ſine exceptione traderentur. Ita, ſponſione integra, perquiſiti autores, ac puniti; quorū aliqui, dum ſuo ſcelere mori, quàm meritâ poenâ malunt; iniecta ædibus flamma, ſeipſos cremavere; attendente milite Lithuano, nè quis effugere ſpontaneum ſupplicium poſſet. Caput rebellium, idemq; autor ſe ſe exurendi, Poddubicz, (is ſubſtitutus Hładkio) dum vſtulatus, violentiam ignis non fert, cum pleriſq; Centurionibus captus, fractâ laqueo gulâ poenas dedit. Michnenkoni qui Mozyrum propugnaverat, quod militariter in extrema ferro ſe tuit, a carnifice reciſum caput, ac portæ oppidi appenſum manſit, exemplo & terrori. Et profuit territâſſe, etiam validioribus oppidis formidine exempli colla ſubmittentibus. Hæc, ſub præteriti anni finē, ſequentia præſenti tranſacta.

Fron-
ckie-
wicz.

Sub Anni huius initium, impatiens otij rebellio, vt apud nos; ita in Lithuania quoq; infeſta arma exercere cœpit: nihil intactum ſinens, quâ latè Ruſſiæ nomen extenditur. Etenim, in Regnum apparanti Chmielnicio bellum intererat maximè; Lithuanos inteſtinis turbis diſtineri; tum formidoſos ſibi, ſi ex vi Unionis Polonis coniunguntur: quàm Moſcho, cuius flagrantiffimè ex ambitum patrocinium reſpiciebat oſtenſurus; adeo ſibi prona ad vincendū omnia,

V 3

vt qua

1649. ut qua parte vellet, concutere Poloniam, haud ægrè posset. Vix credibile! ubi legitimis Principibus bella sunt, gravari Provinciales tributis; vexari exactionibus; dum corraduntur in militem stipendia. Posteaquam corrala, segnes coire delectus, diffugere tyrones, Præfectos luxu, gregarios rapinis exerceri; ac, ubi bellum ingruat, disciplinæ incapaces, præter alia militiæ flagitia, spes eorum, a quibus inautorati destituere, impedimentum verius, quàm auxilium. Contra rebelles, affatim suppetunt sine tributis nummis; sine pecunia delectus; sine tympani pulsu, legionarij: non baltheus quemquam autorat, non iusiurandum fidem astringit; rara Duci de armis, de Equis, ac commeatu cura; modò in abrupta præceps feratur, non sequitur modo multitudo, sed ruit. Ac, quòd mirandum, qui nuper omnium indigi, per bellum abundant & pascuntur, velut mures ex alieno penu.

Anno vertente, Radivillus dispertierat in hyberna Exercitum, per aditam Borystheni oram; eo consilio, ut in parato existentibus copijs, vndecunq; malum prorumperet, festinè in herba opprimeretur. Suspecta hæc hybernantiũ vicinitas Chmielnicio, vnde Heliã Holotã, turbidũ ac præferocem immisit; qui, à cladè magis, quàm rumore orsus, legiones in stativis hærentes inopinato invasit; ut omni ora, quã Pripetius alluit, Lithuanos depelleret. Nimis quãtũ in eo Exercitu, exinaniti ordines habebantur; vnde concisum sua exilitate agmen, haud arduo negotio dispelli poterat; maximè sub absentiam Wołovicij Præfecti militaris, quem in Martios actus promptũ, adversæ valetudinis cura, peregrè abstraxerat. Proin, ubi cognitũ submotas stativis cohortes; opportunè Vincentius Gasieviz, cum Otthenhausenij desultorijs, ac Donovanij peditatu, repentinæ incursioni sistendæ, promptus veniebat. Factum inde, ut successus Holotæ, ad adventum Gasievij evanescerent: ac, septem Mill: agmen, cui præerat, intra palustres Pripecij refluxus compulsus, denique dispersus fuerit: multis

multis cæsis, aut submersis; inter quos ferro, an aqua dubium, Helias ipse interijt. 1649.

1649. Ast in hydram pugna est, cui si vnum refecas, plura capita succrescunt; etiam hic, pro vno Duce, plures substituebantur. Ioannes quippè Krzeczovius, surgente nuper rebellione fideiussor Chmielnicij, præter vasti exercitus numerum, etiam famosi Ducis nomen, secum trahebat. Is prærogativã generis, Eques, instituto vitæ, miles, ac post Cosacorum Tribunus, accuratiùs artes militandi in Castris nostris perdidicerat, quæ mox hostiliter in adversis exerceret. Huic adiunctus Podobaylo, eo tantũ usui fuit; ut tardiorẽ collegam, & usu rerum prudentem, in exitum inconsulta temeritate traheret. Pripetius amnis, in Chelmsensi territorio è palude propè Lubomliam ortus, ubi in se aliquot ignobiles rivos absorpsit, tortuoso per Wołhyniam decurrens alveo, tandem in Lithuaniam illatus, Borysthenem subit. Quantum amnes isti circumplexi latifundium, sanè vastum, illud crebris municipijs incolebatur; tunc ardente bello, à suis eq; hostibus funditũ desolatum mansit. Hinc ex com meatũs ratione Krzeczovius, ultra Prypecium eluctari: Radivillus intra distingere hostem, diversi agitabant. Lentus in occursum veniebat Lithuanus, quia distrahendis hostibus, opportuna loca, præsidijs firmando, tennes dispertierat vires: præceps Rebellis veniebat, præter stimulantem ad festinandum Podobaylonem; etiam maturare negotium per se satagens, sciensq; magis vapulare apud Cosacos, qui remissius agerent, quàm qui perderent suos. Nil congressum utrisq; demorantibus (*die ultima Iulij*) ad Łoioviam, infestæ acies sibi occurrere. Nam ubi Dux erectus ac interritus, magis pericula, quàm hostem contemnit; etiam miles ad exemplũ Imperatoris sui animos conformat. Dum Georgius Mirscij pro munere Excubitorio, distinet ingruentes Krzeczovij turmas; ut opportunè captatã morã, reliquus exercitus flumen trajiceret: hostis illud sibi impatiens, ad arma clam-

Krzeczowski
Tribun.
Czechy
nensis.

Łoiov.

1649. clamat, ac expeditiore Equitatu emisso, Mirscium, vim sustinentem adoritur; ac planè circumfundit; quoad Gasieviana, ac Chodkieviana Legionibus adiutus, reliquo exercitui iam flumen eluctato ad generalem conflictum campum aperuisset. Vtrisq; in procinctu, Radivillus signo dato, expeditas cum Nieviarovio alas, in medium quâ robor hostium immittit; eo impetu, maximè hastatorum, ut prima vi impulsâ Cosacorum acies, ac confusis ordinibus terga verrens, peditem præsumpta victoria carragine evolutum, planè destitueret. Propè erat ut succuberent Cosaci; cum Krzeczovius conglobato peditum cuneo, submissisq; in altera fistularijs, acerrimum certamen instaurat: usq; adeo succedente ausu, ut cæso Proculbitio cohortis Optione etiam Gasievio ob transuerberatum spiculo equum in terram provoluto, retrusi Lithuani, non ampliùs pro more militiæ confuso regressu secederent: imo conversâ prælii fortunâ novissima iam ratio salutis videbatur, si cõposita Carragine Rzeczycam oppidum, militari itinere regrederentur. Audaciùs quippè quam consultiùs occurrisset hosti, palam erat, cuius exercitus ultra XL. Mill: armatæ multitudinis continere credebatur. Verùm sæpè supra captum humanum Omnipotentia vis, consilia & rationes mortalium subitò versat; erigens succumbentes, elatos deprimens: etiam tum flaccescentem victoriæ spem, casu fortuito excitavit. Contigit namq; ut Radivillus nuper Mozyro, quod iterum hostium partes sequebatur, ad officium reducendo, ablegaret Komorovium Tribunū, cum Quintigentorum manu: cum CCC. item velitibus, Pawloviciū, festinantem ad Castra Krzeczovij plebem opportunè disiecturum. Redibant ambo, impigrè mandata executi, cum ex concussæ terræ sono, dein, machinarum fragore, coniectura assequuntur, manus in proximo conferi. Et quia Pawlovicius prior de congressu suorum ex agrestibus intellexerat, comperta Komorovio refert; ille nihil moratus, ut erat pugnacis animi, in accelerandum succursum com-

Prokol-
bicki.Komo-
rowski,
Pawlo-
wicz.

mili.

1649. militio autor fuit. Tergū carraginis suæ Krzeczovij profundæ sylvæ applicaverat, pediti apprimè comodo, loco ab arboribus, in subeuntes Lithuanos, certo ictu pilas contorquenti: rursus ubi ingrueret vis equestris, veprium ac densioris frondis obiectu, tutam stationem retinenti facilè. In hos Komorovius, à latere, quâ repulsis suis instabant signa infert. Convertuntur isti, & sclopetorum iactu equites sternunt, sed novas & visu maiores copias Lithuanis subsidio venisse rati, locum sensim deserebant. In abscedentes demum immittitur. Ielscij, ac Iuszkievicij peditatus; qui, cum ab iisdem arboribus velut in feras iacularetur, facilè trepidos dissipavit: campo, & ora sylvæ potitus. Nō is tamen Duci hostium genius, ut primâ plagâ succumberet; nam, quâ saltuūm obscura, & maximè lutulenta, suorum ordines revocat, ac quantum ex tempore licuit, egestam fossam, densis concedibus obsepit, nihilq; non agit repugnando. In extremis quippè constitutus, bifariam spes evadendi circumspiciebat; iam Podobaylonem pronò flumine superventurum; iam Carraginem post se relictam, subsidio, & cõmeatu partes erecturam, præstolando. Vtutū in utroque fefellit eventus. Namque Iuricza cum ala Equestri campo plano circumactam stiterat; quæ, à Noldij, ac Wechmanni peditatu oppugnata, cum septemdecim tormentis, ac instrumento bellico in manus venit in oculis planè ringentis Krzeczovij. Vnde, desperatione ac iacturâ vecors, quominus succurreret periclitanti, latebris novissimè prorupit. Conferuntur iterum manus eo infestiore congressu, quia potior Equitatus Lithuanici pars, iuvando pediti equis desilierat; & Cosaci, continuata diu explosione noxij, ubi instruendi sclopes pulvis & tempus deficiunt, utrinq; collato pede, ferro ad manum pugnant: quoad circumventi, desperata penitus in armis salute, per obscura noctis, aut memoris dilaberentur. Krzeczovius acceptis vulneribus semianimis, curru imponitur avehendū; mox, instante metu, desertus, ad Radivillum con-

1649.

Ielski.
Iuszkie-
wicz.

Iuricza:

Nold.
Wech-
mann.

X

duci.

1649. ducitur. Ferunt sermones nostrorum percunctantium aut miserantiū, eo vsq; averſatum, ut reclinis curru caput illideret, quo concuſſo, accelerata morte, vitā abiit. Meliore fato & famā dignus, ſi non ut turpis proditor vltice Nemeſi occubuiſſet.

Reſtabat Podobayſo debellandus; is, ſubmiſſurus amne auxilium, Krzeczovium, ut praelij aleam præcipitaret induxit. Subvehebat XII. Mill: Coſacorum, coadunatis pōtonibus impoſita, qualibus Boryſthenes trajici ſolet. Baydaki ſeu hyppagines ſunt, laxioribus ſupernè tranſtris, ac repando alueo, centum hominum quandoq; capaces. Ex his conſectā claſſe, nihil minùs, quàm rem cum Krzeczovio tranſactam opinatus; prono amne deſcenſum moliebatur: iamq; è fortuito ceſpite, terreum in ripa excitaverat propugnaçulum, ſuis tutius exponendis: cum Gaſievius promptiſſimis Equitum, in opus molientes immiſſis; (maiori namq; pervicacia inſtat miles, ubi graviore diſcrimine perfunctus) quotquot in continentem exſcenderant, ripā protrudit; interceptis novem lembis maioribus, quibus ſubvehebatur cōmeatus. Podobayſo ferocior verbis quàm actu, cum reliqua claſſe in adverſam ripam enavigans, diſcrimini ſe eripuit; duobus navigijs maioribus per feſtinatū abſceſſum, rapidi amnis gurgitibus abſorptis. Hæc, tum in Lithuania acta; cum planè conſtaret, eius anni praelijs ſupra XXX. Mill: Rebellium ferro iſthic periſſe. Cerrè, debita ex ſtrenuè adminiſtrato illa parte bello gloria Radivillo Duci: non ſolùm, quòd ingenti animo hoſti multitudine prævalenti, ſe obiecerit; verùm, quòd extra dilationes poſitus, ingruentem præveniret: illabi in intima Lithuaniae hauç paſſus. Clauère præterea, Vincentius Corvinus Gaſievius, M. D. L. Dapiſer, Vladislaus Woſlovicius Notarius Campeſtris, Michæel Caſimirus Pacius, Alexander Komo-rovius, Georgius Mirſcius Excubiarum Præfeſtus, Georgius Hoſſcius Orſzanenſis Gubernator, Niewiarovius, Chodorkovius, Podſeckius, cæteriç; Tribuni ac Turmarum.

Ducto.

Gaſie-
wſki.
Woſlo-
wicz.
Pac.
Komo-
rowſki.
Mirſki.
Niewia-
rowſki.

1649. Duſtores. Etiam externæ militiæ Præfeſtis, Reynoldo Tyzenhaus, Groth, Othauzenio, Noldio, Ganckoffo, alijsq; ex forti præſtita opera, egregium nomen promeritis. Deſiderati per cædes, Kotovicius iunior, Rozye, Młocius, Ierzykovicius, ac permulti clarioris notæ commilitones. Maxima equis deſilientium iactura, ubi Krzeczovius indagine ſylvæ clauſus, oppugnatur. Vbi verò ad Zborovum tractatu pacis dirempta hoſtilitas fuit; etiam Lithuani modum armis impoſuère; factūq; ut, quæ gentes diviſim pugnaverant, inſimul partæ tranquillitatis bono fruerentur.

Sub id fermè temporis, Stanislaus Lubomirſcius Palatinus Cracoviensis, vitā excedit; ſuper claritudinem generis; præclarā ubiq; famā. Ingens viro animus, elimata multo uſu prudentia, ac exiſtimatio totā vitā eximia: poſſeſſo permerita Regum favore, per popularitatem, Civium ſtudijs. Amavit Patriam, ut nemo ſui temporis; opes & facultates, in uſum eius (ſi exigeret,) facilè inpeſur. Neq; tantummodo intra Patriam magnus, etiam Principes Europæ, intuituſ famæ ſuſpexere, & percoluere. Sed, maximè debita laus, quòd poſt Chodkiewiczium, Turcico ad Chocimum bello ſubſtitutus; ac mox gloria, arduam ſpartam ſuſceperit animoſè, geſſerit fortiter, & cum bono Regni conſummavit. In aulae tropicis, in militiæ munijs, ac officio Senatoris, ubiq; immotus, & ſemper idem. Ætatem produxit ad ſextum ſupra ſexageſimum annum, dudum ante mortem diſpertita perampla inter filios hæreditate; quò repudiata terrenorum curā tranquillius vacaret; cōponendo ad æternitatem animo. Prudentis ſanè viri typus, abdicato mundo noviſſima ſpeculari, ac vltro fortunarum congerie carere velle; cum tamen cupido habendi, poſt omnia ſenibus exuatur. Pompa funebris multo accuſu Nobilitatis, frequentata Wiſnicij, in templo Carmelitarum, à ſe magnificè extructo. Nam viginti ſacras Ædes ab eo fundatas aut dotatas, inſcriptio tumuli continet.

Secutus Lubomirium Paulus Piaſecius, Premiſſienſis Episcopus.

X 2

piſco-

Piaſeck
Episcop.
Premiſſ.

1649.

Chodor
kowſki,
Podle-
cki.
Ieſki.
Koto-
wicz.
Rozye.
Młocki.
Ierzyko
wicz.

Lubo-
mirſki
Palatinus
Cracov.

1649.

piscopus, austerâ & innocente vitâ, etiam ante Sacerdotiû; ubi Antistes factus, vixit exemplo constantiâ, ac prisco rigore Præsulum. Spei Vladislai IV. admotus, Camenecensem Cathedram obtinuit; mox, ad Præmissliensem translatus est. Magnum Piascio inter sapientes nomen; quamvis aulica praxi imbuti, quod subtristi vultu, à natura formati, Stoicam austeritatem incefferent, demissos simulatae facilitatis mores, è diverso exprobrantem. Claruit scriptis; nam, præter praxim Episcopalem, totius Europæ Historiâ sui temporis edidit; veracem eam, & ex diffusiore stylo commendatam. Ipse, totâ vitâ dueros labores, & acerbis contentiones, sibi fuisse asserit; quarum ætas mea nonnihil meminit; dum odio veri, aut libertate Historica pleriq; offensus, acribus inimicitijs nepotes eius incefferent. Coætaneus planè Lubomirio, namq; eodem ut ille LXVI. ætatis anno mortalitatem explevit. Pro funere laudavit mortuum Florianus Dux Czartoryscius, Canonicus tum Cracoviensis, eximias Præsulis virtutes, mox & ipse Præsul, oratione complexus. Et hinc, felicitati eius (*ut Plinius ait*) supremus cumulus accessit, laudator ex meritò facundus.

Comitiorum extra ordinem agendorum, rem arbitrii Regij factam supra retuli; qui Conventus, si quando, certò eo statu rerum necessarius erat: cum, & exul Russiæ Nobilitas, non aliter ad Patrios lares admittenda videretur, nisi prius pacta ad Zborovum inita, lege publicâ firmarentur; & post, tot experimenta præliorum exhausto militi, in stipendiorum exolutionem, tributa per Provincias, non nisi ex consensu publico, scisci debuere. Quin etiam Cieklinius Castellanus Czechoviensis, cum Wiazievicio Succamerario Mscislavienſe, Moschuam missi Oratores, nihil illac amicum adferebant. Ioannes quoq; Wielopolſci Bieczęſis Præfectus, splendidissimâ ad Transilvaniæ Palatinû legatione perfunctus, etsi Claudiopoli in speciem honorificè tractaretur, inter arcana tamen aulae illiæ, vir perspicax deprehenderat, quod, in Principe isto, maius quid sinceritatis Respu-

Cieklinski.
Wiaziewicz.
Wielopolſki
Præfect.
Bieczęſis.

blica

1049.

blica desideraret: Frequentes itaq; Ordines Varſaviam coivere, arrectis omnium animis, quomodo tandem cum discrimine finito bello, desiderata pax absolutè inciperet. Leszczyński Maioris Poloniae Generalis, coetui Nunciorum Terreſtrium impositus, eloquio ac multa tractandis animis arte; dum exantlati periculi magnitudinem, tum Regis Exercituumq; virtutem magnificè extollit, assecutus dicendo fuerat; ut Poloni, ad se pertinere victoriæ fructum, ad hostem belli mala arbitrarentur. Neq; Oratori eleganter dixisse frustra fuit, Nicolao Danielovicio Thesaurario Regni per ea tempora fatis functo; ac Quæſtorio munere, (quod est inter illustres, ac opimas Regni dignitates,) in Leszczyńskum translato.

Danielowicz.

Dum publicè, quod evaserimus, victoria vocatur; privatim multa exaggeratione sugillabantur transacta. Ac primò, vix subscripto pactorum ad Zborovum autographo, volitabant mordacia scripta, in satyram flexa; multiplici argumento & stylo, concordi sensu, cavillandi. Perstringebatur ijs, cum Barbaro Principe fraternitas; ex Salomonis parodijs desumpto acumine. *Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in unum.* Deinde *Hac est dies quam fecit Dominus; exultemus & letemur in ea.* Alter Aretino planè dente, Regis acta morſicabat, non incinnis quidem Rythmis, aut nigro sale aspersis. Quorum exordium:

Mutasti statum, verum non Fortunam,

Tulisti cladem, nobis & non unam.

Patria sensit vires tue fortis,

En habes fructum &c. &c.

Neq; ista renarro, ut probem; sed, ut non trivialis ingenij partum, aut Milesias fabellas ostendam. Hinc fuit, ut Stanislaus Kobierzycius Castellanus Gedanensis, in Senatu sententiam promens; gravissimè in authores talium inveheretur, legeq; publica statuendas poenas censeret; quo, servilia ingenia, in caninum silenter mordendi ausum asue-

Kobierzycius.

X;

eta,

1649. ^{1649.} Et, exemplariter punirentur. Equidem Romæ statuum Pasquilli haberi aiunt; usus scribendi, apud gentes ferme omnes invaluit; dum per faceta aut erudita diſteria, occultissima quæque Principum, in publicum emanant. Et quamvis eiusmodi licentia, vetere ac nostro ævo penitus reprimatur; non ideo tamen prius iste ingeniorum compesci potest, invalido adversum pervicaces poenæ remedio. Nam, ut in foco igni subiecta ligna dum ardent, crepant; nec si mergas, malum supprimes; Pasquillisetiam in imo vado, ut ranæ solent, coâxantibus. Certè, magno animò contempsit Rex; etsi probrosi carminis autor, non planè ignoraretur. Heroicâ ex contemptu & Principem decente ultione; cum spreta hæc exoleſcant, si irascere agnita videntur. Neque mitiora in Cancellarium; imò ultra satyræ acumen, emissarium scriptum, propè aculationem continebat. Sub titulo *Compendium Consiliorum Cancellarij Magni*. Summa capitum eiusmodi. Rebellioni Cosacorum studio quæſitas causas, ex convulsione Paſtorum ac amicitia cum vicinis Principibus; hinc, Ottomanum acrioribus literis; Scytham, retentis donarijs; Suecū, tituli Regij denegatione; Moschum, procuratis dilgratijs; irritatos. Iam ad aggrediendum bello Turcam, excellentis animi Regem Vladislauum, Republicâ insciâ, ac inconsultis Ordinibus, succensum; acceptatam cum Venetis armorum societatem; Europæos Principes in id belli sollicitatos; Cæsaream, Sueticamque militiam, dotali Ludovicæ Reginae gazâ, inautoratam; Cosacos instinctu, promissis, ac submisso ære in bellum impulsos; quos denum paratus, evanescente belli Turcici famâ, in Patriam vertierint. Tum, ad præſentia delati. Assecuratam recens imagine pacis Remp. exautoratas cohortes, dimissos veteranos; demum, ardente bello contractos sub signa Tyrones, non indictis ante in stipendia contributionibus. Publicæ Motioni, obstinatè contra validas suadentium rationes repugnatum. Depressas studiosè hostis vires, exaggeratam multâ hyperbole submissionem, & sine prælio pacem, sine di-

scrimine

1649. ^{1649.} scrimine triumphum, imaginativè exhibita. Quibus pessimè suusus Rex, contra hostem ierit; & nisi Deus per adstitem Angelum protexisset *Vnctum suum*, omnes in unius consilio perituros. Omitto reliqua, magis ex livore & odio iacta, quàm publicum tangentia. Hæc, idoneum commentarium secutus, ne dissimulare videar, subiunxi; quibus tunc æmuli, fortunam tenentis arbitria rerum Archiaulici, vrgebant. Verum, ut falconibus, minorum gentium aves infestæ sunt, volatu aut crocitu; non tamen nocent vel pungunt: ita, fastigiatam felicitatem allatrant tantum invidi, non mordent. præsertim, si potentia vis, stabili Principis gratia, tum prudenti moderationi, velut fulcris innixa, subsistat. Hic tum fluxus & reflexus Aulæ, per vituperia aut laudes, in utroque immodicè æstuantis.

Igitur, pactio Zboroviana per legem publicam approbatur; brevi admodum contextu legis, ac si expediret succinctè scribere ea, quæ diffusè audire libebat. Invenit ibidem promeritas grates, palmaris Zbarascensium militum virtus; laudatæ publico præconio & Zborovianæ legiones; destinato Lublino; ubi, tributa Provinciarum conferrentur, & miles promerita æra numeraret. Concessum super hæc *Donativum*; quo virtus (dum querneas, aut gramineas coronas dare non nostri moris) gratuito ære, repremiaretur. Meritis quoque Hieremiæ Ducis Wisniovecij, Terrarum Russiæ Palatini, tributum; ut omnis quam Horol amnis allueret ora, eidem in hæreditatem Ordinū consensu addiceretur. Etiam Radivillus, Exercitus Lithuanici Præfectus, nè non ex fama tantum, quæ gesserat nosceretur, propè triumphi modum in aream Arcis Varſaviæ ingressus, exhibebat XL. rapta ex hoste signa, aliaque cum captivis spolia. Eas manubias, ubi succinctâ in militarè stylum oratione, præliorum locis ac discriminibus enumeratis, pedibus subiecerat Maiestatis, Numinis favori, ac Regis fortunæ, debitam victoriam ascribebat. Non inique ostentator sui, si subditi cum Rege, & minoris cum maiore periculo, comparatio abesset. Verum huc verti iactatio victoriæ visa, ut quana

Rex

1649. Rex generalem per Lithuaniam armorum Praefecturam, conferre (valetudine impedito supremo Duce) moraretur; illud regimen, ultra civilia spirans animus, ostentatione meritorum praeberet. Non tamen ideo quidquam ex debita laude detractum, concelsa Neveliae, ac Siebierij quam ex iure feudi possedit ditior; ut deinceps, in haereditatem verteretur. Res monetaria, magis privatorum rationes interturbavit, quam in publicum commodum cessit; dum externi numismatis valor imminuitur. Talerorum inprimis *Kopowce* dictis; qui, dum adulterata materia, aut depresso valore, pretium non implent, subditi officinis in vernaculos nummos recudebantur. Ad ea, quaeruntur mercatores; plebs, autoribus male imprecatur; prodigis, novae numerorum rationes displicent; etiam avari torquentur adeo, ut in contiguo campanili Viazdoviae, sacricola quidam, huic mammonae Deae incubus, dum meliorum incuriosus, depressum nummi pretium dolet, laqueo infelix homo vitam abruperit.

De loco Metropolitano Kijovienfi in Senatu assignando, (is venerat quidem Varsaviam, non tamen eam dignationem efflicti deponere visus) verbis acrius certatum. Eo tum Praesulatu ex collatione Regia fungebatur, Silvester Cossow patricia apud Roxolanos familia genitus, aliquam doctrinam, etiam morum famam. Pro admittendo faciebant, sponsio Principis, ac Pactorum impletio; citra iacturam auctoritatis Antistitum concedi locum posse, multi disserebant, Regis ut vocant *Beneficiato*. Interesse multum Reip. pacis obsidem habere eum, dum honoris specie retinetur. Primas Sacrorum gentis, & in populum obtentu religionis validus. Qui si in partes Regias agit, habebitur velut instrumentum, continendae in officio plebis Roxolanae; si frui non fuerit, confessurum in Senatu, tanquam apud alterius mundi homines; ac mox, ubi faceret dignationis capit, sponte loco decessum iri. Quod diversorum in Fide rituum officere nihil, cum plerique ex

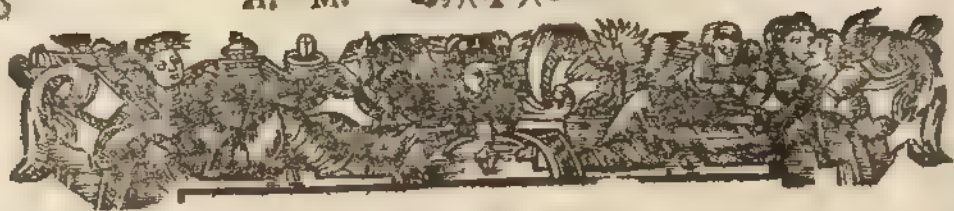
Dissi-

1649. Dissidentibus, probe Senatoriam expleant functionem. Iam, si saecularibus in Regis consilio, qui diversa sacra sequuntur locus est; ecurr Primati Russiae confidere non liceat? Si excluditur, non alium sane speciosiore praetextum turbandi Chmielnicio, quam in primi capitis puncto, praetensa scilicet religione, Pacta violari. Verum Praesules acriter obfistebant, decessuros se Senatu, ubi veniret ille minitantes. Praiudiciosum quippe Orthodoxae Ecclesiae, infamè sibi (*aiebant*) cum adversario Primatus PETRI confidere una; damnandum mox à curia Romana syncretismum talem, ac in Regno Apostolicae Sedi addicto, Episcopos pro fautoribus Schysmatis audituros. Senatores quidem à fide Catholica differentes, in tantum non arceri Senatu, quatenus ad politicam Regni administrationem rationes adferunt; diversorum verò rituum Spirituales, nunquam cum Orthodoxis Praesulibus, in rationibus Status, animo ac consilijs sociari. Abisse è conclavi Regio Olesnium Cardinalem, imò sacris interdixisse Metropolim Regni: dum Vladislavus Iagiello cum Hussitarum Ministro, conversationem suspectam alit: se vero in praesens admissurus, ut caput Graeco-Russi Schysmatis, Romanae sedis expresso inimicus, non modo secum consilio publico interfuit, verum etiam de loco, aut praesidentia certaret. Non potuisse quenquam nè Regem quidem, in praedictum Ecclesiae pacisci; neque tanti esse Zborovianam pactorem, ut immunitates Ecclesiae veterimas, novella stipulatio, eaque necessitate extorta infringat. Haec Antistites. Planè constitit, ubi exploratum Kisielio de obfirmatis Episcoporum super non admittendo voluntatibus, primò protelandum negotium, dein, regressum Metropolitano perluasisse, securiori cupit admissionis non venienti, quam reiecto.

Hic finis Comitiorum, quem & ego huic Anno impono; tot Civium sanguine purpurato.

Y

ANNAL.

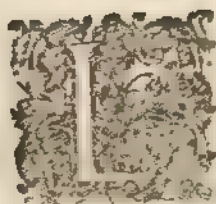
ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER TERTIVS.

An. CH: M. DC. L.

Elenchus Contentorum.

Abes saculi ex crebris per diuersas Monarchias rebellionibus. Præcipue Neapoli Massanelli seditio. Gravior in Anglia contra Regem Parlamenti commotio, cum execrandi ac detestabilis facti- noris succincta narratione. In Polonia Kazanovius Curia Mare- schallus moritur, cui in eo munere succedit Lubomirius. Decessio item Korecij Ducis, inclita familia ultima. Vkrayna status. Chmielnicij Kijovia subsistentis superbia, ac dispendiosa in Scythas largitio. Pacis in eff. stum deducendus Kisielius pergit; etiam Exul Nobilitas, sed vtrig. elusi: dum in bona reintroducuntur Domini, mox à plebe exagitati, aut trucidati. Chmielnicij a- liquid agere ostendens in albo conficiendo harent. Legati a Moscho Varsoviam ve- niunt, qui donec ablegatus noster Moschuâ redit, detinentur. Legatus item Hani- Crimensis ad Regem; cum quo simul Denhoffius à Taurica dimissus; in brevis & Da- ces Exercituum Libertati restituuntur. Chmielnicius album Cosacorum Regi trans- mittit. Scythia in Circassios auxiliatur. Neq. diu cum in priorem insensam relapsa. Nuncium Turca & dona recipit; unde in nefaria contra Patriam consilia prolaba- tur. Decessus Ossolinij Cancellarij. Pro vacante eo munere Candidatorum ambitus; Soldatus Episcopus Poznanien- sis moritur. Thimothæ nuptia in Valachia agitan- tur. Brevis Valachia descriptio. Vt illud Noradino bellum in Moschos parasti- Potocius Generalis ad Camenecum Castris confidet; pradones montanos compe- scit; hanc prætextu Chmielnicio pacta Zboroviana violari. Eius ad Generalem arroganti- Legatus.

Legatio: Valachiam interim cum Scythis invadit. Vnde miser Palatinus grandi are- pacem & abscessum emeratur. Miles Polonus in Castris ex indigentia fremit. Com- missio Lublini exolvendis stipendijs indicta, legiones interim condito armilustrio in hyberna dimittuntur. Kisielius rebus infectis Vkraynâ abscedit. Vbi turba rursus invalescunt. Chmielnicius Cameneco intercipiendo attendit; Turcis gratificatur; quorum cum Venetis navale prælium, & virtus memorabilis. In Claro-monte Vir- ginis Mariæ imaginis, ad Sacellum translatio. Rex Ordinibus Comitibus indicit. Co- sacorum ad eadem Internuntij cum quibus postulatis, & quàm ea non sine indignatione accepta. Kisielij pro Cosacis, aut verius contra Unionem ingens studium. Weresczan- ka Ruthenus arcanorum Aula proditor. Sensus Ordinum pro bello gerendo. Com- missarij nihilominus pacificandis rebus in antecessum expediti. Nobilitati publicas Expeditio indicta. Anglo Regi ab Ordinibus pecuniarium subsidium. Cracovia tu- multuatur, Studiis Hæreticos vexantibus. Iubilaum per totam Christianitatem. universale medio sa. culo celebratur. Hebdovien- sis Monasterij Basilica fulmine icta, ac combusta, Norberthana familia Primas in Polonia ac Matrix. Demum Christiane Regina Suecia Coronatio, simulq. Caroli Gustavi, Palatini in Principem, eiusdem. Regni hereditarium designatio.

Recensui annum motis in Regē armis rebellibus prorsus execrabilem, & ad invicem collisarum partium mutuā strage funestum: ast, non vnus Russiæ labes ea, veriùs degenerantis sæculi op- probrium; dum, velut ex conditio, erga Regnantes fide obsequioq; exutis, in florentissimis Europæ Monarchijs tumultuatur. Etenim, sub annum M. DC. XL. VII. Neapoli repertus homo sortis extremæ, Massa- nielus, qui concitâ vrbis multitudine, sub prætextu onero- sâ tributorum exactiois, rationes Imperij Hispanici cō- turbârat adeo; vt Prorege in curia obfesso, tollendos gra- vaminum abusus, per seditionem extorserit. Verùm, obi- ter desævijt hic turbo, oppresso mox autore, ac Ordinario Magistratu in pristinum statum restituto. Enormior sub annum præteritum in Anglia rerum commotio exarsit. Imperabat Anglis Carolus è stirpè Stuarda Iacobi VI. Fi- lius; qui primus Scotiæ, ac Hyberniciæ Regnis, in vnum cor- pus cum Anglia coalitis, Magnæ Britanniciæ Regis titulum usurpavit. Mansit Patri stabilis & pacatâ, donec vixit, do- minatio; utpotè politicis artibus apprimè imbutus; diver- sa lor-

1650. la sorte Caroli: cui, etsi itidem mite ac tractabile ingenium, cum Rege Gallo per sororem contracta affinitas, cognatorum Principum studia, aliaq; fulcra potentiae adessent; ab intra omnia in convulsionem status Regij, & periculum, verterant. Rex, in causa religionis summo iure aliquid promulgari voluit; adversabantur Ordines, utrisq; pervincendi in contrarium nixus; unde, ex mutua diffidentia, aliquot annorum dissidiū, in bellum definebat. Dehinc Parliamentum, quæ est suprema Anglis Iustitiæ Curia, armis prævalens, Oxoniæ Regem obsidet, ac Scotorum fidem secutum, bello prosequitur: mox cum Hamiltonio infracto partium assertore profligatum, in custodiam pro scelus! abducit. Ex eo successu Thomas Fairfax Exercituum Generalis, cum Oliverio Cromuello Cancellario triumphant; Exercitus prætio corruptus applaudit; Populus miro astu seductus, aut fasciatus, rem suam agi persuadetur; omnes deniq; simulatione deluduntur. Ad proposita paciscendi media, Rex conditiones quascunq; ratas habebat; ex, quod facilius acceptatæ suspicionem, mox metum inieceret; ne, quas necessitas extorsit, temporis opportunitas irritas redderet. Itaq; adpotis copijs, Londino dies Regi dicitur, illis accusationis capitibus. Quod Parliamentum à Rege despiciatui habitum; iurisdicctio eius subsellij annihilata, sprete Edicta & in tollendam sacrosanctæ Iustitiæ domum conspiratum. Cruento item bello, cuius ex Rege causa, involutam Angliam, vexatam Scotiam; Irlandis interim, qui seditione Regnorum unionem convellerent, pravo exemplo indultum. Horum reus peragitur Carolus in Iudicio, quod CL. viris, ex Optimatibus, plebe, ac milite de novo lectis, componebatur. Quicunq; Regi fidi aut Iudicium partes detrectaverant, carcere vel exilio mulctati. Instruita lite, sistitur coram Tribunali Rex; obijciuntur crimina; producuntur literæ, testes, aliaq; instrumenta haud convincentia. Pulsatus interrogatione super obiectis, præter exceptionem Fori & Iudicij, respondit nihil. Fit iterum li-

cis

1650. tis contestatio, producit, requiritur; etiam tūc nihil de iure respondet; nisi iudicem, præter Deum, cui immediatè subsit, nullum agnoscere; infra se positis cunctis, quocunq; titulo magistratib;: nec cuiquam in se ex subditis, sibi in omnes competere, merum ius & imperium. Ita, dum certus accusator non compareret, Populus Anglicanus Delatoris partes subibat, idem accusans & iudicans: ac, quod nullo iure potuit, summā iniuriā destinatum facinus exequitur. Tandem, die XXVII. Ianuarij, in Palatio Wicthal, sententiam mortis immotus accipit. Inauditum sanè facinus, cum ex lure naturæ omnino nefas sit, stare eos ad subditorum Tribunalia, quos Deus sibi Vicarios, populis Iudices dedisset. Etiam Legi Civili processu contrario, perquam iuridicalis redargutio, in Regibus tollitur. Decreti summa fuit. *Carolus Stuartum Angliæ Regem, multorum criminum reum, quæ iudicialiter diluere, dedignaretur, tanquā Tyrannum, Proditorem, Hostem Patriæ, morti addici, ac ut deoletur sententiari.* Ducitur enim vero Rex damnatus in extructum pegma, septem palmos à terra erectum, ubi de innocentia sua disseruit quantum latis; dein, extrema morituri verba fuere, à Mauritio olim Imperatore in consimili tragædia usurpata, *Iustus es Domine & recta iudiciatua* (adebat Carolus,) *qui permittis non raro, ut per iniustum supplicium, commissam culpam iuste eluamus. Fateri & agnosce- re, nunc capitali pœna, talionem à se exigi, ob Thomam Straffordium Proregem Irlandiæ permissu suo capite mulctatum.* Quæ post, condonatâ inimicis offensâ, nullâ ut apparuit imminenti mortis formidine, caput iustitiæ ministro resecandum præbuit; cum se prius in Protestantium Augustana confessione mori declarasset. Exanguis corpus Windsorem, regio sepulchro inferitur, brevi tumuli inscriptione. *Carolus Angliæ Rex. Anno 1649.* Ita tum tumultus Anglorum Regicidio stetit, vix audito sæculis exemplo, posteris detestabili. Reperio, tanti facinoris potissimam ex Religione causam promanasse. Carolus namq; recepto perperam

Y3

ab Hen-

ab Henrico VIII. more, pro capite Anglicanæ Ecclesiæ se gerens, ritus quosdam ac ceremonias observari volebat, gerens, ritus quosdam ac ceremonias observari volebat, mollioris Lutheranismi sequax: obsistebant Calvinistæ, nihil, nisi ex puro Verbo DEI, cultum eius crepantes. Hinc dissidio fomes, regali sanguine extinctus, aut suscitatus. Quod, etsi dolendum, manifestam nihilominus vindictam Numinis detegit; ut qui Sacerdotium Regno confundens, pro Capite Ecclesiæ se gesserat Rex; & Regno & capite privaretur. In cuius indignâ necē, Regniq; internē collisi miserā faciem, non invenuto disticho allusit nostratium quidam.

Cur tam delira præceps ruit Anglia mente?

Nempè, suum ferro messuit ipsa caput.

In Polonia, Annum hunc incepit funere suo Adamus Kazanovius Curia Regni Mareschalcus, rogæ meritis præclarus, bellica minus curæ habuit; antiquā è Grimalio stemmate familiā, vitam splendore Senatorio transegerat. Hunc olim, Vladislao IV. adhucdum adolescenti, adeo percarum fuisse memorant, ut Sigismundus Pater Rex, Filio, ne annulum quidem sibi à Matre datum retinenti, (eum Kazanovio donaverat) prodigalitem exprobrare necessum habuerit. Eā vicissim Civis in liberalem Principem animi testificatione, ut Kazanovius, divendito quantum habebat patrimonio, ætatis Principis angustias suppleret, è privato censu. Vnde, miratus aliquando Vladislao, eius in se affectum, quæsierat. *Itane verò Kazanovius causā sui patrimonium decoxisset?* cui ille. *Sic fortunam meam tecum Princeps coniunctam velim, ut Te favente indigens esse non possim, absq; Te, dives fieri notim.* Post Kazanovium virga Curia directrix, transtertur in Georgium Lubomirium, Minoris Poloniæ Generalem: per merita & casus suos, ut fert lubrica aulicis via, crebro nobis posthac memorandum. Neq; eo tropico fortuna viri stetit, dum in supremum Regni Mareschalcatum, brevi provexit eundem: Lucas quippè Opalinus, supra triginta annos eo functus munere, quo tranquillius ad æternitatem compararet animum,

1650. mum, renunciaverat Magistratus ad tædium exerciti fascibus; quantum reliquum vitæ, LEZAYSCY, (hic imago Virginis Matris in cœnobio Bernardinorum miraculosa habetur) transacturus. Et quidem Opalinio, ne non extremo ætatis, sine honore edecumatus senex ageret, confertur Palatina Ravensis dignitas; Nepoti verò, eiusdem nominis Lucæ, post Lubomirium Curia Mareschalcatu: solitā in emeritis stirpes Regum inclinatione, ut fidem & promptitudinem maiorum, radicitus insertam animis posterorum credant.

Mox, ut fermè Optimatum funera se concomitari solent, Samuel Carolus Korecius in ipso ætatis flore, præclarā a-
Korecki
pud Regem, & Concives famā, rebus humanis eximitur. Ab Olgierdo Lithuanix Principe descendente lineā genus duxit, sanguinis prærogativā Dux, Maiorū sub Coreciorū vocabulo, celebrata fortitudine. Samuelem comprimis avum, annalium testimonio habuit egregiè fortem, & Turcicis præliis diu illustrem; donec in Thomæ Moldavi perfidiæ casses incidens, Ottomanno captivus missus, Bizanti interiret. Memorant, ad aspectum Heröis proceritate insignis ac robusti, attonitos hæsisse Barbaros, dum martiā indolem, vultusq; etiam sub catenis formidatos suspiciunt. De cuius animi corporisq; robore, numeris patrijs compositos versus memini, ad reminiscentiā virtutum Heröicarum reducete modulamine. Neq; Carolus ab avitis vestigijs degener, laudabili in gloriam conatu assurgebat, nisi immatura morte præveniretur. Cuius causa, quod minimè speres, ab imbelli manu provenit; vitam namque connubio stabiliens, inter nuptiales tedas, diris devotionibus, ac incantamenti sublatu, ultimus bellatricis familiæ hæres, lucernam Corecij nominis in se extingui fecit. O curas hominum! ô quantum est in rebus inane! Ad Zborovum bis cæso equo, ac hostium telis penè obrutus, incolumi vitā pugnaverat, quā inter vota & applausus amicorum, à scelestā manu, in thalamo poneret. Ast in hunc Orbem

1659.

Orbem vertitur Orbis; qui sunt, desinunt; incipiunt, qui non fuere; in ordinem mortalitatis nati: admittimus posteros, & postquam bona sæculi vidimus, cedimus venientibus.

Verriginosæ interim Vkraynæ qualis in præsens status, ordo dicendorum enuntiare postulat. Chmielnicius in Vkraynam redux, non eum se tulit, qui fidem & obsequium supremæ potestati præstare teneretur: verum, effræni novæ potentia appetitu præceps, ac maiora indies volvens animo, depresso se loco stare credebat, nisi sui Iuris independenter sterisset. Reputabat superbus homo, ad Zborovum velut in statera, librata sui Polonorumque potentiam: unde, monstratum Orbi, non futile Cosacorum nomen, & amicitiam tanti constare, quanti armis valuissent. Stripabant tres legiones latus, in custodiam, ex probatissimis Cosacorum cooptatæ; circumequebantur ter mille conductitij Scythæ, præter solitam laterali comitatu turbam. Efferebat plebs Russiæ, exitio sui constitutam Ducis felicitatem, victosque *Lachos*, ac perpetuam libertatem iactabat: cum interim imperatâ capitatum pecuniâ, per immites exactores corradere, qui oppida vicosque in quantocius exolvendum æs urgebant. Eo quippe tributo, Crimensi Hano præstitâ bello operâ rependebatur. Addidit Chmielnicius Quinquies Centum Mill: Imperialium, ex privato peculio donarij nomine, in eam repente evehctus fortunæ immensitatem, quæ magnis alioquin Principibus, vix per diuturnum in alta pace imperium, conquiri valeat. Etiam hæc dum non sufficit largitio, populosa municipia Tyræ contermina, (causatus quod *Lachorum* partes læcuti incolæ, & nunc eorundem iuris extra lineam essent) in prædâ ac manubias Scythiis prostituit. Quo nomine innumeri mortales, in servitutem abducti, vel hinc miserrimi, quod apud Barbaros humana mancipia, eò loci sint, quò & pecora.

Pactis in effectum deducendis, negotium dederat Rex Kisielio, iam tum post sublatum morte Ianussium Tyszkiewiczum,

viciu, Kijoviensi Palatino, cum Maximiliano Brzozovio, 1650. Provinciæ eiusdem Castellano. Neque ingrati sperabantur apud Cosacos hospites, quod longa antehac commanione inter accolæ Vkraynæ cogniti, etiam uterque Orientalis Ecclesiæ sacra profiterentur. Istis aggregabatur passim Exul Nobilitas, immemores iniuriæ animos, in spem futuræ admissionis ostendens; cum magnum calamitati fomētum spes sit; & non sentire mala videtur, quem diutina expectatio sustentat. Qui Commissarios Reip: adesse nuntiaret præmissus Thomas Sosnicius, à Chmielnicio oscitanter accipitur; ac mensis spatio detentus, nullo certo responso redibat: præterquam alacrem eum tantorum hospitem adventum præstolari, ut mandata Regis exequerentur; ac se, lopiendis in plebe turbis prorsus invalidum, autoritate quâ venirent, sublevarent. Nihilominus Nobilitatis in possessiones reinductionem differendam suavit, quoadusque confecto Albo, apprehensio bonorum tutior foret: facto inter hæredia, & Regalia discrimine. Itaque, adventantes Commissarij, inter multa non simulantèr cupitæ pacis argumenta, accepti sunt: Chmielnicio literas Regias (credentiam vocant) multo osculo ac lachrymis recipiente, & exactissimè, in omnibus profundum fingente obsequium. Post primos congressus inter convivia absumptos, ubi vacavit, Palatinus de Rege plurima ut potens, & successu armorum invictus; rursus ab innata clementia ut mitis, & benignus, aliisque differebat, per quæ malè sanum cerebrum, æquilibrio suo restitueret. Dein actum, quæ adimplendis pactis serviebant, abundè omnia pollicente illo, modo matricula seu Album militiæ Zaporoscensis conficeretur. Sine quo (aiebat) delegatum pacis negotium, ut nec homo nisi infusâ animâ, reviviscere posse. Quæ verborum modestiâ, prudentissimis viris imposuit, ut Bohdanum naturam, & assuetudinem fallendi exuisse crederent. Itaque Palatinus Nobilitati, quominus se extra lineam contineret, autor est; si lentè festinant mox laribus quisque suis gavisuri. Mensis

Z

vnius

1659. vnus interstitium poscebatur, in quod haud ægrè assensu, substitère ex voto suadentis exules, vel id solum sibi gratulati, quòd extimam natalis soli oram, pedibus contingerent. Interea Chmielnicius ex lemente belli, messem colligebat. Municipijs quæ ad dominos reditura tributa indixit & exegit; alia Tribunis elargitus, aut quos sibi magis obnoxios rebatur, annonæ & pecuniæ corradendis. Involavère illi in Præfecturas; arces, prædia, horrea, apiaria expilabant; pecora ac equireas abigebant; quidquid denique in rapinam cadere potuit, proprietarijs interceptum. Vnde in autorem opima vndique conferebantur, ditescerebatque ex spolijs omnium vnus, tum demum de immobilibus disputabile ius relinquens, postquam quæ auferri poterant, sui iuris fecit. Post Octobrem, evolvebatur alter mensis; cum Palatinus quæritur haud integræ fide secum agi, admissionem realem vrgens quantocius. Bohdanus iterum hæsitat, donec tandem aliquando Kijielium, ut velut Prorex Kijoviam pergeret, hortatur. Ingradientem sequuntur Exules, deploratis penatibus postliminio reddendi: Ostentatur imaginaria reinductio, imperatur subditis obsequium; at vix pedem in possessionibus Heri figunt, cum recalcitrat multitudo, ac non diu exolæ dominationis tolerans, prorumpit in cædes. Studio conservandæ vitæ, relinquunt iterum domos, Kijoviam se recipiendo, ubi negata in vrbe statione, extra pomæria consistere coacti; cum rarò cuiq; buccellam panis, aut manipulum fæni, ex ditionibus proprijs efferre daretur. Interim, aucto in immensum victualium prætio, aut potestate emendi impedita; miseri, si quidquam æris, novissimos in usus reservaverant, emungebantur. Discussio demum sopore Palatinus, intensius in opus curas versurus, accito Metropolitanò Ducem adibat, ac quam frigide utriq; in exequendis pactis, se per id temporis gesserint exponit, ac vrget. *Mea (inquit) in aggrediendo Paëtorum executionis opere remissio; vergentis in extremum ætatis vitium fuerit: in Dux*

quan-

1650. *quanta alacritate, perficiendo negotio te accinges, tantum in Patriam ac Regem, fidei tuæ specimen dederis. Maturandum prom, quo ego pigra senectutis torporem resarciam, ego tu prompti obsequij gloriam merearis.* Ad hæc Chmielnicius; nullam ex se moram paci promovendæ responderet; verum eius negotij molem, prægrandi quærcui consimilem, quæ ut crescat, sæculum absumit. Tum aliquid agere ostendens, vrbani Magistratum, in nomen Regis coram Palatino adigit; in autores cædis Holubij viri Nobilis, recens crudeliter interempti inquirat; ficcarios in vincula raptos supplicio afficit; eâ in factum austeritate, ut incorruptum iustitiæ assertorem crederes. Vbi ad conscribendum Album Zaporovianum devenère; hinc demum Rhodus, hinc saltus fuit. Veterani quidem Cosaci, statum pactis circumscriptum non abnuebant; verum ditionum alienarum invasores; ac, ut quisq; è vulgo turbidior, arridente licentiâ, adscribi matriculæ satagebat: vnde omissorum, processerât ultra verba querimoniarum, ad XL. Mill: congregatis, qui ad pristinum subiectionis statum redire palam detrectarent. Per delegatos ea turba expostulavit cum Duce. *Itane verò desereres suos, ego qui defendere de se meritos debeat; immani Polonorum tyrannidi proderet? Pacis nomen decipulam esse, ac sub specie imaginaria compositionis, enormem latere dolum? quo disarмато ipso ego militibus fideissimis nudato, divisim utriq; intervirent. Caterum si deliberatum Chmielnicio decipi ego perire: inventuros alium, qui meliore fide ego industriâ, publicæ Cosacorum incolumitati attenderet.* Talia plebs à Tyra & Boggo maximè, cui Neczaius temerarium caput, eâ super iniuriâ requirendi Ducis animos fecerat, facilius innuens ab universis quæ singuli nequirent obtinenda. Ad quæ ferociter iacta, Bohdanus, palam formidinem novi motus prætulit: quippè, non vanus suberat timor, ne exacerbata multitudo incuriosum ut rebatur sui desereret: ac scissis substituto alio studijs, per quos in illo apice steterat, eorundem secessione caderet. Quæ inter, resumpto aut ab-

Z 2

iecto

1650. iecto *Regestri* codice, caput scalpere solitus tergiversabatur, identidem Palatino quid revera sentiret aperiens. Nimirum tractatu Zboroviano ad impossibilia se obligatum, indiscreta militiæ Zaporoscensis ad numerum XL. Milliū reductione. Hinc fieri vix posse, ne tanta hominum multitudo albo exclusa, sibi vel Polonis atrox bellum, de novo inferat necesse. Maximè verò delectibus illis Wisnioveciana, ac Koniecpoliana hæredia petebantur: tum, quòd Herōibus amplissimæ per Vkraynam ditiones, ac ideo alienatis coloniis minuendos redditus hostis volebat; tum, quod bellaces viros, si intra meditullium Vkraynæ commorantur, implacabili vtrinq; odio haud quieturos, non vanè pertimesceret. Vnde, quidquid ad istos opulentorum reddituum spectabat, interceptum est. Mliovix quæ Koniecpolij amplissima ditio, pro cineribus tinctorijs qui colorandis pannis elaborantur, (vulgò Potasse,) eo mercimonio in Valachiam venum distracto, ad bis centum millia Imperial: corrasa, in commodum Chmielnicij cessere. Sed quid cineres memorem, recens ex strage crematarum arborum, congerendæ pecuniæ inventum, Septuaginta Koniecpolio interciderant eo bello, maioris nominis, vrbes in Vkrayna consistentes, præter innumeros vicos ac mappalia; ex quibus ordinarij proventus, ad censum ingentis patrimonij, quotannis sumebantur. Ita factum, ut quæ corruptio vnius erat, alterius in acquirendo, generatio esset.

Gieklinski, Wiaziewicz. Ablegatos in Moschoviam retuli, Cieklinium, ac Wiazievicium, in veteri amititiæ vinculo Moscho confirmando. Redierant isti nullo definitè responso; siquidem Dux ille, per legatos exposituram recipiebat, vnde læsum se ac violata pacta prætenderet. Venerant proin, Alexius Turbecius, cum Gregorio Puszkino, comitatu ac fastu insolitis; ipsismet, quod renuntiando foederi adessent famā spargentibus. Nimirum ex destinato Pacem perosæ genti intererat, colorem bello quærere; quem facile nancisci ijs, quos otij tædet, ac ruere in arma deliberatum, Extimulabat

1650. labat Moschum, vniversalis Monarchiæ Russorum ambitus, iure belli acquirendæ; dignum famâ ac nomine suo rebatur, si communium sacrorum causâ belligerans, pro protectore Orientalis Ecclesiæ audiret; insuper metus, ne in atteritam mutuâ armorum collisione Vkraynam, immisso Turca, in ditiones quoq; Moschoviticas, per latissimum Septemtrionistractum diffusas, Ottomanicis armis ostium patesceret. Naturâ ingenijs eorum insita formidine, ut dum tuta timent, impendentibus malis tempestivè provideant. Alta iam inter Magnum Ducem & Chmielnicium, interveniebant legationum commercia, communicabanturq; arcana status, alterutrum tangentia. Id vnum enixè agente Bohdano, ut dum in præmonitionem alterius occulta enuntiat, etiam in minimis fidem secreti requirens, fraudium suarum artificium tegetet. Varlaviam legati aucto Martio venere: quibus introducendis Casimirus Tyſkievicius Pocillator Lithuanix, cum Alberto Wesello Curix Signifero missi, extracto per salutandi officia die, ut carpentum Regium, quod honori magni Ducis præmitti solet, inscenderent, ægrè impetraverant; Moschis identidè an Regius curro esset, multa sedulitate sciscitantibus. Isti, dum per viam colloquuntur cum Tyſkievicio, filuit Wesellus, magis idiomaticis eorum intelligens, quàm ut sermones sociare posset. Displicuit enimverò silentium Moschis, apud quos loquacitas pro sapientia est. Proin Puszkinus, eccur taceret percunctatur? Ille, quòd non probè idioma calleret, tacere se malle respondit. Moschus dehinc subinfert. Cur verò te (sermonis nostri ignarum dicere debuit) stultum ad nos Rex miserit? Ad quæ Wesellus in primo motu vix sibi temperans. Non ego (inquit) stultus, sed ad stultos missus, cum quibus currulis minister meus, quòd idiotissimi vestri non experts, deducendi honore probè defungi posset. Excivit promptius responsū meditatam legatorum iram; vnde, velut lacerati iurgio fontent, non Wesello modo, sed ipsi Regi indignari ostendebant.

1650.

bant. Convocârat subinde Rex Varſaviam è Senatu cõ-
plures, quid extra ordinem legatio illa adferret, excerptu-
rus. Palsim indicendo bello veniſſe ſpargebant; quæ ve-
rò faſtiditæ pacis cauſa nemo aſſequebatur, eſſi facili con-
iecturâ, ex rebellionẽ ignem ſuſcitari. Quippè, ut occiduſ
nobis ſol, Antipodis oritur; apud quos item die noſtra nox
eſt: ita ſeditioni in ſecuris metus, in metuendis conſiſtit
ſecuritas. Dato legatis publico, poſt prolixam Titulorũ
Magni Ducis recapitulationem, violatam eius dignitatem
quærebantur. Quod Proceres Poloni, ſcriptis ad Boſaros
(ita Senatum ſuum appellant) Moſchovia literis, indebita
vel baud ſufficienti titulorum metodo, iniurioſè tanto Princi-
pi detraxiſſent. Iam à Regni Cancellario, habitam Romæ ad
Pont: Max: orationem, quâ Vladislavus IV. univerſi Aquilonis
victor, ac iure belli Moſchovia Dux dicebatur, Regum Ecclẽ-
ſiaſtem Ciecifoſovium, multa in gentem probra, dum Schyſnati-
cos vocat, effutire. Publica item diffamaſi ne traduci, per li-
brum Twardovij Poeta Leſna impreſſum, quo devictam à Po-
lonis Moſchuam, infame iugum ſubiſſe autor eſt. Neq; retice-
bant qualiter ſalutatorio congreſſu, accepti, Weſellum le-
gatis impropèrante arguendo. Conſiciebant ex præmiſ-
ſis, violatum à Polonis fœdus; ac læſa fœdera per contume-
lioſè tractatam Ducis ſui Maieſtatem, quem Deus ſuper al-
ios Reges & Monarchas, amplitudine imperij & opum e-
vexerit. Hæc Moſchi. Non alias magis ſuâ ac Reipublicæ
iniuriâ Regem Caſimirum indoluiſſe ferunt; dum adeo
procaciter inſultat, malis noſtris erecta gens, & in occaſio-
nes nocendi intenta. Tunc quidem ſpretâ temeritate ver-
borum, æquanime tulere reſponſum: cùm ambitio, ubi te-
mnitur, in ſeipſam mordax eſt; ſi iraſcare, perviciſſe vide-
tur. Albertus Radivillus Lithuanix Procancellariſ, ad capi-
ta propoſitionis, in eum ſenſum reſpondit. *Rempublicam
Poloniam perpetui fœderis, & amicitie iura, cum gente Mo-
ſchorum, ſacroſanctè colere: teſtari id Polanoviſenſem Conven-
tum; quo in gratiam pacis, per amplexu Berezynam tractu,*
cum

Cieci-
ſzowskiTwardo-
vski.

1650.

cum diſpendio limitum Regni deceſſerit. Quid ultra peterent?
niſi præmeditato diſſidio, viam bello aperire intendant? Si ti-
tulorum imminutio adeo læſit, ut in cauſam belli prætendatur;
diſcutiendam venturiſ Comitibus cauſam, ac re iudicata, ſententi-
am reis (prout de iure venerit) ſubeundam. Eſi errata titulo-
rum, magis ad imperitiã Styli Roxolani, quàm ad ſtadium la-
dendi referenda, nemo ſanus negaverit. in libros typis impri-
mendos, cœnſuram Regi non competere: Eccleſiaſticam curam
eam; neq; tanti crimen eſſe, ut aliquot literarum apices, rum-
pende paci, ſufficiant. Vladislav IV. Moſchovia Ducis titulũ,
Electione gentis, non Oratione Oſſolinij collatum li met, eumq;
biennij ſpatio uſurpatum, donec ex conventionẽ pactorum abdi-
caſſet. Reliqua pro inanibus ſcrupulis habenda. Compilarent
& Moſchi Annales ſuos, ac pro libitu imprimerent: nequaquã
Polonos, adeo ſeverâ criſi in faſtos eorum animadverſuros, ut
aliquot iota, per incuriam, aut atramenti defectum omiſſa,
ſanguine humano elluenda vellent. Mox legatis Varſaviæ tan-
tiſper denunciata mora fuit, quoad internuncius noſter,
pertentando Ducis animo miſſus, Moſchuâ rediret. Ad
indictam manſionem incuſare fidem liberi com meatuſ
fractam: eſi non immemores, ſub Demetrio, noſtros bien-
nio donec reſponſum datur, Moſchuæ detentos, non ideo
tamen violati gentium Iuris poſtulaviſſe. Etiam faſtum e-
orum depreſſerat, quod dum ſubſiſtunt Varſaviæ, prodie-
rat à Mareſchallo edictum, omne commercium, indigenis
negotiatoribus inhibens, niſi ſingulari eiufdem Magiſtratuſ
permiſſu accedente. Solent namq; illi, in comitatuſ le-
gatorum inſtitores recipere, qui à promercalibus immunes
telonei, venundatione mercium quæſtum faciunt; parte lu-
cri ijs decedendo, vel potius legatis ipſis mercatuſ exer-
centibus. Ad bis centum curruſ onuſtos, tum adduxerant.
Aſt, ubi vetitum inſtitutoribus negotiari, inviti Moſchi vena-
lium ſarcinas claudebant, ad ſubductum lucellum mur-
murantes. Equidem, ſicut aqua multo igne ebulliẽs, le-
ni oris ſpiraculo deturgelcit: ita non luſta verborum, non
oppo-

1650. oppositi animi vi, quam modesta industria, & artibus egregijs, superbiam rectius viceris.

Subsistentibus Moschis Varaviae, venerat à Scytharum *Hano* Musztaff Aga, militari vir animo, & quod in illa barbarie rarum, moribus compositis. Principis ille sui nomine compellebat Regem, ut mutuo sociatis armis, bellum in Moschum ambobus iniurium, verteretur. Nihil è re nostra opportunius accidere potuit; nam, seu belligerandum esset, non temnendum offerebatur in provocatorem virum adiumentum; seu redintegranda pax foret, multum ex societate tali, in aversionem belli interni, apparebat commoditatis. Confirmabat constantem *Hani* amicitiam, è Taurica redux Denhoffius: post quem Bieczynius Regis Internuncius, afferebat, præter devinctos barbaræ gentis animos, etiam in tribuenda captivis Ducibus libertate, Hanum non usque adeo difficilem videri. Eos siquidem tradi sibi Turca volebat; renitebatur Scythæ ne redimendorum pretium intercideret; in Poloniam si quantocius lytrum exolvitur, haud imprompte dimissurus. Super hæc, si de Moscho discordiæ manifesto, Rex iniuriam armis ultum itur C. Mill: Scytharum, Regia mandata quocunque verterentur præstolari. Ipse verò Internuncius, ubi contigit in Aula aspicere; aut per viam cum Moschis congregari; admodum capulo acinacis manu improperebat; Capras barbatus esse, ac Phrygionissas sub virili pilo, segmentandis peristomatibus natas dictitans, pascim ac indignanter; quò in nos, & bellum studia non ficta, testaretur. Adeo gens armis innutrita, non molli otio, aut illecebris hebescit; non dispēdiosis stativis grave incolatui respirium quærit; sed continuo motu & actu, bellis, velut Salamandra igne, vivit ac subsistit. Ex bello seges, ex bello melsis est; pro spicilio manubias quærunt, melius docti ferro merere hostium capita, quam aristas. Inde inter eos, quanto quis inter arma melior aut strenuus, tanto opum auctior, & rem familiarem ampliorem reddit. De eliberandis militibus Polonicæ

Denhoff.
Bieczyn.
ski

1650. nicæ Ducibus, non verbo-tenus narratio stetit; nam mox Potocius, ac Kalinovius Patriæ ac penatibus restituti fuere. Sanè ingens Dei beneficium, exitus de Ægypto tantorum virorum; cum & Chmielnicius multa largitione enixissime instaret, retinendis: & Aula Turcica præconceptionem in nos bellum meditans, traditionem illorum apud Scythas licitaretur. Gnarus talium Moschæ, Chmielnicij cuncta referentis indicio: ac hinc fortè evenit, ut formidolosa sociandorum in se armorum mole deterritus, per ablegatum Regis Galinium, restringebat mandata priora; legatis data in conditionatâ belli denuntiatione: nempe, si detractionis titulum rei, actione pulsati puniuntur; ac in reliquis rebus, prætensionibus, ex veteri formula satisfit à Polonis, ita factam testam pacem servare velle: sin satisfactio negligitur, tum demum illatam iniuriam armis depulsurum. Quæ, ut legatis cognita, mox damnata priore immodestia, compositos aliam in speciem animos tulere; simulque ad amica utrinque colloquia descensum: Moschis identidem, quòd Barbarorum arma in illos, qui Christiani essent, sollicitare nostris, quòd maculoso patrocinio rebellibus illigati, ac nullâ pactorum curâ refoverent seditionem, exprobrantibus. Demum, comiter Regio convivio excepti, donisque (quæ illis dare mos, ut recipiant) ad suos cumulati redire.

Rex à Moscho in bellum provocatus, à Scythæ in Moschum stimulatus, inter geminum defensionis, & oppugnandi Martem neutri accedens; unum metu in servanda ad tempus pace continet; alterum obtentu foederum, distinet. Probè gnarus, patrando bello plus virium; retinendæ paci, plus iustitiæ requiri. Has utrasque gentes, Scythas nempe & Moschos, etsi multum inter se infestas, præhensabat. Chmielnicius; iam unius patrocinio erectus, alterius mox erigendus: quæ, dum ambæ in Aula nostra negotiantur, etiam ille æstimato in præsens statu, rerum specimen fidei suæ per Internuntios (*die 3. Maij*) exhibebat. Rei nucleus, in oblato Albo, seu *Regeſtro* Colacorum, iuxta transacti-

1650.

Potocki
ac Kali-
nowski
Duces
Exercitu

Galinski

1650. onem Zborovianam Regi approbando; quo in sexdecim legiones militia Zaporozcensis, stabili in posterum obsequio, ac meliori Ordine Reip: militatura, continebatur. Quibus verò sub Tribunis, & quantos delectus, vnaquæq; legio complexa, memoriae causâ adnotabo. Prima erat ipsiusmet Pratoria Czechrynensis, cui imperitabat, Theodorus Iakubovicius constans militum Num. 3189. ; Czerkassienfi, Ioannes Woronczenko, Num: 2989. ; Kaniovienfi, Semen Pawicius Num: 3120. ; Korsunenfi, Lucianus Mozyra Num: 3472. ; Humanenfi, Iosephus Głuch Num: 3083. ; Braclaviensi, Daniel Neczay, Num: 2072. ; Kalnicenfi, Ioannes Fedorenko, Num: 2046. ; Kijovienfi, Antonius Adamovicius, Num: 2008. ; Pereaslaviensi, Theodorus Loboda, Num: 2015. ; Kropivnicenfi, Filon Dzedzalyus, Num: 2053. ; Ostrenfi, Thymothæus Nosacz, Num: 1938. ; Mirhorodenfi, Maximus Hładki, Num: 3158. ; Pułtaviensi, Martinus Pułzkarenko, Num: 2783. ; Nizinenfi, Procopius Szumeyko, Num: 983. ; Czerniechovienfi, Martinus Niebaba, Num: 996. ; Hæc summa in præsens albo comprehensæ militiae Zaporozcensium,

Iakubowicz.
Woronczenko,
Pawicz.
Mozyra
Głuch,
Neczay.
Fedorenko.
Adamowicz.
Loboda.
Dzedzaly.
Nosacz.
Hładki.
Pułzkarenko.
Szumeyko.
Niebaba.

Grata hæc Regi, si in finem constantia perdurasset. Etsi nonnihil considerationis iniecerant subiunctæ supplici libello appendices, quibus Internuncij vrgere iussi, *Unionem* per totam Russiam, ut omnino Rex tollendam procuraret ex pacto: simul, quod in præsens Crimenfi Hano contra Circassios auxilium, requisitus Chmielnicius misisset, excusabant. Facile intellectu erat, tam prætractè concussionem immeritæ vnionis peti, nequaquam Regi Orthodoxo concessibilem: quàm præposterè in Circassios auxilia Hano, submissa excusari: quorum alterutro tam factò, quàm faciendo, maiestatis vim seu irritabat, seu experiebatur perduellis. Cæterum, Circassij sinum Carcinitum incolunt, originem ex Colchide ducentes; nunc, ut cæteri in Taurica incolæ, Scythi tributarij: adusq; gravi sub iugo habentur, ut capitibus liberorum, servitutem redimere.

necef-

1650. necessum habeant. Ex ea gente olim Mamaluchos oriundos Historiæ tradunt, qui diu Ægypti opes, ac Persicam potentiam tutati, tandem Zelimi Turcæ prævalentibus, armis concidere. In hanc diem retinent aliquod Christianismi vestigium, multis ad Machometi ritûs descendentibus. Mirum dictu, quàm alacer in submittendo auxilio Cosacus; nno solum ut mutua opera Hanum, demereretur, verum & Turcæ ostensurus, non fluxa fide aut ignavo partibus accessu, in causam descensurum: qui nunc Ottomanni clientem Scytham, eo conatu ac discrimine adiutum irer.

Quos inter curarum æstus, cumulat Rex primogenita prole; Filiam enixa Regina; cui, ad lavacrum regenerationis assistente CAROLO Principe Patruo, inditum nomen ANNE THERESSIÆ fuit. Die Mariæ Magdalena lucem primam aspexit infans, multo parentum gaudio, ac tota Polonia fecunditati Regiæ per exhibitos ubiq; triumphos, applaudente. At ille ros solatij, fati inclementiâ adustus, subito exaruit.

Malè humanis ingenijs consuluit natura, (vbi depravato animi habitu agimur) quod non ad parva & præsentia, sed ad futura eaq; abrupta cupiditatem intendamus. Eadem animi passio in præsens Chmielnicius transversum egerat; adeo mutatione subita, ut qui primis Maij, per missos Varsoviæ Internuncios, nihil videbatur omisisse, testatæ erga Patriam fidei; idem, ne mensis quidem interstitio sibi constans, hostilem contra Rempublicam animum profiteretur. Etenim Metropolitano, ac Kisielio frustra retentantibus, Kijoviâ abierat. Osman-Agam Czauzium ab aula Turcica venientem Czechrynæ excepturus; qui cum Cæsaris sui nomine, amicum & locum Imperij Ottomanici appellatum, in excutiendam omnimodè Regis Poloni subiectionem, stimulabat: exhibitis in id rei à Præsidi Silistriæ codicillis, brevitatem Imperatorij mandati supplētibz. Addita verbis dona, Toga palmata, Ensis capulo e-

A a z

burneo,

burneo, Vexillum caractere lunæ notatum, clava deniq; militaris imperij insigne. Duo Czauzius occultos inter sermones vrgere creditus; nempe vt Vkrayna Vasallitij iure, in patrocinium Turcæ; eidemque illi Camenecum Podoliæ, in pignus fiduciarij obsequij consignaretur. Quoad primum, non diu deliberavit Chmielnicius; nihil hæsitans, super exuendâ vni, dandâ alteri fide. Camenecum, acutus fallendi, tantisper in arcano habendum persuasit, quoad Commissarij Polonorum (quos perurgendo in Turcam bello adesse, vafre imponebat) imagine pacis delusi abirent: tum demum, imparatam urbem facili negotio capi posse ostendens. Ita, sualum ac donis cumulatam convicijs sobriæ mentis Barbarum adhibet; ipse, ingentes crateres, in nomen Imperatoris exhaurit; nihilq; non agit, vt amicum ex asse simulet; facili apud incuriosum credulitate, & futili officio fidem metiente.

Comperta hæc, Kisielium graviter perculere; non vanè præparatoria novo bello cudi prævidentem; cum contra datis ad Regem literis, Chmielnicius in fide stabilem, & omnia in pacem prona, spondentis in modum nuper perscripisset. Proin, intimius explorandis rebus, celeritè submisit Gregorium Kisielium Fratrem; qui superveniens Czechryniæ, ipsomet Bohdano susceptum Turcæ Patrocinium, velut quoddam honoris complementum iactante, ingenuè factum improbavit: identidem obsecratus, vt talibus desisteret, quæ in præiudicium Regni, ipsiusque Maiestatis apertam vergerent iniuriam. Quippè vir, æq; religioni, (quam Græcâ profitebatur,) ac libertati anxius; generosè differebat. *Investituras Feudi, ab Ottomanno acceptare Provincias Regni in protectionem externam dedere; Legatos à vicinis etiam hostibus recipere; quid nisi meram iuriû Sceptri usurpationem esse? & penitus abdicatæ fidei argumentum. Quàm nunc volupè Turcis, inter Cosacos versantibus, intimas eorum vires scrutari, protectionem pollicendo; donec intronissit, prout in Hungariam sub Solimanno dicerent; Veteres*

migra-

*migrate coloni. Quod, si ex materia insalubri, theriacam conficere velit, Dux retento tantisper Czauzio, acceptati ac remittendi eius rationes, à Rege perquireret. Hæc à viro ingenuæ libertatis, dici sibi adeo impotentèr tulit Chmielnicius; vt non Poloniam modò, sed Romam quoq; & quidquid post illam nomine Christianitatis audit, se Turcæ traditurum, ebrio fastu minaretur. Aderant simul cum Kisielio, multorum Procerum, quibus in Vkrayna ditiones delegati; officia venerantium, & pro tribuendo in propria aditu, donascentes: hos omnes mentis impos, in instanti strangulare iussit, exploratores dictitans. Neq; segniùs quàm mandatum erat patraretur facinus, nisi Wyhovius, concessibilem à temulento, ad sobrium, appellationem ratus, vim in in crastinum inhibuisset. Post vbi crapulam sopor discussit, Satin, salvus Kisielius esset percunctanti? vbi acutè custodiri relatum; limine abscedere lictores iubet, præcocem excandescentiam, cui ab ira & multo mero impar esset, obtendens. Dissimulatâ iniuriâ Kisielius, multis iterum, iterumq; vt resipisceret agebat; ast nihil profici suasionepotuit; imo præsentem illo Czauzius expediebatur, eo palam responso. *Ab Duce Zaporoscensi ac omni Cosacorum militia, Turcarum Imperatorem, in supremum Dominum ac protectorem adlegi: profiteriq; se, resq; suas in potestate Porta Ottomanica posthac & semper fore. Hactenus Pacta ad Zborovium inita valere.**

Sub ipsum torridæ æstatis finem (*die 9. Augusti.*) moritur Georgius Ossolinus Supremus Regni Cancellarius, ætatis cursu, in Annum supra LV. vergente. Sub Vladislao Polyticis artibus floruit; obitis legationibus clarus; vnde accessit experientiæ vis, & per potiores Europæ regias, exercita dexteritas. Siquidem, Romana ad Urbanum VIII. Britannica ad Iacobum VI. Germanica, Veneta, Hetrusca, aliæq; in experimentum excellentis qualitatiscelsere: vbiq; ex dignitate gentis, ac Regum peractæ. Neq; sui negligens, dum honores quos externi Monarchæ collatiti-

A a 3

js titu-

1650. is titulis instruunt, aucupatur. Etsi revera talia cum Traiano parietariam herbam, aut cum Symbolista Magnificū Nihil dicere liceat. In sepulchrali quidem lapide, post enarratam meritorum Synopsim, subdebatur velut Palmae exantlati laboris decus. Post alia.

*Tot laboribus venierunt isti, quos tumulo incisos legitis tituli,
Trium Polonia Regum sunt, data meritis ornamenta.*

Quibus

VRBANVS VIII. Pont: Max: Ducalem.

FERDINANDVS II. Rom: Imper: Principalem.

Superaddidēre Tyaram.

Vt suum, quā latē patet Christianus Orbis, Civem,

De proprijs agnosceret insignibus.

Non vni Regno vixit, Non vni ast eheu cecidit?

Const. 1655. Inde non deerant in Libera Repub: quæstus multorū, æqualitati metuentium; vt prohibitiva deinceps lege cavendum foret, similia externorum Principum crepundia postulare, acceptarevè. Cæterum Ossolinus, sub Ioanne Casimiro, militaria tentavit; maior togato in pace visus. & consensu omnium militaris imperij capax, nisi imperasset. Certè odia publica in imminentiam viri, velut in scopū collimavēre, vt fermè semper fulminat invidia, quos norat fama. Tenuit Regum liberalitate, præter illustre Cancellarij munus, cōplures amplo reditu Præfecturas. Nam, si cui, regia cū alite lucrosa venatio, eis certè baiulo est, & custodi. Illi primitias (vt vocant Vacantium) hæc volucris defert; illi opimiora largitionū conquirat; is demum (quæ boni divisoris ars) aut pro se agit, aut pro alijs, efficaci commendatione impetrando. Quippè, apud Reges nostros, *Panis benemeritorum*, non prostat venalis; sed prout virtus aut merita, cuiusq; ita honores & præmia, ex iusto & æquo distribuuntur. Hinc Cancellarius proximior lateri tribuētis, & velut sub manu subsistit ea, penes quam iustitiæ distributivæ lanx est, & donandi arbitrium. Erat Ossolini-

us, cxi.

1650. us, eximijs à natura dotibus felix, industriā felici, eloquio prompto & sublimi; vt iuremeritò sui temporis Oratorum princeps haberetur. Aderant fortuita, decor vultus, Statu- ra procerior, simul & cultūs magnificentia, venerationem conciliabant. Neq; illi acquisitæ opes, intra sæculi vsum steterè. Etenim superante privatum sumptum impendio, miraculosæ imaginis DEI PARÆ, in Claro Monte Aram, in augustam quam conspiciamus formam, elaborari fecit. Itē Clumuntoviæ avito hæredio, Basilicam spectabilis artificij, cum foundatione Collegij Canoniorum orsus, à fato præventus imperfectam reliquit: vt meritò conqueri liceat, non hominibus tantam, sed inanimatis quoq; operibus, gravem imminere sublato autore orbitatem; dum non æq; in sacra aut publicum animati successores, malunt ostendere incepta, quàm perfecisse.

Post Ossolinum, quisnam muneri substitueretur? ambiguum aliquamdiu mansit: intenta Aula omni, & prout quisq; optaret, hunc vel illum destinantibus. Mox, sudat concurrentium ambitus, quisque renarrat merita, ac conquirendo suffragio, ostentat pares muneri qualitates, Principi, aut qui iuxta latus. Prodit interim libellus accurratè scriptus, *Candidatos* in comparisonem ac trutinam vocans, graphicā cuiusq; descriptione. Legi tunc ego, neq; hisce pagellis, interserere gravabor. Ordiebatur quisquis ille Thesis. Cessit satis Regni Cancellarius, cuius bonitas etsi in controverso nonnullis, magnitudo omnibus inconfesso est; ob idq; operosum de successore iudicium, nisi quis paria antecessori talenta attulerit.

Primus, Candidatorum Illustr: Castellanus &c. Innocentiā vita ac liberalibus studijs, Patriæ commendatus: etiam quòd ob externarum rerum peritiā, ad Tractatus Sueticos destine- tur. Eidem, Principis Caroli vetus clientela, Archiepiscopi Gnesnensis consanguinitas, Familiaritas Vice-Cancellarij Lithuaniæ, qui in Historia eius palmam præripit, animos addunt.

Secundus Illustr: Palatinus &c. Magna subnixus Parentel-

la.

1910. la, certum est; tum recentis legationis Gallica merito, denique, aurâ Nobilitatis valens, habet auctoritatem sperandi.

Tertius, illustr: Pocillator Regni &c. Quem longa rerum experientia, merita in Patriam, Antecessoris iudicium, emerita bello etas promovent, & consensu monstratur.

Quartus, Mag: Capneus &c. Florida insignis etate, acrimoniâ ingenij, sermonis elegantia, splendore vita conspicuo. Reliqui Terentiani Eunuchi, à quibus nec speres, nec mesuat. Hæc Thesis. Hypotheseim ut in adiuncto fuit, pono: quâ tum pro literato munere literis velitatum.

I. Homo probus est; sed hic Polyticum non Theologum formamus: Virum acrem Magistratus desiderat. Quorundam verecundia non facit ad Aulam; studia in umbra nata, non alibi se iactent; aliud plectrum, aliud sceptrum. Historici opera utilis est Reip:; sed de saculo dicturus, pingui otio fomentando ingenium, non est abstrahendus, ab erudita contemplatione sua. Eiusmodi scriptoribus quò fides adhibeatur, strepitus Criviles penitus sunt fugiendi. Quòd, si verum fateri necessum, homo is novus, idcirco requisitam in Republ. animi presentia, habere non potest. Quòd si populi captabit auram, formidolosus Publicola; si Regias asseret paries, sine fructu & auctoritate Regulus.

II. Generis & Originis contemplatione, magnificum Aula nomen inducet, & debitum pro beneficio interpretatus, largitorem agrè agnoscet; auctori suo gravis, &q; populo invisus. Supercilio ac parentelis valens, ex se omnia posse arbitrabitur. Genius quoq; eius probè dispiciendus, ob meditatam quandoq; inobedientiam; & parcat, etsi non agnoscit, fragile est ingenium.

III. Dignitatibus ornandus, non officijs onerandus. Vidimus iam fractum laboribus hebescere, quis fructus, si in ipso curarum aestu, ac rerum molimine labori & etati succumbet. Considerandam quin etiam, baud affluentem rei domestica copiam, ad hæc prolem numerosam. Felix genitor si tam fecundus non fuisset. Quòd si ad prædam sonitumq; lucelli irabentur suffragia Cancellarij, vel ex tropicis prioris Aula didicimus;

neve

neve studeat aliquando inxissus Principi, Magistrum agere.

IV. Neq; ex tam magna Familia, ut seipsum miretur; neq; tam humili, ut contemnatur. Iter medium, inter præruptam contumaciam, & deforme obsequium tenere sciet. Ingentibus inimicis superstes, non solum quantus, sed & qualis demonstrat. Expedit enimverò, ut post tanti in Republica Ministri decessu, Aula eclipsim non patiatur. Venient externi, eundem magnificentia domi splendorem invenient, nulla qualitatum, nulla forma mutatio; expeditus tanquam è tripode sermo, & curvis nationi familiaris. &c. Talia, occultè primò, ut quisq; curiosior sparsa, mox cunctis patuere. Nec fallam trutinam constitit, Hieronymo Radziciovio Łomzensie Præfecto, in administrationem sigilli minoris vocato, deferente munus Principe. Occultis tunc inclinationis Regiæ causis, ex ætatis maximè (ut tum vulgatum) ratione, quòd maturiores annis, imperfuasibiles Magistros agant, ætatis fiducia. Fuere, qui Leszczynio Regni Procancellario tribuerent, ad quem tum alternante vice, supremi sigilli cura redibat, eum sibi collegam adsciscenti; qui annis ac rerum usu, in comparisonem veterani veniens, longo intervallo qualitatibus eius decederet. Verum sua quandoq; fertilitas arboribus nocet; deglubetur confestim candido vellere Agnus hic, & qui nunc ad invidiam multorum vberè pascua lascivit; mox ad commiserationem marcidus, lana sua spoliabitur; quæ in tempus memoranda manent.

Ossolinium Cancellarium morte prævenit Andreas Szoldrscius Episcopus Poznaniensis. Cui Cathedra in illa successor datus Casimirus Florianus Dux Czartoryscius Canonicus tum Cracoviensis; non modò extra ambitum præfulatus adipiscendi, sed ne cogitans quidem. Enimvero, adhuc tum supererat ex parte aliquid prisce integritatis in Aula, ut non hominibus honores, sed honoribus homines darentur.

Inter hæc per Vkraynam intendebatur Hymænei Valachici curæ, quarum cedarum fumus, non modo regiones

Bb

cas

1910.

Radzie-
iowski
Præfect.
Łomzé.

Szoldr-
ski Episc
Poznan.

Dux
Czarto-
ryski.

1650. eas in præfens offudit: Verùm sequentibus annis Basilij Palatini fortunam, ac dominationem adulsit. Haud incongruens reor, de Valachia, quoniam se nunc, & posthac crebrius rebus nostris immiscet; simul & Nuptijs flagrantissimè tum agitatis, pauca subnectere. DACIÆ nomen his olim regionibus tributum constat, quarum citerior *Valachia*; vltior recepto inter accolæ nomine *Multany*, dicuntur. Vtrisq; Turca Præsides imponit, cum antea Moldavus sub fide Hungari Regis; Valachus sub clientela Polonorum perdurarent. Italicam originem iactant magis quam deducunt, à Flacco Prætorè Romano Flacciam; hinc detorto vocabulo Valachiam dici, contendentes. etiã manente aliquo in idiomate illorum, corruptæ latinitaris vestigio. Sacra Christiana profitentur, multum ab Ecclesia Romana diversa; & quamvis ad Græcorum institutum accedere ostendant, etiam his, in plerisq; sensu & ritibus difformia. Qui præest, *Woda*, ac si Palatinus dicitur, dominaturq; suis despoticè, rarò admodum exemplo; vltò dominatus in extrema vitæ continuatus, à quoquam proderetur. Familiaris quippè populo, à fide lubrica nervus, ac in ferendis Præsidiis animi inconstantia adeo, ut apud conterminas gentes, Valachicus dominatus, coturnicum venatione haud durabilior, in proverbium abierit. Illi etiam ut cæteri Sarmatæ Equitatu gaudent, etsi miles eorum prædari melior, primo incurfu aliquid valeat; statario prælio, aut in vniversum bello, haud quaquam sufficiens. Medium regionis fluvius Moldava interluit, à quo nomen genti recentius inditum. Dislimitat à Polonico latere Tyras, alias Dniestr rapidus amnis; qui, ex Alpibus Carpatiis ortus, vbi diffuso terrarum ambitu multos perennesq; amnes absorpsit, tandem in lacum Ovidij, ingenti ostio evolutus, hinc ad Turrin Neoptolemi, quæ hodie Mōcastrum est, in Pontum Euxinum exoneratur. De Ovidio has inter gentes olim diversato, pleriq; fabulas autumant, cum tamen ijs locis exulasse, Elegiæ eius testentur; & vocabu-

1650. cabulum lacus Ovidij, à celebri Exulis nomine inditum, vero simile fuerit. Certè Patrum memoriâ, dum illac militia nostra signa circumfert à Woynovio Equite, inter maceries ruderum, lapidem inscriptione tali inventum, Starovolscius prodit.

*Hic situs est Vates, quem divi Caesaris ira,
Augusti Latia cedere iussit humo;
Sapè miser voluit patrijs occumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.*

Neq; fidem antiquitati assero, relinquens integrum iudicium Philologis: affricent illi, si vacat ad Lydium veritatis lapidem.

Valachiæ tum præerat Basilij Lupuli, firmato in illa gente imperio; ac solerter partis opibus, non indignus. Chmielnicio visus, in quem crescentem potentiam reclinaret. Huius itaq; Filiam, Thimothæo primogenito uxorem destinat: etsi missi semel atq; iterum proxenetae, nihil ex voto precantis retulerant; Palatino haud integrum sibi in eiusmodi fœdera, inconsultâ Portâ Ottomanicâ, descendere obtendente. Etiam Virgo maculosum rebellioneprociū averfari credita; cum Demetrius Dux Wisniovecius oblata eius coniugij spe, lassos, incognitus veniens. Dumna (id virgini vocabulum) notitiam adeptus, etiam affectum præceperat, florente ætate ac Ducalis stirpis claritudine, Thymothæo potior. Vnde Pater, ac Filius Chmielniciij temni se indignari, apud Aulæ Turcicæ Summates, initæ cum Polonis conspirationis insinulavere Palatinum: hinc maximè ducto argumento, quod is obtento pro se posterisq; *Indigenatu* Regni, etiam traditâ recens Radivillo Duci maiore natu Filiâ, infra se poneret Turcas, omnem spem in sinu ac fiducia Polonorum collocando. Non ingrata hæc Turcis, pro avaro gentis more, si grandis quercus subvertitur, opima spolia sibi destinantibus. Neque tanti ruina Valachi æstimata, quanti constaret, si Cosaci in subiectionem Portæ Ottomanicæ pertracti; haberentur aliquan-

1650.

Woyno
wski.
Staro-
wolski
Scri-
ptor.

1650. aliquando non ineptum aggrediendæ Poloniæ instrumen-
tum. Vetere augendi eius imperij arcano, cui internæ vi-
cinorum collisiones, in stabilimentum Fortunæ vertunt.
Meditante Nuprias Chmielnicio evenerat; ut Scythæ, desti-
nata in Moschoviam irruptione, per campestria Equos a-
lerent; à Polonis in id belli socianda arma, adhuc dum spe-
rantes: etiam Cosacis subinde à Noradino iussis, in com-
munem hostem expedire arma. Hic labor hoc opus in-
cubuit, Chmielnicio eam offendendi Moschi necessitatem
solerti eludere industria; simul & Scythæ iubentis autori-
tatem fartam rectam tueri. Recurrendum proin fuit ad
suetas artes, qualibus refertum eius ingenium. Itaq; indi-
cit in bellum expeditionem suis, rem armamentariam re-
censet, legiones contrahit, ipse propediem moturus, tanta fe-
ssinatione, ut ruere diceres. At, quò destinatum fulmen
erumperet, aperiebat nemini, præterquam persuaso Scy-
thæ: paratus illos ad mandata Noradini verti. Nihil Barba-
ris morâ ac evulgatione arcani detestabilius, ut qui consulta
factis iungere sueti, expediti agunt, quàm minantur. Ne-
que tum reticentis, consilium Chmielnicij improbavere:
Noradino in Moraviensem tractum, quâ isthac in Moschu-
am itur intento, suosq; donec reliqui traiciunt Borysthe-
nem operiente. Cùm interim machinator, telam medi-
tati doli hinc ordiretur.

Postquam ex Taurica Potocius Exercituum Generalis
obtenta libertate evenerat; post breve fractæ valetudini re-
spirium, capeffendo armorum imperio se accingentem;
non tantum nobilissimi Tribunorum concurrento saluta-
vere; sed, ut quisq; è militaribus meritis aut stipendijs cla-
rior, ad ordinatum imperium lætus, redditum plausu & vo-
tis prosequeretur: insitâ militi nostro erga Duces reveren-
tiâ, ut nullo minus quàm imperantium mutatione gaude-
ant: nec sequiore fortunâ ab ijs alienentur. Affectum ori-
ri inde crediderim; quòd militia Equestris, tota Patricijs cõ-
stans, libentissimè obediât Præfectis; quos, paritate generis

æqua-

1650. æquales, Magistratus tantum ac virtutis titulo superiores
agnoscit. Etiam Duces, etsi in speciem severitatem præ-
ferunt, magis tamen amore erga concives feruntur: probè
scientes, ad lene imperium obsequentiores; & qui alacrius
iniuncta exequantur, quàm iussa. Enimverò Generalis
contractas ad Camenecum legiones, dum in hostis armati
molimina intentus castris continet; submontani tractus
accolæ, latrocinijs suetum genus, invadendis per noctem
castris consilium cœpisse comperiuntur. Per confragosa
ij, (saltus Nedoborij, latrones Levensij dicti) multâ in præ-
das audaciâ degunt; utrâq; Tyræ amnis ripâ, infami col-
lusive famosâ, ac mutuarum rapinarum consorte: cùm hinc
nostrates, prædam ad transtyranos deferant; illi vicissim
quidquid ex Moldavia raptum, cum istis permutatione
spoliorum negotientur. Hi itaq; per pascua, nostrorum
Equos furari; commeantes intercipere; in angustijs nemo-
rum si quæ ingrueret vis, manus opponere ausi: donec co-
gnito maioribus accingi. Missus à Generali Kondracius,
cum aliquot velitum turmis, in suis receptaculis deprehen-
sum Mudrenkum, qui se pro capite latronum gerebat, cū
vnde viginti complicibus captum adduxit. Ij molimen
aggrediendorum Castrorum falsi, palis infixi sunt, dispa-
ti reliqui, aut metu supplicij errabundi ad Cosacos confe-
ssim profugere. Congruebant hæc proposito Chmielni-
cij; proin furit quàm ante acerbius, palamq; apud arma-
tas legiones circumductis qui ad se refugerant, ut erant vul-
neribus, ac cruore deformes, etiam Noradini ablegato tum
præsenti monstrabat; læviorem bello pacem, & palliatam
pactis tyrannidem inculando. Hoc scilicet erat pactiõem
Zborovianam infregisse. Ablegatum dehinc Scythæ donis
excultum, multis lachrymis persuadet: vi & dolo vrgeri se
à Polonis, Kisielio quidem ab intra adversum Turcam ar-
mare legiones cogente; ab extra, Potocio cum validissimo
exercitu imminente; neq; ultra minari, sed audere agereq;
perdendis. Alias, extremam diem illuxisse Cosacis, nisi Scy-
tharum

Bb 3

tharum

1650. tharum beneficio, vita perditis, ut semper, tribuitur. Talibus prave suaderi se finit Noradinus, cohibitisque quæ in Moschoviam destinabat armis, Potocio succenset, simulque comperta Hano renuntiat: neque is ambiens, quin vera afferantur. Mittit confestim Mehmer Gazy Atalycum (ita vocantur ex prærogativa ministerij, Filij nutricum prolis Hanorum) Regem ea super iniuria conveniendo, quæ Hano dum mediatoris partes sustinet, vti propria accipienda foret. Mittitur item ad Potocium Sartorides è Cosacis, qui perfunctorie salutato Duce. *Nondumne belli satur. esset Generalis (ex abrupto quesivit) ut pactis stabilitam pacem ei gratis infringere libeat? unde verò, quod nulla probabili necessitate, admotus ad lineam Polonorum Exercitus Cosacus minetur? aggressibus exitium inferat? qui dum subiectionem moderato dominio præstant, ad iugum illiberatis servitij non renentur.* Ad hæc Generalis (admonito prius debitæ modestiæ Cosaco) respondet. *Mandato Regio, eo loci se metatum, et constitutum; donec aliter iussus, aut non ex commodo publico hic morari advertat. Gnaros moris antiqui Cosacos, etiam rebus domi pacatus, militem assivis Castris quæ placet haberi; ubi bruma ingruat, in hyberna dimittit. Subsistere se intra lineam, etsi citra et ultra eam, fundus sit Regius. Si modo consimili, Cosacorum Dux sincerum obsequium erga Maiestatem ac fas obsequij præfert; occur tota Vkrayna classicum perstrepat, agmina coeant, armentur legiones? Neque verò fallaci papavere soporatum se, quin quo ea molimina vergant, non intelligat. Sane irritando Generali missum constabat: sed is, non intelligere ostendens, intemperantiam linguæ, manu in tempore vlturus dissimulavit; intimius Chmielnicij mentem subodoratus, qui ab excursionem Valachica subito conversis armis, Camenecum ex improvviso tentare, meditabatur. Namque in brevi Nofacz, Puszkarencus, ac Dorofius Tribuni, cum XVI. Cosacorum mill: Valachiam intrupere; ad Sorocam Noradino iuncti, supra XX. Mill: Scytharum mira celeritate trahenti, Ruebant namque ad parata spolia Barbari, eo ter-*

Kraw
czenko,Nofacz,
Puszkarencus,
Dorofius.

1650. eò fervidius, quod conterminæ regionis dices incolæ, in prædam faciles; aut si repugnatum foret, sine sanguine, quod evenit, vincendi destinabantur. Palatinus adversum vim subitam animo & viribus impar; vxore cum liberis in Arcem Niemiecz ad Seretum amnem relegatâ; ubi profundam indaginem fagineæ sylvæ concædibus obsepserat, opacitate nemoris, ac inaccessis saltuum vitam tuebatur. Eò miserius quod immeritus, quam quod imparatus prima impressione succumberet; cum tamen felix arma teneat, infelix paret. Interim, ab hoste, non bellum, sed continua populatio acta. Quidquid obvium, ferrum ac flamma corripit, quidquid in abusum verti potuit, prostituitur. Iussu Palatini sedes, in favillam eunt: crematum olim Illiū ob raptam Helenam, tristi imagine referentes; ac tota planè subito igne inarserat Valachia; aspiciente Basilio, ac familiares in summitates arborū eniti iubente, qui per noctem ex fulgore ignium, quæ loca flammarentur, coniecturaliter recognoscerent. Aderant, quibus fideret maximè Kutnarcius, à secretis; tum aliquot Poloni dudum ex conducto lateri adhærentes; inter alios Dobroszovius, fide & militari industria cognitus. Hic, extremo discrimine, novissimum consilium suggerente; æte oblato hostem avertendi autor; mittitur paci & abscessui hostium emercandis. Saturaverat iam opulenta præda Scytham; Cosaci imminentem limiti Valachico Polonorum exercitum respiciebant; unde mitigandæ hostilitati utriusque faciles, quo vltior eius oræ vastatio cessaret. Ter Centum Imperialium Mill: exnunc Noradino depensis, abitu paciscuntur: præter alia militiæ Præfectis donaria, ac incredibilem spoliata Provincia prædam. Chmielnicius quoque non infra operæ pretium, concussionem Valachi habuit, Palatino expetitas Nuptias, ubi ex naufragio tabulas recollegisset, spondente. Certè dirum necessitatis telum est, qui nuper elocandæ filie conditionem abnuebat, modò spretam quærere cogitur; ac nuptialia munera recepturus, immensa largitione crude-

Kutnar-
ski.
Dobro-
szowski

1650. crudeles procos licitari debuit. Misera semper Moldaviæ Regulorum sortè; namq; validioribus Monarchiis inclusi, conducibili arcano omnium ambiunt amicitiam, potenti- oris sequuntur fortunam. Verificata ad amussim paræ- mia. *Valachos, acsi in media adium regione constitutos esse; quos infernè molester fumus, supernè conspergat aqua decidua.*

Ex artes Chmielnicij fuere; seu fulcra feliciter grassan- tis audaciæ; quibus Turcam in protectionem sui allicit; Scytham à bello Moschovitico abstrahit; Moschum falla- cis amicitia furo nobis hostem reddit; Palatinum iniqua criminatione circumventum, impunè opprimat; denique, nihil super exuenda iterum fide hæsitans, modos incom- modandæ Poloniæ pervestigat. Stupor animum subit; hominem ortu & ingenio modicum, adeo astu & alta con- siliorum indagine valuisse; ut non vulgo tantum & impe- ritæ multitudini, sed magnis Principibus imposuerit: ac grandi quadam impostura illudens, velut Circæo poculo fascinosos, in coniuratum adversum nos odium induxerit. Quippè Scythæ, naturali ingenij sagacitate solers; Polonos, dum apertè Cosacos perdere nequeunt, imagine Pæctorum exarmatos, oppressum iri credit; Moschus Scythicis armis terrefactus, Cosacorum patrociniū suæ consulturus secu- ritati, suscipit; Turca subiectionem protectione licitatus, alieno dispendio incrementa quærit. Horum Bohdanus, acuto in pessimis ingenio, autor ac motor. Quis ille tan- dem (ex intimis eius comperta narro) præcipiti temerita- te, ac continuâ remulentiâ furiosus, ne horulam quidem e- labi passus, quin continuâ crapulâ mentem sensusq; mer- geret. Neq; tum Generalis otiosus ardentis Valachia i- gnes aspexisset, nisi Regijs literis inhibitus, nequaquam in- tra alienos fines immittendum exercitum, potius sua tueri iubentis. Quin etiam Anni tempus, ab evoluto Autumno grave, ac diutinâ in Castris consistentiâ attritæ legiones, etsi nupera legatione offensum Ducem tardavere. Nec deerant in Castris seditionis gliscentia semina, quærup-
passim

passim ob retenta stipendia milite, & indigente. Indicta quidem Lublini *Commissio* fuerat, ubi à Rep: dati *Commissa- rii*, quantum unicuiq; cohorti exolvendum maneret, sub- ducto calculo discusserant; verum, dum militares *Deputa- ti* cum *Assignmentibus* (id papyraceæ satisfactioni nomē) ad Provincias, quæ Ærario tributa non intulissent, remissi, dilatâ aut irritâ solutione redeunt: ut fieri amat, ubi miles eget, in tumultum desituræ querelæ elusorum timeban- tur. Dein, instans bruma consilium suggessit, in hyberna distribuendi; quò, segregatis manipulis, pullulantes turbæ evanescerent; quæ concursu multitudinis valescunt, ac nō- nisi, ut ignis, subtracto materiato, extinguuntur. Abituri- ente sub finem Novembris milite, armilustrium conditum fuit: in quo, dum viritum Commilitones arma equosq; cen- sendos exhibent; Baranovicius procacioris linguæ miles, ac rudibus iocis, seria interpellare suetus, dum ex albo cohortis suæ vocatur, subdit pro more militiæ manuali sclopo ignem: eoq; ictum frustrante (namq; pyrio pulvere non- instructus erat) ad præsentem conversus Ducem. *Hoc* (in- quit) *pro resentis stipendijs*. alterum efficaciore bombo di- splodens. *Hoc, pro paratis* ait. Iocis ad facetias militares relatus; etsi eo cavillo rei veritas exprimeretur, enervem- scilicet sine nervo militiam: cum quibus legionibus Impe- rator debet, illæ se nihil Imperatori suo debere opinantur. Hæserat interim Kijovix tantisper Kisielius, Palatinus, qui dum sub inani prudentiæ nomine inefficax se capistrum susq; deq; moris rebus advertit; varijs præterea, iniurijs, ac in caput machinationibus exagitatus, statione abscedere constituit. Etenim odisse haud obscure ostenderat Chmiel- nicius, diversis sermonibus ac literis perstringens, tanquā communium sacrorum proditorem. Proin super animi ægritudinem, crucifragæ Podagræ acutissimis vexatus do- loribus, Brzozovio Collegæ delegationis negotium, quasi rediturus committens, Treliksios primò mutando àeri, mox sensim Vkraynâ decedens, Holzczam ditionem suam regre-
ditur.

Baranovicius

1650. dicitur. Ast, nō id Brzozovio authoritatis, aut industriæ; ut quæ Palatino desperata, intra orbitam tranquillitatis reduceret. Hinc abscessu eius, post brevè idq; infidum ab armis respirium, atrox de novo tempestas Vkraynam corripiebat. Iactante passim plebe (Czern nuncupatâ) venisse tempus; ut qui hætenus impotentibus Heris abiectè servierant, tandem immutata vitæ conditione, dominarentur. Et omnia in bellum inclinabant. Crimensis Hanus, qui hucusq; fidei datæ, nimium quàm tenax videri voluit, per ablegatum (ut supra innui) Regis amicitia renuntiabat. Neq; verbo tenus minæ stetere. Nodarinus, etenim cōductis in Tauricam è Valachia manubijs, iterum in Sauranenses campos, revolantis in modum redibat: opem Cosacis in novissimo, ut aiebant illi, discrimine laturus. Chmielnicius ipse excitis suorum agminibus, ad extremum Podoliæ limitem ea specie stetit, ac si arma in defensionē sui tantum stringenda, ostentaret. Verum, cardo versutissimi consilij Camenecum respiciebat, amotis in hyberna legionibus, subitanea aggressione, intercipiendum: ubi exolveret traditione pactum, tandemum prolixa sibi à Turcâ, in meditatum contra Polonos bellum, auxilia pollicendo. Discussit tamen omni humana caliditate potentior Vis Providentiæ instructum dolum; sub revoluti Anni initium, violenta Imperatoris Turcici morte, & atrocibus inter Purpuratos disidijs, Monarchiæ eius statu, graviter concusso. Etiam bello Veneto distrahebantur, navalibus armis Rep: illa prævalente. Quod per transennam, ut obiter exarè, honori gentis fortissimæ tribuendū est. Veneti infidendo mari Ægeo, classem Iacobo de Riva Præfecto, ad Hellesponti fauces emiserant: quæ, freti illius potens, infesta pererrantibus Lurcarum classibus maria redderet. Nō tulere audaciam præreptæ maris possessionis Turcæ, geminas classes haud procul Smyrnâ opponendo; à fronte simul & tergo Rivam invasuri. Impar vtrisq; Venetus, alteram quæ Constantinopoli veniebat, nam altera Affricana

fuit,

1650. fuit, in portu Foggiano aggreditur. Duobus diebus acris conflictus duravit, vtrinq; mutua strage protractus; donec interclusam Christianam classem tantisper nutantem, interveniens casus, in felicem prælij successum erigeret. Fortunam pede vtroq; truncam, eamq; volatilem, non insulsè finxere veteres: cum ea specie, in bellicis maximè, observari soleat, cæcum Numen, & nulli fidum. Nam, neque victo animum despondere expedit, quia volucris est: neq; nimis præsumendum victori, ut visco præhensam teneat, quia pedibus caret. Prostabat in nave oneraria Veneta, pyrio pulvere, & artificiosorum ignium alimentis referta; in hanc magnitudine conspicuam destinatis ictibus collimabant Turcæ, ut à globo pyrobolari non continens modò & contentum, sed alia quoq; ut ex ordine cohærebant navigia, incendium corripuerit; vnde pelagus ardere visum, & simul hominum, ac elementorum bellum esse. Quâ exitiabili flammâ confusâ classe Venetâ, Santorinius navalis Trierarchus, inter alterutrius elementi violentiam periturus, memorabili audacia, aquis se credidit, anchorariis funibus quib; ardens navigium subsistebat, acumine ferri præcidendis. Digna memoratu imperterriti militis virtus: quoties flammis vltus, mergum agit; ubi interclusus ab aqua halitus, inter ignes respiria quærit: fluctuat, interim, scissis rudentibus oneraria, ac vehementiore Austro, in medios hostes impulsâ, cōfuso restinguentiū ac pugnantium Turcarum ministerio, proxima quæq; incēdio hauriēs, Veneris ingentis victoriæ momentum dedit. Namq; turbatos eo casu Barbaros aggressi, cruentissimo prælio profligarunt. Et strenuo quidem Trierarcho, vita & gloria superfluere; honores & munera, ne irrepremiata virtus maneret, inclita Resp: ex merito tribuenda curavit. Ea ex victoria, quamvis exacto Anno contigisset, non missorum Cosacis auxiliorum fructus, in nos promanavit; abhorrentibus Turcis ex vetere legis suæ instituto, cum binis gentibus belligerare.

Cc2

Memo.

1650. Memorabilis in Claro Monte Czesztochoviensi solennitas, eo anno transacta, fastis connotari meretur. Hic ultra trium saeculorum spatium, Imago VIRGINIS DEI PARÆ, celebre eius loci ac Regni Deposita arctiore Sacello mansit: ac, quod in Aquilonem murus fenestras aperiret, liberiore sole excluso, lux necessaria orantes destituebat. Matthias Lubienius Primas Regni, adhibita cura & sumptu, sacrum locum ampliaverat, subiuncta porticu, ac supernè circumiectis peristylis. Decoris augendi zelum æmulatus Ossolinus Regni Cancellarius, aram Imagini augustiore forma erexit; in artificium ac materiam cum Religiosis loci concurrente. Eius altaris totum undecunq; opus, sua cum structura ac columnis, ex hebeno constat, quarum capitella ac summæ coronides, puro argento marginatæ sunt. Interstant Sanctorum Statuæ, ad mensuram hominis, eodem è metallo fusiles; quæ dum autoris monstrant magnificam pietatem, cælum aut famam meruisse profitentur. Aderat celebritati actus Primas ipse, cum quinque Episcopis, in opus transferendæ Imaginis suffragantibus. Afuit & Martinus Kalinovius Campi-Dux Regni, tum primus è captivitate Scythica, in montem Taumaturgum, reddendis magnæ Liberatrici votis, veniens. Miraculo non caruit, ad 40. Mill: convenarum numerari potuisse, non modo è contermina Silesia, sed ex disitis climatibus alijs, peregrinantium turbam. Sexto Nonas Septembris absoluta solennitas ea; quæ mundum & protoplastem Evam creatam, communis Ecclesiæ sensus tenet. Ita tum prompta in servitium cælorum suæq; Reginæ Polonia feriatæ est, & quem semper inter prospera cultum eius professæ, ne quidem inter adversa belli oblitteravit.

Pacandæ Vkraynæ, ubi demum Rex irritum ex clementia remedium videt, habendis Comitibus se accingit. Quippe ut fulminis ignem, non aquis aut liquore quopiam extinguibilem esse aiunt; imò affusâ frigidâ incrementa eius provocari; qui idem caprino lacte exstinguitur: ita seditionem.

Kalino-
wiki.

1650. tionem, cuius Spiritus in turbine operatur, non dulcedine pacis aut remedijs clementiæ sopiveris, nisi cruore restinguas. Congregati ad particulares Conventus Ordines (de his conventibus, ut sunt Comitibus Generalibus, quidam actus præparatorij supra relati) consultabant; cum disertiora *Universalia* à Rege supervenire, præmissas *Instructiones* complementia. Interro supplementi eius tenorem, constare ut possit, ex formalibus Edicti Regij verbis, quibus ex causis, non trahi modò sed cogi in defensivum bellum Polonia debuerit.

IOANNES CASIMIRVS

DEI gratiâ REX POLONIÆ,

Mag: Dux Lith: &c.

Quamvis S. R. Mai: in Instructionibus ad particulares Conventus datis, abundè rationes exposuerit, Semestrium Comitiorum Ordinibus Regni indicendorum; verum, quum crebri idq; certissimi afferant nuncij, de perniciosis ac ultimæ Patriæ discrimen struentibus hostium molitionibus; è Rep: visum, imminetia cunctis innotescere pericula. Parum erat Rebellibus indissolubilem cum Scythus amicitiam, sanguine Polono, & ex-cidio Russia sancisse; nisi etiam nunc, omni exuta erga Maiestatem nostram, Remq; publ: fide & reverentia, rursus Barbarus associetur, in fœderatos Regni bella moveant, vicinis auxiliâ suâ spontè submittant, ac spreto legitimo imperio, Crimensis Hani ex asse subditos præstent. Tanta perfidia evidentia documenta esse, in bellum Moscho quasi movendum, initam conspirationem cum Scythijs; dehinc astutè conversa in Valachiam arma; pulsum dominatu fidum Regno Dynastam, spoliatam Provinciam, nihilq; ommissum hostilitatis, non alio fine intentata, nisi ut volenti bellum in Christianos Ottomanno, facilis violatorum Pactorum prætextus, contra Regnum hoc enascatur. &c. Eum in finem, patrociniū & clientella Turcæ à perduelli acceptata, deferente Porta Ottomannica per Czauzium investituram Ducatus Russia; idq; in presentia externorum Legatorum, in-

Ce 3

maiores

1650. maiorem Maieſtatis noſtræ contumeliā. Etiam nunc ab eodem Rebellium Duce, foveri Bizantiꝝ internuncios, blandiri Barbaris, oſtentare Vaſalli fidem, cuius adverſus legitima imperia, luce meridiana clarior felonia ſit. Neqꝫ propè ſe tantū, ſed & ultra maria, ac remota Oceani littora, odium noſtri tranſmittere; expeditā recens ab Hanō in Sueciam legatione, cuius contenta eſſi penetrare arduum, cauſam tamen cuiqꝫ aſſequi licet; ut ſcilicet ſecurior, ſub alieno nomine commeans rebellis, velatam prætextu legationis Scythicæ perſidiam, ultra Balthidem traduceret. Hoc motivo rursus efferascens Ruſſicæ plebs, ac dudum inſuefacta cadibus, Nobilitatem pacis ſiduci penates repetentem, indigniſſimè tractavit, ac cruentas iterum manus, in hericidia diſtrinxit. Sic itaqꝫ rebus inclinatis, cum imminens Ver nonniſi internecinum bellum parturiat, &c. &c. Conſulite Fid: Veſtra, in extremum præcipitium deducta Patria, in noſtra pro bono communi alacritate, nihil deſideraturi.
Datum Varſavia. &c.

Incepta frequenti Ordinum concuſſu Comitia, adverterant conſulentium animos; cum omnes ſpe pacis excluſi, apparandum bellum quantocius cenſerent; quod, nè coniuratum in nos Orientem traheret, metuebatur. Hoſti in promptu copiæ, celeritas, & immortale odium noſtri; nobis muſſitans retentis ſtipendijs miles, inſufficiens Ærariū, tardæ contribuendi rationes, aliaqꝫ armorum obſtacula, in conſiderationem veniebant. Aſt pervicit iuſta vindicandæ iniuriæ reſpreſſio; ut acrius curæ ac meditamenta, ad imminentia verterentur. Propoſitam per Cancellarium Reg: theſim, in maiore conclavi, quod Senatorium dicūt; excepit univocus omnium Ordinum ſenſus, nihil eo Comitiorum actu, niſi quod ex uſu & ratione ſtabiliendæ pacis, gerendivè belli foret, tractandum. Affuère hinc Coſacoruꝝ internuncios, maturè à Chmielnicio ſubmiſſi; ut, quæ pervicax ille in pacta Zboroviana peccaverat, ſi ſimulata humilitas non ſufficeret excuſandis; ſaltē armorum decreta, & inevitabilem Principis indignationem, ſolito aſtu rimarentur.

1650. rentur. Plurium ſenſus erat, indignos haberi, qui Maieſtate coram exhiberentur: admittit Rex, & exponere palam iuſſit quorum cauſa veniſſent. Modèſtè cœperant, nec niſi preſatâ Regis clementiâ aliquid prolocuti; dein ſupplicem libellum, in adiumentum memoriæ prompſere, deiecto in terram obtutu, attoniti, ut fermè ij maximè ſubmiſſionem ſimulant, qui ex deſtinatō offendere intendunt. Capita ſcripti, ex exemplari infero, nè quiſquam odio hoſtis conſicta credat. Nempè. Ad ratificandam Coſacorum pacificationem, multū intereſſe, ut Pactionis Zborovianæ articuli, novo firmentur iuramento, à potioribus è Senatu Regni, ſcilicet Primate, Archiepiſcopo Leopoliènſe, Cracoviènſe Epico, Exercituum Regni, & Lithuaniz Ducibus, Leone item Sapieha Procancellario. Firmitudini item pacis conducere, ut Hieremias Wiſniovecius Terrarum Ruſſiæ Palatinus, cuius propenſus erga Zaporozcēſem militiam favor (apertiſſima ironia erat,) & ſubditos clementia liquet; tum Koniecpolius Vexillifer, Kalinovius Metator Regni, Lubomirius Sandecenſis Præfectus, ſine ſignis militaribus, perſonaliter in ditionibus ſuis per Vkraynam reſiderent. Uno malorum cauſa tolleretur, ac libero Græcæ religionis exercitio, tam in Regno, quàm Magno Duc: Lith: permiſſo, Spirituales Græco Ruſſi, in immunitatibus Clero Romano æquarentur. Petebant inſuper, ut conceſſâ haud quaquam in verbis laboranti ſimplicitati veniâ, oppreſſi populi, Rex protectorem agere vellet. Sanè ſermentum vetus.

Cuicunqꝫ mortalium, nedum prudenti & generoſo Regi, Rebellis protervia potuiſſet: Ille Civili ſanguini parcens, ſi pacem tolerant, noviſſima exempla meritis ignoſcit; iſti beneficio abuſi, ſponſionem verbi Regij ſpernunt; nova quærendo ſecuritati ſuæ obligationis vincula. Verū dololum hoc aulæum, explicari tantisper expediebat, donec inſtructo choragio, totius actionis ſeries panderetur. Moderabatur Nuncios Terreſtres Vincentius Gaſſievius.
Duc:

1650. Duc: Lith: structor, qui bello egregius, etiam ad togatæ Pal-
ladii actus, promptas qualitates nunc retulerat. Plurimū
namq; eo loci ingenium ac industria moderantis valent, ut
Naucleri in regenda nave peritia. Vbi audiendis de more
Senatus votis ingressi Nuncij; lectæ sunt Kisielij Palatini ad
Regem Kijoviā scriptæ Literæ; quibus postulatis Cosacoru
accedendo, super obsidibus ijs pervicaciter annitebatur.,
titulo & potestate *Commissariorum* mittendis, quo infamis
vadimonij nomen, mollius audiret. Ast pro tollenda *Vnio-*
ne, ultra quam consuasorem agens, liberius argumentaba-
tur. Scilicet. *Orientelem, ac Occidentalem, pro una eademq;*
Ecclesia se credere: cuius utriusq; CHRISTUS Caput, ab Apo-
stolis successio, Doctores & doctrina eadem: & quarum una, sine
altera subsistere nequeat. Quod in ritibus ac ceremonijs discre-
pent, minus esse; si in principijs ac fundamento conveniunt. Ad
quid verò inconsutili tunica Christi scissura ille? Vnitorum?
Disunitorum? Cui bono dividenda Ecclesia, quam DEUS con-
iunxit? Obstructo eo fonte, nusquam promanatura verborum
dissidia, unde plerumq; in arma impulsus. Conficiebat dein
his formalibus. Fidem eorum provoco, qui vnā mecum patra-
tores pacis, ad Zborovum inita fuere: de tollenda penitus vnio-
ne, in stipulatum legem fuisse deductam; quod autentico in-
strumento non inserta, Collegis in arcana habendam pervincen-
tibus: ut collatum id magis beneficio tribuentis Reip:; quam ex-
ortum necessitate, Populi Russia crederent. Quidni verò tri-
ginta turbantis vnionis delubris, rependimus? nē aliquot millia
Ecclesiarum, abominabili desolatione, sacris vacua prostant?
quidni vili appendice, Gracis ritibus malè avulso, & Romanis
non benè coherente, cruentissimi belli procellam sistemus? Pro-
visuros posthac existimationi, qui prius saluti cōsuluerint. &c.
Hæc ille, cum præter scriptum, etiam ex facto casuali nimis
quàm vapularet. Inter aulica ministeria Regis, erat qui-
dam Wereszczaka, stirpē Equestri, moribus & animo non
planè illiberalis. Hic, ex commendatione Palatini inter
ephēbos adscriptus, aliquo tempore specie ingenui egerat,
genere

1650. genere & ætate innocentiam spondente. Cum interim,
verba Principis excipere, privatos cum intimioribus sermo-
nes auscultare, vestigare arcana, aliq; sacrilega curiosita-
te rimari: quæ aut internuncijs Cosacorum vulgaret; aut
Chmielnicio literis transmitteret. Ac de proditore consta-
bat, exprobrantibus secretiora quæq; Cosacis, & certam si-
bi rimam ad intima Regis patere penetralia (vbi meraco
incaluetant) effutientibus. Cæterum persona ignoraba-
tur, donec Wereszczakæ ambigui sermones, attonita ad mē-
tionem rebellium mens, & nimia ingerentis se in cubicu-
lum Regium assiduitas, suspectum reddidit: dein, literæ
charactere Græco, eoq; Zypheris implicito, deprehensæ,
indiciū fecerant, venalis animæ, per quam, velut tubum,
fumus ille arcanorum evaporaret. Neq; abnuebat crimē,
repperito inter excussam supellectilem fasciculo Epistolico;
quo, de statu Comitiorum, nonnullos ex sacricolis Russis.,
eorundem ipse sacrorum, convenire destinaverat. Fuere,
qui factum mollius, nec pro crimine acciperent; prout fit,
ut quæ terra delictorum ferax est, eadem & patronos sce-
lerum gignat. Equidem, si probabile crimen fuit, exem-
plarem pœnam meruerat; certè in speciem tantum anim-
adversio exacta, amandato reo Mariæburgum, vbi sub cu-
stodia aliquamdiu detentus, neq; ultra de libertate aut pœ-
na comperi.

Cumulum publici odij implese videbatur Kisielius, æq;
suos invisus, ac hosti suspectus: dum alterum parti proba-
re se studens, pro Rep: apud Cosacos; vicissim pro illis a-
pud Remp: enixius agit. Contra omnium sensus animosq;
fuere, reparandæ per arma iniuriæ, in bellum inclinantium.
Potiores quippè è Senatu in eam sententiam unanimiter.,
differebant. *Impiè hostem facere, quod suo ingenio Regis, ac*
Reip: sincerissimum animum metiatur. Infirmum (inquit) pa-
tionis Zborovianæ vinculum est, aliam sponsonem requiro? no-
va iuramenta volo? Ad quid verò iterari iusiurandum, si semel
factum ex integro obligat? Ad quid geminata Procerum sponsi-
ones,

1650. ones, si verbum Regium, quod suprema subditorum lex esse debet, simul et authoritas Reip: transacta firmavere? Nam si pax est ordinata imperandi ac obediendi concordia; nihil à parte Regia omissum, quod facturum se Rex receperat: etsi stipulatio inter Regem ac subditum, in alijs Regnis pro illegitima habeatur: nec obligari contractu necessitatis Principem, iurisperiti affirmant. E contra, ubi à Cosacis obsequium? ubi reddita Sacra templis, aris Sacerdotes, iustitia Tribunalia, exules penatibus? Imò pessimo exemplo invasa Regalia, intercepta privatorum bona, erepta cunctis omnia, et nemini suum reddi. Quorum verò obsides firmanda paci exigat? nisi veteri apologo fidei veri facturum; dum lupi non aliter cum pastoribus, in gratiam redituri erant, nisi custodes gregis canes in vadimonium constiteret retinenda amicitia dederentur. Hinc deduci postulata Cosacorum, mera insanientis cerebri commenta esse, quibus palam Regia, ac Ordinum Maiestati illudant; fideque data, velut fidebus colludant, quas nunc intendere, nunc remittere ex usu suo perierantes possint. Etiam tollenda (inquit) VNIO, fons mali et origo? Ergo tollendam simul libertatem, neque tantum Spiritualem, sed et politicam. Non enim temporalis pax habebitur, ubi religiosa violatur. Ne verò ille persuaserit, ut in gratiam iurati hostis, tollatur conscientiarum arbitrium: propagetur Schisma, ac convellatur cardo Legis illius: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Etiam quamvis maximè velimus, rem eius momenti haudquaquam ex iusto et equo presterimus. Ut quippè authoritate Summi Pont: Russorum cum Romana Ecclesia VNIO, in Synodo nationali enata; ita si tollenda, eiusdem Sedis, cui inter lepram et lepram discernere datur, iudicio stare necessum fuerit. Vbi igitur bona fides hostem non obligat, nec per obsequij debitum ad pacis regulam cooperatur: ad stricti iuris contractum recurrere opus, ac armis subigenda contumacia. Sperare enim licet melioribus auspicijs pro equitate pugnatos, quam qui propugnans perfidiam.

Ut sapè res secundæ negligentiam creant; ita imminenti sollicitudo, in propulsanda pericula complanat Civium

animos.

animos. Etiam tum Ordines summo studio, nec minore consensu, media tranquillandæ Patriæ agitavere. Nam semotis è conclavi Senatorio arbitris, non dies tantum consultationibus, sed integra noctium spatia data; ut observatum fit, Rege, Senatu, ac Equestri Ordine adfidentibus, viginti septem horis, continuatam sessionem durasse, actui concludendo. Qui finijt ipso Natalis Christi pervigilio. Sancitorum eius Conventus summa fuit. Si Cosaci animis eiurât rebellionem, Pacta Zboroviana in effectum deducenda, per Commissarios à Rep: assignatos. Erant ij, Stanislaus Zaremba Kijoviensis Antistes, Adamus Kisielius Kijoviensis, tot vicibus spei ac laboris irritus, Gregorius Horscius Mscislaviensis, ac Stanislaus Landzkoronius Bracslaviensis, Palatini. Tum Georgius Niemierycius, Christophorus Tyszkievicius, ac cum Czetwertynio, Koslakovius Subiudex Bracslaviensis; qui convento ac requisito in cooperationem pacis Chmielnicio, res Vkraynæ in tranquillū statum restituerent. Secus, cadente aleâ, iuebantur Exercituum Duces, contractis ad lineam copijs subsistere, intēti, nè quid ea parte mali ex insperato erumperet. Imperati item per Provincias delectus circum emissis diribitoribus, externo militi contrahendo. Nonnihil circa Contributiones difficultatis emerfit, Nuncijs Terrarum obtendentibus; afflictum passim Regnicolarum commeante milite statum, vnde desolatæ Provinciæ exolvendo impares: tum, quod evocandæ in bellum Nobilitati, remittere expediat tributi necessitatem: iuxta vetus proverbium, ex vno eodem agno, haud pellem duplicem detrahendam. Assensere nihilominus ad Conventus particulares se se referendo, reservata libera optione; ut, quo quæq; Provincia exactionis genere vellet, contribueret; auctis pœnis, in nocivam pendendi moram, pigramque convehendarum pecuniarum tarditatem: Sciscitur præterea publica sine divisione belli MORTIO, (id vocabulum retinet, universalis Nobilium in bellum Expeditio,) vnicum huius inclyti Regni,

D d 2

in pa-

1650.

Zarem-
ba Episc
Kijoviē
Horski.
Landz-
koron-
ski.
Niemi-
erycz.
Tyszkie-
wicz.
Cze-
twertyn-
ski.
Kosla-
kowski.

1650. in pace munimentū, in bello praesidiū. Tribus quinetiam ē Cosacorum grege, merito & fide in Patriam haud obscuris. Ius Nobilitatis collatū, ut ea prerogativa donati, praemiorum Reip: laudatores essent, & exemplum. Ij fuere, Margievici, Gorsci, ac Iuan Doroszi, cuius filius Petrus, sequentibus annis traditor Russiae audiet in manus Turcarum. Ab Anglo quineria Rege, cuius post sublatū execrabili exemplo Patrem, afflictā tum fortuna fuit, legatus subsidium deposcebat: pronā omnium in deiectum regali fastigio Principem commiseratione; etiam, quod Iacobus VI. Avus moderni, Turcico ad Chocimum bello, aliquanto aere iuverat nostros, redhibendum officium suaderet humanitas. Iulsi itaque quotquot per Regnum haberentur Angli, ac Scoti mercatores, ab omnibus bonis, ac mercimonijs decimā pendere, inde collectā pecuniā in iuvamen, a fortuna depresso Regi submittenda.

Margie-
wicz.
Gorski.
Doroszi.

Eodem Anno Cracoviae, subitus exarsit tumultus, orro a Studentibus initio. Quod, etsi non eius momenti ut factos impleat, nihilominus cautionis ergo inferā, ne contempta scintilla quandoque gravius excitet periculum. Cracoviae Studiorum celeberrima Universitas viget, autore Casimiro Mag: Rege Poloniae inchoata; ab Heduige Regina deinceps erecta, & dotata; ut planē mirum sit, quod Magnus perficere nequijt, foeminam absolvisse. Eius Gymnasij alumni, privilegia quaedam credunt aut iactant indita sibi, quosque a fide Orthodoxa alienos divexandi. In Iudaeos potissimum deservijt procella, cum qua gente pueris Vatinianum odium perpetuū durat. Nec ultra puerilem insolentiam stabat excordis populi vexatio, donec serpente Bohemica Haeresi, indultū aliquid Scholarium licentiae fuit: quo obstrueretur eo terriculamento via, ne malum Poloniam quoque contagione noxia inficeret. Nulla siquidem pestis promptius luem vulgat, quam iste fidei morbus. Vbi verō de Lutheri nido, novitij errores Sarmati-

am

1650. am quoque involverant, incumbens studijs iuventus, verbi Praecones sibillis primò ac scommatibus excipere; & postquam respergere vivida odia ausi, manus quoque intentavit. Hinc, in consuetudinem abiit, quoscunque Heterodoxos divexandi Ascensionis Dominicae die, pro anniversario turbarum delectā. Ee tum recurrente coibant puerorum globi, inconditos clamores ferendo; ceterum, inermis turba, nec in tumultum valitura. Ast, concursu in populosa vrbe exlegibus, grassatoribus, celariorum incubis, a collegijs artificum exclusis, ac ut quisque nocturnis latrocinijs suetus; dum sub nomine studentium impunitum crimen, & faciles rapinas sperant, numerum auxere in immensum. Non deerat quidem in reprimendis Sclaribus, Re-ctoris Academiae vigilantia, (is tum Ioannes Rolinius Doctor Medicus) qui Contubernijs mansionibusque Studentium clausis, coeuntis turbae agmen dissipaverat; verum nihil eo conatu in summam profici potuit. Namque in aedes medio foro conspicuas, impetu facto, irruptum est; ac evulsis foribus, acta praeda: nihilque omisum eorum quae hostis solet, igne excepto. Insidebant Praetorium armati Cives, forum Castrensis miles occupaverat, utriusque velut in conflictum expediti, cum incondito agmine illo in tabernas institorias. (*Bogate Kramy*) vim iterum vertente: pedites in confertos iaculati, aliquot sauciavere duobus prostratis. Vix (nisi ipse vidissem) credibile, quod non fulgore ferri, & armatorum opposita vi, territum puerorum agmen abscessit; imò irritatā ex vulneribus ferocia, impari certamine congregiebatur; antesignano Scholarium, ubi hastili decurionis contubernalem traiectum videt, ea vi robustioris brachij in Centurionem involante, ut ferro ad manum, caetera inermis, armatum prosterneret. Effusus oppleuerat forum populus, anxiae matres requirebant filios; etiam Cives, ne sua ipsi in pignora crudeles forent, vim inferre abnuebant. Sero diei, dum per plateam, quae fraterna dici-

1650.

Rolin-
ski.

Bracka-

D d 3

Heydu.

1650. Heyducorum vestitu, Valvas Basilicæ S. Francisci fistularum globis traiecerant, irâ & odio, (vt creditum) sub larva explendis. Ita finijt puerile bellum, ægrè triduoano labore. Magistratus, ac aliquot hominum cæde, sopitum. Et posthac complures è turbonibus, quorum notabilius delictum erat, brachio sæculari traditi, condignas tumultus conciti pœnas, pependêre. Neq; intra sectariorum vexâ, ea tempestas stetit, in ludæos proruptura; nisi seiunctim habitantes ij, præuiso ante discrimine; iam Urbico è Casimiria, iam à Proceribus emercato præsidio, se se munijssêt. Equidem illi multorum sub id temporis criminum postulabantur. Præter quippè enormia nundinis larosſaviensibus furta; ab ijs, qui repositorium altaris, in Claro monte expilarant, sacra vasa nefario aulu cœmerant, autoribus in ipso venundandi commercio præhensis, ac igni addictis. Tum, quod (si vera fama) Orſovix oppido, vbi Christiani frequentiores degunt, geminos pueros, quorum ætas loquellæ impos factum prodere nequiret, clam parentibus circumciderant. In Prussia quoque, vt diris devotionibus Christiano litarent sanguine, puerum excarnificasse narrabantur. Vnde recutitam gentem, si pro pueris, pueri vlciſcerentur, multi mollis accipiendum putabant. Ast, quod in tempus transmissi, elusam vim solertiæ suæ, aut importuno quorundam patrocinio debuêre.

Tunc etiam Vniversale Iubilæum, medio sæculo incidens, recurrebat celebrandum; reſeratâ Romæ aureâ Portâ, ac è largo Indulgentiarum fonte, Christi Vicario INNOCENTIO tum X. Pont: Max:, dona Ecclesiæ, in fideles, quæ pèr latifundia Orbis Christianitas diffunditur, pleno sinu distribuente. Excipiebat Vrbs, terrarum olim nunc sacrorum Caput, accurrentes ad limina Apostolorum peregrinos, promiscuè & humaniter: rota Italia in tractandis, profusa humanitate certante. Neq; tantum Europæi, aut qui vltra Alpes confident; sed è longinqua Perside, Ethiopes, Georgiani, Chineses, aliæq; ad extimas mundi metas positæ gentes,

gentes, affuêre. Illud tempus adesse ratæ, quo Mediator ex Isaia Vaticinio profitetur. *Vt medeatur contritis corde, & annuntiet populo indulgentiam, ac predicet annu placentabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro.* Ritus hunc largiendarum gratiarum, & veteris Iubilæi norma originem traxisse, multi scriptores Ecclesiastici ostendunt; quodq; primitus beneficium transacto sæculo dabatur, mox à centenario in dimidium, dehinc in quadrantem sæculi, transcriptam. Occlusio Portæ finit festivitatem tardè reditutam, quæ dein in Regna & Provincias, per Edicta Pontificia transmissa, communicatur.

Subnecto, quia cum tempore congruit, Ecclesiâ Cheb-dovienſem quæ quinto milliari Cracoviâ distat, fulminis igne tactam exustamq; eodem Anno die XX. Iulij. Ignis eiusmodi ab exhalatione in æthere produci, peritorum opinio est, materiam viscosam excitatâ à collis nubibus flammâ, tanquam excussum sclopo globum, in subiecta iaculante. Et fulmina, multi fortuitum quid putant, alij prænuntios ignes cælestis iræ credunt; etiam id quod Cheb-doviam feriit, haud dubiè incendium armorum, sacra æq; ac profana per Vkraynam correpturum præſagiebat. Illic tunc Cruce in summo templi culmine violenter icta, utrumq; muri latus ad fundamenta disciderat: flamma primò ligneas contignationes, mox subiecta ædificia depaſcente; quoad totum Monasterium antiquitate nobile, mirum in modum deformasset. Et Monasterium quidem labentibus annis restaurari potuit; maius Ordini dispendium à consumpta sacri instrumenti Camera, ac archivio per celebri, cum iuribus privilegijsq; in favillam redacto. Agit hic Divi Norberti familia, olim, à præmonſtrante locum Christo Præmonſtratenſium dicta; sub Canonorum Regularium titulo. Introducta in Regnum circa Annum Cu: 1170, sub Boleslao Crispo, Nobilibus Polonis eius loci fundatoribus & dotatoribus: adiectâ primævæ fundationi clausulâ, in loci Abbatem, ex eiusdem Monasterij Professis per-

1650.

ret, quàm virum. Neq; diu erit, raro transactis sæculis exemplo, labentibus inaudito, cum non Regnum modò, & opulentæ gazæ hæreditatem abdicabit Christina; sed natale quoq; solum linguens, (quod sine speciali illuminantis Numinis ope, fieri nequijt) Sectæ quam Augustanam.

Suecia profitetur, magnanimè ac perseveranter valedicer. Quæ per seriem annorum fusius, DEO dante, memoranda manent.

ANNAL

1651.

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO LIBER QVARTVS.

An. CH: M. DC. LI.

Elenchus Contentorum.

Post pacta Zboroviana, magis bellum desijt quàm pax coepit; Cosacis exitiosa molientibus; Rege nihilominus, qui mitiora ingererent, ad Chmielnicum delegante. Ex occasione de militia Polona aliquid adiectum. Campidux in Vkraynam iter destinatus in Krasne Neczajum adurit ac cadit; Scianam obsidet & capit; Landzkoronius Lampolium celeritate præveniens excindit. In Winniciam arma dehinc versa, quam Bohunus tutatur, acriter & providè. Arce & oppido captis, obsessi uni Monasterio se committunt. Rumore interim sparso adventantis Cosacorum exercitus, properè nostri Winniciâ abscedunt; abeuntes cur non carpsit Bohunus? Regis in Lubomirios indignatio, cuius causa ex possessione Fodina Salnaria. Dirimenda liti dati arbitri, sequius quàm par erat tractantur: inde acriter in Georgium offensa, velut facti autorem. Campidux à Winnicia exercitum reducit. Chmielnicum Camenecum obsidet ac oppugnat, irritò effectu. Abeuntem Campiducem Scythæ persecuti, commissâ subitanea pugna retraduntur. Rex Varsoviâ Lublinum movet, indictâ generali expeditione Nobilitati. Hic mediatione Regina, lesa Regis gratia Lubomirij reparatur. Dona Regi à Pont: Max: per Nuncium Apostolicum exhibita. Regina Crasnostavi valedicit Regi; qui iter faciens conspectu exploratorem capi mandat. Potocius Generalis ad Socalium in Castra: quo mox & Campidux cum legionibus ventunt. Subinde animi militarium, ad divina lubitas Solennitate; simul in excessivos rigore pœnarum ad disciplinam imbuuntur. Interea

E e 2

Napir.

1651:

Napirscum in montanis turbat, seditiosam plebem in novas motus concitanda; ijs turbis, submissa copia sopiendū. Poloni ad Beresieczko Castris confidunt; etiam Hostes quanta utrisq; copia? Primus occursum, dein pugna, sequenti die atrocior commissi; tertia demum, decretorium certamen. Loca situs, & acierum ordo: impressio vehemens, quoad hostis in fugā se daret. Dziedziaty carragine se suosq; tuetur, nocte praelium dirimente. Oppugnandane Carrago an obsidenda? discrepant Tribunorum sententia. Rebelles interim misericordiam Regis astute explorant, continuo hostilia aufert patientes. Dziedziaty in regimine substituitur Bohemus: qui specie pugnaturi in fugam se coniecit, secuta Ducem multitudine. Abscessu hostium in Vkraynam Rex motum, avertenti longinquum bellum Nobilitati, concedit domitionem. Qui dum regreditur, Leopoldus morbo succumbit; mox Lublini de morte unica Filiole nuncium accipiens. Continuata dehinc tumultus Napirscij relatio, ut vigilantia Episcopi Cracoviensis praevenit, tandem meritum supplicium cum socijs subiecit. Discessu Regis Gedanum, & ea in Urbe commoratio, per sumptuosam magnificentiam memorabilia. Mortis Constantia Sororis Casimiri, Neuburgico Principi nupta. Exercitus sub hac Polonia Vkraynam intrat, bellum continuaturus. Chmielnici in reprimendis conatus, societate Scytharum erecti, cum Lithuanorum arma altera Vkrayna parte circumsonarent. Ad Panopoliam moritur non sine bonorum dolore Hieremias Dux Wsniowecius, Trelissis municipio potitur miles & excindit. Radzivillo cum Lithuanis Polono Exercitu iungitur. Pacem flagitantibus, sed more suo Cosacis militibus Commisarij, qui indignè tractati agrè ad suos remeant. Exercitus Bratislavam versus tendit, hoste primum praelium adornante, mox in Castris refugio. Confilium militare apud Polonos de proseguendo bello; dehinc pacis leges discussa, ac conclusa, quarum capita methodicè inserta. Chmielnici in Castris Duces deprecatur: idemq; Radzivillo verbis infusus, sub vesperam ad suos redit. Potocius Exercituum Generalis pace conclusa extremum diem obit.

Dirempta ad Zborovum ho-

stilitate, magis in respirium à bello transactus Annus, quam in pacis stabilimentū cecidit: siquidem, velut mutuo ex consensu partium, posita arma sunt: quæ mox infestioribus animis resumerentur. Poloni, convulsam Reip: Statum, contumeliam Maiestatis, & opprobrium suum, ultum ire satagebant; ita tamen, mitioribus medijs pacari ferocia posset: Cosaci remedia periculorum, ipsa pericula arbitrati, aut asserere patrata facinorosa bello; aut excidio sui merita supplicia praevenire intuebant. Destinatum his, excussa directi dominij subiectione, Vkraynam independentem, ac sui iuris facere: indignum illis, ut qui multo maiorum sanguine constiterant limites Regni, rebelles protervâ lacerarentur. Inde istos iustior

1651.

iustior causa in fiduciam, illos præceps anteaكتورum successu animus, in extrema propellebant. Hucusq; Fortuna per incrementa ac gradus Cosacis læta, nobis infestior; iam velut in auge consistet, mox elassata decrescet; dein, ancipiti lance successus dispensans, dum se alterutri parti venditat, neutrius erit.

Igitur Rex, ubi ignoscere irritum, terrere sine armis vanum putat; totus in apparatus belli versus, literas ad Metropolitanum Kijoviensem dederat, misso Machovio veteri Turmæ Ductore: qui fidem & pacem convulsa, bellum & vastitatem imminetia, nisi tempestivè poenitentiam Cosacis præoccupant, suggereret. Effectus operæ Metropolitanæ in obscuro fuit: Chmielnicius à Machovio, multis ad resipiscendum suavis, haudquaquam mores ut exueret, induci quibat. Flebat, iurabat, diras ciebat, aliq; in ostentationem innocentia: cum de facto, IX. Mill: Scytharum, Karasz - Murza ductore (hybernantibus commeatum, ac pabulum, totâ suppeditante Vkraynâ) ad latus accincti starent: legiones Cosacorum suppleræ; novæ conscriptæ; oppida per inimicam operibus militiæ hyemem communitas; Fortalitia præsidij firmata; extra lineam agrestes ad resumenda arma sollicitati; omnemq; conatum eius ad bellum versum, evidentissimè constaret.

Res monere videtur, ut qui modus & ordo in militia Polona servari soleat, paucis consignem. In Equite (ut ait Aristoteles) omne robur militiæ apud antiquos fuit; etiam Sarmatis, eam militandi rationem congenitam apparet, vel Tacito asserente. *Omnem Sarmatarum virtutem in Equis esse; quibus ubi per turmas advenire, nulla acies obstiterit.* Quippe regione campestri & plana, equorum maior usus, & citius victoria paratur. Adsunt hic generosi greges, opima, pascua alendi ac domandi animalis solers cura: ac, dum non muniminibus, sed pectorum obiectu patriam protegitur; equitatu duplicari vires solent. Bifariam is distinguitur, in Hastatos nempè, & Loricatos. Hastati principem in c.

Machovio-wiki.

Hustat-rze. Panczer-ni.

1651. exercitu locum obtinent, cataphractorum in morem armati, duplicem enses accincti, quorum altero cæsüm, altero punctüm ferunt: manu hasta, acuminata cuspide, ac fluctante serico insignis, defertur. Isti, seu commeat Exercitus, seu stativis hæret, principia legionum constituunt, robur virium & efficacissimum præliorum fulmen. Vnde ex Neotericiis magni nominis Scriptor, inter omina collapsuræ Sarmatiae posuit, neglectam eius militiæ conservationem, aut oblitteratam. Levioris armaturæ Eques, more veterum Sarmatarum pharetras gestat, loriceis è squamis ferreis pubetenis tectus, quæ sagittarum ictus utcunq; sustinent, non item sclopetorum. Vtrumq; militiæ genus, è Nobilitate constat, (nihil præclusa etiam plebeijs ex commendatione virtutis merendi viâ) ac Socios appellant; post quos servitia secundum Ordinis miles censetur: prout etenim quisq; sociorum, gemino aut terno Equo meret, ita æs militare recipit, equosq; ac servos armatos, iuxta album cohortis alere tenetur. Legendorum peditum non eadem conscribendi ratio, & vltus; isq; passim novus. Pulsatur instituendo delectui tympanum, oberrantibus vicatim distributoribus, qui pagorum pergamena, & sucti laboris pertractatos vernas, aliquot obulis inautorant, ac sub signa contrahunt. Vbi invalescunt numeri, miris circuitibus divexant agrestes, rapinisq; imbuunt novitium militem. Ita, emunctis provincialibus, serò nimis conducitur in Castra legio: nec diu, cum nullo commeatu provisa, retentis à Fisco, aut interversis per Ordinum Ductores stipendijs, famelici tyrones signa deserunt, aut fame penitus intereunt. Hinc vidimus, mancas prodire ad opera Martis peditum legiones, earum legatis, ærarij publici detrimenta, sua in lucra vertentibus: mercede dilapsorum militum interceptâ, aut vitâ functorum in se derivatâ. Eum pessimi exempli morem, plerosque Procerum imitari non pudet, infamiquæstu, quem glorioso militandi nomine abscondi credunt, compendium lucri faciendo.

Kalino:

1651. Kalinovius Exercituum Regni Campestris Dux, omni spe pacis evanida, etiam ab hoste lacepsitus, in Vkraynam (incertum an iubente ita Rege) armatus iter destinat. Quippe Neczaius Bracławiensis Cosacorum Tribunus, Wolhy-Neczay, Podoliæq; plebem in arma concitaturus, Barium extra lineam invaserat; eaq; super iniuria requisitus, superbè scripserat Campiduci, præterita exprobrando, ac in præsens ad conferendam manum temerariè provocans. Irritavère talia virum contumeliæ insolentem, ut ex provocationis lege, arma armis opponeret. Intendebat præterea dolorem, amplissimarum possessionum Domino Vkraynâ arceri; perditissimo quoq; avita eius hæredia occupante. Iam Machovius in conciliando Commissarijs securo aditu, nihil impetrato redibat; Chmielnicio fidem liberi commeatus dare negante ijs, quorum securitati ab autoritate Regia, ac veneratione quod gererent officij, abundè provisum esset: etiam eos inermes prorsus, nec nisi descripto à se comitatu venire volebat. Monuerat proin Campidux, per dimissa circumquaque Edicta plebem, ad obsequium rediret Regiæ clementiæ certa; Exercitum Polonum pacandæ tantum seditioni venire, si abdicato turbarum studio, Cosaci quidem iuxta pacta Zboroviana ordinariæ Iurisdictioni subessent; subditi ad solitam subiectionem reverterentur. Vbi verò illicium clementiæ, inter pertinaces spernitur, ineunte Februario motis Stanislavoviâ signis, excubantem Woroszyloviæ Spacienkij Centurionis turmam, nè nuncio cladis emissio interciperet; aliquâ hinc interiectâ morâ subsistens, ut & consilia hostium probè dispiceret; & seriùs excitæ cohortes, ad corpus agminis accelerarent. Decesserat iam Bario Neczaius, adventantes in subsidium maiores copias operiendo; cum provocatorem recessisse Campidux indignatus, ac comperto solum curis bacchanalia in Krasne agere, (namque excubanti Spacienkio fidens, sub Carnispriviu genio indulgebat) quantociùs institit Lyæo Martem committere. Fervidum Ducem, ac triennalem rubigi-

1651.

Piaso-
czynski.

rubiginem ferro detergere satagentem; sequitur læta acies, quam vix septem Mill: componerent, ast exilitatem numeri virtute suppletura. Præit socijs Piasoczynius Nowogrodensis Succamerarius, Korycio cum aliquot manipulis ponè securo; qui sub noctem subtus valla allapsi substitere, quoad superveniente Landzkoronio ingruerent vna. Constat, vbi suggestæ cohortes, ex incolis Krasnensibus quæpiam, quòd ex concussæ teluris sono, aut vehementiore, quæ suburbia canum latratu, adventum exercitus coniectaverat, Tribunum periculi admonuisse; at is, è statione, excubitores regredi, aut suos advenire quos expectabat ratus, spreverat monentem, imminentium incautus, aut per temulentiam incuriosus. Vbi præcursoribus nostris revulsi postes introitum facile concedunt, non nisi ab aliquot somno marcentibus stationarijs custodita porta, obtruncatis istis irrupere. Ad sublatum mox clamorem euolvit se mens Neczaius, ac inscensò spadice equo, in contra tendentem Piasoczynij Signiferum, eo impetu devolat, ut succiso vexilli manubrio virum alioquin robustum prosterneret. Sequebatur Contubernalium turba, à mero & interrupto convivio violentior, irrumpentes arcu platea sustinens, maximè noxia, ex ostijs ac fenestris eiaculatione. Nam præter promiscuum loci incolatum, ad ter Mill: è veteranis in præsidium descriptæ lineæ adfuerant. Vnde desperata præcursorum salus fuit, nisi Kossakovius cum Bracławiensibus Nobilitate, ac aliquot sclopigerorum manipulis accurrens, refracto valli sepimento, patientiorem secutis post se cohortibus aditum aperuisset. Iniectus etiam ædibus oppidi ignis, in pugnandum aut restinguendum municipes distrahens, perituras cohortes vindicavit, & cædi hostium initium fecit. Neczaius inter confertos pugnans, cum fratre cædit, temerarius & ferox, quod ei pro virtute fuit. Eum, hinc inde ordines perumpentem, Dobrociescius præhendens, reluctantem dehinc Zulus, pensilis plumbatæ impulsu, prostravit; quo ictu debilis obtruncatur; Nobilitatis præci-

Dobro-
cieski.
Zuk,

1651.

Howra-
tynski.
Krywen
ko.Mora-
chwa,Szaro-
groda.Cholo-
niewski.

Kalusza.

præcipue Bracławiensis manibus, non iniqua in invasorem patrimoniorum ira. Cæso Tribuno, ac inardescantibus flammis, Hawratinius ac Krywenko Centuriones, in Arcem se cum socijs recepere; velut obsidium toleraturi. Circumpositæ nihilominus confestim legiones, extrema nisi se dederent minabantur; non segnius ijs in subeuntes tela regerentibus. Impossibilis planè credita expugnatio, asperimo gelu rigente humo; cum Cosaci moliuntur fugam, nocte concubia. Excivit strepitus militem, frigidior auratum insomnem, vnde interclusi, per stagnum passim iugulantur; Hawratynio, ac Tylzka ex fuga retractis, ac mox carnificis manu strangulatis. In arce, non temnenda sapellex armamentaria reperta; etiam Neczaij cadaver loculo impositum, ad quem sacrificuli aliquot mortuale carmè decinebant. Eo tristi præliminari bellum cæpit. Quo Morachwa, dum illac com meat exercitus, territa, haud distulit morari victorem; seq; dedens, mansit illæsa, præter imperatos commeatus traditione armorum mulctata. Post hanc Szarogrodum occludere portas ausum: Ostium illud Vkraynæ habetur, naturæ & arte prævalidum: tum, præter dura municipum ingenia, Mill: Quingentis Cosacis præsidio tenebatur. Proin, quòd Zamoscij Kalusienis Præfecti hæredium, ingerendæ resipiscentiæ Cholonievius Optio missus, spontaneam deditionem persuasit. Indè circumfuso armorum terrore Scianam aggreditur Kalinovius. Aspero colli imposita ea, per abrupta rupis, maximè ardua via in superius oppidum quod inferiori superstat, velut in aère pendulum. Centurio Kalusius tuendo loco impositus, missos à Duce, qui severitatis vel clementiæ exemplo ad deditionem flecterent, pervicax eluserat. Nullam suppere copiam æris dictitans, qua oppidum sibi commissum redimeret, arma virosq; superesse, ut se defendant. Superbum certè responsum merebatur, ut pertinaciâ vi frangeretur. Proin, Kalinovius Castrensi famulatio, per ardua in summitatem eniti iusso, ipse in inferius oppidum irruit,

Ff

brevis

^{1651.} brevis impressione deferente hoste, eo potius. Restabat superius maiore periculo tentandum, unde, è iugo inaccessæ rupis, saxa ingentia in subeuntes provolverentur; quibus milicium multi miserabili casu obtriti, reliqui loco decedere cogebantur. Cum Chrzastovius solers iuvenis, fortè villicum paterni ruris evocatum, imminentis in sequentem diem oppugnationis admonuerat, tanquam miseraretur. Ad hæc Senex, consulere vitæ transugio se velle respondens, nisi pignora quæ deferere nefas esset, vetarent. Rediens tamen, dum excepta ab hero obfclis divulgat, etiam formidinem communicavit. Mobilis vento multitudinis ingenium est, terret ubi in fortia impellas; si animos convellis, in pavorem resolvitur. Etiam tum in extrema toleranda coniurati, trepidi senis hortatu, in deditionem suadentur. Nihil morante Kafusio, quin vnâ portâ Polonis patefactâ, ipse aversâ cum Cosacis abiret.

^{Lampol.} Dispar fortuna, & casus atrocior Lampolij fuit, quod ad Tyram amnem conterminis ab utrinq; prædonibus pro receptaculo habitum, Landzkoronius aggrediendum suscepit. In rem erat, sparsus, de abitu Campiducis Winniciam destinantis rumor: tum ingenium Tribuni extra moras positi, ac quo destinares iter, exactè celantis. Equidem, seu togæ, seu sagi consilijs, nihil arcano conducibilis; imò silentium anima belli gerendi est: cum nequidquam egregium eum præstare posse credas, cui lingua soluta. Glocitant gallinæ vile ovum pariendo: venatrix ales nusquam vocalis, ubi in prædas agitur. Comperto nimisquam secure Lampolium agere, utpotè celebri mercatu nudinis, sub id tempus recurrentibus; ipso diluculo oppidum subeunt cohortes suspensio gradu, ac portam velut sibi aperiretur intrant. Oscitabant vix discusso somno municipes; experrecti alij tabernas institorias aperiebant, quoad vici deinde forum, milite Polono non amica manu cædes ac vulnera intentante, compleverunt. Ita deprehensi, campani æris sono ad arma conclamant: tarda discriminis

depul-

^{1651.} depulsione, ubi ferrum iugulis imminet: neq; omnes in idē conveniebant; incolis defendendi curas; advenis fugam agitantibus. Ergo isti trans flumen eluctari connisi, dehiscente ponte, vorticibus rapidi amnis sorbentur; Ciues succensio oppido; in cædes ac prædam patuere, sæviente palsim victorum gladio; ut quos Lampolij nox securos reliquit, in meridie sol occidione deletos aspiceret. X. Mill: hominum promiscui sexus interiisse constans famâ tulit; non temnendum meriti, trium legionum testimonium. Præda à milite & igne distracta, dum fortior quisque pugnat, vilissimis celsit.

Dein Kalinovius edomandæ Vkraynæ gloriam præsumens, in Winniciam arma vertit. Sita ea ad Bohum, qui Herodaro Hyppanis; ac, veterè ævo pro specula Orientis habebatur; tunc invalescente seditione; incolis referrior, dum pagi in oppida, oppida rursus accursu convenarū, in populosas Vrbes excrescerent. Propugnandæ submiserat Chmielnicius Bohunum, in omnes belli casus expectum; ac quod in vno subiecto rarum, consilio æq; valentem, ac fortunatissimū. Is, præter ambitum oppidi ac Castri, etiam Monasterium in contiguo operibus complexus, proviso hinc inde receptu, si vno loco pelleretur. Postquam à Stribulo præcursores Cosacorum in procinctu esse cognitum, Landzkoronius successu anteaكتورum fervidior, ad Sadkowce in adversos illatus, facili negotio leve hostium agmen fudit. Bohun quippè, confingendi studio, pugnam virum in iniquum locum pertrahendum facile censens, suos opposuerat; qui, simulato in præsens metu, incūctanter recederent. Recessit fuit, qualis fugientium solet, etiam ut in victos insecutio; itumq; ad Hyppanim instado alacritate summa; donec in adversa amnis ripa, effusi cætervatim Cosaci, refugis se se iungentes adornarent in speciem pugna, dolo commodius regendo. Nam, quâ suggesturos arcē Polonos opinati, exciderant in flumine spatiosas voragines, quæ superiacctis stramētis lento vnius noctis

Ff2

gelu

1651. gelu concretæ, fallax baratrum occulerent. Progre-
 diuntur ignari fraudis Poloni, animat Palatinus ac præit; cum
 ut illata signa sunt, ita primi Ordines diffracta glacie hau-
 sti; eo dolentiore casu, dum, qui in postremo agmine, ne
 ab antesignanis superarentur virtute obnixè instantes, mi-
 serabile lociorum fatum protrudendo vrgebant. Vbi de-
 mum legiones aliæ adsunt, inarsere animis indignâ virorû
 fortium strage. Etenim, præter Palatinum, inter fragmi-
 na glaciei novissimè periclitatum. (Pacosslaus Landzkoro-
 nius opportunè Patruo subvenerat erigendo) Gregorius
 Kisielius Circassiensis Præfectus, vir egregij animi, cadit;
 Nicolaus item Melescus Dapifer Novogrodensis Cohortis
 Præfecti, ac duceti è cõmilitio. Kisielij cadaver, in adversa
 ripâ iacuit inhumatum, negante sepulturam hoste eorundè
 sacrorum sequaci. Enimverò, cædes in bello proritant fe-
 rociam, & fusus sanguis refundendi incitamentum est.
 Nam, ubi letale balneum cruentis vestigijs patens circû-
 gressi nostri, in Arcem redintegrato impetu irruunt, ean-
 demq; post primam impressionem, capiunt. Ab arce, in
 oppidum versa vis; nulli horum magis attendente Bohuno,
 quam ut Monasterium, cui fidebat maximè retineret; mi-
 nus interesse arbitratus, si tota Winnicia pellitur, dum mo-
 dò vna corte clausus, victorem exercitum moraretur, nec
 ambigens submittenda auxilia, vel sanè Chmielnicium i-
 psum rescindendo obsidio accursurum. Invadendum pro-
 in, à nostris Monasterium destinatur, quod iam abrupta
 rupe, iam alluente amne probè firmum; etiam subitis o-
 peribus permunierat industria Bohuni, in futura sollicitudi-
 nem vertentis. Ad datum signum, ivère summo fervore
 cohortes, nuda in destinatos ictus pectora, ad usq; claustra
 hostium penetrando. Ast in irritum conatus cessit, reiectis
 non sine cæde, ac inter alios desiderato, Libilzovio Deme-
 trij Wisniovecij Protribuno, notæ strenuitatis lene. Re-
 pugnant quippè obstinatè Cosaci, in tantum validiores.
 Vbi trifariam divisas vires, defendendo vni Monasterio cõ-
 traxere.

Kisiel.

Melle-
szko.Libilzo-
viki.

1651. traxere. Attamen, per submissum Ascetram Bohunus su-
 per deditione Ducem conveniebat; ablegatusq; fuit Bara-
 novius Kijoviensis Dapifer deditionis legibus in pactû de-
 ducendis. Quâ morâ vsus, cum CCC. Equitibus ultra Hyp-
 panim excurrerat, subsidijs si quæ venirent explorandis.
 Et si non adeo bellè hospitatus; contigerat namque ut,
 aliquot cohortes Polonæ, sub cura Strzyzovij, ac Vieyscij
 exploratum missæ, sublustri nocte in Cosacos incidendo;
 ubi resleræ militaris ignorantia hostes prodidit, summo ar-
 dore in adversos irent, reiectis aut dispallatis insistendo:
 sed maximè Bohuno ipsi discrimen incubuit, quem ex ful-
 gore loricæ, ad radios lunæ micantis, cognitum, ut quisq;
 ex Polonis fervidior capiendum destinabat. Iam Rogal-
 sci Signifer Kalinovij assecutus, manubrio vexilli tunde-
 bat, super armos equi reclinem; iam commilitonum alter
 manu præhenderat: cum hic elassato equo, prior cespitan-
 te sessoremq; provolvente desilientes; ac si fatum eriperet
 manubias, irritò uterq; conatu abscessere. Neq; hîc fini-
 it discrimen, instabant iugulo fugacis alij; cum quo loco
 contortum in se flumen glaciem exuerant; aquis se credit,
 quarum circumactis vorticibus, glaciei fragminibus con-
 tusus, ac gelu rigescens, Syrtim illam incomparabilis equi
 virtute, superavit. In Monasterium dein regressus, non
 exantlato periculo, non lassitudine, aut necessariæ quietis
 vsu munia intermisit; sed sub diluculum in excubias no-
 stras erupit, de die ad valla pugnavit, eodem illo scutulato
 equo vectus, cuius beneficio, ac pertinaci virtute, pridia-
 num periculum exhauserat. Agnoscunt Poloni, & an satis
 salvus iocabundi quærunt? quibus ille respondet. Nupe-
 rum sub arce Winniciensi balneum, consimili officio, eo-
 dem in amne sibi repensum. Ita viris fortibus, pericula,
 in materiam non infecti colloquij cedebant.

Quæ inter, missi Comoroviam exploratores afferunt;
 omnem circa oram copijs in subsidium Winniciæ venien-
 tibus compleri, propediem affuturis. Quinetiam interce-
 prus

1651.

Barano-
wiki.Strzyzo-
viki.
Vieyski.

Rogalski

Komo-
row.

1651. prius emissarius Chmielnicij, edicta ad plebem, bellum imperantia ferens, narrata comprobavit. Vnde Campiduci deliberatum, relictanè Winnicia, adventanti hosti in occursum iret? an vnus adhuc diei mora, obsessos in dediti- onem compelleret? Iam sub adultum Martium, altiores cæli tropicos repetente sole, hyems in solitam æris inten- periem resolvebatur; quod anni tempus, hosti commodis, nostris inquam; ad hæc, attritus iniuria cæli miles, ac fati- scentes diutino opere equi suasere, vt prius securitati, quam victoriæ consulere. Visum inde retromota carragine, expeditiorem venturo hosti obijcere exercitū; at, quæ sem- per sanis consilijs infesta nox, etiam tum imperia Kalinovij intervertit. Etenim, Castrense famulitiū, exonerare Cur- rus inutilibus sarcinis iussu, infranabili per obscura no- ctis licentia, sociorum currus quibus reuēta à lampolio præda habebatur, expilare cœpit, vt evacuarentur imperiū Ducis obtendendo. Eo maiore inter raptores & prohibē- tes tumultu, quod Tribunis severitatis exemplum ni desis- terent minitantibz, malè per noctem constaret authoritas. Hinc necessitas, in consilium verri debuit, plerisq; signis- sponte dilabentibus, reliqua Castris eduxit Campidux, ad- versum imminētia tutior, si hostem acceleratis itineribus supervenientem, aperto campo exciperet. Non vno quip- pè tractu, sed laxato agmine veniebat Chmielnicius, vt nu- merosis legionibus succinctz, Polonos indagine clauderet. Quod verò per nocturnum tumultum, haud segnis occasi- onum Bohunus, illacessitos abire siverit, lepido casu inter- veniente accidit. Dum abscedit Exercitus, fortè aliqui ex gregarijs, largiore meraco somnum provocante altum in- dormierant, cum à contubernali, vt sopori satiùs quàm vt- tæ finem imponere mallent excitantur. Beneficium erat, sed cui mentis impotes indignarentur. Agrè tandem per- suasi, dum in viam sclopos instruunt, quia nondum ad se mens ex crapula redierat, eos in portam contiguam eiacu- lantur, ignari speculatores Bohuni illuc delitescere. Isti demum

demum abscessum stratagemati imputando, ardorem cru- pturi Bohuni in diem distulere, & ipsum suspicione anxiū: Polonis interea sine noxa abeuntibus.

Sub id fermè temporis, indignationem Regis domus Lu- bomirsciana incurrit; acriore in Georgium offensa, quem in Supremum Mareschalcatum Regni nuper provectum, memoravi. Causam hinc promanasse constat. Proven- tus salinarum in Regno, nativi perinde ac factitij salis, mensæ Regiæ adscribuntur; è quo iugi thesauro, præter or- dinarios sumptus, si largiri placet, abundè æra Regibus suppetunt: si item congerendæ opes sunt, non parcè coa- cervantur. Fodinæ istæ, Wieliciæ Bochniæq; ad ipsum Carpatiorum montium radicem existunt, fossilis salis co- pia tot sæculis sufficiente, & singulari Numinis providen- tia, in ævum suffectura. Istarum reditus, nè solers homi- num curiositas de novo reperiundo sale imminueret, recē- tes scrutandis venis specus aperire, cunctis lege vetitum. Quod si latens minera in fundo terrestri deprehendatur, fi- sco Regio cedunt bona, substituta possessori æquivalente compensatione. Retroactis annis, Sebastianus Lubomi- rius Castellanus Woynicensis, idemq; salinarum Admini- strator, in pago ditionis propriæ Lednica aperuerat eruē- do Sali specum, à cognomine suo Lubomirz nuncupatum, qui dum vbere proventu auget possessoris opes, facilè invi- dos concitavit, alienam felicitatem in sui diminutionem ac- cipientes. Itaq; poscente id Rep., Fodinā & Villā Vir Pa- triæ amans facilè cessit; aliquali Porembæ per legem Anni 1607. compensatione redonatus. Verum contemptores sui sequuntur opes, & qui has Patriæ causa prodigit, maioris fortunæ capax est. Rursus Stanislao Filio, iam tum Russiæ Palatino, in fundo ruris hæreditarij Sierlza Wieliciæ cohæ- rente, sal copiosus inveniendum se præbet; excitata officina à divite vena Cunegundis dicta: nimirum quod ea San- cta Hungariæ Regis Filia, salutare id mensarum condimen- tum, velut dotales opes, miraculosè in Poloniam transpor- tavit.

Wiel-
czka.
Bo-
chnia.

1651. tāvit. Mansit diu penes possessorem vsus. Cūnegundæ habebatq; Palatinus tanquam rem suam haud controversi iuris; etsi quod sciam Commissarij, vtrum fodina ea salinis. Regijs præiudicaret; delegarentur. Verum p̄r hos, in cognitionem rei seriò advertentes, līs dirempta fuit, ut dominium possessori integrum, confectis ac subscriptis tabulis addiceretur. Ita tunc detrimento Fisci sine privati iniuria occursum: ea namq; tempora fuere, quibus excellentia Civium merita in pretio habebantur; & Princeps non æq; de habendo sollicitus, largiri magis quam acquirere amabat. Morte Stanislai vsu capiunt Filij Cūnegundem, extrema Patris voluntate in communem omnibus vsum addictam; nempe Alexander Stabulo Præfectus; Georgius Regni Mareschallus, ac Christophorus Sandecensis Gubernator cum æmuli, sine quib; raro eminens fortuna, ut nec Sol sine umbra stetit, tacita delatione inculpavere: Proventus Oeconomicos merita Regiæ interverti ab ijs, qui ex iactura salinarum Reip: ingentia lucra perciperent; & nisi repetundarum quamprimum agatur, diuturno vsu, firmari possessionem, velut hæreditatem. Datur itaque negotium Boguslao Leczczynio Regni Thesaurario, Lucæ Opalino Curia Mareschallo, Francisco Dembinio Cracoviensi Succamerario, ac Iacobo Michałovio Lublinensi Tribuno, rei ut se penitus haberet instituta Commissione dignoscendæ. Aderat & Fisci Procurator (Instigatorem appellitant) Daniel Zydkievicius subactio per forensia ingenio & promptâ in utramvis partem facundiâ. Commissarijs negotium agressis propè erat, ut antiquata lirè, addiceretur vsus officinæ possessorib; secundum tabulas olim ab Offolinio Cancellario confectas; nisi Zydkievicius, quo zelus hominem Aulæ probaret, obtunderet identidem grande regias opes detrimentum pati, etiam Reip: rem agi, quæ communis vniuersorum Parens sit, &c. Hic Mareschallus, irâ magis quam ex vsu præsentis excitus, interpellat. *Solusne tu Zydkiewici ad Matrem hanc te referendo Filium agis; & nos qui tibi videmur. &c.* Ille, Nobilem se quoque & cuicunq; genere parem, asserens, provocavit impatientis fervorem, ut baccillum arundineum, contendentis capiti illideret.

Rara laus ex eo facta; equidem provocante iurgio affectum efferbuisse constitit, semper ita à moderato pectore

Lecz-
czynski.
Opalin-
ski.
Dem-
binski
Micha-
łowski.
Zydkie-
wicz,

auto-

1651. autoris aliena, & qui magis meminisse, quam vlcisci offensionem crederetur. Certè Rex altiùs impressam offensionem accipit; Commissarij publicis instrumentis testatam faciunt; læsus Fisci procurator liberiùs querulatur; etiam æmuli cristas arrigunt, quibus pridem suspecta eminentia viri, & supra mensuram aliorum qualitates. Intensis monstrabatur facilis in ultionem via; qui incrementis inhiaret opima ostentata spolia; neq; par sum amicis distrahendis, quorum tamen integerrima fides fuit. Vnde emissaria scripta volitabant, (non ignoto autore, qui lapsurus mox & ipse, Commisistri fatum procurasse creditus) quibus, facti emphasis exaggerata, eo fermè sensu. *Letale est quidquid in Reges peccatur; & in crimina Maiestatis non modò iuste, sed necessariò advertendum. Oblitum enimverò Ministerum modestiæ & obsequij, quæ utraq; Regi suo uti Domino tenetur: immemorem beneficiorum, quibus ad invidiam largientis, recentèr cumulatus foret. Atrox utrinq; crimen; & refractarium esse, & ingratum. Nam violata actus Commissorialis securitas, quid est, nisi mera ex sensu legis perduellio? unde, in Regem optimum iniuria, in Delegatos contemptus, in Privilegiatum Regni Officialem, contumelia promanasset. Premeditato actum, ab ipsismet Lubomirij efflagitata delegatione: ubi annuisset Princeps, discussam ut maiore ab eo, cuius maximè intererat, ex munere quod gerit, salvam præstare actus securitatē. &c. Non in eum vsum, virgam moderatricem Primicerio Aulæ traditam, ut ea innocentes viros fustigaret: nec decuit, qui legum custos ac vindex habeatur, iura si quæ competebant, armis asserere. Illegitimum quippe eum processus gradum, nedum subditi cum Rege suo, sed etiam inter pares. Iam verò, si elaborata in tempus modestiæ veniā petit, non facile ignoscendā; recidivo deprecaturi errato, ut qui, post Philippū Husiniū, Decretorum Notariū, itidem fuisse depexū, gradum facinoris in Zydkievicio fecisset. Deniq;, si factum impune abit, & Rex infra se ponit, facilem contumelijs aperire Maiestatem, in ingenuum quemq; Aulæ decessurum, minore ignominia sensu ubi ferrum vulnerat, quàm*

G g

1651. *quàm ex fustis vibice.* Iustus Marschallo ex offenso Rege timor erat, statimque damnata vehementioris affectus impotentia, reparandæ quoquo modò gratiæ insistit. Totum Rex in meditata surgentis belli incumberebat; quorum non postremum adiumentum in eo subiecto, seu consilium spectes, seu subsidium. Itaque, opportunitate usus, factum agnoscit, ac diluendo multa submissione agit, flagrantiore in vindictam affectu, per temporis intervalla despumante. Molliendæ iræ, non falsam præviderat viam, vir Aulæ intelligens; per Reginam huic institit, hanc appellat, valida in animo Regis coniuge, & arbitria plenè possidente. Ut redintegrata Lubomirij gratia, infra tradam. Sed introspice quisquis es Aulam, cum videris referta atria, obsessas penetralis fores, oppletum incubis limen; cogita larvato actu scænam instrui, & tot vertumnos esse quot homines. Amplum hoc diversorium hypocrytæos forum est, in quo præter fumum venale nihil. Hic iusiurandum titulus fidei re carens, ineptum amicitiae vocabulum, inanè prudentiæ nomen, nisi hæc omnia privatae utilitati inserviant. Per urbanam comitatem, ac obvios in discursum sermones, abstrusa quæque arcanorum sagacissimè vestigantur. Accedunt simulatio & dissimulatio, incognita veteri Ethicæ entia, nunc cardinales eo loci virtutes. Inter hæc, mira rerum antiperistasis. Hunc Curulis suæ tædet; illum crescens alterius fortuna premit; ævum transit, neque gravidæ spes parturiunt; horulæ momento calus transigitur. Ita omnes sicut aquæ, alij alios trudent, mox à sequentibus protrudendi; ac, dum felices oderunt, infelices aspernântur, medij manent, inter eminentium contemptum, & parium invidiam.

Vkraynæ situs, ut fermè planus, ac campestris est; ita aquis per depressa stagnantibus, in lacunas ac crebriores scaturigines resolvitur, mirabili artificio variante naturâ: ut feracissima latifundia perennibus amnibus, herbida valles torrentibus, ac paludibus distinguantur. Hinc fit, ut per cænosa & vligine impervia, mitiori Anni tempore tractus

difficili.

1651. difficilior: minori negotio commeant Exercitus, ubi per rigorem brumæ, flumina, ac fallacia paludum congelantur. Eo consilio Kalinovius instans Ver præveniens, confectum opere hyberno Exercitum, Winniciâ Barium, inde Camenecum reduxit; partem securitatis ratus; ut, seu Vrbi vis immineret, seu incursum hostili Exercitus præmeretur, in promptu mutuum adesset auxilium. Etiam Rex facile fore iudicans; quin ad opprimendam paucillam manum, universis viribus rebelles convolarent; quantocius omni prælij alea, nisi suaderet aliter opportunitas inhibita; regressum literarijs edictis iniungebat. Tenebat namque sollicitum ora illa, exacti anni stativis commeatu penitus exhausta, & vix Cameneco in ordinarium præsidium suffectura. Quid, si simul vrbs & legiones intercluderentur, angustia rei frumentariæ laboraturos utrosque? si annona novissimos in usus oppidanis reservata, cum socijs legionibus dividitur, perfunctorium diutinæ obsidioni solatium fore. Melius, si interim vrbs fato suo permetteretur; quod & factum.

Abitu legionum Chmielnicius desertum Camenecum reputans, cum expeditis copijs Dzedzaŭm (die 6: Maij) præmittit. latus ex destinatione haud arduè patrandi facinoris, si cataraetam illam Regni meridionalem, in emergendi patrocinijs auctoramentum, Ottomannis reclusisset. Ast cælum haloses fortalitorum definit, & urbium cardinalium claves, è zona fati pendulas, nulla vis humana extra assensum eius (*Qui custodit Civitatem*) extorserit. Pauca proinde statu & situ vrbs præmitto. Camenecia seu Camenecum Podoliæ, primævâ vrbs erectione obscurum, sub Annum Ch: 1300. à Ducibus Coriacijs, in formam elegantioris municipij redactum, superstat in prominenti colle, præruptis in modum coronæ cautibus ambitum; inter quas, per spatiosam convallem Smotricius amnis circumductis in gyrum aquis, prolabitur. Accessere genio loci prævalido amœnoque, munimenta ac artis opera, unde in hanc diem, humana manu inexpugnabilis creditur; donec

Gg 2

annis

Kamieniec Podolski.

Smotrycz Fl.

1651. annis sequentibus, Christianitatis prædo (proh dolor!) eriperet. Gemina porta aditur, quibus Polonæ ac Ruthenicæ vocabula: geminas item Arces habet, veterem ut autumno oppido coævam; nova autorem Sigismundum III. Regem agnoscit, curatore fabricæ Theophilo Szombergo, ingenioso eius ævi militarium operū Architecto: quæ ambæ perpetua munitione vrbi cohærent. Fossas per adfira egerere, haud permittit duritia rupis, eò magis latomiscos specus aperire; hinc adversus cuniculorum terriculamenta, à soliditate fundi securitas, Tuebatur arces Petrus Potocius Podoliæ Generalis; Vrbi suctum inerat præsidium præter circumstitæ oræ Nobilitatem; quæ, ingenua hic ac bellax, Zaczwilichovium eo temporis, ut subintraret cum aliquot cohortibus, postulando induxit. Eam Dzedzalus dum repentina hyemis resolutione tardante, abscedentes Polonos assequi nequijt, relictis ad Barium copijs cum XL Mill: Cosacorum, obsidione cinxit. Smotrycius nuper ultra solitum exundans, aquarum eluviè quâ Polonam portam subit, murum subluerat: quod vbi Dzedzalya cognitum, ratus madore subrus labefactatum facile deiiciendum, si supernè concutitur, è tormentis in supercilio edicti collis locatis, quid in tantum munimen posset, experiebatur. Ast in muros verberatio nullâ planè oppidinoxâ instituta fuit, globis per diductæ vallis spatium, evanido iactu intercidentibus. Immissi dein, per devexum iugum Cosaci, subiecta diversoria invaserant, ad ipsa molidina infestis cum signis penetrando; ast ab erumpentibus præfidiarijs egregiè depulsi, conatum tentandæ vrbis, mox omisère. In procinctu quippè erat Chmielnicius, qui, (Cosacorum X Mill: ac XIV. Scytharum, ad insequendum Campiducem dimissis) sibi ipsi occupandæ vrbis gloriam relinqui volebat. Fecit sanè & suo more ferox oppugnavit, actâ in præcipitium magis quàm prælium turbâ; irritò successu nec iacturæ expers. Nam Potocius Arci Præfectus, non tantum egregiè vim sustinuit, verum etiam cū

expe-

1651. expedita suorum manu in adversos prorupit: idem ab vrbe Moravecus, & Niewierscius Centuriones præstitère; dislosionem machinarum libratibus nostris ea arte tractatibus, ut aliqui antesignanorum capita, condito ut tempus tulit pignore ferienda, contenderent. Potocius inter primos pugnans, virilis animi palmam tulit, etiam ab evitato vitæ periculo felix; propè enim casus fuerat, nisi turmæ Valachicæ subcenturio, præsentaneam opem periclitanti adtulisset. Debita certè ob strenuum in discrimina ausum, bellaci viro laus; ex lege militari non item, quæ Præfectis ex commisso locum tuentibus, erumpendi in persona, ius non esse præscribat. Ita tum de obsidione Cameneci (die 19. Maij) transactū, irritò conatu, non spem solum Chmielnicij, sed & avarum Ottomanni desiderium eludente. Demum Paniowce pretium operæ fuère, aliquâ bello Chocimensi fortalitium famâ, quod oppugnatum Turcis restitisset. In id nunc vis versa, & diu ab ijs qui intro erant sustentata, donec Trzylatkovius insanum caput, pactus inter Cosacos Tribuni dignitatem prodidisset: ast tradito loco, capite mulctatus, cōdignas perfidiæ pœnas dedit. Sed neq; ijs ex voto successit, qui insequendi Kalinovij negotium susceperant. Comperito namq; is hostium superventu, impedimenta omnia celeriore Exercitus tractum morantia, abijci aut exuri fecerat, inter Castrense famulitium equis vectorijs distributis, reliquos equitibus in terga confessores accipientibus: abibatq; pedetentim agmen expeditum, fugientium ostendens vestigia. Invaluerat subinde rumor, laborantibus suis, Regem cum Exercitu quanto citius succursui præsto futurum; vnde Campiducem, qui iam rebellionem semivictam vulgasset, suppudebat refugium in conspectum Regis venire: nec minus meruentem, ne pertinax Vkraynæ nullo successu invasio, exprobraretur. Itaq; signa ad Kupczynce obvertuntur. Intererat vadum inter abeuntes & insequentes potentius; ad quod, relictæ cohortes aliquot sunt, quæ hostem si distinere non possent,

Gg3

saltem

1651. saltem ludificando morarentur. In has ille, laesi exercitus reliquias ad vadum desidere ratus, impetum facit, Scythæ præcipuè, cui omne vincendi in celeritate compendium est. Obijciunt se temerè proVectis nostri, sustinētq; haud in summa perstituris cum ad exortū à tergo certamen Campidux gradum sistens, ubi dimidia pars hostium vadum traiecerat, stat pro tempore ratus, in quos experiretur, animosè invenitur & pugnat; adeò infesta vi irruens, ut primò impetu disiecti Scythæ, ac ut quisq; ex ijs ferocior, circumventus è vestigio caderet. Moniak-Aga è primoribus interimitur, Karassium triplici vulnere faucium arundinetum texit, Neczay Murza vivus præter alios in manus venit: Giganti compar erat, fusco in colorem Ethiopis vultu, & supra humanam corporis molē, carneum quoddam propugnaculū, à natura formatus. In hunc retrusis suis, obstantem, Iackimus Laccius commilito devolat, ac vehemēti collisione, excusso hostis acinace, vi læctorum præhendit, ex equo detrahare conatus. Pessima fors capientis fuit, ubi in terram actum, Barbarus subitū se involverat, præter immanē corporis pondus, etiam tenaciori limo immersum. Lu-
stantibus superveniens Curovius turmalis, ac casum per-
untis socij misertus, Scytham clavo adunco ferit, & post-
quam repetito ictu viribus languescebat, ambo demū de-
dititium cepere. Exhibitus Regi, ex grandi statura suspici-
ebatur, non impar duobus Hercules. Laudatus Laccius
ex animoso aggressu, laudatus & Curovius ex servato socio,
quos inter controversia est, pro captivi lorica, quæ egregiè
elaborata, pretium periculi, utriq; poscebatur: sed ea datis
in litem arbitris Curovio celsit, adpromissa alteri Principi
munificentia, remunerandæ strenuitati.

Postquam depulsum Vkraynâ exercitum nostrum con-
stitit, Rex omni mora exclusa (Pridie Idus Aprilis) Vistulā
traijciens, in viam se dedit. Pauci è Senatu præter Sigillo-
rum Præfides aderant, dilapsis à latere permultis, quod ex-
ratijs instructi, Principem in id belli sequerentur. Lubli-
ni dum

1651. ni dum accurrunt expectati, dum vaga damnosis circuitibus
confluunt signa, aliquantum Rex præstolatus, identidem
per Edicta accelerandum iter militi poenasq; ingerebat. Etiam
omissa cunctatione literæ Restium tertio iam dimis-
sæ sunt, nè signis evulgatio (vbi ad Zborovum accidit) in-
ter causas contingentis periculi audiret. Inero program-
matis essentialia.

IOANNES CASIMIRVS DEI Gratiâ REX POLONIÆ,

Magnus Dux Lithu: &c. &c.

Licet in solitudine ac cura paterna, nihil enixius Sac-
Reg: Mai: habuisset, quàm ut interno bello sopito, consum-
mata pace Regnicolæ sui fruerentur: neq; ad publicam Mo-
tionem Nobilitatis, unquam devenire necessum foret. Verum,
quoniam fœdis fragus hostis, iam à S. R. M. eo nomine obnuntia-
tus, tam à delegatis Reip: super resumendo tractatu pacis requi-
situs, oblatam Clementiam aspernari præsumpsit: ingruentium
periculorum provisa, cogitur tandem S. R. M. vim iniustam,
necessaria armorum oppositione, repellere. &c. &c. Accedendo
itaq; IN DEI NOMINE Ad novissimum in extremo periculo
remedium, scilicet Generalem Expeditionem, (cuius maioribus
nostris salutaris usus, neq; DEO dāte improficuus nobis futurus)
innotescimus hisce terijs literis Restium, &c. Pro fide itaq;
Orthodoxa, incolumitate Patriæ, ac Libertatibus tuendis, ut
quisq; vocatione Equestri, ac generis prerogativā obstrictus est;
arma indicere omnib; ac, pro die quinta Iunij, locum ad Con-
stantinoviā veterem, Conventui generali, ubi armilustrium
ac census militaris condecet, assignare. &c. Datum Lublini
die 20. Aprilis, Anno reparatae Salutis M. DC. LI.

Hic læsa Regis gratia, Lubomirijs reparatur eo modo.
Vacabat Rex devotioni in Æde primariā; cum, peractis sa-
cris, Procures latus propè accedunt; is officia venerantium
præstari ratus, recipit subinde literas, à Primate Lubienio,
quibus

quibus post vota impertiendæ de cælo victoriæ deprecabatur Lubomirijs ex malè tractata *Commissione* noxam, ut qui se errasse non abnuant, & factum meliori actu reparare intendant. Subdidit oretenùs plura Lelczyni Procan-cellarius, eadem postulata, cunctis è Senatu qui aderant adiuncto ferentibus. Reluctabatur Rex, vim sibi per preces fieri vetans; iamque propè erat, ut intercessio successu careret, donec Regina non irritus mediator accedens, gratiam in solidum reparasset: cunctantiùs promotò indulgendi negotio, quo è viris Clarissimis titulus clementiæ augeretur. Ita finijt dissidium illud, cum in antecessum Zydkievicius non temnendo æris hostimento placatus foret.

Tunc quoq; ab Innocentio X. Pont: Max: Ensem cum Galero Regi; Rosam Reginæ; Ioannes Torresius Præsul Adrinopolitanus reddidit: non ingrata Paternæ sollicitudinis insignia. Actæ solenniter gratiæ; maximè, quod in superficie Epistolij; Encomium, DEFENSORIS FIDEI Regi Sarmatiæ tribuebatur, velut debito titulo, Rege lætante. Quidni enim ex constantissimo erga Sedem Petri obsequio meritum, imò debitum id, dicere liceat? Polonia utique Hæreses non parit: &, si quando fulmen anathematis in se vibratum sensit, paternam animadversionem accepit morigerè, spontè abdicans Regium honorem titulumq; non nisi ubi crimen expiasset, Apostolica autoritate resumendum. Protrudit enimverò aliquis Regum, accisas Maurorum reliquias, aut impuram recutitorum fœcem, ditioribus suis eijcit; hinc in superlativo Catholicus dicitur. Assuit alter speciosam pietatis laciniam, & curam fidei temporalibus obtendens, pro primogenito Ecclesiæ audire amat. Non invidemus Poloni, usurpatos mero usu appendices, si Reges nostri meritissimo iure, FIDEI DEFENSORES, dicuntur. Siquidem, Regnum hoc, velut rosam Catholici fidei odoribus fragrantem, circumstant spinarum aculei; Machometan; Oriens, Schismaticus Septemtrio, Hæ-

retico

reticus Aquilo, Gentilis Taurica, supersticiosa Dacia, etiam illa ipsa cervicosa in obsequium Roxolania. Hos inter, scopulos immobilis Poloniæ fides, trophæum Crucis latè expandit, & bella Domini acerrimè præliatur. Ex condignò & meritò, Clypeus ac Annemurale Christianitatis appellanda. Nisi, quod insit quædam bonis verecundia; cum nulli minus laudari cupiant, quàm qui magis meruerunt.

Regina Krasnostavo Varsaviam regressura, valedicit in tempus Regi. Fama fuit, pertentatos ab ea modos, ut interesset bello liceret. Non incredibile, ab amore coniugali provenisse sollicitudinem: multi insitam maternæ stirpis animositatem dixere; namq; è Lotaringicis ea supra sexum erectioris animi, bellis non interfuit modò, sed præfuit: unde Amazon Galliæ dicta est. Verùm remeare ob bellum casus visum; tum, quod non expediret, consilio eius, quo valuit maximè, intima Regni nudari. Sub valedicendū immotum animum præferre ostendit, quoad scandente Equum Rege, diu coercitæ lachrymæ prorupissent. Adstabat Gynæceum, quod è toto Regno lectissima formâ componunt viragines; quæ suas quoq; in dolore partes ratæ, Dominæ lachrymis socios fletus addiderant. Dixisses venusta Phidiacæ manus simulachra imbre perfundi, aut molle corallum in gemmea resolvi stillicidia. Solabatur subinde mœstas, Aulica Iuventus urbanè pollicendo, innoxias quas funderent lachrymas, mox cruore hostium pensandas. Motis signis, equitanti ante Prætoriam cohortē Regi, obvium se dat mendicabulum hominis, detricto germanicum in morem bubalino amiculo, morticinum quid circa viam deglubendo. Conspectum, palàm edixit Rex speculatorem esse. Requisitus, quis & cuias? constanter respondet, ex pedestri legione quæ vicino oppido subsisteret, inter gregarios haberi. Ast, propiùs adductus, hæsit; mox, ad conspectum Maiestatis tremit: quæstionibus dein subiectus, emissarium se Chmielnicij, qui videndi in persona Regis negotium suscepisset, fatetur. Igitur, quia in

Hh

Præto.

1651. Prætoria Vladislai Regis militasse cognitum, tanquam proditori & transfugæ suspendij pœna irrogata.

Sokal Buk Fl; Ad Socalium quoad Bugus alluit, subsistente Exercitu, Generalis Potocius, insigni militarium cominatu adibat. Regem, sub impressum manui osculum, non visam exacta trieteride Maiestatem salutando. Etiam Rex gratum sibi tanti viri reditum; tum fide alijsq; veterani Ducis qualitatibus laudatis, ijs se vsurum spondit, si modo fracta laboribus bellicis valetudo eius restituta manet. Dehinc parentissimo campo copiæ. *Stipendiariorum* recensitæ sunt; illis quales & quantæ, se se velut in præsentem conflictum monstrantibus. Aderant armorum Præfecti ambo subinde interequitantes; Potocius inclinata ætate & recenti morbo languidior; Kalinovius, (nuper à Cameneco Castra cum legionibus introierat) recens commotæ Vkraynæ merito erectus; vterque consummatam maturi Ducis famam implentes. Hic Princeps, Imperatorem se Ducibus, Ducem militibus, cunctis Regem ostendens, per flagrantem æstivo Sole diem, aciem instruxit. quæ vbi regulata methodo diducta in cornua fuit, adequitabat hinc inde signis; cumq; adderet militi alacritatem, vicissim conspiciens recipiebat. Neq; omissum per divina, animos in spem cælestis auxilij præparare particularis Iubilæi indulgentias, Exercitui in hostem eunti Pont: Max: impertiente. Sub Corporis Dominici anniversarium, eas è thesauro Ecclesiæ opes, in Orthodoxam militiam visum diffundere; circumferendo Christi Corpori mystico, è Prætorio Regis processione institutâ. Deferebat sacram thecam Leszczynius, Regni Procancellarius; instabat aliquo spatio præcedenti Rex, ad obversam Hostiam cum accenso cereo, ubiq; poplite cernuus: ac, quò palam esset, ad præsentiam æternæ Maiestatis temporalem fasces submittere, regiam umbellâ supra velatam involucro Panis Divinitatem, à quatuor Proceribus præferri voluit. Senatus ac Tribuni stipabant, circumquaq; dein militaris turba. Prælegendis de more

Evan-

1651. Evangelij excitatæ erant, apud principia legionum quatuor Aræ; ad quas dum cum sacris mysterijs itur, Aquilas, deferentis Antistitis pedibus cohortium signiferi substernebant; in recognitionem terrenæ potestatis ab Eo, qui Deus exercituum est, immediatè dependentis. Equidem ingès bellatori fructus, si spem firmam in adiutorio Numinis figat, eamq; externo cultu exaggeret; ista quippè patrociniû in partes sperantis validè trahunt; nam, cum quo Deus, quis contra hunc? Neq; inibi severitatis exempla desiderata; nonnihil laxatæ inter continuos belli actus militari disciplinæ instaurandæ; quæ præcipuum imperij, ac obsequij stabilimentum est. Nam, vt crebriores conflictus strenuos milites reddunt; ita fiducia armorum, resolvit disciplinam; nisi opportuna severitate Ducis contineatur. Permulti tunc è cohortium Præfectis, demeruerant, turmales conniventer incolas mappalium acerbè habendo: repertis, qui, sine pudore flagitij, aut cura honoris, à rapinis ac violentia neutiquam temperarent. Hinc quærulantium impulsu, à Generali die dicta, (nonnullis callenti iudicio subductis) Pawlovij duo turmarum ductores, nimis licenter egisse comperti, capitis supplicium subiêre. In propatulo Castrorum exacta pœna, quò & Nobilitas, non impunè vexam provincialium abire videret, & stipendiarij formidine exempli à similibus deterrerentur.

A Socalio sextis demùm Castris Berefteciam ventum, agitata cum præcipuis deliberatione: Tranatonè styro, in patentia camporum eluctari? an prætenso ad lævam amne, locum obiectu paludum tutissimum occupare, expediret? securiora plures suadebant: vsus prudentiorum commendabat consilium, quominus patenti planicie, ingentis aciei explicandæ opportunitas, antecaperetur. Veramq; sententiam Rex in suspensio tenuit, necdum adventus hostium, certus, & in arena consilium formaturus. Festinantem inter hæc ingens sollicitudo advertit. Quippè, Petrus Gembl- Gemblicki Episcopus Cracoviensis, per submontanum tractû, Cracovi-

Hh 2

quâ

1651. quæ Carpatij montes Hungariam determinant, tumultuari
 plebem, & exitiabilis seditionis iacta semina, celeri nuntio
 Napirski exponebat. Autor turbarum Alexander Napirscius, dudum
 à servitijs Aulæ, dein mendicata stipe erro, mox impostor,
 sceleratum animum ad curas enormis facinoris aptaverat.
 Exstimulabat turbidum & nequam caput, præceps ex alieni
 sceleris successu audacia; præsertim, quod subalpini incolæ,
 genus vulgi per latrocinia exercitum, sodalitium ad ne-
 fas facile promitteret, pari locorum ac hominum feritate:
 denique si nefaria cœpta malè celsissent, ad Hungariæ con-
 terminos latrones, tutum deprehensus receptum prævide-
 bat. Hanc itaque telam ordiens, primò meritisimæ Kost-
 carum domus, nomen ac stemma ementitur; dein, diplo-
 ma Regium confingit, quo missum se illi tractui præsidio,
 firmiter persuaderet. Sic, astructa apud imperitos fide,
 Czorstinum Arcem ad Dunatecium sitam (Platembergus
 eius Præfectus, Iudæum loco Curatorem imposuerat) cum
 sequacibus invadit, possessionem usurpat, & pro legitimo
 loci Præfecto agit. Asciverat iam ante socium sibi, quen-
 dam Czepiec, versipellem illum, ac dudum ciendis turbis
 artificem, eoque Mareschalei cognomen, (credo per anti-
 phrasim) ferentem. Hic itaque per rura volitans, exuto he-
 rili iugo, alleviationem onerum, & lene recentis Præfecti
 dominium, quæque aliæ trahendi in seditionem vulgi illece-
 bræ sunt, insinuabat; Cosacos in exemplum monstrans, ac
 Regem ita velle, impostorio diplomate pervincens. Fa-
 cile dein aliquot turbonum confluxere, mox superventu-
 ris alijs; alijs successum facinoris tacito consensu præsto-
 lantibus. Occupato Czorstino, minus habuit, spes in cō-
 tigua oppida; aut privatos domos avertere; nisi Metropo-
 lim Regni in spolia destinasset. Submissi qui statum vr-
 bis explorarent, dum pyrium pulverem aliaque eiusmodi
 cōemunt, intercepti, in quæstionibus seriem instructi disci-
 minis, quod in proclivi erat, aperuere. Ut malum, vigilantiam
 Episcopi, in herba oppressum, infra tradam. Enimverò
 percel-

Czorsti-
 ni.
 Platem-
 berg
 Præfect.

1651. percelluit atrox nuncius cunctos, ingenium vulgi summa-
 rimis miscere natum expendentes: dolebantque velut univer-
 sali classico excuri subditorum perfidiam, ad circumquaque
 invadendum per seditionem inclytum Regnum. Auge-
 bat solitudinem, nè oræ illius Nobilitas laribus pignori-
 busque metuens, Castris iniussa abiret: si item opprimendo
 molimini vires distraherentur; non sine discrimine ac tur-
 bamento fore; cum Nobilitati sine copiarum divisione,
 belli gerendi modum, vetus lex præscribat. Quodsi ema-
 naret arcanum, intima Regni à tergo misceri? dein, bipar-
 titi Exercitum: augendam inde rebellium ferociam, & qui
 nunc universis Regni viribus, tanquam pares arma oppo-
 nant, distractis, graviores ac superiores se ferant necesse.
 Evicit tandem ratiocinationem necessitas, ut Michæl Ze-
 brzydovius Ensifer Regni, Alexander ac Christophorus
 Lubomirscij, ille Hyppocomus, hic Sandecensis Guberna-
 tor, cum bis Mill: virorum selecta manu, sedandis turbis mit-
 terentur. Quod multarum eo tractu ditionum Domini,
 vel herili autoritate obsequium, vel oppositis armis tran-
 quillitatem, facile ingesturi forent tumultuantibus.

Excurrebat interim Koniecpolius Regni Vexillifer, con-
 firmando ad imminentes belli casus, Brodensi fortalicio-
 suo, simul è paterno armario, machinas in id belli suppe-
 ditaturus. Tantum namque Heröis istius in procurando pu-
 blico commodo studium fuit, ut post tot fortunatum & Re-
 galis propè patrimonij dispendia, vitæ prodigus; etiam ex-
 tremum Patriæ halitum donaturus videretur. Is, ex itine-
 re, ubi Olycam hostilibus armis quati cognoscit, cum ali-
 quot cohortium aulico comitatu, huc properus ivit, nisi e-
 vulgato per agrestes adventu, cuti timentes Cosaci, obsi-
 um Olycæ solvendo, raptim abitum maturassent. Post
 hunc Gabriel Stepkovius exploratum missus, hostem ad
 veterem Wisnioveciam, immobili statione hærentem com-
 periens, facile persuaserat, totis viribus in occursum eundi.
 At, ubi Stephanus Czarnecius, ac dein Koniecpolius ite-

Zebrzy-
 dawski,
 Lubo-
 mirscij.

Stepko-
 wski,
 Czarne-
 cki.

1651. rato excursu iunctos iam Cosacis Scythas comperere, cæq;
 captivorum relationibus firmarentur; mota iam Carrago
 fisti, & hostem versùs procedendi, mutari consilium debu-
 it. Nunc, quibus quantivè partium viribus, grande hoc
 prælium gestum, ex peritorum æstimatione, consigno. Me-
 rebant Regi *Stipendiariorum* XXXVI. Mill: sed qui hy-
 berna expeditione rarefcentes, deducto calculo tetrantem
 desiderarent. Huc pertinebat peditatus octo legionibus
 comprehensus. Nobilitas, quæ sub nomine publicæ Mo-
 tionis audit XL. Mill: superasse credita: complurium Pro-
 vinciarum è Maiori Polonia signis ob loci distantiam ad-
 huc dum absentibus. Hæc trutina peritorum de numero:
 etsi militia Polona numerosior appareat, circumducto per
 solitum morem frequentiore famulatu, ad privata magis
 servitia, quàm in vsum præliorum. Ex Polonis vires.
 Contra Hanus Crimenfis Centum Mill: selectissimi Equita-
 tus adduxerat, cum tribus Soltanis, qui è Stirpe Gereca a-
 gnati, Præfecturæ armorum per Tauricam imponuntur.
 præter innumeros Murzas ac belli Duces. CC. Mill: Co-
 sacorum censebantur, exceptis, qui circumcirca pabulan-
 do ac vastando, non affuere. His copijs Chmielnicius Dux;
 inter nos natus ac educatus, nostra in militia didicerat; quid
 in adversa faceret? Armantur Scythæ arcu ac sagittis, aci-
 nace latus accinguntur, præcipuos lorica ferrea tegit, ali-
 qui breviores lanceas Arabum more vibrant. Potior in-
 danda vulnera vis in manu ac equis consistit, quæ potissi-
 mè ignavos à frontibus distinguunt. Dandorum quippè
 iæctuum efficaciam Caballi iuvant, præter pertinacem cur-
 sum, in volubiles gyros, expediti. Cosacorum pedites lon-
 giores fistulas gestant, ab excussa è silice flamma scintillan-
 tes. Similes equiti sunt, qui, ubi opus ex equis pugnat, i
 ubi statarium prælium imminet, desiliens in pedes densa-
 tis Ordinibus aciem constituit. Eos planè Dymachas Ma-
 cedonicos rectè vocaveris. Verùm omne robur in coadu-
 natâ Curruum serie consistit, quæ ut nostris, etiam illis, Tha-
 bor seu Carrago dicitur.

Samo-
paly.

1651. Quarto Idus Iunij, passim fumantibus à longè stativis,
 palam erat, hostem in procinctu esse. Ibant quidem redi-
 bantq; exploratores nostri; aliqui tamè fallaces coniecturas,
 pro certò indicio ferebant: donec Sereda è Lubomirscia-
 na ala Valachorum caput, quatuor veteres Cosacos; Zaru-
 dny item è legione Wisniovecij Centurio totidem Scythas
 adduxissent, præcursores hostium gemina leuca tantùm a-
 besse nunciantes. Sol propè meridiem erat, cum ij in li-
 xas, pabulatum egredi cotra iussa Ducum ausos, inveci; ac
 nonnihil è fastigijs collium, situm loci speculati; ad con-
 ferendam velitari certamine manum, nostros provocabāt.
 Ast Zamoscio Excubiarum Præfecto, id pugnae genus (ita
 à Rege iussus fuerat) omnino inhibente; suppudebat Po-
 lonos formidinem exprobrantibus Barbaris, velut congre-
 di abnuentes stare: quoad incrementibus catervis, ac ma-
 gna specie & clamore involantibus, ut quisq; eo pugnae ge-
 nere notior miles, equum sortemq; tentare permissus. Di-
 scurrunt ergo singuli, binivè; tolutim aut incitatus ut pla-
 cet; ac cum destinato æmulo, quem non ira aut delectus,
 sed casus obtulit, sinuosis equorum gyris, & suo ingenio
 experiuntur. Concurfant, instant, refugiunt; deinde fe-
 riunt vel capiunt, activo aut passivo, prout se fortuna dat,
 eventum. Anceps conlectatorij ludi finis, vnius victoria, cæ-
 des alterius, aut captura. Certè non ingloria eo in thea-
 tro monomachis scæna, quibus immensa humani sangui-
 nis sitis, occidere aut occidi volupè facit. Probè gens no-
 stra inhumanas Taurocertaminum luctas ignorans, vel ab-
 horrens; nec adeò per gladiatoriam artem cruoris avida,
 maius fundendi sanguinis incitamentum gloriam, hic cum
 Barbaris decertando æstimat. Postquam nonnihil velita-
 tum; tum verò Scythæ non obscurâ suorum iacturâ in præ-
 lium accinguntur. Solent illi, ex primo certaminis præ-
 ludio, eventum imminentium sollicitè vestigare; nam, si pri-
 mum interempti hominis cadaver, prono in adversam par-
 tem capite cadat, pro omine prospero accipiunt: sin ad se
 versùs

Sereda.
Zaru-
dny.

versus relapsum provolvatur, sortis adversæ infallibile præ-
 1651. sagium reputant. Neque tum curiosos sua haruspicina
 fefellit. Quippè notabilior versicolore equo barbarus, in-
 terequitantem Polonum pilo Arabico invadens, ab eodem
 sagitta per transversum pectus acta, cecidit prostratus. Quæ
 sui retrorsum procumbentem conspicati, sinistro prælagio
 vecordes, in aciem nostram agminatim effusi ivère. In-
 sistebant campo ordinatæ legiones, lenioris auræ spiracu-
 lo signata Cruce vexilla ventilantes; cum Koniecpolius, am-
 pliorem gloriam fore non nescius, si primitias discriminis
 in oculis tot exercituum occupasset, copiam à Rege pu-
 gnandi poscit, habetque. Ut resonuère tubæ, dat se eunti
 locium, Mareschallus Regni Lubomirius, necessitudinem
 sanguinis quâ iuncti Heröes, non alibi rectius demonstra-
 dam ratus, quàm ubi sanguinem, à consanguineis fundere
 vltus Patriæ postulat. Initium hinc pugnae, non animosio-
 re procursu, quàm conflictu obstinato. Quâ inardescente
 succedebat Campidux; hunc dein, circumfusus erigebat
 Wisniovecius Palatinus, simul Cracoviensis, Sandomirien-
 sis, Lenciciensis, ac Russiæ Nobilitas, ferrum impigrè strin-
 gens; ut planè dimidio virium in primum fortunæ experi-
 mentum à nostris ageretur. Quoad inumbrante vespere,
 Scythæ, in non simulatum abutum solverent aciem, croco-
 dilino planè gentis impetu; ut, qui perculsis insistent acerr-
 mæ; rursum fortiter reiecti, cedunt instantibus. Pullos cam-
 po etsi nox ingrueret, leuca Polonica Koniecpolius conse-
 ctatus, ad satietatem ferro in traiectu paludis vltus est; hic
 namq; cædi amplior locus, quo in fugam angustior fuit.
 Creditum, agitasse proxima nocte cum primoribus Hanu,
 de modo renovandæ per pacta cum Rege amicitia; nisi
 Chmielnicius numerum roburq; nostrorum elevando, in
 adversas meditationi pacis curas, retraxisset. Nesciunt (a-
 iebat ille) delicatuli isti, quomodo ferendus sit pulverulentus
 aëris afflatus, æstivi solis ardores, transigendarum sub dio nocti-
 um intemperies; vel si maximè adversum iniurias cæli obdu-
 ruerint.

1651. ruerint, si modo Quarcianorum prima vis utcunq; frangitur:
 reliqui, aut in Regem male affecti, aut inter se se dissidijs agitati,
 deniq; invicta armorum nostrorum coniunctione terrefacti, e-
 nervis longa pace militia, agre in officio manebit. Neq; signa tā-
 tum, sed Regem suum turbidi deserent, prout nuper quod probè
 sciret; aliquot legiones Regi infensa, Castris iam abyssent. Tan-
 ti erat Napirscij molimina celasse, grandi ex revelatis nocu-
 mento.

Successit dies Petro & Paulo, coetus Apostolici primice-
 rijs sacer; quo rarefcentibus sub diluculum umbris, eque-
 stres alas Rex in campum prodire imperavit. Etsi namq;
 vniuersali prælio, de summa rei decernere cuperet, nihilo-
 minus ardorem prudenter in æquilibrio continuit, donec
 quid vltra intenderet hostis, quævè certa potentia eius,
 mensura esset, penitus explorasset; nunquam futurum iu-
 dicans, quin Barbari tota virium mole in se venirent, pri-
 dianò conflictu malè mulctati. Ast contra vertit, vix enim
 ut pedites Cosaci accurrerent morati, quâ Campiducis sta-
 tio, effusis agminibus Scythæ investiti sunt. Præliando ij,
 dum à sinistra manu emittunt sagittas, in dextrum aciei
 cornu primò ingruunt. quod si iactu telorum Ordines con-
 fundi vident, ibi vltiorem vim vertunt: si irrita impres-
 sio nihil turbat, velociter in medium aut extrema agminis
 feruntur. In eum modum tunc præliati; quippè Kalino-
 vio ad fusam volatilium telorum procellam immoto, in-
 Szczavinij Brestensis Palatini legionem, ac qui ponè stabat
 incubuère, immensis suorum catervis totam lævo cornu
 aciem involvendo. Eâ parte Landzkoronij statio, idem
 impetus incubuit; qui festinus in gloriam felicitati suæ im-
 putavit, quòd transmissis levi assultu collateralibus, velut ex
 destinato impeteretur. Excipit itaq; animosè vim, stricto
 ante signa ferro præcurrens, cietq; prælium atrox & ar-
 ceptus, nullo inter permistos, qui sui, qui hostes discrimine,
 nisi infectos signa distinguerent. Siquidem cum Chmiel-
 nicio Hanus, quidquid penes utrosq; roboris, hinc exerebat.

1651. Laborantē sub immensa multitudine, submititur Campi-
dux; dein Wisnovecius; Colacis opponitur regia pha-
lanx stipendiariorum; Prætoria Generalis Legio, Palatini
Podoliæ, ac Sobiesciorum Fratrum alæ, & quæ alia Nobili-
tatis signa hic steterē. Pugnatū ultra quatuor horas collato
gradu, collisione adeo infesta & gravi, ut præter Landzko-
ronium, ac qui alij in eodem ordine locati, vi maiore re-
iectum; Potocij Generalis cornu, confusum planè nutave-
rit, ac signum Prætorix cohortis ex manu Vexillarij Brzo-
stovij, ab hoste raperetur. In oculis Regis ea præstantiū
fortuna, ubiq; accurrentis, & disponentis; & nisi retrahe-
retur, omnino discrimen gregariorum subituri. Si repul-
si sui, generosam vivacibus oculis iram, & motu ingruentis
vindictam ostendebat; si pulsus loco hostis, pio suspitio-
rum fervore, ac maturo succursu vincentibus aderat. At
enim, ubi reliquum Equitatus Polonici robur, in hostem
ruit, Scythæ fluctuare, mox tergum respicere, dein pede-
tentim regredi occipiunt; neq; diu Colacis abscessu socio-
rum morantibus. Pulsis Campo nè instarent Poloni, da-
tum receptui, signum cohibuit: quod Carrago hostilis in-
procinctu adesset; tum nè ex fuga pugna Barbarus, tra-
cto per acclive montis insequentium imperu, iteratam vim
in lassatos effunderet. Nullum quippè probum Scythæ,
regredi aut fugere, dummodo rursus instet; is hostis, im-
provius aggreditur, providens elabatur, si sequatur inter-
cipit, si fugiat evadit, exercetur clade non succumbit, &
cui soli bellum, bellum est.

Rex militari tessera DEUS NOBISCUM, quo cælestis o-
pis fiduciā augeretur, enuntiata, sub primum conticinium,
de proseguendo bello consultavit. Fixum ei manebat,
in decretorium certamen tandem accingi, cum idem Du-
cum Exercitus sensus esset, & veterrimorum militiæ. Nisi
quod Leszczynius Cancellarius, antiqua resumpta thesi.
Interessene pugna Regem? an seponi melius foret? deprecæ-
batur modestè, quod togatus securiora suaderet; exem-

plis

1651. plis ac rationibus ostendens, ambiguis prælij Principem e-
ximi oportere. Ita vi populi sepositum à confligendi pe-
riculo Davidem, nè extingueretur lucerna Israël: Vladisla-
um Jagielonem, cum ad Grunevaldum, tum alibi prælio
subductū: Sigismundū III. gessisse bella, magis quàm tra-
ctasse: Hanū quinimo ipsū, quavis pro audaculo censer-
amet, spectatorem, non actorem, hæc vtraq; die prælij fu-
isse. Quod verò Rex tot ictibus, tot telis, ac discriminib;
se obijciat, periculosa audaciæ videri. Ad hæc ab Rege re-
sponsum. *Incolunitatem propriam, non supra salutem Civium,
cara sibi esse; unanimum populi cum Rege vitam, proinde unum
corpus, uno animandum spiritum. Ego verò (inquebat) nequa-
quam me à pulcherrimi operis consortio excludi patiar, vide-
ant ante se Cives Regem, & hostes formident: Eximi dubi-
js præliorum, esto sane placuerit Regibus alijs, sibi minime:
ut qui inter ancipitia fortuna eductus, magnis experimentis di-
dicerit; successus victoriarum post DEUM, adminiculo impera-
tium parari. Iungenda facta consilijs, ut nec provocemus di-
scrimina, nec suspecto abscessu, elabi sinamus vincendi opportu-
nitatem. Nec quisquam ultra dissuadere institit, cum æq;
anceps videretur, adesse Regem prælio, & subducere.*

Tradunt nostrates Chronographi, ad Coronoviam cum
Crucigeris Polonorum prælio, terno respirio, velut partes
mutuò condicerent, ab armis cessatum; quo acrius in cō-
summandam victoriam animi accenderentur. Etiam hic,
terna per integras noctes interstitia data; siquidem, binis
diebus reiectus hostis, dum identidem reparaturum se;
prælij fortunam minaciter iactat, etiam nostri quid anteps
fortuna feret; aleam periclitaturi expectabant. Vix albe-
scentē cælo, per depressiorem tubæ sonum excitæ legiones
campum inibant. Quibus ordinatim consistentibus, vi-
dere erat redivivam Christianæ militiæ normam; cum Rex
cælesti Viatico refectus, in idem pietatis omnibus præiret.
Ad extemporaneas aras, incruenta sacrificia Mystæ offere-
bant, multis sparsim quò poenitentium animos noxis expi-

li 2

arent,

1651.

arent, fortuito cespiti incumbantibus. Memini tum, in prima armorum rudimenta vocatus, veteranorum sermones, qui reficata variarum expeditionum memoriâ, nunquam in eum numerum Poloniæ vires excrevisse, affirmabant. Locus is ferme erat. Obiacebant orienti Suii Castra, excitatis operibus à fronte munita; alluebat sinistra parte Styry, tortuosus ille, & multo limo vadis fallacibus; à dextris hinc inde palustria suberant, restagnante amne, vel loco ipso, per depressum situm humenti, ac cænoso. A tergo oppidum Beresteczko ditionis Leszczynianæ, inter quod ac Castra, super decurrentem amnem, gemini pontes, acri custodia firmabantur. Ex adverso spatiosi latè campi per diductam planitiem in exporrectos colles desinebant. Dispecto loco, ac ordinata probè acie, nonnihil moræ iniecit suborta in primo diluculo nebula, quæ tamen caligine sua, in disita tantum prospectum adimeret. Causam maligni effectus, adscribebant nonnulli magicis præstigijs, (interceptæ aliquot sagæ fuerât, quæ capita artusque humanos, recens à corpore recisos castris iniicientes, diris devotionibus incessere crederentur) quibus nec assentiri, nec contraire animus est, prono in eius modi artes Russorum ingenio; cum tamen à nocturno humore, ac palustri exhalatione nebulas produci, verisimile fuerit. Vbi tamè decretorium momentum instat, liquidissima solis lux, velut complicato in exhibendam scænam Aulæo, ut se partes mutuo contuerentur, fecerat. Insero triplicatum aciei nostræ ordinem, ex commentarijs aliquot inter se collatis, excerptum; nam ex memoria, quæ mortalibus labilis est, præsertim interlapso tam grandis ævi spatio, haudquaquâ ausim. Primæ campo institere, Alexandri Zamoyscij, ac Marij Iaskolskij pro munere Excubitorio, equestres alæ submovendo veliti attendentes; nam id pugnæ genus, interminato capitis supplicio, omnino Rex vetaverat. Pandebatur dehinc media acies, stipendiatorum sub Klobukowio Protribuno Legione Regia, ac septem signis sub Pia-

Zamoy-
ski.
IaskolskiKlobu-
kowski.Piafo-
czynski.

soczy-

1651.

soczynio Succamerario Novogrodense præeuntibus. Aliquo post intervallo legiones peditum sub cura Sigismundi Przyemscij secutæ, inter quas sparsim campestres machinæ, trahentibus equis ibant. Iungebatur à latere Chrystophorus Houvaldus, cum tribus; ab altero Zamoyscij cum una legione Bergemannus Tribunus. Rex dehinc scutulato equo incessit, armis pubetenus rectus, sed quæ militare sagulum velaret. Quatuor viros lateri comites adhibuerat, quorum expertæ strenuitati fideret maximè, nempe Chmielecium, Kłodzinum veteranos turmarum ductores, tum Głowovium Novogrodensem Dapiferum, ac Samuelem Nadolscium Czczevenssem Præfectum, reliquis ad signa quemque sua dilabi iussis. Medium Regem conspexerant, gemina bipartitæ cohortis signa, ex flore gentium, Evocatorum in modum, lateri adhærentia. Casimirus Tyſzkiewiczus Lithuaniae Pocillator, Signifero Iacobo Michałowio Tribuno Lublinense uni: alteri Ianussius Wessellus Capitaneus Ostroviensis, Vexillario Alexandro Iendrzejowio, utroque Quingentis gravioris armaturæ militibus constante, imperitabant. E vestigio Regis ibat Phalanx, custodia Corporis sueta, (Guardiam nuncupant) sub Fromholdo Wolphio à Ludinghausen, Prætorianis Præfecto. Ponenè Ludovici Weyheri Pomeraniæ Palatini, ac Boguslai Ducis Radivilli, Denhoffijque Sokaliensis Præfecti Equites Germani, (quos Raytros dicunt) locati: subsidio his Iacobi Weyheri Marieburgensis Palatini, ac Hyacinthi Rozrazouij sub quindecim signis desultorij. Dehinc Grudziniorum, Leszczyniorum, aliorumque Procerum alæ, ac sub Valderodo à Duce Borussiae missi D. Equites Sclopigeri: exilis, nec pro debito aut amplitudine Vasallitij iuris, eo casu Poloniæ succursus. Ad medium item agmen pertinebant, Siradiensis, Lanciciensis, ac Brestensis Palatinatum Nobilitas, iuxta quam Sexcentorum legio, à Carolo Principe submissa, sub Georgio Comite Schaugotz, ac Cremisio Tribunis, procelsit. Hic aciei & robur Exercitus. Quidnam enim ad

Przy-
emski
HowalcChmie-
lecki.
Kłodzin-
ski.
Głow-
owski.
Nadol-
ski.
Tyſzkie-
wicz.
Wessell.
Micha-
łowski.
Iendrze-
jowski.Wolph.
Weyher
Denhoff
Rozra-
zowski.
Grud-
zinowski.Lesz-
czynski.
WalrodiSchaug-
otz,
Crembs

1651.

Czarniecki.

Kazanowski.

Szczański.

Landzkoronowski.

Sapieha Sobieński.

Opalinski.

Grudziński.

Koniecpolski.

Dux Zaslavien.

Dux Wilno.

Kahnowski.

Zamoyski.

Myszkowski.

Dembicki.

Zaslavien Dux.

Tarlo.

Koniecpolski.

Warszacki.

Czartoryski.

principale mēbrū, vis potissima convolaret? cūm cor in homine, iam firmo membranæ involucro tegi, iam costarum & pectoris muro muniri, quod scilicet thesaurus illuc vitæ sit, talium periti prodant. Dextrum cornu Potocius Exercituum Generalis regebat; vbi, per solum imperia dividi nequirent, Stephani Czarniecij, ac Adami Kazanovij Legatorum, vicariā operā vsus. Iungebatur Landzkoroniana, ac Szczaviniana Legiones, Marechalci Lubomirij, Sapiehæ Procancellarij Lithuaniae, Opalinscij Palatini Poznaniensis, ac Sobiesciorum alæ Equestres: extremum aciei cornu, Koniecpolio Vexillifero, cum turmis suis claudente. Sinistrum Campiduci Kalinovio parebat, cui adstites, Potocius Podoliæ, DOMINICUS DVX Cracoviensis, Palatini; Sustinebat Hieremias Wilniovecius, cum Kalinovio Metatore Regni, ac Ioanne Zamoyscio Casussienſe, Præfecto. Dehinc, istis Cracoviensis, ac Sandomiriensis Nobilitas, vt pridie suffragata. Modo consimili, dextrō cornu in subsidium erant, Ordinatus sub Korycio miles, ac Palatinatum Russiæ, Lublinensiumq; cohortes. Quippè militia *Quarciana*, primum locum & discrimina fortiebatur, vbi isti adornassent pugnam, Nobilitas non numero magis, quā virtute, insignis, stipendiario militi æmula stetit. Præcellebat Sandomiriensis legio, viris armisque instructissima, supra duo millia militaris iuventutis continens; cui tum Vladislaus Marchio Myszkovius Palatinus imperitavit: Legato legionis, Martino Dembicio Pocillatore Palatinus. Similiter alij alij præerant, Cracoviensibus Zaslaviensis, Lublinatibus Tarlo, Siradiensibus Koniecpolscius, Mazovijs Warszycius, Wolhynijs DVX Czartoryscensis, &c. &c. quibus ea prærogativa ex officio incumbit, vnde Palatini, quasi Duces belli vocantur. Quotquot verō hastati milites aderant, inutiles eo conflictu sarissas in vallo Castrenſi defixerant: quæ dum fluitantia serica lentior aura ventilat, velut alterius exercitus imaginem eming ostendebāt. Desidens interim nebula, Regij Exercitus quantitatem

1651.

titatem & ordinem hostium oculis, qui primi vincunt, aut vincuntur, aperuerat. Vnde Hanus, ad primam redditæ lucis vsuram, aciem Polonam adhibito perspicillo speculatus, quærentis in modum dixisse fertur. *An iam Bobdano edormitā crapulā compos mentis esset? qui sibi tamdiu futilibus somnijs extenuando Polonorum vires, illusisset. Ires enim verò in antecessum ad destinatā mellis vindemiam, vbi tot aculeata apum examina abigeret.* Alludebat quippè, ad consuetam Chmieli parœmiam, in bella Hanum invitantis: venirent, Scythæ vel inermes mel collecturi, dum Cosaci reclusis alvearibus, fumo apes dispellunt. Demum, velut emerſo ab admiratione animo, quā parte periculum rei faciendum esset, cum potioribus agitavit.

Animadverso, à cunctabundo Hano differri pugnam, Rex moræ impatiens, per emissarium, ad conferendam manum provocavit. Simulq; Orfinovio, moris Scytharum ad Arabicæ literaturæ noticiam perito, illuc Hanum esse, quā caudatum viride signum appareret, asseverante; iussus librator in ostensum scopum machinam dirigere, vbi modicum aberrante ictu, ipsum prætervolantis globi impetu conculsit, signiferum eius lateri adstantem prostraverat. Quo præſenti discrimine territus, nec ultra letali spectaculo cōmodare oculos sustinens, ab extimo colle, quis tandem prælij successus foret, prospectabundus egit. Mox signum pugnæ, clangentibus tubis ac continuo machinarū fragore datur. Ab hoste præter promiscuum clamorem, ac dissona murmura, nihil audiri potuit, nullo apud Scythas lituerum vsu, cūm agminum ductores elata voce, aut levi tympanulorum pulsu vicem tubicinum subeant. Tum verō Galga ac Noradinus Tauricanæ militiæ impositi, diu suorum agemmata per collium declivia sustinendo, vbi pedetentim in se Regios ire vident, summo impetu Potocianum cornu invasere. Ad collata vtrinque enixè signa, ruunt inmissa Scythis equitum Cosacorum Vexilla, eorūdem hinc inde pedestres advolvuntur cunei; demum carago

Orfino-wski.

1651. rago ferreis torquibus connexa, latitudine frontis ad medium milliare consequitur; quam intra pedestre agmen, velut post vallum incessit. Lævorsum ea deflectere visa, cum Hieremias per Denhoffium Socaliensem Præfectum, invadendæ provinciam deposcit. Factâ pugnae copiâ, non segnis idem dictorum executor, transmissis ad subsidiarias cohortes imperio, quò cumularent aut erigerent præliantis fortunam, agmini suorum præviis in adversos incurrit. Ibat fortissimus Heros ferro ad manum, cætera inermis, athletica in gloriam libidine ardens, ut in tripudium ire diceret. Sequitur Ducem alacris miles, & aliquot simul in vectis legionibus, cruento admodum congressu per utrumque cornu præliabatur. Accidit percommode, quod sol medium cæli pervectus, adversis radijs hostem everberaret; simulque ab occidua plagâ reflante vento, excitatus pulvis in eundem verteretur. Subinde Rex calescente pugna ad vexillum Evocatarum allapsus, stricto ferro & oculis acer, his formalibus infit. *Ea me tenet virtutis vestra vetero Polonæ opinio Milites, quod contemptum Maiestatis æternæ enormiter læsa; Tempia ac altaria Divûm abominabili desolatione profanata; lura Dei & hominum violata vlturi: in hanc rebellem colluviem, extirpando nomini ac generi Polono Barbaris associatam, non degeneres Maiorum posteros, viriliter agitis. Hic unum mecum, eius quam Deus dederit sortis participes, aut laudatili vita, aut præclaro fine, sociandi.* Præsto aderat Leszczynius præliaturis benedicens, alijque è Castrensi Clero, præcipue Minoritarum instituti vnus, qui grandiore ad manum Cruce, advolutus signis, pathetico in rem præsentem sermone, militem erigebat. Resonabat interim horrendo phalaricarum fragore aer, machinis per opacum pulveris fumi que flammis ructantibus; ac concussa tot vestigijs terra, exciti pulveris caligine, velut cædes mitigatura, involvebat præliantes. Nè sic quidem erepto oculorum usu, in vulnera ibatur; hostium Ducibus, ubi æstus prælij vocat, pervicaciter ingruentibus, Noradinæ maximè Szczarvinia

1651. viniana, ac Metatoris Regni alis repulsis, in lævum se coniecerat cornu, eo consilio, ut interscisso subsidario agmine, imminentem carragini peditatum, ab impressione averteret. Eius incursum Cracoviensis ac Sandomiriensis legiones nimis quàm periclitatæ, nisi Hieremias maturè animadverso discrimine, aliquot signis è legione sua iam tum pugnante submissis; magis Civibus servandis, quàm perdenda hosti institisset. Ante meridiem cæpta pugna, in serudiei perduravit, quoad Scythæ in supremum conatum vacillantes, ordinibus suorum perruptis, recessum cædi prætulissent. Neque Cosaci abscedentibus socijs ultra institere, plerisque in fugam una abreptis, reliquis intra carraginem se recipientibus, Chmielnicius specie retrahendi Hani, fugæ comitem se dedit: vel ut plerique tradidere, sub custodiam acceptus, conductusque; quo renovando bello incolumis auctor staret, aut certe impensi sanguinis maneret vadimonium.

At Dziedzały, peditatus Cosacorum caput, magis à socijs quàm ab animo desertus, ad fluvium Plesnia cum Carragine, inter lutulenta paludum confidens, subitario per noctem eggesto vallo, cum reliquis qui aderant Tribunis, curas defensionis in sequentem diem partebatur. Cum interim à nostris nescio quâ consiliorum morâ, differretur impressio: Potocio Generali asseverante, fugienti Scythæ potestem sternendum esse, ut suo frustratus stratagemate, abiret nullo victoriæ turbamento: tum, quod sub ipsum prælij finem vehementius plueret, ea repentini nimbi violentia, ut non modo humectata tellus, nitentium vestigia falleret, sed Equi virique ea procella foedè affligerentur: pedes præcipue ubi madore corruptus pyrius, inutiles sclopos gestaret. Suberat quidem pluviae causa naturalis, attractu aëris diurnam caliginem in eum vaporem solventis; nihilominus belli periti asseverabant, ubi conflictu Martio fusus mortalium sanguis, solitum in fortuitos imbres resolvere cælum, ac si spontaneæ cædis miseresceret, taboque & cruore obli.

re oblitam humum, cælestibus aquis expiandam vellet. Ita
 1651. finijt memorabile eius diei prælium ad VI. Mill: hostium
 cæsis; minor certè pro numero præliantium iactura, cum
 Scythas sua celeritas, Cosacos ad carraginem receptus, e-
 ripuisset. Neq; nostris incruenta victoria obtigit. Ce-
 cidere ex præcipuis, Adamus Kazanovius Castellanus Ha-
 licienfis, Adamus Ossolinus Lublinensis Gubernator, Sigi-
 smundus Landzkoronius, Jordan, Ligeza, Rzeczycius, Tur-
 marum ductores è Quarciānis. Ex Lubomirscij Mare-
 schalci cohorte XX. Nobiles commilitones; inter quos Sta-
 nislaus Xięscyus, præter Martiam indolem ad gratias fact:
 è Sobiesciorum item ala plurimi, quod inclytum fratrum
 par Heroica animi magnitudine, tum & posthac in bellis
 claruit. E Provincialibus, Adamus Stádnicius Ductor, &
 Succamerarius Sanocensium, Georgij Stano, Matthias Bal-
 viri prolapia illustres. Cracoviensis Legio à Scythis invo-
 luta, supra XL. Provinciales amisit; inter alios Prædislaum
 Pieniazek, fortissimi illius per Livoniam exterasq; gentes
 bellatoris, Cavalleri nepotem, Przerembsciũ Krupkam, &c.
 Similis Sandomiriensium contribulium meorum fors fuit,
 quorum ex sola Martini Dembicij hastata cohorte, vigin-
 ti quatuor contubernales interempti, inter quos Olbra-
 chus Kochovius, glande traiectus occubuit. Ad latus
 tum veterani stabam, qui dum ad fortuita belli tyroni attē-
 dit, præclaro fine, antè victurum Nepotem Patruus mo-
 ritur. Reliquorum qui interiēre transmittendis ad poste-
 ritatem nominibus, haud segnis nomenclator adesset; si
 incuriosa protunc adolescentia connotasset gloriosè caden-
 tes, vel singulos descripsissent eius belli commentarij. Sub-
 iūgam illudenti (vt solet illa) fortunæ casum. Carolus de Szem-
 pow Szembek, florente iuventa sed magis egregia indole
 cōmendabilis, pactus nuptias Virginis in id belli ierat, Mar-
 ti prius quàm Veneri litaturus. Proch insana fortis ludibria
 dum pugnat, longioris fistulæ globo, vtrumq; oculum a-
 mittit, enormi vulnere; quanquam periticia medentis sana-
 bili

Kazano-
wski,
Ossolin-
ski,
Landz-
koron-
ski,
Jordan
Ligeza
Rzeczy-
cki,
Xięski,
Stáni-
cki,
Stano,
Bal-
Pienia-
z k.
Prze-
rembski
Krupka

Kocho-
wiski.

Szem-
bek.

bili: Videt Rex & condolet, ac archiatri mandat succur-
 1651. rerent desperato visui: sed frustra; cum tenerrimum læsã
 pupilla organum, quod ne iocum quidem pati dicitur,
 humana ope haud quaquam restitui valeat, semel violatũ:
 obducta nihilominus vulnere cicatrix, diuturna medentis
 cura, nec exili patientis dolore. Etiam inter vulneratos fuẽ-
 re, Georgius ac Ioannes Potocij è stirpe Sreniavitarum fra-
 tres, tum Albertus Mecinius, cui periculosa verticis plaga,
 dedisse causam implicitæ per balbutiem loquellæ, credita.
 Ita sanguine sanitate vitã, Bellonæ litandum est.

Potocki
Mecini-
ski.

Inumbrante vespera fess. Rex, Deo victori acceptam tulit
 prælij prosperitatem, Procerum præcipuis medium Regem
 genu flexo circumvolutis, ac in gratiarum actionem Te De-
 um Laudamus occinentibus. Multis post fusum sangui-
 nem, prorupẽre lachrymæ, reputando, quàm in præsens
 evidenti divinæ providentiæ argumento, comprobatum
 foret, infirma adversũ vim superam humana consilia, ac
 præsidia haberi. Exercitus sub dio totus mansit, iam di-
 urno per æstum labore, iam frigida fusi per noctem nim-
 bi procella, tum continuo tridui actu lassatus. Obiace-
 bant passim humenti solo milites, in soporem tunc vetitũ
 resoluti, quem non imperatæ vigiliæ, non Tribuni excute-
 re poterant arguentes, vt nè mortem quidem recusare vi-
 derentur, quiescendo. Ac licet Præfecti somnolentiam
 increparent, mox miserabantur; vt quæ non neglectu mu-
 neris, sed naturæ exigentia proveniret. Post persolutas
 Deo grates, Rex vt equum inscendit, ita eidem sola ani-
 mi constantia fretus, in primum diluculum infedit. Equi-
 dem subit admiratio, quomodo animus tot curis distractus,
 corpus fractum vigilijs, ætas deniq; gravescens, inter eos,
 negotiorum æstus, valetudinem illatam servaverint. Cõ-
 plures noctes, etiam præsentem insomnes egerat, quem e-
 go noto albicantib; maculis caballo, bis de nocte circum-
 euntem excubias vidi. Sed ea vis fuit erecti igneique
 spiritus, vt cura omnium sui oblivisceretur. Vt verò ma-

1651. gnitudo exempli proderat, ita grande vitae periculum subiit, cum propè Evocatorum vexillum, quod protensus è serico cæruleo erat, subsistenti; tormentariae pilae globus, subtus equum procidens, pedem qua crus talo iungitur, violentia impetûs concussit. Adeo nè Regibus quidem in bello calus parcere solent.

Hanus effusissimo cursu Wisniovecium oppidum primo conticinio veniens, inde mox mutato Equo ieiunus ac extomnis ante diluculum abiit, qui se pridie in Castris Regijs, *Bairanum* suum exacturum iactaverat. Quominus abeunti insisteretur, nox & imber, etiam lassitudo tardauere: attamen expeditus fuit, Celebi Murza è Tartaris nostratibus, extremo hostium agmini carpendo. Is, celerissime more suo iuit, per constratum vndiq; cadaveribus iter, multis sauciorum, qui agitationem terre non possent, sparsim iacentibus. Neq; vulgus tantum, sed è potioribus Scythijs multi per viam strati viscebantur, inter quos Murtazi, ac Suliman Agas semineces repertos, vehiculo quale sora obtulerat, secum in Castra conduxit. Fatebantur ij grandi prælio victos se, Deo violati foederis poenam repente. Postridie afferebat non nemo, ex captivis liberas Hani, quibus in fuga furiosus, & extra periculum audax, victoriam ac si dolo partam convitiabatur, ac fortunam reparaturus, in tertium diem ad Constantinoviam certamen indicebat. Contemptim accepta provocantis temeritas, quasi vero hostis arbitrio stare necessum, ubi de summa rei periclitandum: attamen nè vanus provocator sibi ex temeritate placeret, cum alis Equestribus Campidux in occursum ire iussus; qui, dum nihil ex pernecitate fugiendi Barbarum remittere comperit, regredi debuit, accelerante iter Hano, & quia vivus evaserat victoriam vocante. Verum astu Chmielnicij fiebat omnia extenuantis.

Carraginem Colacorum, non pro hesternâ opinione expugnatum facilem, sequens lux aperuit: quam eggesto non temnendae altitudinis vallo, per noctem illi munierant, per
cuius

1652. cuius summitatem intarsi terra currus supernè locati sunt, inditis hinc inde loculamentis tormentorum; vnde commodior ex eminentibus in subeuntes explosio. Iuvabat situs loci admodum opportunus, utrumq; latus alluente fluvio Plesnia, mediocri quidem illo, sed quod omnium Russiae fluminum peculiare, admodum lutulento. Is Styro immixtus, utriusq; aquis passim stagnantibus, palustria circumqua; efficit. Vnde quo securius pabulatum suos mitterent, à tergo traiectum geminis pontibus constraverant: ita, dum postica parte tuti agunt, omne suorum robur ad propugnandam frontem vertendo. Sub diluculum, quâ clamore, quâ tibiarum concentu, castra eorum personuere. Mos militiae obtiner surgentem auroram, excitantium se se vigilum cantu salutare; alij lunam sub nomine Diannæ, eo modulamine venerari dicunt, quod luminare istud præfideat tenebris, indeq; miles, transactam sine periculo noctem, sub abitum fideris, sibi gratuletur. Eum morem imitati illi fingeant læticiam canendo, verius metum imitatione læticiæ regentes. Ast ubi ex compluribus maioris modi machinis in carraginem collimatum, chorus ille, ferali crebriorum ictuum pausâ dissipatus, cessavit. Quoniam verò omne respirium dabat, à tergo traiectus liber, huc cura incubuit, obsessos circumductis agminibus intercludendi. Nam, si venturis (ut fama vulgaverat) subsidij erigerentur, illac recipi ea oportebat; vel si fugâ saluti consulendum esset, non aliâ parte, per compendia viarum abituris. Re itaq; in militare concilium delata, post acrem discepcionem placuit, (etiam Regi) dum recens sanguine miles calescit, in instanti aggrediendos, nè is procrastinata impressione commeatus penuria enervis, in consummandum victoriam fatisceret. Stabat, (ut tum videbatur) potior ab ijs ratio, qui Civili sanguini parcendum volentes, tempore, & fame, & quæ alia sine cruore vincendi adminicula reperiri mos, in obsessos agere censebant. Discrepantibus sententijs, ante omnia placuit, liberum aquandi

1651. pabulandi; commeatum, si à tergo includitur hostis, con-
strinxisse. Ecquis verò ei spartæ sufficeretur; in dubio e-
rat. Hieremiam Wisniovecium Rex, & omnium vota de-
stinabant, neq; ipse affinem periculo gloriam detrectare.
visus; nisi quod à militari prudentia cautior, adæquatis pro
numero discriminis viribus, in possessionem loci mitti vo-
lebat; eum in vsum XV. Mill: selectioris Exercitus, à Re-
ge poscendo; cum quantum in sustentato periculo gloriæ,
tantum in tuendo loco discriminis appareret. Ergo hic
sermonibus ut sit enatâ occasio, quasiverò Hieremias non
Exercitum modo, sed ingentis victoriæ decus, inter se ac
Regem partiri præsumeret: plura mox ausurum, qui aura
populari nimium velificatus, se in cooperatione victoriæ
Principi adæquaret. Proin, eo dilemmate iusta poscentis
desiderium elusum, Aut prælio experiri Cosacis decretum;
aut fuga. Si pugnant, in eam partem incubituros, quâ pe-
nes Regem summa belli & fortunæ manet: si fugiunt, a-
versa parte protupturos: quibus insectandis nullo vltro pe-
des; sistendis, modicæ Equitum cohortes sufficiunt, & e-
atenus tergo attendendum, uti prius Regi pugnaturo, iu-
sta acies & primitiæ gloriæ relinquantur. Negatis verò
quas pares opponeret copiis, mittitur Landzkoronius cum
Tribus Mill: intercludendæ Carraginis negotium suscipie-
ns. Equidem fatale erat, quod gloriam Wisniovecij ubiq;
subrueret invidia, quæ frequens inter militares, maximè
ubi in æmulandi certamine, minores virtutes adultis com-
mittuntur. Non tamen generosam æmulationem damna-
verim, invidia obfuit.

Cosaci, ubi in dies stringi se operibus advertunt, reven-
turi subsidij spe penitus evanescente, notam mille experi-
mentis victoris clementiam, prensare constituunt. Missi
è gremio tres, nihil apud Generalem Potocium omisere.
quidquid elaborata simulatio comminisci solet; ac quo rem-
feriò agi ostenderent, flebant, & si non ignari nihil citius
lachry-

1651. lachrymis arescere. Haud fallebat Ducem, dissentire ab
animis supplicantium vultus, unde ad eos commotior in-
fit. Vos verò qui estis? non Regni huius mancipis, qui adversus
supremam potestatem impia arma capistis? non Christiani,
qui Barbaris associati, aras focosq;, imò pignora propria per-
ditum itis? Itanè spreto legitimo imperio, magis Ottomanni a-
ut Scythæ iuscula placeat? Es. abdicato Rege, nefarium turbonè,
ut sanguinem vestrum licueat, præsertis? Faceffite confestim
ut ita indigni, nisi aliter misericordia Regis iusserit. Post ad Re-
gem ducti, in conspectum Maiestatis reluctanter venien-
tes, ab ipso prætorij accessu confidentem salutabant. Vbi
aliquantum hæserè, tandem Piotraszenko alias Piotrasze-
vius vernaculo sermone proloqui cœpit, in eum sensum. Piotra-
szewski
En qui nuper, ab ultore gladio tuo Rex potentissime victi, condi-
gnas perfidiæ pœnas tulimus; nunc quantum à cade nostrum su-
perest; supplices ad ima victricis solij subsellia procumbendo, dū
reatum defendere non valeamus, misericordiam imploramus.
Humana malitia mensuram planè excessimus, haud diffidentes
demerita; quæ quantumvis enormia, non tamen innata cle-
mentia terminos supergressa, credibile fuerit. Parce igitur fa-
rentibus, aut quantocius nocentes mori iube: si namq;, innatam à
te seponis benignitatem, non refugimus iustitiam. Centum es
amplius mortalium milia, protendimus paratos in necem iu-
gulos, si fuso tanto cruore enormitas sceleris nostri expiari po-
test; aut fundi illum etsi nocentem, clementia tua patitur. In-
digni plane sumus qui vivamus. Ad quid verò arma in eos
stringere Rex iubes? quos tortor conscientia exagitat, es vita
ipsa si non abrumpitur, pro supplicio est; decerne utrumvis, oc-
cide aut parce: qualemcunq; ultima instantia Sententiam di-
xeris, huic inclusi carceri, exequutionem expectamus. Etsi, qui
ob crimen læsæ Maiestatis tuæ, iuste occidi possumus, maiore
gloria tua, si benignè errata condonas, odio peccati, quotidie mo-
riemur. Augere potes victoriæ famam nostri excidio, sed mi-
nues imperium; nam quidquid ultioni impendes, tibi peribit.
Aliquid visa movere dicentis energia, nisi sociorum, laci-
nias

1651. nias conopæi exosculantium morosa impostura; plerisque stomachum, aliquibus & risum movisset. Ad quæ breviter Leszczynius respondit. *Quæ de Rege optimò, pronuntiarent, admodum vera esse: quæ de seipsis, nihil sinceri adferre; ac ubi desperata salus ipsorum, tempori convenientia fingi. Cæterum si fidem dictis adstruunt, absolutè quæ Rex iubet, præstarent, nisi extrema pati maluerint. Hac autem Regem velle, ac iubere. Eiurarent rebellionem; abdicarent Chmielnicij obsequium, Scytharum amicitia renuntiarent. Legionum Tribuni, qui nunc Cosacis ac plebi cum imperio præsunt, Regis clementia fisci, se in officium sistant, captivos dimittant, Castra, arma, machinas, omnis generis, in manus Delegatorum consignent; demum iureiurando astricta fide, in milites ac originarios discreti, domum incolumes abibunt. Executione præmissorum non ultra crastinum differenda.* Ita citius venia promissa fuit, quam ijs ut eam peterent persuasum. Dictam legem non aspernari speciè tenus ostendère solummodo tempus in præmissorum executionem prorogari poscebant; unde priores duo ad populares regressi sunt; mansit Kressa, seu regressum sociorum operiri iussus, revera à suis nihil effectivè præstandum certus, indeq; in Castris nostris salutis securior.

Ubi non comparent mox reversuri, vehementior è machinis verberatio, in carraginem instituta fuit, alis equestribus undecunq; comparerent Cosaci, infestos passus tenentibus. Cæterum, quod tam protervè illuderent, dolus ex Tribunis suberat, qui haud falso rati, ubi se misericordix Regis plebs permittit, culpam quæ omnium esset, sua poena expiandam; variè interpretati dedendi consilia, aut eludentes, opportunam ad elabendum moram, captabant. Etiam inter illos non planè conveniebat. Quippè Dzedzafyo in præsens amoto, Bohunum regimini substituerat multitudo; adeò in favorem vulgi prolatum, ut non ab alio efficacius desperatæ saluti consultum iri existimaret. Is verò ab astuto ingenio vaser, pacis leges ita expendebat, ut, sibi maximè providens ac timens, causam multitudi-

nis

1651. nis agere ostenderet. Educebat subinde agmina, ac non tantum retundeat vim; verum etiam oppugnans ac laceflens Piasoczynio, ac Sokoło turmarum ductoribus fauciatis, continuo infestas nostris vigilias effecerat. Pontibus in Pleśnia tuendis, geminæ impositæ erant è cespitate munitiones, has sub intempestam noctem, adeo inobservatus invasit, ut in vna XXVII. pedites, excinderet: alteram inclammantibus succursum stationarijs, bihorio oppugnaverit; quoad Campestris primum custodia accurrens, mox univèrsus exercitus eo tumultu profunda nocte exciretur.

Hic status fuit à pridie Calendarum ad VI. Nonas Julij, cum anceps ac suprema fatiscente animo volutans Bohunus, re cum Tribunis communicata, eo modo se indagine expedit. Primo diluculo, versùs Landzkoronij stationem digressus, à tergo carraginis partem equitatus stare iussit, ipse interim traiectum prætervectus, metationem militarè (Quartieram vocant) dispiciebat, nihil ambigentibus suis, quin mox confligendum esset. Ubi verò nonnihil campo inerravit, sensim in abitum, qui consilij non erant ignari se dantibus, etiam ipse præcursores secutus. Ad propalatum Præfecti abscessum, animo & consilio multitudo destituta, quo iter metus monstrabat, desperatam salutem pedibus credit. Nunquam etenim hortamenta requirit pavor, exemplum sufficit. Ita porro desertus pedes, transvectis equitibus felicem fugam invidens, non ideo minus substitit, inter se contortus premensq; & ipsa fugiendi festinatione, sibi exitium ac mora. Landzkoronius recta in se hostem tendere credens, dum obliquè intra palustria subducit suos, patientiorem fugientibus viam aperiebat, eum eum magis pares ad opponendam vim copix, quam in prælium animus destitueret. Strepente demum tumultu excubiæ nostræ prorupèrè, pugnam apparari existimantes: dein Mazoviorum aliquot signa fortè condendo armilustrio tunc campum ingressa; donec cohortes alæq; con-

L I

lectan-

1651. sectandis irent destinatae. Imminebat fugientibus traie-
ctus, profundo limo immeabilis, cuius voragine plurimi
absorpti; etsi lutulentam abyssum, iam supellectile Castrorū
si, armis, vestibus, etiam cadaveribus suorum, exaggerare
contenderent. Sanè divinitus immissum pavorem consti-
tit, & velut ab irato cælo irrogatum exitium, ut magis per-
sequenti Nemese, quàm sævitiae victoris, strages imputanda
foret. Equidem ore proprio in poenam peccati cladem
immissam fatebantur, latini ritus templorum desolationem,
sacrorumq; vasorum abusum, severè vlciscente Deo. Cō-
secuta fugam præventorum cædes, sævitq; promiscuè mi-
les, ad XXII. Mill: trucidatis, præter eos quos lacunæ ab-
sorperant. Videre erat passim per campos expirantium
corpora, constrata cadaveribus palustria ac silvas, cum in
deditionem obstinati, vtrò irritarent nostrorum ferrum.
Etiam in milite iustissimam iram accendebant reperti in
Castris illorum, semineces Poloni, manuum pedumque
summitatibus detruncatis, pecudum in morem excoriati,
verubus ad lentum ignem assi, extractione viscerum exa-
nimes, ac multiplici carnificina recens absumpti. unde
miserabili spectaculo efferatus victor, sævit velut iure ra-
tionis, ut ferre

regi frenis nequit

Et ira, et ardens hostis, et victoria,

Gladiusq; felix, cuius infecti semel

Vexors libido est.

Repertum in Castris Eudoxij illius Alexandrini cadaver,
sub prima rebellionis cunabula acerrimi plebis concitoris,
cum intula ac rituali græco, alijsq; altaris paramentis, quæ
in proximo Russorum delubro, quisquis fuerit sepeliri, ac
infausta spolia ibidem reponi Rex iussit. In Castris, vlt-
tra LX. diversi modi machinæ interceptæ, cum plurimas
sub abicū voragini paludis immerfissent. Gladius quin-
etiam à Bizantino Patriarcha missus, Vexilla duo à Vladi-
slao, ac Casimiro Regibus, in autoramentum fidei Chmich-
nicio

nicio data, velut poeniteret fortunam contulisse, tum rece-
pta sunt. Literæ item externorum Principum; Album
Exercitus Cosacorum; Rationales; sed quod mirum, invē-
ti Commentarij, quidquid in Comitij, Senatus Consultis,
etiam intimo cubiculo Regis actum dictumvè, cōtinentes.

Arduam vincendi artem, longè difficilior partæ victoriæ
usus consequitur, ut olim prudenter Maherbale conteraneo
Duci exprobravit: quæ vtrāq; nisi prima causa concurrat,
nemo à se ipso præstare potest. Consummando bello Rex,
cum univèrsæ copiarum mole, in intima Vkraynæ progre-
di destinaverat; non indignum operæ pretium ratus, si
Kijovia Russiæ Metropolis, prima victorem Regem salu-
tando, nomen & usum pacis, in reliqua vtili communica-
tione transmitteret. Extra dubium erat, non aliter finem
bello imponi posse. Ast Nobilitas longinqui climatis iter
detestabatur; adeo prosequendi belli consilij renitens ac
infesta, ut si per preces missio ægrè tribueretur, per detre-
ctationem militiam abnuere palam ostenderet. Hinc petiē-
re isti habendi congressus facultatem; ac licet si multis for-
midolosa videretur campestrium comitiorum imago, an-
nuit nihilominus Rex, quod tum prudenter negari non po-
tuit. Equidem suspicionibus laborare, innata genti no-
stræ qualitas videtur; quas tamen à libertate removere tam
arduum, quàm cohibere oculum, ne ad casum festuæ cō-
sulat obiectu palpebræ sibi. Instabat Rex per Senato-
rum complures populariter obsecrando, nè indefessos pro
Republica conatus suos medio in cursu belli Cives dese-
rerent; verum eo iam descensum erat, ut preces in oppro-
bria desinerent: quo nomine dum emasculata virtus, ac
turpe militiæ tædium Provincialibus obijcitur; etiam illi
perperam administrati belli rationes, & studio è nassa
dimissum hostem, vicissim exprobrabant. Quippè an-
canum suberat; quo deproperatus Nobilitatis abitus,
impelli credebatur. Mali moris est, per Provincias
præcipua Nobilium capita Proceribus privato nomine

1651. obligari, dum clientelis adscribunt, beneficijs augent, epulis, comitate, & quæ aliæ insensibili servitio artes, manente in speciem libertate, mancipant incautos. Per hos, velut instrumenta deposcendæ missionis insusurratum consilium fuit, suggestis rationibus, quod lex Generali Expeditioni bimestre tempus præscribat: neq; valeat Rex educere Nobilitatem in hosticum, nisi prius exolvat cunctis viritum stipendium. Talibus imbuti, missionem flagrantius vrsere, Proceribus autem privatâ iacturâ stabat belli protractio; illi quippe publico gratificaturi, aut quo se inter arma Torgari ostentarent, conductas cohortes deduxerant; pleriq; ut apertius expromam, ex opimis Præfecturis Regia largitione collatis, præstitere tanquam ex debito. Itaq; si bellum traheretur, graves sumptus in delectus quisq; suos evitando, dum impensarum piget, aut pudet angustiam æris profiteri: decentius se sumptibus subducere, nisi regressu Nobilitatis, non poterant. Hinc distinctus Provincialibus petendæ missionis. Ne tamen contra instituta maiorum discelsio foret, per Vladislavum Rey Libussensem, ac Czaplitiæ Horodlensem Præfectos, precabantur Regem, ut post tot herouice superata discrimina, salutis suæ parceret; Sat gloriæ, sat vltioni datum, ubi victor ac sospes reddit Patriæ Cives, qui trophæa parva gratulentur, & grandi prælio victum hostem, præconem ingentis virtutis haberet; simulq; XII. Mill; recentis delectus quo legiones Quarcianæ supplerentur, in autorare præfenti ære polliciti. Ita tum obhæsit tantarû copiarum impetus, quâ robore, quâ numero memorabilium, qualesq; non antea ætas vidit, non sequens (affirmare ausim) visura sit. Etenim, supra Quadringenta armatorum millia; binis è diverso castris haberi, easq; copias triduo certamine in se concurrere; demum, post stertariam pugnam, vincendi rationes in obsidium verfas, ubi virtute, dolo, obstinatione, sævitâ certatum; nihilq; eorû quæ in bellis accidunt intermissum est.

Ad Cremeneciam Rex penetraverat, cum literæ Rever-

foria-

1651. foriales abituræ in *domu-itionem* Nobilitati concessæ, ac soluta balteo ex more patrio ea militia fuit. Istâc retromoturus & ipse, curas prosequendi belli Ducibus de manu tradidit, ex potissima valetudinis ratione, quam bellici labores ac incommoda cæli concusserant, instaurationem sui urgente. Brevi itaq; primores militiæ in novissimum pacandæ Patriæ conatum adhortatus, (neq; reticebat quam nolens imperfecto bello abiret) audere illos agereq; propitio Numine iussit, quod è Republica ac Maiestate Regia videretur: ubi mitescit plebis ingenium ferro parcerent, in solam rebellionem fortes ac merendi. Demum XVIII. Iulij in viam se dedit, Brodensem in arcem nonnihil divertens, inde Leopolim celeriter pervectus. Hic exquisitæ pompæ, quas elegans vrbs apparaverat; detraxit sequior valetudo eius, ob quam, ingressum solennem intermitteri necesse fuit. Colicis doloribus pertinacissima febris accellerat, omnia artis remedia eludens, vel Medicis, ubi incisâ venâ, ad pigra præusti sanguinis stillicidia horrentibus. Beneficium Dei singulare creditum, brevi convaluisse: qui, dum Lublinum transit, ferali percellitur nuntio, mortis Filiole, sub id temporis Fato extinctæ. Grave vulnus erat, primitias proles intra infantiam amisisse; verum casum eû, cordatè admodum perferre ostendit; erecti animi Princeps, fortè, quod compensabilem iacturam non desperaret, Regina tunc quoq; ferente uterum. Sacris intentum apud Carmelitas, nuncius is excipit ab amicis suppressus, donec Prædicator pro concione solatia daturus, exemplum Iephthes allegaret, unicam filiam in holocaustum cæsorum Ammonitarum, immolantis. Non inconcinnum extenuando dolori argumentum, dum non temerario voto obstrictus Rex, sed conformi in Deum beneplacito, acciperet præmaturum filia obitum ut homo; toleraret ut Christianus. Varlaviâ dehinc veniens, Basilicam primò D. Ioannis adiit, non Cleri, ne Regina quidem perfunctoria salutatione excipi passus, donec primò Victori Deo grates persolvisset. Ita, hoc au-

L 13

læum

1651. læum prosperitatis fortuna vix expandit complicat; & gustum dulcium, felle amarorum interlinat.

Napir-
ski.
Czor-
styn.
Platem-
berg.
Jordan.
Iarocki.
Re-
bach.
Don-
iec Fl:
Seditionem plebis per submontanum tractum, inaruisse supra innui; nunc, quomodo ea flamma restincta, obiter refero. Napirscius seu Pseudo-Kostka, ubi Czorstinum Arcem cum sequacibus infedit, quo cæpta velut legitimum nefas assereret, per literas ad Petrum Gembicium Episcopum Cracoviensem incuriâ Platembergi accusata, limitaneam arcem sine curâ habentis, recepram à se Regio iussu illâ, & nè hostis potiretur defendendam suscepisse, nuntiabat. In quem usum petijt mitti tormenta aliquot, in iustam loci, si vis deforis ingrueret defensionem. Prudens, & in publicum vigil Episcopus, quantocius congressibus seditiosæ plebis cohibendis, præmissâ turmâ Equestri, Iordani Præfecti Dobczycensis, Severiensium suorum sub Iarocio alam, sub Rebachio aulicum, cui item Mulsinenses sclopetarij accesserant peditatum, versus Czorstinum expedit: quantum celeritate effectum, ut proditor in ipso nefarij conatus limine opprimeretur. Siquidem repente arcem suggesti si Episcopales, Napirscium per tubicinem invitavêre, ut si is pacatum Civem ageret, ad habendum amicè colloquium arce descenderet; esse enim Iarocio, quod nomine Episcopi cum illo semotis arbitris conferre velit. Ad quæ, negato superbè congressu, in subeuntes hostiliter iaculatus est. Neq; Episcopales cunctati, instituta è duabus machinis explosione, imparatos adoriuntur, (LV. intro caput præsidium erat) ac deiecta ictibus termentarijs turre continuo immissus miles, puteum castello subiectum intercept; unde, non diu obsidium toleraturos constitit, siti deditionem accelerante. Czorstynum ad Donaiecium amnem suum, vnam portam habet, clivoso situ, quem inaccessa rupium ambiunt: unde pars consilij videbatur quantocius vestibulo portæ disiecto, impressionem seriò apparare; vndique Nuncijs afferentibus, iam prædonum montanorum globos, iam concitæ plebis agmina, propediem obsessis succursu ventu-

1651. ventura. Deproperata proin vis effecit, ut animo ad futura lapsi, è fenestra protenso pileo, confestim impetum inhiberi petierint. Impares se namq; videbant mille armatorum irruptioni, nondum inter se coaliti, ac rarâ ut sic in recenti sodalitia, in extrema perdurandi fiduciâ. Itaq; loci ac nocentiorum caput traditione, reliqui salutem paciscuntur. Ratum habet Iarocius pactum, ac consignata demum arce, vinctos Pseudo-Kostkam ac Marechalcum abducit, reliquos incolumi vita dimittens. Ducti incunctanter captivi Cracoviam, ac per ora effusæ multitudinis plaustrò traducti: dein, ubi instructa lite convicti, Napirscius palo; Marechalculus (erat scultetus Czepiec dictus, concitandæ plebis dudum artifex) in frustra concisus; Ludimagister, diplomatis impostorij machinator gladio finiêre. Requisitus de origine ac natalibus autor, fatebatur Mazoviâ se oriundum, ac Napirscium vocari, cognomen ac Stemma Kostkarum impostoriè usurpasse, autorandis coeptis. Quæ ultra animo destinasset? si succelsisset (inquiebat) molimen, in Metropolim Regni Cracoviam, vires quæ triginta millium forent, converlurum. Statura erat gracili, capillitio crispo, & nihil vspiam in vultu virile. In aula Vladislai inter postrema servitia moratus, idiomata externa perdidicerat, hinc vestitu Germanico usus. Ita finijt novus Regni Catilina, vigilantia ac celeritate Præsulis oppressus, cui eo nomine memoriam & venerationem Polonia debet, opimos ex patrimonio Christi redditus, quos Patria contulerat, in usum eius convertentis. Prodierat subinde vaticinium ex astris conceptum, ab Adamo Brofcio dudum in Universitate Cracoviensi, Mathesèos Professore, qui, etsi tum profundioribus disciplinis addictus, hostis tamen subsecivis, observata siderum configuratione posituq; eventurum fore prædixerat, ut rebellionis Coryphæus, vinctus victusq; pridie Nonas Iunij, in Urbem duceretur. Sub secreto primùm communicata amicis prædictio, in plures emanavit, ac curiosorum animos ad futura inten-

1651. intentos tenuit, fatigavitq; eventu neq; in totum vero, neq; in vniverſo falſo, & tam in Viſtum Chmielniciu, quàm captum Napirſciu, vtrumq; perfidum ac rebellem, conueniente. Ita ſatiſfactum ijs, qui multiformes artis canones, velut decreta aſtrorum, ac infallibilia oracula putant.

Ineunte Autumno (die 19. 7bris.) Rex, cum Regina, ac omni Curienſium comitatu, ſecundo Viſtula Gedanũ perrexit; compluribus navigijs eum in uſum inſtructis, ex quibus liburnica ingens Prætorix inſtar Maieſtates vehēbat. Aderat Cancellarius Regni, tum alij intimioris admiſſionis Miniſtri; ſtipabat latus primaria aulæ iuventus, magna contentione ornata eminenſi; ut quos ſpiritus in bello geſſerat, illa quoq; plagā monſtraret. Thorunio obiter inuiſo, Mariæburgum quominus exſcenderet Rex, viſendæ loci illius Oeconomix dedit. Occurrebant per viam Provinciæ eius Senatores, officia venerantium exhibendo, quæ melius bellanti Regi præſtitiffent. Dein, per placidâ æris temperiem, accelerante remigio Gedanum ventum; opulentâ vrbe ad excipiendum Victorem Regem, magnificè compoſitâ, paratâq;. Paucis ingreſſum memorabo. Vbi in conſpectum Regia claſſis venit, ad militares numeros Civium agmina in occurſum prodire, cœrcita plebe, nē dum ſpectandi auida eſt, ſolennitatem & ordinem pompæ confunderet. Regulatè ſtabant toto amne navigia, ex quibus depreſſioribus tranſtris prodibat ſcapa vectoria, multa arte picturisq; inſignis, quæ ſubter Prætorix latus, declinate tabulatum ingerens, egredientium in terram veſtigia ſuſtinebat. Inde, per inſtratum coccineo panno ſolum, iuſſu Rex ad carpentum, quò comitum coronâ circumfuſus, Urbem ingrediebatur: prælati quòd ſerum diei eſſet, funalibus. Detonare ſub ingreſſum machinæ, fulſere artificiales ignes, & quæ alia in triumphis Principum mos ſolennis obſervat, aut uſurpat. Peracta ab urbis Magiſtratu ſalutatione, exquiſito ad multifaria venatione inſtructas menſas convivio, exceptæ Maieſtates: remotis iſtis ſuccedebant

bant varij generis ſpectacula, non magis ex ingenio actorũ laudata, quàm ex magnificentia ſumptuoſæ voluptatis. Ac primò quinquaginta paria ludionum, ſtatura ac habitu conformia in proſcænium venere, infuſcatis atro colore, vultibus, quovè verifimilius aduſtos ſole Mauros mentirentur, è nigerrimis agnorum pellibus capillitium aptaverant. Saltatio ad numeros fuit, inter obiectorum mucronum cuſpides, aut innocuos rotatæ lanceæ iſtus; nihil mirabile illis, qui nuper iuſta acie dimicando, quid ſit vulnera dare, & feriri ſenſerant. Hæc de die. Neq; noctium ſpatia ſimilibus carebant oblectamentis, exhibita ſcæna, in qua idem, qui intererat Rex aſpiciens, videbatur. Quem eo ſchemate ingenioſus plaſtes expreſſerat, ut pleriq; niſi præſens aduiſſet, rem ſeriò agi exiſtimarent. Eques prodibat ille, lauro caput redimitus, læva frænos ſubſultantis Equi, dextra bacillum militariſus designandis imperijs tenens, ubiq; vividos bellaci aſpectu oculos, circumferebat. Siſtebantur item ſub larva rebellionis choragi, Chmielnicius, Bohunus alij, damnatorum in morem: quos ubi imaginarij iudicij ſententia ſupplicio addixit, depaſcebatur ſubiectus ignis perſonatos reos, meritis equidem illis, quorum non larvatæ ſtatux, ſed autores ipſi realibus flammis vrerentur. Poſt ad gymnica itum. Quâ ingenti oſtio, Iſtula Oceanum ſubit, proceſſerant in altum complures onerariæ, in ſpeciē inſtructæ claſſis; quæ, ad datum tuba ſignum, clamore remigum, ac fragore collifarum navium latè reſonante, veri in ſpeciē certaminis depugnare. Dati & accepti à cōtis remisquē iſtus, ſed qui tubera, non vulnera provocarent. Plures ex Neptuni filijs, ab antennis in aquas excuſſos, epibatæ admotis lembis excipiebant. Aſt, nihil magis adverterat ſpectantium oculos, proiectâ Neurobatæ cuiusdam audaciâ. Is, à ſummitate turris Prætorix, ſuper extrēmum rudentem reclinis, violento duorum ſociorum impulſu præceps protrudebatur; facili, etiam ſi nemo adiuvaret caſu, & actu non agenti modo, ſed & ſpectatoribus horribi-

li. Excussum curru solis Phæætonem, non vsq; dissimili referebat imagine, cum pro Eridano Vistulæ ripa, & quæ infortunatum fratrem plangerent, adestent homini binæ sorores, defunctū tumulo, aut perfunctum lectisternio excepturæ. Enimvero attigit incolumis metam, datumque accepit pro histrionia lucar; exiguum certè quæstum, quo audax protervia procuraverat voluptatem spectantiū. Tabulis tum, à sanguine & bello recentes animi, velut quodā oculorum pastu, recreabantur: cum similia à Romanis, Græcisq; qui olim se Orbis dominos, & non ficti nominis Martes dixerunt, usurpata: non citra dignitatem spectantium legantur. Fas est quandoq; capaces arduorum animos, ad minuta ista & oblectantia demittere, curis mixta hilaritate diluendis: præsertim, si infania Circi, impudicitia Theatri, atrocitas arenæ, denique Xysti vanitas removen-
tur. Cur non Princeps ingenuo oculo spectet? etiam post scænam eiusdem supercilij Cato mansurus. Hinc popularitas regnanti, & non nimis austeræ Maiestatis veneratio maior, cum corona subditorum arcumfusus, ita se Regem meminit, ut neq; hominem obliviscatur. Quæ honestæ lætitiæ data, ubi salva Maiestate spectavit Princeps, neque nobis fastis inseruisse inconueniens tuerit. Pharus dehinc digna videri fuit, quàm Laternam vocant. Littori maris imminet eximium fabricæ opus, in cuius summitate specula superstructa manet, errantibus per Oceanum Balticum navibus, de nocte amicū lumen ostendens. Locum, naturæ & artis adminiculo probè firmum, tuentur Gedanenses, ob stationem in portu percommodam, quò ad Emporium istud, dum merces suas exteri afferunt, nostras recipiunt. Quid si Rex Sarmaticus, salo quoq; imperium suum insinuaret? cum Polonia velut globus terraqueus, ac mediterranea orbis portio, utraq; manu gemina præhendat Maria, ab Ortū Euxinum, Balchidem ab occasu, lateribus cohærentia. Etsi liquidò constet, molimen eiusmodi ægrè laturis transmarinis, ex metu frænandi maris: si gens

campus

campo pugnam, possessioni æquoris instaret, instructa classe & apparatu navali. Ita dum nos negligimus, illi maris dominium sibi usurpant, campestem Polonorum gentem salo inidoneam rati; cum tamen amphibia virtus, plerisque gentibus insita videatur, quidni nostraribus? qui à natura & asuetudine formati, fortiter pericula subeunt, magis quàm contemnunt. Nec de iure disquirendum, cum ad possessorem littoris subiectorum marium dominium, ex lege naturæ spectet. Olivam post, quæ Gedano milliari distat, obiter divertens Rex ibidem pernoctavit. Cænobium id Suatopelkus Griphius Pomæranie Gubernator, Cisterciensi D. Bernardi familiæ fundaverat, dotaveratq; imposito Olivæ nomine, quæ singulare pacis hieroglyphicum est. Non inani nominis mysterio, cum labentibus sæculis, eo loci septennale cum gente Suecorum bellum, conclusa nobiscum pace, sopietur. Hic constans traditio meretur fidem, aliquando panem in naturam lapidis obriguisse. Quippè, sub annum 1217, fame invalescente, dum cænobiarchæ loci accurrentes mendicos, è religioso penu-
sportulis reficiunt, fortè evenit, ut peregrinus quidam Pruthenus à Gerdaven, exacto pro se frustulo Panis, trium liberorum matrem, in itinere haberet obviam, plorantibus parvulis ac requirentibus escam, quæ deerat omnino afflictæ Matri. Quid ageret? poscebat vel micam saltem à obvio, emorienti proli nisi miseretur inedia mox extinguendæ. Negat ille quidquam se panis habere, & quia, è sinu prominebat buccella, lapidem esse impio commentò deieravit. Sic duriter elusa, & plusquam Agar, inter-
quæstus maternos ab immiserico corde relictæ est. Sed neq; isidem sportula ex voto usus, eleemosynario pane, in lapidem divinitus converso. Qui lapis advenis monstratur, non negandæ afflictis opi, hortamentum.

Neq; interim omissa seria, isthac veluti è specula Regum cum Senatu, in longinqua prospiciente: Lubecam maximè, ubi tum à Republica Commissarij, cum gente Suecorum

M m 2

perpe-

1651. perpetuae pacis stabiliendae, conditiones discutiebant. Induciae quidem Sztumdorfensi foedere ad Annum 1661. pactae, mutuo inviolabilem pacem sanxerant; verum novus gentis Rex, famam propensi in Martia animi, initijs regnandi circumdare quarens, totus in bellum ferri visus; cui cum iustae armorum deessent causae, veterem illam assuebat, agni turbantis aquam. Delegati quippe Suetici perperam nitebantur, ut Casimirus haereditario Regni Sueciae titulo, se exueret; Livonia in lus eorum transcriberetur, cui retinendae erogata in militem per XV. annos stipendia ac sumptus, aerarium Polonicum refunderet. Talibus nec Regi, nec Poloniae tolerandis, diffuendi Conventus causam dedisse, ne ipsi quidem Sueci inficiabantur. Indoluit vehementer Casimirus, consanguinei eiusque novitij Regis, pacem temere spernentis elatione; etsi pervaserat rumor, iniecta aliquali spe, abdicationis tituli Sueciae Regni, potuisse in totum eo *Ente imaginario*, aut *Serenissimo nihil*; imminens belli diluvium obstruxisse. Etiam enatum recens dissidium inter Electorem Brandenburgicum, ac Principes à linea Palatina Neoburgicos, exortem curarum Regem non habuit. Namque Philippo Wilhelmo iuniori Duci, nuptum data Anna Constantia, Sigismundo III. genita, affectu & officio obligantibus, in sensum iniuriae, ac partes consanguinei Principis, traxerat Regem; eo vel maxime respectu, quod Elector, uti Vassallus Regni, æquanimem Casimiri mediationem, non omnino postpositurus crederetur. Motus is exarserat anno praesenti, ex causa familiae herciscundae, Ducatum Iuliae, Cliviae, ac Montium; revera praetextus religionis inerat, quam Elector Augustanam, Neoburgicos Catholicam profitebantur. Indecorum namque visum Principi Lutherano, subditos pati in sensu religionis à se discrepantes; indignum Catholico, ut vetustus ijs in terris Deum colendi ritus, novitijs opinionibus supprimeretur. Hinc dissidium, mox querelae; & ubi utriusque causae patrocinium apud sequaces non deest, prior Elector praetensionem armis

1651. mis asserere praesumpsit. Verum Caesare litem iure suo dirimente, (etiam Rex Polonus non defuturum se Socero, si pacifica compositio temnitur, scripserat) tandem suspensis per inducias armis, in redintegrata foedera, certis legibus ibant. At, non diu frui licuit, pacatis rebus Principis coniugi, die nona Octobris. Fato Constantiam è vivis tollente. Convixit illa marito etsi improlis concorditer, cui exdotandae paternam gazam Vladislaus IV. poenè exhausserat, munificus Princeps & solius gloriae egens. Exanguis corpus Coloniae Vbiorum, Dusseldorpium, quae Neoburgicorum sedes, deportatum, ac inibi tumultatum fuit: sterili Sororis decessu, nihil Regi praeter moerorem, & pullam adferente.

Dum occiduus Borussiae limes, imitamentis triumphis occupatur, ad Orientalem interim plagam fervebant arma: Siquidem Exercitus Ducis, componendis rebellium motibus, Kijoviam in sedem belli destinare: ita ab Rege iussus, ut inesset utraque Borysthenis ripa, utriusque Vkraynae legem darent; simul, quod hac parte facilior comitatus, intacto per hyemem citiore tractu, ac illatis primo Vere seminibus, hornae frugis non inferaci. Supra XVIII. Mill: complebant *Stipendiarii*; Nobilitas, inter legendi militis & redeundi festinationem, VII. Mill: Tyronum addiderat; Perditatus VI. Mille censebatur. Aderant praeter Generalem, Campidux Kalinovius, Wisniovecius Russiae, Kisielius Kijoviae, Potocius Podoliae, Landzkoronius Bracławiensis, Szczavinus Brestensis, Sapieha Witepsensis, Palatini, iidemque Legionibus Praefecti. Odrzywolski praeterea Czerniechoviensis, ac Cerner Haliciensis Castellani; Samuel Kalinovius Castris, Zamoyscius Excubijs, Przyemscius armamentario impositi; Sobieski, Wisniovecij, Danielovici, aliaque Russiae decora, adfuerunt; solis Potocii novem turmarum ductoribus, velut Romae contra Volscos Fabij; gentili odio adversum rebelles consurgentibus. Ijs cum copiis ultra Sluciam lentiori quam ut Ducis vellent itinere

1651. tranatum; cum per exhaustam oram miles, fame simul ac lue epidemica affligeretur. Quippè Slucza amnis, pro transversali linea pactis Zborovianis descriptus, quidquid agrorum cis & trans continebat, omne id à nostris iuxta & hoste desolatum mansit; unde commeatus inopia maximè legionarijs infesta: quibus, in excursus pabulatorios nulla facultas, ac omnis conquirendi cōmeatus ratio, ex empto constat. Quòd, si æs militare inexolutum aut interversum manet, miles interim eget, egens esurit, ex inedia morbi, ex fame invalescunt mortes; post Ductorum incuriā, aut quæstorum iniuriā, rarescunt Ordines, ac demum inopiā disperunt. Quàm verò eius generis militia, enormi impendio constet, vexata tributis Nobilitate, emunctis per rapinas ruricolis; sentimus probè, quæulamur acerbè & postquam rapax malum verborum remedia superavit, nescio quam ob rem tolleramus. Et gregarios quidem complures fames, aut lues absumpsit: dolentius fatum Hyacinthi Rozrazewij fuit, Lubartoviæ ultimum diem explentis. Tribuni dignitate meruerat legioni impositus, vir probitate inter paucos, stirpe illustris, nec inferior meritis, si vita superfuisset. Namq; foris honorem, quem arma faciunt sectatus, etiam in Patria exoticam militiam exercuit, maiorum æmulatione; an insito ei stirpi genio, quàm Piaſecia germanissimum sapere scripsit. Hunc secutus, Otto Ernestus Maydell, è Livonibus, Capitanus Piltinenſis, aliquantum serius decessit, per multa militiæ experimenta, Regi probatus æstimatusq;.

Chmielnicius, hætenus in alieno ut putabat theatro beligerans, iam intra Vkraynam retractus, si quid usquam reliquum virium colligebat. Is Hano ad Beresteciam fuso, abscedendi socius, deinde sub custodia habitus, tandem gratiam indignantis ex clade Scythæ, eo modo raparavit. Nihil gente ea avarius, amicitias lucro æstimat, bella ob spolia gerit, humana mancipia licitatur, sanguinem deniq; humanum, si operæ pretium manet, prodigere commodi causā

causā non ambigit. Intimè horum sciens Bohdanus, proin dimisso quantocius ad Thymothæū filium Czechryniā (quem ei loco in omnem belli casum imposuerat) Wyhovio, præter alia ingentis pretij donaria, VIII. Cent: Imp: Mill: redintegratam amicitiam Barbari, ac libertatem emeretur. Quā grandi largitione evictus, quamvis in præsens festa Bairani sui causatus Crimum abiret, attamen pollicitis auxiliis, fortunam partium se mox erecturū spondit. Itaq; diu ad Olszanicam expectatus, nec compars, nostris spem fecerat, non tanti æstimata dona sibi, quin magis sequiore ad Beresteciam successu absterretur. Cum insuper Generalis, datis per Ioannem Giebuſtovium literis, iurata fidei eundem ac beneficiorum Regis, commoneret, nullò condigno pretio armis rebellibus se se immiscentem. Dum tardè is succurrit, Chmielnicius interim Mechaz Murzam, è Dobrucensibus Scythis, menstruo stipendio cum Sex Mill: pertrahit, quo præcurso, famam mox venturi Hani spargeret. Mittitur & Kotarzny legatus ad Turcam, flagitando afflictis Colacorum rebus, subsidio, quos erigere si negat eo statu rerum Ottomanno, invitos, nec felici Turcarum astro, in obsequium Regis Poloniæ redire nunciaret. Ad Biaſacerkiew interim metatus, quidquid ubiq; rebellium virium convocabat: è diverso Ducibus nostris, edicta ad plebem emittentibus; quæ, si vitam ac pignora salva vellet, ad subiectionem reverteretur, si contra faxit, extrema quæ imminerent sibi imputaturam. Perferendis edictis simul explorandis rebus, missus Caryna, cum aliquot Ordinatorum manipulis: Pawolociam veniens, oppidi Advocatum, qui pro præfecto loci agebat, ut suis paterent portæ Zamoscij loci domini nomine compellatum, haud ægrè ut id faceret induxit; qui mox, stationes militi per suburbana distribuit, donec circumquaq; transmissis edictis, quid animi in vulgo aut obsequij sperandū, cognosceret. Interea (respirante Polono,) fingunt municipes diuturni belli tædium, accusant Chmielnicius, malè impre-

1651: imprecantur Cosacis; ac quo solutius miles ageret, recon-
 dita domum pandunt, victum ac potum, quo maximè mi-
 litaris licentia provocatur, largius subministrando. Advo-
 catus sub hæc Cosacos quos haud procul abesse scivit, iu-
 gulandis de nocte Polonis accersit, præmeditatò agens, ut
 casui impurata clades, à culpa præstaret immunem. Enim-
 verò subsequebatur, quod Carynæ ignarum, Michael Woy-
 niłowicz, niłowicius cum quinque legionis Wisniovecianæ signis, qui
 in proximo vico ante ortum solis subsistens, seu ex concus-
 sa tellure, seu animi præfagio, imminere aliquid suspicatus,
 paratos in omnem casum suos continuerat. Cum ecce
 Carynæ miles, iam ex fide tractantis advocati, verius ex
 meracia nativi potus solutior, ab irruentibus Cosacis inva-
 ditur. Perierant sanè omnes, etiam qui in subito periculo
 equos nacti, Cosacis, ac Scythis, quorum DC. erant, effu-
 giū præcludentibus; nisi succurrens Woyniłowicius, re-
 colligendi spacium circumventis, ac hosti exterrito fugæ
 necessitatem imposuisset, qui mox utriq; iuncti, manum il-
 lam metu maioris potentiæ consternatam, ad alterum usq;
 à Pawołocia lapidem, consecrati sunt.

Lithuanica quinetiam arma eo temporis, per utramque
 Borysthenis ripam, consonabant; submiserat ante Chmiel-
 nicius, destinendis Lithuanis, nè Polonis iungerentur, Thy-
 mothæum in Severiam: dein metu periculi, aut quòd fide-
 ret minus notæ inconstantiae Filio, admoverat in locum Or-
 kussa, ac Dudziel Tribunos; qui Provinciæ eius vires
 in se versuri, inter confluentes Sossæ amnis, constiterant, sub
 munitionibus Castrorum tuti; ac corradendis prædis firmo
 receptaculo. In hos Radivillus leviori Equitatu præmis-
 so, mox secutus ipse, peditatum machinasq; pontonibus
 impositas amne submisit: præfervidus Dux, famâ magis an-
 reactorum, quàm præsentis apparatu formidabilis. Terro-
 ri augendo Vincentius Gasievius, Subsilvano tractui quati-
 endo expeditus; quòd non extra rem fuit, prout Cosaci di-
 versionem armorum nostrorum intendebant, consimili ar-

te vires

1651: te vires eorum distraxisse. Interim Lithuani, in munitio-
 nes hostium adornata impressione, irritis primò & altero
 insultu, ea invalère, quoad omni Equitatu in pedestrem cõ-
 flictum se accingente, diu repugnantes Cosaci succumbe-
 rent, ac simul Łoiovia perampla Civitas recepta est, diffu-
 gente præsidio. Inde ad maiora audenda instinctus Radi-
 villo fuit Regis ad Beresteciam victoria, ac rebellium res
 vndique conclamata: siquidem rerum cursui insistens,
 Czerniechoviensem tractum, à cœptis motibus belli secu-
 rum, & omnigeno com meatu luculentè instructum, armis
 complexus, vndiq; concusserat, nemini velut hostili in solo
 parcendo. Post ubi successus & præda accendit militem,
 etiam mandato Regis accedente, vltiorem Vkraynam in-
 trogressus, Polonis iungi destinabat. Nec diu hæsit haud
 contemptor famæ, quin incunctantè Kijoviam fecundam
 laudis materiem peteret; intimè gnarus eodem Polonicos
 Duces collimare, nec sibi infra gloriam fore, si prior velut
 metam victoriæ præcepisset. Præsertim cum iam Gasie-
 vius disturbato cum sex Mill: Orkussa Tribuno, etiam tra-
 ctu Kijoviensi quâquâ versus per exploratores decurso, plu-
 rioris quàm præsidij ea in vrbe, ac in Polonos versa
 Chmielnicij arma, nuntiaret. De ea vrbe, ut olim sedes
 Monarcharum Rusiæ, ut vastati Orientis dirata spolijs su-
 pra retuli: etiam ut nunc pristina amplitudine imminuta
 manet, quod rebellionis imputandum. Ea agitantem, op-
 portunè allapsæ literæ in spem erigunt; Metropolitano lo-
 ci pro Clero & templis, ut à vi militari immunia essent, e-
 nixè velut victorem deprecante. Auxit animum cum in
 brevi à Magistratu Urbis delegati venissent, si se vltro fidei
 Lithuanorum committunt: quâ tandem conditione, aut se-
 curitate, inclyræ vrbi consuleretur. Urgebat etenim malè
 tutos Cives, præter inclinatum partium fortunam, patratorū
 conscientia, ac metu anxij expendebant, Polonorum, nè an
 Lithuanorum fidei, committere se se tutius foret? donec
 potiore iure qui prior tempore venisset, iudicarunt, nec

N n

adeò

1651.

Nold.
Ielski.

adeo metuendum Lithuanum, qui pro gloria tantum vti
auxiliaris, in Provincia Polonica depugnaret. Nil cuncta-
tus Radivillus propè urbem Castris consedit, quæ copiis
cincta & succursu destituta, agitare super deditione coepit,
stipulatione verbi aut scripti, securitati incolarum caveri sa-
tagens. Ast comperto venturi auxilij spe inflatam studio
moras neçtere, Noldius Tribunus machinas navigijs subtus
Monasterium DEI-PARÆ subvehere; simulq; Ielscius cum
peditatu Hungarico, aureæ Portæ advolvi iubetur, reliquo
Exercitu in eminenti clivo ad impressionem stante instru-
cto ac minaci. Nec ultra hælere Kijovienses quin se suaq;
arbitrio Ducis permitterent. Qui urbem ingressus, exar-
mata plebe, Magistratum, etiam Clerum, in nomen Regis
iureiurando adigit, indicitq; diem, qua Tribunali suo no-
centes, ac turbarum rei sisterentur. Sub adventum namq;
eius Makiera cum præfidiarijs vrbe profugerat, quodq; do-
lo malo emissus, municipes arguebantur. Vbi verò absen-
tes fitti non potuere, indicta conscijs multa, aliquot no-
xæ manifestis præsentis supplicio affectis. Minuit dehinc
successus famam, ortum in vrbe incendium, quod vehe-
mentiore austro flammam exagitante, ternas regiones æ-
dificiorum tori absumpsit, omne restinguendi studium e-
ludens, donec ignis interveniente platea sisteretur. Namq;
in restinguendum ciendæ plebi, campanum æspulsare, sub
pœna suspendij vetarat Dux, tumultus metu; hinc maior
ex igne ædium strages, grassante acrius dum non inhibe-
tur, elemento. Desisse videbatur malum, cum rursus die
VII. Augusti reviviscentes inter tiriones flammæ, maiore
quàm dici possit pertinacia recruderent: ædesq; sacras, in-
ter quas vetustissimum DEI-PARÆ asceterium, cum Gy-
mnasio: Palatia item Nobilium, aliasq; ædificiorum stru-
cturas, redivivus ignis in favillam redegit. Ea vrbs ca-
lamitas, aliquam famæ Lithuanorum notam inuisse, vide-
batur, sparso rumore, studio suppositum ignem, nè si inte-
gra vrbe supervenirent Poloni, ex subacta in se fructum præ-

1651.

prædamq; derivarent; Ast rumori nihil inerat verisimile. ^{1651.}
Autore incendij etsi sollicitè quæreretur haud quaquam re-
perto: Magistratu vrbs, ex institoris cuiusdam audacia, i-
gni fuisse initium comprobante, qui velut æstro percussus, per
gulæ facem, se demum igni iniecerit. Sic tum vetustate
superbam Kijoviam, vnius mangonis rabies, miserabili in-
cendio deformavit. Nihilominus Antonius loci Tribunus,
vindicare de manu Lithuanorum satagens, Makieram nu-
per vrbe profugum, cum bis Mill: Cosacis expedit, ut per
adrita flumini Ialiceta suggestus, navigia Lithuanorum ne-
gligenter ut rebatur custodita exureret, vel in adversam ri-
pam traducta, sui iuris faceret. Orkussam dein cum toti-
dem Equitibus ac Scythis præmittit, tantisper circumfusa
speculaturum, quoad sex Mill: peditum, terrâ suggestus de-
mum ipse navigijs pronò amne immisis, urbem simul &
Castra adoriretur. Verum Makiera obsequij insolens, An-
tonij consilium temeritate corrumpit, cum nihil tentatis pō-
tionibus, quâ ibat Orkussa, eidem se iunxit, ac ex improvi-
so non procul disita tuguria, in dandam socijs navalibus
tesseram incendens, Lithuanis se in hostem expediendi op-
portunitatem dedit. Proin Dux, Clero, ac Magistratu, ut
se in Officio continerent, severe admonitis, in vectum Ma-
kieram facili negotio repulit, ac rursum pugnam restauran-
tem ad milliare propè insegurus est. Eo successu subsidi-
arium peditum agmen consternatum, solutis mox ordini-
bus dispallatur: Antonius quoq; temeritate rem perditam
advertens, obversis & ipse in ulteriorem ripam navigijs, abi-
tu sibi consuluit: naves suas Lithuanis non ea celeritate ut
assequi valerent, expedientibus. Siquidem Borysthenes ^{Dniepr.}
aquilonarium fluminum post Tanaim maximus, vorticosis
nimium est, nec semper ubi ventis exagitatus remorum
ministerium patitur. Oritur is ex nemoribus Hercinijs in
Moschovia, vnde directo in Orientem cursu Vkraynam in-
tersecat, hinc in meridiem per campestria, multorum aquas
fluviorum trahens, ingenti ostio in Pontum Euxinum e-
volvi-

volvitur. Vastum id flumen, fusci coloris aquas habet, silvestrem originem referentes, quarum eâ natura, ut supernè nimisquam pigrè labi ostendant; at subtus, incredibili rapiditate feruntur, navicularijs ægrè contos in imò defigere permittentes.

Substitit in respirium Exercitus noster ad Pawłociâ, cum grave vulnus infligitur Poloniae, ex morte Hieremiae Ducis Wisniovecij Terrarum Russiae Palatini. Genus illi è Korybuthæa Ducum Lithuaniae stirpe, familiâ olim sanguinis Regij, post Regnatricem. Pater Michâel Castellanus Kijoviensis, Mater è Mohilorum domo, penes quam ex ætate sæculo, dominat Valachiae mansit. Hieremias namq; Mohila Regulus gentis, per filiarum connubia, potiores in Polonia domos complexus fuerat, quo lubrico illi folio firmius insisteret. Inde Wisniovecius nomen avi materni inditum tulit. Staturâ erat mediocri, vivacibus oculis, renidente ac subfusco vultu, membrorum symmetria teres, atq; rotundus. Ast animus magnorum capax, & omnis in arma inclinatio; nullam bellicam expeditionem præterlabi passus, quin adesset; aliquas proprijs auspicijs gessit, ubiq; Ducis ac militis, fortiter æquè ac feliciter munis perfunctus. Nulla in eo dissolutæ aut indignæ voluptatis nota, procul erant rapacis ingenij sordes, a natura splendidus ac munificus, cui tribuisse sua, quàm appetisse aliena præplacere. Hinc militum mirus in eum favor; & ultra quàm credibile populi studium. Sed non eo apud regnantes gratiæ loco stetit, præcipuè summam in aula tenentibus Ministris minus gratus: quibus non rarò eminentes militarium virtutes, suspectantur. Inde tradendæ armorum Præfecturæ, ab Rege cunctatio, dum ut ardentius quàm consultius in arma promptum, vel fortunæ, ubi in apicem rerum evadit, immodicum, æmuli differunt. Equidem Casimirus, ex merito compertæ dexteritatis æstimavit: erant tamen, qui fugerent, velut arcanum aphorismum. *Regem in hamisphæro Regni sui solem agere, Proceres stellarum loco esse; quas ita lucere oporteat, ut meminerint, Soli lucem debere: nec offundant caligine*

nem auctori claritudinis sua. Patrimonium ei trans Borysthenem amplum, ac pro fortunarum amplitudine liberalitas, ^{1651.} grata militi virtus: ubi per bellum exutus opibus, abrupta facultate benefaciendi, eadem promptitudo mansit; & quæ eiusmodi aliæ qualitates, multa inter erepti desideria laudabantur. Quid bello hoc præstiterit, plena ante scriptorum pagina loquitur. Immaturæ mortis causa in esum melonum referebatur, unde stomachi languore, dein ardentissima febris correptus, in oculis totius Exercitus extinguitur. Vbi mortuum rumor Castra pervasit, quisq; accurrere, mœrere, causam decessus sciscitari, & ad expositum sub Conopæo corpus, debitas Hæroi non negare lachrymas. Assistebant loculo Centuriones, ibant, reveniebantq; passim commilitones, tentorium circumstante in custodiam pedite. Dum effertur (XXIV. Augusti) compleverant campum mæstæ legiones, omnesq; tanti viri occasu, etiam qui videri poterant non amici, indoluere. Auctum dein in Poloniam corpus, ad Grizeldim de Zamoscio, fidam prosperorum adversorumque consortem, manente apud cunctos, ubi sublata cum sublato invidia, amissæ virtutis memoria, aut desiderio. Hic finis Hieremiae Wisniovecij Ducis, qui à plerisq; columen Regni, non falso dictus. Auxerat sparsa fama dolorem, medicata potione interceptum, ac si extingui Herôes, nisi procurata morte non possent: falsum tamen rumorem docuerunt, nulla deprehensa veneni, ubi exenteratum corpus, indicia.

Lentius demum à nostris promota arma, legionarijs inopia ac itinere afflictis: etiam Generalis Potocij gravescente valetudine: insuper à plebe, submissis qui pacem precarentur, & acerrimo in indulgendum suatore Kisielio, ad Hermanowkam non nihil distinuere. Venerat Hodynec, ^{Hermanowka.} seu Aper, cum Andrea Kulka, tentandæ magis, quàm petendæ pacis, ad prima postulata solito more demissis: rursus, ubi ad rem ventum, alia mox, idq; audaciùs velut mandata proferebant. Productis Chmielnicij literis eo sensu. *Invenit*

1651. *paci procuranda sed ita, si pax Zboroviana de toto & in solidum reassumitur. Fortunam partium in æquilibrio stare, & sequiorem Berestecensis prælii successum, innumeris fortuna experimentis rependi. Quod, si fuscum cruorem ac desolata Russia vastitatem, ad calculum Poloni revocant, fateantur necesse incomparabili iactura passos, quæ agerent. Multa interim desperantibus speranda; Ottomanni patrociniū, Scytharum auxilia, Transilvani succursus, & si cætera desint, vindicem Deum, nec torpentem suam ex innocua clade dexteram. Interea claudenda oppida, firmandas arces, traiecius paludum ac fluminum occupandos, quæ dum grandi temporis impendio revelantur, interim calæ iniuria domabunt obstinatos: denique, si in summam armis prævalent Poloni, suamet municipia suos excindunt incolatus, damnosâ quæ multos pauperes reddet victoriâ. Superba cunctis visa postulata ea, placitumque; toties ingestam clementiam, non impunè contemni. Proin facessere iussis, ut qui per illusionem alia facerent, alia loquerentur, Biało-cerkwam versus, iter institutum est: ex captivis cognito, non diuturnam passuros moram Cosacos in Castris Chmielnicij, ob intercepta à Lithuanis pignora lateresque; abiturum vrgentibus. Præterea angi Chmielnicium, quod Vkrayna in sedem bello delecta, plus numeraret capitatum hominum, quam aristarum; ac omnes subitis malis consternari, à nemine succurri. Si quid extaret segetis, translapso messis tempore, intemperie autumnali corrumpendum, unde famem suboriendam; nec multum interesse ut hostilis gladius parcat, si ab inedia pereundum sit. Etiam in futurum annum eandem transmitti calamitatem, ubi in hyemem non seminatur.*

Trælisij Dum transit Exercitus, Trælisij oppidum, primum in exemplum necessariz severitatis venit. Kisielius loci Dominus, miserat è suis, qui iuberent municipes recludere portas, ac eiurata rebellionē fidem Reip: sequi, quominus pignora & bona eorum salva manerent, spondens sibi curæ futurum. Contemptere isti monita, submisso præsidio tumidi,

1651. *tumidi, ac cohortes nostras suburbium propè euntes, primo fistularum ictibus, dein eruptione lacezivere. Stringere in pertinaces vim Przyemscius iussus, duas legiones peditum cum tormentis admovit; è quibus verberatione in roborem sepimentum instituta, diu restiterant: quoad famulitij castrensis accursu, corona militari cinctum oppidum captum est, ac ex merito suo tractatum. Centum ex legionarijs interiøre; inter quos Wahlus, ac Strausius, Ordinum Ductores, quorum posterior fragmento falcis, foenariæ, ab imbelli foemina manu necatus. Vnde à gregarijs talionem reponentibus, atrociter & promiscuè sævitum. Correpto flammâ oppido, recipiunt se in vallum exterius foemina, quarum impubes tympanotriba (Theutonem sermo prodebat) acuminata securi, ad XXX. iugulavit, sub muliebri habitu viros regi dictitans. Sat dexter lanius, si vna die tot capras mactasset: perpetrassetque enormis matricida omnium cædem, nisi à quopiam exploso in hominem sclopo vitæ suæ attendendo, alienæ pepercisset. Enimvero eiusmodi sunt fructus belli, ea Gradivi messis, perire aut perdere: occidimus & occidimur, ac reciprocante ferro confodimur, velut mortale genus extinguere, nisi ab humana manu non possit, Nimis quàm verum.*

Vnus homo per se potest occidere mille,

Vnum hominem possunt, vix generare duo.

Trælisiorum præiudicio, retinendis adversum vim oppidis diffisi municipes, confestim avia, aut Castra Chmielnicij petiere. Vnde Chwaſtovia, Wafilkovia, Stayki, aliaque oppida deserta sunt, repertis, non nisi quos ætas aut sexus, denique; secuta vitæ paupertas intra lares continuit. Dein, quo unita virtus fortior esset Lithuanicus Polono Exercitui iungitur. Lætum visu, ubi se mutuo Duces gentium salutavere: gratum legionibus, alterutrius militiæ recognoscere decora. Vbi robur Legionum ostentaret Polonus, fulgentibus signis armisque; densato agmine, anxia retinendi ordinis cura conspiciendus: non inferiorem se præstitit Lithua-

Wahl.
Straus.

Chwaſt.
itow.
Wafil.
kow.
Stayki.

1651.

Lithuanus, loricatorum bracteatusque, in acie, in tractu ac Castris vigil; & quamvis numero inferior, Berestecensi atamen trophæo, Loioviensem pugnam, ac receptæ Kijoviae decem æquivalere satagebat. Quarto iam in castra venerant Cosacorum internuntij, toties negato accessu, reiecti: vix tandem enixè petentibus, quorum causa venissent edisserere permissum, convocato in conclave militari concilio, quod tum æger Generalis decumberet. Illi breviter pro misericordia se venire dixerunt. Iam verò, Christianè admodum, ac ex ordine facturos Duces, si inhibita per armistitium hostilitate, Commissarij ad Cosacos mitterentur: vel saltem aliquis in antecessum iret, de loco ac tempore præliminaria negotij discussurus. Ad hæc responsum est. Ita ætate ac naturâ formatum Ducem, ut rebus quam verbis agere mallet; eo præsertim in negotio, quod promptius sit ferro decidere quam verbis protelasse. Non tamen adeo obdurati animi fore, ut non malit supplices videre Cosacos, quam reos; qui si ex animo rebellionem exuunt, hæc illis præstare necessum. Scythas ablegarent; Zaporoscensis Cosacorum militia, duodecim Mill; esset; Fides Reip: Iurisdictionio Præfectis, Heris subiectio, integra manerent, nec aliter constitutam pacem. Dum conditiones expenduntur inhibere hostilitatem placuit, ac quod non vanum armistitij nomen intelligerent, isti severè coerciti pabulatores nostri sunt, nè quis ignes tugurijs, aut cædes incolis inferret, neu rapinas exerceret; exceptis sine quibus vita tolerari non posset. Ac quo præsens rigor efficacius in officio contineret lixas, sex qui delubrum Wasilkoviense expikarant, præsentibus internuntijs in furcam acti. Enimverò Machovius, iverat de loco condicendo, Commissioni. Ex Maiestate quippe Reip: videbatur, ut Rebelles, qui impunitatem erratis peterent, Ducibus coram sisterentur, amnestiam beneficio tribuentis Reip: habituri. Verùm Wyhovius translata ab usu forensi ad bellica dissertandi promptitudine pervincebat, grande pacis opus ex dignitate auctoris qui Rex est, &

Machowski.

Wyhovski.

extra-

1651.

Czerfa.

Kisiel
Chlebowicz.
Galiowski.
Kosakowski.

ex tractantium personarum securitate, nullibi commodius ac decentius transigendum, quam in arce Regia Bialacerkiew. Missuros quidem haud illibenter Cosacos, ad tractandum, in Castra, ac id quidem ex officio facturos, qui subditos se Reip: agnoscant: est tempus & operam frustra insumenda, haud quaquam concessura in eas condiciones plebe quæ non se coram, in exclusionem sui, sancirentur, Similibus pacandis dissidijs solitum, à Republica mittere. Commissarios, velut in rem suam, non è contra; qui usus si invertitur, etiam inclinatos in tranquillitatem, incolarum Vkraynæ animos, sulque deque verti necessum. Ordinatus in conclavi semotis arbitris cuncta processura; si inpropatulo congregiuntur, convoluturos utrinque sciendi nova curiosos, hinc strepitum, mox verborum licentiam, & quæ consequi solent, inter infensos metuenda. Neque pro Scythis spondere, qui abdicatione societatis suæ, utrisque inimici, disturbando negotio nihil intentatum relinquunt. Talibus per Machovium suadentur Duces, ac confestim Kisielius Bracłaviensis, Georgius Hlebovicius Smolenscensis Palatini; Vincentius Galiievius Dapifer Lithuanie, ac Nicolaus Kosakovius Subiudex Bracłaviensis, ultimam mandum imposituri negotio, mittuntur: præter privatum comitatum, duabus legionibus stipantibus. Quis crederet tanti nominis viros, adeo obtusa mentis acie egisse; ut sine interposita fide, sine obsidibus, remisso assistentium legionum præsidio, inimicæ ac periuræ genti credendo sese, velut voracissimo Euryppo iniecerint? Etiam verò, dum sapiens errat, graviter errat: & quamvis simplicitas in errores impingat, crassius exorbitat prudentia, quia sapientis immortalis error est. Venientibus, Wyhovius honoris causa occurrit: deductos in arcem Chmielnicius perbenigne salutatur, ac mensæ adhibet: cum interim vesperâ appetente, iam portæ arcis, iam valla firmantur præsidio, circumfiderque miles armatus hospitia, velut non hospites, sed capti bello forent custodiendi. Sensim dein crescente

Oo

tumul.

1651. tumultu, probra & ludibria, ad custodiam aut mortem deposcentium audiri capere, graviore anxietate quod initio liberalis accepti, nec responderent ultima primis. Nocte concubiam, Chmielnicius insomnes adiit, infranabilem accusans plebis ferociam, cui impar sit in officio continenda; secuta tamen in crastinum omnia spondens, ubi lymphatos per noctem animos, diurna recollectio composuisset.

Perstrinxit ex merito indigna tractatio Duces, etiam sparsus rumore, iam caesos, vel captos custodiri; ut efflagitando à Turcis patrocinio, Bizantium vades mitterentur. Vindicandi contemptus spem amplexus Generalis, Kalinovichum cum parte copiarum versus hostem præmittit, qui silenti agmine in Scythas oberrantes intentus ageret, (illi recens septem Mill: aderant) & aggressionem coeptantes, subita vi moraretur. Is, ubi trinoctio per adiacentes convalles, vigil exegit à nuntio celerrimè allapso accepit redire Commissarios, quibus tamen imminente periculo optulari necessum. Aegrè hos furenti plebi subduxerat Chmielnicius, deinde ubi in patentes campos eminus reducti, novo discrimine involvebat Dziedzały, innocuis capitibus cladem Berestecensem ut rebatur pensaturus; idemq; Karalsio autor intercipiendi, aut certè excutiendi abeuntes. Non usq; arduum factu erat circumvenire paucos & inermes, vix iam CCCC. comitatu stipatos, attamen Gasievis ac qui alij in discrimen prompti, tamdiu vim repressere; quoad Wyhovij, ac Chmielecij accursu, Cosaci etiam Scythæ submoverentur: tanto sanè studio pro nostris ferrum stringentes, ut Chmielecus vnum è Centurionibus Cosacorum, qui sarcinis Commissariorum, pulveres nitratos aveli, concitandæ in tumultum plebi clamitaverat, acinace protinus obtruncaret. Idem alij præstitere, seu revera exhibendæ securitati abeuntium, seu ijs sinceritatis indicijs, quam non fictè paci studerent monstrantes. Ita tunc discrimini exempti viri insignes; aut currus sarcinæq;

Bohum.
Chmie-
lecki

cum

eum supellectili mensarum argentea, direptæ Scythis cessere. 1651.

Bialacerkiew (quo iter Exercitui die XX. Septembris) fertilibus circum paschuis flumen Rossia alluit, in protensas ubiq; restagnans paludes, quibus ampla municipij potæria ambiuntur. Patentissima hac orâ planicies non collibus tumet, aut in montes assurgit; nisi quod hinc inde præstant, exaggerati humo tumuli, veterum bellatorum Sepulchreta, vel quod satius crediderim hosti observando manufacta conspicillia. Notabilior Perepetycha vasta in sagittarium mole, quam incolæ narrant, bellaci ab uxore viro, erectum mauzolæum. Appropinquans agmen plano campo ordinatum incessit, cuius sinistrum cornu Campidux Kalinovichus, dextrum Radivillus cum Lithuanis, medium Generalis tenuere: corpus agminis peditatu ac machinis firmantibus; Carrago utriusq; gentis ponè sequebatur, à latere & tergo assistentibus turmis, si vis deforis ingrueret præsidio. Prosperi conflictus augurium dabat, Sabbathi dies, quem Virgini MATRI sacrum, vetito carniæ esu vorax Russus profanet. Conspecta acie Polona Chmielnicius, ut quemcunq; è suis audaciorem properè traduxerat, denso hinc inde agmine supervenientibus obijciens: ac, ut post ex captivis cognitum, subministraret pugnaturis vini adusti congiarium, quo fervidi spiritus latex procuratâ in tempus insaniam, fanaticos proliceret ausus. Unde temulenti furibundi ac sui impotes, intra aciem nostram præcipientes ferebantur, illapsi capiebantur, aut cædebantur; quoad Scythæ sublata vociferatione, in excubitoriam alam, quam antegredi mos militiæ obtinet, pro suo ingenio cursim inveci sunt. Stabat ordinata acies, modò daretur signum pugnae in conflictum expedita, cum Petrus Potocius Camenecensis Præfectus, (ex præsidio eius urbis, dum pestis urget, exercitui aggregatus) impatiens, lacessi, cohortes suas in adversos hostes prævius, ipse rapit. Expediti et is Marti quam gratijs, ut ferè militares obtusiores vide-

Rossia.
Fl:

Perepetycha.

Qo2

ri amant,

ri amant, à sola laudandi strenuitate. Accendit Lithuanos æmulatio, ut impigrè ferrum & ipsi stringerent, mox cunctis in certamen se accingentibus. At Generalis, comminato, tubicini qui clasicum intonare ausus, laqueo, revocare signa nullo suo permissu in hostem illata, præcipiebat; ad quem subinde accurrens Czarnecius. En inquit. *O Dux fugax turba, & iterum Berestecensi fato victi rebelles?* Verùm. eò acrius vim sistere mandante, iterum. *Tam verò, si publica causa verbis disceptari potest, saltem privata inturia armis vindicanda: dum præclarus Civis, idemq; Generalis Podoliæ, fortiter pugnanis periclitatur.* Tum demum, lento equi vestigio aciem contemplatus, signa legionum in adversos, movere permisit, identidem communem Martem, & dubiæ belli aleam, pro ætatis ingenio expendendo, in vincendum segnior. Secura cunctationem, diei iactura, ac cunctem-pore incitatorum animorum flaccescens alacritas. Namq; Lithuanico cornu dexterrimè incurrente, non idem ab lævo fervor erat: cum Campidux, primas post Generalem militaris imperij partes, sibi præripi quæstus, Czarnecium incusaret: ille vicissim, substitutum se in munus distribuendi imperij à Generali, cuius legionis Legatus esset, utriq; non pro tempore dissensere: quæ contentio prælio, & victoriæ moram attulisse credita. Cosaci interim seriò rem agi advertentes, ac spatium campo digrediendi nacti, intra Castra se recepère.

Flexo in vespèram die, obstinata in non vincendum cõfilia passim cavillabantur, servari eo modo hostes non viri-ci, foveri bellum non confici, Lithuanis exprobrantibus. Sub noctem Rhabarovius, à Kisielio penes Chmielnicium relictus, excusando errorem prælij per insolentiam plebis commissi, venit: mox Cosacorum delegatos prima luce affore nuncios, qui, seposita tergiversatione, legem pacis, qualem misericordia Ducum dixerit, acciperent. Iam suæ tories credulitas, & recidens in rabiem hostium ferocia il-luserat Generali, nihilominus vel quoad ita rebus expedi-

re,

re, aut Regijs mandatis parere necessum existimaret: vel quod eum Fata crudeli bello immori non sinerent, convocato militari Magistratu, rem in consilium mittere constituit. Enimvero, hic adstrictis sententijs certatum rectè posito calculo quibusdam considerantibus. *Seposita cunctatione, quæ in speciem magis quàm vsui esset consummandam victoriam, ferroq; adoriendas fuscæ ad Beresteczko plebis reliquias. Perterritam undiq; circumsonantibus armis eam: ideo tantum Castris ad Bialacerkiew immorari, quia fugere non posset. Si ferro negotium committitur, pacandam semel pro semper Russiam: levandam enormi tributorum impendio Poloniam: Scythas convulso sociorum statu, ab armorum coniunctione absternendos: ipsam deniq; rebellionem, si caput conteritur, frustra posthac caudâ minari. Id honori nominis Poloni, quod apud externos gloria armorum asumeretur, conducibile: id bellicosæ Regis expectationi gratum, ac univèrsæ Poloniæ salutare. Contra alij præsentibus, non futuris rem metiendam esse dictitabant. Non victos, sed subductos acie Cosacos, qui, si statariâ pugna minus rebus suis conducit, vallo ac Carragine reëti, in nuda Polonorum pectora iaculabuntur. Neq; in desperationem protrudendos, qui inter tot pericula deprehensi, prælium iam timere non poterunt. Si oppugnamus, obsidium prius quàm exitium imminet, non adeo in proclivi posita expugnatio-ne, ut Castra illorum velut ad manum clave referare, credibile fuerit. Universali prælio ad Beresteczko victi, numerosissima Exercitu cincti, ab Scythis, Duce suo, Tribunis deserti: commatu ac omni instrumento destituti: alieno in solo, loco iniquissimo, quantum vires ac conatus nostros eluserint, in recenti memoria esse. Nunc, instaurata partium fortuna, apud se domi, (cum gallus in sterquilinio audacior sit.) Hanc succursuri spe tumidi, & quæ alia in rem eorum sunt, expugnationem factu arduam fore: imò per celi inclementiam, mediamq; afflicto milite, vix possibilem sperari. Si vincimus, Russiam in Russia quaeremus: tandem ubi solitudinem fecerimus, pacem appellabimus. Fas esse quæ iam, seu partium culpâ, seu celesti irâ tran-*

Q 93

facta,

1651. *facta, utili amnestia cicatricem inducere, ne malum faviori re-
medio tractatum recrudescat. Cum præter suspectum fortune
ingenium, etiam mandata Regis, velut libella agendorum esse
debeant; satis egregium finem ex mente tanti auctoris bello impo-
nendo, ubi per leges pacis, cohibemus effrænes populi turbas, ni-
hil præter licentiam turbarum eripiendo. Talibus pro pace
multi, præsertim Kisielius; alias, nisi ratio rationis pro ipso
esset, ingratus pridem Orator. Aderat subinde capitibus
pacis recipiendis Hładki, cum Nicolao Sawa, ea personarū
roties missarum mutatione, ut sicut vnum flumen nemo bis
ingreditur, sic in cœpto negotio ex illis nemini, ad castra
nostra rursū redire licuerit. In prætorium deductis, ex-
hibetur exemplar redactorum in capita Tractatū; quod
ubi seiuncti legerant, iam paginæ oscula, iam Generalis pe-
dibus advoluti amplexus dabant; altero mox exemplari
per Sawam ad Chmielniciū remisso, eo tenore.*

Hładki.
Sawa.

PUNCTA Ordinationis, militiæ S. R. Maiestatis

Zaporoscensis per Duces belli ac Commissarios expe-
ditæ ad Biafacerkiew, die 28. Septembris
Anno Christi 1651.

*Actis Omnipotenti D.E.O. humiliter gratijs, pro inhibita
internorum armorum collisione, ac stito Christiani sanguinis
profluvio, postquam ab Exercitu Zaporoscensi, eiusq. Ductore
ac Præfectis militaribus, debitum obsequium, ac fidelis subiectio
testata, et exhibita manent, Ser.: Regi, totiq. Reip.:. Numerus
eiusdem exercitus ad XX. Mill. extendi permittitur. Albo seu
Matricula per Ducem ac Præfectos, virilim cuiusq. militis
conscribenda; in authenticum instrumentum deducenda; nec
ultra anni proximi. Festa Christi Natalitia, ad Acta Castris Ki-
joviensis, quo omnib. innotescat porrigenda; ubi prius autogra-
phum Varsaviam transmissum, subscriptione manus Regiæ fir-
mabitur.*

Militia ea, intra et per Palatinatum Kijoviensem, describa-
bitur.

1651. *betur, idq. in bonis Regalibus tantum; liberum nihilominus erit
unicuiq., ad destinatos Cosacos tractus emigrare: dispositione,
alienatione, aut evectioe omnium bonorum, neutiquam à quo-
quam impedienda. Cuius beneficii titulus, ad solos Cosacos albo
comprehensos extendetur, plebe ad Herorum obsequium et subie-
ctionem reditura.*

*Hyberna Exercitui Regni, in Palatinatu Kijoviensi non assi-
gnabuntur. In Bractaviensi autem, ac Czerniechoviensi, disse-
rentur tantisper, donec Album seu Regestrum, de toto absolva-
tur: quo absoluto Cosacorum stativa, mansiones, et domicilia,
ab oneribus eiusmodi immunita erunt.*

*Nobilibus Kijoviensis, Bractaviensis, ac Czerniechoviensis
Palatinatum, secuta bonorum suorum usucaptio, ac possessio e-
rit: tum et Præfectis Regijs plena iurisdicundi potestas; ab e-
xigendis nihilominus censibus, abstinebunt, donec liqueat, qui ab
onere exempti, et quibus onus pendendorum incumbat.*

*Præfectura Czechrynsis, iuxta Privilegium S. R. Maie-
statis Duci Zaporoscensium in Feudum manebit: qui idem mo-
dernus, et succedanei, per diploma Regium confirmabuntur,
præstato iuramento fidelitatis Regi Regnoq.: Magistratus mi-
nores, ex commendatione fidei meritorumq. surrogabuntur, à
Ducibus Regni in omnibus dependendo.*

*Religio Græca, cum suis Cathedris, Ecclesijs, Monasterijs,
Collegijs, Scholis, iuxta antiqua iura et privilegia conservabi-
tur, si quid uspiam præsentis bello avulsum, aut malè à quoquā
usurpatum, nullitati subiacebit.*

*Amnestia, seu perpetua patratorum oblivio, omnibus in uni-
versum sine exceptione manebit, publica Comitiorum lege appro-
banda: Si qui è Nobilitate partes Cosacorum secuti, in integrum
honori ac bonis restituentur: quod è converso Cosacis qui Regijs
partibus adhasere, servire debebit.*

*Scythas exnunc Cosaci relegabunt, attentà Ducis Zaporoscē-
sum curā, ut citra noxam ditioribus Regni abeant: cum ijs in
posterum nullas abhinc correspondentias, fœdera, coniunctiones
armorum, habituri: imo sinocere Regno pergunt, uti hostes tra-
dandos.*

Limites

1651.

*Limites Mag: Duc: Lith: ut semper antea, ita nunc quoq;
à delectibus Cosacorum immunes erunt.*

*Kijovia vrbs Regia, quod ea Metropolis Russia, ac pro No-
bilitate iuridicundo delecta, stativis Cosacorum non onerabitur.*

*Ad futura Comititia Regni, Dux Zaporoscensium, legatos ex
suis mittet, pro impertita clementia Sac: Reg: Mai: ac Reip:
suppliciter agendis gratijs.*

In eas tandem leges Pax coaluit, aut verius in tempus per
breves inducias atrox bellum diremptum: dum & nos tan-
tum autoribus belli indulgemus, & illi arctis in praesens rebus,
mox ad naturam redituri, subvenire coguntur. Vnde mo-
mentanea verius quies, quam duratura tranquillitas para-
ta est: non ita composito dissidio ut non saepius, eadem ad
mala, etiam remedia malorum rediretur. Chmielnicius
ut se fidei nostrorum committeret ægrè adductus, dum di-
scessum adornat, ubiq; ab effusa multitudine cohibebatur
fræna, stapedes, vestium lacinias, quo retentaret præhen-
dente. Obluctatus in adversos identidem dictitabat. No-
bis tamen ad Regem Remq; Publ: non contra eundem est:
Vbi compertum oriri ex diffidentia metum, nè non tot fa-
cinorum reo, belli iura servarentur, obsidum loco ivère,

Sobiecki
Potocki

Marcus Sobiescius Crasnostaviensis Præfectus, ac Theodo-
ricus Potocius Lithuaniae Pocillator, quo tandem vadimo-
nio, vernæ illius commutatio stetit. Mirum, eò Sabbatho,
quo congressas acies supra innui multo sole illustri, succes-
sisse noctem, à prima statim vigilia fædo ac procelso imbro
admodum intempestam, velut cælum occasionis vincen-
di per neglectum intermissæ, doleret. Nec quicquam re-
misit malum in sextiduum perdurando. Qui imber pe-
dites stationi insistentes, ac adversum cæli iniuriam inte-
ctos, miserè divexavit, ut nec afflictis corporibus animos,
nec corpora languentibus animis, diutius sustinere vale-
rent.

Castra Polona ingressus Chmielnicius, in Prætorio Ge-
neralem cum Ducibus, more suo demissè salutavit, simul
veniam

1651.

veniam transactorum precatus est. Ad prolatum pacifica-
tionis instrumentum, an contenta, bonâ fide implere con-
stituisset, quæsitus? cum Deo bono statutum se pactiōib;
respondit; nihilq; hæsit, quin subscriptione manus confi-
gnata, solenni iureiurando firmaret. Mensæ dehinc ad-
hibitus, iuxta assidentibus, qui comites venerant, Bohuno
Krawczynko, Chromeyko, Hladki. Antonio tum Hody-
niec Iudice Castrorum, ac suo ordine alijs. Ad illata pri-
ma mensæ fercula silenter sedit, multaq; inter familiares
discursus inferente Kisielio, vix responderat quidquam:
ast prælibatis, (qui mos vernaculæ), salutis Regis poculis, me-
ro incallescens, non eum quem prius gelsit; unde subita in
homine admirationi fuit mutatio: ut, qui modò pisce taci-
turnior erat, mox Daulia cornicè vocalior esset. Iam infi-
nuato cuiq; assidentium sermone, cunctis familiaris videri
voluit; prolatis dictarijs falsus ridebat, exprobrabat, cavil-
labatur; transmittentibus silentio nostris, morosam hospi-
tis hilaritatem. Multiloquium dein, meditato finire dissi-
dio, velle apertum erat. Prodidit hic malè celatas offensas
ebrietas, ut fermè illa omnis secreti impatiens est. Expro-
brante siquidem Chmielnicio, quod privato odio adversum
se Lithuanicas copias Radivillus eduxisset, simulq; asperi-
oribus verbis Dynastam Valachum proscindente; paulum
commotior Radivillus, fortè non infra dignitatem aut ge-
nium suum respondisset, nisi assessores Cosaci, convitian-
tem Ducem suum à mensa removerent, alij offendiculum
verborum, quod sui impos effutiret, deprecarentur. Bo-
honus præcipuè, quantum vultu & habitu militari cæteris
eminens, tantum ex omnibus potus ac linguæ modicus,
imponerebat temulento modum, ad normam modestiæ re-
vocando. Ita soluta sessio, in eaq; temulentiæ phrænesi,
obiter valedicto Generali, Chmielnicius sub vesperam abi-
it, equo Thracio phaleris pretiosis ornato donatus. Cer-
te mirabile, cum assiduâ crapulâ aciem mentis hebetari cõ-
stet; quomodo ille ad tantas res patrandas, animo & con-

Pp

filio

1611. filio evaluisset; nisi ut Bonofus in vino prudentior foret. Ad mensas consultabat, inter epulas deliberabat, inter calices concionabatur: Responfa legatis, mandata Tribunis, nunquam sobrius dedit, ac planè inverso ordine sapere ostendit. Ebrietas crudelem, facundum, & pugnacem fecit; eadem rursus elicit in momentaneam poenitentiam lachrymas; mira effectuum varietate. Vnde Crimensis Hanus non planè barbaro animo scriptis literis, commonebat eum: quæ à nostris tunc interceptæ eo sensu fuere. *Amice, Zaporoscensium Dux. Salutem plurimam tibi opto (nec noverat is Tullium) simulq. Notario, Tribunis, Centurionibus, totiq. Exercitui Zaporoscensi, in multos annos. Fratrem meum Noradin-Doltan, Seferkazy, ac Supenkazy, Aga, aliosq. Begos, ac Murzas, cum exercitu quantum in expedito erat in suppetias tibi mitto; vix quoquam in Taurica mecum remanente. Vbi verò auxiliante Deo, ista copia Cosacis tuis iungentur, si ne omni presumptione hostem aggrediaris; & commune factum te velim, ut pro veteri more ebrietati renuncies, attentè Deum pro victoria deprecando. Tibi benevolens, Iskan-Gerey Han Crimi, ac multarum Hordarum Dominus.*

Ex his patuit non extra curam tum Hano res Cosacorum: imò vix dum conclusâ pace concordēs afferebant nuntii. I. Milk Scytharum animo succurrendi Cosacis Borysthemem transisse. Nec Chmielnicius inficiatus, nè diriones Regni ingrederentur, abundè operam suam Ducibus pollicendo. Tum demum Exercitus, viris equisq. inedia attritis, composito agmine Bilopoliam regressus; per Bracławensem tractum in hyberna dimittitur. Miserrima nobilitatis sorte, quæ primo turbine patrimonij eiecta, aut addicere se tum servitio militari, aut inferi contubernio rebellium ac gratuito pane ali debebat. Lithuani in subsilvanam oram quæ Polisie dicitur, pro commodata eo bello opera, in respirium secessere.

Post transactam pacem Nicolaus Potocius Castellanus Cracoviensis, idemq. Exercituum Regni Generalis Præfatus,

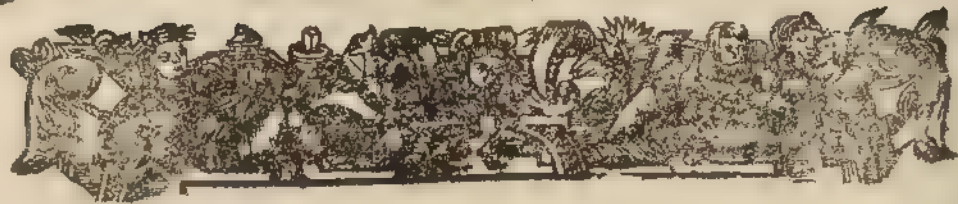
1611. Etus, in brevi humanis eximitur, exacta ab ephebis in extremam usq. diem, inter arma ætate. Vix quippè tertium ætatis lustrum egressus, belli Tyrocinium iniit, in captivitatem à Scythis ad Cecoram ductus, post redux; quoad per gradus militiæ sub Koniecpolio Supremo Regni armorum Præfecto, Magister Equitum, creatus: rebelles ad Kumeyki Cosacos, non sine cæde eorum, & laude sua profligasset. Florentibus rebus, miti & populari ingenio habitus, ubi secus res evenere, pro remissione audijt: certè strenuitatem laudares; providentiam quandoq. requireres. Sobrietas magis in laude, quàm usu fuit, præsertim ubi laudior victus apud militem nostrum, pro popularitate habetur; erga Patriam Nobilitatem comis, belli tardior, morum non planè culpabilis. Fato dehinc res Polonas versante, ad Corsunium Scythis mancupi venit; iterum redux, armis illatam contumeliam vlcisci magis potuit, quàm voluit: in fundendum sanguinem, seu naturâ, seu ætate, segnior. In præsens instituta pace, morte non infelix videri poterat, si quam in ipso erat pacisci, ita rebellibus perseverare. Latyczoviam dum Præfecturæ in filium transferendæ pergit, paralyti tactus, in itinerario essendo moritur. Anno

Ætatis LVII. Castellanea Cracoviensi, prima in Regno curuli dignitate, in Stanislaum Warszy-

cium Mazoviorum Palatinum translata;
Præfectura Exercitus, in quod munus ex gradu procedendi Campidux destinabatur, penes Regem deliberantē, aliquandiu mansit.

1652.

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNES CASIMIRO LIBER QUINTVS.

An. CH. M. DC. LII.

Elenchus Contentorum.

PArce cum Cosacis constituta, morte Potocij Generalis nonnihil vacillat: plebe Kalinovio infesta ac formidante. Multa è calo imminuentium malorum prasagia. Chmielnicy litera ad Turcam intercepta; Procancellarij Regni ut cœperit casus, à dissidio inter eum uxoremq; inito. De facti circumstantijs coram Iudicio Marschalcali cognoscitur: Reo Petricoviam se subducente. Pro causa quæ tum sermonibus aut scriptis vulgata. Filius Regi natus, mox denatus. Comitæ Varavia, in quibus pro Radzieio Filij, literas supplices exhibent. Officia quæ gerebat, diversis distributo: tandem Comitæ nullo effectu dissoluta sunt. Postulata Exercitus Regni exolutionem stibendorum petentis: tum Kalinovij requisitio, quo intacta pace cohortes novis delectibus supplerentur. In Vkraynam interim divertis narratio, qua turbarum plena: ultra Borysthenem potissimè. Chmielnicus Albus Regi transmittit, sed adulterinum: interim cum Kalinovio simulatè agit, dissidens aut cavens. Trans Borysthenem plebs, in cohortes isthac hybernantes insurgit, sed medicatus motus ille dirimitur. Thymothæus Nuptiarum Valachicarum prætextu copias contrahit; evocato in Campesiria Noradino. Campidux ad Batorum castra confidet, Vbi subitò incursu Scytharum involvitur, moxq; Cosacorum. Przyemscij in tolerandum obsidum, sensus & animus. Pugna sub hac cum Scythas, ast superventu Cosacorum aries nostra succumbit: Capta exagiso peditatu Castra, susa cohortes, & feda omnino clades. Thymothæus eadem captivorum à Scythæ emergatur, signa qua

1652.

ria qua cladem antecessere. Præter hæc Pestis, undecunq; Poloniam affligit, ignes, tēpestates, fluminum inundatio. &c. &c. Comitæ Ordinibus indicuntur. Potocius ac Landzkoronius militem à clade Batoriana recoligunt: Copijs quæ trans Borysthenem haferant, miro modo se ex manibus rebelium eripientibus. Ad evulgatam cladem delectus militares fervent: Rex sub initium Comitiorum ager decumbit: tandē convalescit, ad modos succurrendi Patria sollicitè intentus. Radzieio iterum deprecando instat: sed interceptū ad Sueciæ Regnam literis, lege publica perduellionis damnatur. Nonnulli ad prerogativam Nobilitatis adsciti. Archiepiscopus Gneznsis vitā decessit: Vacantia munera Rex pleno sinu distribuit: Cosacorum ad Comitæ Interuencij, se Ducemq; suum excusant. Wrzeszowiczij Bohem, à locatione salinarū amoti, querella. Thymothæus interea Valachico concubio potitur: Pater Bohdanus in Camenecum appetitum & vires tertio vertens, irritò conatu abscedit. Ad quem Zacwilichovium cum alijs expeditus, quo demum effectu ac responso reversus. Sub finem Anni Cometes, se videndum præbet: de quo Astrologorum iudicia: etiam quondam vanitas redarguitur.

Mors Generalis Potocij, pacem quæ nuper coaluerat, hand oblique nec latentibus causis labefactare visa: cum is malè compositos plebis animos, diuturni imperij autoritate, ac reverentiâ, si non in totum cohibere, saltem mulcere crederetur: diversa Kalinovij fama, adversum crimina & contumaces indeprecabili: & qui vnus post Wisniovecium rebellioni formidabilis erat. Timebat ut rigidum plebs, suspectabant ut infestum Cosaci, opulentas per Vkraynam ditiores, de manu vsurpantium repetentem: vnde offensus indignansq; dum sæpius minas pro ingenio suo evulgar, quia vlciscendi capax, non falsum suspicacibus metum iniiciebat. Quandoq; enim lenitate potestas temperanda: ac ut durante bello aptior severitas, ita turbidos animos, rectius in pacem clementia flexeris. Quod si minas addis, & verbis intractabilem te profiteris: præcustodiendo hosti agis, eundemq; ferociâ irritas. Sed istorum exitus infra erit, non ad sarietatem modò, sed tædium. Nunc mirari libet, quomodo nefastus hic ac feralis annus Poloniæ extiterit: ut quo adversa sors in malis nostris gradum facit, dumq; finem calamitatum speramus, principium haberetur. Quis enim credidisset, sopitis armis belli effectus

1652. recrudescere? & semicompositum morbus in recidivam abiisse? Bellum pristinum velut ignis sub cineribus gliscit, cum alio super aliud impetitur, multiplici à plaga facilius prosterndi; & quasi non minus difficile fuerit destrui Poloniam, quam erectam esse. Cælestem iram, iusta Nemesis scelera vindicantem dicere fas fuerit; nam si nihil à signis cæli metuendum, ecurr luminare princeps horrenda Eclipsi obscuratur? Comete s funestos ignes per aëra spargit? non amici Planetæ foederantur: Hos non vanos futurorum prænuncios, sequitur dolenda Exercitus clades; pestilentia plurimos mortalium sternit; in Comitij turbæ, in Aula dissidia, inter Proceres ac privatos contentiones oriuntur. Hinc plenus atrocium contingentium Annus, altum paci, ut quæ magis ex præsentī necessitate, quam bona fide coaluerat, indormire non finit.

Habendis Comitij se Rex accingebat, in quibus tractatus pacis ad Białacerkiew initus, examinari debuit, lege publica approbandus; cum in Valachia intercipiuntur literæ, ad Aulam Ottomannicam à Chmielnicio scriptæ, quibus clientem se eius Imperij professus, protectionem & auxilia, in futurum ver submittenda, deposcebat. Nuncium eius Kotarzny dictum, in Valachia excutiendi autor Kondracius, turmæ è præsidio Camenecensi ductor; qui, solerter explorato quid ferret, quovè iret, tendentem Nuncium, per subornatos ad id Valachos adortus, omni literario instrumento excusserat; & quia salva vita, resq; aliæ quibus Prædones haud quaquam parcere solent, mansere integræ; instructas à Polonis infidias, qui tum frequentes in Valachia, coniectari facile fuit. Ab intra Hieronymus Radzieiovius, nuper minus Regni sigillum adeptus, gratiâ Regis ac honoribus cadit; sanè dolendo casu, non quod à crimine immunis; sed poenâ delictum, & moderationem rigore exequendi superante. Initium concutiendo vnde fuerit, haud perindè affirmem; nisi quod non obscura disgratiæ initia, ad Sokalium in Castris, conijci poterant: Radzieiovio Crylo-

Kotarz-
ny.
Kondra-
cki.

Radzie-
iowski.

1652. Cryloviam oppidum crebrò divertente, velut in tempus, seposita Aulâ, privata curaturo. Pro comperto habitum, Castellaneam Cracoviensem morte Potocij vacantem, cū Præfectura Lublinensi, in gradum promovendi oblatam fuisse: ut honoratiore titulo removeretur ab Aula, fatiscen-
tis gratiæ creatura. Equidem honesta missio (si mens nō læva fuisset) offerebatur; sprexit ille, abdicationem Magistratus contumeliosam ratus, qualem in Valentino Dembinio, eiusdem gradus & exempli, Piasecij hronicon perstringit. Subvertendo dehinc occasio à foemina, ac quod dolendum à coniuge fuit. Elizabeth ea Słuszcanka Lithuanis, Palatino Trocensi genita; priore voto Adamo Kazanovio Curia Regni Mareschallo nupserat; vbi Radzieiovio coniungitur, liberius muliebres affectus solvere coepit. Aberat primarium coniugij bonum charitas, vnde inter scissos animis, matrimonium vertebatur in coniurgium. Mansuescunt leones, tygridem cicuraveris; Foemina vbi semel fibulam affectibus laxavit, in æqua ac iniqua, plana vel præcipitia perinde fertur. Verificata ad amulsim paramia.

Kazano-
wski.

*Nulla vis flammæ tumidiq; venti,
Tanta nec terris metuenda pestis,
Quanta, cum Coniunx viduata tadis
Ardet & odit.*

Invalescente dissidio, res ad divortium spectare visa; reconciliandorum animorum neminis, nè ipsius Ludovicæ Reginae admissa opera. Mulier quippè cultu ac ætate florens, proritabat suspicacem virum, dum non amatur, aliò translato amore facile credentem. Inerat cubiculo ap-
pena prioris mariti imago, eam Radzieiovijs amoliri iusserat; obstabat enixè vxor amoliendæ, vnde velut contemneretur, in causam offensæ renitentia transibat. Tum verò nihil cunctata, rerum communionem polytico divor-
tio solvere coepit, infami separatione quæ Deus coniun-
xerat. Aciores hinc irarum stimuli, dum illa de manu mariti

1652. mariti vsum honorum vindicat; viro contra, qui caput & Dominus vxoris esset, ius in res eius retentante. Venerant subinde Varſaviam Słuszkovij, Fratres Radzieiovia, qui in maius exaggeratâ offensâ, malæ tractationis persuasi, iniuriam vlcisci destinavêre. Merebatur certè præſentia Regis, vt diſſidium intra verba premeretur; vel ſi iniuria ſuberat, competentî foro vindicanda; verùm irâ impotes, co-acto ex ſervitijs agmine, in ædes Radzieiovij irrupêre; vbi convulſis foribus, manuali ferro concuſſi aliquot intrò aut vulnerati, eſſi nec explodendis ſclopis parçitum. Abſens Radzieioviuſ, vbi de iniuria innotuit, huc cituſ rapi- tur: qui ſupervenienti, ſi in actu violento patratores offen- diſſet, modo inculpatæ tutelæ egiſſe nemo diſſiteretur. Aſt adverſariorum reſeſſu ab accepta contumelia vecorſ, Słuszkaruſ domum mutuâ violentiâ invadit, velut vim re- taliaturuſ. Proch occæcatum inſenſorum furorem! Qui ex munere Vice-Cancellarij cuſtoſ Legum habituſ, enormi auſu Maieſtatem Principiſ, ac publicam ſecuritatem lædit, malè tractatiſ qui intrò reperti, Słuszka cum Sorore ægrè veſtigantium manibuſ elapſo. Vbi dieſ & affectuſ deſerbu- erat, ſubibat mox facti pœnitentiâ; præſertim, cùm dudum averſuſ Rex, & potenteſ æmuli, etiam extra conniventiam crimen, animo tunc demum circumſpecto & penetranti, obverſarentur. Paucoſ ſibi ſciebat amicoſ, multoſ à ſe gra- tiâ Principiſ deiectoſ meminerat; inde altior metuſ, in quo fiduciam erigendi reponeret, compluriuſ proterendoruſ, aut cauſa ipſe aut inſtrumentuſ. Ita ſæpè confundit aut obtenebrat Fatuſ ſublimia quamvis ingenia, & quos ex fa- ſtigio protrudere deſtinavit, animum, caſui providendi e- ripit. Neq; in vindicando demerito hæſitatuſ: dato ne- gorio Lucæ Opalinio Curiaſ Mareſchallo, ſub abſentiam Lubomirij, (qui non omnino favorabilis Iudex reo credituſ cùm nuper eundem nutante Principiſ gratia, proterenduſ inſtituiſſet) vt in Crimen Maieſtatiſ, ac ſecuritatiſ publicæ læſæ, ex præſcripto Legum adverteret. Inſtitutâ actione,

poſt

1652. poſtquam tentata media, nullam placandi Regiſ viam ape- tiebant, & ſuſpectuſ reo iudiciuſ metuitur; ſubducit ſe Radzieioviuſ inſtanti flammæ, Petricoviam, Tribunal Re- gni pro aſylo habituruſ. Interea prout in actionibuſ ſtri- ctiſ iuriſ ex uſu forenſi invaluit; *Termino Taçto* dieſ ei dici- tur, ac ſententiâ Mareſchalcaliſ iudicij, abſenſ cauſâ cadit, proſcriptuſ: mox in compitiſ publici Miniſtri voce (proch lubricam aulici favoriſ viam) proclamatur, honore & ca- pite minor. Eodem iudicio Słuszka cum Radzieiovia ſeſ- ſione Turriſ, ac mulctâ pecuniariâ puniuntur, qui pro cau- ſa & principalibuſ diſſidij audiebant.

Non ingrata pleriſq; concuſſio viri, aſpirante fortunâ, intemperantèr uſi; multuſ ſtupori fuit caſuſ, fatigata veluti ſorte, ex ſummo honoruſ apice Miniſtruſ Statuſ ſubitò de- ſtituente; altiuſ penetrabat prudentuſ indago; non pœna, ſed modo & circumſtantijs iudicij diſplicitibuſ. Strictim ſubiungo, quæ tum vulgata, veriſimilia magiſ quam reo profutura. Nempe *Quod deliquerit Radzieioviuſ in confeſſo eſſe; & æquare delicto pœnaſ, non ſolum de congruo, verùm de condigno deberi: cùm præter exempla verum ſit, potiſſimam haberi improbitatiſ Civiuſ cauſam, impunitatem.* Aſt, ex iuriſ ordine, Forum & iudiciuſ ad perpendicularuſ legiſ, conformari debuſſe. Darantur accuſationi, tempuſ, patrocinium, ſcruti- nia, leſeſ, & quæ alia legitima deſenſionis requiſita ſunt: tum demum Rex pleno Comitio, delictuſ quod propè perduellionem eſſet, legaliter cognosceret. Diſpoſuiſſe enimvero legem, vt Cri- minaleſ merè cauſæ, poſt factam à Ibrono p: oſitionem, iudica- rentur; hic ſecus, & contra expreſſuſ Proceſſuſ iudiciarij teno- rem actuſ. Iam in perſonam Nobilem, Comitijſ ſolummodo a- ut Tribunali Regni, iuſ vita ac neciſ competere; in præſenſ de- natorem, Miniſtruſ Statuſ, Regiaſ mentiſ interpretem, ab eo qui gradu inferior ſit, iudicatuſ; & cui in Curienſeſ tantuſ ac ſoraliæ, iuriſdicundi poteſtaſ incumbat. Deinde nulluſ nota Delator (Constantinuſ Radwanſki erat, è mediæſtiniſ Aule) con ductuſ, & ante decretuſ lätuſ anonymuſ. Procurator igno- tus,

Qq

1652. tus, nullo publico instrumento autoratus, inconsulto Principali se ingerens: quò in speciem, velut serijs controversijs iudicatus reus, invindicabiliter causâ caderet. Convictio per transennâ expedita, qui coniurarent è fece servitiorum questis, quovè fluxa fidei irritamentum esset, ex dato acceptoq; venalibus. Vbi ita cum in viso reo ponè aequitatis tramitem actum, etiam pœna aequalitas in pari excessu ad complices spectabat: sic tamen securis iustitiæ districta, vi nocentum alios plano ferri, alios acumine feriret; dum Principales facti Civilibus pœnis, velut blandiente manu perstricti: Radziejovius vim illatam repellens, duplici fulmine percellitur, vita honorisq; amittendus, qua priore nihil mortalibus carius, posterior à viris contumelie insolitus, vel ipsi vita anteponatur. Neq; satis iniuriosè allisissè, nisi & copia Decreti (cùm tamen acta nemini deneganda sint) extradi vetaretur: & Treugarum beneficium, iuxta & Tribunalis patrociniū, missis internuncijs impedirentur. Ita nè novacula quidem (ut aiunt) quâ cum periculo præhensa eluctaretur, naufrago relicta. Talibus quam deproperata rei iudicata exequutio successit; ut planè crimen commissum, pœna tempore æquare videretur. Interea nihil non actum deprecando Regi, qui palam adversus supplicem immisericors, sprevit Regina, ac Senatui instantissimas preces; crudeli publicis sceleribus conniventis minoribus indeprecabili: ut potè apud quem Chmielnicij errores veniam meruissent; Radziejovij privatim delinquentis, reiecta submissio. Enimverò gentilem agnum suum, nec pro tempore, nec modo, vellere detonsum; cùm tamen Reges Polonia perinde habeant Creaturas suas, ac parentes filios, quos procreare licitum, occidere nefas. His arguere magis transacta; quam vindicari autor potuit, iactis in publicum scriptis sub titulo Manifesti: in quo multa verè, aliqua asperius adiecta, ut ferè misero modum verborum tenere, difficile est. Alij ex merito & iure irrogatam pœnam, in contrarium pervincēbant. Scilicet. In immensum crevisse ambitionem viri, Maiestatem irreverenter, pares contemptim, omnes despicatus habentis. Inhumanum prorsus beneficia in scelusvertere, periculosum

nimis

1652. nimis ledere eos, quibus superandus impar sis. Dum immorigeri Cives tentans, quid sibi liceat, etiam Principes scire expedit, quantum in malos possint. Reverentiam erga Maiestatem, in multorum animis severitatis remedio gigni, dum timorem exempli, utilissima correctio sequitur. Graves olim Stephano Regi Zborovios, verum ubi cœrciti pœnis legalibus, quietem alijs exemplo suo persuasere. Illi tamen eminus, & per spiramenta temporis deliquerant; hic crimen animo deliberato, ad latus Principis, in oculis Aulae, cunctis audaciam stupentibus, plerisq; si huic succedis, imitaturis. Nempe quo Procancellarius Regni iactantius Regem suum laderet, in ipso Palatii prospectu, fortem virum, sedatum Consiliarium, adversus mulierculam, & coniugem depugnasse. Quod calida fori exceptione iudicium declinet, id vulgare reorum suffugium esse; cùm tamen ludicem temerè recusare, vel subfortiri, in reo summa diffidentia, in accusante calumnia sit argumentum. Oportet non pictos Magistratus esse, qui circumstant Regem, Mareschallos maxime, quibus ex lege directrix Domus Regiæ virga, non muscus ex conclavibus pellendus, sed animadversioni in fontes committitur. Quod inferior loco, sententiam dixerit, id non ex ratione gradus Senatorij, sed ex privilegiati Magistratus officio factum, ex quo pro Præfecto domus Regiæ, audit Mareschallus. Et si vel maxime extra Senatum esset, non idèò illegitimus iudex: cùm ex Nobilitate, nullis honorum titulis insigniti, in omni subsellio iudicia exerceant, absq; personarum respectu, etiam Primicerios Regni iudicando. Nihil officere amplissimi Ordinis laticlavia, quominus ultima instantie sententia feratur, sedq; insignia dignitatis, fascibus Tribunalitjs submittant. Ut lis instructa, agitata, decisq;, nihil ad Regem referre, cui & æquabilitas Magistratus à se constituti, & criminis atrocitas probè cognita sint. Caterum ut nux non possit, nisi decussis folijs iuglandes proferre; ita frigescente quæ nunc secundis elata ambitione, si modestè balat lunosius, fertilibus Regiæ gratia pascuis, novū vellus renasciturum. Pleraq; inania aut supervacua omitto, quibus major emphasis quàm fides, inesse visa. Nec mora ubi

Qq 2

1652. ra ubi Banno percussus, abdicant multi studium partis: re-
 perti nihilominus, qui constantiam assistendi, ultra degra-
 dationem tuerentur. Hoc pessimum, quod, dum palam
 opitulari subterfugiunt, patrocinium causae sub praetextu
 publici tentavere; grandi Comitiorum turbamento. Eo
 casu provolutus Radzieiovius non despondet animum, &
 inter continuas æmulum concertationes enutritus, præ-
 fidia parat: non nescius, nihil eo loci stare, quod non
 quandoq; cadat: nihil demum cadere, quod non resurgere
 possit. Denegatis salvi Conductus literis, (quod tamen
 omnibus Iuris beneficium concessibile) à Cracoviensi &
 Sandomiriensi Palatinis Treugas obtinet, nihilq; non agit
 ex casu erigendus.

Sub anni initium Filius Regi Casimiro nascitur, diver-
 sis contingentibus fortuna optatos successus intermiscen-
 te. Hinc multiformes per Regiam panegyres personabāt,
 iam trophea belli, iam desideratam fecunditatem gratu-
 lantium. At surculum recens enatum, non diu superstite
 fata tulere; brevi infante mortuo, ostenditq; Rex, plus sibi
 constantiae in erepto, quam lætitiæ in genito fuisse.

Incepere dehinc Comitia, Andrea Maximiliano Fredro
 Dapifero tunc Leopoliense, directioni cætus Nunciorum
 adnoto, qui scissa collegij illius studia, & acres concertati-
 ones, diu sustentavit moderando, ingenio æq; promptus
 ac facundia; si artibus egregijs fatalis rerum commotio in-
 hiberi potuisset. Consiliorum Eurippus erat, reddendarū
 Berestecensis belli rationum expostulatio: mirabili animo-
 rū motu, ut qui modo salutando Regem, victoriam prolixè
 gratulati, ij rem laudatam, in controversiam subita disqui-
 sitione vocarent. Hærentibus in triclinio Nuncijs venere,
 subinde Varsaviam duo Radzieiovij filij: qui calamitatis
 paternæ iam capaces, Regi æq; ac Ordinibus, ciendæ cō-
 miserationi exhibebantur. Prænsabant ut quemq; in Au-
 la autoritate pollentem, insinuando Patris calum; neq; ex-
 tra suffragium erat, quod uterq; Wisniovecia geniti, recē-
 ti Hie-

1652. ti Hieremiæ memoria; etiam Demetrii ac Constantini affi-
 nium Ducum officijs: tum inclyto Sobiesciorum sanguine
 commendabiles. Movebant cunctos nobilissimorum a-
 dolescentum lachrymæ, laudabili pro Parente deprecati-
 one nitentium; nisi literarum, quibus ignosci errato pete-
 batur, liberior offendisset clausula. Gratias ago S. R. D.
 Cl: (hæc formalia) quod me manuum tuarum creaturam,
 ac dispensatorem amplitudinis, modò honoribus ad mira-
 culum & invidiam perfunctum, mox infamem; ex proce-
 ro Golia, in pusillum transformaveris Zachæum. Cuius
 exemplo, eminentioris alicubi arboris irrepens fastigium,
 expectabo, donec Dominus oculo misericordiæ respiciens,
 dicat. Festinans descende Hieronyme, hodiè oportet me
 in domo tua manere. &c. Nimis fidenter scriptum, vari-
 os reperit interpretes, prout cuiq; gratia, aut odium in par-
 tes. Certè dispicere Principis mentem haud facile fuit:
 qui non verbis minax, non vultu commotior, ad iramne
 aut indulgentiam inclinaret, nullo externo indicio vestiga-
 ri passus. Ad Ordines item flagitandæ protectioni scripsit.
*Tanta mole invidia quam Civium nemo in Patria expertus
 est, ab amulis inique oppressus, fidem Quiratum imploro, ac ad
 Collegium hoc, singulare libertatis asylum, Patriota, confrater,
 & Minister Regni appello. Calamitatem quam immerito subij,
 nè lachrymis quidem, nè dum questu proferre licet. In adibus ac
 mansione propria, sub conspectu S. R. M. securitate publica,
 fretus oppugnor, spoliorg; enormis iniuria additamentum mox
 habeo, dum incompetentis fori Decreto, contra omne ius & æ-
 quum innodor: cui simile in hac Rep: post hominum memoriam,
 non exitus unquam. Absq; delatore, Patrono, scrutinijs, su-
 per me poena Criminales decernuntur, pars provocans civiliter
 in specie iudicata manet. Decretū cades continet, qua non cō-
 parant; Crimen lesæ Maiestatis imputatur, quod nonnisi ludi-
 cijs Comitibus, vindicandum fuit. Inde nunc honore diminu-
 tus, ac capite minor, pro hoste Patria reputor. Si proditoris in
 Patriam, si lesæ Maiestatis argui possum, Respublica iudicet;*

1652. paratus ubi obiecta crimina legitimè probata fuerint, ea in pū-
blico sanguine proprio eluere. Quod si malevolorum conspirati-
one premor, per amorem Patriæ consulite legibus, porrigite af-
flicto dexteram, prostratumq; Civem conserveate. Proximus
ardet Vcategor, quodsi consimili arte consueverint invidi, præ-
claros viros subvertere, mementote, quod immerito mihi vestis
hæc confuta, in unum quemq; vestrum per consequens aptari po-
test. 65c. Datum Petricovia, die 23. Ianuarij. Anno Chri-
sti, 1652.

Obstupuere multi ad casum modo florentis Aulici; plu-
res agnoscere quod ante ignoraverant, lubricam esse fortu-
næ viam, omnēq; id instabile quodcunq; homines beat: alij
non fortunæ sed crimini irasci, & animadversionem in
delinquentem probare; blandiri qui deiecerant, diverso æ-
nimorum motu ac sensu. Consumpsit tamen atrocitas
lapsus odiū rei, ut cuncti tanquam iniquè oppresso condo-
lerent; præcipuè Terrarum Nuncij pro impetranda veniā
instandum censebant; afflictum precibus publico nomi-
ne vindicaturi: quod si ut innocens absolvi non posset, saltem
pro nocente intercessionem Reip: donaretur. Ast ob-
stitere Lithuani, inter alios Philippus Obuchoviciæ Ducatus
Notarius, qui multo dicendi usu, materiæ illatæ, tanquam
extra sphæram activitatis Comitiorum intrusæ, efflicta
adversaretur. Vnde parata materies contendendi, saniori-
bus consilijs moram iniiciebat. Siquidem Abramovicus
Nobilis Lithuanus, obtentis super Skuszka Quæstore Ducae-
tus, pœnis legum; differri per vim aut eludi rei iudicatæ e-
xecutionem, coram Nuncijs acerbè querebatur. Et p-
lam erat à potentiore illusum legi, quas araneorum telis
similes, pertumpant crabrones, muscæ ijs irretiantur. Ve-
nerat & Skuszka ad triclinium Nunciorum, qui dum veniā
dicendi poscit, fremitu cunctorum obrutus, parum absuit,
quin à fautoribus partis indignè tractaretur, ea intensorū
commotione, ut solvi sessio debuerit. Subinde tamen de-
legati ad Senatorium conclave, Dembicius Sandomiriensis
Pocil-

Obucho-
wicz.

Abram-
mowicz

Demb-
cki,

Pocillator, ac Gizycius Wielunensis Subiudex, coram Ma-
iestate questum, venere: quod legibus nocentes, nullā Prin-
cipis reverentiā, aut pœnarum metu, in sinu ipso Reip:, ac
ad latus Regis morarentur: insigni Maiestatis contemptu,
simul & æquitatis iacturā. Et hæc audaciū ut mandata
à cætu suo exponebant; addente Dembicio, nisi præiudica-
to Radzieiovi exemplaris pœna à Quæstore Lithuanie e-
xigitur, palam fore, non ex demerito, aut ad amussim le-
gis; sed pro affectu & mensura odij, substitui pœnis nocen-
tes, subduciq;. Ad hæc à Throno responsum est. Quod
Iustitia Regna starent, omnino verum esse; cui eidem sine
delectu personarum administrandæ, Regem ex pacto tene-
ri. Nequē dubium si pars læsa institisset, daturum pœnas,
quisquis ille ex legem se ferat: cæterum nemine instigan-
te, absolvi reum. Fervidiū deinde, quā ut moderatæ li-
bertati congrueret, aliorum ex equestri cætu voces prorup-
pere. Namq; Stephanus Zamoyscius è Stemmata Rosarū, Zamoy-
ski Enfi-
fer Sira-
diens.

Siradiensis Nuncius protulerat. Non Regem Legi, sed Legem
præesse. Vnde Rex offensus, Senatu abiit: cunctis pericu-
losam libertatem damnantibus; vel maximè ex eo, quod nō
zelo publici, aut ex præscripto Palatinatus, sed velut ab in-
strumento Radzieiovi, eam vocis licentiam promanasse.
Aulæ fautores contenderent. Non tamen quicquam a-
crius Rex in Zamoyscium statuit; imò quantum excande-
scens hominem egerat; tantum æquanimem se ostendit,
redintegratam gratiam deprecanti testatus: quod vir egre-
gius liberè nec falsò efferret, (Pacta Conventa, pro legibus
haud insolenti vocabulo usurpans) pari omnium agitatio-
ne, & silentio. Illustriore benignitatis exemplo, si & Ra-
dzieiovio pepercisset. Nè verò exautorato illi quidquam
spei residuum esset; in officia quæ gerebat successores da-
ti. In munus Sigilli Minoris vocatur Stephanus Coryci-
nius (Oswiecimensis Præfectus; Lomzensis Capitaneatus,
Krasin-
ski.

Krasinio cedit; Bielscensem Præfecturam hypothecæ nomi-
ne, seu (ut mos dici) Iuri reformatorio Regina vendicat;
alij

1652.

Gizyci

Zamoy-
ski Enfi-
fer Sira-
diens.

Korycin-
ski.

Krasin-
ski.

1054. alij alia, ut nullus non vellet, cadente Quercu ligna colligere. Equidem ut magnae arbores per saecula crescunt, brevi momento excinduntur; ita apicem felicitatis eniti, nimisquam arduum, in ictu oculi, casus transigitur. Tum vero ubi nihil uspiam occurrit tutum, lapsam manu fortunam, haud retenturus Radziciovius, extra fines Regni Viennam Austriae demigrare cogitur. Ferunt, in confinio Silesiae constitutum, obverso in Poloniam vultu, vehementiores profudisse lachrymas, ac alta inter suspiria prolocutum: Vale Patria, quem nunc extorrem agis, brevi Deo innocentiae suffragante, reducem exceptura.

Non ideo tamen in Comitibus aestus animorum refederat, identidem Nuncijs ut sibi cum Senatu absente Rege colloqui liceret, impense postulantes: ex veteri more & usu, etsi in praesens non nihil oblitteratis. Siquidem in Regno hoc Senatus, intermedius Ordo habetur, ac si murus ille Spartanus, inter Maestatem ac libertatem positus; cui Regis, iuxta & Legum autoritas ac custodia innititur. Quae cum colloquij capita in quaestionem venere, etsi ad manum sint studio omitto; quod liberior Equestrium requisitio, Senatui neglecti muneris arguere videretur. Expirante Martino, dum operosis tanti temporis consultationibus, ultima manus imponi debuit, Comitibus dissoluta sunt. Exigit sane, etsi minus probi exempli occasio, ut de modo & Ordine Comitiorum nostrorum breviter attingam: ignorant ea externi, alienorum incuriosi, suorum mirabundi; & vix in totum ignorarent, haud peteremur tot subdolis factionibus, quibus illi intima status nostri ratione inspecta, dolose Poloniam exercent. Comitibus, seu majoribus generales Conventus, negotijs belli, pacisque tractandis, coepta genti nostrae videntur; in quibus ut potest militari saeculo, ac nullo scriptae legis usu, olim praemia bonis, ac nocentibus poenae indicebantur. In quibus pugnabant, in istis deliberabant equis vetustissimi Sarmatarum; ac quae libera sub libero love consilia forent, in patentibus Cam-

pis con-

1652. pis consultatum. Successu temporis, sub tecta comitantes commoditas traxit, & postquam cum literis elegantiam saeculi hausimus, sancitae leges, quae ne tam facile memoria exciderent, in paginas relatae sunt: breves eae ac sincerae; & in eum usum tantum, ne malis fieri liceret. Verum ubi novi Iuris repertores adsunt, crevit cum tempore earum immensitas, ut iam non virijs tantum, sed legibus quoque laboremus. Dum conduntur, consecutum Comitiorum tempus in longum extrahi: cum tamen Martinus Cromerus Praefatus & Historicus Regni, sub Sigismundo I. ad nonum diem protrahere in sua Polonia miretur. Convocandis biennij spatium, transigendis sesquimestre tempus, lege praescriptum. Praesidet summo iure Rex; assidet Senatus; circumstant Terrarum Nuncij, dicuntque sententiam non minus liberam quam acriter; nec aliter sancitum Comitiorum in legem publicam transit, nisi a tertio Ordine ratum habeatur. Seu belligerendi rationes in deliberationem veniunt, seu de Foederibus, de Tributis disputatur, isti nomine Provinciarum de iure respondent, quod unicuique vetandi aut iubendi integrum manet. Ad usque Patrum memoriam, ubi pro scopo publicorum consiliorum AMOR PATRIAE erat, camentum quoddam ac gluten universalis Ordinum concordia habebatur; alma retinenda inter status aequalitatis Mater: nunc ubi consultorum mentes, varia animorum venena diversas agunt; ut saepe nimia fertilitas in nocuentum segeti transit; ita ex magna virtute sed corrupta, magnis vitijs semen est. Hinc vidimus toties irritos Conventus malo publico dissolvi, & universorum incolumitatem pendere ab unius arbitrio. Rex, perdius ac pernox Throno incubat, suadet, ingerit: eadem Senatorum studia ac Equestrium melioris notae conatus: quid si Orator novus, adolescentulus, se se venditet? quid si ambitu, aut rei privatae studio, avarus senex agatur? ergo nullo successu Comitibus diffuere, & irritis sancitorum valore abire Ordines coguntur. Proch amentiam? Deus, aut priscam Polonis mentem,

R r

aut

aut efficax elixir aliquod periculosa libertati exhibeat: ut
 1652. Nuncij nostri Ephoros magis Lacædemoniorum, quam
 Tribunos Romanorum agant; nam ut sine curâ habita li-
 bertas propè servitium est; ita sine modo, in licentiam de-
 generat. Causa tunc dissolvendorum à non nemine ex Li-
 thuanicis fuit (cognomen incompertum mihi, alios in cō-
 textu operis nominabo) is, quod lege præscriptum tempus
 absolvendis Comitij effluxisset, prolongationi actus inter-
 cedens, præceps conclavi Senatorio abierat. Nō nihil aliqui
 Procerum ex fama publica vapulavere; eiusmodi instru-
 menta auro paneq; fascinando, quibus velut acuto vtrinq;
 ense vterentur. Perniciosa Patriæ syrtis, dum venales ani-
 mæ, patrocinijs aut largitionibus cunctorum incolumitatē
 licitari fas ducunt: iam pacati Cives Catilinæ, innocentes
 Clodij erunt; Scipionibus, ac Tullijs in exilio senescendū,
 nec quisquam diu liber, aut honestè servus esse poterit.

Subinde Legati à Moscho venerant, in publico (audien-
 tia) quæsti, detractos Mag: Duci titulos; nec aliter reparan-
 dam iniuriam, nisi in eos, qui læsæ Maiestatis rei, in vivos
 æquē ac mortuos animadvertitur. Isti, dum ad nause-
 am reperendo quærellam impensius feruntur, importa-
 to in Senatum Calepini Dictionario, quid sit, & in quæ cri-
 mina extendatur Poena perduellionis, proluxa interpretati-
 one deducebant. Etiam Delegati Exercitus, sollicitudinē
 Ordinum, ad postulata sua verti petiere. Promeruerat e-
 quidem irremissus antea acti anni labor, ac præsens in ho-
 stico sub armis exacta hyems, ut fortissimis legionibus nō
 papyracea mercede, sed effectivè depensis stipendijs satisfi-
 eret. Quippè in eam diem æs militare (etsi Resp: in exolu-
 tionem eius gravibus exactionibus pressa gemeret) reten-
 tum manebat; nec nisi obsoletis diuturnitate mercibus per
 Armenos; aut villosis è nescio quo pannificio lacernis, idq;
 in triplum aucto pretio, quandoq; frivolis assignationibus
 exolvebatur. Hinc à milite querulo, in Administros æra-
 rij expostulatio directā; penes eos publicis pecunijs, Fisco,

ut vi-

ut vilco, tenaciter hærescentibus. (Etsi Leszczynius The-
 1652. saurarius Regni datis in publicum tabulis, Perceptorum,
 Expensorumq; rationes, cuiq; Provinciæ exhibuerat; dele-
 gari à Rep: postulans qui subducto calculo, debiti exolutiq;
 nomina disceptarent) Ij quoq; ut Rex copias in Vkrayna
 subsistentes novis delectibus suppleret, nomine Campidu-
 cis oravere: exponentes quā futile pacis nomen, & per-
 vicaciam plebis exilibus copijs retineri haud quaquam fa-
 cilè foret. Ast extenuabant relata præsentis Colacorum,
 Internuncij, conclusum ad Białacerkiew tractatum, Comi-
 tiorum lege, tum militiæ album, subscriptione manus Re-
 giæ firmari postulantes: cumq; in conclavi requisitus esset
 Hładki, an in exhibitis literis, quæ in Valachia interceptæ
 manum Ducis sui nosset? Subscriptionem Chmielnicij nō
 inficiatus, contenta epistolæ simulata respondit, pluribus
 constantiam in fide Ducis sui firmans; ut qui circa hyber-
 na Exercitui dispartienda, Nobilitatis item in hæredia ad-
 missionem, multiplicia vitæ pericula, ab exacerbata ple-
 be adierit. Ita tunc perperam solutis Comitij, Regnum
 præsidio, Vkrayna pace, miles stipendijs, vniversa Polonia
 securitate destituta mansit; hostibus præda, externis op-
 probrium. Feralem annum dixi, nam præter publicos mo-
 tus, etiam inter diversos infestis dissidijs laboratum. Ni-
 colaus Gniewossius Cuiaviensis Episcopus, Szczavinium
 Brestensem Præfectum, contracti cum agnata matrimonij
 reum peragebat. Et id quidem ex officio pastoralis agere
 visus; cæterum acrior *Monitorij*, (ut illi vocant) Stylus, per
 Diœcesim valvis Ecclesiarum affixus, malè habebat Szcza-
 vinios, tractu illo Cuiaviensi clientelis validos, & cognati-
 one: vnde Ciratus in dissidium promptus, scriptas ad Con-
 ventus particulares, ab Episcopo literas, non modo legen-
 das inhibuit, verum & lecturienti ereptas, in contumeliam
 auctoris discerpfit. Accessere verba quæ pro modo doloris
 iræq; proferuntur, læsiva aut mordacia. Omnibus consta-
 bat integerrimū Antistitis honorem iniquè peti; cui repa-
 rando

Gniewossius
wolz.
Szcz.
winski.

Rr 2

1652. rando instabat acrius; ut qui Ossolinia genitus, non poterat nisi cum probro florentissimæ domus proscindi. Multis Rex egit per submissos à Senatu, quominus infensos conciliaret; enixè negabat Episcopus, (in excandescens natura pronior) non nisi sententia iudicij, causam honoris censens vindicandam. Insistere obiectis arduum erat, cum Gnievossiorum inclitam stirpem, retroactis, simul & presentibus sæculis, veterima nobilitate vigere, annalium testimonio, ac recenti memoria palam sit. Quorum geminæ domus, altera Stemmate Rawicz cum denominatione ab Olexow: altera à Wnorow, Strzegomiam pro tessera gentilitia deferens distinguantur. Evaluit tamen intercessorum persuasio, quominus verbis, quibus læsus reparato honore, deprecari se Antistes pateretur. Neque miris Nobilitas inter se egit; etiam pacatoribus oris in discordias prorumpens, quæ dein aut diuturno litigio, aut funestis cædibus terminatæ. Referam atrocem casum, cui ex libertate Historica occasio enata videri potuit. Andreas Zborovius, concepto dudum odio, improperaverat Piaſecijs perperam & malignè; ulturus Bobolianæ domus famam, quam Chronico Præmissiensis Antistitis malè tractatam, nec tacitus quidem indignabatur. Nihil apud nos prætiosius æstimatur generis prærogativa, nihil decori natalium anteponitur: ut non nemo ex Polyticis, Nobilitatem Poloniæ, perquam similem Baptizmati dixerit; quod istud conferat æternæ felicitatis gratiam; illa temporaneam ad dignitates in Patria obundas habilitatem. Infensi obnuntiatis mutuò inimicitijs, ad primum congressum imposuerant sibi, ferro experiundi necessitatem; etsi iam honori domus Piaſecianæ abundè satisfactum credi poterat; Zborovio perperam prolatis convitijs in Tribunali damnato, ac iniuncta revocationis poena, ingenuo animo prorsus intolerabili: evaluit nihilominus dira in vindictam libido, ut Sandomiriam propè, astro utriusque improspere congressi, exacerbatos animos & arma in se verterent. Prior Piaſecius ferox in discrim-

Zborovius.
wki.
Piaſeci.
cki.

1652. discrimen ivit, quod diu ante designaverat; idem in certamen ardor Zborovio ex usu militiæ impavido, non eadem promptitudo fuit; nam ubi tractu temporis evanuisse minas credit, nullo in casum paratu, ac pluribus impar interimitur. Ita atroci cæde sublatus vir ambidexter, ingenio æque ac manu expeditus, nisi quod solutiore lingua, decori ac honestati aliorum iniurius. In sacro quin etiam Ordine, intervenerant pleraque, quæ Pastorum curas ac sollicitudinem requisiere. Præter crebras quippè Apostasias, ac institutorum desertiones, quidam primæ tonsuræ, commēto dimissorialium instrumento, (quale *Formatorum* literas vocant,) in Ministerium Presbyterij se se ingesserat, simplicioribus Parochis imponens, ut pro legitimo sacrificulo, quæcunque sacri muneris sunt, obire permitterent. Diu impostor administrandis Sacramentis institerat, cum tandem deprehensus, ac Minorum Ordinum caractere quo initiatus exiit, dein brachio sæculari traditus, vlciscēte sacrilegos ausus flamma, Cracoviæ combustus est. Trāseō horrenda sub id temporis latrocinia, homicidia, aliisque rari exempli, ut instituto nostro minora contingentia. O tempora! ô mores! Cælum nè an homines culpem? Astris nè causas malorum imputabo, an mortalium genus in scelera discinctum, reatui subdam? planè ignoro. Autoritas tamen Ecclesiæ facit ut credam. *Habere quidem celestia corpora virtutem effectricem in hac inferiora agendi; ceterum nullam inferre voluntati necessitatem, quin pro libertate sua quod velis homo, se posset inflectere.* Ita suoptè ingenio mali sumus, & innocens cælum non nisi indirectè & per accidens inclinando, tanquam ad scelus necessitaret, immeritò vapulat. Transacta utcumque bruma (ut ferme illa rigore suo res durabiliores efficit) etiam bellum inhibuerat, quoad cum veris resolutione, in tantisper celatam defectionem resolveretur Vkrayna. Subsistebat Campidux Bracławix, aliquando circumscita ditionis propriæ oppida invisens, unde proprius imperia legionibus daret, ac quomodo in pacem affe-

s Gregorius.

Bracław
Tulczyn
Nestek

1652. Et plebs, per se inspiceret; Chmielnicius Czehrynia tenuit, firmo infessa praesidio, & omnia in casum ac futurum provisa. At trans Borysthenem non eadem rerum facies, ubi imagine quietis vetera odia & recens exulcerati animi premebantur; ac ut Chmielnicius respiraret, alius pro eo Dux tumultuabatur. Isthac Buhaius licentiosae multitudini quae albo comprehendere non poterat, & ad subiectionem Dominorum redire dedignabatur, Ducem se obtulit, & huic rursus Nizinenfi tractu, substituebatur Mozyra, nuper Tribunatu Corsunensi amotus. Ante missus huc venerat, cum levioris armaturae cohortibus Michaele Woynilowicz, qui extra vim omnem, iam Militi hyberna, iam possessoribus usum fructum bonorum, ex debito praestaret. Verum nihil tutum, nihil uspiam sincerum reperit iste, nedum Heris domos reperentibus, sed ne ipsis armatis legionibus. Vici ac mappalia, subductis ante frugibus alimentisque desertis, municipia ac oppida passim clausa, & ubi vim admovent Poloni, vis opponebatur. Moniti per edicta principes, ut pacata omnia ab amico exercitu sperarent, si & ipsi turbas abdicant: Albo militiae recens conscripto se turbantur. Cum Chmielnicius non in totum ingentem dediscens astutiam; unum codicem Regestri XX. Millium nupero tractatui conformiter transmisisset Regi; evulgato inter plebem alio, quo ad praescriptum Zborovianae pacificationis, XL. Mill: continerentur. Hinc Principi servili commento illudum est, & praesentissima furiosae plebi occasio turbandi insinuata. Comperto dolo, Campidux de restringendo praecise numero requisierat; cui Chmielnicius non aliter in praesens plebem cicurare posse respondit, nisi sensim ac velut suspensa manu initio tractaretur. Suspectabat Campidux sollicitum Bohdanum, ingenij hominis intelligens; iste vicissim a Calinovia prolixè sibi cavebat, etsi milititer apertum, artibus subdolis anteiret. Ac ubi Dux petenda a se imperia vult, intentus ubique & explorans: astutus alter & metuens, quo intima consilia rimaretur, elaborata

in spe-

1652. in speciem demissione, per nuncios aut literas tantum, è longinquo agebat. Unde incrementum odio augebantur suspiciones, inter naturaliter dissimiles, ac diversa volentes. Aliquando nostris, dum visitandi gratia Chmielnicius addeunt sciscitantibus, cur non inviseret Campiducem, opportuno conferendis consilijs, ac parandae utrinque confidentiae officio? Excusavit quod non faceret, causam per apologum aperiens. Alebat (*inquit*) non nemo serpentem domicilium, ac non modo convalesci filijs familias, sed & colludere solitum. Contigit enimverò, ut exagitatam insectum morfu se ab iniuria pueri familiaritate abusi, vindicaret: quo casu excandescens Pater, insectum anguem recisa cauda mulcavit. Abscessu demum serpentis, dum res familiaris pessum it (*mos Russis per superstitionem eiusmodi insecta domi alere, augendae ut autumant rei rusticae*) piguit exacti domo serpentis, ac reconciliando institisse. Verum qui prudens ab aëro habeatur serpens, quominus ab utrinque redintegrarentur animis abnuisse: ne scilicet, malè sopita iniuriae memoria, alterutrum, in reconditae ultionis desiderium concitaret. Apodosis fabulae, haud difficile captu, quibus diceretur insinuando. Etiam stratas sibi in vitam insidias, aliquibus è nostris in arcano communicaverat; vitando cum Calinovia congressui praetextum. Dissimulabat tantisper Campidux, donec nuper in Valachia literae, insuper aliae cum emissario Hani Szachdemir Scythae interceptae sunt. Nec ultra differendum ratus perfidiam exprobravit, subscriptionis caractere neutiquam inficiabili; illo contra conscientiam se scripti omnino negante; imò Campiducem incusante, quod eiusmodi delationibus, aures optimi Regis imbueret, non tantum sibi infens, & nocens; verum magis publicae tranquillitati inimicus. Unde Hano Crimeni stimulus, in vindicandam aut saltem in praesens requirendam excussi nuncij sui iniuriam; quo in antecessum quaesitae causae, in quamcunque partem eventus se daret, in promptu possent haberi. Etiam, quod in ditione

1652.

tione Valachi illata vis esset, acerbè Basilium Palatinum, nec dum ex nupera clade recollectum, Scythia increpuerat; eodemq; exterrito minis, Polonos facti patratores denuntiante, quo se immunem aut inscium testaretur. Proin venerat ad Campiducem Dedyz-Aga questum; cui amica exultatione satisfactum credi potuit, nisi specie placati iras suppressens, acrius ubi opportunitas adest ultionem exerendam, Barbarus destinaret.

Maturefcebant sub hæc in præmeditatam defectionem rebellium vota, transf. Borysthenem maximè commeatum legionibus denegante plebe: ut miles precario vivere infuetus, extorsive sustentari debuerit; qui sæpè quæ cogere se posse putat, rogare non sustinet. Facile dein factu inter exigentes negantesq; fuit, ut plebs eius oræ incunctanter ad vim versa, in Ostrensi ditione Woynilovicij turmas subito adoriretur, ac Siemalzkonis cohortem Drohiczyncijs noctu invasam, cæsis ultra XX. Polonis, statione exequerit. Constabat haud ampliùs edictis, aut monitis, nequè insuper minis ad officium revocari potuisse, nisi præsentia animadversione ac è proximo ostentata vi, turbæ sopirentur. Submissus proin cum tribus millibus Andreas Potocius, et si celerrimè allapsus, maiorem iam motum comperit, quàm ut earum virium adminiculo componi posset: cum ubiq; tractu latissimo arma insonarent; ut ferè plebs in turbidis læta, & cuncti incolarum positâ pacis curâ, ad priorem licentiam relabebantur. Chmielnicius adhæc, velut improbare quæ flagrantissimè volebat, Calinouio scripsit, ultra destinationem aut scitum suum turbas oriri; quibus sopiendis pacato remedio occurrendum esse. Mitteret Campidux qui de turbis cognoscerent, missurum & se, vel si ita expediret iturum ipsum, ac laceffitam tranquillitatem publicam, exemplari nocentium poena vindicaturum. Sed melius videri, si è Polonis ac Cosacis delegati, servata iuris specie & processu, in factum inquirerent, punirentq;. Facile assensus Campidux, proin dati iudices, ubi exactas in-

iuriâ

1652.

iuriâ stativis cohortes comperere. Mozyra concitæ plebis antesignano, cum noxijs, poenæ capitis addicto: è famulatio quoq; nostro aliquot licentiæ ac rapinarum rei, ense puniti sunt. Et quia compescere turbas faciliùs eo medio visum, si ex vtrisq; delecti vtrinq; conservandæ tranquillitati attenderent, in id muneris Kalinovius Braclavienfis Tribunus, à Campiduce surrogatus Iustitiæ Præses; additi quinetiam unicuiq; cohorti, adstites Cosaci, hospitiorum, dimensores. Talia palam, velut duraturi obsequij simulachra, in tempus acceptata; nimirum dum horna segesteræ mandatur, non interturbandæ rei rusticæ vtilis simulatio fuit. Vbi verò soluta Comitæ, ac exactum ver, opportunitatem perfidiæ aperiebant, ubiq; seditio in subitum belli turbinem exarsit. Ineunte Maio relictis Noradinus equis Braclaviensem tractum quâ ad Tyram vergit præterlegens, Valachiam versùs iter ostentavit: quo etiam Thymothæum, præmissis tali proxeneta, accingi haud dissimulatus, rumor tulerat. Castris confederat Campidux ad Batovû, Batohi Hyppani haud procul; eodem tractu Thymothæum destinatum iter agitare non nescius: à quo nihil sibi securi promittere licebat, homine in omne nefas discincto; à Scythia quinetiam exculsione legati offenso, non iniustus suberat metus; cum subinde Chmielnicius Pater, quò os sublineret, literis Campiducem monebat: *Thymothæum se invito in Valachiam ire, nihil tamen adversus Polonos moliri, ut qui nuptialibus curis accinctus eò tenderet; nisi fortè Scythæ licentiosius quid attentarent, non ideo nimium exlegibus fidendum.* Adhibuere tunc aliqui fidem, tanquam non insincere præmonenti; alij simulationem inesse censebant, ut dum filij crimen ex violento in Valachiam incurfu excusare non posset, se ipsum tanquam insolentiæ renitens, anticipata cautione tueretur. Ut ut erat, certè defuit circumspectio, quæ providentiæ soror, fortunæ vim despicit; nec opus habet, damnosa illa in bellicis phrasi. Non putâram. Nihil enim conducibilius ad securitatem erat, quàm divisum

Sf

Exerci-

Exercitus agmen in vnum contrahere: id quidem iam Tribuni suadere, nè ipse Campidux improbare ostendit; missis ad Potocium Woyniloviciumq; qui accirent; cum modò venire, modò redire iussi, manum iniicientibus fatis aggregari distulerant; quoad implicata consilia præveniens hostis, possibilitatem vniendi eripuisset. Vix allatum Scythas contra tendere, cum quà per herbida ad Hippanim habebantur equi, plures intercepti. Mox factu & impetu pervicax Noradinus superveniebat, non amplius dubitare sinens quin hostili animo adesset. Sed, postquam signa opponi, & aciem instructam videt, gradum non tam retulit, quàm nonnihil stitit, censentibus nostris, vbi primum impetum Barbari effudissent, recessuros: etiam captivis referentibus, Cosacorum cum Thymothæo copias, vitato Barouo, in Valachiam rectâ divertisse. Itaq; dum imminet certamen, haud omissa consilia, quæ tamen securius ante periculum expediuntur; Campiduce, quid in præsentis discrimine optimum factu foret, ex præcipuis militiæ exquirente Inter alios ea tum Przyemscium censuisse fama fuit. *Deliberare ex honesto, statuere ex usu, semper pace belloq; licuit nobis interim dum tempore prævenimur, quod necessitas cogit, faciendum est. Namq; eo loci res suas stare, ut meliores optet; Non ideo tamen damnare fortunam, aut accusare consilia, quorum tempus effluxisset; si salutis negotium, in integrum restituere Numen & virtus valent. Et se quidem à primâ adolescentiâ innutritum factis, nè nunc quidem in verbis nimium fore: cum malè retundat impendentem iugulo gladium facundia, & inter discrimina disertum videri velle, propè amentis sit. Duo itaq; proponere, utraq; cum medio subveniendi. Vel iterum obsidium Zbaraz censu simile, molitur hostis: vel per transennam lacestios relinquet. Utinam verò obiter desaviet procella, & propterea iste hymanum agitans, deproperet calidis alibi amoribus satiandus. Ast licet præfage mentis arcana premam, ominosa hac tempestas plus quàm momentum minatur, non prius hostibus campo decessuris, nisi & Scythæ rapinis, & rebellis sanguine nostro*

nostro nuptias istas cumulaverint. Si perdurant ambigua nos fors manet, præter infallibilem Equorum iacturam quibus vires nostræ nituntur: quod maius est tenebimur velut lupus cavea quoad probrosa deditione, vel demum inulta morte cadendum sit. Verum subduc Imperator Equitatum, teq; & hunc florem virorum, Patria & melioribus serva; pedes interea cui præsum, intra valla manebis, vim hostis sustinendo, modò apparatus belli, & annona obsessis sufficiat. Ita decedens auctis viribus metuendus expectaberis, neq; deseris Castra sed relinques, mox affuturus; etiam absens aderis nobis, aliunde hosti noxius, quem fallere & distrahere, primæ bellorum partes censentur. Experiar interim ego quid virtus Polona, quid temeritas hostiū amplius possit: cum Deo bono promittens, quominus vallo ac operibus inclusus, gemino mense vim sustineā, quam si ultra tolerare non dabitur, at certè iisdē in Castris glorioso sine sepulturam invenire licebit. Tu demum decides ut promissa exolvam, virtusne mihi an fortuna defuerit? Ad sensu omnium excepta vox; quia Przyemscius dicebat, ut qui clara per exempla strenuitatis, etiam exoticæ militiæ experimentis fortem animum imbuerat. Nam & famosæ Brisaci obsidioni interfuit; ac in Exercitibus Galliæ Sueciæq; Regum non obscuro nomine Tribunus meruerat. Sed Campidux obfirmato in novissima animo tantum sibi credebat, experturus, quantum cæteris posset, cui in omnes imperium. Audiebatur contra miles, alias ad iussa promptissimus, consilijs Ducis obstrepere, prætorix cohortis signifero dum Castris Vexillum effert, enormi lapsu equi in terram provoluto: Ad datum mox signum procedunt in campum alæ, haud dubitante Campiduce, quin à tergo obiectu Castrorum tutus, prælio experiretur; firmiterq; persuasus, si provocantes Scythas impunè abire permetteret, præter probum militare, etiam temeritati lacestientiū ingens solatiū fore. Sex Equitatus, tria peditum millia erant: etsi exinanita signa ac planè metertia viserentur, militum alijs ad recipienda stipendia, alijs ad deploratos penates, quibusdam sine cau-

sa peregrè dilapsis: vnde raris ordinibus, castra famulatio-
 tum ac institoribus referta fuere. Ambibat ea vallum vasto
 spatio circumductum, eo intuitu, ut venientibus à Borysthene
 legionibus, simul ab Humanio Cosacis, (quos uti subditos
 fidos sibi nuper reconciliatus Dux rebatur) commodè sub-
 sistendi spatium relinqueretur. Hinc vastitas ipsa Castro-
 rum nocumento fuit, quæ contrahere propinquo iam ho-
 ste serum, attonitis subito discrimine animis, inutile. In-
 gruebant quippè Scythæ, ac utrinque ad primum congressum
 collatis signis dimicatum est. Marco Sobiescio Crasno-
 staviense Præfecto, ac Odrzywolscio Czerniechoviense Ca-
 stellano, strenuè Barbarorum vim sustinentibus, æquabili
 utrinque Marte & iactura. Sed mox, dum solita arte velut im-
 pares retrogressum ostendunt Barbari, etiam Kalinoviæ arden-
 tius insurgentes suos repressit, satius pro tempore ratus, si
 isti recedentibus suis incumberent, ut à vallo colubrinis, ve-
 beriori strage pulsarentur. Patuit mox, quàm in simulatum
 recessum abirent, gyrato protinus agmine revolantes, quo-
 ad tormentariis globis impetiti, simili recedendi arte extra
 telorum iactus se subducebant. Cum interim Thimothæ-
 us obliquo flexu circumductis Cosacis à tergo Castra sum-
 ma vi invasit; adeo vehementi impressione, ut excitati pul-
 veris caligo, non modò plerisque oculorum usum, sed & mē-
 tem eriperet. Non tulit audaciā Przyemscius, ac nē-
 non in verbis quàm actu flagrantior esset, se cum pedicatu
 obijcit, ac omne suorum robur in adversos vertendo, strenuè
 pugnat. Coorti tumultus causam ignorantem Campiduci,
 Vincentius Zelinius turmæ ductor, auxilium in præsentem di-
 scrimine deposcens accurrit; cum eodem instanti velut ex
 condito illatis signis Scythæ in nostros cōvolarent. Ca-
 stra ingenti spatio diducta erant; in quæ diuturnioris substi-
 stentiæ admonitus miles, crebros straminis foeni que acervos,
 in usum pabuli equis, congesserat; qui fortè sub ipsum pu-
 gnæ ardorem, dum omnes in communi periculo ad vallum
 discurrunt, ab igne incustoditè habito, aut quod satius do-

Sobieski
Odrzy-
wolski.

Zelinski

lo sup-

lo supposito corripiebantur, inde mox & casæ militares ar-
 sere. Ab extra urgebat ferrum, ab intra incendium, auge-
 batque perituri Exercitus discrimen densissima fumī caligo,
 quæ imperia dandi, aut exequendi promptitudinem, præ-
 cideret penitus. Interea Campidux impigrè pugnans vul-
 neratur; subit vices Sobiescius ac ingruentem hostem su-
 stinet; & quamvis spes resistendi fracta, interritus se se op-
 ponit; quoad Odrzywolscio ante portam Castrorum ob-
 truncato, fortissimi quique ex alarum ductoribus è vestigio
 caderent. Neque tamen in nostris, vigoris constantia de-
 siderabatur, si tutum in Castra receptum, fortuna reliquis-
 set. Quæ dum miserabili incendio correpta depugnante
 tem pro vallo peditem ægrè tegunt, etiam receptum cam-
 po pulso Equiti haud præstitere; Cosacis non sine pertina-
 ci repugnantium nisu vallum ascensione superantibus. E-
 rat inter Cosacos Zlotarenko Tribunus, ex vatiniāno in Po-
 lonos odio Chmielnicio probatus: qui ubi correpta igne
 Castra advertit, quā hortatu, quā probris, suos incessanter
 ad invadenda urgebat; clamitans. *Parcerent ferro Cosaci, ne-
 que inimica gentis cadibus bebetarent illud, in quam nuda manus
 capiendam sufficerent, aut quod satius, præfocandam. Enim-
 vero instarent labem Beresceensis ignominia abolituri; si inter-
 clusa dilabentium fuga, sua igne ardentem Tyrannos, sua Castris
 velut carcere inclusos, custodiendos circumdant.* Hæc tradita
 ab ijs qui interfuerunt. Re perditā Campidux ubi nihil spei
 reliquum, gemino vulnere faucibus in medios hostes se inij-
 cit; (ita constans fama tulit) & neutiquam se capi permit-
 tens interimitur. Animo erat interritus, imperij acer, sed
 proprii consilij tenax & promptior offensas vlcisci, quàm
 imminetia arcere. Hinc opinio austerioris ingenij, &
 pro indeprecabili habitus plebi; non improficua Impera-
 tori qualitate, si scivisset terrori adiungere clementiæ famā.
 Eadem Marci Sobiescij Crasnostaviensis Præfecti constan-
 tia & finis, Heröis ob præclarum animi corporisque robur,
 etiam militari prudentia insignis, Metatorem Regni Samu-

1612.

Zlotar-
renko.

813

elem

1652. elem Kalinovium Campiducis Filium, qui probatæ celeritati equi filus salutem effugio crediderat, dum inter avianemorum viæ ignarus oberrat, ab aggressibus oppressum, aliqui à Scythis captum credidère. Interijt & Sigismundus Przyemscius Notarius Campestris, simul & Armamentario Regni Præfectus, cuius vicinam consilio acquievisset Dux, ac cum eo Chrystophorus Grodzicius, miræ modo cædi subductus capitur. Simul præcipui quique Gorka, Koslakowski, Zelinski, Klobukowski, Niepokuczycski, Bassaban, Korycki, Czerny Koslakovius Bracławienfis Iudex, Zelinius, Klobukovius, Niepokuczycius, alijque viri fortes legionum legati. Bassabanus à Scythia, cui ad Corsunium pactum æs non exolverat, indignanter corripitur; Meliore Korycij sortè, qui Ostrogienfi legioni impositus, Chamambet Murzæ in manus venit, eidem affinitate (vt fama erat) iunctus. Georgius quinetiam Czerny è Novinarum stirpe Patricius, postquam in Belgio aliquot annis Hispanicis sub signis militaverat, natalis soli desiderio, dum per transennam Castra ad Batovum invisit, contubernio Przyemscij æstimatus, interveniente certamine, patriæ vitam devovit, cæsus. Solatium cladis habitum, non magis à furioso hoste, quam è casu & sæviente elemento perijisse. Parta victoria effusè Scythæ lætati sunt, recisumque à cervicibus Kalinovij caput, Noradinus ante se portari lanceæ infixum sustinuit; mortuo non ex fide exolutum prioris captivitatis lytrum exprobrando,

Peculiare hoc habet sævitiae febris, vt à fuso sanguine vehementius incalascet, nam & hic non clade victoria stetit, sed strage: securior ea Cosacis, ac in totum consummata, vbi mortui canes non mordent, quod tum sævientis Zlotarenkij diæterium fuit. Is quippe cum Wyssoczano, Noradynum induxit, vt omnes captivi Poloni necarentur. Atrocis consilij ratio ex metu proveniebat, quod exatto anno redux è Taurica Kalinovius, vehementius recuperandæ Vkraynæ institerat; quam vt à Rege iussus crederetur: vnde Cosaci abundè consultum securitati suæ rebatur,

Zlotarenko,
Wyssoczan.

tur,

1652. tur, si odiosam & formidabilem potentiam, semel pro semper sustulissent. At instrumenta laniensæ isti dici poterant, autor revera Pater Chmielnicius fuit, qui tertio militari antegressum secutus filium, in nefarium opus consilio & pretio cooperabatur. Ferunt crudele necandorum Polonorum postulatam, diu averfatam Scytham & vrgenti Zlotarenkio palam renuisse, non quidem studio nostri aut humanitatis, sed nè intercideret præda. At vbi pacti Cosaci, depensuros se capitatum pro singulis æstimium; flagitiola largitione corruptum, in necem iugulandorum consensisse. Postquam verò condito inter licitantes pretio, nobilissimæ iuventutis capita taxata sunt: vt numellis aut nervis vincti, producantur in propatulum captivi, ac confectum per aream sub dio locantur. Horrendum visu macellum, ac inauditæ feritatis rabies, vbi non mugientium bo-um, aut balantium pecudum, sed humanus cruor fundetur venalis. Compone Phalarim aut Mezentios, & qui alij famosa Tyrannide claruere, superat laniensæ veterum crudelitatem. Ignorare miseri non poterant quorsum ducerentur, vel animo cuiusque imminens fatum prælagiente; neque reticentibus Barbaris, qui eripi sibi à Præfectis messem belli dolenter ferrent adeo; vt ferrum stringere iussi siccarij, diu à potioribus Murzys inhiherentur, ante alios Kaplam, ac Chamambeto, ultra quam in Scythia civilioribus moribus, inhumanam Noradino feritatem, & ex ea ignominiam gentis exprobrantibus. Verum incusare magis facinus, quam impedire poterant, non diu & ipsi Præfecti imperio, ac largitionibus Cosacorum evicti. Itaque, destinatum victimæ agmen, cæsim punctimvè, conciditur; percussoribus è Nohaycijs fera & inhumana gente delectis, in nudos ac inermes quali quali vulnere valituro. Acceptæ constanti & interrito animo plagæ, cum multi ultro iugulos protenderent, aut fortiores ictus poscerent; certè omnes unanimi suspirio ac voce, SALVATOREM IESVM in novissimo puncto inclamavere. Ad prolatum terribile inferis nomen

Kaplam
Cham
Bet Mar

Nohay,
cy.

1652. nomen, velut æstro perciti lanistæ, quo odiosam vocem
quantocius intercluderent, mactandorum guttura enixius
præcidebant. Ultra Quinq; millia tam è Nobilibus socijs
quàm Castrensi ministerio ea strages absumpsit, peditatu
omni cum suis Ductoribus intra Castra oppresso. Qui si
pugnantes cecidissent, toleranda clades censenda; ast in
dedititios imò vinctos sævire immanis truculentia fuit.
Sub patratam necem obequitabant Cosacorum Tribuni,
in non parcendum Scythas stimulando; & tanquam feræ
rabidæ sanguine fuso satiari nō possent, addebant morituris
improperia. Triduū post impensum, requirendis si qui in-
ter manipulos occuleretur qui beneficio capiētū Scytharū,
vel immeriti excidij cōmiseratione servati sunt. Præter al-
Grodzi-
cki. lios Chrystophorus Grodzicius Germanicæ Legionis Tri-
bunus, isti quod è machina evaporans pyrius, fuscaverat
vultum, ut servaretur profuit; qui posterioribus bellis, præ-
clarum nomen sub Armamentarij curâ merebitur. Præte-
rea nonnulli miserescentibus Barbaris beneficium vitæ
debuere, quos illi suum in morem vestitos, infuscatis pro-
curata nigredine, vel densiore hyosciami fumo vultibus,
(cui intra guttur attrahendo perpetuus genti usus;) quod
vestigantium sicariorum sagacitatem fallerent, involutos
suorum inferebant manipulis; nonnullis deorsum lanugine
oris, ementitus sub muliebri habitu sexus, profuit. Quin-
etiam memorabile factum ut accepi connotari meretur.
Kadzi-
dłowski. Dum sævitur, Matthias Kadzidłovius Cuiavita, Myszkovi-
anæ cohortis miles, inter cumulos turmalium, imminens
percussoris ferrum operiebatur. Iuvenis erat corporis ro-
bore prævalidus, cum ingenua ex servili nece ira, seu horri-
bili ante se mactatorum sociorum imagine percussus, dis-
ruptis valentiore brachiorum connisu nervis, aut ex no-
cturno humore in resolvendum facilibus, subito se erigens,
in victimarium irruit, erepto acinace vulnera regesturus.
Verum nobilior audacia fuit quàm successus, cum ad he-
roicum ausum accurrentibus turmatim Scythis prostratus

1652. tur à millenis manibus vnus, ac in minutissima frustra con-
ciditur. Quis neget causam necis fortissimis militum, iam
in protectæ Patriæ meritum, etiam in insignem Martyrij
lauream celsisse. Hæc ut consignarem, dum nihil ex falso
haustum velim, autorem habui Ioannem Szaniavium, qui Szania-
wiki. eadem hac Batoviana clade captus, simili astu Scytharum
liber, post multa per stipendia mihi commilito, tandem ab-
dicato profanorum armorum studio, in sacram Reforma-
torum militiam, nomen dedit.

Eam cladem velut astra præmonerent, varia in antecessum
præfagia ostendere: tribus quippè ante conflictum,
diebus, illustri sideribus per noctem cælo, in aëre ignitæ
scopæ apparebant, in ictum velut aliqua manus exploraret
pictantes: quæ demum in gladium ancipitem coibant, cu-
ius manubrium ad Orientem, mucro in Castra verteretur.
Altera rursus nox armatas in cælo exhibuit acies, eâ habi-
tus ac furoris congregientium partium designatione, ut
imminentis pugnæ prototypon, cælum graphicè exhibere
videretur. Neq; solum ex astris prognosis capi poterat
imminentium; (quæ tamen cum sint pars densior sui Or-
bis, lucem habentia ac transmittentia, per æthereos ignes
præludunt humanis Deo volente casibus) verum è terra
quoq; nescio quis genius, fatalis arcani tum commonebat.
Ładyszyni Wisnioveciorum ad Hyppanum municipio, spi-
ritū aliquem seu spectrum vocale, ex abdito rupis dudum
incolis colloqui solitum, etiam tum militibus ut quisq; per-
Zadyszyn cunctari ausus, prompsisse ferunt. *Ite (inquit) nunciate Du-
ci, abeat hinc quantocius, aut cautè nimium agat; adventare
quippe furiosum bibonem illum, qui barbam illi rasurus sit; et
metuendum nè nimis acre lixivium capiti noceat.* Irrisui ha-
bita tunc suspecti lemuris rellatio, demum ubi prædictio-
ni respondit eventus, vim Oraculi apud credulos inven-
erat. Fortè post tribus annis, dum Ładyszyni, qui hæc scri-
bo moror, cum varijs voce intelligibili, imò cuiq; genti fa-
miliari loquentem audivi: ac quo quisq; sermone veller,

extempore differentem. Multi familiarem spiritum, seu pharædram credebant; prono Russorum in magicas præstigias ingenio: alij vita functi hominis animam, expiandis noxis isthac loci damnatam volvere; cum neq; ipse hominem se diffiteretur, & Spaloviū vocari perseveraret. Quando Varsaviæ Comitia, & quali fine terminata, enarrabat; militem stativis laxè haberi, Campanas delubris abripi inculabat; quæ inter Chmielniciū, ac Moschum confiliorum arcana enuntiabat; quandoq; Primipilū legionis, non pro tempore excubias Ladyzni obeuntem, Gallice redarguendo. Astrographi quin etiam mirabilem Annum, unanimiter vulgatis Calendarijs præscripserant; præcipuè Nicolaus Zorawski, Aulæ tum à scrutinijs cæli, in diem 7mam Aprilis grandem solis Eclipsim, in signo Arietis incidentem, detrimentosam climati Polonico ominatus: adnectendo in tractatu ephemerico, Apologum Mercurij, caducum in manu tenentis, quod gemini serpentes ambirent eo additamento. *Serpens nisi serpentem devoraverit non poterit esse Draco*: haud ambiguè innuens, (si his logogryphis credere licet) tot cladium interventu, non aliter constiturā tranquillitatem, nisi alteruter populus, alterius excidio duraturam pacem stabilierit. Neq; Aulæ suæ pepercit, subiiciens Senecæ versus.

*Vos quibus Rector Maris atq; terra.
Ius dedit magnum necis atq; vitæ
Ponite inflatos tumidosq; vultus,
Quidquid à vobis minor extimescit
Maior hoc vobis Dominus minatur.
Omne sub regno graviore, Regnum est.*

Addebat terrarum devastationem, pestem, famem, Annonæ caritatem, ignes, ventos, fluminum inundationes, & cætera, ex grandi solis deliquio vaticinatus. Certè per id temporis ars ea in prætio habebatur, vel ob solas Stephani Fuhmanni observationes, typis Gedanensibus edi solitas; quibus ille sub intricatæ nomenclaturæ gryphis, credulitate

Fuhr.
man.

tate aut imaginatione legentium vsus, abstrusam futurorū eventuum seriem, reclusa velut cortinā cæli, pandere credebatur: cum tamen Deus futuri scientiam in sua potestate reliquerit. Quidquid sit, mihi de Vranologia idem cum Tacito sensus: *Cuius clara documenta antiqua ætas tulit, etiam nostra suspexit: quod quadam secus, quàm prædicta sint cadant; imperitia artificum fieri, ac inde corrumpi artis fidem.*

Miserandæ cladi iungit se pestis, omnem quā latè patet Poloniam pervagata; etiam Vkraynam corripuerat: unde quod Scythæ accelerato regressu finibus Regni excessissent; multi causam supponebant ex metu contagij. Videre erat ubiq; repentino Fato sterni mortales, alios desertis penatibus in sylvas, aut solitudines degredi: & dum homines avijs nemorum aut camporum succedunt, puriori aëri hauriendo; feræ velut permutatione facta, in oppida, ac vicos, humanis corporibus saginandæ, commigrabant. Nec tantum in avertendum malum remedia, etiam qui cadavera sepelirent plerisq; locis defuere: non contactu modò, sed aëris infecti hauſtu, contagium vulgante. Medendi periti causam pestis, in aëris ex vapore venenoso corruptionem rejciunt, qui spiritui vitali inimicus, dum principales corporis partes invadit, subito enecat. Idem Astrographi, in hæc inferiora omnem vim stellis tribuentes, epidemiæ universalis causam aëri tribuunt, quando à corporum cælestium aspectibus, humanæ naturæ contrarijs, vitiatur. Etsi diuturna observatione rudiorum, quibus ex effectu causas rerum cognoscere licet, compertum habeatur; eiusmodi aëris vitia aut infectiones, circa universalis Jubilæi recursum plerumq; oriri, ac per incrementa aut remissiones contagij, in septennium quandoque perdurare. Cracoviam alijs Regni vrbibus populosiorem, gravius tunc pestis exercevit; etsi natura loci, ex benigniori cæli constitutione, magna præsidia adversum vim mali habere videatur. Cœpit hic lues sub finem Autumni Anni 1651. ac per hyemem, cuius rigor moderari malo creditur, nihil remittens,

1652. tens, ad præsentis Anni Mensē Octobrem immediatē sē-
vixit: quo temporis interstitio, ad XXXVI. hominum mil-
lia ex incolatu vrbis desiderata sunt, præter eos, qui in seces-
su campestri, inter latebras aut cellaria abrupti, incognito
periēre. Enituit tunc Reginæ Ludovicæ pietas, pecuniam
in cōmenda victualia subministrante, quibus morbidī per
contubernia alerentur. Neq; Magistratus Vrbis defuit se-
dulitas, iam erecto Lazareto seu Nosocomio generali, iam
Medico Chirurgisq; non sine sumptu inductis, qui curam
periclitantibus subveniendi præstarent. Cum primis egre-
gia opera Zacherlæ Cōsulis, qui non modo de remedijs cō-
tra pestilentiam providit; verū adversus rapinas, ac ædi-
um expilationes, vigilanter egit. Plurimorum siquidem
fortunas diripiebant vespillones, publico stipendio ad hu-
manda mortuorum cadavera inducti, parum habentes de-
functorum bonis potiri, nisi etiam vivos, ut quemq; ex opu-
lentia notum, in prædam destinarent. Enektorū quip-
pē capita vi pestis findente, humano cerebro ostiorum po-
stes aut pessulos illinebant, quo virulentia contactu insinu-
arā, sanos quoq; inficeret, perimeretq;. Etiam incendium
Lublin, Kalisz, Czestochowa, Viscie.
urbem eam tunc afflixit; quo item fortuito igne Lublinum
celebris Tribunali Regni locus, Calissium, Czestochova-
Vscie, aliaq; minoris nominis oppida in favillam redacta,
vel extantibus in hanc diem ruinis, unde suos incolas im-
mite exegit elementum. Nec minus pepercit fluminum
exundatio, aucto diluvij in speciem ex continuis imbris
Vistula; qua parte Casimiriam à Cracovia interseindit, e-
volutis aquarum incursu sublicibus pontis, ut eluvies ad-
usq; Monasterium Bernardinorum, cubito tenus terram
inundaret. Idem, altera parte Casimiræ fuerum alveum
supergressus, ex continenti fretum ingens efficiebat, gran-
di accolarum periculo, quorum nonnulli subito malo præ-
venti interiēre; alij vorticoso gurgite cum ædibus abrepti,
multi item quibus benignior fors trabes aut ligna præhen-
dere permisit, à navicularijs extrahebantur. Non illepi-
dum

1652. dum visu, defluenti sæni acervo, lupum simul cum capra in-
sedisse, mirā in præsentissimo periculo Sympathiā: casa
quoq; lignea, cum fundamentis abrepta, ripæ adnatavit, in
qua trium puerorum mater, famelicæ proli subcinericios
pararet. Relata narro. Hoc tunc Vandalus noster (Divæ
Magdalenzæ sacro die) violentiæ specimen dedit, vastior
credo & magis furiosus, ubi ingenti ostio Balthidi sub Dan-
tiscano littore illabitur.

Postquam dolendam Exercitus cladem, cōstans ubiq;e
fama tulit: tota passim Polonia trepidatum; quos fatali
prælio fors subduxerat, maiora vero nunciantibus. Sanè
si vnquam misera tūm Poloniæ facies erat, florentissimo v-
nā cum Duce sublato exercitu; altero ultra Borysthenem
indagine clauso; cum ab intra nihil pacatum aut sincerum
appareret, funestisq; dissidijs ac suspicionibus omnia susq;
deq; miscerentur. Quid si Scythæ successu ferox, in vacuas
defensore Provincias involare? Chmielnici cum intimis
viribus peste exinanitum Camenecum oppugnaret? Thy-
mothæus pro innata phrænesi submonrano tractu illapsus,
Cracoviam cor Regni adoriretur? Moschus fidei suspectus
Lithuaniam premeret? ut tunc inter coniuratos hostes cō-
dictum fuerat. Quis non securim ad radicem positam di-
xisset; nisi quod Arborem Regni huius, recisis in tempus
folijs, nondum cadere Fatum destinaverat. Prævidens re-
medium malis Rex, Comitia extra Ordinem statibus indi-
xit, anxius & dolens, nè is actus nullo iterum successu incō-
pensabili iacturā diffunderet. Nihilominus animi inter ad-
versa retinens, supplendis quæ præsens tempus ferebat, ite-
rari Edicta (Instructiones) iussit, quæ ad Conventus Parti-
culares dimissa, adderent stimulos, ut saluti publicæ prius,
quàm gloriæ consulere. Itaq; gens illa, quæ exacto an-
no victorem se obruta Rebellionē tulit, modò revoluta for-
tunæ orbe, quadamtenus de extremis deliberabat. Antequam
Comitiorum, prius statum turbidæ Russiæ expono.
Ætate ac merito inter Tribunos militares præcellebant, Sta-

2652. **Stanislaus Potocius Podoliæ, ac Landzkoronius Bracławienſis** Palatini, qui proviſis quantum in arcto licuit rebus, conſilia reſiſtendi, ſi viſ ingrueret ulterior, Leopoli agitavêre. Ac primò recolligendis militū manipulis inter ſe curas partiti, Bracławienſis quidem ad Gliniany ſubſtitit, tutiorem præſtiturus Leopoli, ſi viam quâ huc itur, præcepiſſet. Potocius ad Strumielcum nonnihil deſlexit, cohortibus quæ à Boryſthene remeabant, ſe ſe iuncturus. Iſtæ ſiquidem poſt Batovianam cladem dum Coſaci in Valachicas nuptias intenti agunt, eo modò ſe indagine expedivêre. Obſervabat traiectum fluminis multitudo plebis, vndiq; terga a-beuntium carpendo, illis Novogrodecum Severiæ petere. ostendentibus, quo iſthac in Lithuaniam penetrarent. Alſt arduum iter, nec eluctari poſſibile, circumfuſis vndiq; globis, ac quo longiùs proceſſerant, augebatur in maius diſcrimen. Abitus parùm diſtabat à præcipiti fuga; cremaverât currus, ac famulitio in Equos vectorios recepto, oberrabant magis quàm abibant; donec plebs traiectum Boryſthenis hætenus obſervans, trans flumen deſerta ripa ivêrit, vagos ac laſſatos in loca naturæ ſitu invia compulſura. Interim noſtri obiectis perfunctoriè manipulis, diſtinebant ſequaces vt eluderent; ac inter continua diſcrimina laſſis qui inſequebantur, obliquo ad Boryſthenem tractu deſlexêre. Hic enim vero quotquot fortuitos lembos, (Baydaki, aut Wiciny,) celeritas occupantium naſta, protinus inſidebât; ac quo vitâ vni diſcrimini eriperent, remigij inexpertis aquis credebant. Inſtitum traiectui maxima cuncto- rum feſtinatione, etiam, vt àère neceſſitatis ingenium eſt, pleriq; è famulitio, complicatas trabes ligneas, tum ſepiū fragmenta viminibus conſaſciata, item dolia, comittebant amni, quibus latè ſtagnantes aquas præterveſti; demū vbi in ulteriore ripa conſpiciuntur, hoſte volucrem traiectum haud ſatis demirante. Hinc acceleratis itineribus Pavolo- ciam verſus terendêre; non ſine iuſto Chmielnicij metu- nè penatib; Vkraynæ per abſentiam ſui, graves quia laceſ- ſiti hoſpites forent.

Comi-

1652. **Comitia ad diem XXIII. Iulij celebrata ſunt, adverſus** impendentia pericula ſolū & vnicū ſalutis remediū. Eſt aliquæ primi ordinis Provinciæ, quo ſubitis periculis occurrerent, contrahendo militi delectus inſtituerant, aut collectas tributorum indixerant, inſuper ſancitis publicæ expeditioni armilūſtrijs, quo excluſa Comitiorum aut morâ aut caſu, ſubſidium militis æriſq; pararetur. Cracovi- enſis præcipuè Palatinatus, vt gradu ita exemplo præivit; contracta Mill: CC. Equitum ala, cuius cohortes, patricij eiſdem Provinciæ, ſub Rotmagiſtrorum nomine ducta- rent. Hi fuêre Samuel Scibor Chelmeſcius, Stanislaus Ne- ezuia Dembinus, Stanislaus Morſztyn, Criſtophorus Krupka, Alexander Chrzastoſtyn, ac Albertus Rarowius. Equi- dem prompta hic in vtramq; Palladem iuventus, nam ſeu humaniora ſtudia reſpicias, propè ac in ſinu Cracoviênſe, Lycaum habent; alacres deinde ex ſcholæſtico pulvere, ad militiæ munia progrediuntur; vt rarus ex provinciali No- bilitate ſit, qui non exercitum per Martios actus indolem, ad œconomica tranſtulerit. Hinc patricij abdicare militiæ munia probrum cenſent; & quia filius imago Patris eſt, non in lineamenta modò ac Symmetriam corporis, verū in mores quoq; ac animi qualitates, immigrare nituntur. Ardentiffima febris decumbebat Rex, quam à deſperata cu- ratione Malignam vocant, quæ vbi ſexdecim dierum ſpa- tio, corpus ſua mole craſſiùs depaſcitur, multi extrema a- deſſe cenſebant, vbi ſimul curarum æſtus animum, ac viſ, febris corpusculum laboribus attritum, exederet. Tunc quoq; peſtis Varſaviam invadens, non lentè vt ſit in prin- cipio, ſed ſolito vehementius graſſari cœpit, è ſervitijs Au- læ aliquot ea lue correptis. Aſt vbi humana conſilia ceſſâr, ſuperna incipiunt; & humanitùs deſperati, Divina ope eri- guntur. In brevi namq; remittente morbo, valetudini Rex ſenſim reſtitui cœpit, vnde ſpe revivifcente, cuncti inten- ſius, negotijs publicis vacavêre. Alexander Sielſcius Stezy- cenſis Præfectus, moderamini cætus N unciorum impoſitus erat,

Chelme-
ſki.
Dem-
binſki.
Morſz-
tyn.
Krupka
Chrz-
toſtyn.
Raro-
wſkie.

Sielſki.

1652. erat, quod ferè omen felicitis Comitiorum conclusionis, unanimiter electus. Advertit primas curas Suecia, irritò perpetuæ pacis tractatu, non obscurè futuri belli minas iaciens. Itaq; Commissarii, qui Lubecæ Sueticis congressuri essent, plenioribus instructi mandatis, attendere iussi; nè quid ad concilianda cum ea gente pacis iura, ex æquo & iusto intermitteretur. Ab alijs lateribus, si non in totum res pacatæ, saltim superficie tenus imago tranquillitatis inerat, cum & Austriacæ domus vicinitas, sanguine & officijs regnantium firmaretur: etiam Moschus aliquali, per Stanislaum Witovium Sandomiriensem Castellani responsò, adhuc simularet se amicum, quò dissimularet hostem. Ergo versis ad tuendam Patriam studijs, nihil tum in eo cardine desideratum, Lublini Commissione, Tribunali Radomizæ institutis, ubi excussis fisci rationibus, desiderijs militum satisficeret. In eum finem laudatæ contributiones agrariæ quæ L. Mill: Exercitui exolvendis stipendijs sufficerent. Indicta & publica Expeditio Nobilitati, novissimum ac vlti probatum tutandæ Patriæ præsidium.

Exautorati quoq; Procancellarij fautores, aliquid tunc pro causa tentare ausi; quoad detectis in præsens molitionibus, autor in totum corruisset. Perstrictus ille nuper iudiciali Banno, Viennam Austriæ perrexerat; valituro, ubi cætera secus cecidissent, Imperatoris patrociniò, se erectum iri sperans. Ast Aulam illam non nemo pigrum mare dixit, quæ antequam quicquam decernat, annum trahit. Hic vero omnis moræ impatiens, ubi in suspensò hæret, Sueciam respexit, rebus suis magis & citius opportunam, si sub agitatum perpetuæ pacis, aut prorupturi mox belli negotium, Regno illi accessisset, pristino statui Exul restituendus. Proin, diversas abitus Viennæ rationes prætendens, (ubi tum figillum, muneris olim sui insigne furto surreptis post per Comitem Starenbergum Aulæ Cæsaris Præfectum remissum Regi fuerat) ad Carolum Wrangelium Sueciæ Architalassum Croneburgum ixit; inde Stokolmiam, quæ

Staren-
berg.
Wrangel.
gel.
Crone-
burg.
Stokolmia

Sueco-

1652. Suecorum Metropolis est, non inhonorè remissus. Siquidem genti bellum in Poloniam apparanti, per commodum accessisse videbatur, prodromum nancisci eum, qui non modò mores ac genium gentis, sed intima arcana Minister Status introsperisset. Hic dum modo ac specie asylli manet, dimiserat Ioannem Iasienium, diuturniore obsequio familiarem, ut tanquam natalis soli desiderio herum abdicans, in Poloniam rediret; ac omni suspitione liber, veteribus fidisq; amicis in Regno per epistolas conventis, ad Cosacos inde diverteret. Et responderat initio fiduciæ Iasienius, nisi post traiectam Balhidem fortuna, ut fallax illa celsipasset, in ipso planè suscepti negotij limine. Siquidem Wyzycius Koniecpolianæ cohortis Optio, in itinere obvium nactus, ac quorsum & vnde veniret perquisitum: dum è Suecia renuntiato Radzieiovi famulatu, in Poloniã redire responderet; ac fidem non ficto reditui astruens, quo loco ibi Herus ac fortunâ esset, quasi relecto per simplicitatem arcano referebat. Susplicere ad hæc hominem Wyzycius, ac alia super alijs sciscitari: cum ex asseclis quispiam grandiores clutellas, ex pondere exploraturus, ubi leves esse, nec nisi papyro infartas comperit, aucta suspitione fraudis; Varfaviam non incustoditè secum conduxit. Continebantur sarcinis literæ diverso argumento scriptæ; inerant schædæ puræ, seu chartæ virgines, manu propria auctoris ac sigillo obsignatæ, quas latori ex usu inarare scripto liceret. Etiam inter excussam papyraceam farraginè, reperti codicilli, ad Chmielnicium Tribunosq; Cosacorū (narrata non visa trado) scripti; quibus recensibat gravamina, per inclementiam aut æmulationem illata sibi; causam iniuriæ subnectens, nè violarentur immunitates Zaporozenensium; nè Beresteçã, perdendis illis Rex Kijoviam pergeret; deniq; quòd consilijs desolandæ Vkraynæ adversatus sit, sola Exercitui eorum benevolentia devinctum vapulasse. Consecuta inde quæ pateretur; abrogationem Magistratus, immeritum exilium, vitæ discrimina, & alia,

1652.

Iasienius

Wyzycius

V u

recti-

rectitudine suâ, sibi exitiabili. Inventum tamen oppresso
 4652. asyllum in Suecia, apud invictam Heroidem eius gentis Re-
 ginam, apud quam res suas eo loci esse, ut non melius in
 Polonia velit. Cuius Maiestatem Reginalem etiam iniu-
 rijs exercitus Zaporoscensis condolare, nec refugere pa-
 trocinium. Proin, mutux stabilendæ confidentiæ, mitte-
 re latorem præsentium, per multa fidei experimenta pro-
 bè cognitum; ut quæ series literarum haud comprehen-
 dere queat, Duci Zaporoscensium Tribunisq; à S. M. ore-
 tenus enuntiaret. Iam verò in rem utriusq; conferentium
 fore, si lator gratè acceptus, idemque celeriter expeditus
 fuerit. Iussus Iasienius liberè promere, quorum causa
 ad Colacos missus? abditam schædam depromsit, exhibi-
 turum se ultro asseverans, nisi requisitione præveniretur.
 Scripti essentialia, ut ex certis Commentarijs excerpti,
 subiungo. Ablegandos in Sueciam, à Duce Zaporoscensi
 duos tresve prout libuerit, nuncios: modò personas idone-
 as, characterisq; Græci peritas, quippè Ser: Reginam eandè
 linguam probè callere. Ablegati sufficientibus mandatis,
 ac omnimoda facultate instructi, ad concludendos mutux
Correspondentiæ Tractatus mittentur. Quatenus verò ali-
 quis ex Clero Græco-Russo, ad latus pro continua residè-
 tia mitteretur, id S. M. enixè velle. In patrocinium reale
 Exercitum Zaporoscensem, à S. M. suscipi protegendum,
 ampliandum, nihilq; intermissuram, quò decori ac secu-
 ritati eius conducere videbitur. Suecorum copias, quæ
 in parato sint ingentes, transactione patrocinij conclusa,
 sine morâ contiguum Poloniæ limitem intraturas. A Re-
 ge Poloniæ quæri sollicitè modos, perpetuæ pacis cum Re-
 gno Sueciæ stabilendæ; Lubecæ propediem congressuris
 utriusq; partis Commissarijs: verùm Regiam M. omnino à
 Tractatibus averfam. Consuli item oportere, legatorum
 abutrinq; mittendorum securo com meatui; cum æquè ex
 mora, ac patefactis arcanis maneat periculum. Cum Scy-
 this retinendam societatem; Transylvanum in partes per-
 trahen-

trahendū, interposito ferendæ vicissim opis iureiurando. 1652.
 A Dynasta Valachiæ enixè cavendum, ut potè modicæ fi-
 dei, & alibi propendentē. Cum Polonis interim omni quâ
 tractatuū quâ armorū experimento abstinendū; in suspen-
 so habitis consilijs, aut elusis, cunctatione; donec utrorūq;
 vires in expedito sunt. Dum à milite Suecorū invaditur
 Prussia; iure belli acquisita bipartito cessura; scilicet Bal-
 thico mari cohærentia Suecis; dominium Vkraynæ penes
 Colacos tranquillo usu fructu firmabitur: Præsens litera-
 rium instrumentum, ubi probè lectum & intellectum fue-
 rit protinus exurendum; nè fortè neglecta arcani curâ,
 aut asservantis incuria evulgatum, opportunitatem agendi
 pessundet. Datum Stokolmiæ die 10. Maij. An. M.DC.LII.
 Pauca adiecerat ad Wyhovium Tribunosq;: quovè soci-
 andis armis maior instinctus esset, Orientales Russæ Eccle-
 siæ ritus, summoperè placere Regnanti Sueciæ dixit; gna-
 rus illicio æstimatæ religionis, animos mortalium validis-
 simè moveri, trahiq;. Vbi verò ex contentis patuit, Civē
 Patriam, ac Ministrum Principem suum abdicasse; elangu-
 erat agentium pro eo fervor, cunctis novum Poloniæ Co-
 riolanum, perduellione aperta maculosum, detestantibus:
 repertis nihilominus, qui confictas obiectiones asseverarēt,
 quatenus Exul novissimo casu protereretur. Sed isti clā,
 nec nisi per emissaria scripta. Aderat sub hæc nō nemo qui
 è Suecia in Transilvaniam divertentem Radzieiovium, à
 subornatis ficcarijs in itinere iugulatum vulgaret: eā affir-
 mandi pervicaciā, ut exangue interempti corpus, deposi-
 tum Belzycijs se vidisse, vel tradito pignore contenderet.
 Ac nè quid pro causa aut cōtra dixisse videar, circumlatam
 tunc Apologiam subiungo ut totum de rei veritate iudici-
 um lectori maneat. Sensus talis erat. *Duo sunt, quæ de-
 speratas reorum causas tueri solent; ex innocentia absolutio,
 aut ex fuga præsidium. Et innocentium quidem nemo alea da-
 monatus est; ubi ad humana Tribunalia ventum, ut clarior
 iustitiæ candor sit, per temporis interstitia defacandum, exclu-*
 Vu z *sa feren.*

sa ferenda sententia precipitantia. Inter pares quidem ubi iure disceptatur, aliquando vacillat, quandoque iusta causa triumphat: si cum superiore contendis, evalescit per moras veritas, desumatoque ira ac odij affectu, sincerius admittitur invidi capitis defensio. Ita irati Saulis prauidicio David succubisset, nisi confragosis montium abditus, aut Hachia in aula specie desipientis sapuisset: Siemiechus in Polonia, ubi ad scopulum disgratia Aulica offendit, in exilium abiit, sperans fore, aestimatione innocentia, postliminio Patria restituendum. Nec disparem abscessus Radzieiovijs causam, ut minus quo remotior ab igne videretur; et qui probe sciret, longas et graves Regibus esse manus. Eo consilio decessisse Patria, Regia, Tribunali, Domo; ut tandem per intervalla temporis, in melius dispositam clementiam, opportunam vulnere patientiam emolliret. Iam dehinc ad amicam Caesaris Aulam, prahensasse Gallicam intercessionem, Pontificis implorasse suffragium: ubi tanta media cooperantur nihil, visisse in Sueciam, ut longinquum dirimente freto exilium, ad commiserationem efficacius, vel saltem ad securitatem tutius foret. Eius demum Regni Reginam deprecatricem exambruisse, propinqui sanguinis necessitudine Regi devinctam; cum pars generosa humanitatis censeatur, sequiori sexui tribuere ea, quae viris negarentur. Hic receptum misero datum, ut conciliaret non irritaret Principis sui affectus. Ast perduellem eum, ex sollicitatis in exitium Patria hostibus? Minimè vero; quippe non ita natum veterrimae stirpis Civem, ut exuto natalis soli amore, optima Matris cui omnia debeat, in instanti oblivisci potuerit? Non ita formatum virum ac Ministrum ingenio perspicaci, ut grandis momenti negotium, in fide homuncionis planè nibili reclinaret; patefcente arcano, non modò indelebili nota proditor suorum; verum etiam innocentes filios totamque domum subversurus. Ast si nucleum exprimere datur, hoc in rei veritate fuit. Insistentem medijs, quibus Regis sui gratiam repararet, concredidisse Iasienio, tam tum Ministerio suo valedicenti, syngraphas seu chartas puras, subscriptione manus firmatas; salutandis aut exorandis in opitulum amicis, quae ex usu et opportunitate, à fide

ut per-

ut putabat latore, scripto inarata exhiberentur. Factum inde, ut quae in adminiculum sui erigendi Exul seruo nequam crederat; ea à proditore in instrumentum subvertendi Heri disponentur, contentis adulterinu imbuta. Nam cur lator non obliquo extra Poloniam itinere ad Cosacos deflexit? aut per diverticula viarum, Lithuanico limite aut montanis recessibus, ivit? Sed Varsaviensi tractu, via Regia oberrans, ultro se capientium manibus insinuavit? Iam verò consultò obviis, spontè confessus, nihil virile dum manus inicitur ausus, arguunt ab emulis corruptum, et Heri proditorem extitisse. Quod si in delatione homo nefarius perstat, exhiberetur ulterior criminis probatio; excuterentur circumstantia, admitterentur testimonia, daretur tortor et equuleus, quibus tandem expressa veritas, dolosas impostoris artes retegeret, aut invisum semel reum convinceret, infallibilibus perfidia argumentis. Verum hic absens et inauditus per legem publicam damnatur; ad latus fovetur servile ingenium, et specie detenti pramia proditori expectat. Quod verò Regnum Reginaque Suecia, facto commentitio pretenduntur, id planè tam à vero abesse, quam sit propè iniuriam. Qui enim credibile fuerit, tam subito advenam, in arcana Statutus Regni illius immigrare patuisse; ut penes Exulem Polonum, manerent arbitria rerum, in Curia Suecorum. etc. etc. Talia sparsa, quibus autor ignarum se cuiusquam contra Patriam moliminis, & inter liquidissimam innocentiam, ac fortis iniquitatem destitutum, acerbè querebatur. Interim lex in Comitibus lata, quae in poena perduellionis condemnatus Exul. Eius summa. Dei beneficio factum, quod Iohannes Iasenius, Hieronymi Radzieiovijs familiaris, missus cum literis eiusdem Domini sui, manu omnibus nota subscriptis, ad Hostes Regni, perniciose consilia ac motiones in perniciem Reip: continentibus interceptus fuerit: ijs malè affectus in Patriam autor, praeter commissos in antracum excessus, Cointelligentias cum Rebellibus init, secreta status pandit, ac media modisque hostilitatis contra Poloniam suggerit, mutua auxilia exposcit, et ad coniunctionem armorum contra Remp: sollicitat

Vuz

Ev.

1652. *Et* urget: quo ipsa facto perduellem se demonstrat. Proinde eius-
modi instrumentis literarijs, in frequenti Ordinum confessu
palam lectis, *et* commonstratis, consilium statuum nostrorum
unanime secuti, nè is idem malitiosus, ac perfidus, erga Rempub:
verò ingratiſſimus homo, locum inter honesti amantes, ac fidem
nancisci queat, eundem pro perduelli Reip:, hoste Patriæ, *et* per-
petuo infami declaramus, *et* iudicamus Conventus præsentis
autoritate. Nihil derogando honori *et* bonis Fratrum eius, ac
sa'vo iure omnium Creditorum. Eo tum percussus, magnum
nuper in aula nomen Radzieiovijs anathemate, codici
legum inserto & manente; donec post restitueretur in in-
tegrum. Verum est, dum merita crescunt, dormituri in
Aula gratiam, adversum demerita nimisquam vigilem.
Non abs re monitum.

*Diffimula, simula, servi benè, sed malè fide
Deniq; nulla bonus, vir tibi dona pete.*

Iasienius ex quo res novas moliri compertum, aliquan-
diu sub custodia detentus, post Mariæburgum amandatur.
Nescio quâ ergastuli eius proprietate, ut velut flumen Le-
thes, tam facti, quam facientis inducat oblivionem. De
instituenda militari disciplina, multis in Comitijs & acriter
disceptatum, nimisquam dissoluta ea, ac in licentiam rapi-
nasq; discincta. Cum attritus & egens miles, contractam
ex casibus belli inopiam levaturus, oberraret dolendis cir-
cuitibus; stationes, subvectiones, alimoniam, exigeret; &
quo ipse ab hoste habitus modo, eo miseros rucolas tra-
ctaret. Neq; tantum Regijs & spiritualium bonis gravis,
etiam per hæredia, simili licentiâ grassabatur; quæ per le-
gem eis oneris immunia sunt, ut potè Nobilitate ad servitiũ
militare, obstricta. Magno tunc experimento compertũ,
brevis adulta quamvis vitia corrigi posse, si quæ, per legem
optimè sancita, haud irremisso exequenti rigore, in effe-
ctum deducantur. Ast, quia in præsens sine Duce, sine sti-
pendio exercitus; neq; Legionum Præfectis corruptam di-
sciplinam reducere intra orbitam possibile erat; detracta
te im-

1652. æ imperia, ob non solum æs milite; & qui blandimen-
tis, nedum congruo rigore intra signa contineri quivit. Ex
ordine tamen visum, intentione si non effectu subvenire.
malo, ac scripta lege vagos licentiosi militis discursus ac
rapinas, sanè dolendas, cohibere. Nam quòd non aliud
hostis vellet, aut faceret, nisi diripere ac vastare inimicæ
gentis agros; id proprius miles præstat, desolando quæ ar-
mis tuenda suscepisset. Certè miserabili Colonorum sorti
indolendum, ut non ineptè quispiam Poloniam *Infernum*
rusticorum dixerit. Quotidianos isti Heris labores præstāt,
ac sub diversis dominatus vocabulis, despoticè habentur:
rursum collectas agrarias, rastrales, fumales, capitum cen-
sus, & quæ alia contribuendi genera sunt, exolvunt; cum
gravior publicis exactoribus miles, absomit & depascitur,
quidquid miseri pro se ac familia servabant. Neq; satis;
cohors vna transit, transit & altera, supervenit quandoquē
decima, omnes alendæ sunt, dandum cunctis: quod si no-
lit aut non possit, malè mulctatur à diversitore hospes, ac
quandoq; insolens Lixarum genus, rem aufert cum pulvi-
sculo. Diffugientibus vbi oneri impares agricolis, deso-
lantur rura, rareſcunt odpida, agricultura deseritur, mer-
catura cessat, vacant artificum officinæ; insuper Heris re-
ditus, publico decedunt tributa, diuturniore à milite pro-
prio desolatione, qualem hostis in tempus perfunctoriam
præstaret. Haud ignota loquor, activè & passivè exper-
tus. Sequentibus annis Dei beneficiũ erit, quando Regnan-
tis felicitas, aut Ducum ingenia disciplinam militarem, si-
mul conservandi agricolarum status rationem reintroducunt
postliminio, stabilientq;. Etiam quo exolvendis stipen-
dijs, facilius pecuniæ publicæ expedirentur, partiri Exerci-
tum in Palatinatus placuit: ut respondente quantitati Con-
tributionum, militum numero, Commissarij per Provinci-
as delecti, iuxta censum armilustrij cohortibus exolveret.
Eum salarij militaris modum, multi tum vtilem Reip: cen-
suere; etsi non nihil ex procuratione Quæstorij muneris,
detra-

1654. detraxisse videretur. Demum evenit, quod semper solet. res novas ac recens inventas novitate sua sapere, protinus abrogandas: conformi publicorum consiliorum virtute floribus, qui quamdiu recentes, tam diu grati. Qui tunc ius Nobilitatis Poloniæ consecuti, memorabo, cum præcipuum Annalium munus sit, ut heróicos actus, ita agentium personas, brevi nomenclatura subnectere. E præcipuis erat Franciscus Hermannus Saxoniz Dux, Matre Brandeburgica natus, veterrimo ex utraq; linea progenitorum stemmate. Quæ enim alia hac Electorali stirpe antiquior? quæ tot editis magnis Principibus fecundior? Saxones Orbis superfusi Anglos subegere; Cimbricam Hersonesum possidere; ab Ottone magno Occidentis Imperatore; à Videkindo per Capetos Francis Reges dedere; Sabaudicam domum æmulam Regibus fundavere: demum interlapsum sæculorum, quæ magnis familijs periodos iniiciunt, nihil imminuti, pro Primicerijs Electoralis Collegij agunt, duratione, ultra aliarum Prosapiarum fata, memorabili. Hic igitur Princeps, in gremium Campi Dominæ libertatis, publico diplomate receptus, ac honorum bonorumq; Patriæ capax declaratus; ubi prævio fidelitatis Iureiurando, se intra viscera Regni novus Civis contulisset. Quis crederet, adeo calamitosam Poloniam, à tantis municipibus exhibitam? & cuius multifariam afflicta salus, ut in eius decora, transcribi externi satagerent. Belligerante olim (ut non nihil cum venia Lectoris deflectam) in Italia Pirrho, quod locus quum Castris hostis Rex insederat, emptorem invenisset, prodigij locum meruit; magis mirum, cladibus, peste, externorum conspiratione agitatâ Poloniâ; repertos nihilominus, qui veterem Patriam addicendo, Regno undecunq; afflicto incorporari præoptarent. Et si mirari magis, quam ambitus causam assequi licet; cur è Ducali Familia Princeps, cuius status supremæ potestati immediatè subiectum se ferat, æqualitati Iuris ac pœnæ, quibus libertas nostra constat, subijci volverit; innato Regulis Germaniæ

niæ fastu, & privati decoris æstimatione, externa fastidientibus. Eodem Equestrium albo recepti, Ioannes Vdalricus Schaugotius, ac Christophorus Houvaltus, Nobili domino è Suecia oriundus, sed qui sub Cæsareis signis, per militiæ gradus ad honorem Generalis Excubiarum evectus; tandem fida & strenua anteaetis prælijs, Regi Polono opera approbata, pro Indigena Regni recipi meruerit. His adiunctus Nicolaus Constantinus Gissa Franconicus, Prætoriz legionis (Guardiam nuncupant) Pro-Tribunus. Itidem Claudius Perpesius Gallus, adnitente pro conterraneis Regina, magis quam ex meritò cooptatus. Non ferendo ingenuæ genti opprobrio, ut quæ decora Maioribus virtute & sanguine steteret, suffragijs privatorum aut dispensatione Gynæcei, partirentur. Verum iam hic animorum habitus, aut personarum fors fuit, ut plectrum Citharædi, aut fusum Ianificæ, hastati militis cuspidi prævalerent.

Moritur eodem anno Matthias Lubienius, è stirpe Poloniarum Archiepiscopus Gneznensis ac Regni Primas, ultra Octogenarium ætate provectus. Is Matthias Pstrokonio olim Regni Cancellario, probi ac prisce moris, avunculo promotionem, virtuti ac rectitudini suæ gradum honoris debuit: Matrem almæ fecunditatis nactus, quæ præter hunc, tres alios Presbyteros genuisset. Professum eum Miechoviensis Cænobij Præpositum memorant, unde per ascensum aliquot Cathedrarum Præsul, ad Gneznensem demum Tiaram translatus fuerat. Vir boni & æqui amans, opum ut tales solent non avidus, & qui Clerum intra orbitam pietatis ac modestiæ, exemplo vitæ continuerit. Fratrem Stanislaum habuit Plocensem Episcopum, Historicis Lucubrationibus illustrem. Ex familia Equestri in Senatum adscitus, amplissimi Ordinis vocationi respondit, cernentibus regulam vitæ negotijs par, impertinentibus haud quaquam immixtus. Domum Lubieniam neq; dignitatibus, neq; opibus invidiosis auxit; etsi probitas sua apud Reges in pretio esset; viam qua crescerent, conten-

1652. ^{Węzyk.} tus per merita monstrasse; cætera fato meriturorum com-
mittens. In sede Præinitiali Ioanni Węzyk successit, animo
& integritate Præcessori similis, cursu vitæ ac Præsulatus
administratione longævior. Suspexere Reges gravitatē
Antistitis, Clerus modestiam exemplaris imitatus est, ut
ferè omnes Sphæræ respiciunt cursum primi Mobilis. Re-
gem Casimirum coronavit, eundemq; extremis tabulis Te-
stamenti Executorem scripsit, non quòd relictæ opes, non
possent habere dispensatorem, nisi Principem: sed ut tanto
præscripto nomine, innocuum se à corradendis illis, quas
vix vllas reliquerat, testaretur. Successit in Archiepisco-
patu Leszczynius Regni Cancellarius, post quem curam
Sigilli maioris adeptus Korycinus Vicecancellarius: huic
rursus substituto Andrea Trzebicio intimiori tunc signatu-
ræ imposito. Chelminensis dein post Leszczynium Cathedra,
Gembicio Regni Secretario collata fuit. Ast regimen
Exercitus cui committeretur, diutius expectantes detinu-
it, deliberante Rege, ac omni Aula quis tandem potiretur
arrecta. Cum interim Stanislao Potocio Podoliæ Palati-
no Rex confert, Minorem (ut vocant) sub nomine Campi-
ducis clavam, supremâ armorum Præfecturâ penes Regem
manente; absconditis tunc, cur retineretur causis. Cer-
tè si unquam, tunc larga copia suppetebat Regi, distribu-
endorum munerum, qualia vacantias dicere mos obtinet,
multis illustribus viris bello, aut alia lethi via extinctis.
Collatæ tunc fuere: Russiæ, Landzkoronio; post Simonē
Szczaavinum, Thomæ Fratri Brestensis; Petro Potocio Ca-
meneci Præfecto, Bracławiensis, Christophoro Tyłzkievicio
Czarniechoviensis, Palatinæ dignitates. Munia item mi-
litaria, qui non obscure lago meruerant data, Stephano
Czarnecio Castrorum Præfectura; Ioanni Sapichæ Campe-
stris Notariatus; Winnicensis Præfectura, Andreæ Potocio,
recenti subductarum à Borysthene legionum merito. Etia
se ijs Comitibus in publicam consiliorum materiem ingesse-
rat Ioannes Weyhardus Comes à Wrzeszowicz Bohemus
Salinas

Lesz-
czynski.
Korv-
cinski.
Trzebi-
cki.
Gombi-
cki.

Landz-
koron-
ski.
Szcza-
wincki.
Potocki
Tyłskie-
wicz.
Czarnie-
cki.
Sapicha
Potocki

Wrze-
szowicz

1652. Salinas Cracovienses conduxerat, descripta cautione pactis,
reditus illarum, statis temporum vicibus, paratâ pecuniâ
æratio Regis inferre. Dehinc rationibus oeconomicis
minus intentus, ubi per immensos sumptus in luxum, ac
lauticias redditum earum exhausserat, exolvendis pensionibus
(Ratæ dicuntur) impar, locationem abdicare cogebatur.
Itaq; improvidæ villicationis serò commonestus, illatas
æratio regali pecunias reposcebat, ut quas supra percepto-
rum rationes expendisset. Contrarium deduxere qui à ra-
tionibus reddituum, repetundarum indebitè agentem refu-
tando. Unde Wrzeszowicius suâ ipsius incuriâ aut prodi-
galitate afflictus, salinis cedere debuit; dum Polonia ab in-
minax, damno suo apud hostes Regni demùm consultu-
rum.

Sub finem Comitiorum Cosacorum Nuncij comparue-
re, magna omnium expectatione, quid novi ex Affrica illa nō
infœcunda monstrorū genitrice, adferrent. Vetus fermen-
tum erat. Batovianâ clade insana Thymothæi violentia,
steterat aliquantum, ubi meditas in Valachia Nuptias,
exequutum perrexit. Qui, si bellum tunc prosequi quam
Hymæneo insistere maluisset, eodem impetu & recenti fa-
mâ, universam Poloniam concutere haud arduum fuit. Ast
dum procatur, tempus recolligendis viribus ac opportuni-
tas in resistendum enata, videri potuit. Iam verò Pater,
Bohdanus, extinctis quos odisset, conscius se cladis nega-
bat, increpito temeritatis Filio; quem excusare arduum
ratus, provocatum asserebat, ut cui peregrè eunti Poloni in-
fidiando occurrissent. Enimverò ita natus ille, ut in omnes
figuras mutari valens, nihil tutius calidâ simulatione exi-
stimaret. Proin, quotquot Polonorum ex clade supersti-
tes nactus, velut sortis miseresceret, vestitu ac viatico in-
structos, liberos dimittebat. Sub hæc cum ingentibus
copijs, ad Winniciam subsistens, quæ offensæ Poloniæ mo-
limina, simul & Valachicarum nuptiarum successum, ist-
hac operiebatur. Quem actum ut solenniorem redderet,

Thymo-
thæi

1652.

Hanum Crimensem cum primoribus gentis, ad diem XIX Iunii iuxta Calendarium vetus; eosdem rursus, dum filiam tradere tergiversatur Valachus, crebrioribus in maturandū adventum nuncijs, impensius compellavit. Quippè Basilus antemissos proxenetas, non in totum festivè accipere visus, scripseratque requirentis in modum Thymothæo. *Pronuba Bellona minis dextrè conjugalem amorem conciliari, qui pacatis rebus ac animis gravior, bello inarmarescat; ac saluatorios orbes ab armatis legionibus impeditè decurrit. Si Generi Soceri rebus prospectum vellet, Scythas malè hospitatuos disterneret; Cosacorum impertinētes catervas dimitteret; retentis quantum satis familiaribus. Patri deniq; regrediendi autor esset. Tum demum effectu affectum operante, Filia sua iungeretur.* Quæ comperta, Patrem Bohdanum pertraxere, ut dum Scythæ recenti præda animatus, Tyram propè degit, etiā ipse à Winniciâ solvens directo itineris flexu, cunctabundæ ad Nuptias Valachiæ minaretur. Subinde expedierat Nuncios, consultò ferius Varlaviam venientes, ut isti quid tandem ab offenso Regno sperandum, intimius explorarent. Nihil adferebant, præter solita & inania: obtestationibus diras, diris lachrymas, his rursus deierationes miscendo, quo se Ducemq; cladis perpetratæ ignarum testarentur. Qui postulata eorum exciperent, è Senatu, etiam Equestri ordine delegati sunt: fastidiente Rege toties recitatam cramben ad se reijci; & Ordinibus ubi circumstantias suspensa conclusione expendunt, protractum tempus in lucro ponentibus. Pro maxima ratione innocentæ suæ literas commonstrabant ad Kalinovium, à Chmielnicio, nō præmonente modò sed obsecrante datas, nè Thymothæū in Valachiam iturientem præpediret, ac licentiosum Scytharum agmen, quā vellet transire pateretur. Id quidem literarum folium, intra laciniam vestis cæsi Kalinovij reperiit; Patri transmissū narrabant, ab exprobrante Filio nō paterno affectu initam, cum inimico utriusq; in caput suum conspirationem. Aderant inter delegatos Cancellarius,

Regni

1652.

Regni ac Senatorum pleriq; qui gravissima parænesi, tot molitionum in Regem optimum, ac Patriam redargutos, signa tantum verborum adferre demonstravit, & quæ rabidi Crocodili natura esset, interempto demum homine lachrymari. *Fletū quidem (aiebat) facile comminisci, at sanguinis humani alius color & duratio est; qui innocentè fusus, dum de terra clamat, calum incunctanter in vindictam provocat. Itane verò tot periurijs Numinis læsi, ac cruentati Patriæ nefas, extemporaneo fletu emaculare arbitramini? Minimè? disperdet Deus gentem dolosam, & quæ comitata fratricidam Cain furia, eadem innocui sanguinis reos, in suis latebris exagitabunt. Attamen Regem optimum, magis quid benignitas sua possit, quàm quid demeruerint experiri velle: in quem finem missurum Commissarios, qui causis convulsa tranquillitatis publicæ pervestigatis, Commissioni locum ac tempus condicerent. Ex effectu demum palam futurum, lachrymas quas nunc fundunt, an sincera patratorum poenitentia, an e mentita in tempus simulatio expresserit? Sat agendum interim, ut non tantum in scelus viri sitis, neque solummodo in Patriam armemini. Ad hæc illis sueta vertigo, cum diversa non modò lentirent, sed efferrent: plerisque Procerum haud dissimulante falsi, si à spe indulgendi excluduntur, externum adversus potentiā Polonorum patrociniū, haud ægrè inventuros. Etiam Chmielnicius tunc ad Marchionem Myszkovium Sandomiriensem Palatinum scripserat, eo sensu. Cecidisse Campiducem suā non filij culpā. Ergo dum petitur per insidias innocens, ad arbitrium sciantis Tyranni, remittere manus debebat? Iustè bellat quisquis defensivè in arma cogitur: iusta autē & pia arma credere fas, quibus nulla nisi in armis spes relinquitur. Quam verò Kalinovius per omne militaris Præfecturæ tempus, inhumanè cum Cosacis egerit, vetera quidem transmittere, recensia non posse. Ille nuper infestissimo anni tempore, Vkraynam invasit, invasam diripuit, direptam excidio, quantum in illo erat, destinavit. Berestecij latifundia, ab illo tumultu exagerata, lacus, campi, nemora cadaveribus constrata, quæ veti-*

X x 3

to sepe.

1652. ^{1652.} 10 sepeliendi officio in tabum resoluta, aut in escam feris, inhumana feritatis documentum mansere. Ad Biala-Cerkiew ut paci infestus, tot non nisi Cosacos victoria sua superstites volebat, in quos trucidandos, vires ipsum ac ferrum deficerent. Per exactam brumam, ut in subditos, vilia ipsi capita irreconciliabili odia sevit; etiam in se qui hac scriberet structis insidijs; animo implacabilis, irâ tumultuosus. Post homines nec templis parceret, aut Divum altaribus, quibus spoliandis, ubi praeiis ex sua paupertate deest; sublata ministra sacrorum campanæ, ut quæ populum æris sono ad divina vocabant, dehinc sacri lege in machinas refunderentur. Enimverò factum, ut qui provocaverat discrimen in eo caderet; iussisse namq. Filium, contrahendis in Valachia nuptijs; Campiducem stabilimento luvenis invidum, infestis cum signis occurssasse eum in finem, ut vel conditum matrimonium impediret, vel si id minimè posset, vitam eriperet contracturo. Ita nuptiales cædæ, fumo impediendum offuderunt, ex thalamo destinati ignes, tot hominum cædi præluxere. Reparaturum nihilominus crimen Thymothæum, in quod lubrica ætatis prolapsus, si ignoscitur: si ultio imminet, timendum ne ex desperatione ferox aliunde pararet causa præsidia. Cum vel inimico iudice palam sit, non magis Campiduci insontes laceffendo defuisse consilium; quam irritando armatos, fortunam. Hæc insultans magis quam excusans, in sceleris patrocium, privatis ad Proceres literis, sed falso: cum nihil mirum sit, toto plauistro convitia spargere eos, qui nihil unquam rectè facere didicerunt.

Memorant Galliæ fasti, Spinolam celebrem Exercitus Hispanici Ducem, nunquam in conclavè Catholici Regis vocatum, quin statim qualiacunq. proponerentur, in hæc verba sententiam promoret. Ego Rupellam liberari oportere existimo. Similis sensus & appetitus in Camenecū Chmielnicio, nihil sibi agere viso, nisi eo potiretur. Nam seu abeundum Vkraynâ esset, hæc pergebat tentaturus; seu à bello domum rediret, Camenecum velut coronidem aut pretium operæ sibi destinabat. Ac licet si potiundi desiderium,

1652. ^{1652.} rium, multo suorum cruore constaret, aliquoties tentatum; etiam tum intenderat curam, adeo, ut superbus homo non erubuerit, nec dum coalitis filij Nuptijs, utrosq. Neosponsorum, Camenecum ad celebranda repotia invitare: eandemque Nurum suam, Principem seu Ducissam Podoliæ scriptis literis appellando. Arctæ pro eo tempore Cameneci res, grassante per circumfusam oram peste, unde intermissa re rustica, commeatus necessarios in summam caritiam proferri necessum fuit: sub exitum veris maximè, quando far omne in semina conversum, victualium angustiam ordinariè importat. Aberat quin etiam Præfectus, loci Potocius, Morawiecio, in tempus præfidiarijs imposito; nec pro solito more Nobilitas Provincialis Urbem turbatur, metu contagij pestiferi, potioribus dilapsis. Attamè intellecto obsidium minari hostem, accitæ in curam tuendi quatuor cohortes sunt, quando plures inducere alimentorum inopia non sivit. Vbi destinatum tentare fortunâ, more suo ad oblectos Chmielnicius literas præmisit, terrens aut mulcens; & quæ alia ad labefaciendam constantiam putavit, pro suo magis, quàm incolarum ingenio. Rescripsere Camenecenles, maximè ubi obrutam cladibus, & exhaustam viris Poloniam exprobrabat. Probè constare sibi, qua vicissitudine res humana versantur, sed neq. ignorare, milites Cadmeam segetem esse, quæ terra mandata multiplicem producat messem; etiam Matronas Polonia, in eam diem, non adeo desperata fecunditatis videri, ut ob casam bello aliquam suorum manum, Matres esse, ac filios armis tractandis gignere desinant. Interim Camenecum non in murorum firmitudine, aut humanis auxilijs; sed in solius Dei adiutorio fiduciam reponere. Meminisset Chmielnicius Deum æquè misericordem ac insumum; aleam verò belli sæpè alias variabilem, nec semper dextrâ senionem iaci. Brevi post rescriptum, ubi per adfitorum collium crepidinem, suggestus excitaverat, è machinis in urbem fulminavit, minax magis quàm nocens; etsi adstreperantibus Tribunis in spem erigeretur: etiam transfugis, sub

1652.

sub absentiam Præfecti ac Nobilitatis, tempore ac continua vi facile in deditionem semiparatam urbem flecti posse, adulando promittentibus: Superstat, quâ in prominentia rupes tumescunt, delubrum Kieſienſia dictum; hic reperta in declivè convallis semita, flagrantissimos è suis, ad invadendas sub noctem munitiones subornavit; ut tenebrarum beneficio usi, si urbem primo impetu invadere haud possibile, at saltem in convalli subitaneum excitarent propugnaculum, unde infestari latus urbis, nec citra nocumētum machinæ exploderentur. Nam, etsi arces in plano positas prius aggrediendas iudicaret; attamen animos ac strenuitatem Præſidiariorum expertus, huc se vertit, reſertam imbelli populo & ancipitem præſenti peste urbem, deditione salutis consulturam sperando. Iamq; aliquid per noctem moliri cœnerat, cum reſecto à vigilibus conatu ab urbe proruptum est; factoque in molientes impetu, ubi reſugere in rupem arduum, & submittere auxilia impoſſibile; ad 400. hostium cæsi, capti complures, inter alios Scriba ex intima Ducis admiſſione. Interea dum spes torquet, & desperatus labor animos subigit, pestis Cosacorum exercitum corripit, acrius per contagionem sæviente malo; ubi ex circumſita ora prædas convehunt diripiuntq; ; nihili reputantes infecti æris virulentiam. Quo divitiis immiſſo ſupplicio cadebant, catervatim in momenta extincti: dumq; vivi ex sociorum ſepultura, lue infici cavent, inhumata paſſim cadavera iacebant, vel in ſubiectas urbi valles ſudibus trudebantur: Noradinus interea in Soroceniſibus campis, ſubiſtens, (à Baſilio evictus donis hinc muneranti æquior) Chmielnicius, ut Camenecum in nomen Imperatoris Turcici, promiſſis fidem facturæ redderet, identidem requirebat. Tergiverſabatur ad ea vanus ſponſor, quoad conciliatæ Thymothæi nuptiæ; dein omnibus ſimul infecta peſtis, tot armatorum agmina diſſolviſſet. Soluta obſidione, Chmielnicius, congreſſum Scythæ ſubterfugere cœpit, rationem præſtendens, nè commercio alterius, al-

1652.

us, alter exercitus inficeretur. Propè erat, ut qui nuper invitati ad nuptialem actum, amicos ostendebant; iam nunc explendi promiſſi effectu impoſſibili, labefactatâ penitus amicitia, domum infenſi abirent: niſi ad ſolita Barbarici favoris retinendi media reſuſu facto, miſſus Czechryniâ Wychovius, iam ſumma æris ingenti in parato: in alterum tantum ſyngrapha obligante, ea demum largitione Noradinum ſaventem retinere profeciſſet. Etiam, ut notabili remuneratione præcipui quique Scytharum ſuſcepti laboris pretium ferrent; iis omnem in adſita Tyræ ripa incolarum elargitus eſt; ſed aſtutè, prius eoſdem incolas, de reſreſſu in Tauricam ſociorum præmonens, qui ſi pacatè emigrarent, utcuſque neceſſariis ad victum provideri; ſi infecti eſſe pergunt, clauſis municipiis vim repellendam, imperaverit. Unde expugnationibus Caſtellorum inſueti Scythæ, dum minas à municipibus temni vident & incumben- tium à tergo Coſacorum, armatam moram ſuſpectant, de- ceſſere frendentes Vkraynâ; ſobria gens, & quæ innatæ ſolertia multum debet, tum à commilitantibus ludificata.

Solutis demum Comitibus non abitum in diverſa, ſed diſcurſum eſt; uſq; invaleſcente peſte, ut horto Præfectus. Regio extingueretur, unde Rex à malo inviſibili & cui nulla perſonarum acceptio metuens, Varſaviâ cedere debuit Lovicium demigrando; quod temperatior ibi ær, ac non dum infectatus, cuſtodiis ac remediis præſervaretur, quæ duo ſævientem vim cœrcent: ibidemq; in adultum uſque autumnum commoratus, Leſzczynio novo loci domino, præbente magnificum Principi hoſpiti- um. Sanè nullam tunc Provinciam omiſit peſtis intactam, quæ etſi vicis ac mappalibus haud parceret, minorem tamen ſtrage inter ru- ricolos graſſata, dum hos non oneroſæ opes, aut gravis in- mutationem loci ſupellex morantur: Cives contra ac op- pidorum incolæ, muris ſuis velut carcere clauſi mercimo- niis aut facultatibus timendo, minus vitæ proſpiciunt. Sub exitum demum Novembris remittere malum cœpit, per-

1652. asperissima frigora vim suam exerente bruma, vel quod
 satius crediderim, ubi tot mortalium stratis capitibus, reli-
 quis miserentis Dei beneficium parcat. Hinc varia præ-
 cipue à Magistratu Cracoviensi nuncupata Numini vota
 ac gratiarum actiones, instituta per circuitum Fori Proces-
 sione, sub Festum absq; primæva labe Conceptæ VIRGINIS
 MATRIS.

Zacwili-
 chowski
 Czerny.
 Lovicium abeunte Rege, mittuntur ex Senatus consilio
 ad Cosacos Nicolaus Zacwilichovius, emphiteusi villæ la-
 nufzovice recenter auctus, ac Zigismundus Czerny, ante
 bellum sub vice Præfecti nomine Białocerkwæ impositus,
 uterq; vlu rerum ac fide cogniti, ut rebelles populos in of-
 ficiū Maiestatis debitum, suasu impellerent. Cum tem-
 pori se dare quandoq; necessitatis sit, sæpius prudentiæ. Iam
 verò per ablegatos resciri posse quid hostis ageret? quidvè
 moliretur? si resipiscit, suasu & spe meliorum ad sanitatem
 mentis trahendum; si furere pergit tantisper retentandum,
 donec vis adæquata, opponi queat. Agebat tum Czehry-
 niæ Chmielnicius, à quo non prorsus inhumanè illi acce-
 pti, ut qui semper in salutando effusus, in valedicendo asper,
 ubiq; nimius esset. Admissi in colloquium disseruere; qui-
 bus lustro amplius malis Polonia succumberet, ac mirum
 quomodo tot cladibus attrita, in mutuam rursus perniciem
 armari valeat. Vbi verò Batoviana clades in mentionem
 venit, eam æquali partium culpâ intervenisse nostri dixe-
 rant; seu potius cælesti ira, dum super vetera odia, recentis
 æmulatione Ducum optima consilia corrumpuntur. Sen-
 tire iam quid utrisq; noceat, ac reciprocantibus cladibus
 fessos eniti oportere, ut externis armis Rempubl: liberaret.
 Nomen Cosacorum per bella vicinis innotuisse, quomi-
 nus per pacis artes clarescat, & obsequij gloria celebre
 evadat, enitendum. Regem, & Patriam, amoris nomina
 esse, pro quibus stringendum ferrum, ac fundendus sanguis,
 non contra. Dicentem ea Czerny ut erat elimato vir in-
 genio, Chmielnicius interpellavit; præcisè ex Zacwilicho-
 vio

1652. vio percunctatus, ut quorum causa missi, sine ambagibus,
 aut tædiosis proæmijs edissererent. Ad ea Zacwilichovius,
 cui militiæ innutrito simulandi artes deessent, deprompto
 è sinu literario instrumento, mandata Regia ostendit, nem-
 pè impositum sibi negotium esse, ut quæ Internuncij Co-
 sacorum à Rege in Comitij petierant, iussu Maiestatis cū
 Collega in effectū deduceret. Ad hæc fastuosè Chmielni-
 cius. *Si hoc tantum attulisti, non erat cur mitteremini. Com-
 missionem si Rex indixerit, suo prorsus iure faciet; sed ita à Co-
 sacis acceptandam, ut pactionis Zboroviana contenta, de toto
 & in solidum manuteneatur: Polonus Vkraynā decederet, nec
 exitiosa Cosacorum libertati Polonorum dominatio ibidem
 ultra duraret.* Multis deinde egere, ut societati Scytharum
 ex fide remitteret nuncium; Minorem natu filium
 traderet Regi educandum; utrumq; negavit. Scythis cū
 aut vivendum, aut moriendum sibi dictitans, neq; socie-
 tem unquam abdicaturum: Filium per ætatem ministerij
 Regis incapacem esse, crescere nihilominus in spem servi-
 tiorum eius, ubi adolescit Maiestati efferendus. Com-
 pertum tunc non alio vlu delegatorum missionem insti-
 tutam, nisi quod propendentem in bellum, instinctu Mo-
 schovix Ducis, comperissent retulissentq;. Etiam Wyho-
 vius aliqua, per speciem inclinati in partes animi renuntia-
 verat, præcipue arma Suecorum, in Regem Regnumq;
 propediem conversum iri: quod Constantinopoli Antonio
 Cosacorum Legato, quò acrius in bellum impelleret, agēs
 Sueticus, retexisset.

Annus hic, ut horrendis luminarium deliquijs cœpit, ita
 finem sui ferat Cometa sub Natalem Christi consignavit.
 Eiusmodi Metheora à crinita impressione, quò comarum
 instar lumen diffundant, Vranologi Cometas vocavere:
 eausam productionis ab exhalatione viscosa & sicca asse-
 verant; ubi virtute Astrorum elevata incensaq;, cum supre-
 ma æeris regione moveantur. Sanè vulgari opinione ha-
 bentur, pro infallibili calamitatum nuncio.

Dirum mortalibus omen

1652.

Spargens sanguineos ferali crine Cometes.

Non tamen ignes eos, pro causa calamitatum productrice, aut mutationis Monarchiarum habendos; cum ex se nequaquam ad tales effectus concurrant: sed quatenus signa ad id divinitus assumpta, & velut instrumenta futurorum prænuncia, in terrorem aut cautellam mortalibus. Modernus die XIX. Decembris, projecta ad Orientem cauda videri coepit, in ampullæ cuiusdam speciem turgidus; stellas quas primæ magnitudinis vocant, motu æquavit, lumine superavit; dein aliquantum in Aquilonem elevato, quantitate sua per cursum evanescente, ad caput sideris Algol, exacto mense disparuit. Suspectavere ut non amicum ignem ij, qui ad intima cæli arcana, reclusam sibi fenestrâ opinantur; datis hæc super materia in lucem scriptis, pro laude artis, aut ostentatione ingenij. Quippè ea studia in umbra nata, ac speculatione futurorum in abdito se exercentia, in publico negotiosa vanitate videri amant, præsertim cum natura vulgi sit, magis nova quam magnamirari. Nam quis non futurarum rerum augurijs capitur omnes humani ingenij cupidine libentius obscura credimus; hinc levia hæc ingenia, orbium cælestium status, siderum motus, Planetarum affectiones, aliâq; astrorum the-mata per logogryphos extendunt, quo fallacibus promissis offusâ caligine, securius credulitati nostræ illudant. Et pruritus iste ingeniorum tunc ad absurda devenerat, repertis qui universalis Iudicii diem, quo hæc mundi machina dissolvenda esset, pravâ vaticinandi libidine, imminere prælagirent: non curioso modo, sed propè temeritatem athæ-prorum scrutinio. Id quidem contra ipsius veritatis effectû; quæ affirmet. *De die illa aut hora neminem scire, nè Angelos quidem ac rursus. Non nostrum est scire tempora & momenta, quæ posuit Pater in sua potestate.* Subiungo unde Sphæristæ illi, extra Sphæram scientiæ humanæ evagati, mundo moribundo Epicedium præcinere ausi. Andreas Argolius A-

stron-

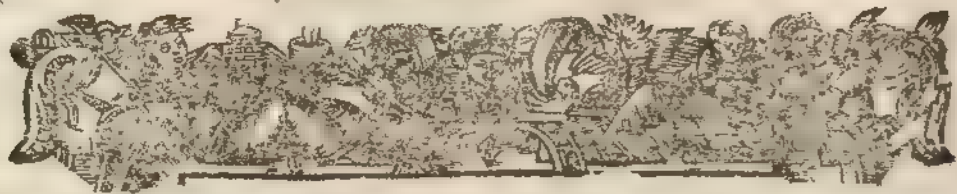
1652.

stronomicæ facultatis in Academia Patavina Professor, multis in Mathesi editis operibus clarus, protulerat dudum in lucem, ephemerides astrorum, quibus Zodiaci revolutiones in plures qui sequerentur annos complexus, etiam præscripserat grandem Solis eclipsim, quæ in Annum CH: 1652. diem 12. Augusti in Leone incidens, mirabiles Orbi universo effectus portenderet. Affuit mox alter, eius professionis, non scientiæ, Israel Hunter Germanus, qui ex Argolij Thesis desumpta coniectura, extremi Iudicii diem propè esse, definito in eum annu tempore, temerariè prædixerat. Et audacior quidem asseveratio alienum à fide Catholica ostendit; falsum vatem mundi in hac diem duratio arguit. Cuius vanam illationem sub titulo anonimi vulgatam, confutavere Sebastianus Stryevicius eius tunc artis Professor in Lycæo Cracoviensi; ac Fridericus Alembek Theologus Præmissiensis, qui non doctè magis quam orthodoxè, conuicit falsi pseudoprophetam, iam ex sacris literis, iam sideralis scientiæ hypotesibus, deducto evidenter artis abusu; quem non tantum ad sortes hominum, ac fata introspectienda extendant genetliaci; verum etiam fatalem mundi horam scrutari audeant, non illicite modò, sed blasphemè. Ast non omnibus datur adire Corynthus; nec quodvis Monteregios aut Copernicos fert sæculum. Nuper Astrologiæ nomen ad scientiam tantum corporum motuumq; cælestium extendebatur; nunc ad divinationes & ariolandi Decreta per abusum trahitur: Factum mali moris, nisi ut divinatrici Astronomantiæ pretiû curiositas nostra facit; eidem profitentium modestia, aut sapiendi regula, modum imponat.

Strye-
wicz.
Alembek.

Yy3

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNE CASIMIRO

LIBER SEXTVS.

An. CH: M. DC. LIII.

Elenchus Contentorum.

NARRATIO. defleat ad externa, Electionem, Ferdinandi IV. Reg: Rom: exponens. Initio anni Campidux Potocius levioris armatura cohortes in Vkraynam immittit: aliquo inter Cosacos dissidio agitatam. Czaraecius strenue ac feliciter oram eis Hypparum sitam armis complectitur, demum Monasteriscza inuadit, maiore animo quam possibilitate capiendi: sub oppugnatione globo per utramque genam sauciatus. Duكتور casu raptim se exercitum inde recipit, & Vkraynam nullo in summam facinore abit. Comitum Brestia Lithuanorum celebrantur. Meschus in amicitia fluctuareprehenditur. Kiselij Palatini Rjovienfis mors: Chmielnicus immodica agit, Thymothaum Moldavia Dynastam impositurum. Basilus auctor consilij? in quem Moldavus Transilvano iunctus bellum movet: ac commissio praelio profligat. Basilij interim uxor cum liberis, Cameneci Podolia degit: quam inde improvido consilio revocat, Soczavia collocandam. Iterum isti Dynasta pugnant, Valacho Cosacis, Moldavo Transilvano opem ferentibus, quoad Basilio Dominata pulso rerum potiretur Stephanus. Regis Leopolum adventus, ubi tam Commissio excoluenda militum stipendijs celebrata: unde in Castra ad Gliniany divertit. Glinianensis laci descriptio fatalis dudum, ob memoriam Rokos hic olim sub Lueovico Hungaro agitata. Antonius Cosacorum Tribunus in Castra deductus. Varij item legati, gratiam Regis, ut auxilia in bellum Valachicum præsantes. Stephanus Soczavia Basilium obsidet, cui Chmielnicus auxilium submittit. Etiam Kondracius in Valachiam cum copijs

1653. copijs mittitur. Gembicius ad istos Principes abire pro mutuo fœdere conciliando. Leopoli rationes Fiscitardè procedunt, ingenti temporis dispendio. Legatus Moschi excipitur magnificè, sed vana ac futilia adferens. Ineunte Septembre Rex copias movet deliberans: an in Vkraynam arma vesteret? an Soczavia per transennam vi expugnanda esset? Hac in materia diversa Procerum sententia. Submititur iterum continuanda obsidioni Houvaltus: Thymothaum machinali globo interimitur, homo sanguinarius. Rex à Bario Tyram versus defleat: cum interim Soczavia certis legibus, qua subiuncta, deditur Colligatis. Chmielnicus sato filij percellitur: Hanum nihilominus Crimensem in auxilium miro suasu arcessit. Nostristrato ponte Tyra ad Zwanecium metantur, Colligatis ex fœdere Regi Polono auxilia submittentibus. Scythia Wolhyniam percurrunt, flexu viarum ad Hussiatynum circumgressi. In Exercitu Regio angusta res, delectibus Tyrorum probrosè diffluentibus. Polonorum cum Scythijs subitarij concursus. Wazerij ad Marschallum Regni litera: Hani quoque ipsius. Rescriptum utriusque. Hostes Castra suggesti, nostris cum pugnant. Sub noctem adest Nuncius promovenda paci. Deliberat Rex. Pugnatur iterum. Tandem in componendam pacem arbitri, in conductas mutuo leges conveniunt. Abscedunt post hec Exercitus, ac dum Sapieba pradatores carpit, capitur. In brevi Istan-Gerem vita abit: Ex occasione de ea gente nonnulla quando in Taurica pedem fixerit. Bieganovius ad Turcam renovando fœderi Legatus it. Corollarium Libro adiectum, ex dissidio Anglos inter & Hollandos, unde inter se commissi, navali praelio decertavere, Anglis victoribus.

DUm varij casus Poloniam exercet, vicinæ interim Germaniæ per ferias pacis, Romanorū Regem inaugurare vacavit. Nā ut ex pace bellum degener proles oritur: ita rursus bellum, pacis mater est. Ferdinandus III. Imperator, quo se vivo res Austriacæ Domus stabilirer, designando Successori Conventionem Electoribus Imperij indixerat, Augustæ Vindelicorum. Aderant præter Cæsarem, ac Bohemiæ Regem, qui pro primicerio Electoralis Collegij audit, Moguntinus, Colonienfis, ac Trevir, ex Ecclesiasticis: Bavarus, Saxo, ac Brandenburgicus, vicariā legatorū operā vsi: præter Heidelbergensem, qui ultra aureæ Bullæ præscriptum, nupera pacificatione Germaniæ, in munus Quæstoris Imperij cooptatus, quo novellum ius actu firmaret, in præsens adesse non distulit. Neque diu, cum haud discrepantibus suffragijs, Ferdinandus IV. quod summè avebat Pater, in Regem Romanorum eligitur. Augustā, Ratisbonam itum comitantibus Cæsarem Octoviris, ibidemque augustali diademate coronatus magnifico apparatu, in

1653. templo, Curia, ac foro transacta celebritate. Equidem ad-
 doptio magis quam Electio censeretur; nisi stirps ea fa-
 taliter Sceptro & successioni Augustorum admota, magis
 consultis divinis, quam humanis suffragiis eminentiam su-
 am debeat. Vulgatum est, Austriacam domum quantu-
 sit, incrementa debere pietati, ac prædictam divino oracu-
 lo magnitudinem, manuteneret; quæ à Rudolpho Habsbur-
 gico Comite, primo Austriacæ fortunæ protoplasto, vix in-
 interrupta regnandi successionem, in hanc diem perduret, pe-
 rennetq;. Ita quippe evenit, ut à Numine veri eius cultor-
 es attollantur, & pijs Principibus ut plurimum prospera
 eveniant. Quæ Electio tranquilla & ipsa; multum pacatis
 Germaniæ rebus debuit, alias fervente bello, ac dissiden-
 tibus Electorum animis, desperatum opus. Nam vetus
 Gallis in Austriacos æmulatio, Imperiale fastigium Fran-
 cis, à Carolo Magno deberi contendentibus, & ultra præ-
 tensum Iuris simulachrum, odium Domus, & invidia in-
 crementi. Minus tamen evaluere, nondum in eas curas
 adulto sub multis Rectoribus Rege Gallo, ac magnis ini-
 micis Mazaranij Cardinalis cum Principibus, statum Re-
 gni in præsens afficientibus. Reliqua referre supersedeo,
 quæ tradere eius fuerit, qui se universæ Europæ scriptorem
 profiteretur. Aureum hic certe Thesauri dogma. Respu-
 blica navigium est; quod integrum natat, divisum mergi-
 tur.

Skarż-
wiki.

Stanislaus Potocius imperium armorum, sub Campi-
 ducis titulo nactus, iubente per Zigismundum Skaryszewi-
 um Rege, expeditionem in Vkraynam leviori suorum arma-
 tura hybernica excita, adornas; ut præter brumæ opportu-
 nitatem, feriantem tantisper ob pestem exercitum, subita
 irruptione isthuc immitteret. Incitamentum crebri explo-
 ratores dabant, scissis Cosacos studiis dissidere afferentes,
 ac potiores è Tribunis Duci infensos, ut qui supra licentiâ
 absoluti Domini elatus, patrocinium Turcæ eas in oras, si
 mul inexcussum servitium inducere moliretur. Adstrepe-
 bat

bat & Clerus extrema satius quam iugum religionis tolera-
 turus; qui tamen secretis criminationibus validior, in frõ-
 tem obniti non auderet, vel prorsus dissimularet. Nam
 spargebatur rumor Maximum Hladki, quod rei indignita-
 tem Duci exprobrare ausus, capite poenas luisse. Non ta-
 men omnes, unius supplicio absteriti, contra exitiosa agi-
 tantem, liberiùs loqui destitère; inter alios, Hulanicius, ac
 Chmiecieus, nostrates Patricij, multa per experimenta au-
 daciae rebellibus probati, odium in se Ducis concivère, tã-
 quam nimis natalium ac pristini statûs memores, supra a-
 liorum genium sibi adversarentur. Et Hulanicius quidẽ
 in tempus obtentus vitæ Monastericæ indignanti subtra-
 xit: Chmiecieus quem robore viriû præferocem, apertè
 vlcisci intutum erat, à subornato in necem, (ita fama tulit)
 advocato Pawolocene, homine ad omne nefas præcipiti,
 trucidatur; condigna in disertorem Patriæ, & degenerem
 bellatoris Patruj nepotem ultione. Comperto discordes
 agere, confestim eo Decem Mill: loricate militiæ, Mill: CC.
 Equitantes sclopigeri mittuntur, sub cura & imperio Ste-
 phani Czarnecij Castrorum Metatoris. Multa is militari
 arte valuit ac experientia; sed nihil æquè famam extulit,
 quàm indefessa agendi celeritas, vnde occasionum non se-
 gnis, secundâ posthac belli fortunâ, & quæ hanc sequitur
 aura populari, usus. Medium hyemis erat, & cæli rigore
 flumina concreta gelu; hinc acceleratis itineribus Vkray-
 nam introgressæ cohortes, velut natura ipsa paludum in-
 accessa ponte stravisset, ad Illencios primò convenère; de-
 in, ubi vires in promptu, consilia in expensò sunt. Ductor
 universam oram famâ, subito aggressus obvia quæq; inva-
 dere destinavit. Ac primò modestè circumductum agmen
 ivit, quocunq; veniret incolatum leniùs ac explorantis in-
 modum habendo: donec cognito adversum imperia con-
 tumaces, Iahubecum, ac Lipovecia, Pohrebiszcz, aliaque
 oppida capta ac excisa, alacri in prima experimenta mili-
 te, ac ipso successu ferociore. Ast strepente subito exercit-
 incur.

1653.

Hulani-
cki.
Chmie-
lecki.

Czarnie-
cki.

Illencio.

Iahubec-
Lipo-
wicz.
Pohre-
bicz.

1653. incurſu, impoſſibile erat, rebelles diutiùs fortunam ſuam ignorare: præter edicta Chmielnicij plebem in reprimendam vim concitantia; cuncti ſe intra oppida recipere, adiutus porraſque claudere, quæ hominibus in victum, aut iumentis in pabulum corrumpere; & vno eodemque instanti, ad bellum & arma conclammatum. Inde quia omne exagitantis hostis momentum, in celeritate reponere iuſſus Czarnecius, raptando quaquaversus agmina iniunctam bellandi rationem ſequebatur; quoad cognito Bohunum, contra tendere cum ſelectis ſuorum, occurrere viſum, promptiore ſemper in campeſtria armorum experimenta Polono. Aſt Bohuno vulpis inerat ingenium, quæ canibus dentes aut caudam obijcit; etiam iſte vim & aſtutiam. Siquidem oſtentatum congreſſum intra munitiones Monasteryſzcza oppidi ſubduxit, vallum & foſſas, & ſuetas artes Czarnecio obiecturus. Nec ſegnior iſtius in locum permunitum irruptio, quam campo alacritas erat. Irruere in ſubiecta oppidò cohortes, armorum tubarumque ac famulitij clamore truces, quo circumiectus fremitus pavorem geminaret, & cuncta ad oſtentionem maioris agminis videretur. Propè valla in manu erant, iamque obtruncato Drozdenko Centurione ſepimentum revellebat, prona omnium ſpe mox loco potiundi; cum fervorem oppugnantium interveniens caſus reſtrinxit. Namque Czarnecius interſtridentia tela, diſtribuendis imperijs volitans, nullo caſidis aut galeæ præſidio uſus, è rotulato tubo per veramque genam propè letale, vulnus accepit. Omnem palati ſuperficiem violentia ictus concuſſerat, unde ab illapſo intra concavum oris ſanguine, non vox modò, ſed & reſpirium incluſum. Semianimem equo ſublato ſuſtinuere ſocij, donec reſupinus præfocantem eruorem ſatis exſpuere potens, an iam oppido potiti noſtri ex aſtancibus quaſſivit; aſt ubi integrum ſtare, & ſuos caſu eius conſternatos relatum eſt, iterum animi excandefcentia largiorem ſanguinis fluxum provocavit. Bohunus interim, cui occupandi

& ſuſti-

1653. & ſuſtinendi pericula, eadem ſemper promptitudo; cum ſelectis Equitibus prorumpens, Scythicum in morem vociferando obſtrepebat, quo imaginem terroremque venientis ſubſidij augeret. Non machinæ noſtris, & ſolitus ſubigendis fortalijs apparatus; aſpera hyems, pabuli defectus, manentibus in loco ſæva; etiam caſus Czarnecij tum alia conſideranda; nonnihil concuſſerant animos, præſertim cum humo congelatâ ceſpirantes equi, proſtituere ſeſſores, ſi recens ſuperveniret hostis laſitudine eneſti viderentur. Itaque non Monasteryſcijs modò, ſed omni Vkrayna abutum eſt, nimium quam præcipiti receptu, velut vnius vulnere, cuncti animo deſicerentur. Aſt non improvidum quandoque conſilium habetur prius ſecuritatis quam gloriæ viam ſequi. Nā ſi in noſtris pauxilla, mora, vel ſupervenientis propediem Vkraynæ armis obrui potuere. Czarnecio tamè magis ab infecto negotio quam vulnere ægro; quod manſit in extremam ætatem inſanabile; ut ſupernè palatum laminula obturare neceſſum haberet, nè loquellam, dicentis impediret.

Sub finem Martij (die XXIV.) Comitìa Generalia indicta ac celebrata ſunt Breſtiæ Lithuanorum, quæ civitas, inter confluentes Bugi, ac Muchavecij in ipſo orientem reſpicientis Lithuanix conſinio ſita, eademque Poleſiæ, in quam Vkrayna deſinit, contermina eſt. Non incommodè hic publica conſilia expediri videbantur, ex contiguitate Moſchoviæ, cuius iam expirans amicitia meritò ſuſpecta: & in Vkraynæ intima è propinquo penitus introſpici potuit. Rari è Primoribus Senatus aderant; Nuncios moderabatur Chriſtophorus Pac Vexillifer Lithuanix, Aulæ dudum probatus, ob promptum ingenium. Multa hic in conſiderationem venere, ea tamen maximè, quorum tempus præterierat; nempe quòd præteriti anni Comitij gradis Exercitus, in ſpem belli gerendi inautoratus, nullo edito opere, ſtipendia actutum exolvenda vrgeret, etiam vetera debitorum nomina, acriter repoſcendo. Compertum

Z z 2

tunc

1653. tunc clavis indicij, haudquaquam nobis favere Moschum, quod strictiore in communicandis arcanis cum Chmielnickio familiaritate usus, etiam deprehensi exploratores foret, ex quibus Smolensco intercipiendo cum inhiare liquebat. Vnde ne iam humanae cupiditatis more, spem manusque in minus custodita verteret, dati à Rep: *Revisores*, per quos censi praesidiarii, eius loci annona, arma, stipendia procurata; moenia sicubi collapsa aut munitiones, publicâ operâ ac sumptu reparari iussæ (omnia bene, nihil effectivè.) Ad tractatus Sueticos nova Instrumenta literaria (*Instructiones*) priores reiiciente parte, confecta; ac praemortuo Zbigneo Gorayscio Castellano Chelmenfi è Commissarijs vno, Referendarius Regni Laszkovius substitutus. Vbi verò Rex in persona, patrando bello adfuturum se pronuntiavit, sanctis unanimiter in nervum belli contributionibus, non improspere Comitibus exitu finire. Subinde Adamus Kisielius Palatinus Kijoviensis, extremum diem clausit. Procebat ex stirpe Roxolana Swietoldycorum, sacra Graeco Russa professus, ac ad extremum diem constanter tuitus. Inerat non vulgaris eruditio, ac ad usque elegantiam facundia, quâ potiores ævi sui Oratores æquaverit. Eo paratior, cum Moscho in foedera pacis descensum; non ea in conciliandis Regno Cosacis felicitas fuit, quorum perfidia aut inconstantia, tanquam partium fautor vapulavit. Quò magis mirandum obfirmatum viri pectus, dum inter Polonorum diffidentiam, ac Cosacorum ludibria agitat; probè gnarus æque se illis invisum, nec istis satisfacisse, ac ubique malevolorum traduci sermonibus. Asservire extrema inconcussam fidem, & vanum publicæ famæ iudicium, quæ sæpius opinione nititur, coarguere septuagenarius, dum exedentibus curis gravescit valetudo, præcipuè articulorum doloribus tabescens, decessit. Post quem Campiduci Exercitus Palatina Kijoviensis dignitas collata.

Abitu ex Vkraynâ Exercitus, Chmielnickius fortuitum ignem obiter deflagrasse ratus, ut est superbum felicitatis

inge-

1653. ingenium, maiora posthac animo volvere coepit. Subibat mentem fallax illusio, quo gradu staret? quos Principes pro se haberet? quibus dein immineret gravis? unde ad fatalem insitæ ambitionis phrænesim redibat sæpius, usque adeo; ut qui nuper de prædiolo litigans, humili casa tenebatur; iam tunc res ingentes molitus, quæ vix dimidia Europæ parte expleri potuissent. Incesserat nuper curâ, filij maritandi iam nunc maritati fortunam novi dominatus acquisitione stabilire; cumque iam pro sua Vkraynam tenebat, eodem iure domus suæ partem, alieni possessione gaudere volebat. Avari appetitus Moldavia primum obiectum, quæ Mæsia olim dicta, nunc bifariam divisa, geminis Regulis pareretur: priorem tunc sub nomine Valachiae Basilus Lupulus; ulteriorem quæ Moldavia vocatur Radula Palatinus, uterque Turcæ Vasalli obtrinebant. In hanc, non omnino ardua Thymothæi introductio credita Patri, ubi depulso dominatu Moldavo, mox conciliatis per largitiones Turcis; denique si auro destinata exequi haud promptum, ferro ac belli iure de inita possessione disceptaretur. Autorem moliminis Chmielnickium Valachus, hic rursus illum, secus cadente alea incusare. Alta valebat consilij indagine Basilus, praesentium prudens, ne gener naturâ ferox & instabilis, partas opes dotis nomine extorquens, sibi ac Valachiae gravis quandoque immineret; unde futuri sollicitus; consilium in Moldaviam Thymothæi deducendi, Chmielnickio Patri suggessisse credibile fuerit. Quod ut placitum utrisque consocerorum, in arcana mutuam opem pacti, armorum paratibus diverso obtentu incubuere; Bohdanus metum ex Polonis, Basilus circumspersionem in Scythas prætendendo. Erat Basilio minister, eius officij ac munitis, Stephanus quale apud maiorum gentium Principes, ferinij Magistrorum, vulgò Cancellariorum est; quemque Graeci Logotetam, isti Logofetum vocant. In hunc abstrusiora animi sensa reclinare suetus, fidum antehac expertus; etiam tum consilium opprimendi Moldavi comi-

Zz3

muni-

1653. municrat, additis mandatis, ut reserato Ducali ærario, contrahendis delectibus sedulo incumberet. Optimè secretū servari aiunt, ubi duobus committitur; quod si tertius in conscientiam vocetur, intra cancellos arcani contineri nequit; accedente quarto, ex secreto plebiscitum fit. Habebat Logofetus uxorem Moldavici generis, plerique Palatino consobrinam tradidē, quæ discrimen cognati Principis sagaciter rimata, coniurationis indicia patefecit, etiam aliud sinistri ex fama publica, & inquietudine Basilij Moldavo iam coniectante. Neque vero absimile, Stephanum ab uxore evictum seriem instructi doli ordinemque aperuisse: plures fidem secreti diu & tenacissimè tuentem credidē; donec assequendæ Valachiæ ubi deijcitur Basilus spe inescatus cupiditatem dominandi, debitæ fidei præhabuisset. Ita de insidijs quibus mox succumbendum edoctus Moldavus, parando præsidio Constantinopolim mittit: mittunt & æmuli, varijs in adversarium delationibus: ut qui diu latronum caput, etiam tunc corraione prædarum infamis, maiestatem Ottomannici nominis violaret. Adjiciunt triplicatā ex provincia tributū pensionem, Vkraynæ Fœdum, Cameneci tradicionem, insuper, quia iusta causa non poterant, largitionibus prævalere connisi, missis in præfens muneribus, quæ inter purpuratos aulæ dividerentur. Dum responsum expectant, Moldavus interim non imbelibus votis, sed præfenti actu causæ præsidia paraturus, Palatinum Transylvaniæ Ragociū, in mutuam periculi quod immineret depulsionem urget, & impellit. nempe: Basilium immerito sibi minari hostilia, dum cum Thymothæi perfidiosi ac eruenti hominis violentia, versutissima indole societ̃er iungitur. Ditione transalpina involuta armis, haud quieturos Cosacos, nisi & in Transilvaniam irrumpunt, vehementis incendij more, quod in obvia quæque flammis lævit. Dispiciendum proinde, an intra Moldaviæ confinia eiusmodi hospitibus constitutis, Transylvaniæ quies sponderi possit? & qualem amicum extraneo Principi exhibeturus

1653. iurus sit Thymothæus, quem nunc desponsata filia Valachæ, à se amoliri intendat? Haud se impetitioni parem, nisi Vicinus animos & arma in commune discrimen sociat. Alienaverat iam Chmielnicius Turcas, vanis tradendi Cameneci pollicitis illusos; sua quin etiam perfidia ac potentia suspicacibus formidolosus. Quid si in oras ditionis Turcicæ armis grassari pergeret, libidine dominandi audax & fortuna; seu vincit, seu vincitur gravem illi Imperio fore, insistentibus victoriæ Christianis, aut succumbentem erecturis. Certè Transylvanus postquam non improbari causam Moldavi Turcæ, pro explorato accipit, in partes se trahi patitur, ac ambo sociatis armis in Valachiam devolant, Stephano Logotera, ad illos faciliè descisciente. Monomachi quidem singulari certamine digladiantes, dum socios in participium discriminis vocant, severioribus pœnis perstringuntur: supra privatorum: supra privatorum crimen publica Regnorum arma, quibus hanc universalem gladiatoriam exercere, non impune modo, sed volupe est. Nec ullam par vel minorum quandoque Principum reperias, qui inter se commissi, non totius Europæ studia armaque exciverint. Inferior Basilus viribus, nec minus defectione, Stephani confusus, Camenecum Podoliæ pro asylo uxori liberisque destinavit; permissio receptu, ut qui iuri Indigenatus adscriptus pro Cive & patriota Regni haberetur. Ipse interim desertis lassis quæ sedes Palatinorum est, Vkraynam versus terendit, cum apud pagum Storlok supervenientibus Moldavis, primò intrepidè sustinens impetū, (sex millia equitatus aderant) demum impar numero, in præcipitem fugam actus, ac vulneratus, sed vnde periculū vitæ non esset, & agitationem equi tolleraret Sorocam primò, mox tranato Tyrā Rascovum Vkraynæ cum genero Thymothæo se recepere. Profligato nihil spei in armis reliquum ultra, nisi in redintegrationem collapsi status, vel a consocero auxilijs erigeretur; vel iterum Turcarum studia pridem sibi largitionibus pignolata, tentaret. Non dum

Sorokaa
Rasz-
kow

1653. dum in totum primarij è suis affectum exuerat, non planè illiberalis dominatus memores, seu quod Stephanum ingenio paulò inciviliore odissent; è quib⁹ Duracus ac Warterysus Constantinopolim ivère, iniquè expulsi Palatini, tum miserabilem in modum laceratae Provinciae rationes exposituri. Nec vanus in erigendum conatus videbatur, cum Turcae cognitis inter contiguos Dynastas contendendi causis, ubi ditiones Imperij Ottomannici, armis Cosacorum iunctas comperiunt; ut uterq; positis armis, ex æquo & iure disceptaret, per celerem Czauzium hostilitatem dirimere; Transilvano ac Moldavo ad accepta Turcae mandata protinus infesta signa retrahentibus. Propè finis dissidio erat, cum Thymothæus ex clade vecors, & cui semper insanire pro virtute fuit, collecto raptim agmine, quod ex legib⁹ Cosacis, Prædonibus montanis, ac conductitijs Scythijs componeretur, in Moldaviam irruens, facilem ruinæ loceri, suæq; præstruxit viam. Quippè colluvies latronū, in homines ferro, in recta igni, promiscuè sæviit; raptum quidquid Moldavici iuris ac nominis esset, violatum quidquid integri pudoris manebat, & omnia ad famam crudelitatis perpetrata. Neq; delubris parcitum, in quæ mitiores Cosacos, quia iniicere flammās abnuerant, propria manu aliquot ferro multavit. Et omnia susq; deq; vertere, in disarmata Provincia facile potuit; quoad vindictæ ac prædæ saturi latrones, apud confinia cum rapinis dilaberentur. Diffudit mox famā tristem Moldavis, nè ipsi quidem auri diu lætam victoriā, nam ut grassantem audaciam Turca non suis in herba viribus opprimeret, ex recenti iniuria causas in bellum suscecturas ratus, restaurare vires Moldavi accessu finitimorum iussit. Ita Basilus Ottomanni destitutus præsidio apud quem generi facinus causam persumdederat, eundem in novissimo casu requirendis ad Patrem auxilijs dimisit: ipse interim dum tuta suspicit, suspecta timet, uxorem Cameneco revocat, cum familia ac opū congerie, quas sex Myriades auri (seu ut cum Calculi pe-

ritis

1653. ritis vsitatus loquar Milliones) superasse fama tulit. Equidem Potocius Cameneci Præfectus, aliquantum hæsit, an evehi sineret; districtè præcepit Rex cum omnibus emittendam, nè quem hostium suorum socium, armis persequi necessum haberet; ereptā pecuniā in causam belli transisse, diceretur. Ita integer opum Basilus, ac mox XVI. Mill: Cosacorum Duobus Scytharum subsidio auctus Exercitu in speciem valido, cui ad novem Millia Valachorum accederent, experiri aleam destinavit. Neq; altera acies congressum morata sub Radulæ imperio, cui Ianussius Kimenius Transylvani copiarum Dux præsto aderat. Quantum verò Basilus astu, & inveteratae prudentiæ opinione, tantum ferocia Thymothæi timebatur; contra Moldavus ingentis spiritus, ut qui à prima iuventa Turcicis, Hungaricisq; bellis exercitus, ad dominium oræ istius non imbelli conamine adreplerat, intestis signis ad Iasovecium fluvium concurrunt. Acriter utrinque dimicatum, quoad Valachis in transfugium versis, quid in summam constituisset Fortunā explicante, profligantur Cosaci, nequicquam, in restituendam sortem plurimum ausi. Basilus ubi res inclinata, Cassaczum in extrema Danubij ripa arcem, præcipiti cursu cum Thymothæo effugit; Nosacz, ac Pulzkarenko Cosacorum Tribuni fugā item prælio exempti, Hryckone amisso Levensorum Duce, peditatus partim cæsus, partim intra Carraginem se receperat. At non diu victores morato, alimenti inopiā & nullo succursu se deditit. Ex deditiis, quicunq; Valachici generis liberè dimissi, Cosaci ad bis Mille deleti, Andronico Moldavorum Præfecto, nō emitti sanguinarios homines, & qui prius vitam quam turbas posaturi essent adnitente. Stephanus demum lassos introijt, Primoribus gentis, fidem in nomen novi Palatini iuramento astringentibus. Hæc de statu Valachiae, quæ licet extra marginem Regni nostri, non extra tamen turbæ ac belli participium mansit, quod ex ordine mox aperiam.

Kimeni.
Ianulz.Nosacz.
Pulzka-
renko.
Hrycko

1653. Adulto Iunio Rex cum Regina Leopolum venit, ubi cōportandis publicis pecunijs ad diem XVI. eiusdem, locus per legem destinatus erat. Supremum hoc Aerarij Concilium *Commissio* vocatur, excutiendis rationibus impositum quantum quæq; Provincia Tributorum contulisset, quidvè cuiq; cohorti deberetur. Eiusmodi collegium, illustres componere viri solent; ex utroq; ordine selecti; tunc quatuor Palatinis constabat, Marchione Myszkovio Sandomiriensi Protopræfide, Szczavinio Brestensi, Landzkoronio Rursia, ac Potocio Kijoviensi: Castellanis item quatuor præter Triginta sex ex Equestribus pari suffragio accedentibus. Aderant præsto militares à cohortibus Delegati, (Deputatos dicunt,) qui nè prius debitum reposcerent, quàm deberi sibi probassent, cuncti matriculas, (Regestra) calculo discutiendas Commissarijs obtulere. Quod ut ex ordine fieret, in æde Franciscanorum congressum instituerant, imposito moderatore Linievio Optione, tractandis commilitonum ingenijs, vel promovendis desiderijs nõ inepto. Lata utrinq; actus primordia, dum Commissarij cum publicorū Tributorū Exactorib; accuratè Perceptorū ineunt rationes: & miles ingētib; pressā cōtributionib; Remp; non nescia; ostentatione præmiorū, non in longum spe macerando alitur; qui ut adversum, negantes stipendia immittis, ita si pactam mercedem offeras, aut velle ostendas, sola promptitudine tractabilis. Ast postquam suboluerat impares debita pecunias comportatas, ac diutinas expectantium spes distinendo mulceri tantum: infremuere delegati, eo usq; devenientibus quærelis, ut ad cohortes mitteret nuntiando, promissis solummodo ac arithmeticis notis ali se Leopoli, ubi consumpserint verba & preces, nulla amplius superesse media contra dilationem solvendi: Venirent ipsi facilius per se, quæ Delegati nequirent impetraturi. Propè dissidium res erat, administris ærarij palam & in frōtem Delegatis obiectantibus, quod non ex præscripto legis, per Palatinatus lucri privati intuitu exolvenda stipendia

procu.

1653. procurassent: culpam isti, in Exactorum tardè pecunias, convehentium negligentiam regerebant: rursum Exactores moram grassanti pesti, ob quam nec ad alsem contributiones exigì, nec exactæ pro tempore comportari possent imputavere.

Reverlas Vkraynā cohortes sparsim Campidux locaverat; suspitione militaris motus: ineunte deinde Vere, ad Firleioŭkam mox ad Busko, insuper ad Gliniany modestiores expertus castris continebat. His non omnino gratus erat adventus Aulae Leopolum, gnaro milite interverti sæpè ab Aulicis stipendia; quibus nunquam satis, & omnia licent. Maiore obventu publicas pecunias dividi, ab ipsis, qui meruissent, & tutius sanguinis pretium posci, ubi pauciores qui distribuendo attendunt. Ita reciprocis querelis extracta æstas, diffuente interim otio milite ac vicinia promptæ in illecebras urbis lasciviente, cum eas quas nondum acceperat pecunias, in antecessum prodigeret. In vitamenta luxûs Armeni dabant in nomen *Crediti* provocatis expectantibus, iam venales in fidem merces, omnigenasq; liquorum ac victualium cupedias, subministrando; etiā formosi sexus illicijs, ad contuberniū trahentes. Nihil quippè nostrati militi largiore convictu familiarius, & quæ terrigenis hospitalitas, istis *Conversatio* vocatur. Turmales mensæ adhibere vnus haud gravatim ac quandoq; supra vires crumenæ tractat, vel vnus diei convivio consumens semestrem stipendium, rursum per vices alijs, nulla futuri providentia eadem factitantibus. Si morem detrahis, aut parsimonia studes, non laudari virum, neq; egregium censi commilitonem reperies, nisi quem à liberaliore convictu popularitas commendet. Hæc sunt inter Patricios qui equis merent, officia vitæ, præsertim si post bella in stativis hærent, aut desides in Castris agere permittuntur. Non usq; reprehensibili consuetudine, si modus adesset, aut saltem finis à causa discreparet, commensationibus eiusmodi sapius in fortuita dissidia prorumpentibus. Id malum in-

1653. ter militares, culpes magis quam corrigas. Haud allegare errorem, nisi exemplum tunc se daret. Festo die apud cõmisionis Mareschallum Senatorum complures in convivio erant, quo etiam multæ prælustrium Matronarum venerant invitatæ; cùm inter mensarum hilaria, extortæ inter commensales rixæ, assidentium turbavere confessum: Stanislaw Iordan, cum Vladislao Wilczkovio Marchionis Optione, veteres offensas nova verborum contentione suscitantibus, vix in præsens dirimi potuere, sed ita utambo certamen sibi in crastinum indicerent; amicorum interventu per noctis spatium placandi, si modò inter sui impotes, tamdiu ira cohiberi potuisset. In Archiepiscopali palatio Rex debebat, cùm Wilczkovius Iordanum ad hospitium remanentem terrum stringere iuber. Neq; iste detrectavit, animo & manu iuxta promptus, nisi largiore mero gradu fallente, in latere enorme vulnus acciperet. Tum verò fenestræ insistent Rex sub vesperam frigidior aura refocillandus, cæsum Iordanum arbitratus, protinus capere percussorem satellitio mandat. Ad vocem iubentis insequitur Wilczkovium miles, audentius in vestigio hærentem, donec autore Rege iussam manus iniectionem inclamantibus amicis, se se instantibus eripiens, in Dominicanorum cœnobio receptum invenisset; neque ibi tutam diu stationem ratus, sub noctem muros civitatis trochleæ ministerio transcendit, non improvidâ salutis curâ. Iusta ex facto temeratio Regi ira, cuius sub aspectu fuso sanguine nobili, violata Maiestas erat; etiam exemplarem poenam merebatur factum, absterrendis publico supplicio similia audentibus; hinc pro deplorato cuncti Wilczkovium habuere, militari meritò antehac non obscurum, tunc prævalente affectu irâ vecordem. Vbi dies fugam rexit, culpato eo nomine. Prædicatores, iam quod ex commisso duello deliberati homicidij reum, in Ecclesiam vetito receptu admisissent; magis quod iuvantibus illis per muros Civitatis quibus cœnobium adhæret elapsus, poenæ subtraxissent. Frustra quip.

Wilcz-
kowski.
Iordan.

1653. quippè à Magistratu retineri claves vrbis, si per summitatem muri, & admittere hostes, & emittere reos liceat. Eiusmodi factum alio tempore vrbis iniuriam censeri; nunc præsentē Rege crimen Maiestatis esse. Tolerabilius tamen fuit elapso reo indignari, quam si in manus venisset, supplicii ignoscere. Etsi verò Wilczkovius, gratiam Regis post reparaverit, profuit nihilominus severior in factum indignatio, restrictâ metu poenæ certandi duellis licentiâ; quæ tunc ex otio Castrensi inter militares summè invaluerat.

Sub has ærarij difficultates Rex in Castra ad Gliniany Gliniany exercitum Lustraturus venit, comitantibus Togatis è Senatu, & Aulæ Ministris. Lætam hinc planiciem oppidum situ peramano explicat, etsi ipsum belli calamitatibus desolatum. Cæterum fatalis locus Maioribus nostris creditus, ob agitados olim Civili discordia gentis annos; præcipuè An. Ch: 1537. sub Sigismundo Primo, destinata in Moldaviam Expeditione, isthic Poloni inter se magis contentionibus, quam in hostem armis certavere. Memoratur, præterea antiquior Polonorum Conventus, An. Ch. 1380. Rokosz nuncupatus, unde postea conciliabula eiusmodi, vocari consuevere. Rem perennis traditio ira refert. Ludovicus Lois Casimiri Magni Sororinus, equè Polonis ac Hungaris Rex, sed qui hæreditario dominatui æquior, Provincias Haliciæ, ac Pocutij Polonis detractas volebat, ut Hungariæ adderet. Ac quo placita iure firmaret, indictis Albæ Regali Comitibus, plerosq; è Senatu Polonico illuc evocarât; extorquenda apud se facilius credens, quæ à libera gente in Polonia impetrare nequiret. Nec fefellit, spes Regem, assensus qui evocati ierant, ac iacturâ Patriæ desiderio Principis gratificantibus. Ast fervente sub initium libertate, malè autoribus avulsio Provinciarum celsit, Lubrancio, ac Granovio acerrimis integritatis Patriæ vindictibus. Fidem transactæ rei faciunt veteres manuscripti, in archivis multorum asservati, quæ tamen à nostratibus chronographis nescio quam ob rem transmissa silètio. In-

Gliniany
ny.

Rokosz.

Haliciæ
Pocucie

1653. super Patrum memoria, confœderatus in Moschovia Miles, ab obsequio Reip: & Ducum secedens; hic fixa statione seditiosis molitionibus Patriam agitavit. Prominebant spatioso Castra, quâ Gologory itur, ambitu, copias omnes patenti plaga recensente Rege. Quantum verò Equitatus armorum fulgore, ac resectis per paschua equis eminebat, tantum morbis ac fame exhaustus pedes, ad ventorum spiracula titubavit. Exhibetur hic Antonius Kijoviensis Cosacorum Tribunus, à Dytynicio exploratum misso in Castra conductus. Legati insignia præferibat, in speciem literas misericordiæ postulatorias terens; ubi intima legationis excussa sunt, missum apparuit, ut rerum intelligens, quis animus roburq; Polonis penitus nosceret. Siquidem prostrata in Valachia Thymothæi fortuna, adeò anxium Patrem, in servilem animi deiectionem, ex immenso illo superbix typho egerat, ut à Satanonia quò cum copiis penetraverat, Regi vires obiecturus; fugienti similis in Vkraynam se reciperet. Cum undiq; exspem agerent, Turca offensus, validi Regis in bellum paratus, vacillans Scythæ, frigidus in succursum Moschus, deniq; unde primum vel quæreret opem, ingenti sollicitudine premebatur. Aiunt, deprehensum à venatoribus lupum, caudam subitus se involvere: etiam is, eorum more, qui ad evitacionem novissimi discriminis versatile circumagunt ingenium, huc flexit; quatenus prænsatâ Regis clementiâ, tantisper sævientem procellam, suctis artibus eluderet. Itaq; vocata apud Tarnopolim in concionem plebe, multa primò pro Turcarum potentia & patrocinio dixit, ut Orbis Domini, & subiectis populis non planè illiberaliter imperarent. Pro Moscho dein verba fecit, præter communia sacra limite contiguum extollens, & cui soli, spontè se dedere tutum, nec indecorum Cosacis foret; postremò veteris dominatus, per transennam intecit mentionem, non quòd revera pro Polonis sentiret, sed quo animi multitudinis inclinarent, experiretur. Fama fuit, conclamasse multitudinem, si omnino serviendum esset

Anton.
Dytynici-
cki.

1653. set antiquos præoptare dominos, & barbaricæ servituti, ac illiberali Moschorum iugo, anteponendum benigni Regis imperium, tot clementiæ exemplis tractabile. Hinc Dux consensui haud refragatus Antonium miserat, ut securior tanquam multitudinis delegatus, suas quoque non oscitantèr partes ageret. Is primò ad Campiducem deprompsit petitorias, ut inter offensum Regem, ac deprecantem plebem mediator accedere veller. Dein secretiora legationis capita in concilio militari pandere iussus, porrexit folium, diverso quàm peroraverat argumento, identidem adactum se ut ferret dictitans summa fuit. Profligati ad Batovum exercitus culpam, nemini iustius quàm ipsimet Kalinovio impurandam, ut qui provocator à repellentibus vim oppressus foret. Proin Cosacos noxâ cuius immunes essent, liberandos. Iam verò si emeritam Zaporoscensium militiam, inter suos adsciscere Regi placet, veteres colendi Deum ritus, quales Orientali Ecclesiæ ex antiquo manent, sublata vnione conservandos: Pacta Zboroviana in solidum reassumenda: Rex Varsoviam regressus pacandæ Vkraynæ Commissarios mitteret, ac in eum finem Internuntius, cum indubitata declaratione clementiæ quâtoctius remitteretur. Nam, si abrupta spe veniæ in Crimen Maiestatis vocantur Cosaci, alium sibi Dominum & externas gratias quæsituros. Ad exposita ea, non iniusta subiit omnes indignatio; ut Campidux mitis alioquin, & pacati animi, ereptâ de manu assistentis Optionis clavâ, mox se agrestia & plusquam barbara postulata (inhibitus ab astantibus impetus fuit) ferro decisurum minaretur. Itaq; Antonius nè viso Rege in Castris detentus mansit; transmissis per unum è suis Chmielnicio literis, quibus ei servilis perfidiæ typhus, simul Christiani sanguinis sitis insatiabilis obiecta sunt. Affluere dein à Basilio Palatino, etiam Thymothæo internuntii, quorum prior fide & opera sua Regno non inuili commemoratis, collapsæ fortunæ quod verè Regiū esset opus, succurri postulavit: alter stolidè ferox, subitum se Re-

1653. se Regis professus, quidquid terrarum Danubio alluitur subiugandum, proprijs viribus promittere ausus. Nequē Logoferus Stephanus omisit, novum dominatum regalis patrocinijs fulcro stabilire, Transilvano ac Moldavo, armatæ societatis competitoribus, & in communem hostem cō-militio Polonorum adscribi petentibus. Stephani præ Basilio causa favorabilior visa: tum, quod à Turca in Palatinum Valachiæ recens destinatus; tum, si in Thymothæum proprijs armis bellum gerit, Cosacorum vires facile distracturus, ac ita divisas minore negotio à Rege opprimendas, suffragaretur commodissimè. Etiam dona obtulit, complura dolia vini infectique melis vasa, ac præter pasci pecoris in usum culinæ gregem, equos duos cursu pernici & formâ spectabiles. Responsum isti. Favere Regem novellæ inautotati Palatini fortunæ, ex qua Basilius, animo turbidus, fide ambiguus, suo demerito excidisset. Indolere simul, quod qui sibi rebelles, iidem & ditiones Turcicas turbent, & sua cum imperio illo fœdera indignè convellerent. Ostensurum nihilominus quàm cordi sit, illæsa cum Turca vicinitas facta recta servanda; etiam Palatino non extra usum fore, quod spes resque suas in patrocinijs Regio collocaret, Basilio simul renuntiatur. Submitteret vela adversitari, qui prosperis ac tranquillis rebus uti nescivisset. Cæterum, ex casu quo depressus, commiseratione non indignum videri posse, nisi cum rebellibus Regis, se iunxisset; nunc Turcam laceffendo, ut posthac Poloniam oppugnaret. Namque subinde Basilius recollectis sensim naufragæ fortunæ tabulis, attollere se ex casu videbatur, iam in emercandum Turcæ favorem opulentia valens, iam subventuri Thymothæo Patris accessione viri-um validus. Præterquam enim sollicitum de filio Chmielnicius,angebant ingentes thesauri, quibuscum uxorem Basilius Soczavæ committens, dotales nurus suæ opes, infirmè locatas Stephano prostituerat inhianti. Soczava ad Seretum amnem vetus magis quàm firmum oppidum, in circuli

Soczava
Seretum
Fl:

1653. circuli formam murus ambit; adiacente Castello, quod nuper Hieremias Mohila Dux gentis, operibus ac vallo circumductum permunierat. Hic Basilius Cameneco revectas opes, dum nihil uspiam tutum irritanti metallo credit, & omnia timet, malè consulto deposuerat, quò citius perderet. Quidam Stephani dolum suspectabant, facilem concordiam cum Basilio fingentis, nè peregrè evehendo, aut impensè largiendo, iacturam peculij faceret aliqui Chmielnicio imputavere, metum ex Rege Polono adijciente, quasi eius rei gratia Leopolim veniret, ut prætenso crimine, quod Basilius Cosacis iunctus; sequestratæ post indigenam opes, fisco eius cederent; hinc seu metu, seu intellectu calligante, malè persuasus, intra confinia Valachiæ deposuisse. Adertat locui Thymothæus, pro Thymothæo Cosaci stabant, conductitij Valachi pro familia, omnes pro thesauris. Inexpugnabilis iste fascinus animorum ac oculorum; sanguinem prodigit ut lucrum occupet, & ut non sudet in acquitendo, vitam impendit. Neque crede gloriam pugnando, quæri, si autem pectora in certamen vrget. Fortalitium inierat Basilissa cum Mille peditum legione, dudum Basilio privato sumptu conductæ: Mille CC. præterea Semenij peritissimus iaculandi pedes. Oppido imposuerat Karassos quibus diurnum solatium Talerus Leonis: hinc apud levem militem constantia in fide, & maior adversus obsessores pertinacia. Sed spes omnis in Cosacis, quorū Chmielnicius, cum Nicolao Fedorovicio septem Mill: submiserat, robur suorum, ac filio in extrema fidam manum. Isti, dum vastum agmen oppidum non capit, per subiecta in plano consedere, circumiectis vndiq; operibus turti. Superventu Moldavorum adhibita in oppugnandum vis fuit, exili sanè adversum munimenta & viros efficacia; Cosacorum præcipuè per crebras eruptiones prosperiore in hoste successu. Experti dehinc Moldavi nihil in summam profici posse, ac Chmielnicius in succursum filio cum Scythiis tendere, crebrescente famâ; auxilia Poloni Regis vr-

Bbb. genti-

gentius pensavere. Nemo ambigebat mittenda, praeciden-
 1653. dis viribus rebellium in aliena terra; tum quod Glinianen-
 sibus castris diffluens miles, non sine murmure dilata in e-
 am diem stipendia reposceret; etiam Sias Balsâ Silistriae
 Praefide invitante, qui datis ad Korycinium Regni Cancel-
 larium literis, amicè submonebat, Cosacos à vi arcendos,
 ut qui dominia Turcae invadendo, suis æquè ac vicinis a-
 gerent infestos. Tandem quò diuturna in loco Exercitus
 morâ, afflictæ aut consumptæ annonæ consuleretur, sub-
 mittere auxilia decretum; modestiore inter discrimina-
 milite, si alieno in solo successum belli & panem habet.
 Quatuor proin millia levioris armaturæ destinata. Sub
 Kondra Kondracio, ac Kłodzinio ductoribus, præter non obscura
 cki. Kłodzin militaris solertiæ experimenta, notæ celeritatis: insuper
 ski. Denhoffium cum sexcentis sclopigeris equitatibus ac Mi-
 Denhoff Obuchowicz chælem Obuchovicium, Foedaratorum animis penitus
 wicz. introspectiendis, Rex addiderat.

Primus ingressi Valachiam Kondracij successus fuit Mill
 Scythas dispersisse, quos pretio inductos Chmielnicius,
 explorando statui rerum submiserat. Mox arctiori obsi-
 dione circumdata Soczava, nec adeo promptum erumpere
 Cosacis, ubi à Denhoffio operibus, à Kondracio continuo
 assultu stringi cœpere. Cùm experienciâ palam sit, ani-
 mos hostium citiùs diuturno obsidio, quàm præsentī fran-
 gi impressione; ac frustra multa inter pericula festinandū,
 si terræ glebâ, magis quàm sanguinis impendio, parabilis
 sit victoria. Etiam Rex incruenta potiùs subactione loci
 lætari volebat, quàm ac invasione violenta famam quære-
 re potiundi: tum quòd expediret ita externo discrimini
 immisceri ut participium periculi æq; pacis utilitas pariter
 ad socios armorum pertineret. In eum finem Marius la-
 1653. skolskius Excubiarum Præfectus antemissus, ubi in socian-
 das vires animosq; Transilvanum ac Moldavum propende-
 re comperit; secutus mox Christophorus Gembicius Gne-
 znenſis Castellanus, mutua pactione devinciendis in eam

legem

1653. legem Colligatis; ut si Poloni pacendis Valachia rebus san-
 guinem & operam impendunt, vicissim id consociatione
 armorum à Principibus istis in communem hostem redhi-
 beretur. Quod tunc eodem parario perfectum est; in sta-
 bile utrinq; fœdus, firmatis partium iurejurando animis.
 Leopoli interea per intricata stipendij nomina belligeren-
 di opportunitatem morabatur. Arma in promptu, Regis
 præsentia, studia sociorum, ratio temporis, accingi in opus
 Martium urgebant: quo verò modo quavè arte, non solu-
 tis stipendijs miles extrahi posset, nemo reperiebat; prom-
 ptior infallibiliter obsequio futurus, si vanis promissis in-
 scato, non illuderetur. Expectabat hærens, hærebat du-
 bitans, diutina procrastinatione suspensus: iam ut dolorem
 propè, ita non longè ab indignatione iactis promiscuè vo-
 cibus; palam & passim secessum eum renuntiatione obsequij
 minantibus. Haud iniqua iræ causa in eos, qui stellionatu
 rem privatam ex milite lucris augens & improbo per de-
 fraudationem stipendiorum quæstu, meritum præmia,
 ac agendorum tempora pervertunt. Melior tamen tunc
 Procuratorum Aerarij fides (et si passim publico odio suc-
 cumberent;) nec ea militis Patrij peryicacia fuit, qui stu-
 dio gloriæ, Patriæ operam præstat, serviendo. Arduum nihi-
 lominus cura illustribus è Senatu viris à Rege submissis,
 incubuit; quomodo exulceratos, ac in ipso matris præci-
 pitio militares animos, componerent. Egrè convenit, ut
 quantum ad præsens pecuniarum in parato distribueren-
 tur, addito AD RATIONEM percipi tantum; quæ restarent
 nomina, verbo Regio firmata cautione, quamprimùm ab
 ijs qui cum iniuria retinerent repetita, de toto & in solidū
 exolurum iri.

Subsistente Leopoli Rege, venerat à Moscho Legatio,
 Comitatus CCC. Equitum erat, versicolor vestis, equi su-
 perbe phalerati formâ impare; & omnia in fastum aut o-
 stentationem. Placere sibi exquisito apparatu visi, donec
 XXIV. cohortes è Castris accitæ, officij causâ occurrerent

Bbb 2

excipi.

excipiendis: tum demum comparatione alieni decoris, cristas submisere. Ivere nostri militari gradu, fulgentibus signis, diverso armorum genere cultuq; erant qui in totum cataphracti pellucido niterent ferro; loricae aliorum radios solis irritabant; alij sub tygridum exuvijs, strutionum pennijs, Persicum in morem clypeati; militare decus augerant, generosis in volubiles gyros equis lata planicie circumactis. Nec animorum vigor in obscuro fuit; primo namque mane campum ingressi, per flagrantem immodicis ignibus solem, ex disciplina equis insidentes, in vesperam exegere. Moschi ut magnifice accepti, ita per hospitium laute tractati sunt; grandes in tot cœniperas sumptus, Thesauris erogante. Exhibiti Regi, præter veteres querelas, mediationi Magni Ducis, & in pacificandis Colacis operam offerebant; id officij conditionatè præstitum iri recipientes, si sublata per totam Regalem Russiam *Unione* Orientalis Ecclesiæ ritibus consuleretur; Maiestate Mag: Ducis imminutione titulorum læsa ante omnia ex condigno reparanda, aut saltem traditione Smolensci cum attinentijs placanda. Constitit demum venisse specie magnificos rerum vacuos, & qui in tempus personati amici, accisas Chmielnicijs res opportuna suspensione armorum refoverent, aut denique quid ex formidabili illa armorum coniunctione sperandum, estutè rimarentur. Prolixè per destinatos actum, quominus introspici abstrusiora intentorum possent; Etiam Witovius Sandomiriensis Castellanus morum gentis ac tenacis filitij gnarus, multo suasu impellebat, ut apertè promerentur quorum causâ venissent: in longinquum bellum abeunte Principe, frustra posthac velle exposituros, ubi tempus effluxisset. Sed nihil excuti potuit, præterquam missuros pro informatione ad Mag: Ducem, si interim conatus Thymothæi in Valachia non interpellarentur, ut potè ad excitandum Turcam Christianitati proficui. Vnde haud obscure apparuit, anteponi foederi nostro patrociniū Colacorum, Chmielniciūq; palam pecuniā ac re tormentaria submissis, ab ijs in Polonos instructum, Septi-

Septimo Nonas Septembris Leopoli Rex, etiam Exercitus à Gliniany movit; lento nimis incessu, cum iugi pluvia madescens Autumnus, accelerari iter haud permetteret. Sederat consilium, si Chmielnicius (ut rumor tulit) liberando filio in Valachiam defleat, vndiq; inclusum commode circumveniri posse: sin se in viscera Regni effunderet, relicta fato suo Soczawa, arma & obliquo in incurrentem vertenda. Hinc Haliciam versus destinata via, dum nihil certi de hostium occursum affertur, aut feri Provinciarum delectus. supplendo exercitui expectantur, Rex, quid facto opus; cum militaribus deliberavit. Etsi enim summo iure decernere potuit, præsertim vacante tum generali armorum Præfectura, nihilominus explorandas voluntates suorum censuit, fortè experturus, an sagi munia, cum Togæ negotijs, pari animo ac libertate agerentur. Hic verò diversa, suo quisque pro sensu sapuere. In Vkraynam, ut rectè verterentur arma complurium sensus erat; inter quos Landzkoronius eo fermè argumento dixit. *Duplicem divinitus offerri potentissimo Regi gloriæ materiem: unam quidem in subactis postquam expugnatur Soczawa Thymothæo; alteram in pracidendo rebellionis capite, si vincitur Chmielnicius Pater. Grandis utraq; ea momenti, & quantum periculosa plena atq; tantum eximia ad posteritatem commendationis utralibet habitura. Maturuisse tandem cum revolutis in autumnum anno regali manui messim, qua victrici ferro subacta, in manipulos iustissimæ ultionis, simul & immortalis gloriæ fascianda sit. Ast in potestatem redigenda Soczawa, levis aliquot cohortium labor, & unius ala Ducitoris, privata fortuna fuerit; magis ardua te ser. Rex manent, qui iura Orbi dare natus, excelsam indolem hisce minutis occupari non patieris? Quæ verò indignitas, exile unius oppidi claustrum, in quo imbellis scrutatorum suorum farragini anus incubat; ac detestabilis consortio ad ignem veru assans mulierculus carnes Thymothæi habentur, præpotentibus armis iuis circumsidebis? Alia longè sunt de te Orbi expectatio, & nostrum vota: quibus etsi ad mi-*

1653.

nimos nutus tuos morigeris, non tamen sine adequato victoria pretio, sanguinem funderelubet. Offert se enim verò diffusissima Vkrayna tractus, qui Regem suum, ubi utraq. Borysthenis ripa potitur, iam retrò Septentrionis dominatori, iam ultra Euxinum Tyranno Orientis, formidabilem ostendat. Non ab alio nobilis Roxolania vindicari cupis, nisi à Casimiro, non alio Monarchæ pervicax collum submissura, nisi Vincto Domini. Liberrima ibi decurrent immensa ætheris spatia. Aquila Sarmatica, quæ in arcto dominatus Valachici hemisphærio, agrè pennas involatum expedirent, etiam fatalia isthic faginea exhorrentes. Maior quidem subiuganda Vkrayna labor; ast gloria incomparabilis; imò necessitas, Patriæ tranquillanda: excellentiore providentia titulo, si regia via in hostem tendens, populandi Provincias Regni licentiam, obiectu virium hosti eriperetur. Gloriosior hinc exservatus subditis Civica, quam si Mille hostes interemeris; pluris æstimabitur pacata laurea Patriæ, quam si innumeris arcibus vicinos incommodantibus potireris. Faxit mihi Deum, ut Bobdane simul et Thymothea, quos natura ita hostilitas sua in nos unxit, in Vkrayna simul et Valachia victi, existant immortales gloriae tue materies. Hæc Landzkoronia hæc plures quib. per Podoliã ac Pocutiã ditiones, metu providentiã, nè si illac transit aut subsistit exercitus desolandi. Diversum promptus sensum Regni Marchallus Lubomirius, præsentissimã trutinã, rei ac temporis momenta perpendens. His sanè verbis. Haud diffiteor Ser. Rex, si antea tuis consilijs interesse, non facile suaserum me, ut obsideret Soczava negotium, misso cum parte copiarum Kondracio urgeretur; non item, ut sua Mai. bello præsens adesset; multo magis in obsequium latus, quo Camenecum est, deflecteret. Est enim sepositis alijs considerationibus; minus foris expediebat, in obsidione Soczavæ sumptum sanguinem, imò tempus perdere, evidentiore commodo publica, et sue Mai. gloriã, si in ditionibus Regni dudum cæpio bello institissemus: etiam si voto non respondisset eventus, ut est alea belli variabilis et anceps, minore ædecore. Nunc ablegata copiarum parte, Colligatis Principibus fide et adventu S. R. M. in societatem armorum erectis, ne

quaquam

1653.

quaquam citra levem famam iacturam fore arbitror, Soczavã inexpugnatam deserere; quæ iam semiconfectum opus, ut credi par est, aut per pactiones, aut vi ulteriore, non difficile subigi possit. Verum si deseritur, præter solius famæ detrimentum, multa consequi incommoda, cauto bellatori providè dispicienda. Primò hostem à tergo relinquere intutum; imminuendam ex recessu Colligatorum fiduciam; hostem animo augeri, suos verò, dū irriti successus evanescent, succumbere. E contra recepta ca., percellet fautores partis, quæ bella constant famam, adversarios consternabit, intrahit Polonus Vkraynam et victor, terrore socialium armorum duplicato, ipso successu animosus miles, per secunda prælia ad victorias, per victorias in consummandum bellum enitetur. Ibit S. M. in viscera Roxolania ditionis propriæ spectandus vicinis, rebellionis formidabilis; orabunt exules, applaudet plebs, prosequuntur votis et copijs Colligati, quæ etsi levius additamentum virium nostrarum, aliquid tamen ad famam valebunt. Concesserim sanè duo motiva esse, amovendi à Soczava Kondracij. Nempè habendam rationem temporis ac operæ, alieno fortalitis expugnando insumenda. Alterum, fieri vix posse quin herente propè Camenecum Exercitu, ut ad alimentum penuriam circumscisa ora redigatur. Et anterioris quidem puncti, præpostera consideratio est; ante enim dimissum Kondracium deliberandum fuit, obsidenda nè Soczava? Si iã factum ut mitterentur in obsidendam copia; nè misse irritum effectum redeant, enitendum. At Cameneco inferri commeatus penuriam, hinc famem? Eodem modo ubicunq. terrarum subsistimus, idem malum metuendum, nisi refranata calonum licentia, aliquis ordo aut modus conquirendis victualibus imponatur. Sed esto, omissam Soczavam nullam à tergo facessituram discrimen? cur in Vkraynam deproperemus, perpendere liceat? Hostis aut occurret nobis, aut suctus usus artibus expectabit. Si occurrat, dispersus copijs, longo itinere ac fame fessis, cum recenti non sine discrimine decertabimus. Si expectat itidem lassus obijciat locorum iniquitatem, aut pugna necessitatem imponet, cui dum oppugnando ruimus, utinam defendendo sufficiamus.

1653. *mus. Si munitionibus se incluserit, inexpugnabile hyems præstabit; si statarium prælum init, ancipiti Marte depugnandum fore. Neq; in hyberna distribuere militem licebit, sparsim faciliorem opprimenti, nam dum singuli pugnabunt universi vincuntur &c. &c. Satiùs subacta quoquomodo Soczava, rediturus in Patriam aliqualis victoriæ famâ circumdari, quàm irrita effectus tentata, cum temporis ac famæ dispendio ingloriè traduci.* Hæc, pressa & gravi oratione elocuto, haud occulta Principis offensa accipiuntur, quòd vir Togatus (Legionè aut cohortes stipendiarias nullas tum in Exercitu habebat Mareſchallus, etsi ultra Octingentos sub signis milites proprio sumptu in Castra cōduxisset) Principi ac Senatui probata solus restringeret, & palam culparet consilia, quorum non ipse autor fuisset. Hinc diversus sententiæ Rex, iter militare Bracławiam versùs edicit; nondum firmatos accessione Scytharum Cosacos præventurus: cum occultiore impulsu ablegasset Machouium, insinuandæ Soczavienſibus deditiōi; quem ponè Houvaltus cum sexcentis Desultorijs, ac Campeſtribus aliquot machinis sequebatur.

In sesqui mensem trahebatur obsidium, aliquoties irrita tentata impressione, cum Moldavi nequaquam eam adferrent pugnacitatem, qua tot viris infessum munimen superari posset. Clamoribus tantum aggressos valla Polonos iuvabant, vnde & isti fervore decidere visi; nam dum sibi quisq; famam aut spolia destinat, rari laborem ac pericula subeunt, inde opera ac successu pigriore. Kimenius quidem Hungaris Præfectus, quatuor maioribus tormentis arcis muros convellebat, vnde deiecta valli lorica, etiam interiora ad ictus pateſcebant, quæ tamen verberatio exili profectu institui visa, cum introrsus agger & fossæ cōcussio muros obijcerentur; tantaq; laboris pertinacia in veteri vallo vineæ ac corbes excitatæ, vt sub obsidionem consummatori opera, munitiones Soczavam absconderent. Erumpebant præterea creberrimè Cosaci ad vsquè suggestus tormentarios, vt inde machinæ in tutiora asportari debuerint.

In

In tantumq; audacia ex successu creverat, vt per noctem stationibus nostris assultantes, Kłopotovij turmam saucio ductore disiecerint, cæso inter alios Stephano Maczynio, claræ stirpis ac virtutis iuvene. Patuit vt consummaretur negotium moram provenire, quod diversarum gentium. Duces (aberat Palatinus Moldaviæ) regulas agendi aliunde & procul peterent, quæ in promptu & præsentium esse debebant. Interea dum è longinquo consilia post res afferuntur, labebatur tempus, & occasiones, tum demum agendi potestate oblatæ, vbi nihil auderi posset. Attamen Houvalti superventu excitatus terrore erat; veterano ignavam socijs operam exprobrante, & animorum in re ipsis utili, ad deridiculum remissionem. Erecti demum in spem impressionem adornavere; præferentibus alacritatem. Hūgaris, modò non in eam partem qua Cosacis statio, incurrere iuberentur. Adversum hos è contiguo monasterio, vbi Denhoffij statio, instituta explosio, noxijs passim ictibus vallo proturbabat defensores, cum ij subito ac ultra spē è claustris suis evoluti in Moldavos ingruentes, interfectis aliquot Centurionibus loco depellunt, ac destinatam impressionem inturbant. Mox, sub proximam noctem in Polonos erumpunt, tenebris ac lalsitudine, sopitos credentes: nisi solers, Kondracius cognito ex transfuga consilio, ad primum adventantium strepitum vigil, paratas in discrimine cohortes ante valla obiecerit; quoad spe deiecti ac accurrentibus auxilijs terrefacti, exitiabilem audaciam inobservato per tenebras abscessu consignarent. Interim Machovius deditiōem ingerebat, non tamen persuadebat; allapsis Basilij literis, vnius tantum septimanæ constantiam ab vxore generoq; reposcentis. Premebat sub hæc obsessos, victus inopia, in potum tribus puteis haud sufficientibus; namq; corruptis pridem conatibus, ac averso qui ex Sereto derivatus torrente, ordinariam aquationem Denhoffius ademerat. Verum Basilissa, supra sexum animi erectior, excitabat generum hortatu, Cosacos largitione, Valachos.

Ccc

promis-

1653.

Kłopotowicki
Maczynski.

1653.

promissis, omnes exemplo. Partiebatur far, carnes, pecora, etiam aquam moderatis ad mensuram portionibus, & omnia non pro muliebri genio ac fragilitate. Tum pulveris nitrati occurrens defectus, elaborando excitaverat officinas; Thymothæum meri haud contemptorem, quominus Cosacorum animos computationibus devinceret, perurgens. Sanè liquebat mulieris vnius constantia elusam tamdiu Colligatorum vim; etiā averſata qualescunq; dedendi conditiones, cum non inhonoræ eæ, iam à Machovio, iam à Transilvano imperia Turcæ obtendente, suggererentur. Venit tandem ſūma dies, quā fors magis & casus; quā humana consilia aut vis, pertinacis Soczavæ portas reclusit: valeſcebat fama reſcindendo obſidio adventare Scythas, qui vera ea optarent aut metuerent, creditu facilis: unde Colligati acriorem in fortalitium explosionem institu-
erant, inter multiplices ictus libratore Hungaro, directā in celſius conopæum machinā, destinatum scopum non infeliciter feriente. Discumbebat Thymothæus cum socijs, cum ecce ferrea Colubri pila, rotam currus diffingens, bino axis fragmento ad elisionem cerebri caput ac pedem contudit, immani in subitam exanimationē vulnere. Corripiunt aſidentes repentē sensu defectum, cui iam erepto capite nuſquam superfuit vita. Intra conopæum abditū cadaver, celata in ſextiduum morte Cosaci tenuere: unde ingens luctus & desperatio subibat Nurum, haud vanē neganda à Patre auxilia coniſcientem, vbi occiſum filium innotuiſſet. Nihilominus ut erat ſuſpirijs ac planctu recens, cum potioribus è gynæceo ſtationes militares ingreſſa, precibus & lachrymis obſecrabatur Cosacos, quatenus qui pro vivo Ducis ſui filio ſtrenuē depugnauerant, eadem conſtancia orbam ſe, Filiamq; ex Thymothæo vterum ferentem, in extrema tuerentur. Nec inefficax apud Cosacos Baſiliſſæ poſtulatō credi potuit, (cum Valachiæ mulieres formā & illecebris, vix Peruſinis decedant) qui mox proteſis dextris, non deſerendam teſtatu, fidem & conſtanciam ſu-

am pe-

1653.

am periclitanti adpromiſſere. Hunc finem immanis & cruentus, perpetrata ad Batovum Ianienæ autor, fortitus; miſerius à glande tormentaria vitam finiens, quam noſtris eā emptis percufforibus eripuerat. Ferociā magis quā vlla militari virtute notus, cū ingenium Patris infra eſſet, vitijs ſuperavit; in divos blaſphemus, amicos periurus, cūctos truculentus. Omnia divina & humana ſuſq; deq; vertere minatus, Pontifici, Turcæ, Regibus, convitia oggerere ſolitus; ſolā temulentiā, & furioſo animi imperu, in audaciam præceps.

Barium propè Rex militari via penetraverat, cū quarto Nonas Septembris, à Stephano Palatino citus equo nuntius adtulit, Baciſſaraio Hanum Crimenſem moviſſe, eundemq; acceleratis itineribus, in Valachiam iter deſtinare, ferendam ad opem Soczavæ, opibus quo pro ſe tolleret Baſilij, inſeſcatum. Tum demum Mareſchalci conſilium ex eventu æſtimari cœpit, attrito paſſim inediā ac itineribus Exercitu, præcipuē vbi per Barenſem deſolam penitus oram tranſit: adeo evaſtato tractu illo, ut qui ſemina terræ mandarent mortales, vix reperirentur. Inter alia mala, etiam non ſoluti æris reminiſcentia ſubibat militem, coortis inter queribundos vocibus, trahi ſe per inhospitales in longinquum bellum oras, ut nè viſo quidem hoſte perirēt, cruentos interim emeriti ſtipendij aſſes, ab ijs conſumptū iri, qui nunc perdendos, ſuis artibus eluſiſſent. Cœperatq; turbidis imbutus miles imperia detrectare, quoad ex ſeveritate turbis remediū Campidux quaſiturus, vnum ex turmalibus, qui deſerendi ſignū autor ſocijs fuerat, caſtrenſi ad Balinam iudicio, capitis ſupplicio affici iuſſerit, abſterſente cæteros exemplaris poenæ intuitu.

Demum Soczavæ dedendæ conſilia, acrius poſt extinctū Thymothæum agitari cœperē. Nam tametiſi Cosaci multa pollicenti Baſiliſſæ in extrema ſe perſtituros obtulerant, at vbi ſublaturum authorem deſperatā auxilia, & vim in oppugnandum parari vident; maximē propter accepta ab ho-

Cccz

ſtium

Baciſſa
ray.

1653. stium telis detrimenta, refrixerat ardor, ut si modo toleran-
dæ conditiones darentur, eas non omnino averfari osten-
debant. Non ingratum id Colligatis, satius periculosis la-
boribus, & sanguini suorum parcendum ducentibus; etiã
comperto abfessorum animos contra famem & arma ob-
stinatos adeo, ut in defensione fortiter mortem oppetere,
quàm turpi deditioe vitam pacisci præoptarent. Etsi quo-
minus pactiones abrumperet, nihil non agente Basilissa; iã
adventum Hani, ac militarem in castris Polonorum sediti-
onem rumoribus differente; iam opes quas haberet, in Co-
sacos si perstant erogaturam; etiam vacuum filia talamũ
Præfecto eorũ, aut qui alius virũ ageret, ostentando. Atra-
men invitã ac muliebriter reclamante, instituto colloquio,
ad leges deditiois ventum: inclinavitq; Fedorovicus ut
fidem Polonorum sequi mallet; Moldavos sibi ob rapinas
anteacti anni formidolosos censens. Eadem clementiæ
regiæ opinio Valachos stimulavit, ut in nomen Regis arma
deponere offerrent; verũ suggestum fuit, Principis alte-
rius subditis frustra à vicino patrociniũ quæri, interces-
sionem non negari. Inducti ad mitiora obsessi, ijs condi-
tionibus arma posuere, quæ memoriæ causã pono. Iurent
de facto Cosaci, Ser: Regi, ac Reip: Polonæ fidelitatem. Tran-
silvania Principi ac utriusq; Moldaviæ Palatinis bonam vici-
nitatem, & quod nunquam illorum inimici directè vel indirectè
forent. In signum humilitatis, vexilla militaria, coram Illustr:
D.D. Commissarijs Colligatorum Principum, in terram depo-
nent; quæ manebunt pro S. R. Pol: retentis pro se ex benigna
concessione signis decem. Nihil ex bonis sub adventum ipsorum
Soczava repenti secum ullo prætextu auferent. Arma ac selo-
petia minora hæcenus offensiva, similiter humi posita, præmissa
iuramento, nunquam contra PP. Colligatos vertenda, reddentur
ipsis. Bona Thymothæi relinquentur circa D.D. Commissari-
os; bona etiã extẽplis Moldavicis rapta restituentur. Neminẽ
secum ex arce oppidovẽ abducent; Fortalitio Soczaviensi, cum
omnibus quæ in se continet, in manus moderni Palatini Vala-
chia

1653. chia consignato. In regressu damna nemini inferent, neq; post-
hac ditiones Colligatorum PP. infestabunt. Rebus Basilis Pa-
latini, Baronum, ac sequacium eius, se non immiscebunt, neq; il-
lis patrociniabuntur; super quæ puncta bona fide Christiana,
singuli iurent. Nec quicquam moræ intercessit quin iura-
rent eã ad verbum formulã. Ego Nicolaus Fedorowicz, pro-
tunc Exercitus Zaporoscensis Senior, cum Collegis ac Tribunis
meis, iuro, per nomen SS. Trinitatis, Beatissima Virginis, ac
SS. Omnium, quod in presens experti benignitatem ac miseri-
cordiam Ser: Regis Pol: D. N. Cl:, tum Illustr: Transilvania
Principis, ac utriusq; Moldaviæ Palatinorum; sicut S. R. no-
stro constantem posthac fidem, ac stabile obsequium spondemus:
ita Illustr: Prin: Trans: adpromittimus, nos abhinc nullo modo
prætextu, personam aut Dominia eius hostiliter oppugnatu-
ros, imò contra eiusdem hostes & adversarios, utriusq; item
Moldaviæ Pal: auxilio adfuturos. Quod si hanc iuramento
obstrictam fidem nostram, erga Ser: Regem Remq; publ: Pol:,
tum erga Principes Colligatos sponsonem, in quopiam à nobis
violari, neq; descriptis conditionibus satisfieri contingat; iam
tum ulciscatur Deus iniuriam nominis sui perperam invocati,
super nobis, Coniugibus, ac pignoribus nostris. Sic nos Deo ad-
iuvante, ac Sancto eius Evangelio. Actum ad Soczavam in
Castris, die 9. Octobris, Anno Christi 1653. Convenerat
cum Federovicio in arcano, ituros sub signis ad Castra Re-
gia Cosacos, per evidentem submissionis actum, ubi Regi
militant, diluendæ rebellionis culpæ. Credidẽre nostri
pactum ex fide exolvendum, additusq; Mogielnicus Eque-
stris Centurio qui deduceret, ipsis vicissim quatuor è suis
obsides manu tenendæ pactioni tradentibus. Verũ ubi
Poloni consulendo equis ob pabulum festinanter abcedũt,
Cosaci cum cadavere Thymothæi, tranato Tyra, ac abdu-
cto secum Mogielnicio velocissimè in Vkraynam perrexẽ-
re. Crasso conciliantis deditioem errore, quod non Præ-
fectum aut melioris notæ Tribunos, sed extremæ sortis ver-
nas, vadimonij loco recepisset. Ita Soczava in manus Ste-
phani

1653.

phani Palatini, etiam Basilissa antagonistæ vxor venere: penes quam reperti minores opinione thesauri, quos mulier anxia retinendi, partim profusa in Cosacos largitione prodegit, partim in nigras sub terram specus defodisse credita, meru nē hostis potiretur. Similius verò fuit, Basilū mercuriali fidere & ingenio hominem, nē omnia in se casus aut fortuna posset sollicitum, Constantinopoli, Venerijs, Amsterodami, Gedaniq; , ac per alia celebriora emporia, nominibus in scenus datis, providē, pecunias inter negotiatores dispertijisse; etiam quo rem per versuras auget. Polonis pretium operæ stetit, septem campestribus machinis, ac vnde quinquaginta gradioribus tubis, quos ē furcillis librare mos. Aderant cum Kondracio in obsidendi curas, ē Polonis, cohortium Præfeti clariores, Słuzewius Pater Koczubey dictus, ob celebrem bellis Scythicis operam, cum Filio itidem turmæ ductore; Wielohorscius, Kłodzinius, Alexander Minor, Piasecius, Kruszelnicus, Kłopotowius, Mogielnicus, Roszczyc, Telezynius, alijq; alarum, veterani Ductores, cum ea obsidio ultra quadringentorum iactura ē nostris stetisset. Kondracius non diu deditæ Soczavæ supervixit, aliqui sublatum veneno ab æmulis tradidē; pleriq; rædio animi seu atra bile consumptum, vbi grandi pecuniæ extorsione deditionem pepigisse insimulatus; etiam vt elaberentur Cosaci muneribus corruptum cōsensisse. Convincit fallam obiectionem melior viri fama, tum silentio intercidens suspicio; neq; post extinctum, cooperatori deditionis Machovio à quoquā intentata. Hæc de Soczava, ex qua plus Polonis famæ, quam operæ pretij accessit.

Filij casus, concusserat vti memoravi, vastas illas spes Chmielnicij Parris: ast non in totum animo deiecit, fortis ambiguae vt mutabilis est intelligentem, & contra Polonos vel acheronta moturum. Nec vicini tantum in nos sollicitati, aut qui religionis, commerciorumq; nomine misceri potuere; sed in disito Orbis recessu Suecus, & longinqua
ultra

Słuzewski.
Wielohorski.
Kłodzinski.
Minor.
Piaseci.
Kruszelnicki.
Kłopotowski.
Mogielnicki.
Roszczyc.
Telezynski.

1653.

ultra maria positi Angli Scotiq; conciti, diverso argumento aut motivo. Risum sanē movit, interceptæ tunc epistolæ inscriptio, (si modò non figmentum erat) quā Oliverius Cromvell, magnæ Britanniae, vti se dixit Protector, Chmielnicius Orientalis Ecclesiæ basim, Polonorum flagellum, Erroris Papistici extirpatorem &c. titulis dignabatur. In quem verò vsum, tot spatijs terrarum discreta amicitia quæreretur, occultum tunc fuit; nisi quod remota ab igne corpora, etsi non calefiunt, luce tamen elementi fruuntur; ita societas illa inter Pirithoum ac Thesea cōsimiles, famæ magis quam rebus consultura credi potuit. Cum disitorum loco populorum prensationes & amicitiae, simile quid cum ijs ferculis habeant, quæ multo auro ac pigmentis delibuta dum oculos pascunt, stomacho non satisfaciunt. Moschus iam non amicus, necdum nobis hostis erat; Scytham rædere cœpit rebellis societatis; præsertim quod Turca Polonos illacepsitos, etiam Valachiam omninò intactam iuberet. Poti⁹ tamen Bohdano visū, veteri inniti amicitiae, vatrē abolitis quæ intervenirent simultatibus. Aggressus igitur Hanum exponit, ingentes Basilij opes, filij sui omni meliori iure doteles, si inhiantibus Colligatis eripiuntur, se admittente Hano cessuras, quibus tam exul Socer, quam obessus filius promptè liberatori suo decederent. Non omninò surda aure talia, accepta præsertim oblata ingenti in numerato pecuniâ, confestimq; succurrere Hanus decrevit; adeò ostentata offa, quemvis ad sonitum lucelli trahit & pecunia omnis ausus irritamentū est. Diu tamen, an contra inhibitoria mandata Turcæ Valachiam intraret ambiguus, in Derepezensibus campis hæsit, quoad per Chamambet Murzam successu deditæ Soczavæ explorato, ad Transilvanum miserit, monendo improficuam ei Polonorum societatem, imò si pervicaciter asserit partes, fore omninò damnosam. Res Radulij Moldavi in tuto esse, invadentes Valachiam Cosacos malè multatos, hinc satisfactum Turcæ, capefferet & ille armis asser-
tam

Derepe-
czyn.

Radulij

1653. tam quietem; nisi malit alieno discrimini suo malo misce-
 ri. Internuntium cum XX. virorum comitatu, Hyacin-
 thus Szembergus iam tum Legioni post Kondracium,
 impositus, solertissimè per compendia viarum affecutus,
 in limite Valachico cœpit; cuius tum indicio cognitum;
 nec dum decrevisse Hanum an Regi congressurus sit, cui
 spopondisse Chmielniciam, si modo occurrit Polonis, iam
 irrequieto motu ac itinere, iam fame ac morbis, insuper
 seditione castrensi laborantibus, finem bello, incredibili fa-
 ma & præda facturum; quibus pollicitis si deforet eventus,
 ferro Scythico ultro iugulum subditurum offerebat. Vnde
 hic cognito Soczavam interempto Thymothæo victori pa-
 tuisse, gyrato viarum flexu à Szarogrodo veniens, in Wol-
 hyniam ingruit, si circumclusum Regem tenet, spe ac fi-
 ducia vincendi impletus. Vnde Scythæ quo ad maiora au-
 denda præda imbuti acuerentur, ad populandas circumie-
 ctas oras se passim diffudère. Etiam in Lithuaniam cum
 Cosacis Podobaykone dimisso, qui se isthic Lithuanis me-
 tuendum Moschis socium ostentaret. Neq; arduum aper-
 tas Provincias decurrere, cunctis ad famam prægressi in
 Vkraynam Regis, securè in penatibus ac velut altâ pace di-
 versantibus. Rem traicam, sed ex vero compertam ut tū
 accidit inferam. Henricus Kassovius Castellanus Venden-
 sis, complures è vicina Nobilitate ad nuptias cognatæ Vir-
 ginis vocaverat, inter plerosq; Hołowczynio non obscuri
 nominis terrigena, solennitatem actus honestante. Vetus
 is militandi, etsi tum ob ætatem rudè donatus, ad iniectam
 de Scythiis mentionem, vix credibile aiebat, ut prædatum
 isti discurrerent, in proximo Rege tantis viribus subnixo.
 Eiusmodi dum familiariter discursus feruntur, interim lu-
 pus in fabula est. Siquidem ad primum illatas mensis da-
 pes, ubi adesse Scythas inclammatum, convivæ trepidare,
 diffugere, arma audaciores corripere: nequè decrant, qui
 tardos è suis hospites subvenire rati, crateres expedirent,
 vanum contubernalibus metum cum risu exprobraturi.

Incen.

Kasso-
wiski.Hołow-
czynski.

1653. Incensa demum Villa ac vociferatio agrestium hostem pro-
 dière; qui mox effractis sepimentis involans, corripuit o-
 mnes, succenditq; domum alijs mox rediis destinatam.
 Capitur Castellanus cum Hołowczynio, cæterisq; hospitibus
 rara cuiusq; in effugium fortunâ, (solam Matrem familias
 proximæ lacunæ arundinetum texit) cum & clarior dies
 subtraheret latebras, & Barbari domum indagine comple-
 xi neminem elabi permetterent. Quandoq; in suspectis
 securior metus, cui nomen circumspectio, vnde enatū pro-
 verbum, timidi matrem non flere; etsi propè animositatē
 incedit fiducia, ast non rarò inter fortunæ ludibria nume-
 ratur.

Quia passim pervaserat rumor hostium armis Valachiâ,
 deinde Wolhyniam destinari, hinc diu quò se verteret am-
 biguus Rex: tandem à Bario retromotis copijs, ad extrimum
 Podoliæ limitem penetravit: cum permoveret facilior ea
 parte commeatus ratio, etiam Colligatis in societatem bel-
 li, è propinquo promptius pertrahendis. Zwanecium di-
 tionis Landzkoronæ oppidum, gemino à Cameneco mil-
 liari distat, cui à meridie Tyras amnis, ab aquilone palu-
 dosa convallis obtenditur; Castellum modicum in fron-
 te habet; à tergo aperta latifundia, arbuſtis hinc inde ex-
 tantibus; & quantum devexus nonnihil ad metationem
 Castrorum locus, ita ad occiduam plagam non iniqua su-
 berat, instruendæ aciei planicies. Tyras quò ultro citroq;
 commeabilis esset, gemino ponte instratus, etsi non statim
 structilis tabulati patiens, ob rapiditatem aquæ, sublices
 haudquaquam facilè in imum defigere permittentis. Atta-
 men vimineæ corbes, intra concavum lapidibus iniectis,
 sub onere dehiscentes, ubi immobiliter adversum vortices
 fundo inhærent, summitas earum crassis trabibus in vsum
 pontis instrata. Postea lixæ quibus etiam cum periculo
 compendia viarum placent, vadabile flumen equis transe-
 undo ostenderant. Quominus hic sedem belli figeret Rex,
 rationum maxima videbatur, ut coniunctis hostium armis,

D d d

etiam

Zwa-
nec.
Dni str
fli

1653.

Wito-
wski.
Gemb-
cki.
Cetner.
Lubo-
mirski.
Kory-
cincki.
Trzebi-
cki.
Radzi-
wił.
Sobie-
ski.
Zamoy-
ski.
Daniel-
łowicz.
Sapieha
Wisnio-
wiecki.
Czar-
niecki.

etiam nostra Colligatis vnirentur: imò si inopia annonæ invalefcit, non tantum se dives frumenti Valachia aleret, poscente neccssitate socijs armorum aliquid impertitura; deniq; vt sociæ gentes amne tantum intermedio disereret, vna alteri quocunq; vis verteretur, haud morâ subsidio ad-
esser. Etiam Cameneci vicinitas ad omnem casum aliquid valere existimata, locus naturæ artisq; adminiculo non in-
celebris. Aderant tum ad latus Regi, Potocius Campidux, Landzkoronius Russiæ, Petrus Potocius Bracławia, Tyſzkie-
vicius Czerniechovia Palatini; Sandomiriensis, Poznani-
ensis, Kalisſiensis, ac Haliciensis, Castellani Mareschallus
Lubomirius. Korycinius, ac Trzebicius Sigillorum præ-
fides ambo, Boguslaus Radivillus Hipparchus Lithuania, Ioannes Zamoyſcius Kalisſiensis, Ioannes Sobieſcius Iavó-
roviensis, Danielovicij, Parcoviensis, ac Czerwonogroden-
sis Præfecti, Sapieha Regni Notarius, Demetrius, ac Con-
stantinus Wisniovecij, Czarniecius, alarum veterani Præfe-
cti: Tyronum quoque supplendo Exercitui delectus, propè
Octo Mill: Castra Regia ingressi sunt. Etiam Colligato-
rum copiarum (die 22. Octobris) trans Tyram ad Chocimum
metatæ venerant; quæ arx in crepidine abrupti montis fi-
ta, ex Castris Polonicis conspiciebatur. Sub primum ad-
ventum X. Mill: complèſſe credita, Hungaris, Ianuſſio Ki-
meni: Valachis, Duraco, ac Bohuſſo parentibus.

Telezyn-
ski.
Szem-
berg.
Mikieſ-
ſy.
Cho-
chol.

Ad Zwanecium metato Rege, dum hostis moram trahit, solita interim belli præludia interveniebant, per fortuitas aut subitarios congressus, qui exploratum miſſi, manum conferentibus. Et Scythæ quidem Orininum propè ali-
quam noſtrorum manum ductore Telezynio diſperſere: æquante damnum fortuna, cum Szembergus, iungente ſe
Michaële Michieſſio cum CCC. Hungaris, obvium ad Zyn-
koviam Scytharum agmen fudit; etiam Chocholus Poto-
cij Optio in ipſam ad Smankowce ſtationem, vbi ſub noctē
ſolutius egerant inveheretur. Quotquot autem capi po-
tuerē, concordī relatione afferebant, hæſitare ſuper con-
greſſu

1653.

greſſu Hanum, nec vt aleam belli periclitetur commiſſurū: niſi prius circumvolutum agminibus ſuis Regem, morâ &
pabuli inopiâ exagitaret. Cordolium ad hæc Regi, tot
temporis laborisq; impendia, evanido ſucceſſu, ac vix con-
ſpecto hoſte periſſe. Abſumptam æſtatem, evolutum au-
tumnū, & nullam offerri rei benè gerendæ opportunitatem:
nec ſi offeratur ea faviturum cælum, frigidiore aura ſub fi-
nem Novembris grave, & quod militem poſt amicas Marti-
ni ferias, in hyberna ſolito more reduci invitaret. In ſo-
cijs quoq; languſcebat animorum fervor; vt ferè minus
aliena curæ, ſi privatis & proprijs rebus conſultum eſt. Li-
xarum noſtrorum protervia, Valachos penatibus proviſu-
ros abſtrahebat; Fax enim iſte ſervitij caſtrenſis, non in
horrea modò & quæ uſus vitæ poſtulat, ſed in pignora
gentis inhumanâ licentiâ graſſabatur; vnde exacerbat
iſti iniurijs, in immites pari officio hoſpites ſæviebant. Ju-
gulati mulri, paludibus merſi, manibus aut pedibus trun-
cati, etiam exſectis virilibus mulctabantur; eos profe-
rente fructus bello, vt quantò quis inferendæ iniuriæ
promptior; tantò talioni poenæ paratior vt exiſtat neceſſe
eſt. Hungari quin etiam paſſim ſigna deſerebant; cumq;
reliqui miſſionem publico nomine petituri viderentur,
meditatam requiſitionem præſentens Rex, Ordinum Du-
ctores benigno affatu, ac pollicitis; gregarios per ſepti-
manas veritū bino Imperiali retentavit. Evenit ſæpi-
us, vt quæ ſolertiſſimis ingenijs deſperata, humano conſi-
lio perfici nequeant; à remota plerumq; cauſa, nec in
præmeditatū finem directè tendente, ſacilius proveniant.
Supplendo Exercitui Nobilitas Regni, (cui tum bellicæ ex-
peditionis veniam Rex dedit) coactum è Tyronibus ſubmi-
ſerat agmen, prælargo ſtipendio inſtructum, ac inditis Tri-
bunis fama & uſu militiæ egregijs. Quodq; delectus tales,
pro quantitate poſſeſſi agri fierent; agri verò laneis menſu-
rarentur, laneales (ſeu Lanowi) tunc dicebantur. Iſti vix
per bi-meſtre exercitui iuncti vbi præſtituta ſtipendio dies
venit,

1653.

venit, missionem pervicaces petière: retentantibus frustra Præfectis, ac toto passim exercitu convitia oggerente. Quis crederet patriam iuventutem parentibus in militandum surrogatam, eo propudij ac vecordiae prolabi potuisse, ut nulla Principis exautorationem negantis reverentia, non honoris cura, non infamiae metu, deserere Castra institerit? Origo motus ab iunioribus & turbidis fuit: quibus solitū odisse bellum, dum incipiunt. Ordinum Ductores, ac ut quisq; animo melior remansere, præcipuā Ioannis Oleśn. ciij Succamerarij Sandomiriensium operā, qui præter verba & suavis, etiam si quidusquam pretiosioris supellectilis erat, contribulibus destinabat retinendis. Sanè mirum, quòd turbantes non ex lege militari Rex cōercuisset, qui notabili in cæteros peccabant exemplo: ast transmisit, satis poenæ ex probro militari iudicans, imò abundè fore ratus, ubi discreti Patres infamem filiorum abscessum, suo prorsus iure castigaverint. Aliqui istorum dum Castris abeunt, in manus Scytharum incidendo, famam sparsere, in exercitu Regis turbida omnia, & *Quarcianos* ob famem ac nō soluta stipendia passim diffluere: imò dilapso equitatu propè esse, ut Rex cum legionibus Cameneco se committat. Quæ ubi plurium narratione firmata, hæere aliquantum Scythæ, ingruendine aut desistendi consilia sequeretur? contra Chmielnicius vehementissimo impulso suavit, vrgendum in extrema Regem, Moldavis, Hungarisq; dilapsis debiliorem. Succendit audaciam, futilis narratio, ut Hanus agmen suorum à Latyczovia, obliquo viarum flexu ad Hufsiatynum circumduceret, tanquam diducto rete, à castris dilabentium capturam exhibiturus. Verum elusit sua expectatio Barbarum, integras Regis vires ubi occurrit comperientem, nobis pertraxisse commodo fuit, etsi iam peditatu victus, equis pabuli inopiā, emorientibus. Hinc Rex in novissima consilia pronior, destinaverat hostē educto Equitatu aggredi: cū contra suaderent plerique, non temerè disperiendas vires contra eum hostem, qui ve-

Lati-
czow,
Hufsi-
atyn.

univer-

1653.

universum Regij exercitus robur metuat, ita diductum in partes contemnat, vel certè facilius frangat divisos. Eius sententiæ Marschallus Lubomiris, dum aliqua in rem præsentem liberiùs profert, haud dissimulata offensa perstringitur. At is incolumitatem Patriæ iniuriæ præhabens, heroicè immeritam tulit redargutionem, non nisi Korycinio Regni Cancellario quæstus, consiliorum libertatem similibus premi; ac defuturos mox, qui sententiam proferrent, si placita Principi dissuasisset, iacturā gratiæ steterit. Inerat tamen arcani aliquid, ut Rex consilia Marschalci primò improbata, deinceps aut moderaretur aut sequeretur; effectum sæpiùs non infelicem expertus, cū etiam à finē incipere prudentiæ actus sit. Enimverò vlu compertum habetur, multa salubriùs sub eo Principe geri, qui aliorum repertis aures commodaret; quàm cui proprii sensus tenacitatem, sapienti fiduciā indidisset. Dum in proximo Scythæ, facile conijcere licebat, prælium aut congressum meditari; quid enim extremo anni tempore sparsim siti agerēt cælo & fame caballis gravi: nam etsi iisdem malis Exercitus Regius premeretur, attramen Castris velut quodam grandi hospitio commodius degere, ex Valachia liberaliter ali, socijs armorum in extrema constantem societatem tuentibus. In Tauricam quoq; ex bello sine præda redire, indignum, pugnaci genti videbatur: vnde pari impulsu utriq; Principes, in periclitandam belli aleam ferebantur. Effundebat proin subitus Castra agemmarum Hanus: missitabat è contra Rex suos, qui subitos motus arcerent, inter alios Potocius Bractaviensis Palatinus, aliquot ex insignioribus Murzis in traiectu Smotricij oppressit, ac rursus Notarius Campestris Sapieha, apud Barsczovum nactus, grandius agmen eorum dissipavit. Omni hoc tempore Rex Imperatoris munia exactè obibat, suggestos è tubo optico hostes speculabatur, instruebat aut pandebat aciem, proliciebat in equestres excursus suorum promptiores, & exactā die eadem per noctē providentiā. Tunc verò avidus experiri, præmittit Kłodzi-

Kłodzim
ski.

D d d 3

nium

1653. nium cum bis mille levioris armaturæ, qui hostem studio la-
cessens, ac simulatâ fugâ ad insequendum tracturus occur-
su suorum inevitabilem pugnæ necessitatem imponeret. Et
feu demum in paratas insidias, ardore pugnæ præcipitaret.
Fecit ut imperatum vir manu iuxta & consilio valens, sub i-
psamquæ stationem, Hani apud Kudrence suggestus, ali-
quot obvios Scythas manu iniecta præhendit; verum mox
subito incurso exciti hostes, nobilem audaciam malè mul-
tarunt; vndique circumvoluto Kłodzinij agmine; ijs qui
subsidium ferre debuerant, maturo recessu sibi consulenti-
bus. Ferociter refugis Scythæ in subiectam Castris pla-
niciæ institere; quoad insecutio à prorumpentibus regijs fi-
steretur. Cæsus Sławinijs (Lysek dictus) turmæ Centurio,
Linievij item iunioris Optio desideratus, multi saucij, plu-
rimi sub noctem, inter quos Alexander Minor Præfectus
cohortis, per adsita virgulta manus sequacium elapsi.

Kudren-
ce.

Sławini-
ski.
Linie-
wski.

Dum sic mutua incommoda aut certamina pugnatore
premunt, interim omni humana ratione potentior fortu-
na, aut necessitas, ostendit pacis vias, quanquam non re-
pente, temporisq; ac sanguinis interveniente iactura. Erat
Mareschallo Regni mancipium, Scythæ Fetacus vocabulo;
hunc Wezyrus Hani, ubi in Castris Polonicis haberi com-
perit, asserendū in libertatem, per literas reposcebat: veteri
benevolentia Mareschallo refricata, etiam eius se gratiā nūc
indigere professus. *Si Fetacus fidus sibi olim & probata ope-
ra, donum mitteretur; factum pro tessera benevolentis animi
fore; si per absentem hostilitatem sine armis dirimere placet, sa-
nè enixurum, quominus utriq; Principes stabili in posterum
fœdere, sine noxa & sanguine ad propria regrediantur.* Dat:
ad Hussiatynum die XXV 1. Novembris, Anno 1653. Alia
mox ab ipso Hano superveniebat epistola, quâ ita stabilien-
dam amicitiam (nulla in antecessum præmissa à nostris de
pace tractandi requisitione) velle præsetulit, ut minari nō
omitteret. Formalia erant. Parentem Mareschalli, Palati-
num Cracovien: amicum sibi, concordie inter Monarchas Orbis
stabilis.

1653. stabienda, autorem ac pararium extitisse; optare etiam nunc, ut
compar Patri Filius, in conciliandis fœderibus, locum inter gen-
tes infestas obtineret; qui in aula sui Regis, ceteros gratia ac
muneris prerogativa antecires. De quidem in renovandam ami-
citiam propensum, etiam Polonos ab eadem non aversos censere
eorum statum. Quod si hostilitas paci antebaberetur, prodiret
Rex in campestria, aperto secum Marte dimicaturus; pro-
brosus quippe videri, si tanti nominis Exercitus intra Castrorū
tutibula inclusus teneretur. Responsum ad ea. Polonos stimu-
lo in certamen non indigere, pugnaturos cum quo, quando, &
ubi, velint; eos gerendo animos quales victi multoties Scythæ
præcipuè ad Beresteczko experti sunt. Regem quin etiam in di-
tationibus suis, velut Patrem familias in domo propria agere, cui
qua parte adiuvum placet, consilere liceat. Invitare proin-
exiure hospitij Zwanecium advenas, ibi monstratuos, an mi-
nacibus verbis pares animos gerant. Si populationibus insisteret
Scythæ sciant oportet, ut illis in Regis ditiones, ita Poloni in
Tauricam tantundem via. Intervenit hinc solertis astutiæ cō-
mentum, quo tum nimium crudelis nostris illusum, rumo-
res ante salutem ponentibus. Metator Regni Samuel Ka-
linovius, Batoviana clade ipso in ætatis flore cæsus, reli-
querat cōiugem Ossoliniam: non magis sua orbitate, quàm
impresso viri desiderio excruciatam. Illa non amicorum
solamina, non spiritualium aut medicorum dehortatio-
nes, leniendo dolori admisit, nisi dum subornati adferrent
Nuncij, captivum maritum apud Scythas teneri, aliquan-
tum ex dolore remittere visa. Ita diu ægrum animum,
spe redituri sustentans, crebrius in Tauricam misitavit,
vestigatum an viveret? condicito lytro in libertatem asseren-
dum. Vnde multi largientis quæstu illecti reperiebantur,
qui vivum referentes, nimis diu futili expectatione, animū
amantis implebant. etiam amicis commentum iuvanti-
bus, ut exagitatam ærumnis sanitatem, aliqualis spes alimē-
to tueretur. Notum id hosti, tanto sumptuum impendio
vivum velle qui iam obierat; proin studio spargit rumorē,
condu-

1653.

Sufo-
wſki.
Chlebo
wſki.

conductum à Scythis Kalinovium adesse, & iam Hufsiatyni paterna domo hospitari. Rumor fidem, non inter plebè modo Kalinoviæ ditionis invenerat; etiam in Castris multi potiorum credidère, tantum virum, fata ipsa superasse gratantium. Neq; frustra tensa decipula est. Ut quisq; cliētum desiderio Heri occursum accelerabat; inter alios Suſovius ac Chlebovius turmarum præfecti, cum ab hoste correptis, pro amplexu ac saluatorijs officijs vincula indita sunt, donec biennio post captivitati eximerentur. Accessit explorandis rebus, tabellio publicus (Posztam nuncupant) cum grandi à Leopoli Epistolarum sarcina interceptus; exiles quidem papyraceæ hosti manubiæ, sed quibus faciebant pretium, arcana totius Patriæ resecta, maiore nihilo minus usu, si ex Castris ex in Patriam dirigerentur.

Attalyk Aiunt, ubi Scænici actus in Epilogum desinunt, cum cura pileum tenendum, nam fermè circa finem maior motus est. Etiam tum, quamvis Attalycus (ita Filios Nutricum prolis Hanorum vocari mos) ab Hano paci ingerendæ mitteretur, nihil tamen minus quàm ponenda arma utriq; agitant. Scythæ circumducto quâquaversus agmine, nostros observare, pabulatores carpere, & quia rarius isti per inopem oram pererrabant, castris adolvebantur; crebris globis iam camporum plana, iam spatiosa arbuſta perreptando. Divæ Barbaræ dies erat pro ratione temporis nubilosus, cum Rex destinatis in id rei cohortibus, concava vallium ac arbuſtorum latebras, excutere imperavit. Hic dum prompta in pericula iuventus ruit, hostis infesto agmine in antesignanos fertur, eo incursu, ut de summa rei periclitaturus videretur. Datur pugnae signum apud Regios, animat advolans ubiq; Rex, milite alacritatem Principis in prima discrimina secuto. Sed primo congressu aliquantum Scythæ antesignanis se opposuit; deinceps turmas suas campo occupandis angustijs locorum subduxit, unde nostros carperet; ex his mox protrusus, ad ultiores convalles seu dumeta refugiebat, more sui certamen vitans ut do-

lo pu-

1653.

lo pugnaret. Vbi verò cognitum partem solummodo hostilium copiarum adesse, receptui canere Rex iussit: contuitq; sub signis aciem, haud levi certamine ad meridiem perfunctam, donec sudum aëris non fictum hostis abscessum retexisset. Sub vesperam iterum Attalycus adest, multa cum incusatione Chmielnicij, ut qui exleges, nec probè imperio Hani parentes Nohaycios, in veritum confligendi ausum impulisset: ac quo fidem astrueret, diras in se. Principemq; suum ciebat, maturandum pacis negotium quantociùs perurgens. Dubitavit Rex an crederet, ob fluxam Barbarorum fidem; ut qui tum demum pacisci cuperèt, postquam omnino de victoria desperassent. Ast omnes ad mitiora inclinabant, contra spem, imò possibilitatem superare instantiâ iudicantes, cum non magis iam cum hoste, quàm cum elementis esset luctandum. Enectis equis labescere Equitatus vim, spirante aurâ peditem ventilari, auxiliares passim emori, & nisi transactione arma dirimuntur, omninò foedus deserturos. Finiendo bello magnum tractatu pacis offerri momentum, quod si homines respuerent, cælum acceptare cogat. Hæc in consilio non minus verè quàm opportunè. Proin abeunti Attalyko additur Woynilovicius Campiducis Optio, præparatoria tractandi

Woyni-
lowicz.

discussurus, veriùs quæ fides & animus Barbaris penitus dignoscendis. Isti ambo dum ad stationem Scytharum nocte concubia pergunt, propè fuit ut à Nohaycijs fera gente interciperentur, nisi dies & ius legationis obtendens Attalycus, mitiora semihominibus persuassisset.

Woynilovicio, dum pro mandato solers, quid Scythæ expostulet, quidvè ei & quomodo negandum explorante? tridui intercessit mora, nostris iam de successu secus augurantibus, cum toties repulsus hostis, iugiter nostros laceſceret; nec iam Valachiæ parcebat, tranato infernè Tyra immissis qui popularentur. Hinc collusio indignationem movit; mora omninò exitiabilis fuit. Ergo iterum Rex, ipso VIRGINIS DEI-PARÆ, sine labe CONCEPTÆ die, edu-

Ecc

ctam

1653.

etiam aciem pandit. Erant quippè qui suaderent, eundum cum Equitatu in adversos, id enim generosius, & ad seriam pacis procurationem expeditius fore: refutatis qui in diversa & tutiora rationes adferrent. Vix inierant campum legiones, cum hostis magna specie ac truci clamore in cōspectum se dedit, diductas suorum vndiq; turmas spargens, quò numerosior appareret. Velitatum dehinc, nec diu cū dextrum Regionum cornu incitatiùs in adversos signa inferbat: verum Scythia nihil præter impetum temeritatis adferens, constantiam Regionum experiebatur; successu belli ferox, ambigua sorte instabilis. Itaq; repressus pari formidine, ut prius prælium deseruit, præsertim cū circumsitæ valles ac campi explosarum machinarum fragore ubiq; resonarent. Nec institère nostri sparsim abeunti, Sacrorum potissimè causâ, cū vniversæ Poloniæ in eum IMMACULATÆ CONCEPTIONI Sacrum diem, iurata devotio retineatur. Dum fortunam & hostem infracto animo sustinemus; Woy-nilovicus tandem cum Osman Aga comparet; cuius in crastino instituendi colloquij postulatum, planè indignabundus reiecerat Rex; nisi noster bona fide pacem peti, eamq; divortio Scythicæ cū Cosacis societatis constiturâ, affirmando persuasisset. Tum demum ubi maturum fuit, delegantur (die XVI. Decembris) Russiæ Palatinus, Marefchallus, ac Cancellarius Regni: Hanus è suis Wezyrum, Suppenkazium, ac Schin Begum; tum quia à nostris addebatur Castellanus Sandomiriensis, etiam isti Karosz Murzâ adiecère. Prodeuntes comitantur quinq; cohortes ea quæ Camenecum ducit via; ast comperto vagis excurrentium vndiq; Scytharum globis dumera compleri: subiit metus doli tanta Patriæ decora Lubricæ fidei credere, cū in recenti memoria esset, simili ad Zbarazium astu potiores Procerū evocandos institisse, ut interciperentur; ad Biafackiew, vix excusabili errore peccatum, si absq; fide publica aut vadimonio missos, hostis retinuisset. Tunc pro tempore visum, securitati actus cavere obsidibus, vel ipso Hano condi-

1653.

conditionem offerente. Itaq; à nostris ivit (haud reluctare calame, fatum iubet!) Ioannes Sobiescius Iavoroviensis Præfectus cū prius maturasset adventum Murraz Aga à parte Scytharum. Ad invicem congressis Patratoribus, dum salvos utrosq; Principes Ministris constitit? Landzkoronius prolixioribus verbis haud adsueto sciens Barbaros, intulit prius tria ab ijs, si Polonam amicitiam æstimant, præstanda. Exuerent rebellium patrociniū: hic & nunc sine noxa ditionibus Regni emigrarent: stipendio à Rege dari solito in posterum contenti, amicos & hostes pro delictu Regis haberent: ita demum regia amicitia inclytos, gloriam societatis, pretium operæ laturos. Tria & ipsi sed diversa obtrudebant, nempe: Retenta donaria de toto exolvenda: manubiæ, quas ex bello remeantibus agere mos, non negarentur: Cosaci iuxta Zborovianam transactionem conservarentur. Vtriq; dum expendunt aut refutant propositas: aut hi istis minus congruentia proponi demonstrat, abrupte colloquium visi: cū Lubomirius Sefercassium sibi iam altero paciscendi actu prænotum, cuius caballus ad congelati soli duritiem cespitaverat, compellat. *Quidni sodes (ait) pacem componitis? quam vel Equi vestri enixè postulare videntur, adeo strigosi & pedum debiles.* Subridens ad hæc Scythia, equum suum per colloquium pedibus parcere dixit, alioquin ubi cursûs admoneretur incitatissimū. Dein, velut iocum seriò pensaturus, reducto aliquantum in aurem innuit. Non vsq; tanti patrociniū Cosacorum æstimari Hano, ut non immensis spatijs Regiam amicitiam præferat, si modò compensabili obventu fructum repudiæ societatis nosceret; id verò exhibendum, si in retentis pensionibus satisfat bona fide. Ita barbari in cardine tractandæ pacis, more eorum qui merces licitantur agebant: intento primū rei venalis pretio, deinde ubi emptor instat, diminuere ac retrò abire. Sanè Tauricanus etsi belli pertæsus omninò territabat, ut quantum animi Regijs esset, exploraret. Hinc in ipso hostilitatis & amicitie confinio

Ecc 2

acrior,

1653. acrior, agmina suorum ubiq; sparsit; præcipuo Commissa-
riorum metu, qui coronâ hostium cincti, desperatæ pacis
protinus, ac sui periculi commonuere Regem. Perijt quis-
quis in extremis anxie de fato deliberat. Tunc Rex iam pla-
nimo suo quàm consilijs fesus, confestim copias educit, a-
cie instruit, ac infestis signis hostem versùs tendit. Appa-
ruit tum quid virtus, quid innatus ardor posset? Fame, fri-
gore, lassitudine, afflictæ Legiones, eo in hostem animo ac
ordine ivere, ut vix alacrius in triumphum possent, & iam
non impellendi, sed retentandi viderentur. Vtroq; cornu
proficientia signa, in præludium certaminis se dabant, cum
ecce nihil civile ausi Scythæ retrocedunt, fugâ se instanti-
bus eripientes. Fati nimirum opus erat in extremis non
hæsitare, & angustis rebus circumdare audaciæ famam.
Quippè, in irritum minax Barbarus, impensius in curas pa-
cis ferri coepit, suos iubens haudquaquam in condicendis
novis legibus immorari: Si Rex Hano amicus Colacos in
obsequium promptos sub Zborovianis pactis in gratiam
recipit. Cui manutenendæ stipulationi, vades ab utrinq;
dati & accepti, firmitus constantiæ vinculum. Ex nostris
ivere, Hieronymus Landzkoronius Palatini Russiæ, ac Sta-
nislavus Olefnicus Succameratij Sandomiriensis Filij floré-
tissimi iuvenes; vicissim Scythâ geminos hircitalos ad Re-
gis latus amandante. Inter hæc Chm ielnicius odio iam
apud Scythas laborans, non se deserere à Hano per submissos
petebat, nec palam subesse causam, cur ab eo qui extule-
rit, nullâ suâ suorumque culpâ in extremum præcipitium
protruderetur. Esse sibi animum memorem beneficiorum,
quibus ut vicem gratitudinis evolvat, vota impendere. O-
rare proin pergeret Hano ut coeperit, ne tot patrocinantia
animi argumenta, quæ toties sibi ad incolumitatē profue-
rant, in iram verteret, sed autores potius iniuriæ Polonos,
quàm omni destitutam præsidio gentem Colacorum per-
sequeretur. Verùm quia postulata eiusmodi auro promo-
vere solitus, tunc intermisit, oscitantiùs accepta sunt; re-

sponden-

Landz-
koron-
ski
Olefni-
cki

spondente Hano, molestam suorum famem haud quaquâ
posse magnificis promissis exsaturari. 1653.

Abiturus Hano per fidos suorum detulerat Regi, si ca-
pistrum rebeli plebi indere constituisset, motis in Moschos
armis Colacos in id belli evocaret; ita demum ad officium
reducendos, dum legionibus Polonis permisti, turbis ac li-
centiæ desuescunt. Ad hæc Nohaycios, si ditionibus Re-
gis nocent armis cõercendos, protervam gentis colluviem
& mandatis suis ægrè parentem. Nec inaniter data præ-
monitio, cum illi turtim circummemissis suorum agminibus,
ferro & igni cuncta popularentur. Quibus in celeriores
abitu compellendis, Ioannes Sapicha Campestris Regni
Notarij se se Potocij iussu expediens, dum prægressus, debi-
lioribus equis cohortes assequi nequeunt, commisso ad Tay-
kury prælio funditur; ac plerisq; militum cæsis cum Thoma
Fratre, nuper è Taurica reversus, iterum captivus abduci-
tur. Hunc finem sortita Zwanecensis expeditio, in qua Hano
tertiò Rex cõgressus, inclinationem deinceps Barbari animi
experiebatur. Subindè Rex Polon. XVI. Idus Decembris,
è Castris movit, Regia legione ac phalange Prætorianorum,
custodiæ causâ stipantibus. Secutæ cohortes quibus hy-
berna per Regnum gravi incolarum pressurâ distributa fu-
ere. Ilan-Gereo demum Crimum digressus, non diu vi-
ta superstes mansit, qui consummatæ felicitatis Barbarus,
ut Tauricam spolijs Poloniæ, ita Europam terrore nominis
impleverat. Causam decessus mox ponam; cum prius
quæ gens ea nobis infesta, mox ultra Barbarum morem a-
mica, obiter protulero. Scythæ origo ob vetustatem
aut literarum ignorantiam incerta: Terræ filios se iactant.
Certè Ægypto ortos, Chami aut Ismaëlis germen extitisse
probabile fuerit. Nam, ut olim Ptolemæi Ægypti, Arsaci-
dæ Parthorum, Syriæ Seleucidæ, Caliphæ Saracenorum,
successivè Reges dicti; ita hi sueto Orientalium more ve-
tustati iactandæ, à primo gentis conditore Chamo, appella-
tionem Chami regnantibus indidere. Amplissimum gen-
ti tota Asia imperium est, ad Imavum usque montem pro-

Ece3

tensum;

1653. tensum; unde avorum memoriâ traiecto Tanai, in adfita Euxino Ponto emerfere. Tartaros communiter appellamus, vſitatore in Poloniſmum flexu; ab inhumana ut opinor feritate, cum Tartaro mancupi venire eadem propè quæ Orco mileria fit. Gens bellax, dum averſatur voluptates, ac ut ignorat divitias, continuo armorum vſu exercetur; equitandi ſagittandiq; peritiſſima; unde Scytharum ethymon, pleriq; ex Gotrico vocabulo trahunt. Eſſi ſæculo noſtro ad elegantia, molliorisq; vitæ cultum inclinare paulam fit; dum pretioſis veſtiri, peregrinis pellibus involvi, auro textis utiq; horologia, ſclopetæ, aliaq; automata in delicijs habere; iam agriculturæ & mercaturæ bona noſſe, occipiant, antehac mangones tantum, & ferri equorumque ſtudioſi. Quod ſi rude palatum cupedijs, artes coquinæ imbuant, nè venter quidem legem temperantiæ ſervabit. diu, immodico veneris vſu, ut illis mos, elafſatus. Polygamiam namq; exercent retinentq; hinc, multiplicatæ turbæ germina, dum Aſia non capit, orbem diffuſi ſubſidebant; famoſis maximè Tamerlani ſucceſſibus, qui ævo ſuo terror mundi, etiam Regni noſtri limites, per Ædigam Polemarchum invaſerat. Cuius reliquæ ſub An. Ch. 1289 Tauricam Cherſoneſum, Euxini Maris peninſulam, exactis Liguribus occupavere, græco tantum incolatu, ut eſſent qui fervirent, retento. Ac, dum Genuenſes ereptum dominium, diſſidente paſſim Chriſtianitate, & afflictiſ Græciæ rebus, vindicare nequeunt; Scythiſ non ſolum circa Tanaim, ſed in Beſſarabiæ quoq; campeſtribus, in gentem magnam excreſcere facile fuit. Quorum ſurgentiſ potentiæ initia, non vſq; tanti habita, ut vicini Monarchæ in herba opprimenda cenſerent; infirmiores credendo, nec formidoloſos exilitate ſua; vel quod aliquo donativo, ac precariâ paſſuorum conceſſione, in fiduciarium Regno obſequium obligarentur. Cæterum, quod ſuperiori ætate Hani, imperium Gauricæ, à Regibus Poloniſ precariò ac clientelæ in modum obtinuerint, ex vetuſto Michæliſ Lithuani, Tauricam

1653. tauriam deſcribentiſ codice, præter alios liquet. Et illa ipſa Corſonij Clades (verba ſunt auctoriſ) ſic à noſtris tractata, iacturâ ſuâ dediffe fertur neceſſitatem Tauriceniſibus Chriſtianis, luxui & ignavia deditiſ, recipiendi ad fœdalem incolatum, reprimendi hoſtilibus, Tartarorum manum. Ut ſenſim deinde valeſcens ea vis, ac ad iuſtum populi examen propagata, protulerint ſibi in Principem quendam Temir Kuſta, appellato eo Cæſare. At Progenitores S. M. V. (ad Sigismundum I. Regem Polonia ſcribit) perdomitiſ illiſ iniquiſ Græcorum vaſalliſ, dabant eiſ in Cæſareſ, ſubditos hinc ex Lithuania Tartaroſ. Vl. timus Adzy Giercy Han, apud Troki natus, à D. Vitoldo ad imperium illud miſſuſ, genuit in Taurica Mengli-Giercy Hanu, moderni Saph-Giercy imperatiſ Patrem. Sic enim recepta nobili Parentiſ ſui nomenclatura, gaudet ea in ſciſ ſuiſ poſteritat. Hec igitur eſt Gereiorum ſtirps, forti dextera Progenitorum S. M. V. ibi plantata; qua nunc referendo provecſionis gratiam, iuge negotium nobiſ faceſſit. Hactenus auctor memorat, de origine & progreſſu potentiæ Scythicæ, per ſocordiam & torporem noſtrum, nimium quàm adultæ & formidoloſæ. Ex eo germine prodiit Iſſan-Giercy, hoſtilitate & amicitia noſtra iuxta famoſuſ, qui olim ad Vſcie Potutiæ bello captuſ, aliquandiu ignorata conditione inter ergaſtula habituſ, demum à Vladiflao Rege, vel in hoſteſ liberali, manuſiſſionem obtinuerat: poſt ad imperium Tauricæ evectuſ, collatæ libertatiſ non ingratiſ ſperari potuit; niſi beneficia matutini ad inſtar roriſ exiſtant, quæ diffuſuſ ſoliſ calor arefacit; hæc pinguiore fortuna oblitterentur. Quo magiſ mirari libet anterioriſ ſæculi ſocordiam, quod dum exitiabile germen pullulat, non in ovo præfocaretur. Mortiſ Iſſani cauſam tradidere pleriq; immoderatuſ vini aduſti, (quod Crematū dicimuſ) potuſ; diu antehac muliere captiva eum ſpirituſ eliquante. Unde credituſ Scythiſ dolo Chmielniſ interiſſe, quaſi auctore eo, Roxolana liquorem veneno imbuens, pridem inviſuſ, ac recens diſertorem ſuorum, ſuſtulerit. Verum nè, an ut pleraq;

Ozar:

Iſſan-Giercy:

1653.

Menli-
Giercy.
Mech-
met-
Giercy.

pleraq; confectum, in medio relinquo? cum diversa ab ijs qui cum Baccissaray commorati, acceperim. Nempè. Ex enato in iugulo ulcere, ardentissima febris correptum, Philippus Germanus Olesnicij Hirurgus, curandum suscepit; iamq; suppurato malo spem convalescendi remittens, febris fecisse visa, cum medicastri Scythæ famam restitutæ sanitatis Christiano invidentes, superstitionis ægrum arguunt, imò metu toxici onerando perpulere, ut proficientib9 amoris remedijs, illorum securæ committeret, qui dum irritant malum, obitum maturaverant. Filium reliquit Menli-Gercum, ex tanta pellicum caterva vnum; successorem nactus Mechmet-Gerey fratrem, qui multos per annos Galathæ, dein Rhodi pro obside à Turca habitus, tandem præmortuo Iffano successor mittebatur. Prodigio affine, adeò sub fræno affectus dominandi apud gentem barbaram haberi, ut nemo natu minor, habenas imperij capessere ausit, nisi prærogativa nascendi in spem sceptri genitus; nec post Patrem filius successionem, sed frater ordine propior, velut statutæ lege regimen adipiscatur. Cum tamen insita mortalibus potentiæ cupido, regnandi causâ nihil non nefas ducat, obvijs passim omnivævo & ubiq; exemplis.

Bieganowski.

Sobieſki
Zbaraz-
ki.

Fine anni Nicolaus Bieganovius Vexillifer Leopoliensis, Constantinopolim fœderi renovando Legatus ad Turcam ivit: quod olim inter Solimannum Imperatorem, ac Sigismundum I. per varias temporum vicissitudines firmatum aut convulsum; donec transacto ad Chocim cum Osmane armorum experimento, per Iacobum Sobiescium Structorem Regni restabilitum; dein per Christophorum Zbarazij Ducem, Legatum in Turciam memorabili & gloriosa pactione renovaretur. Et Zbarazius quidem immortalem famam navatæ operæ, pretium tulit; cæterum immenso sumptu, & ad stuporem exquisita magnificentia, posterioris sæculi legatis præiudicasse visus; quibus dispari cultu ac ostentatione venientibus, plurimum apud Arilam illam cedat, opinionis & autoritatis. Vix non idem contigit Bieganowski.

1653.

ganovio, ab illo legationis Zharavianæ splendore, multis spatijs infra posito; & qui instituto vitæ parcior, raro penitus ut mos sæculi, in alliciendis Purpuratorum animis largitionum artificio vteretur. Acceptus tamen sub primum ingressum non ingratè Stambuli: nam etiam hoc, vrbi illi, quæ olim Græcorum Imperij sedes, calamitatis accessit, ut cum mutato Domino, etiam antiquum vocabulum mutaretur. Dicta antiquitus Bizantium, dehinc à primo instauratore Constantinopolis; nunc Turca mutationem nomenclaturæ æmulatus, Stambul, ac si amœnam residentiam, appellavit. Sunt qui eam Urbem à mirifico naturæ situ, tum & benigna aëris temperie, Coloniam Paradyfi, aut quoddam cæli pomærium vocent. Comitem legationis se tunc exhibuerat Ioannes Sobiescius Iavoroviensis Præfectus, heroicæ ad videndam Aulam illam indolis impulsus; vel quod satius crediderim, indito desuper stimulo, ad introspicienda eius imperij arcana, cum quo ei quandoq; Sarmatiæ rebus imposito, fataliter luctandum esset. Tum quo securius iret rediretq;, ore & habitu dissimularis, alium se non qui esset, dici sustinuit. Ast malè tegitur quod plures noscunt, nec diu latere poterat sub alieni nominis involucri, magna olim Europæ Historia, Iuvenis præclarissimus. Quippè concinna naturæ dono forma, acres in quemcunq; fortunæ casum oculi, vigor igneus, secreto suo maior animus, cognosci occultata cœpere: cumq; accederet humana comitas, & sub illiberaliore legato non vulgaris munificentia, suspicionem, mox metum iniecere Barbaris, non frustra tanti Patris filium, vel suapte indole suspiciendum, inter eos animo & cognomine suppressis, versari. Et quavis inclinatio in res nostras Aula illa, Bieganovium (redierat primis Iunii Anno sequenti) confirmatis fœderibus expeditisset, Sobiescio tamen retentantibus Turcis è nassa illa evolui, nimis arduum fuit. Inquire qui voles in Fata, & supernæ PROVIDENTIÆ ratiocinarius si potes evolve; reperies, destinata cælo nullâ humanâ industriâ perverti: ac

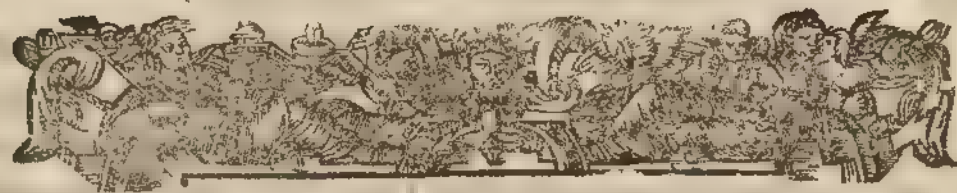
Fff

sancti-

sanctione æternâ, velut lege immobili, omnia mortalium
 1653. opera fataliter disponi & gubernari. Documento est, qui
 modò sub manu barbara intra casses præhensus hæret; o-
 lim potentissimus Sarmatiæ Rex Turcarum flagellum erit:
 qui fatale hoc Orbis diluvium cum summa gloria excipi-
 et, nec trepidam modo Patriam, sed & prostantem insulcui
 Europam, pro virili tuebitur. Esi factum malum
 eventu quàm ratione metiri. Reprehensi-
 onem effugit quem Fatum servavit;
 & cum audaciæ suffecit eventus,
 in laudem vertit, quid-
 quid ausus est.

ANNAL-

ANNALIUM POLONIÆ

REGNANTE

IOANNNE
CASIMIRO
LIBER SEPTIMVS.

An. CH: M. DC. L. IV.

Elenchus Contentorum.

Moschus rebellibus patrocinando bellum in Polonos mo-
 vet, apparatu & terrore ingenti. Quis ille? tum pauca de Mo-
 schovia situ, ac moribus genti. Eidem à Metropolitano Mo-
 schua bellum ut iniustum dissuadetur; cuius tamen rationibus
 pro pace Mag: Dux non acquiescit. Chmielnicius armorum
 socium Vkraynam Moschus in Fœdum addicit, ac fidelitatem
 iurat; Clero ac plebe refragante, sed magis Sierkone, ac Bo-
 huno Cosacorum potioribus. Ex istis Bohunus promissa trans-
 fatione Campiduci illudit. Comitissa Varsavia indicta ac varijs
 Ordinum querelis protracta, tandem dissolvuntur. Subinde miscentur externa. Nē-
 pe: Christina Suecorum Regina eius Regni abdicatio, ad fidem Catholicam reditu-
 ra. Mors Ferdinandi IV. Regis Romanorum, non sine Patris dolore, & totius Aula
 Casarea. Coronatio eodem Anno Ludovici XIV. Regis Galliarum, cum prolixa so-
 lennitate. Iterum Rex Comitissa indicit, qua itidem ambitus vacantium munerum
 turbat; quorum distributio, ac sancitorum in Comitissis summa brevis. Radzieiowius
 quoq; scribit deprecando Regi humillimè. Indigenatus quibus tunc concessus, ac ut lra
 Nobilitatis acquirenda, per legem venale expositum mansit. Ostenta in calo imò sole.
 tandem Comitissa finire. In Lithuania Moschus bellum prosequitur, ubi Duces ambo
 fataliter dissident: Radzivilius hostem versus tendit, cum ubi aliquot prosperioribus
 per suos congressibus experitur; qui tamen subinde Fortalitia & oppida intercipientes
 Fff 2 ad Scto-

1654. ad Scythorum pudenda clade Radivilianos affecit. Vnde Radivillo se ad Minscum recipiente, Rex in Lithuaniam veniens Grodna subsistit, ac consultat vano conamine. Smolenscum Moschus obsidet. Interea Soliman Aga à recens inaugurato Scytharum Hano, societatem armorum in Moschum offert; à Turca item Bieganorum optata nuntiat. Surco Rege per Legatum suum minacia mandata exponente. Si quando certe tunc miserrimus rerum in Polonia status, Attamen Iaskolscius Crimum ahlegatur, qui tandem Chmielnicio ad monita Hani imperuassibilis effecit, ut societas armorum inter istas gentes decerneretur. Moschus Dux firmato presidio Smolensco, Moschuam redit. Expugnatur Witepscum; Scythia fortiter oppugnationem pertulit. Mors Gnievossij Episcopi Cuiaviensis. Exercitus Regni in Vkraynam movet; Bussiam exscindit, deinde alia latronum receptacula. Intra Hyppaniam Bractavia oppugnatur unde Bobunus Praefectus, cum alijs Tribunus profugit. Chmielnicio Czehrynia delitescente fama mortis eius spargitur, qui ibidem sepelitur Zlotarenkum amicorum fidissimum Mengligerey Soltanus Scytharum auxilia adducit. Post varia oppida visitata quæ subacta, Humanium obsidetur, quod tamen illasum mansit. Chmielnicius Moschis iunctus it nostris obviam, ac utriusq; exercitus ad Ochmatovum nocturno praelio certant, imò triduo. Huius praelij descriptio tandem Moschi semivicti, se manibus Polonorum eripiunt, instructa Carragine ad Fortalitium Buki regressi. In Exercitu Regio angusta res, fame & frigore peditatum prosternebat. Medio hyeme Soltan Galtga cum altero Scytharum agmine in Vkraynam accurrit, interim per hyberna disponuntur legiones, etiam Scythæ ex itinere respiraturi. Cum huius amicitia & sedes nostrum ab externis perstringitur. Ostenditur contra, ex lege natura & praxitalia non vetari. Appetente Vere legiones Vkrayna decedunt, evocante Rege seu maius fame compellente. Climactericum primum fuit mors Innocentij X. Pontificis Romani, quæ Vladislai IV. Regis obitus incaperat.

Bitu Scytharum liberata in tempus externis armis Respublica sperari potuit: cum ecce cruentum, iniustum, sine causa, indictione, vnde omne malum, ab Aquilone, bellum nos involvit. Nempè Polonia nondum propitia fata, struebant media aut instrumenta concutiendæ, alia mundi plaga. Vix digressi à Zwanecio Exercitus, cum Lublini subsistente Rege, videre licebat, repercussum fulgoribus ignium cælum, quibus exurebat continenter Podoliam, effrenis Scytharum protervia. Cumulavere dolorem allatae literæ, universam Moschoviam insonare armorum paratibus, adversum Polonos vertendis, & iam Principe illo ultra triennium hostilia meditato, postquam se occasio dabat, intimis viribus bellum movendum decrevisse. Deliberavit diu an amicum

exueret,

1654. exueret, & postquam animo sedit hostilitatis consilium, omnem se, suamq; in patrocinandum rebellibus effundebat. Ingens sanè paratus belli; quid quid sub nomine Moschico virium audit, quantum populorum latissima illa Septemtrionis latifundia continent, omne id Cosaci nominis studio in Polonos contractum. Turca, Suecus, Danus, Hollandi, in societatem belli sollicitati; ex Imperio, Belgio, Suecia, conducti Polemarchi; supellex omnis generis bellica, Amsterodamo, Antuerpiâ, Hamburgo, Conquisita; qui instin. tum dabant, iidem Cosaci instrumentum belli destinati; ad convellendam Scytharum fidem: auro, quod gens avarius tractare solet, haud parcitur. Causas bello si quæras, nè prætextum quidem reperies, præter vetera & inania, nisi quod importunus vindicandorum titulorum Dynasta, pro Patrono se Græcorum sacrorum ferens, dum bello petitur à Rege Polono rebellio, religionem violari prætendebat. Additamentum tunc, se potius querelæ caput, à Wiazievicio, ommissus Dominatoris totius Russiæ titulus, in rumpendam pacem suffecit. Imperabat genti Alexius Michælis (alias Michayłowicz, nam ijs assuere patronymica cognomina solitum) cuius Parentem Michaelem Moschi sibi Ducem, abdicato perfidiosè Vladislao, sub Annum 1612. delegerant. Vicina gens nobis, eadem dudum inimica, veterum cladum intuitu, aut maioris potentiae formidine: etsi cultu corporis, idiomate, moribus, neq; instituto militandi usq; quaq; differat. Vastum Septemtrionis tractum incolit, ultra Tanais fontes, & ad usq; glacialem Oceanum ditionum suarum limites protendendo. Minor terræ ubertas, ob asperius cælum, frugum nihilominus tantum habent quantum necessitatis, ut se alant non distrahant. Præcipua laus à ferarum, armentorum, ac melificiorum copias; etiam equis abundant, qui licet si humiliores, cursus tamen ac laboris pertinaces sunt. Ferrum & æs quantum satis suppetit; auri & argenti fodinis carent, metalla nihilominus ea, supra quam ceteri mortaliū congerere, & servare sciunt: unde

Fff 3

decun

Alexey-
Michay-
łowicz.

1654. decunq; allata recipiendo, nam recepta è ditionibus Moschi efferre vetitum. Pretiosæ ferarum pelles huc maxime pecunias vicinorum vertunt; nominatim Zebelli, qui nigredine ac lævore suo, ex insigni raritate carò veneunt. Thanais & Rha Wolga amnes principales habentur, qui sinuoso anfractu per Septentrionem decurrendo, tandem ambo in Hyrcanum mare evolvuntur. Vis militiæ in perditè consistit, in Castellorum defensione Moschis in extrema obstinatis; neq; equitatu destituantur, numerofo magis quàm strenuò, nisi ut omnia ita militiam quoq; usus doceat. Evexisse in id nominis ac potentiæ gentem, antea acti sæculi autores tribuunt Ioanni Basiliadi, artibus non magis regnandi, quàm sua Tyrannide famoso. Modernum Alexium subière curæ, adversus Polonos bellaturo occasione uti, ac quo color bello quæreretur, defensio religionis & patrociniū oppressorum; speciosa nomina vulgabantur. Etiam ut nos præveniret, metus faciebat; nè armis nostris subacti Cosaci, pellecti simul in amicitiam Seythæ, præstantes bello gentes, imperium illud iunctis armis invaderent. Eum in usum anteverfurus discrimen dimiserat in Tauricam Nuncium, præstanda per largitiones paci, ac nè propriū timorem proderet, pro Cosacis, in constanti patrocinio retinendis precabatur. Accepta dona, quæ etiam prudentibus negligere non est moris: in reliquis ambiguentè dimissus nuncijs, aut certè arroganter: *Si Moschus Scytharum hostilem animum experiri nollit, redderet ultra Tannaim avitas genti sedes, et cum Astrachani Regno; sibi subiectas Calmucorum Ordas, nec alio actu stabilem amicitiam procurari posse.*

Mtochi.

Iverat in Moschoviam Ioannes Mŏochy ex Sen: Con: qui à bello dehortatorias Regis literas ferret, etiam à Primato Regni ad Metropolitanum ac Purpuratos eius Aulæ. Verum strepentibus iam armis ægrè commoda pacis admittuntur, & qui ad iustitiam provocat, pro imbelli audit. Increverat nimisquàm inter Moschos rebellium favor, ut non aliter

1654. aliter se facere strenuè iudicarent, nisi pro illis arma sumerent. Vnde maioris iam momenti visum Moschum sedasse, quàm Scytham à Cosacis divertisse. Non tamen tunc Moschovia sine viro reperta, qui amore pacis bellum odebat. Nicon erat Moschus Urbis Antistes, Metropolitanum vocant, qui iniquissimi belli apparatu displicente, tantum animi ostendit, ut contra omnium sententiam, ad Magnum Ducem pro pace verba faceret. Accedebant præfagia, curiosè apud supersticiosos observata, ut non planè & ista, & abstrahentem à bello Antistitis sermonem, Moschus rejiceret. Septem maioris modi machinas dehiscente ponte, aqua absorpsit; genius aliquis territaverat Ducem, haud ex Lithuania rediturum minatus; Mater insuper varia onerabat sollicitudine, si aversis Dijs arma in innocuos movenda pergeret. Moveri talibus Alexium palam erat, expediebaturq; Legatus hostilitati præcursor, cui equitanti dum largius meram gulam fregit; tunc vero posterius præfagium priora expugnavit. Decretum bellum, instituta expeditio, ac præsentè Mŏoccio mota in Lithuaniam ac Vkraynam arma sunt. Vidit ille permissus aspicere, præter innumeram armatorum vim, CL. maioris modi tormentis, tantum exercitum firmari; incognitas machinas, mirabiles pyrobolos, trufatiles molas; falcatos currus, ac alia artificij miracula circumduci. Sed qualia narrata nec creduntur, nec timentur nobis, donec pereundum est. Neq; intra spectaculum minæ stetere. XL. armatorum millia Duce Srebm̃y ac Chowanŭcio in Lithuaniam protinus immissa sunt: cum altera Exercitus parte Anthymus ac Buturlinus Palatini, infero tractu in Vkraynam expediti, qui deportatis Kijoviam prono amne armamentarij oncribus, illuc sedem belli fixere. Accurrerat Chmielnicius honorè introductioni hospitem exhibiturus, id requirente Anthymo, ut de manu tradentis possessionem Provinciæ, usu caperet. Factum, tradita possessio, in nomen Magni Ducis iuratum, consignata Castella ac mitiones, in porioribus urbibus

Srebm̃y
Chowanski.
Antyni.
Buturlin.

1654. vrbibus Iurisdiclio Moschorum fundata; præsidia introdu-
cta, armamentaria recensita, & quæ alia ordinandis rebus
faciunt. Viceversa Chmielnicius cum investitura fiduciæ
Vkraynensis, Cosacorum Dux, à solo Mag: Duce depen-
dens renuntiatur. Tum verò non plebs tantùm, & qui ad-
versùm Polonæ imperia obstinati, in plausus & immodica
studia ruere; verùm qui hætenus partibus adversari osten-
derant, nimij affectus gaudium simulabant. Ast ubi recē-
ti status ordinatione ad spiritualia ventum, ad primum sta-
tim lapidem Moschi offendere. Urgebat Ophanasius (quē
alij Wiazma Episcopum, alij Tuerensem Coenobiarcham
dicebant) quominus sublata in sacris differentiâ, Sacrigo-
læ Vkraynenses receptos in Moschovia ritus amplecti vel-
lent: Abnuebant præcisè isti, in rebaptizandis præcipuē-
parvulis hallucinati; cum quominus abdicato Patriarcha
Constantinopoleos, auctoritatem Metropolitanì Moschi,
Metropolitanus & ipse Kijoviensis, suo cum Clero seque-
tur. Sed nec sualu, nec precibus, insuper minis, nihil ab
isto impetrari potuit: cuius rei causâ Moschuam vocatus,
(tractum obtorto collo fama tulit,) tum demum simula-
tum gaudium in moerorem vertit, novi dominij rigore re-
bus larvam detrahente. Addictæ in redditus Ducales arces
& possessiones quæ Regis fuerant, Palatinis ac Tribunis
Moschorum, bona Nobilium, imposita plebi Tributa, nec
quisquam immunis ab onere; cunctis promiscuè armorū
tractatio. Sed nihil æq; commovit plebem, quàm capi-
stro legis sumptuariæ stringi, quæ commestationes genti so-
litæ vetabantur. Namq; vino adusto seu Cremato inter-
dictum, nativi potus monopolia instituta, à victualibus, à
mercimonijs, usu aut rerum commercio insolitum vesti-
gal: nè vestitu quidem nisi è rudi panno; calceis, nisi è vili
corio, aut arborum cortice, in usum multitudini permissis,
Transio reliqua pro Moschorum ingenio, quàm vt novæ
dominationi expediret instituta; etsi plura in speciem cō-
cessa Cosacis, vt Tyrannidi mos, demulcere potiores quo
vni-
ver-

1654. vni-
versi capiantur. Non tamen deerant qui mutationi rerū
palam obstreperent, vel ipsi Chmielnicio grave servitium
exprobrando: præcipui Bohunus ac Sierko vterq; rerum
bello gestarum fiduciâ, etiam amicitia Ducis erectiores.
Suspectabat etiam minima rerum momenta Chmielnicius,
vt ferè multis formidandi omnia timent; sed præcipuus ex
istis quos memoravi metus, nè tamen præcarium in Cosa-
cos imperium, aut se per aliena arbitria trahi proderet;
ambobus apud se causam concitæ in turbas multitudinis
dicere iussit. Ast non expectavere iudicium; Sirkone in
Insulas /aporovianas confestim se recipiente, vnde securi-
or quis violentæ dominationi finis aut modus operiretur;
Bohunus haud quaquam promissæ à Duce veniæ fidens;
incognitus diu oberrabat, iam Scythæ favorem, iam Polo-
norum clementiam pertentando. Vnde scripserat Potocio,
superbiam Moschorum, sævitiamq; Ducis sui incusans, &
tanquam præsens exilium, instructasq; in vitam machina-
tiones, quod legionum Regis assereret imperium, iam nunc
pateretur: talibusq; per secretos nuncios Ducem conveni-
ens, validus suadendi effecerat, vt Potocius, discordia ho-
stium vsurus, cum leviori suorum armatura, celerem in
Vkraynam expeditionem destinaverit. Sed Bohunus ne-
utiquam ab ingenio suo degeneraverat; vaser, fallax, &
postquam Chmielniciū sibi conciliavit, veteris in Polo-
nos odij ac hostilitatis tenax, exstitit.

Sub hæc Comitia Rex Ordinibus indixerat, quibus ta-
men profectum nihil, æq; sagi quàm togæ consilij in de-
terius ruentibus. Franciscus Dubravius Premysliensis Suc-
camerarius Collegio Nunciorum præerat, vir polyticis,
probè instructus. Sed postquam à suo Ordine perorans,
nonnulla liberiùs tanquam ex commisso protulisset, aper-
tâ Aulæ disgratiâ vapulare cœpit. Scatebant cuncta fata-
libus dissidijs, multis è Senatu sequius in Regem animatis,
ac privatas offensas publico commodo præhabentibus.
Variæ ex eo fonte querelæ. Lithuani expositos se Moscho-

Bohun.
Sierko.Dubrai
wiki.

1654. rû incursioni querebantur; Wolhynienses, ac Podolij Scythicas populationes inculabant; omnes poscebant reddi Senatus Consultorum rationes, exprobratâ palam quadrimestri ad Leopolum morâ. Prolixum queribundis argumentum Soczavâ emissi Cosaci, interceptum Thymothæi peculium, malo exemplo in privatos derivatum, quod publico sumptu acquisitum stetit. Interim hauriri inexplebili Euripo totius Regni opes, flagellari tributis Provincias, deniq; pretium sanguinis qui meruissent destinatum, inter sorices Palatij diripi. Docere Ærarij tabulas, (Tareffam) Comitij Annæ M. DC. LII. contulisse in bellum, gerendum Rempubicam gemina agrariarum Collecta, ultra Milliones Novem; quid si extraordinarij Proventus computarentur? hyberna militum, commeatus, subvectiones, & omni tributo graviores circuitus, quæq; alia accipere, si negantur rapere militi mos; palam fore nē quidem sesqui anno elapso, corrogatum æs ultra XVII. Milliones extensum iri. Talia nec falso iacta, imò dicta. Sed maximè concertationibus alimentum dabat vacantium munerum distributio, potissimè Præfecturarum militarium, tam in Regno quàm Ducatu Lithuanicæ, quæ ex usu antiquo Præfectis minoribus dari consuevère. Potocius quidem mitius meritum munus poscebat; flagrantior pro Lithuanica Radivilli ambitus fuit, tanquam debitum meritis dari contentis. Et ambitui prætextus publici adsuebatur, iactantibus partis fautoribus, minori impendio constitutas bellicorum expeditiones, si Rex in summam tantum regiminis ac fortunæ intentus, mandaret bella Ducibus gerenda; ita securiores victorias, clades reparabiles, ac minore sumptu, maiore disciplina continendos Exercitus. Ægerrimè eiusmodi voces accipiebat Rex, dolebatq; lura Maiestatis, seu veriùs Iustitiam distributivam privatorum ambitu velut cæcellis circumscribi, in cætu familiarium aliquando quæstæ, gratiorem ambienti Clavam Lithuanicam, si extorta sibi, non benignè collata foret. Etenim nihil in competitore

modi.

1654. modicum; animo & potentia tumidus, largitionum potens, ac per successus armorum ultra Civem spirans, importunius exigere munus haud erubescibat. Hinc Principi renuendi causa, aut differendi, cum inter eos turbas, sat illaudato fine Comitia dissolvuntur: aliquo ex nuncijs Terrarum Prussicæ, Tribunitio spiritu; per malè usurpatæ libertatis Zelum, abutente.

Sed liceat tantisper circumactum iugi malorum narratione ealamus, brevi diverticulo componere, mox in viam reducendum; ubi aliquot Externorum eiusdem anni acta memoravero. Primas meretur Christina Suecorum Regina, quam cæso Patre Gustavo gubernaculo Regni admodum, ac ut sibi Carolum Gustavum à Palatina Familia successorem destinaverit, supra recensui. Nunc profundioribus curis, quas mundus, aut status Regalis capite intentus, paternum Regnum abdicare constituit. Triennium in eo propositum hæsit, in quod labefactandum, non subditorum preces, non amicorum dissuasus, nē ipsius quidem successoris obtestationes, evaluere; prætendente illa viriliurum curatum tædio, tranquiliore vitæ addici malle; & patrem diadematis oneri Carolum prolixè Suecorum expectationi responsurum. Credidère Sueci fastiditam ex curis Maiestatem, quàm animæ consuetudine abdicabat. Si quidem perspicaci ingenio virago, diu sacrarum literarum lectioni immersa, salutis animæ consilium & viam agitare institit: incerta scilicet extra ovile Christi vitæ æternæ, ac inter discrepantes de veritate Fidei Sectariorum opiniones, anxia salvandi. In ante, acciverat viros Lutherani dogmatis præstantiores; verum his adiaphora capita ac perplexitates, non in solidum solventibus; coepit animo deliberantis inspirari aliqua lux veritatis, suscepitque consilium vel dispendio Regni, ad Romanam Ecclesiam postliminiò redire. Multa intervertere propositum videbantur; præcipuè quod in Suecia fidei Catholico-Romanæ professio, adeò arctis severisq; legibus prohibeatur, ut eius causâ o-

Ggg 2

mnis

1654. ^{Stokholm} ^{Madrid.} omnis Regibus decedat authoritas, ac regendi potestas; etiā subditos eam amplectentes capitali supplicio addici necessum fit. Primi qui hoc in negotio vadum tētarunt, duo ex Patribus Societatis Iesu gente Itali fuēres; dissimulato profanū in morem habitu Holmiam venientes, perq; istos Regina, in discriminosum arcanum vocatos, Summo Pontifici amplectendae Catholicae religionis exposuerat voluntatem; scriptis manu propria literis. Addidit momentum Antonius Pimentellus Catholici Regis in Suecia Orator, qui secereri particeps, imò consūmandi negotij impulsor, Mantuam Carpentanorū veniens, ut tam grandē opus autore Rege in effectum deduceretur Philippo IV. autor fuit; qui idem per Gumezium ē Dominicana Familia Theologū, decreti ē Suecia discessus Reginae, Innocentium X. certiorē fecit. Vbi verò maturum, Christina Comitissae Vblaliae pro Sueonibus indictis, abdicavit Regnum, simul Carolum rebus potiri voluit. Idq; eum in modum. Regali apparatu ac diademate redimita Throno incumbēbat; depressiori mensae assidebat Carolus: utriq; Suecici Senatus Coronā circumfusi, Ad imperatum cunctis silentium, Rosenhanes gentis Cancellarius, propositionem Reginae scripto comprehensam, mira omnium attentione legit, eo sensu. *Christinā Suecorū Reginā, ultra q; benevolē deponere Regni Hereditarij diadema, ex causis quas pridem vulgasset; non tamen abdicare natalis soli amorem, q; dilectissimae gentis memoriam retenturam, quādiu spiraret, neq; nunc deposituram q; a se regendi munus, si vires oneri pares superessent. Provisum tamen omni meliori modo, ut non tantum commodum, sed q; generosius parerent Sueci, à se destinato, ab ijs designato, Regi, viroq;.* Quod ut felix faustumq; sit, nimisquam ex voto cupere. Tum verò Diadema detractū Capiti, aliaq; insignia, Carolo corā deponi iussit, ac omni propemodū Regio cultu se exuēs, vix palla virginea semieincta, in cōfessu Ordinū comparuit. Ad hūc triste Suecis silentium imò stupor, nihil tale viderant nihil audierant. Cūm rursus illa, supra e,

xem.

1654. ^{Stokholm} ^{Madrid.} xemplum fortis, subditos ab obstricta fide luculentissima Oratione exolvit, valere iussit, simul & Successorem patheticē affata. *Tu interim Carole abdica insignia Regnumq; me tradente ita accipe, ut nostri memor, susceptum regimen iuste ac feliciter abministres, nosq; etiam absentes diligas.* Illachrymavēre gentis primores, etiam successor, vsq; adeo collati beneficij gratam mentem ostendens, ut inter coronationis solennia sparsis in vulgum nummis, inscribi mandaverit: A DEO & CHRISTINA. Ita demum constitutis rebus, ac transmissis navibus mari, praetextu Amitae Landgraviae Hesse invilendae, per Coloniam Vbiorum Antverpiam, dehinc Bruxellis, à Leopoldo Archiduce Austriae alacri occurso, ac magnifico hospitio excipitur. Latum id in Orthodoxos, ringebantur passim Aetholici, errores suos muliebri prudentia conculcati; etiam Mundo contemptum sui à vix quinq; lustri Virgine haud satis demirante.

Dum Christina Regnum, etiam Ferdinandus IV. electus Romae Rex vitam magno suorum dolore abdicavit; morbo quem variolas dicunt absumptus. Insecta ea pueris lues ac planē inevitabilis, viris vix tolerabilis, acutius in adultos sevientē malo: nam si pustulae per corpus efflorescentes, rursus se intra cutem recipiant, infallibile mortis signum habetur, quod tum evenit sub obitum Ferdinandi. Exacto anno Rex Romae Augustae Vindelicorum renuntiatus; praesenti sub tertium Nonas Iulij, extremum diem Flaviana clausit, XX. & vnius Annorum Princeps. Narratū tunc constanti domesticorum adseveratione, ea aetate ac statu, ubi multa solutioris vitae irritamenta sunt, florem innocentiae illibatum, secum in tumultum intulisse; diverso illorum more, qui ex magna fortuna licentiam tantum usurpant, & dissolutā vitā Filios Principum agunt. Praesagia mortis antecessere, Austria terrae motu quassata; Iatinum Hungariae fortuito igne exustum; aliaq; alit magis curiosos advertit, Aquilae pullus, iam tum succretis pennis intra Arcis Viennensis mœnia cicut, ante extrema Ferdi-

Gggj

nandi

1654.

Den-
hoff.

nandi evolans, nec redire visus, nec requisitus inveniri; et gruentē præfugio, quod Aquila iam pro Regina avium, eademq; pro vetusto Imperij Germanici Stemmate habeatur. Dum Viennæ iusta petsovolvuntur, adfuit à Rege Polono Denhoffius Wielunensis Præfectus, dolenti Cæsaris. Patris animo solatiâ daturus, obligante pietate Christiana, etiam necessitudinis officio, cum Reges nostri sanguine Domum Austriacam proxime attingant.

Galliam Germaniæ, & tristibus læta subiugo. nam ut gentibus istis ad invicem æmulari mos, ita plerumq; fortunæ vicissitudine alterantur. Ludovicus XIII. cui Galli lusti cognomen tribuunt, reliquit eiusdem nominis Filium, ex Anna Hispaniarum Infante, in successionem Regni Gallici, spem unicam & maximam. Isto per ætatem sceptri capeffendi immaturo, incumbibat Regni administratio Matri; hæc rursus committebat Ministris; isti à se dependentibus aut obnoxiiis: restricta vel maxime Principum sanguinis, ac Patrum potentia, quorum in administratione politica summa ratio habetur. Hinc apertis dissidijs aut occultis odijs, Gallia committi coepit. Asseruerat super Regum auctoritate Richelii Cardinalis; etiam nunc per simile Ministerium Mazarini, se probare studens, offenderat Optimates, ubi isti leges Galliarum, ille causam publicam, quia Regis, tueri in diversum contendunt. Et eo usq; odia valere, ut ob suspectam potentiam primo Mazarinus, deinde & Princeps Cœdatus extra fines Galliarum secedere debuere. Lethali dissidio subveniri creditum, si Rex per se capefferet Regni gubernacula: qui Anno ætatis XVII. Urbem Rhemorum, cui coronandorum Regum antiquitas prærogativa tribuitur, ipsis Sacri Corporis Christi Solennijs coronatus est. Aderat Mater Anna, tum Henricæa amita, quæ Carolo Angliæ Regi nupta, nunc vito & Regno orba, eum tribus in spem avitorum Regnorum Filijs, bono Galliarum successu, viduitatem suam solabatur. Præsto erant Pares Franciæ, quorum ex primævo instituto is qui & Apostolorum nu-

merus,

1654.

merus, iam nunc titulo & specie muneris, ultra Discipulorum turbam succrevêre. Imponebat Diadema Regi Rhemensis Archiepiscopus, eoq; nomine Parium Primas, solitâ in augurandi formulâ. Mos Regibus Gallis circa Coronæ impositionem, sub utraq; specie Sacra Eucharistiâ refici, quod scilicet Princeps participet ex virtute Sacerdotij quatenus Unctus Christi; aut quod potestas Regum, immediate à Deo sit. Postridie Torquato Regiorum Equitum Ordini ascriptus, eiusdem instituti Privilegia firma. vit; quod ab Henrico II. fundatum, summæ dignationis, locum inter primores obtinet. Præter complures immunitates quibus Collegæ Ordinis fruuntur, magni æstimatur, eodem sodalitatis albo cum Rege comprehendendi, coram nemine causam dicere, nisi Rege iudice; ac Cocquitem, habere Principem, eminentia censetur. Nomen Ordini Sancti Spiritus Equitum, quos à promiscua Nobilitate distinguit, Crux vittâ cæruleâ è collo pendula, albicantis, columbæ simulacro insculpta, quali hieroglyphico divinissimum Pneuma Ecclesia signat. Æmulari hac in parte Gallos, Domus Austriacæ decora facile credam, cui aureum velus, relicta post Burgundicos Principes hæreditas, in manum venit. Etiam alij Reges eiusmodi crepundia deferunt, quale in Anglia periscelidis, in Dania Elephanti habetur. Vladislaus quoq; IV. simile quid tentaverat, Equites sub titulo IMMACULATISSIMÆ CONCEPTIONIS DEIPARÆ instituere satagens; verum ubi novitia commenta, è diametro æqualitati repugnare animadversum, posthac optimus Princeps, invitos ornare ea dignatione omisit, titulo magnificâ rerum vacuâ. Ac nè præteream, in curandis tactu Regiæ manus strumaticis, extraordinarium tribuentis DEI beneficium iactant scriptores Galli; multa adseveratione, ut credam, propè fidem esse articulum, demonstrantes. Ego interim patrijs Annalibus stylum, & me afflictæ Poloniæ reddo.

Iterum urgentibus undecunq; periculis, Comitia indixit Rex celebravitq;: necessario magis quam opportuno remedio

1654.

Grzymu-
stowski.Korff.
Kierdey

medio usurus, dum deberet arma, consilia expediebat; & id quidem ad V. Nonas Iunij. Præsidebat Nuncijs Christophorus Grzymuſtowski Succamerarius Calissiensis, magna spe feliciter actum finiendi, quod in eo omnes convenirent, ut intra semestre spatium, pertinentia tantum ad defensionem Patriæ tractarentur. Sancitorum summa fuit. Exercitus præteritis Comitibus autoratus, tum in Regno, quam M. D. Lith. in parato ad opera Martia esset; & stipendia quidem Polonis Leopoli, Lithuanis Vilnæ exolverenda. Publica Expeditio utrobiq; laudata, extremum in novissima pericula præsidium. Ac quo consilia belli, præsertim apud Lithuanos in expedito forent, datur negotium Nicolao Corffio Vendenſi Palatino, ac Eustachio Kierdey Samogitiæ Castellano, quominus ex temporis ac rerum opportunitate, intervenientibus negotijs consulerent. Descripta præsidia, locis quibus immineret Moschus inducenda, cum iam induci ea, non consuli satius esset: Smolensco maximè, in quo intercipiendo omne molimen verti apparebat. Tenor legis qua ei Fortalitio cavebatur, in codice Constitutionum eiusmodi habetur. *Quam insigni fortitudine, ac propè inestimabili sanguinis sumptuumq; impendio Reipub: Fortalitium Smolenscense, cum tractu Severiensis, ab hoste recuperatum sit; ita vicissim conservatio ac integritas eius, in summa consideratione manere debet. Ac licet si nè minimam quidem à parte nostra dederimus, M. Moschovia Duci, perpetua pacis violanda occasionem; nihilominus adversando liquida hostilis animi eius argumenta, ditiones nostras invadentis ac vastantis; unde de iniustissimè nobis bello illato, coram Deo & Mundo protestamur, cum muneris nostri sit propugnare Reip: hereditatem: declaramus ei Civitati Arcisq; nostræ, omni cura & studio succursum opemq; sine mora laturos, si idem hostis eam Civitatem obsidere destinaverit. Proinde assignari Commissarij, qui vetus præsidium pecuniâ refoverent, novum militem scriberent, com meatum ac rem armamentariam recôferent. Provinciali Nobilitate in vrbis defensionem ex more*

re &

1654.

Porocki
Landz-
koron-
ski-
Radzi-
wil.Gafie-
wski.

re & lege obstricta. Demum (eijciebatur tandem vetus fermentum, quod dudum ante facere par erat) quo res bellica Ducibus niteretur, supremum in Regno militare regimen Stanislaſo Potocio Kijoviensſi Palatino: minor sub Campiducis nomine Clava, Stanislaſo Landzkoronio Russiæ Palatino cessit: utrisq; quantum sibi tribueret Resp: intelligentibus. Lithuanix armorum Præfectura Ianusſio Radzivilo Palatino Vilnensi maior, velut invito, quod seriùs quam ipse volebat tradebatur: eidem simul officij Collega seu Magister Equitum adiunctus, Vincentius Corvinus Gafievius, privata æmulatione insensus, & honore Quæsturæ Lithuanicæ gravis. Vnde prior eminendi nimius, iste retinendi honoris solers, dum irreconciliabili odio dissident, multum tunc laborantis Lithuanix rebus obſuere. Radzieiovius quin etiam, seu exilij tædio, seu reparandi status desiderio, clementiam Regis per supplices literas tentavit. Scribus epistolæ incipiebat. *Manus Domini nova miracula in creatura sua operatur, quentiam elevans aliiſſi me, & vas honoris in contumeliâ faciunt. Contritus & humiliatus clamo, ut quequo Domine? Proſeſcor accepta beneficia, etiam agnosco, quod æmulum invidia se obiecerit indignationi Clementissimi Regis; tam ut nunc patratore pœnitet, ita solatijs honoribusq; pristinis nudatus, ac precario inter externos vitam trahens, maneo presentibus & futuris sæculis exemplum, quomodo optimū ac clementissimum Regem expediat venerari, &c. Quare Ser: Rex contrivisti nocentem, erige supplicem, ac pro innata Maiestati benignitate, propitiatus errori fatentis, de gratia desperare non permittas &c.* Epistola subscriptione manus Radzieioviij firmabatur, etsi quando & vnde scripta, solita deerat appendix: hinc pleriq; confictam eam ciendæ amplius invidiæ putavere: alij de authore annuentes, dudum conceptarum offensarum memores differebant; cavendum acriùs quo humiliùs loqueretur; astum esse, ut per simulatam demissionem lingua blandior, intra finem more anguis receptæ nocentiæ pungeret. In Suecia eum esse: quo

H h h

modo

1654. modo verò, utriusq; Regni incola, aut duorum Dominorum servus, esse possit? Inherere tenaci viri maligni memoriæ, in præcipuos Regni Ministros implacabile odium, proin per abiectissimæ fraudis commentum agere, ut sub larva submissionis, vesparum more, caudâ aculeum figeret. Ad ea Rex, pro, aut contra apertè nihil, nisi quod eiusmodi placamenta iræ, non improficua filijs Radzieiovij videri potuere, iniectâ egregijs iuvenibus spe Principis gratiæ.

Ragocy. Iisdem Comitijs ius Indigenatus Regni Georgij Ragocy Principis Transilvaniæ Filio Ordinum consensu collatum est; quod nè palam ambitum convinceret, collideretq; suspicionibus apud Aulam Turcicam, scripto ad Archivum regni dato involvere placuit: & ira diplomate volumini legum exiniendo. Vilhelmus præterea Donovaij ac Ioannes Dzibonius Italus, privilegio Nobilitatis Poloniæ donati: prior per gradus militiæ ad Tribunatum apud Lithuanos e-
 Dono-
 way.
 Dziboni vectus; Dzibonia, excitatis per Kielcensem ditionem fundendi ferri officinis, quia fusilibus machinis alijsq; ferreis instrumentis sub bellum Berestecense armamentarium iuverat, eam prærogativam à Republica accepit. Haud omiserim arctis tunc Ærarij rebus, iam œconomica Nowodwor bona, apud Christophorum Gembicium Castellanum Gnezensem oppignorata fuisse: iam exemplo antehac inaudito, ius Nobilitatis Poloniæ vendibile prostitisse, ut quod hætenus generis decus aut meritorum præmium erat, iam tum constituto precio mercari liceret. Ita ætas nostra (eheu) vidit equestre decus servili metallo æstimatum; qui olim Maioribus sanguinis virtutisque impendio quæsitus, character. Vbi nobilis merces taxata nummis, pauci qui licitarentur reperti; subibatq; mox pudor, equestris dignitatis prostitutæ. Cælum quin etiam in aperto Zodiaci sui volumine, per ostenta, futurorum præmittebat signa. Quod die Comitia Varsoviæ cœpta, Sol in occasu, mitigato radiorum fulgore velut immobilis subsistens, videndum se ea specie præbuit. Totam nitidissimi luminaris faciem discrimina.

1654. minabat Crux, ex qua dein effrmatum cor, mucrone gladij transversim actum: tenebat sub dextro oculo manus pomum, quale inter insignia regni spectari solet. Hoc post trihorium, in quatuor minutiora poma divisum, ac peripheriam solis transcendens, in Cometam ab Aquilone minacem qui scoparum speciem præferret, transformabatur. Aspexit hominum multitudo spectaculum; nemine qui vel mediocriter saperet dubitante, quin eiusmodi signa, non raro, nec frustra se se in natura ostendentia, sæpius à causa aliqua diviniore proveniant. Neq; id ostentum, in præsens metu, in posterum effectu caruit.

Sub finem Comitiorum concussæ Lithvaniæ rumor percelluit cunctos, etiam Regem; ut profectioem isthuc contra Senatus vota decerneret; ac ubi nihil vndecunq; solatij, nihil opis à quoquâ appareret, animatus in extrema Princeps totum se superis ac Fato committebat. Equitatus noster hyberno per Vkraynam discursu lassatus, per extrema Polesiæ Wolhyniæq; hærebat: pedes Zwaneccensi expeditione propè exinanitus, per longinquas Regni oras numeros legionum supplebat: si quid usquam gravioris armaturæ in Castra ad Zborovum Landzkoronius contraxerat. Eas si in Lithuaniam copias duceret Rex, suberat metus, nè aliò versis armis, nudatum Regni latus Cosaci incurrerent. Nec levis Regiæ menti angor, Lithuanicum Ducem, plus irarum in æmulos ac Cives, quam hostem fundere; Gasieviu præcipuè, quem non iam postponere cœperat, sed planè spernere vir vasti spiritus & quoscunq; infra se Magistratus ponens. Tristis sanè tum Poloniæ imago, in convellendum florentis Regni statum, externis internisq; malis conspirantibus. Etiam abeunte in Lithuaniam Casimiro venerat Varsoviam, Internuntius à Sueco Rege, Kork vocabulo, superbadepositionis tituli Regni Suetici mandata terens, quod si sponte abdicare nollit, surrecturi mox bellum minas iaciebat. Magnus Moschoviæ Dux cum LXXX. Mill: suorum limites Lithvaniæ introgressus, hostem ostēdebat,

4654+ debat, quibus præter Scythas Kalmucenses XX. Mill: Co-
 sacorum Duce Zlotarenko accessere. Nec inferiores nu-
 mero primi successus, Drohobuzium vi expugnatum ac ex-
 cisum; Nevelium, Sierpieysko, Mohilovia, & post alia ce-
 lebrioris notæ oppida, Polocia ad Dzwiniam flumen, insi-
 gne fortalitium iram victoris sensit pertulitq;. Iverat ta-
 men in occursum Radivillus, artibus belli & meritis in Pa-
 triam alioquin præsignis, nisi nimium imputasset; ast octo
 Mill: quæ tunc ei ad manum, immensam Moschorum po-
 tentiam laceffere, extremæ audaciæ videbatur, quod verò
 cohortes quæ penes Gasievium erant in participium ope-
 ris vocare nollet, neq; publicæ Expeditioni misceri, propè
 temeritatem accessit. Ergo militari itinere ad Orsam emē-
 sus, Mirscium ac Ganckoffum legionum Tribunos, cum ter
 Mill: subitus hostem emittit, non aliter imperato regressu,
 nisi aut conferta manu, aut cominus invasis stationibus,
 vel oculis saltem valla ac tentoria hostium delibarent. In-
 gens virium fiducia Moschos in securitatem resolverat,
 cum ecce Ganckoffus per viarum compendia circumductus,
 in præcipuum agmen, quod Cælaris custodia dicebatur,
 cum septem cohortibus ingruit, Moschis post diurnam
 computationem altum indormientibus. Nunquam vilius
 constat victoria, quam si in nudos, aut semisomnes agen-
 dum sit. Subita tunc aggressione per vulnera cædesq; ex-
 ecutitur hosti sopor, clamore ac tubarum sono inter-
 tenebras formidinem augentibus. Incendunt interim a-
 liquot straminis acervos Moschi, signo ignis auxilium à su-
 is qui propè erant poscentes; etiam Lithuanis dum flam-
 ma per obscurum noctis splendet vim continuantibus. Cæ-
 ditur incognitus Arthemon Palatinus, simul ex promiscuis
 ultra mille; capti XVI: Boiary, ac Ducale signum cum Ve-
 xillifero in manus venit. Inalbescebat proximo diluculo
 cælum, cum Lithuani sat gloriæ ac cædi datum existiman-
 tes, receptui cecinere; ægrè retracto milite, qui ferocior
 ubi primum sanguine imbutus est; eos retro abeuntes

recol-

recollekti carpsere Moschi, adeo incurfu vehementi, vt,
 prædam miles aquis mergere, & Ductores iugulandos ca-
 ptivos imperare necessum habuerint. Successus is auctū
 animo Radivillum impulit, vt maiore fiducia exiguam su-
 orum manum hosti obijceret, aleam tentaturus. Distri-
 ctè vetabat Rex congressum, etiam Primas Regni mulcen-
 do homini scribebat, vt se Regi, tum Collegæ ac publicæ
 gentis Expeditioni iungeret, discrimen haud præcipitādo;
 sed spreta omnia apud sui consilij tenacem, & victoriam
 suomet Marte præsumentem. Itaq; ad Sclovum titulo Co-
 mitatus oppidum nobile, hosti in interiora Lithuania viā
 præclusurus, agmen suorum decem propè millibus constās
 rapit, sciens isthac adversos obviam venire, & persuasus so-
 lā famā si vires opponit absterrendos. Etiam Moschus in
 occursum properavit, gnarus imparem viribus, & dissidio
 militari agitatum, in extrema propelli. Trifariam copias
 diviserant hostes quæ XL. Millium censebantur, quorum
 primum agmen magno animo aggressi Lithuani stitère, ve-
 teranis cohortibus adversum leves turmas prævalentibus:
 Verum, postquam ab utroq; latere circumvehi Moschos,
 animadversum, ac includi tergum à multitudine constitit;
 evanuerat prior fiducia; ac, quod in perditis rebus solet,
 metum fuga secuta est. Confusis Ordinibus nihil Dux
 omisit hūc illūc volitans, in restituendam aciem; donec
 submittere vela adversitati necessitas persuasit. Supellex
 Castrensis cum tormentis in prædam celsit, iactura insi-
 gnium militum nobilitata clade; in qua Radivillus grande
 vitæ periculum in traiectu fluminis subiit. Lætus ea vi-
 ctoria Moschus, non diu hæsit, quin optato rerum succes-
 su vteretur; ac dimisso in intima Lithuania prædatorum
 agmine, in persona Smolenscum armis quatiendum su-
 scepit.

Smolenscum, inter Lithuanici iuris terras, ac Moschi di-
 tiones situm, primæva ab origine proprios Duces agnovit,
 vt fermè omnis ille Septemtrionis tractus, in tetrarchias cō-

H h h 3

cificus

1654.

Skłow.

Smol-
lenk.

1654. cibus extitit; quoad Moschus, etiam Lithuaniz Duces successu temporis amplitudine cæteros prætervecti, sub universale dominium, minores eius gentis dynastas acceperint; vel ipsis se ultro subiicientibus. Vbi verò ex Unione Polona res Lithuanæ increvère, etiam conterminorū odia sensim augebantur: Suentoslao Smolensciorum Duce sub Coronationem Iagiellonis, vacuum viris Lithuaniam invadere auso. Verum malè celsit turbido capiti vis immerita; Vitoldo cum auxiliaribus Polonis ablata iure belli recuperante, ubi prius invasor vitam posuisset. Post Patrem, Filius Georgius oram Smolenscensem Fiduciæ iure collatam tenuit, à Rege posseditq;: qui idem Patris perfidiam æmulatus (sub An: Ch: 1403) ac Feudo exutus, iustas feloniz pœnas dedit, in Hungaria exul finiens; Vitoldo iterum territorium Smolenscense, in ius Lithanorū afferente. Famam & nomen, addidère genti præclara armorum studia, præcipuè Grunevaldensi cum Cruciferis prælio, quo auxiliaribus Roxolanis, in turpem fugam prolapsis, soli Smolenscenses, contempto mortis periculo, commissæ aciei stationem viriliter tuebantur. Dehinc Ioannes Basiliades, Moschorum Dux, florentem ditionem, nec invalidam urbem ratus, proditione Michælis Glinscij Lithuani, (sub An: Cu: 1506.) occupavit. A se ut Regula iuris est, non præscribi adversus malæ fidei possessores; Sigismundus III. Smolenscum tanquam rem suam obsidione biennali pressum recuperavit. Receptum iugiter exagitavit Moschum, ut is sub coronationem Vladislai IV. validissimo Exercitu rursus tentaverit. Verum non ex mente celsit, usurpatori alieni vis iniqua, à Vladislao non modò gloriosè liberato Smolensco, sed omni oppugnantorum Exercitu, cum signis, machinis, Castris, in manus victoris Regis veniente. Secutæ dehinc mutuz clades, ut inter conterminas gentes solet, quoad Michæel Fedorovicus gentis Dux, cum magnanimo Rege conditiones pacis, eo tantum respectu impetrabiles constituisset, nè sanguis Christianus funderetur. In quas tum, ut

extra.

Cromerus.

idem.

Bielski.

Gliniski.

Fedorovicz.

extraneis & posteritati constet, utriusque gentis Legati ad Wiazmam convenère, integra fide memorabo; quatenus ad causam iniquè impetiti Smolensci nunc interesse reor: Tenor hic.

Abolita bellorum, damnorum, iniuriarum mutuo illatarū memoria, pax & amicitia, inter gentem Polonā Lithuanicāq;: ac Moschos coletur. Rex Polonia iure in Principatū Moschovia, per liberam Electionem Procerum gentis sibi delato, se abdicaret; Moschosq;: à præstito subiectionis ac fidelitatis iuramento absolveret &c. Authographū electionis suæ diploma, à Proceribus Moschi subscriptum, sigillisq;: obsignatum, eidem Michæli Fedorovicio Duci moderno, circa confirmationem istius Pacis restitueret. Vicissim Dux Moschovia renunciaret Regno Polonia Provinciam Czerniechoviensem, cum territorijs oppidūq; Czerniechow, Siewior, Nowogrodek. &c. Et Ducatui Lithuania Provinciam Smolenscum, cum Civitate Smolensco, Territorijsq; ac Arcibus Drohobusz, Biala, Roslaw, Starodub, Poczopow, Nowela &c. Quodq; Dux Moschovia non videretur titulo Ducis Smolenscensis, nec Czerniechoviensis. Ad consignandos Provinciarū Smolenscij, ac Czerniechovia terminos, delegati utrimq;: missi cōvenirent, isti quidquid ex longævo usu, testimonijs senum, ac monumentis antiquis, de terminis constiterit, statuent, inviolatèq; servandum præcipient. In Livoniam, Estoniam, Curlandiam, Dux Moschovia nullum ius prætender. &c. Viceversa Rex Polonia, Provincias Moschi conterminas Pleßcoviam, Neogardiam, Ebocum non usurpabit, &c. Tum post proluxa quæ brevitati studens omitto instrumenti capita, concludebatur perpetuz pacis transactio, in eum modum. Ut conditiones istas Rex Polonia Warsavia præsentē Legato Moschi; & Moschovia Dux Moschovia præsentibus Legatis Polonicis & Lithuanicis, solenni iurando firmaret; earumq; exemplaria subscriptionibus manuum, & sigillis utriusq; Principis, munirentur, ad Principes vicinos Christianos & Ethnicos, transmittenda. Talibus conditionib; mitis Rex vim tunc à se deprecari pass; ac quo Christi-

1654.

1654. Christiano sanguini parceretur remisit arma; iuste in Moschos conversa; non solum quod priores laceffissent, verum etiam iure competentis dominij, sibi ab ea gente, libera Electione delati. Futilis nunc prætextus moderno Duci, ob interversos aut diminutos titulos, humani sanguinis profluvio cuncta inundare. Ast, summa apud Principes Status ratio est, quam enata occasio producit; abdicantur foedera, rumpitur fides, dissolvuntur iuramenta; non fas aut æquum prævalet, ubi se exhibet proferendi imperij opportunitas. In privatis contractibus fidem require, publicas pactiones utilitas resolvit; nam quæ olim societatis humanæ vincula, nunc fallendi artes habentur. Ius Regni commodè, commodi causa rescideris, in cæteris pietatem colas. Hic firmus Aularum aphorismus. Sed ut ad institutum redeam. Smolenscum Civitatem, inæquali flexu Borysthenes ambit, à Septemtrione eminus circumductis aquis; propius ab Ortū vrbi alveum suffundens. A meridie in arenosos colles quibus Pokrovij nomen plaga extenditur, quæ flumen decurrit palustribus inundata. Vrbs ea latè patienti dat iura Territorio, quod ad XL. Milliaria protensum, amne Berezyna terminatur. Tutantur tam Arcem quam Urbem, adulto opere moenia in altum secto lapide substructa, eius latitudinis, ut per summam murum sustinent; addidit Vladislavus Rex fossam, cum eminente vallo; etiam nunc ex operæ vetustate collapsæ, per prædarios exaggeratæ fuere. Curam loci tuendi suscepit Philippus Obuchovicius, nuper probato Aulæ obsequio, Palatinus loci creatus. Præsidium arcis introductum bis Mill: Virum, imperitante Wilhelmo Korffio Præfecto Orlensi. Sub hoc Nicolaus Tyzenhausen, Ioannes Daka alijque Ordinum Ductores; cum vetus præsidium regeret, Petrus Swiaccius terrigena Nobilis. Urbem tuebatur Nobilitas, ad Quater Mille; sub Provinciæ Proceribus, Succamerario (cognomen præclari viri

Berezy-
na Fl:Obucha-
wicz,Korff.
Tyzen-
haus.
Daka.
Swiatki

ri viri non reperio, Hieronymo Ciechanovicio Iudice, Vnichovio Subiudice, Bakanovio Dapifero, Melszczerino, Limunto, Gielguto tum pluribus turmarum Præfectis. Ac primò, comperto Russos incolas in hostem intuitu communi sacrorum propendere, qui ex istis suspecti exarmati sunt; Andrea Kwalsinio cognomine Złoty, Græcorum rituum Archiepiscopo, dum præsens in Vrbe moratur, ab infami fluxæ fidei macula, populares dehortante. Ineunte Iunio, die D. Antonio Patavino sacra, vrbi arcique Moschorum exercitus se circumfudit. Aderat Dux ipse Magnus patrator operis, Trubetio in prima armorum imperia vocato, tum Serebrny, Iakoffo, Chowanscio, Dolhorukio, &c. copiarum Præfectis; nec non metatoribus à Liguria Italis, aut Batavis, militaris architectonicæ vndeque peritis: etiam Gallis Griono, ac Speruillo; Suecis Erkeno, Bilsawoq; Legionibus in Exercitu Moschorum ductantibus. Constricta mox urbis operibus; circumvallationis linea instituta, eo modo & ordine, quo olim Vladislavus IV. obsidione eius urbis Selinum depulerat. Vbi clausæ Portæ, Palatinus nihil ambigens, quin quæ ante alijs Præfectis defensa, retineret & ipse; convocatos Ordinum Civiumque Ductores, magnifica oratione, verborum haud inops, in toleranda extrema erexit; ea cunctorum alacritate, & non iam pro loco ac pignoribus tantum, sed pro constantiæ laude dimicandum foret. Primum fortunæ præludium, quo inturbarentur hostium operæ, instituta eruptio: Platerus indigena ducebat, ferè quadringentos, irrueratque in accessus operarum, militari vocabulo (aprohes) cæsis qui obstinatus resisterant Moschis; ast ubi insperato lætus evenit, proximum munimen diruendo, moram trahit; ab hostium multitudine circumvolutus, triginta sex amissis retruditur, reliquos librata à muris tormenta ægrè vindicare. Missilibus posthæ certatum tantum, nihil quod sciam ausis obsessis: cum architectus militaris seu verius libratorum præcipuus, desertis in vrbe pignoribus, ad hostem transfugit, ac autorandæ

1654.

Ciecha-
nowicz.
Vnicho-
wki.
Bakano-
wki.
Me-
lszczerin
Limunt
Gielgut
Kwa-
lsinskiTrube-
cki.
Serebr-
ny.
Iakoff.
Chow-
wanski.
Dolho-
ruki.

Plater

perfidie retulit ea, quæ maximè obsidentes nescire expedi-
 ebat. Eo indice cognitum Moschis, ad Michałoviensem
 Portam (vulgò Małohovita) murum canalium illuvie la-
 labefactatum, qui si suffosionibus tentaretur, adversus py-
 rotechnicas artes debiliorem sperari. Solitum genti in bel-
 lis, dies Divorum tutelarium sacros, magnis moliminibus
 venerationis causâ devovere: quæ vota si successu carent,
 vapulant Patroni, ut quibus extra curam res Clientum fo-
 rent. Itaque in diem Divi Ioannis Præcursoris indicitur Vr-
 bis oppugnatio (VII. Iulij erat stylo veteri) Urgente con-
 summationem cœpti operis Duce, cum & Polonorum po-
 tentiam possibili maiorem rumores adventare differrent;
 ipseque Dux iacturam militis quàm temporis, nuper cum
 Radivillo congressu edoctus facilius toleraturus videretur.
 Ergo instituta vehementi è machinis verberatione, ubi co-
 vulsus aliquantum murus fuit, datur irruptioni signum;
 sub ipsum pænè gallicinium. Provolant undique armatorum
 globi, omni à parte vrbi minantes, Michałoviensis Porta
 petitur maximè; quassati muri ruderibus concavitatem fos-
 sæ, non nihil hic explanantibus. Sed ductus introrsum
 agger prætendebatur hiatui, etiam procuratis subtus terrâ
 suffosionibus, si mœnia cuniculis, convellere intenderet
 hostis. Ita circa exteriora munimenta ardor subsistebat
 oppugnantium; etsi alicubi ad extimum fossæ marginem
 illorum antesignani, propè valla signa Moschovirica iacta-
 rent. Nec obfessi defuere sibi, Corfio submissis sclopera-
 rijs vim arcente, etiam ab vrbe prorumpente Nobilitatis
 globo, ut tria intra stadia hostis pelleretur. Qui tamen fer-
 reum è cespite munimen, ex adverso portæ insederat, loco
 in summam retinendo insistens; ignarus suffosionibus præ-
 occupatum, ac cuius subterranea ignitis alimentis referta
 infessoribus mox inferias dedere. Siquidem ubi diu de lo-
 co pro & contra certatum, subdidere nostri abdito pyrio
 ignem; qui mox, violenter, superna mole propugnaculi ru-
 pra, immani fragore insonuit adeo; ut concussæ teluris so-

nus, ad aliquot milliaria, non obstantibus sylvis paludibusque
 pertingeret. Ad prævisum casum secedentes nostri, mox
 confusum insperato malo hostem invadebant, per tumi o-
 pacitatem, nec resistere, nec refugere sustinentem. Sequen-
 ti luce missus tubicen venit, cælorum cadavera per breves
 inducias, ad sepulturam colligere poscens; quod non ne-
 gatum, duo Millia superasse fama tulit. Eiusmodi armorum
 præludium, altius perculisse Moschum apparebat; qua-
 liter ultra belli fortunam tentaret reputantem, sub prima
 experimenta animis suorum concidentibus. Proin trans-
 fuga libratore, cuius instinctu prima oppugnationis con-
 silia agitaverat, in furcam acto; aliò curas intendit, ratus
 quâ regia via non posset, obliquo tramite enitendum.

Per insequentibus dies, præter iactus tormentarios planè
 ab hostilitate cessatum, unde Moschis novas munitiones ex-
 citare, ac suggredi opera cominus, promptum erat. Etiam
 Palatinus suetas sub obsidia eruptiones inhibebat, com-
 missam sibi loci tuendi servandorumque Civium curam di-
 ctitans, non excursus in hostem, quibus præsidium minu-
 eretur; idque sub pœna interminatus, ut si quis iniussus ex-
 tra mœnia prodiret, destinatis globorum ictibus peteretur.
 Consumebatur interim annona nullo operæ præstio; car-
 pebantque potiores, sub nomine inanis prudentiæ oscitan-
 tiam Præfecti, qui armorum insuetus, sapere magis quàm
 agere inter pericula vellet. Unde declinabat fervidiorum
 congressum, in templis aut conclavibus semotus agens,
 velut imperij auctoritatem obtenderet. Sed contigit, ut à
 Nobilitate, cur tam mitis in hostes, crudelis in suos esset,
 quibus propediem obsidionis malis succumbendum, cõ-
 pellaretur? respondit. *Diuturni temporis spatium, à Maioribus
 recuperatum Smolenscum, non unius hora momento, ab incon-
 sultam precipitantiam perdendum.* Ad ea aliquis Nobilius.
*Imò (inquit) in fatus est, ut quàm urbem Maiorum nostrorum
 simplicitas Moschis eripuit, eandem tu nimia sapientia amit-
 tas.* Brevi post mittebatur non nemo colloquium institui

petens: negatum. semel atq; iterum, demum assensu primo-
 1654. res eo prætentis, ut per ambages verborum destineretur vis,
 etiam ruinis aggerum reficiendis opportuna mora. Ita ad
 primam illecebram non reiecta peccandi occasio, peccare
 etiam nolentem facit. In commentarijs reperio: Succa-
 merarium Smolenscensem, virum prisca moris & animi, ob-
 iecisse annuentibus, an eo cum hoste ius colloquij conces-
 sibile foret, qui contra omne fas & æquum rupto foedere,
 impijs armis exerceret Lithuaniam. Ast hæsitabat iam nõ-
 nullorum constantia, pertædebatq; sensim discriminis; a-
 pertè Præfecto, etiam Clero huc inclinante; cum prior le-
 ges pacis à Rege arbitrio suo commissas asseveraret: Clero
 providendo sacris quo à vi & casu immunia servarentur.
 Institū dehinc suadere cunctis aliquomodo extremis oc-
 currendum; Regem in longinqua digressum; Radivillum
 profligatum; Campiducem expediendis Fisci rationibus
 detineri; & omnes dandi succursus spes evanescere: iam in
 vrbe imparem diutinæ obsidioni annonam, pulveris copiā
 per continuos machinarū ictus exhauriri, hostem interim
 copijs & apparatu belli augeri, quo non oppugnare modò
 Smolenscum, sed involuere liceat. Etiam sacris aliquid
 tribuisse videri volebat Palatinus, quorum magna ratio si
 paciscendo transigitur. Si prævaluerit victor tollendas
 templorum opes, vasa ac donaria altarium profanos in usū
 vertenda; deniq; avitas ceremonias mutationi, si perdurat
 obstinatio, obnoxias fore. Cæterum præsentis sub ob-
 sidionem referentes audivi: crebris per noctem colloquijs
 nostros Moschis congressos; observatumq; à custodibus,
 occulta portula intromissos in arcem baiulos, qui succola-
 rent prægrandes feras, (sacci erant ex luporum pellibus)
 auri aut margaritarum vim occultantes. Opportunè sub
 hæc Succamerarius Smolenscensis vitam finijt, fortioris
 consilij autor, & qui Nobilitatem blandis suasionibus, ad
 sequiora traduci haud siverit.

Penultima Septembris discussis in arcane consignandæ
 vrbs

1654. vrbs legibus, deditur Smolenscum in manus Moschi Du-
 cis. Prægressus cum armatorum agmine Srebrny, por-
 tas stationarijs firmavit, dein forum milite complexit in-
 custodiam. Excepere hostem Consules, simul ingressi mi-
 liti exhibuere quæ curando corpori faciunt. Auxit trium-
 phum quod D. Michælis die cognominis sui, Magnus Dux
 munimen illud Aquilonis introijset. Intra quatrimum
 præfidiarij expansis vexillis, solito scloporum gestamine,
 ac scintillantibus concepto igne funiculis, ad pulsum tym-
 pani vrbe emissi sunt; nõnullis fructuosioris stipendij pro-
 misso, aut quia vrbeis necessitudinibus immixti, Moscho-
 rum signa secutis. Iuxta portam segmentatum phrygio
 opere tabernaculum extendebatur; hæc dum deditorum
 cum suis Ductoribus agmen transit (insidebat Magn' Dux
 eximij candoris equo) vexilla Polona (proch dedec!) sub-
 sternebant vexilliferi victoris pedibus, ad ima terræ provo-
 luta. Etiam Korsus Præfidijs Præfectus cum suis deforme
 in obsequium mutatis, præhensa sellæ equestris stapeda,
 submissè de genu venerabatur. Valedicenti Palatino renū-
 tiari Dux mandavit. *Abi sedas, ac Regi, quo refer, non numero-
 sas modò quas vidisti legiones, sed es discrimina quæ expertus es.*
 Tum eo modicum digressa, ad suos minaci vultu. *Quam
 nolim vestrum aliquem istius exemplum imitari, qui similiter
 faxit palo insignendus.*

Mox sub novo Domino, nova vrbs ordinatio sequitur.
 Antimus Palatinus Vir grandævus gubernatorem agit, im-
 positis novem peditum Mill: qui præfidijs essent; impera-
 ta circumstitæ oræ incolis necessitate alendi intra urbem
 militis, cui ærarium Ducis stipendium penderet. Primo-
 res Nobilitatis obsidum specie abducti, qui tamen postli-
 minio restituti penatibus, agrosq; suos excolere permisit.
 Religiosæ D. Dominici, ac Observantium familiæ immotæ
 circa templa mansere; reliquis ex clero excedere iussis,
 permessa nihilominus sacram supellectilem evehendi facul-
 tate. Increbuerat rumor, repertos tunc in arce immensi

1654. prætij thesauros, quos sub captam à Sigismundo Urbem Præfectus loci defoderat. Propius verò fuit, Imaginem VIRGINIS MATRIS, Ectypo ac lineamentis Czeszochoviensi nostræ confimilem, olim ex Moschovia à milite Polono huc delatam, ac à Prædicatoribus Sacro Rosario addictam, iterum Magnum Ducem Moscopolim revexisse. Cum etiam gens ista, ut ferme Orthodoxæ generationes omnes, BEATAM dicant, ac eximio cultu Matrem Christi colant, nisi debitum hyperdulæ cultum, in aliquibus admista superstitione profanent. Post deditum Smolenscum, præter opinionem omnium Dux Moschus ex Lithuania excessit, XL. suorum, XX. Cosacorum millibus relictis, qui munitoria loca admota vi quaterent reciperentq; . Abscessus ratio tunc credita, ex malè afflato aëre pestifera lue, (Dziergam illi appellant,) certo temporis recurso mortalibus letifera. Etsi autores prodant, Moschoviam nulla vexari pestilentia, aëris beneficio; aut quod fatius, frigoris acrimoniâ noxios per aërem vapores repurgante. Alij maturati abscessus causam adferebant, quod Caspium seu Hircanum mare classibus Turcarum explorandæ navigationi tentaretur: seu ut Astrachani urbem, titulo Regni & emporio nobilem invaderent; incitantibus Scythiis, qui plaga illa qua Rha seu Wolga amnis mari illabatur, frequentes degunt, Moschovitici imperij pertæsi, Asiaticorum pars & factura. Capto, seu ut moderna loquendi formula utar con-signato.

Quod mille Regum peperere labores,

Quod tantis Polona manu contexuit armis.

Smolensco, res Lithuanæ eo loci repositæ videbantur, ut peiore non possent. Properè quidem accurrens Rex Grodnæ subsistebat; sed cui præter suetam Corporis sub Præfecto Wolphio custodiam, ac Reginæ pedestrem legionē, XVII. non nisi turmæ Equestres adessent. Augebat comitatum Paulus Sapieha Witepscensis Palatinus, ac Tyszkiewiczus Pocillator Lithuanæ; ad bis mille subito delectu contra-

Wolph.

Sapieha
Tyszkiewicz.

1654. contracti militis deducentes. Recolligebat interim suos Radivillus ad Minscum; Gasiewiczus rationibus ærarij attendebat, uterq; mutuis querelis ac opprobrijs alterutrum differendo. Idem exquirebat Rex à Senatoribus, qui præsentibus affuere, quomodo tandem obviamdum rebus perditis; iamq; destinaverat Sapieham ac Chlebovicium Samogitiæ Præfectum, ut expedito agmine Mohiloviam versus progressi, intercluso comitantibus Moschis passu, licentiam prædas agentium coercerent. Ad hæc Edicta, Nobilitatem evocantia dimissa; sed frustra omnia, nullo cuiusq; accursu, omnibus privatas necessitudines, dum Provincia bello ardet, seposito publici studio curantibus. Fato itaq; permissum, quod humana prudentia vitari non potuit; ac diu cum animo suo, ac improspere sorte luctatus Rex, tandem violenti Fortunæ celsit, ægrè Grodnâ præcipitante Novembre Varsoviam movens. Eo magis progressus armorum hostis urgebat. Quippè infessa utraq; Boristhenis ripa, facillè in Vkraynâ imitti subsidia potuere; recepto vicissim ex Severiensi ora com meatu, quem ad Smolenscum tanti exercitus attrivissent. Witepscum, mox obsidione cinctum, ac quia post Smolenscum experiri hostium vires præsumpsit, repudiata quam offerebat deditione, indignissimè tractatum. Melior fors Sclovix & animus maior fuit, hæc namq; nullis sollicitationibus ut hostis præsidium acciperet, induci potuit. Vnde maiorem hostilitatis vim sensit, arcta obsidione constricta, & terna impressione ultra quam Smolenscum tentata. Sanè tunc Civitas ea, privati hæredium ostendit, non pro numero fuisse robur Moschis, ampliusq; in rebus bellicis viros, quam homines posse: ad quinq; Mill: oppugnantium interièrè, cæso inter primarios Zlotarenko Cosacorum Tribuno, qui iam tum Moscho auxiliaris, vitam & ferociam à Lithuana manu posuit, efferaverant in tantum primi successus Moschos, suapte natura truculentos & sævos; ut in excidium Lithuanæ fortunæ petulantia stimulantur: & postquam vario

1654.

Radzi-
wil.
Gasie-
wiski.
Lebo-
wicz.

Grodno

Witepsk.

Sklow.

Zlotarenko.

1654.

vario crudelitatis genere provincias exercuerant, quandam velut pompam crudelitatis extendebant. Profanata Rom: ritus templa, occisi Sacerdotes, non sex, non ætas quemq; cædi exemit, & postquam fœdati sanguine penates, delubra arcesq; exitiabili igne absumebantur. Verùm ut effari liceat, reddebant quæ olim in Moschovia à Polonis perpessi, redhibendo talioni.

Gnie-
wofz.

Circa ea tempora Nicolaus Albertus Gnievossius gente Ravicius, Cuiaviensis Episcopus, vita defungitur; cum diutius non sine spe progrediendi, ei Cathedræ præfuisset. Mediocriter is in literis versatus, probare magis quàm vestigare arcana scientiarum suetus; verùm innatæ solertiæ, dein experientiæ multum debuit, artes Polyticas altius penetrans, ut multis in Aula anteiret civili prudentia. Indoles illi prisca moris, natura in iram pronior, dictio pura, connexione rationum firmata; calamistri ac macaronicon dicendi genus omnino aberat; cuius usus nunc vel nativum idioma corrumpit. Domum accuratè rexit, nec congerendi æris cupidus, nec profundendi capax. Nobilium Parentum filij, præcipuam domus partem faciebant, qui varia in ministeria discreti, sed maximè ut per assistentiam Hero, Remp: primo in limine noscerent. Hinc Patres velut ad palæstram tradebant filios, non quemquam fortuna, sed ingenuitate discernenti. Vnde videre erat, nobilissimæ iuventutis globo Præfulem circumdari, quæ mox visibus Ecclesiæ aut Patriæ aptaretur: vocabatque catervam illam Seminarium Regni, aut Narybek Rzeczypospolitey. In id sumptus non parcè impensi victu amictuq; liberaliore suppeditato, æs alienum, ut fit, increverat. Liceat nunc salva cuiusq; veniâ, per potiores Procerum domos oculos circumferre, quorum pinguior fortunæ ratio, prolixioribus ministerijs indiget. Familiam Magnatum complent adscriptitij ruris, cauponum proles, aut aliquis Theutisci generis Verna; isti arcana servant, familiam constituunt, ac intimis rationibus præponuntur. Nobilis interim numero

læ pro-

1654.

læ proles Parens, felicem se Genitorem censeret, si tam fœcundus non fuisset: quippè re angusta domi, deest qui parvulis suis panem frangeret. Ita dum impendijs in studia caret, sumptu in militiam destituitur, hebescit interim otio Nobilium filiorum indoles, diffluitq; intra paterni agelli operas Corydon; si cultura ingenij adfuisset, futurus Patriæ Cincinnatus. Etiam lex de Abbatibus, ut nobiles pueros alant instituantq;, obliteratur. Desipiunt enimvero quibus non modo avarè leguntur opes, sed & anxia mente retinentur. Inhiant cheu congerendis! incubant congestis, immoriuntur relinquendis: cum vix quidquam inde Ecclesiæ; parùm ex debito pauperes; nihil pro dato acceptoq; Resp: obtineat; si quæ amicis obiter rapta, offendiculo magis quam solatio sunt. In proverbium interim abit, ab opulento Præfule, non posse alium, nisi aut Primū, aut Felicianum scribi hæredem. Ast ex hoc diverticulo in viam.

Posteaquàm faventior in res Cosacorum Moschus, ut inter eum Scythasq; immortale odium geritur, ad suspectam mox amicitiam, etiam societas Scythica, cum rebellibus sensim flaccescere cœpit: Chmielnicio, ubi requiritur constantior fides, primum adulate, mox ambiguo, vnde contemni se Hanus impatiens, acrius in ultionem ardebat. Istan-Gierey quadriennio ante per Soliman Agam pro cōiunctione armorum sollicitaverat Rēgem: iam quod pro illo tempore vana æstimatione virium suarum contempsimus, aut distulimus; maiori sollicitudine nunc quærendū erat. Anteacto bello nomen aliquod sibi pepererant Scythæ, in asserendis partibus fidi, sed prædæ insatiabiles; verum nunc acerrimi Moschorum hostes, Cosacis ex desertione inimici, & qui eodem stipendio auxiliari Reipublicæ censebantur, quod etiam infesti acciperent. Marius Iaskolskius Excubijs Castrensibus Præfectus, quia peritus

Iaskolski

Kkk

itinere

1654. itinere mors Iſſanis, quoad Mechmet Gerey ſucceſſor in imperio Tauricano datus, ubi quas partes aſſereret diu & ſolicite deliberaverat, tandem odio Moſchi, ac Coſacorum perfidia, ad amicitiam noſtram inclinavit. Deliniebat diu Chmielniciuſ Solita vaſſerie novum dominandi, ac alias curas infra munera ponentem; maxime per Murtaſbeiu ſuadere pergens: quominus Vkraynam armis Iſſano acquiſita eo iure uſurparet, quo Circalſij ac Quinq; Montani ipſi haberentur. Egregium fore imperij Scytharum fines extra Moecotidem protuliſſe, prout ultra Caſpium mare eſſent: quodſi id, gens minus terrae avara reſpuat, depenſurum ſe ex Vkrayna Tributum; vel denique effecturum quominus Moſchus in exolvendam Hano penſionem ſe obſtringat, qualem Polonus pendere ſolet. Hæc illicia tribuentis aliena. Aſt Hanus, ubi per ſubmiſſos cognoviſcit Vkraynam omnem non magis armis Moſchi, quam ſpontanea ſubiectione in Dominium reale uſurpari; delegato ad Chmielniciuſ Caiabeio ſeverius perquiſivit, eccur ille ſocietatem ſuam hætenus Coſacis ſalutarem turpi perſidia reſcindens, perpetuo hoſti ſuo foederaretur? Si reſipiſcit, renovandū ſibi iuſiurandum, ac traditione Moſchi Boiarorum, reſtabiliendam, quam ſubleſta fide violaveſſet amicitiam. Fortè in Tauricam venerat Iaſcolſcius, cum Mechmet Gerey prima tum eius imperij gubernacula Baccifaraij capeſſeret: Iſſanis, ut ſupra innui frater erat, inſtituto veteri, ut non filius poſt Patrem, ſed Frater natu maior prærogativâ naſcendi imperium ſortiretur. Vbi publicum exponendæ legationi datum, præciſe ea uſſe Iaſcolſcius. Iſſanem nuper mortuum, arma ut in Moſchum verterentur, à Rege ſuo poſtulaſſe; nè id nunc Remp: abnuere. Quod ſi placet, fides eiufmodi ſocietatis, Sacramento firmaretur: Polonicis Scytharum copiae iungerentur; Colligati Tranſilvani ac Moldavi foederibus comprehenderentur: captivi inſuper ſolverentur. Hano ut animus non negare iſta, ita nec ſtatim concedere vacuum fuit; donec Caiabeius ad Coſacos miſſus

Czer-
kieſſo-
wie.
Piary-
horcy.

Karabey

Mach-
met Ge-
rey.
Hanus

ſus

ſus ſuprema reſpoſa tuliffet. Scilicet, nihil ad rem Chmielniciuſ, & poſtquam foedus cum Moſcho oculi non poſſet, amicitiam commendare. Ita; ſepoſita tergiverſatione, Hanus, explorandis ſuorum animis concilium primorum (Muſſavara) indicit, ac ſenſum pro amicitia Polona perquirat. Quippe non deſuerant fautores partis, qui dicerent palam: *Coſacis patrocinando, increditi præda repletam Tauricam, ex opulento hoſte partam, qui ſi contra egenos arma vertunt, nullum opera pretium relatuſos. Pugnaſſe plebem pro libertate, quidquid bello partum Scythiſ ceſſiſſe: nequaquam talem ex Poloniſ promptitudinem ſperandam, qui ſericis veſtibus, præciſis pellibus, picturatis molli excorio calceis exculi, nequaquam ſuperba gens; ut pro alienis commodis pugnet, induci poterit.* Demum Hanus, pactationibus Iuramento ac ſubſcriptione firmatis, honorifice legatum dimiſſurus, hiſce affatur. *Frater meus Iſſan-Giercy ſexennio vobiſcum belligerans, pœnitere tandem hoſtilitatis oſtendit, reſumpto ſub noviffima vite amicitia federe. Ego non beneficio non iniuria vobiſ cognitus, partibus accedam; prius arma ſociaturus quam animos exploraverim. Bellum in Moſchum utriusq; hoſtem eſ; ambobus iniuriū docebit, utruſ bona fide eſ; ſincero affectu coaluerimus? in reliquo Deus ſelicem eventum provideat.* Sic conſectis foederis tabulis, decernitur exnunc XXX. Mill: auxiliare agmen, quod ingreſſum Polonorum in Vkraynam operiretur. Ac quo exhibitio operis probaret affectum, aſſerti in libertatem captivi; Sapieha duo Ioannes ac Thomas, Kaſſovius Vendenſis Caſtellanus, Chlebovius, Suſovius, ac præter hos ferme ducenti: Obſides Landzkoronius, ac Oleſnicians retenti, donec prius in bellum accinctis genibus, conſtaret recentis amicitiae fructus. Romaſzkievicius impetrari nequiſſe, ut qui Generalis Filium Potocium, in locum Patris donec Lytrum exolvitur vadem ſubſtitutū, clandestinè ex Taurica ſubduxerat, ac ibidem non ut captivus, ſed ut damnatus haberetur.

Quæ ubi Ducibus nuntiata, haud morâ, Barium verſus

Kkk 2

(27. Oct.)

1654.

Sapieha
Kaſſo-
wſki.
Suſo-
wſki.
Chlebo-
wſki.
Roma-
ſzkie-
wicz.

Bar.

1654. (27. Octobris) Exercitus processit, quanquam molestis-
simo inter fufos imbres, ac densa gelva itinere; ac adeo cur-
ribus machinisq; impedito, ut quo hodie pervaderent legio-
nes, eo vix intra quatrimum carraginis reliquæ seque-
rentur. Equitatus XX. Millia superabat; VIII. Mill. pe-
ditatus censebatur; cui supplendo nimisquam tarde novi
delectus accurrebant. Equestrium legionum hic ordo fu-
it. Prima Regis ducente Czarniecio Castrorum Metato-
re; Potocij Generalis Prætoria; Landzkoronij Campidu-
cis; Tyſzkiewiczij Czarniechoviensis; Potocij Bracławienſis
Palatinorum; Cetneri Haliciensſis Castellani; Koniecpolij
Vexilliferi Regni; Sobiescij Iavoroviensis Præfecti; Deme-
trij Wiſniovecij; Potocij Winnicensis Præfecti; Baſſabani,
Szombergij, cum Excubiarum geminæ; etiam Fridericus
Wilhelmus Borussiae Dux, qui sub nomine Electoris Bran-
denburgici audit, miserat ex nexu Feudi Mill. CC. sclopi-
geros, sub Hieronymo Kalszteyno, Tribuno, seu ut ipsi vo-
cant Colonello. Is Exercitus à Tarnopoli confectus ultra
septuaginta Milliarium itinere, tandem apud Szarogrodū
quod Vkraynæ vestibulum est, in vnum contrahitur; ubi
ad futuras Scythos fama tulit. Hic ex circumſitis oppidis
exacti comitatus, distributa agris hospitia, etiam pediti-
bus stationes, præſidij in modum. Mox Morachwa &
Kraſne anteaſtorū memores ultro se dedunt; etiam Czer-
nieciowce, dum oppidana plebs deditione antevertit exiti-
um. Buſſa portas prima claudere auſa; ea haud procul
Tyra amne ſita, conſimilem loci & naturam & positionem
obtinet, qualem Camenecum, unde nepotem se eius dici in
eam diem ambitioſe tulit. Duo oppida in edita rupe ha-
buit, tertiam arcem cui Przygrodek nomen. Excisa ante-
actis annis Mohiloviâ, delectum hic accolis Tyræ reclina-
torium, ubi pignora, facultates, ſpolia, deponerent. Præ-
ſidium ad ſex Mille ex prædonibus montanis, Levenſij di-
ctis habebatur, præter duodecim millia municipum, tum
ingenti numero proximæ Valachiæ eieſtamenta. Legio

Regia

Regia dum pomæria ſubit, iſtibus primò, mox inſtituta
eruptione accipitur, ſauciatis compluribus; etiam ſanctio
loricata Myſzkovij cohortis Optione caſo. Inſultabant
repreſſis Coſaci, ubiq; per templa campanis inſonantibus,
cum Czarniecius accuſu cohortium auctus, quia ad infe-
ram portam accessus planior erat, iterato huc vim vertit,
non inſtrenuè porta potitus; etiam oppido; quod ſuccenſū
interea neſcitur à quo fuit. Vnde facile depulſi loco noſtri
à tergo flamma, à fronte vrgentibus Levenſis contuſi;
Czarniecio dum irruentes ſuſtinet globo in pede vulnera-
to; itidem Wilczkovio haſtatorum optione ſagitta in ca-
pite laſo; Gembartus Deſultorijs Præfectus haſtili tranſi-
tus occubuit & ultra XXX. Commilitonum, Speravère,
Duces obſeſſos, poſt prima experimenta ſubmiſſuros in-
preſandam clementiam animos; verum iſtis multum à lo-
co fiducia inerat, plus temeritatis; unde tubicinem dedi-
tionem ingerentem iſtibus exploſerant. Proin dum mo-
ra nil proficimus, ferociam adornata impreſſione ſubigere
viſum. Ad datum ſignū, hinc inde prorupere noſtri, ple-
riſq; locis in ſummitatem valli eniſi, ſed mox deieſti, aut
crebris ſiſtularum iſtibus ſternebantur. Iam Campidux
in participiū operis equeſtrem militam impulſerat, & præ-
ter peditem, lixæ vadiq; in rupem enirebantur; cum Czar-
nieci, cui tū ſaucio licet excubia obſigerant, forte diſpecto
quâ ſtagnum alluit, raro defenſore eam partem oppidi cu-
ſtodiri, raptas cohortes ſubitò traducit, aquis ob interſciſſū
aggerem humilioribus. Deſilit miles equis, & ſepimen-
tum invadit, è cuius ſummitate penſiles reſtibus arbores,
in ſubeuntes provolvebantur. Balentus interim Coricij ſi-
gnifer audax juvenis, in eminentius propugnaculum irre-
pens, Vexillum D. Michælis effigie inſignitum volutabat;
fervorem Exercitū provocando: cum eo à Coſacis deturba-
to gregariorum aliquis admoto igne propugnaculum incē-
dit. Tum demum ſuſa flammâ geminante diſcrimen, hoſtes
temeritas deſtituit; ſed ita, ut proprijs ædibus ſubderent.

K k k 3

faces,

1654.

Ianicla.

Lewen-
ſy.
Wilcz-
kowskij.
Gembart.Balent.
Koryckij.

1654. faces, ac semet vicissim deprecari, adversis telis, aut mutu-
is ictibus caderent. Eadem mulierum ferocia, igni, aut
puteis se prolemq; inijciebāt: haud illaudata militum ser-
monibus Centurionis Zawistny vxore, quæ caelo marito,
succensi pulveris vasi inledit, victoris ludibra prævertendo.
Reliqua more & necessitate victoriæ transacta. Arsit per
noctem cum septem delubris populosum municipium. XVI.
hominū millia ferro isthiæ perijsse vero simile; pau-
cis per tenebras effugium fuit, attendentibus custodijs, &
nocte ad fulgorem ignium sublustris. E Polonis ultra CC.
periēre; præter Gembarrum, Bydłovius Equestris Centu-
rio, ac Morawiec egregius peditum Præfectus. E regione
oppidi, caverna in abdito rupis extabat, mira naturæ arte,
orificium specus operientibus sentibus virgultisq;. Septu-
aginta amplius homines sub noctem, præviso ante receptu
huc se contulerant, quibus summa salutis ratio ignorari;
ast prodidēre foeminarum vestigia, ac lintea inter fugam
trepidantibus elapsa. Lixæ primum subodorati; dein mā-
datum Tribuno Peditum Celario, vt in deditionem coge-
ret. Ast non oblata misericordia, non servandæ vitæ spon-
siones emollivere in mortem obstinatos, ictus pro verbis
reponentes. In hos citra sanguinem agere visum. Pro-
filiebat supernè exilis torrens, cuius aquas suppositis ca-
nalibus interceptas, intra cavernam derivando Cellarius,
inundavit specum; ita domiti contumaces, qui tamen len-
ta illuvie obrui mallebant, quàm necessaria deditione præ-
sentissimæ morti eripi. Hoc Bussæ excidium.

Inde prævolans fama Vkraynam latè compleverat: ten-
tataq; Edictis plebs, nè se pignoraq; simili Bussensibus per-
vicacia perderet, quàm ad vetus dominium redeundo ob-
sequio servare mallet. Verum obdurata corda, vbi nullam
salutis mentionem admittunt, placuit omne intra Hyppa-
nim latifundium, ad obsequium vi cogere. Primum expe-
rimentum Tymonowka pertulit, cui se commiserat Ma-
cherzynius, eo tractu rebellionis caput, etsi non diu armati

agmi-

1654. agminis conspectum ferens deserto loco profugisset. Quò
deinceps verterentur arma in concilio militari agitata;
iubente Rege vt quantocius Kijovia, saltem Borysthenis ri-
pa peteretur; diversa præsentium ratione, cum intra Ty-
ræ Hyppaniq; adsita, operiri Scythas suaderet ratio, quorū
coniunctione, tum demum ad hostium cubile penetrandū
esset. In eum usum Bracłavia sedes belli destinata, vnde
tanquam Provinciæ capite, circumfisa retineri, & quæ de-
ditionem recusarent oppida, facilius subigi possent. Sed
possessionem adipisci non nisi eiecto hoste licebat; tuenti-
bus locum Bohuno, Zelenecio, ac Puszkarenko Tribunis,
cum XII, Millibus Cosacorum, in prælia pariter, & operas
expeditis. Itaq; circumpositis legionibus, præmittitur
Metator Regni, cum Andrea Potocio, vt per densa nemo-
rum sgressi, quid animi aut virium hosti, specularentur.
Satagebat namq; Chmielnici, inconcussam præstare Bra-
claviam; quæ velut obice interiora Vkraynæ tutaretur.
Nunciatum erat ab exploratoribus, non excubias, per cā-
pum, non propugnatores per valla conspici, imò portas
vrbis velut alta pace patere; ast Czarniecius haud vanè cō-
ijciens dolum subesse Bohuni, otium quasi vero fingentis,
ordinatum agmen ducens proximam vrbi planiciem tene-
bat, cum repente compleri excubitoribus valla, ac explodi
machinæ cœpere; omniaq; agi tanquam ad improvisum
discrimen. Proin nè in instructas quas adverterat insidi-
as, suos præcipitaret, dedit receptui signum sub vesperam
movens, abierantq; cohortes mox reditura; cum & Czar-
niecius nullo edito specimine abire, & Bohunus aliquā se
iacturā affici noller pro ingenio quisq; suo faciendo. O-
sties sgressæ urbem legiones nihil proficiebant, cum in-
terim invalescit rumor, fixum manere Ducibus admoto E-
xercitu subigere Bracłaviam, quæ contumax deditionem
importunè moraretur. Formidolosum id Bohuno, præ-
ter commune rebellionis crimen, servili nuper commento
Generali illudente; vnde conspectis cohortibus copias &
ipse

1654. ipse opponit, ac velut certamen initurus propè ripam locat. Nulla ex Polonis mora, prælium Kossakovio, Boro-
 Kossako-
 wski.
 Boro-
 wski.
 Prusko-
 wski.
 Golu-
 chowski.
 Kalinski.
 Cholo-
 niewski.
 vio, Pruszkovio, ac Goluchovio, cohortium Optionibus adornare iussis; ipse etiam Czarniecius obliquo ad Hyppanim flexu, suorum agmen in adversos ducit. Certatum vtrinque; acerrimo congressu, quoad Kalinio cum tribus cohortibus à latere ingruente, quia recentis auxilij speciem ostenderat, in recessum hostis compelleretur. Interemptus Nakazny Chmielnicij Legatus, Iuszczyk, Blizny Tribuni; Zelenecius & Macherinus graviter sauciati, ac ad bis mille ex Cosacis occubuerunt. Ex nostris Balenthus, qui in obsidione Bussæ pugnacis animi experimentum dederat, dum sub æstum prælij aliquem ex hostibus capiendum corripit, medios inter hostes obtruncatus cadit. Demum ex perfuga Bulgaro noscitur Cosacos desertæ Bracławia fugam moliri. Nec falsa rellatio erat; siquidem ad diem XXI. Decembris exusta maiori parte vrbe, partis pyrio pulvere deiectis, valli fossa exaggerata, meris amne machinis, etiam ponte in hyppani sub abitum destructo, alijsque patratissimis, quæ non rediturorum spem facerent, abire. Deliberaverunt Duces, an reiectis munitionibus præsidio firmarent locum, ubi morbidum, etiam sarcinæ deponerentur; verum transmissa ea curâ, quod semirutæ vrbs prolixiore tempore & opeta indigeret restauranda; tum ne robur exercitus in præsidia partitum minueretur. Pœnituit posthac non fecisse, agnito errore, postquam corrigi non poterat.

Hos inter armorum progressus, ubi discrimina vrgent, Chmielnicius Moschos in reprimenda vocabat: quorum
 Buturlin-
 Szeremeth.
 Duces Szeremetus, ac Buturlinus Palatini, apud Kijoviam rem armamentariam è Moschua submissam, tunc recenscebant. Delitescibat ipse Czechryniæ, non Duces ementito obsequio, non Regem flagitatorijs misericordiam literis mulcens, & quæ solitæ ipsi rebus desperatis artes; sed subtractus per speciem valetudinis, famam spargi faceret, obijisse; multos falso gaudij quæ talia vellent implendo. Simili

1654. mili commento spargendæ mortis suæ vti solitus, quando in nos accingitur, alicui facinori, vel notabili fraudi obteg-
 gendos. Construxerat nuper divis gratificaturus, ligneum maiori mole delubrum Czechryniæ; hic inceserat cupido Zlotarenko, quem ad Scloviam in Lithuania cæsum retuli, iusta funeris persolvere. Ad indictum sepulturæ tempus, aderant è Clero, Moschis, & Cosacis potiores, frequentando actui. Cum interim cadaver, attollere se se, & provolvere, ingemiscere, & terrere; seu permissu divino, seu malo spiritu in fantasma se dante. Multis talia non credita, aut spreta. Funeris die, ordientibus Druidis pijaculare sacrum, ecce mortuus attollere manus cepit, ex quibus exercitis sanguinis copia affatim proflueret. Corripuerat ad hæc cunctos trepidatio, cum illo sublata voce, *Fugite*, ter inclamante; omnes se se è delubro proriperent tanta festinatione, ut sacrorum causâ accensi ignes, malè per tumultum custoditi, ligneum delubrum incenderent, absumerentque. Absumptæ simul infelices exuviae, præter multorum ab igne & coarctato exitu interitum; etiam Chmielnicij lymphato per terrorem animo, causam aut obtentum ægritudinis habuisse creditur. Mira sanè narro, & quæ vix fidè inventura credam, nisi tunc fama publica, & consensus narrantium pro vero tradidissent; etiam sexennio post, Daniel Wyhovius Varsoviæ præsens, non aliter se rem habuisse oculatus testis comprobasset.

Supervenerat interim à Kodemo Menli Gerey Soltanus, extincti nuper Islanis Filius, ut oblitteratâ hostilitatis paternæ memoriâ, per mutui auxilij exhibitionem, initum foedus auspicaretur. Constabat XVIII. Mill. Equitatus, selectum è Crimo robur: ipse sexdecennis ephebus, conspicuâ ultra quam in Barbaris formâ, vultu gestuque ex præceptorum instituto gravis, & ut filere doctus, ita alieni sermonis cum dignitate auscultator. Assistebant moderatores ad latus iuveni, Achmet, & Axa Murzæ; manente penes Chamambetum militari regimine. Obodowicz extempo-
 Menli-
 Gerey-
 Soltan.
 Obodowicz
 wka.

3654. ranea quiete refectum adiere Duces, advenam officio ubi in solo regio hospitatur prævertendo. Data acceptaque salute, nihil omisum in verbis, ad testificandam grati adventus læticiam. Nec ultra sermonibus prolapsi, quia regulam bello ab auxiliari petere infra dignitatem videbatur, & bello innutritis à Tyrone inglorium. Itaque post hospitalia dona ac præbitas dapes, discessere nostri; Chamābeto proclamare iubente: *Ne Scythæ mancipia captivosq; durante bello conquirerent; ne sociorum equos resq; perditas aut surreptas occulerent; vel hostibus Cosacis miscerentur; qui secus faxit, capitale esto.* Mox, nè iunctorum exercituum arma otio senescerent, Scythæ in discursum promptus, cōmeatus passusq; intercipere suscepit; Poloni ubi municipia clausa, vi pertinaciam frangere destinabant. Paucis tamen oppidis persuasū ut clementiam experirentur; multis salutaria monita contemptui; & mox imminabat exitium. Zynkowka, Balanowka, Łysianka, Kotarsynum expugnata, ac igne deleta sunt. Demkowkam Demetrius Wisniowecius, quia imperfuasibilis ad dedendum Naturali domino fuit, obsidione cinxit; & quopiam locus munitus vi maiore indigebat subigendus, submisso peditatu ac tormentis, prima armorum experimenta pertulit, donec tandem succumberet. quippè iacti è pyrobolis globi, stramenta tectorum protinus incenderant, ita ad primam impressiōem, oppidum captum est. Deinde arx refugientis multitudinis haud capax, dum primos recipit, novissimos iræ militis obiecit. Imminente cunctis exitio, serò sapientes tandem sine conditione, victoris arbitrio se permisere. Seditionis capita Zarudny, Jakobenko, Iurkiewicz palo infixi sine mora: Korsuniec, ac Kowalenko ad Generalem cum X. alijs Centurionibus remissi sunt. Nec reliquis pepercit miles, 400 cæde è suis irritatus; qui in arcem violenter ingruens, promiscuè sternebat dedititios & inermes. Id quidem contra fas disciplinæ; sed quis in tumultu cohibet affectum ultionis; multis tum casum cælorum, proverbio excusan-

Zynko-
wka
Bala-
nowka.
Lisyn-
ka.
Kotar-
syzn
Demko-
wka.

1655. excusantibus; mortuos non mordere canes. Ea est rerū vicissitudo, ut quæ pax gignat, bellum absumat; ea victoriæ natura, ut in unam partem generatione, in aliam corruptione agat.

Tamdiu intra Hyppanim arma consonavere, minoribus subactis fortalitijs, donec post Demkowkam Humanium, successum moraretur. Id Kalinoviæ domus hæreditas, in confinio Vkraynæ habetur, æquè situ loci, ac incolarum ingenio prædaturum; cum municipales contigua Scytharum, vicinitas iugiter in Martem exerceat. Urbs situ valida, præcipuè valla eximie altitudinis, quæ de nocte affusa aqua, glaciè incrustata, vitri in speciem ad fulgorem Solis nituere. E regione Urbis constitere Castra, magis vim ostentando, quàm ut circumvallatione aut eggestis operibus, stringere obsessos liceret. Imperatæ tamen velitationes, etiam peditū excursus instituti, sicubi compareret hostis; Grodzicio interim cui rei tormentariæ cura, missiles ignes intra oppidum iacente. Hinc metus obsessis, nè qui nimium glacie concreto vallo fiderent, ab igne perderentur: à quo è pyrobolis iacto, subiecta braxatoria conflagraverat; hinc reliquis ædificijs enixè attendebant incolæ, deiectis alicubi ædium tectis, seu lineis, & quæ alia madorem aquæ recipiunt, contegendo. Aderat sub hæc velox equo Scythæ, qui ingentes hostium exercitus liberando Humanio venire nunciavit. Perstabant quidem Moschorum præcipui, ut permissis Fato Humanij obsessis, veteribus nec immunitis Castris ad Biaścerkiew se se continerent; pervicit Chmielcius (iterato iuramento fidem cum Tribunis obstringens,) eundem in adversos, & iugi labore ac frigore lassatam militiam, etiam si ferrea esset, non arduo negotio edomandā; ac quo verbis maior inesset fides, Georgium filium obsidē tradidit, quem nuper Regi educandum mittere abnuerat. Accedebat consuasor Bohunus; is exprobranti Moscho, *Cur, si Polonis fama inferiores copie essent, Braclaviam ipse deferuisset? non infalsè responderat.* Alliciendis avibus su-

1655. — hijci escam oportere, quâ provocatæ non difficulter tendi-
culis capiantur.

Vbi recessum ab Humanio, Scythæ iterum festinanter, attulere, conspectum haud procul Cosacorum agmen, ac post subitarium conflictum, intra Ochmatoviam compulsum. Commonetur proin tuba clangente imminentis prælij miles, ac vetito pabulantiū excursu, Campidux cum Metatore Czarniecio prævivere; comperto Pulzkarencum Excubijs Cosacorum Præfectum, oppido inclusum teneri. Censebant Duces levem aliquam exploratorum manum; hinc velocissimè allapsi, Metator contestim aggrediendos volebat; Landzkoronius peditem & tormenta adfore dixit, neq; promptum sibi in dispensa nobilis sanguinis animum, qui trina aut amplius tormenti explosione, subigere inclusos non desperaret. Eâ morâ effluxit dies, donec adveniret peditum legio, simulq; duo tormenta, à libratore in oppidum excussa, magis adventantes Moschos commonuere periculi, quàm nocuere Pulzkarenko. Fortè tunc Chmielnicius, ac Buturlinus, de manè ientati, trahis vehabantur; cùm ad excussæ machinæ fragorem, sistere cursū ambo, mox quod res erat subodorati, in repentino casu, propè sequentes turmas in auxilium vocabant. Verùm Rosz-
cyc. antequam hæ venirent, imminebat tergo Roszcyc impiger exploratorum Ductor, in refugos incidens nisi auxiliorum accursu, eripuisset Fatum prædam è manibus, Regi, & Patriæ non ingratam. Ordinata proin acies in occursum ivit; sequebatur in grandiora agmina divisum Equitatum pedes; vbi hic adornasset, mox & iste prælium capepsiturus: tergum firmabat Carrago multiplici curruum serie constans; vnum porrò necessarium erat, vt novo miraculo retrogradus Sol præcipitem diem sisteret, tam nobile certamen illustraturum: dum vna à parte Aquilæ Poloniæ, & nuper, haud amica Tauricæ potentia: illinc bello durata Cosacorum multitudo, ac infestum Septemtrionis robur; nos de dominio Vkraynæ, isti de possessione contendunt. Sub
ipsum

1655. — ipsum crepusculum, (tertiò Idus Ianuarij) cœpit equestri concursu prælium, antesignanorum globis hostem tamdiu sustinentibus, donec Duces consilia & aciem expedirent. Tum demùm imperata ad datum signum impressio est. Obequitabant vterq; Ducum aciem; vterq; animo oculisq; in pugnam ardentes, incitando militi verba dabant, Landzkoronius vel maximè, cui præter insitam promptitudinē, popularis facundia inerat. *Nox est (inquebat) Committones, sed quæ satius imbelliam perfidiosi hostis abscondere; nequam fortia facta vestra oblitterari patietur: quippè vera viri occulti nescit; ignobiles actus etiam illustri sole, umbram & latebras quarunt. Sed neq; damnemus Cimmerias tenebras, ut eas hosti mox deletis, perpetuas faciamus. Tot itinera emensi, vicinus celi inclementiam, frigora, tempestates; domuimus nō humanis legibus morigeram rebellionem; eluctati sumus flumina, montes, nemora; iam vero post immittia elementa, & rerū naturam superatam, arduumne erit, notum perfidiā & ignaviā hostem, aperto campo, integra viribus & cause iustitiā fretis aggredi. Mehercule, iam Moschi fœderum ruptores, quàm latebris suis extractus rebellis, agrè vibrati ferri conspectum tolerarent, nisi nox esset: qui vtriq; iuncti non minus amplior victorie materies quàm præda augmentum, vincendos se ingerunt. Enimverò quid facti opus, animus cuiq; suus, & experia tot prælijs suggeret dextera. Audete modò animosè in pradones per noctem grassari, ut clariorem victoriam lux reditura aperiat. Longius admonitos velle, nec Poloniam strenuitatem, nec hostiū temeritatem pati: adiecto eo non nisi; Pergite si Viri estis, maiorum gloriam, tranquillitatē Patriæ, posteritatis curam, præsentis certamine ampliaturi. Reliqua exemplo conficiebat. Nisi quod ad Tribunos Peditum accurrens, etiam hos alloquebatur. *Maestè animis viri fortissimi, non instrenuè captum ab Equite prælium, vobis consummandum relinquitur. Inuadite magno animo fluctuantem suo pavore aciem, & datis non in cassum ictibus, periturorum funeri præludite. Ea animorum incitatione factum; ut velut ad rapiendam victoriam pro-**

perarent omnes. Oritur si vnquam atrox & per tenebras
 1651. functius praelium, vbi telis obnoxios nulla declinandis i-
 ctibus eripit providentia. Octoginta Millia peditum con-
 fiebant Moschi Cosacis iuncti; XX. Millia Scythae Cal-
 mucenses superabant, penes quos praecipuum Equitatus,
 robur LXX. adhuc Machinae XV, nostris, si quae super-
 rant Ladyzyni cum sarcinis relictæ. Ad congressum aci-
 erum memorabile fuit, adeo affatim & ad regulam eiacu-
 latorum Moschos, vt subditi sulphuratis sclopetorum ignes,
 non ordines modo militares vt subsistebant, sed personas ia-
 culatorum ad fulgorem ignis per tenebras monstraret. Su-
 beuntem peditem nostrum iusserant Tribuni, quominus,
 procumbendo in terram, vitaret quæ temerè ac nullo cer-
 to scopo mitterentur hostium tela. Postquam verò per-
 rupta prima acies, ac fusus Equitatus; Superior Polonus ad-
 versos illatis signis premebat; etiam pedites densam in e-
 osdem procellam globorum emittebant, eo magis vacil-
 lantes ac confusos, quod velut cum recenti agmine iam,
 semivicti luctarentur. Transactum de Moschis erat, inevi-
 tabili vbi ferrum iugulo imminet exitio; obstitit benigni-
 us genti astrum; & abstrusa tunc Fati ratio praesentissimo
 discrimini subtraxit. Quippè vbi victoria caede consum-
 manda fuit, Tribuni, ac Centuriones, ferrum suorum re-
 tentantes, parcendum deditiis inclammabant; quos de-
 sperata salus, petendam ad misericordiam impulerat. Vi-
 sa narro. Succubuerant penitus nullo in restaurandam
 fortunam nisu, cum intra meditullium aciei eorum illatus
 eques, ferrum iussus retrahit, ac importuna commiserati-
 one, fructum mox consummandæ victoriæ amittit. Nū-
 quam satis fortunæ credideris, glaciei firmitus quàm feli-
 citati insistes; exile temporis spatium, subita mutatione,
 rerum momenta versat. Etiam tunc, dum fervidus ad cæ-
 dem miles, eorundem suasu qui modo ferociam incitabāt,
 lentescit: Moschi resumpto animo ordines restituebant,
 ac retroacto paulisper agmine, se se intra carraginem co-
 tulere.

w Pry-
 loz.

1651. tulere. Enimverò evanidâ deditiōe, ac futile clementiæ
 successu, maiori fervore pugna recrudit. Ausculta bella-
 tor, & Punici Ducis exemplo artem perfectæ victoriæ di-
 sce: nec ante, sed post pugnam, gladio moderare. Resti-
 tuta Moschi acie, & iam obiectu validæ carraginis securi,
 continuis ictibus Polonos affligebant, eò notabiliore stra-
 ge, quòd Castra nostra à tergo crebris ignibus collucentia,
 intermedias legiones, certiores ad ictus monstrarent. Re-
 dit interim faventior belli consilij dies, subibatq; Ducum
 animos, clara luce corrigere, quod per noctem peccatum.
 Requisite primores Scytharum, cur sub praelij fervorem,
 campo decessissent? obtendebant in solitos per noctem a-
 gendi; neq; lassatis de diè equis adesse sibi lixas, qui pabu-
 lum procurarent. Intensissimo gelu, ac rara inter exem-
 pla numerando rigeat humus, (vnde frigidior aura non
 alimentis refectum militem mirè affligebat) cum Duces,
 obsidium hostilis Carraginis moliri intendunt. Apparebat
 quippè si lento conamine tentaretur, plus morâ profici
 posse: praesertim cum nec aquam explendæ siti, nec ligna
 praesto haberent, refovendis igne suorum corporibus. E-
 moriebatur interim frigore pedes noster, adversus cæli in-
 iuriam nec vestimento nec cibo provisus; Equestris tan-
 tum legiones, vndiq; circumpositæ stabant, quæ eruptio-
 nes aut fugam hostium arcerent. In tertiam vsq; diem su-
 bitarijs incurfibus pugnatū, ad iugiter exagitandum hostē
 institutis, quem moliri aliquid ex continuo motu appare-
 bat. Nec falsa coniectura fuit, cum Chmielnicius quæ-
 vis pacis media, non nisi exitio suo constituta credens, è
 nassa fortiori consilio se expedire statuisset. Itaq; Purifi-
 catæ VIRGINIS MATRIS pervigilio, Carraginem torquib9
 ferreis concatenatam in quadra componit, ordinibus Cur-
 rum tuendis stationarios assignat, Equite, cuius tunc nul-
 lus usus, intra recepto: tum vbi inditæ suis loculamentis,
 machinae, in viam se dedit. Gemino milliari Fortalicium
 Buki petebatur; quò tendenti, non flumen aut traiectus ali-
 quis

Buki.

quis moram iniecturus esset, si modò vim Polonorum eluderet. Sobiesciana, ac Aulicenfis Castellani Legiones campo inerant, quæ donec in celerrimum procursum exercitus acciretur, vestigio abeuntium inhæseret. Superveniunt. Duces, ac ambo in tela ac ignes ruunt, sequentium legionum agmen in abeuntes immittendo. Verùm invasa currum compages vel equorum pulsata pectoribus, solvi aut laxari haud poterat; nisi quod extremo latere ad bis mille currus, cum septem Tormentis avulsi sunt. Ita abibat securus discriminis hostis, cùm ultra possibilitatis terminos videretur, carraginis claustra nudo equitatu perrumpere. Permissus Fato ac itineri ad Ochmatovum deflexit, ac obsessum ibi Pulzkarenkum mirâ audaciâ ac successu liberavit. Digressis vtrisque, quod campo depulisset Moschos Polonus superiorem se tulit; etiam isti quod vivi evaserant victoriam vocavere. Ultra Novem Mill: Moschorum interiisse non procul verò fuit, vasta qua pugnatum arca, vndiq; cadaveribus constrata. Tormenta præter XX. nocturno prælio intercepta, XVIII. maioris modi in loco pugnae deserta, sed contusis nè usus essent ansis, & impacto ignitabulis ferro inutilia. Signa maioris victoriæ speciem dabant, picta Divum effigie, ac diluto in coloris vsu auro, multa arte insignita. Luctuosum nostris vicisse, si modò victoria nominari potuit; quæ insignes familias cohortesq; multiplici iactura funestavit. Labecius, Grodecus, Siemaszko Wirzechlenius turmarum Præfecti: quatuor Optiones, tredecim cohortium Vexilliferi; inter alios Poradvius Marchionis Myszkovij, ac Sporkus Episcopi Cracoviensis (nam is egregiam Hastorum cohortem proprio sumptu in id belli expedierat) animo ac meritis præsignes ambo: ac ultra CC. commilitones, præter servitia cæsi. Maior peditum iactura, sed quos magis frigoris violentia, quam hostile ferrum absumpsit. Ex præfectis digna memorari virtus Grodzicij armamentario Præfecti; Ioannis Pauli Celarij, Iacobi Czarnovij aliorumq; vel cedro inscri-

no mina

Zabęcki
Grodec-
cki.
Siemaszko,
Wirzechlen-
ski
Porad-
owski.
Szpor-
g.

nomina meritorum. Quod in primò succedentis prælij congressu cohibitum ferrū, iussusq; parcere cædibus miles, nè ipsi quorum id peculiare erratum, diffiteri sustinuere; morte nostro, apud quod paucorum error omnibus imputatur; contra præclarè facta omnium, vnus usurpat. Etiam remissior Scytharum opera, haud quaquam bona fide societati respondit. Siquidem fama evaluerat fraude Chmielnicij largientis, corruptū Chamambetū, vbi satiatus auro, ferro percussisse. Constitit superventu Soltan Galgæ acrius redargutum, cur in conficiendum prælium derectasset operam, negasse obiecta: fassum nihilominus, submissos à Chmielnicio qui sollicitarent, vt in veterem amicum mitius ageret; sed reiecta postulata, ob impossibilitatem præstandi. Præcipuum inter nostros ex machinis Moschicis nocumentum; nec minor vbi sine noxa transvolant, admiratio. Borakovio, vt attingam, globo grandiori in fragmenta concisum cui insidebat ephippium, laceratus equus, ipse salvus est; Raszovio crista galeæ ori aptata decutitur; Otfinovio capulus frameæ ictu comminutus, nulla corporis læsione. Etiam qui hæc scribo (quidni enim in recognitionem beneficii memorem?) dum in pedes discurrens vim frigoris eludo, globo machinali in fæmore dextro percutior. Terror ipse in mortem sufficiebat: sed aut telū (semi Carthau-næ erat) à terra repercusum vim amisit, aut obliquo ictu vestes tantum perstringens, corpori pepercit; in Fatum non inquiero; illæsus mansi, etsi ex gravi ictu diu attonitus. Id quidem vt omnia, Immaculatissimæ MATRI VIRGINI post DEUM, in acceptis fero, ad creberrimos tormentorum iactas amulteri loco vsus, ex Hymno Ecclesiæ verbis, MONSTRATE ESSE MATREM. Ac nè quid fictum, aut ad iactantiam compositum proferam, facit inadulabilis æternæ veritatis MATER, cui etiam per officium à vero aliena afferre, pijaculum est. Maiorem fortuito casum vt tunc accidit, subnecto. Komorovius è hastata Campiducis cohorte miles, ferro torace pectus munitus, glande machinali-

1655.

Borakowski.
Raszowski.
Otfinowski.

Komorowski.

M m m

trajici-

traiecitur, telo per averſam corporis partem erumpente. ^{1615.} Lethale vulnus erat, proximas cordi arterias icſu convellente, ac præ cruoris effluxu, viribus ægrum deficientibꝰ. Mors inſtabat, ille tamen brachio ſuper ſamulum innixus, per viam Divæ MATRIS opem implorat, neu ſe inconfefſum mori ſinceret. Bulliente utroqꝰ vulneris hiatu ſanguine, ac ultra quinqꝰ ſtadia progreſſo, accitus Sacerdos adeſt, aptatqꝰ aurem confefſuro. Recenſebat conſcientiæ nævos, fortè diutiùs intra animum celatos, lachrymasqꝰ diu in pœnitentiam fudit, nullo deficientis vitæ ſigno: cum proferente verba Sacerdote reatum ſolventia, velut in ſoporem reſolutus vita abit Komorovius; non magis præclaro fine memorabilis, quàm ſupremis noviffimè felix.

Ochmatow.
Zywo-
tow.

Thethy-
iow.

Ab Ochmatovo, Zywo-
tow. tow. tum verſus motis ſignis, miſerabile ſpectaculum oculis ſe dabat, dum pedes ac lixæ, nimia frigoris vi exanimati; alij impedito grefſu nive obruti, aduſtis gelu artubus, paſſim quâ inter exercitui ſtrati viſerentur. Conſtitit maiorem ab inclementia cæli, quàm ab hoſte illatam legionibus iacturam. Itaqꝰ Generalis pediti conſulendo, eundem cum re armamentaria Szarogrodum expedit, Thethyioviz ipſe ſubſiſtens, ut ſi quæ divexandi hoſtis poſſibilitas daretur, occaſioni non deeſſet. Et plures offerebantur, niſi gravem tot malorum tolerantiam aſperaret, Scytharum inconfantia, qui in prælia pigri, in prædas avidi, iam tum miſſionem importunè urgebant. Solabatur nihilominus recentium auxiliorum Crimo ſpes, notitiaqꝰ: quod enim non ex voto Menli-Gerey reſponderet, id imperitia per ætatem fieri, aut veriùs fraude eorum, qui juvenem præceptis ſuis moderarentur. Aſt ſi alius animo & uſu rerum validus, ſexdecenni ephebo ſuccederet, renovato iterum bello arſuram Vkraynam, & recentibꝰ auxilijs, impares fore Moſchorum vires, periti rerum cenſebant. Itaqꝰ Duces recenti terrore & continuo motu ad exagitantium hoſtem verſi, levioris armaturæ cohortibus, circumcuſſare municipia iubeant, metum intendendo,

neqꝰ

neqꝰ ſpem veniæ auferentes, ſi quæ fidei & clementiæ Polono-
1615. rum ſe committerent. Verùm tanta inerat animis ho-
minum pertinacia, ut frigore aut inedia perire, etiam Scy-
this mancupi venire præoptarent, quàm ſe tradere vitam donantibus. Diſtributæ erant Moſchorum copiæ Biaſa-
cerkwam, Stawifcios, aliaqꝰ non immunita loco, proviſo in
ante commeatu: Coſaci itidem ſua per municipia ſeceſſe-
rant, ſed maximè propè Hyppanis ripam traduſti, quo ad-
ventantes è Crimo Scythas inſperato occurſu adorirentur:
iam quippè ſubmittenda auxilia iſtis innotuerat. Vnde ſeu
conſilijs noſtrorum penitius explorandis, ſeu quo diſtine-
ret ſuccurſum, in Scythas intentus, Bohunum cum Zelene.
cio expedierat Chmielnicius, ut iſti laſſos ac incautos per
ſtativa Polonos aggreſſi, conſilia & rei gerendæ opportu-
nitatem periclitarentur. Solertiam equidem exploratorū
animam belli gerendi haud immerito dixerim; prælia im-
petu ac ſorte tranſiguntur; at qui ſagaciter intima hoſtiū
veſtigavit, ſecurius vincere cœpit. Fruſtra ſtrepunt ar-
ma, aut incurſu cuncta vaſtantur, ſi non meditata alteri pe-
netras, penetrata in uſum vertis. Etiam tum contigit, quip-
pè ubi ex perfuga, deſtinata Bohuni noſcuntur, ſummo ſi-
lentio Campidux, levioribus cohortibus adiuncto Vala-
chorum auxiliari agmine, (venerant iſtorum XXVII. ſi-
gna cum Woyciechovio Præſecto) in adverſos ac præven-
tos ivit, auctuſqꝰ accuſſu Czarnieci proſtigavit. Duſto-
res fuga ſoluti conſuluere, Kiſiencie Arx cum oppido aſpe-
ro ſitu, ubi tum profugis receptus, per vim ſubacta ac ex-
ſciſa eſt. Similia experimenta in Kryſtynipole, Kiriowka,
Leſzczynowka, Bereſtki, &c. &c. imperſuaſibili deditio-
ne, ſuccedere: iamqꝰ ora intra Hyppanim egregiè turbis re-
purgari potuit; niſi Scythæ perſeverandi inconfantes, aut
quo ante veris reſolutionem ſecurius ſubducerent manu-
bias abirum maturaffent. Adiunctæ abeuntibus ob ſecuri-
tatem cohortes, nam id enixè poſtulavere; valituro in Gaſ-
gana illicio ſi ſui præda aucti, etiam addito præſidio ſecuri

M m m 2

remea-

Woycie-
chowſki

1655.

remearent. Dehinc exhausta penitus ora movit Exercitus, ad Tyram deflectendo, ubi referta passim oppida, etiam conquirendæ ex Valachia annonæ ratio ostenderetur. Ad Sarranum demum grave mancipijs, Scytharum agmen à nostris seiunctum; misso simul Stanislao Iordan, qui recentes suppetias, ubi istæ cum Mengligereo perdurare non possent, acciret.

Ineunte Martio Soltan Galsam adventare ex præmissis noscitur. Ingentibus sanè copijs succinctus veniebat, ultra LX. Mill: Equitatus trahens, terrendis hostibus non ineptum numerum, nostris nimio auxilio non iniquè formidabilem. Adventanti, Duces apud Sucham Dambrowam occurrere: obviam venientibus prodeunte Themir Aga intimo consiliorum moderatore. Sub tentorio degebat. Galsa quod congesti in cumulos nives vallaverant, subeuntes Duces, adpressa pectori manu excipiens; etiam istis levi capitis motu primum salve expedientibus. Venerabilis senum corona stipabat discumbentis latus, cum in tempus deposito frontis rigore, ad Duces inquit. *Destinatum vobis bellum, nulla sui adventum promittentis habita ratione, et qui præreptam de gente amica bene merendi occasionem unice doleat. Non tamen dubitare quin opera probanda; adhuc dum locus ac tempus offerri possint.* Adhæc Potocius; momenta bellorum, occasionibus stare respondit, quibus ubi se dant, consilia aptari expediat. Vlos se hyemis opportunitate, dum non flumina & paludum traiectus, neque ullæ ignaviæ latebræ hostem regunt. Quid si maturasset Galsa adventum, datis stando per Iascolscium promissis, facturum sanè insigni temporis & successus lucro. Neque nunc extra usum operam censere, si delirescentem intra latibula feram, utrique exagitant. Adiecit insuper, quam grandi & cruento prælio decertatum esset: quam accisæ hostium vires, & mox si utrique animosè pergunt, proterendæ. Magnifica in specie dici non ignorabat Galsa, vel solis equis inedia novissimè attritis, gratum nihilominus dixit quod mentis suæ copiam

Duces

1655.

Duces facerent. Deprecabatur simul tardum adventum, ut qui provenisset ex eo, dum Cosacorum lembos in fera Borysthenis ripa exivit, ut effugium præcluderet. Summa colloquij in eo desinebat, monstrare utrisque alacritatem demum ut utraque gentes momentanea in hybernis quiete respirarent. Itaque dispersitis circa Tyram legionibus, iisdem municipijs socij hærebant, iisdem alebantur horreis, contubernio nostris omnino mixti ac familiares. Substebat Oraczkowia vasto municipio cum legione Regia Czarniecius; simul Moniak Soltan forma moribusque liberalis; hic accidit Polonum pro sæni manipulo cum Scytharixatu, ferro eidem amputasse auriculam; qui idem raptus in recenti crimine sistebatur Soltano: ad Wilczkovium legioni sub absentiam Czarniecij Præfectum remissus quo castigaretur. Dantur Iudices, exponit querelam aure, mulctatus Scythæ, ac fustigari iussu advertens, tanquam indebitè tergo lueret, qui manu peccaverat, decerpit dentibus reo auriculam, ac mox reposita vice ulteriorem poenā deprecatur: more gentis apud quam caput pro capite, membrum pro membro reponere de iustitia censetur. Quippe fateri necessum, raras apud illos contentiones ac dissidia; cum nec luxu nec convivij diffuant, quæ apud nos humanitatis officia, in rixas vertunt. nulla furta, rarissimæ cædes, nec nisi fortuito accidunt, si æquè in homines feritas & repugnans naturæ libido abesset, moribus non planè culpabiles.

Erant per id temporis vicini, qui incrementibus Poloniae malis, amicum in modum condolerent; nec defuere osiores, datis in publicum scriptis, ex contracta Scythiis cum societate factum carpentes; quod fœdera cum infidelibus contrahere nefas sit; tum nullum Regnum Remque publici auxilij Barbarorum esse defendendam! Firmabatur assertio prolixis Sacrae Scripturae citationibus, Deo cum profanis gentibus commercia Israëlitis omnino vetante. Ad hæc caritas religionis obtentui, ob quam præstaret succumbere

M m m 3

genti-

1655. gentibus, quàm societate infidelium maculari. Etiam cōtra legem polytricam peccare eos, qui opem externam accessant; regnorum arcana, vires ac consilia populorum, etiam rationem status scrutari, ac prænoscere auxiliares, ubi hostes ex socijs fiunt. Malè Heraclio Imperatori cefsisse, evocatis in subsidium Saracenis: improspere Andronico Constantinopolitano accersitis in contententes æmulos Turcis. Taurica, olim Liguribus possessa, nunc à Scythijs velut hæreditas habetur. Itaq; præter enormè scandalum, contra civilis prudentiæ Canones peccari; Christianis in qualescunq; hostes infidelibus se sociantibus. His proximè instanti à Suecis bello præludebatur. Servabo parumper digrediens debitæ responsionis filum, à tramite Historiæ non devius. Ac primò licita cum alienigenis fœdera convincit, Asa Rex Iuda, Bennadadum Syriæ, in socianda arma trahens. (3. Reg. 15.) Iudas Macchabæus contra Soterem Romana societate inclitus (Macchab. 1.) Ionathas potentioribus vicinis per pactiones adhærescens. Thæbea Legio Imperatori Maximino militans. (Greg. Turon.) Calixtus III. Pontifex Persam Scythasq; contra Turcam alliciens. (Platina) Reges Catholici adversū æmulos Maurorum potentiā freti (Mariana) Carolus V. Imp: Protestantium Legionibus vsus, quas nigras appellare solitus. (Strada.) Rex Gallus Sectarijs Batavis. (Grammond) Batavi Veneris contra Paulum V. Pontificem opem polliciti. (Grotius) & quæ aliæ gentes adminiculo vicinorum, aut mutua ope se de hostibus vindicavere. Imò ratio ex natura est, vim illatam quoquo modò propulsare ingentem. Si verò licet Elephantorum Equorum aliorumq; brutorum ministerio utis quidni hominum, eorum vel maxime, qui nuper nobis hostes, iam amici; imò ex pacto stipendiarij, ac in ius Clientelæ levi donario obligati.

Simul ac clementius cælum frigorum duritiem solvere cœpit, etiam Cosaci velut insecta per hyemem emortua, reviviscere moveri, carptim Scythas, furtim pabulatores nostros

1655. stros aggredi ea maxima ratione, ut scilicet sub initium veris securius semina terræ mandarentur; quod nisi fieret, miserandam indici oportebat in sequentes annos illis oris vastitatem. Accisum sub hac Exercitus nostri robur, enectus pedes, strigosi ac cespitantes equi, insuper destitutus stipendio miles, ubi in præstituram diem expiraret servitium, obsequium detrectabat. Epidemica lues ex resolutis in vapores aëre, seu in debilitata irrequeto actu corpora facilis irrepens, acriter grassabatur: simili ut in peste contagio, nisi quod remissior infectio, non omnes nec promiscue enecare soleat. Non tamen Duces in ea lassitudine otiosi permittebant, Mankowkam Campidux irritum conatu oppugnaverat: Vscie, Berslady, Kamienica prosperiore successu deleta; in expugnationes oppidorum Polonis agentibus, Scythijs manubiæ cedebant. Dolendum sanè, tot capita in servitutem rapi, sed miles sævus esse cogebatur, in resipiscendi incapaces, & quos nisi perderet, ab ijs mox perdendus. Proverbium est, candelam lucendo consumi, etiam Exercitus noster diutino labore atterebatur; rarefcebant cohortium ordines, subtrahebant se Præfecti, ac Centuriones, vario prætextu dilabentes. In finem per stirere, digni quorum memoriam recolat posteritas. Præter Duces, Metator Regni Czarniecius, Sobiescius Iavoroviensis Præfectus (tantis discriminibus erudiri oportuit destinatum Diademati caput) Potocius Winnicensis, Kalinius Bractaviensis Præfecti. Wisniovecij, Piasoczynij, Danielovicij, Cernerus Haliciensis Castellanus. Wyzycius, Woynilovicus, Korycius, Machovius, Sokolnicus, Suchodolscius, alijq; legionum Legati. Cum ecce fatali procella ab Aquilone reflante, in arcano primum Edicta Regis transmissa fuere, partem Exercitus qui iam ægrè totus sufficiebat, ex Vkrayna subducendi. Primus Metator Regni cum Legione Regia iussu excessit, multa Scyrharum incusatione, quod virum forem, & in oppugnationes Castellorum fervidum, ægreferrent abire. Nimirum volupe erat Scythijs, sanguine sociorum

1655.] orum prædam ac manubias parari. Serius post Campidux cum Legionibus suis compellatorijs literis evocatus abscessit; delato tuendæ provinciæ negotio Generali Potocio, cui accisis viribus ac exinanito peditatu quis successus fuerit, Secundi Climacteris volumine (si Deus vitam & gratiam concefferit) renarrabo.

Clarum hoc Anno Roma funus duxit INNOCENTIO X: Pont: Max:, qui VII. Nonas Ianuarij Anno præsentis 1655. extremum diem clausit magna Christianitatis iacturâ: cum vnicè à populo fideli amaretur, prudens & moderatus Pastor, & quod eius Solij peculiare æquitatis ac recti tenax. Neq; improbavere Sectarij, causam eorum discreto odio, personas debito honore habentem, & cui non ira, non odium, nisi ad mensuram rationis. Sub Urbano Pont: ingenium negotiorum arbiter, consilio & successu valens, etiam prompta efferendis facundia, quæ conciperet aut mediteretur; donec indoles Annis languesceret. Ex Pamphilorum Romana familia processit, Urbano VIII. Successor datus. Consenso Petri solio quantus esset ostendit, procurata Vniversali Germaniæ pace; vnde velut indicto Europæ otio, Christianitatis arma aliquantum quieverunt. Suspectum habebant Galli faventio rem Hispanis credendo: non ideo tamen Hispanis satisfecit, qui beneficia si non ex destinato proveniunt, fastidiunt. Inijt Pontificatum An: CH: 1644; præsentis tumescere per aquam intercutem corpore, tandem Christianè ad modum in prima principia resolvitur. Comitia sacri Cardinalium Collegij ad vsq; VII. Nonas Apriles perdurarunt, pluribus ex eo Purpuratorum cætu morbo correptis; donec respiciente causam Ecclesiæ Numine, Fabius Chisus Alexander VII. dictus Pontifex crearetur. Par animi dotibus Innocentio Successor, ingenio ac literis præcellebat; quantarumvis functionum capax, ac componendis Europæ motibus indefessus Minister.

Claudat interim primi Climacteris decursum Optimi

Pastoris mors; quem cœpit vltima Victoriosiss.

simi Regis periodus.

A. M. D. G.

Georh. Polen
152

